İmam Muhyiddin En-Nevevî

Müslim Şerhi

el-Minhâc

ve

Sahîh-i Müslim

İmam Muhyiddin En-Nevevi (V. 676)
"El-Minhac Şerhu Sahih-İ Müslim B. El-Haccac"
Adını Taşıyan Sahih-İ Müslim Şerhi

Mukaddime:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Asıl Metni Tahkik ve Kütüb-i Sitte'ye Göre Hadislerini Tahriç Edip
el-Mucemu'l-Müfehres İle Tuhfetu'l-Eşraf'a Göre Numaralandıran:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Tercümeye Esas Alınan Baskı:
Daru'l-Marife Lübnan, Beyrut 1428/2007 13. Baskı

Tercüme:
M. Beşir Eryarsoy

7. Cilt

بسم الله الرحمن الرحيم

Tashih
Yusuf Yılmaz

Sayfa Düzeni
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Arapça Metin
Abdullah Tunçer

Kapak Tasarımı
Polen Yayınları

Baskı - Cilt
Ravza Yayın ve Matbaacılık
Davutpaşa cd. Kale İş Merkezi No: 52
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0212 481 94 11

Mart 2016

KARINCA & POLEN YAYINLARI
(Karınca & Polen Yayınları
"Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

Adres ve Telefon
Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı
Beyem Han No: 1/25 Beyazıt / İSTANBUL
Telefon: (0 212) 638 69 19 Fax: (0212) 516 42 44

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

BU CİLTTEKİ BÖLÜMLER

Önemli bir not:

Tercümemize esas aldığımız **Nevevi Şerhi'nin Müslim metni**, muhakkik Halil Me'mûn Şîha tarafından yazma bazı nüshalara dayanılarak tesbit edilmiştir.

Türkçe tecümesinde kullanılan Müslim'in Arapça metni ile Şîha tarafından konulan metin arasında -nadiren de olsa- bazı farklılıklar görülebilir.

Bu farklar son derece az olmakla birlikte, anlamı/hükmü etkileyecek türden değildir.

Mesela, diğer matbu nüshalarda **"haddesenâ"**, bizim tercümeye esas aldığımız baskıda **"haddesenî"**; **"nebiyyullah"** yerine **"rasûlullah"** gibi, cüzi ve önemli sayılmayan hususlar, bu gibi farklılıklara örnektir.

Bu gibi farklılıkların yer yer tercümeye de yansıması tabiidir.

Siz muhterem okuyucularımızın dikkatlerine arz ederiz.

١٨/٩- كِتَاب الطَّلَاقِ

18/9- TALÂK KİTABI

Talâk, salmak ve terketmek demek olan "ıtlâk"dan türemiştir. Tallaktu'l-bilâd: diyarı terk ettim, tabiri de buradan gelmektedir.

Lam harfi fethalı ve ötreli olarak talakat el-mer'atu ve talukat denilir. Fethalı söyleyiş daha fasihtir. Her iki şeklin de muzarii lam harfi ötreli olarak "tetluku" diye gelir.

١/١- بَاب تَحْرِيمِ طَلَاقِ الْحَائِضِ بِغَيْرِ رِضَاهَا وَأَنَّهُ لَوْ خَالَفَ وَقَعَ الطَّلَاقُ وَيُؤْمَرُ بِرَجْعَتِهَا

1/1- AY HALİ OLAN KADINI RIZASI OLMADAN BOŞAMANIN HARAM OLDUĞU VE EĞER BUNA UYMAZSA TALAKI GERÇEKLEŞMEKLE BİRLİKTE ONA KARISINA DÖNMESİNİN EMREDİLECEĞİ BABI

Ümmet, ay hali olan bir kadını -eğer hamile değilse- rızası olmadığı halde boşamanın haram olduğunu icma ile kabul etmiştir. Bu durumdaki bir kadını boşarsa günahkâr olur. Talakı gerçekleşir ve ona karısına geri dönmesi emredilir. Çünkü bu babta zikredilen İbn Ömer'in rivâyet ettiği hadis bunu gerektirmektedir.

Zahirî mezhebine mensup bazı kimseler istisna teşkil ederek: Bu durumda verdiği talak gerçekleşmez. Çünkü onu yapmasına izin verilmemiştir. Bu bakımdan yabancı bir kadını boşaması gibidir, derler. Ama doğrusu birincisidir, genel olarak bütün ilim adamları böyle demişlerdir. Delilleri ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Abdullah b. Ömer'e karısına dönmesini emretmesidir. Eğer bu talak olmamış olsaydı o zaman bu bir dönüş (ricat) da olmazdı.

Şayet, ricatten (dönmekten) kasıt sözlük anlamı ile dönüştür. Bu ise ilk haline geri çevirmektir. Yoksa bu onun aleyhine bir talak olarak sayılır anlamında değildir, denilirse biz de: Bu, şu iki sebep dolayısı ile yanlıştır, deriz:

1. Lafzı şer'i hakiki anlamına göre yorumlamak fıkıh usulünde tespit edilmiş olduğu gibi sözlükteki hakiki anlamına göre yorumlamaktan önceliklidir.

2. İbn Ömer Müslim'de ve başka kaynaklarda yer alan rivâyetlerde bu boşamasını kendi aleyhine bir talak olarak hesab ettiğini açıkça ifade etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Fukaha'nın icma ettikleri üzere eğer bu durumda onu boşayacak olursa zikrettiğimiz gibi karısına dönmesi emredilir. Şu kadar var ki, bu dönüş vacip değil müstehaptır. Mezhebimiz böyledir. Evzai, Ebu Hanife, diğer Kûfeli fukaha, Ahmed, muhaddislerin fukahası ve başkaları da böyle demişlerdir. Malik ve mezhebine mensup ilim adamları bu dönüşün vacip olduğunu söylemişlerdir.

İbn Ömer'in rivâyet ettiği bu hadiste ricat yapmasının emredilmesinden sonra boşamayı ay halinden sonra gelecek olan temizlikten sonraki temizliğe ertelemesinin emredildiğini görüyoruz. Bu geciktirmenin faydası nedir denilecek olursa buna dört bakımdan cevap verilebilir:

1. Dönüşün talak vermek maksadı ile olmaması için onun karısını boşamasının helal olduğu bir süre zarfında nikâhı altında tutması gerekmektedir. Onu boşamayıp nikâhı altında tutması ricat (dönüş) yapmasının faydasının ortaya çıkması içindir. Mezhep âlimlerimizin verdiği cevap budur.

2. Ona bir ceza ve işlediği suçu telafi etmesi sureti ile masiyetinden tevbe etmesi içindir.

3. Arkasından gelecek ay hali ile birlikte birinci temizlik ile onun içinde boşamayı gerçekleştirdiği temizlik hali birlikte tek bir kur gibidir. Eğer ilk temizliğinde onu boşayacak olursa yine ay hali iken boşayan kimse gibi olur.

4. Temizlik halinde boşamasının yasaklanış sebebi zevcesinin onunla birlikte kalacağı sürenin uzaması içindir. Belki bu süre zarfında onunla cima eder ve onu boşadığı için içindeki menfi duygular gider de onu nikâhı altında tutabilir. Allah en iyi bilendir.

٣٦٣٧-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَسَأَلَ

عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيَتْرُكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ ثُمَّ تَطْهُرَ ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ

3637-11/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis edip dedi ki: Malik b. Enes'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken zevcesini ay hali olduğu halde boşadı. Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Abdullah'a karısına dönmesini söyle. Sonra onu temizleninceye, sonra ay hali oluncaya, sonra tekrar temizleninceye kadar bıraksın. Sonra artık isterse (boşamayıp) tutsun. İsterse ona dokunmadan önce onu boşasın. İşte aziz ve celil Allah'ın kadınların kendisine doğru boşanmalarını emir buyurduğu iddet budur"* buyurdu. [1]

Şerh

"Ona karısına dönmesini emret. Sonra temizleninceye, sonra ay hali oluncaya, sonra temizleninceye kadar onu bıraksın... budur." Kasıt ona temas etmeden yani onunla cima etmeden onu boşamasıdır. Buradan anlaşıldığına göre kocanın zevcesini onunla cima ettiği bir temizlik halinde boşamasının haram olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre içinde kendisi ile cima ettiği bir temizlik halinde onu boşaması haram olur. Tâ ki hamileliği belli olsun, hamile olduğu için bundan dolayı pişman olmasın. Hamileliği belli olduktan sonra o taktirde basiret üzere onu boşar ve bundan dolayı da pişman olmaz. Bu durumda onu boşaması haram değildir. Eğer ay hali olmakla birlikte hamile ise bize göre sahih olan -ki bu aynı zamanda Şafii'nin açık ifadesidir- onu boşamak haram olmaz. Çünkü ay halinde boşamanın haram kılınması aslında kur sayılmayacağı için iddeti uzatmak içindir.

Ay hali olan hamilenin ise iddeti doğum yapması ile birlikte sona erer. Dolayısı ile onun iddetinin uzatılması sözkonusu olmaz.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Artık bundan sonra dilerse (nikâhı altında) tutar dilerse boşar"* buyruğu sebebsiz yere boşamakta günah olmadığına delildir. Ama Ebu Davud'un Süneni ile başka kaynaklarda yer alan şu meşhur hadis dolayısı ile mekruhtur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın en sevmediği helal boşamaktır"* buyurmuştur. Bu durumda İbn

1 Buhari, 5251; Ebu Davud, 2179; Nesai, 3390; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8336

Ömer'in bu hadisi böyle bir boşamanın haram olmadığını beyan etmek içindir. Öbür hadis ise boşamanın tenzihen mekruh olduğunu beyan içindir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Talak dört kısımdır. Haram, mekruh, vacip ve mendub. Her iki tarafı da birbirine eşit şekilde mübah olmaz.

Talakın vacip olması iki türlüdür. Bu iki türün birisinde eğer aralarında bir hakeme baş vurmuşlarsa hakim bu iki hakemi eşler arasındaki anlaşmazlık sebebi ile göndermiş, bu hakemler de bunların boşanmalarının maslahat olduğunu kabul etmişlerse o taktirde her ikisinin (hakim tarafından) boşanmaları icap eder. Diğeri ise ilâ yapan bir kimse üzerinden dört ay geçtikten sonra kadın hakkını vermesini istediği halde koca dönüşü de talak vermeyi de kabul etmeyecek olursa bize göre sahih olan hakimin kocası istemese dahi ric'i bir talak ile onları boşaması icap eder.

Mekruh talak ise karı koca arasında işler yolunda gitmekle birlikte sebebsiz yere karısını boşaması halidir. İşte "Allah'ın en sevmediği talaktır" hadisi bu durum hakkında yorumlanır.

Haram talak ise üç türlüdür. Birincisi kadından herhangi bir bedel (hul) almadan ve kadının isteği de olmadan ay hali iken talak vermek, ikincisi hamile olup olmadığı açığa çıkmadan önce kendisi ile cima ettiği temizlik halinde talak vermek, üçüncüsü yanında kendilerine gün ayırdığı zevceleri bulunup bunlardan birisini hakkı olan payını ona vermeden önce onu boşamasıdır.

Mendub talak ise kadının iffetli olmaması yahut onlardan birisinin ya da her ikisinin Allah'ın sınırlarını dosdoğru yerine getirmeyeceklerinden korkmaları ya da buna benzer sebepler dolayısı ile yapılan talaktır. Allah en iyi bilendir.

Üç talakı bir arada vermeye gelince, bizim mezhebimize göre bu haram değildir. Ama daha uygun bu talakları ayrı ayrı vermektir. Ahmed ve Ebu Sevr bu görüştedir. Malik, Evzai, Ebu Hanife ve Leys ise bu bir bid'attir demişlerdir. Hattâbî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ona emret, karısına dönsün"* buyruğu dönmenin kadının da velisinin de rızasına ihtiyacı olmadığını, akdi yenilemeyi gerektirmediğinin delilidir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İşte Allah'ın kadınların kendisine doğru boşanmalarını emrettiği iddet budur"* buyruğu Şafii, Malik ve onlara muvafakat edenlerin şu görüşlerine delildir: İddet tespitinde kur (çoğulu ekra) temizlik halleridir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dilerse temizlik halinde onu boşasın, işte yüce Allah'ın kendisine doğru"* yani içinde *"ka-*

dınları boşamasını emir buyurduğu iddet budur" buyurmuştur. Bilindiği gibi yüce Allah kadının ay halinde iken boşanmasını emretmemiş, aksine onu haram kılmıştır.

Şayet efendimizin: *"İşte bu"* buyruğundaki zamir ay haline aittir denilecek olursa biz de bu yanlışlıktır deriz. Çünkü ay halinde boşamak emrolunmuş bir iş değil aksine haram kılınmıştır. Zamir sözü geçen duruma aittir ki o da temizlik halidir ya da iddetin kendisine racidir.

Fıkıh, usül ve dil bilginlerinden oluşan ilim adamlarının icmaı ile kur sözlükte hem ay hali hem temizlik hali için kullanılır. Ama yüce Allah'ın: *"Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç kur beklerler"* (Bakara, 228) buyruğunda sözü edilen kur'ların ne olduğu hususunda ve hangisi ile iddetin sona erdiği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Malik, Şafii ve başkaları burada kasıt temizlik halleridir derken Ebu Hanife, Evzai ve başkaları ise bu ay halidir demişlerdir. Bu görüş Ömer, Ali ve İbn Mesud (r.anhum)'dan da rivâyet edilmiştir. Sevri, Züfer, İshak ve selefden başkaları da bu görüşte olduğu gibi Ahmed'den gelen iki rivâyetten daha sahih olanı da budur. Bunlar derler ki: Çünkü bunun temizlik hali olduğunu söyleyenler o taktirde üç kur'u iki kur ve üçüncü kur'un bir kısmı olarak kabul ederler. Kur'ân'ın zahirinden anlaşılan ise bu kur'ların üç olduklarıdır. Ama ay hali olduğunu söyleyen kimseler eksiksiz olarak üç tane ay halini şart koşar. Dolayısıyla bu anlayış Kur'ân'a daha uygundur. İşte bu itiraz sebebi ile İbn Şihâb ez-Zührî, kurların temizlik halleri olduğu neticesine varmış ve şunları söylemiştir: Ama iddet ancak üç tam temizlik hali ile biter. İki temizlik hali ile üçüncüsünün bir kısmı tamamlanmaz. Bu ise onun tek başına kabul ettiği bir görüştür. Aksine temizlik anlamına geldiğini söyleyenler ittifakla iddetin iki kur ve üçüncü kur'un bir kısmı ile biter dememişlerdir. Hatta eğer eşini temizlik halinin geriye kalana süresi kısacık bir an dahi olusa bu bile bir kur sayılır. Ondan sonra da iki temizlik hali ona yeterli olur. Bu husustaki itiraza da iki şey ile üçüncüsünün az bir kısmı için hepsinin adı verilir. Nitekim yüce Allah: *"Hacc bilinen aylardır"* (Bakara, 197) buyurmuştur. Bilindiği üzere iki ay ile üçüncü ayın bir kısmıdır. Aynı şekilde yüce Allah'ın: *"Kim iki günde acele ederse"* (Bakara, 203) buyruğunda da kastedilen bir gün ile ikinci günün sadece bir kısmıdır.

Kur'un temizlik anlamına geldiğini söyleyenler iddetinin ne zaman sona ereceği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Bize göre daha sahih olan üçüncü temizliğinden sonra kanı görmesi ile birlikte iddeti biter. Bir görüşe göre de bir gün ve bir gece geçmeden iddeti bitmez denilmektedir. Malik'in mezhebindeki görüş ayrılığı bizdeki gibidir.

Kur'un ay hali anlamına geldiğini kabul edenler de aynı şekilde ihtilaf etmişlerdir. Ebu Hanife ve arkadaşları üçüncü ay halinden dolayı gusletmedikçe yahut da üzerinden bir namaz vakti geçmedikçe bitmez demişlerdir. Ömer, Ali, İbn Mesud, Sevri, İshak ve Ebu Ubeyd üçüncü ay halinden gusletmedikçe bitmez, Evzai ve başkaları kan kesilmesi ile ay hali sona ermedikçe bitmez demişlerdir. İshak'dan gelen bir rivâyete göre ise kanı kesildiği zaman artık dönüş de kesilir. Ama ihtiyaten ve görüş ayrılığından kurtulmak için gusletmedikçe başka erkeklerle nikâhlanması helal olmaz. Allah en iyi bilendir.

٣٦٣٨-.../٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَةً لَهُ وَهِيَ حَائِضٌ تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُرَاجِعَهَا ثُمَّ يُمْسِكَهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ عِنْدَهُ حَيْضَةً أُخْرَى ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَطْهُرَ مِنْ حَيْضَتِهَا فَإِنْ أَرَادَ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا حِينَ تَطْهُرُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُجَامِعَهَا فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللهُ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ وَزَادَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رِوَايَتِهِ وَكَانَ عَبْدُ اللهِ إِذَا سُئِلَ عَنْ ذَلِكَ قَالَ لِأَحَدِهِمْ أَمَّا أَنْتَ طَلَّقْتَ امْرَأَتَكَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَنِي بِهَذَا وَإِنْ كُنْتَ طَلَّقْتَهَا ثَلَاثًا فَقَدْ حَرُمَتْ عَلَيْكَ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَكَ وَعَصَيْتَ اللهَ فِيمَا أَمَرَكَ مِنْ طَلَاقِ امْرَأَتِكَ قَالَ مُسْلِم جَوَّدَ اللَّيْثُ فِي قَوْلِهِ تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً

3638-.../2- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe ve İbn Rumh -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti, Kuteybe: Bize Leys, Nâfi'den tahdis etti derken diğer ikisi: Bize Leys b. Sa'd, Nâfi'den haber verdi, dedi. O Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre bir hanımını ay hali iken bir talak ile boşamıştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona hanımına dönmesini sonra temizleninceye kadar nikâhı altında tutmasını sonra yine kendisinin yanında iken bir daha ay hali oluncaya kadar bırakmasını sonra da o ay halinden temizleninceye kadar ona süre tanımasını, eğer yine boşamak isterse o taktirde onunla cima etmeden önce temizlendiği zaman onu boşamasını emir buyurdu. İşte yüce Allah'ın kadınların kendisine doğru boşanmalarını emir buyurduğu iddeti budur (buyurdu).

İbn Rumh rivâyetinde şunları ekledi: Abdullah'a bu husus sorulduğu zaman soran bir kimseye şöyle derdi: Sana gelince (eğer) hanımını bir ya da

iki defa boşamış isen bil ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana bunu emretti. Ve eğer hanımını üç talak ile boşadı isen artık senden başka bir kocayı nikâhlamadıkça o sana haram olmuştur. Üstelik hanımını boşamak hususunda sana verdiği emirde Allah'a asi oldun.

Müslim dedi ki: el-Leys: "bir talak" sözünü gerçekten güzel bellemiştir.[2]

Şerh

"Sana gelince... asi oldun." Burada Abdullah b. Ömer'in "bana bunu emretti" sözü bana ricat yapmamı emretti demektir. "Sana gelince" sözü ile ilgili olarak da Kadı Iyaz (radıyallâhu anh) şunları söylemektedir: Bu açıklanması zor (bir ibare)dir. Denildiğine göre buradaki "emma" lafzında hemzenin fethalı oluşu: (أما إن كنت): Ama sen... isen demektir. "İn" edatından sonra gelen fiili hazfetmiş, fiilinin yerine "en"lafzını fethalı yapmışlardır... [3]

Bunu da bundan sonraki: Eğer onu üç defa boşadı isen sana haram olmuştur" sözleri delil teşkil etmektedir.

"Müslim dedi ki: Leys "bir talak" sözünü gerçekten güzel bellemiştir" yani o bunu iyice hıfzetmiş, talak sayısını başkasının bellemediği bir şekilde sağlam bellemiştir. Başkası ihmal ettiği gibi o ihmal etmemiştir. Başkası bu hususta hata etmiş ve bunun sayısını üçtür dediği gibi o da bu hatayı işlememiştir. Müslim'in naklettiği rivâyetleri ise bunun bir talak olduğu şeklinde birbirini desteklemektedir.

٣٦٣٩-٢/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ طَلَّقْتُ امْرَأَتِي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهِيَ حَائِضٌ فَذَكَرَ ذَلِكَ عُمَرُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيَدَعْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ حَيْضَةً أُخْرَى فَإِذَا طَهُرَتْ فَلْيُطَلِّقْهَا قَبْلَ أَنْ يُجَامِعَهَا أَوْ يُمْسِكْهَا فَإِنَّهَا الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللهُ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ قَالَ عُبَيْدُ اللهِ قُلْتُ لِنَافِعٍ مَا صَنَعَتْ التَّطْلِيقَةُ قَالَ وَاحِدَةٌ اعْتَدَّ بِهَا

2 Buhari, 5332; Ebu Davud, 2180; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8277

3 Burada iki hususa dikkat çekelim: Birinci husus şu anda şerhini tercüme etmekte olduğumuz bu bölüm Nevevi'nin elimizdeki baskısında 3644 numaralı hadisin şerhi arasında kaydedilmiştir. Biz ilgisi dolayısı ile hemen bu hadisten sonra kaydettik. İkinci husus ise bundan sonra merhum Nevevi'nin konu ile alakalı Kadı Iyaz'dan naklettiği diğer lügavi bir takım açıklamalarını nakletmeye devam etmektedir. Türkçe okuyucular için ayrıca bin anlam taşımadığından tercüme etmeye gerek görmedik. (Çeviren)

3639-2/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında eşimi ay hali iken boşadım. Ömer bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince şöyle buyurdu: *"Ona hanımına dönmesini emret. Sonra temizleninceye kadar onu bıraksın. Sonra bir ay hali daha olsun. Eğer temizlenirse onunla cima etmeden onu boşasın yahut onu tutsun. İşte Allah'ın kadınların kendisine doğru boşanmalarını emrettiği iddetleri budur."* Ubeydullah dedi ki: Ben Nâfi'e: Peki o bir talak ne oldu? dedim. O: Onu bir talak olarak saydı dedi. [4]

٣٦٤٠-.../٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ عُبَيْدِ اللَّهِ لِنَافِعٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى فِي رِوَايَتِهِ فَلْيَرْجِعْهَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ فَلْيُرَاجِعْهَا

3640-.../4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbnu'l-Müsennâ da tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. İdris, Abdullah'tan bu isnâd ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti, ama Ubeydullah'ın Nâfi'e söylediklerini zikretmedi.

İbnu'l-Müsennâ rivâyetinde *"ona dönsün"* dedi, Ebu Bekir de; *"ona ricat yapsın"* dedi. [5]

٣٦٤١-٣/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَسَأَلَ عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَمَرَهُ أَنْ يَرْجِعَهَا ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَةً أُخْرَى ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ يُطَلِّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ قَالَ فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا سُئِلَ عَنْ الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ يَقُولُ أَمَّا أَنْتَ طَلَّقْتَهَا وَاحِدَةً أَوْ اثْنَتَيْنِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يَرْجِعَهَا ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَةً أُخْرَى ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ يُطَلِّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا وَأَمَّا أَنْتَ طَلَّقْتَهَا ثَلَاثًا فَقَدْ عَصَيْتَ رَبَّكَ فِيمَا أَمَرَكَ بِهِ مِنْ طَلَاقِ امْرَأَتِكَ وَبَانَتْ مِنْكَ

4 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7982
5 Nesai, 3558; İbn Mace, 2019; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3922

3641-3/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail, Eyyub'dan tahdis etti, o Nâfi'den rivâyet ettiğine göre İbn Ömer ay hali iken hanımını boşadı. Ömer (radıyallâhu anh) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorunca kendisine hanımına dönmesini, sonra bir daha ay hali oluncaya kadar ona mühlet vermesini, sonra temizleninceye kadar ona mühlet vermesini, sonra da ona dokunmadan onu boşamasını ona emretti. İşte Allah'ın kadınların kendisine doğru boşanmalarını emrettiği iddetin bu olduğunu söyledi.

(Nâfi') dedi ki: İbn Ömer'e ay hali iken hanımını boşayan adam hakkında soru sorulduğu vakit şöyle derdi: Eğer sen hanımını bir ya da iki talak ile boşamışsan şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) karısına dönmesini, sonra bir daha ay hali oluncaya kadar ona mühlet vermesini, sonra temizleninceye kadar ona mühlet vermesini, sonra da ona dokunmadan onu boşamasını emrettiğini söylerdi. Ama sen eğer hanımını üç talak ile boşamışsan Allah'ın sana hanımını boşamak hususunda vermiş olduğu emrinde ona isyan etmiş oldun. Kadın da senden bain talak ile boşanmış oldu. [6]

٣٦٤٢-٤/٦- حَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ وَهُوَ ابْنُ أَخِي الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمِّهِ أَخْبَرَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ طَلَّقْتُ امْرَأَتِي وَهِيَ حَائِضٌ فَذَكَرَ ذَلِكَ عُمَرُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَتَغَيَّظَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَةً أُخْرَى مُسْتَقْبَلَةً سِوَى حَيْضَتِهَا الَّتِي طَلَّقَهَا فِيهَا فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا طَاهِرًا مِنْ حَيْضَتِهَا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا فَذَلِكَ الطَّلَاقُ لِلْعِدَّةِ كَمَا أَمَرَ اللَّهُ وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ طَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً فَحُسِبَتْ مِنْ طَلَاقِهَا وَرَاجَعَهَا عَبْدُ اللَّهِ كَمَا أَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

3642-4/6- Bana Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Yakub haber verdi, bize Muhammed -ki o ez-Zührî'nin kardeşinin oğludur- amcasından tahdis etti, bize Sâlim b. Abdullah'ın haber verdiğine göre Abdullah b. Ömer dedi ki: Eşimi ay hali iken boşadım. Bu durumu Ömer (radıyallâhu anh), Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öfkelendi, sonra da şöyle buyurdu: *"Ona dönmesini emret. Sonra kendisini boşadığı sıradaki ay hali dışında gelecek bir diğer ay halini görünceye kadar beklesin. Eğer yine o ay halinden temizlendikten sonra ve ona dokunmadan önce onu boşama kanaatinde ise ay halinden temizlenmiş olduğu hali ile onu boşasın. İşte yüce Allah'ın emrettiği gibi iddete doğru boşamak budur."*

---

6 Nesai, 3559 -muhtaras olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7544

Abdullah onu bir talak ile boşamıştı ve ona verebileceği talak sayısından hesap edildi. Ayrıca Abdullah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine emrettiği gibi hanımına döndü. [7]

٣٦٤٣-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي الزُّبَيْدِيُّ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَرَاجَعْتُهَا وَحَسَبْتُ لَهَا التَّطْلِيقَةَ الَّتِي طَلَّقْتُهَا

3643-.../7- Bunu bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Yezid b. Abd Rabbih haber verdi, bize Muhammed b. Harb tahdis etti, bana ez-Zübeydi, ez-Zührî'den bu isnad ile tahdis etti ancak o şöyle dedi: İbn Ömer dedi ki: Ben de ona döndüm ve ona vermiş olduğum bu talakı onun talakından hesap ettim. [8]

٣٦٤٤-٥/٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَذَكَرَ ذَلِكَ عُمَرُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيُطَلِّقْهَا طَاهِرًا أَوْ حَامِلًا

3644-5/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr -ki lafız Ebu Bekir'e ait- de tahdis edip dediler ki: Bize Veki' Süfyan'dan tahdis etti, o Talha ailesinin azadlısı olan Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Sâlim'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre ay hali iken hanımını boşamıştı. Bu durumu Ömer (radıyallâhu anh) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zikredince: *"Ona emret hanımına dönsün sonra hanımını ya temiz iken ya da hamile iken boşasın."*[9]

Şerh

"Sonra onu temizken ya da hamile iken boşasın" ibaresinde hamileliği belli olmuş gebe kadını boşamanın caiz olduğuna delil vardır. Aynı zamanda bu Şafii'nin de görüşüdür. İbnu'l-Munzir dedi ki: İlim adamları çoğunlukla bu görüştedir. Tâvus, Hasan, İbn Sirin, Rabia, Hammâd b. Ebu Süleyman, Ma-

7 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6922
8 Nesai, 3391; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6937
9 Ebu Davud, 2181; Tirmizi, 1176; Nesai, 3397; İbn Mace, 2023; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6797

lik, Ahmed, İshak, Ebu Sevr ve Ebu Ubeyd bunlar arasındadır. İbnu'l-Munzir dedi ki: Ben de bu görüşteyim. Bazı Maliki âlimleri de bu görüştedir. Diğer bazıları ise bu haramdır demişlerdir. İbnu'l-Munzir, Hasan'dan bir başka rivâyet daha nakledereк onun: Hamile kadını boşamak mekruhtur dediğini kaydetmektedir. Diğer taraftan Şafii mezhebi ile ona uygun kanaat belirtenlerin görüşüne göre bir kimse hamile olan karısını tek bir lafızla üç defa boşama hakkına sahip olduğu gibi birbiri arkasından lafızlarla ve farklı zamanlarla da boşayabilir. Bütün bunlar caizdir ve bunların herhangi birisi bi'dat değildir.

Ebu Hanife ve Ebu Yusuf ise her iki boşama arasında bir ay bırakır demişlerdir. Malik, Züfer ve Muhammed b. el-Hasen ise doğumunu yapıncaya kadar ona birden fazla talak veremez demişlerdir.

٣٦٤٥-٦/٩- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَسَأَلَ عُمَرُ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ حَيْضَةً أُخْرَى ثُمَّ تَطْهُرَ ثُمَّ يُطَلِّقُ بَعْدُ أَوْ يُمْسِكُ

3645-6/9- Bana Ahmed b. Osman b. Hakîm el-Evdî de tahdis etti, bize Halid b. Mahled tahdis etti, bana Süleyman -ki o b. Bilâl'dir- tahdis etti, bize Abdullah b. Dinar, İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre o ay hali iken hanımını boşadı. Bunun üzerine Ömer bu hususu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordu, Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Ona emret, hanımına dönsün. Temizleninceye sonra bir daha ay hali oluncaya sonra bir daha temizleninceye kadar beklesin, bundan sonra ise ister boşasın ister nikâhı altında tutsun."* [10]

٣٦٤٦-٧/١٠- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ مَكَثْتُ عِشْرِينَ سَنَةً يُحَدِّثُنِي مَنْ لَا أَتَّهِمُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا وَهِيَ حَائِضٌ فَأُمِرَ أَنْ يُرَاجِعَهَا فَجَعَلْتُ لَا أَتَّهِمُهُمْ وَلَا أَعْرِفُ الْحَدِيثَ حَتَّى لَقِيتُ أَبَا غَلَّابٍ يُونُسَ بْنَ جُبَيْرٍ الْبَاهِلِيَّ وَكَانَ ذَا ثَبَتٍ فَحَدَّثَنِي أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ فَحَدَّثَهُ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ تَطْلِيقَةً وَهِيَ حَائِضٌ فَأُمِرَ أَنْ يَرْجِعَهَا قَالَ قُلْتُ أَفَحُسِبَتْ عَلَيْهِ قَالَ فَمَهْ أَوَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ

10 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7187

3646-7/10- Bana Ali b. Hucr es-Sa'di de tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Eyyub'dan tahdis etti, o İbn Sîrin'den dedi ki: Ben yirmi sene boyunca kendisine hiçbir şekilde ithamda bulunmadığım kimselerin bana şunu tahdis ettiklerini gördüm: İbn Ömer, ay hali iken hanımını üç talak ile boşadı. Hanımına dönmesi emredildi. Bu sefer kimseyi de itham etmedim. Hadisin gerçek şeklini de bilmedim. Benim bu hâlim Ebu Gallâb Yunus b. Cübeyr el-Bâhilî ile karşılaşıncaya kadar devam etti. O ise rivâyeti sağlam birisi idi. Bana tahdis ettiğine göre kendisi İbn Ömer'e sorunca İbn Ömer de ona hanımını ay hali iken bir talak ile boşadığını kendisine hanımına dönmesinin emredildiğini söyledi. (İbn Sîrin) dedi ki: Peki bu onun aleyhine (bir talak olarak) sayıldı mı? dedim. O (Ebu Gallab): Ne demek yani? Eğer kişi aciz düşüp ahmaklık yaparsa (sorumluluğu mu kalkacak) dedi. [11]

Şerh

"Ebu Gallâb Yunus b. Cübeyr ile karşılaştım." Burada "Gallâb" ismi gayn fethalı ve lam şeddeli olup son harfi de be'dir. Biz bu ismi böylece zaptettik İbn Mâkûlâ ve cumhur da bunu böylece zikretmiş olmakla birlikte Kadı Iyaz bazı ravilerden lam harfini şeddesiz söylediklerini zikretmektedir.

"Ben: Bu onun aleyhine hesap edildi mi dedim..." Bu şu demektir: Kendisi acze düşmüş ve ahmaklık yapmış birisinden talak sorumluluğu kalkar mı? Bu bir inkârî istifhamdır. Bunun da takdiri evet sayılır. Aciz kaldığından ve hamakatinden dolayı bunun sayılmasının önünde engel olmaz takdirindedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Yani eğer o karısına dönmekten aciz düşse ve ahmakların işini yaparsa (sorumluluğu mu kalkacak) demektir. Aslında bu sözleri söyleyen kişi olayın başından geçtiği İbn Ömer'dir. Zamiri gaip lafzı ile ona iade etmiştir. Zaten bunu bundan sonra gelecek (3651) Enes b. Sirin rivâyetinde açıklamış bulunmaktadır. İbn Sirin dedi ki: Ben -yani İbn Ömer'e- peki ay hali iken verdiğin o talak sayıldı mı dedim: O: Onu neden saymayayım kı? Ben acizlik ve ahmaklık ettiysem dedi.

Müslim'den başka kaynaklarda rivâyet edildiği üzere İbn Ömer dedi ki: Peki ne dersin eğer İbn Ömer acizlik yapmış, ahmaklık yapmışsa bunun bir talak olmasının önündeki engel nedir dedi.

Buradaki "femeh" sözünün böyle bir söz söylemekten uzak dur, vazgeç anlamına gelme ihtimali vardır. Yani senin bu boşamanın gerçekleştiğinden

---

11 Buhari, 5252-muhtasar olarak, 5258, 5333; Ebu Davud, 2183, 2184; Tirmizi, 1175; Nesai, 3399, 3400, 3577; İbn Mace, 2022; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8573

şüphen olmasın... Kadı Iyaz dedi ki: Burada "meh"den kasıt "ma" olup bu durumda bu bir soru olur. Yani eğer bunu saymayacak olursan ne olacak ki demektir. Bu da onu saymaktan başka bir yol yok anlamına gelir.

٣٦٤٧-.../١١- وَحَدَّثَنَاه أَبُو الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَسَأَلَ عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَمَرَهُ

3647-.../11- Bunu bize Ebu Rabî' ve Kuteybe de tahdis edip dediler ki: Bize Hammâd, Eyyub'dan bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyet etti, ancak o şöyle dedi: Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordu, o da kendisine emretti. [12]

٣٦٤٨-٨/١٢- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَسَأَلَ عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَأَمَرَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا حَتَّى يُطَلِّقَهَا طَاهِرًا مِنْ غَيْرِ جِمَاعٍ وَقَالَ يُطَلِّقُهَا فِي قُبُلِ عِدَّتِهَا

3648-8/12- Bunu bize Abdülvâris b. Abdüssamed de tahdis etti, bize babam dedemden tahdis etti, o Eyyub'dan bu isnâd ile rivâyet etti ve hadisi rivâyetinde dedi ki: Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bunu sorunca ona geri dönmesini ve onu onunla cima etmeden temiz iken boşamasını emretti ve: *"Onu iddetine doğru (iddetinin başlayacağı zamana doğru) boşasın"* buyurdu. [13]

Şerh

"Onu iddetine doğru boşasın" burada "kubul" kelimesinde kaf ve be harfleri ötrelidir. Yani iddetini karşılayacağı bir zamanda ve iddetin meşru olduğu bir zamanda onu boşasın. İşte bu da "kur'" lafzından temizlik kastedildiğine ve temizlik halinde boşanmış ise derhal kur'larının sayılmaya başlayacağına delildir. Çünkü verilmesi emrolunan talak şekli ancak temizlik halinde verilendir. Zira kadın ay hali iken boşanacak olursa icma ile onun içinde bulunduğu bu ay hali kur olarak sayılmaz, dolayısı ile bununla iddeti karşılamış olmaz. O iddeti ancak temiz iken boşanırsa onu karşılamış sayılır. Allah en iyi bilendir.

---

12 3646 numaralı hadisin kaynakları

13 3646 numaralı hadisin kaynakları

٣٦٤٩-٩/١٣ - وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ عَنْ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ رَجُلٌ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَقَالَ أَتَعْرِفُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فَإِنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ فَأَمَرَهُ أَنْ يَرْجِعَهَا ثُمَّ تَسْتَقْبِلَ عِدَّتَهَا قَالَ فَقُلْتُ لَهُ إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ أَتَعْتَدُّ بِتِلْكَ التَّطْلِيقَةِ فَقَالَ فَمَهْ أَوَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ

3649-9/13- Bana Yakub b. İbrahim ed-Devrakî de İbn Uleyye'den tahdis etti, o Yunus'dan, o Muhammed b. Sirin'den, o Yunus b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Ömer'e sordum: Bir adam ay hali iken karısını boşasa (ne olur?) O: Abdullah b. Ömer'i tanıyor musun? dedi. O ay hali iken hanımını boşamıştı. Bunun üzerine Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip ona sordu. Allah Rasûlü kendisine şunu emretti: *"Hanımına dönsün, sonra hanımı iddetini karşılasın."* Bu sefer ben ona: Peki adam ay hali iken hanımını boşasa o boşama sayılır mı? dedim. O: Eğer kendisi acizlik göstermiş ve ahmaklık etmişse başka ne olsun dedi. [14]

٣٦٥٠-١٠/١٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ طَلَّقْتُ امْرَأَتِي وَهِيَ حَائِضٌ فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِيُرَاجِعْهَا فَإِذَا طَهُرَتْ فَإِنْ شَاءَ فَلْيُطَلِّقْهَا قَالَ فَقُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ أَفَاحْتَسَبْتَ بِهَا قَالَ مَا يَمْنَعُهُ أَرَأَيْتَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ

3650-10/14- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Yunus b. Cübeyr'i şöyle derken dinledim: İbn Ömer'i şöyle derken dinledim: Ay hali iken eşimi boşadım. Bunun üzerine Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına giderek bu hususu ona söyledi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ona dönsün, temizlendikten sonra isterse onu boşasın"* buyurdu. (Yunus) dedi ki: Ben İbn Ömer'e, peki bunu sayacak mı? dedim. O: Bunun önündeki engel ne? Ya kendisi aciz düşüp ahmaklık etmişse buna ne dersin dedi. [15]

---

14 3646 numaralı hadisin kaynakları
15 3646 numaralı hadisin kaynakları

٣٦٥١-١١/١٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنْ امْرَأَتِهِ الَّتِي طَلَّقَ فَقَالَ طَلَّقْتُهَا وَهِيَ حَائِضٌ فَذُكِرَ ذَلِكَ لِعُمَرَ فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا فَإِذَا طَهُرَتْ فَلْيُطَلِّقْهَا لِطُهْرِهَا قَالَ فَرَاجَعْتُهَا ثُمَّ طَلَّقْتُهَا لِطُهْرِهَا قُلْتُ فَاعْتَدَدْتَ بِتِلْكَ التَّطْلِيقَةِ الَّتِي طَلَّقْتَ وَهِيَ حَائِضٌ قَالَ مَا لِيَ لَا أَعْتَدُّ بِهَا وَإِنْ كُنْتُ عَجَزْتُ وَاسْتَحْمَقْتُ

3651-11/15- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, Abdulmelik'den haber verdi. O Enes b. Sirin'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Ömer'e boşadığı hanımı hakkında soru sordum. O şöyle dedi: Ben ay hali iken onu boşadım. Bu durum Ömer'e anlatıldı. O da bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince Allah Rasûlü: *"Ona emret, hanımına dönsün. Temizlenecek olursa temiz iken onu boşasın"* buyurdu. Ben de ona döndüm, sonra o temizken onu boşadım. (İbn Sîrin) dedi ki: Peki ay hali iken onu boşadığın o talakı saydın mı? dedim. İbn Ömer: Eğer ben aciz düşüp ahmaklık gösterdiysem ne diye onu saymayayım ki dedi. [16]

٣٦٥٢-١٢/١٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ طَلَّقْتُ امْرَأَتِي وَهِيَ حَائِضٌ فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ إِذَا طَهُرَتْ فَلْيُطَلِّقْهَا قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ أَفَاحْتَسَبْتَ بِتِلْكَ التَّطْلِيقَةِ قَالَ فَمَهْ

3652-12/16- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bana Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Enes b. Sîrin'den tahdis ettiğine göre o İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Ay hali iken zevcemi boşadım. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek ona durumu haber verince Allah Rasûlü: *"Ona emret, hanımına dönsün. Sonra temizlenirse onu boşasın"* buyurdu. Ben İbn Ömer'e: Peki o verdiğin talakı saydın mı? dedim. O: Neden saymayayım ki dedi. [17]

---

16 Buhari, 5253; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6653

17 3651 numaralı hadisin kaynakları

٣٦٥٣-.../١٧- وَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمَا لِيَرْجِعْهَا وَفِي حَدِيثِهِمَا قَالَ قُلْتُ لَهُ أَتَحْتَسِبُ بِهَا قَالَ فَمَهْ

3653-.../17- Bize Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris tahdis etti, (H.) Bunu bana Abdurrahman b. Bişr de tahdis etti, bize Behz tahdis etti (Halid ile beraber) dediler ki: Bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etti. Ancak her ikisinin hadisinde "ona dönsün" ve yine her ikisinin hadisinde: Ben ona: Onu saydın mı? dedim. O: Neden saymayayım ki diye cevap verdi demektedir. [18]

٣٦٥٤-١٣/١٨- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يُسْأَلُ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ حَائِضًا فَقَالَ أَتَعْرِفُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَإِنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ حَائِضًا فَذَهَبَ عُمَرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ فَأَمَرَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا قَالَ لَمْ أَسْمَعْهُ يَزِيدُ عَلَى ذَلِكَ لِأَبِيهِ

3654-13/18- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana İbn Tâvus babasından haber verdiğine göre o İbn Ömer'den kendisine ay hali iken hanımını boşayan bir adam hakkında soru sorulurken şöyle dediğini dinlemiştir: Sen Abdullah b. Ömer'i tanıyor musun? dedi. Adam: Evet deyince, İbn Ömer dedi ki: O hanımını ay hali iken boşamıştı. Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip durumu haber verince ona İbn Ömer'in hanımına dönmesini emretti.

(İbn Cureyc) dedi ki: Ben onun (İbn Tâvus'un) -kendi babasını kastederek- bundan fazla bir şey söylediğini duymadım. [19]

Şerh

"İbn Cureyc, İbn Tâvus'dan o babasından rivâyet ettiğine göre o İbn Ömer'e... dinlemiştir" dedikten sonra hadisin sonunda şunları söylemektedir: "Ben onun -kendi babasını kastederek- bundan fazla bir şey söylediğini duymadım." Buradaki "babasını kastederek" ifadesinin anlamı şudur: Yani İbn Tâvus, ben onu duymadım, demiştir. Yani babam Tâvus'un hadise bundan fazla bir şey katarak rivâyet ettiğini duymadım. Burada babasını

18 3651 numaralı hadisin kaynakları
19 Nesai, 3561; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7101

kastederek diyen kişi de İbn Cureyc'dir. Bu sözleri ile İbn Tâvus'un "onun dediğini duymadım" sözünü açıklamak istemiştir. Bu da, yani kendi babasını kastediyor, demektir.

٣٦٥٥-١٤/١٩- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَيْمَنَ مَوْلَى عَزَّةَ يَسْأَلُ ابْنَ عُمَرَ وَأَبُو الزُّبَيْرِ يَسْمَعُ ذَلِكَ كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ حَائِضًا فَقَالَ طَلَّقَ ابْنُ عُمَرَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَسَأَلَ عُمَرُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ لِيُرَاجِعْهَا فَرَدَّهَا وَقَالَ إِذَا طَهُرَتْ فَلْيُطَلِّقْ أَوْ لِيُمْسِكْ قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَقَرَأَ النَّبِيُّ ﷺ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ فِي قُبُلِ عِدَّتِهِنَّ

3655-14/19- Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Azze'nin azadlısı Abdurrahman b. Eymen'i İbn Ömer'e soru sorarken dinlemiştir. Ebu Zubeyr de bunu dinlemekte idi. (Şunu sordu): Ay hali iken hanımını boşamış bir adam hakkındaki görüşün nedir? İbn Ömer dedi ki: İbn Ömer, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken ay hali olduğu halde hanımını boşamıştı. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorarak: Abdullah b. Ömer ay hali olduğu halde hanımını boşadı dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ona geri dönsün"* buyurdu. İbn Ömer de hanımını geri aldı. Ayrıca Allah Rasûlü: *"Temizlendiği taktirde onu ister boşasın ister tutsun"* buyurdu.

İbn Ömer dedi ki: Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetleri vaktinde"* iddetlerine doğru *"boşayın"* (Talak, 65) buyruğunu da okudu. [20]

Şerh

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Onları iddetlerine doğru boşayın"* anlamındaki buyruğunu, (فطلقوهن في قبل عدتهن) diye okumuştur. Bu İbn Abbas ve İbn Ömer'in kıraati olup şaz bir kıraattir. İcma ile bu (*"doğru"* anlamı verilen *"fî kubuli"* lafzı) Kur'ân olarak sabit değildir. Bize göre de, muhakkik usûl âlimlerine göre de haber-i vahid hükmü de yoktur. Allah en iyi bilendir.

20 Ebu Davud, 2185; Nesai, 3392; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7443

٣٦٥٦-.../٢٠- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ نَحْوَ هَذِهِ الْقِصَّةِ

3656-.../20- Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Ebu Âsım, İbn Cureyc'den tahdis etti, o Ebu Zubeyr'den, o İbn Ömer'den bu olaya yakın olarak hadisi rivâyet etti. [21]

٣٦٥٧-.../٢١- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَيْمَنَ مَوْلَى عُرْوَةَ يَسْأَلُ ابْنَ عُمَرَ وَأَبُو الزُّبَيْرِ يَسْمَعُ بِمِثْلِ حَدِيثِ حَجَّاجٍ وَفِيهِ بَعْضُ الزِّيَادَةِ قَالَ مُسْلِم أَخْطَأَ حَيْثُ قَالَ عُرْوَةَ إِنَّمَا هُوَ مَوْلَى عَزَّةَ

3657-.../21- Bunu bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Urve'nin azadlısı Abdurrahman b. Eymen'i İbn Ömer'e -ve Ebu Zubeyr de onu dinlerken- sorarken dinlemiştir deyip hadisi Haccac'ın hadisi gibi rivâyet etti. Rivayetinde bazı fazlalıklar da vardır.

Müslim dedi ki: O "Urve" derken hata etmiştir. Aslında kendisi Azze'nin azadlısıdır. [22]

٢/٢- بَاب طَلَاقِ الثَّلَاثِ

2/2- ÜÇ TALÂK BABI

٣٦٥٨-١٥/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ الطَّلَاقُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَسَنَتَيْنِ مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ طَلَاقُ الثَّلَاثِ وَاحِدَةً فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِنَّ النَّاسَ قَدْ اسْتَعْجَلُوا فِي أَمْرٍ قَدْ كَانَتْ لَهُمْ فِيهِ أَنَاةٌ فَلَوْ أَمْضَيْنَاهُ عَلَيْهِمْ فَأَمْضَاهُ عَلَيْهِمْ

21 3655 numaralı hadisin kaynakları
22 3655 numaralı hadisin kaynakları

3658-15/1- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Râfi' -lafız İbn Râfi'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak: Bize Abdurrezzak haber verdi, dedi; İbn Râfi' ise, tahdis etti, dedi. (Abdurrezzak dedi ki): Bize Ma'mer, İbn Tâvus'dan haber verdi, o babasından, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir ve Ömer'in halifeliğinden iki yıl boyunca boşama, üç talak, bir talak olarak sayılıyordu. Ömer b. el-Hattab: Şüphesiz insanlar kendilerine mühlet verilmiş olan bir hususta acele ettiler. Biz bu yaptıklarını aleyhlerine geçerli kabul etsek nasıl kabul olur (deyip) bunu onlar hakkında geçerli kıldı. [23]

٣٦٥٩-١٦/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ أَبَا الصَّهْبَاءِ قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ أَتَعْلَمُ أَنَّمَا كَانَتْ الثَّلَاثُ تُجْعَلُ وَاحِدَةً عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَثَلَاثًا مِنْ إِمَارَةِ عُمَرَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ نَعَمْ

3659-16/2- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Ravh b. Ubade haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi (H.) Bize İbn Râfi' de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana İbn Tâvus babasından haber verdiğine göre Ebu Sahba, İbn Abbas'a dedi ki: Sen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ebu Bekir dönemleri ile Ömer'in halifeliğinin üç yılında verilen üç talakın bir talak olarak sayıldığını biliyor musun? İbn Abbas: Evet dedi. [24]

٣٦٦٠-١٧/٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ عَنْ طَاوُسٍ أَنَّ أَبَا الصَّهْبَاءِ قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ هَاتِ مِنْ هَنَاتِكَ أَلَمْ يَكُنْ الطَّلَاقُ الثَّلَاثُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَاحِدَةً فَقَالَ قَدْ كَانَ ذَلِكَ فَلَمَّا كَانَ فِي عَهْدِ عُمَرَ تَتَايَعَ النَّاسُ فِي الطَّلَاقِ فَأَجَازَهُ عَلَيْهِمْ

3660-17/3- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den haber verdi, o Eyyub es-Sahtiyani'den, o İbrahim b.

23 Ebu Davud, 2200; Nesai, 3406; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5715

24 3658 numaralı hadisin kaynakları

Meysere'den, o Tâvus'dan rivâyet ettiğine göre Ebu Sahba, İbn Abbas'a dedi ki: Sen bize ilginç haberlerinden bahset. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebu Bekir zamanında üç talak bir talak değil miydi? dedi. İbn Abbas: Evet böyleydi. Ama Ömer'in zamanında insanlar ardı arkasına boşamaya başladılar. Bu sefer de Ömer onların aleyhine bunu geçerli kabul etti, dedi. [25]

Şerh

(3658-3660 numaralı hadisler)

(3658) "İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ebu Bekir zamanında ve Ömer'in halifeliğinin ilk iki yılında... onların aleyhlerine geçerli kabul etti." Ebu Sahba'nın rivâyetinde (3659) "İbn Abbas'a: ... biliyor musun dedi, İbn Abbas evet dedi." Bir diğer rivâyette Ebu Sahba, İbn Abbas'a: Başından geçen ilginç olaylardan bahset... dedi... o da onların aleyhine bunu geçerli saydı."

Ebu Davud'un Süneni'nde Ebu Sahba'dan, o İbn Abbas'dan rivâyeti buna yakın olarak kaydetmekle birlikte şunları söylemektedir: Adam eğer zevcesi ile zifafa girmeden önce karısını boşarsa, bunu bir talak olarak sayarlardı.

Bunlar bu hadisin lafızlarıdır. Bu da müşkil (açıklanması zor) hadislerden sayılır.

İlim adamları, eşine üç defa: Sen boşsun diyen erkeğin durumu hakkında ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Malik, Ebu Hanife, Ahmed ve selef ve haleften ilim adamlarının büyük çoğunluğu üç talak vaki olur demişlerdir. Tâvus ile bazı zahiri mezhebi âlimleri bununla sadece bir talak gerçekleşir demişlerdir. Aynı zamanda bu el-Haccac b. Artee ve Muhammed b. İshak'dan gelen bir rivâyettir. el-Haccac b. Ertae'den meşhur olan ise bu sözü ile hiçbir şeyin olmayacağı şeklindedir. Aynı zamanda bu İbn Mukatil'in görüşü ve Muhammed b. İshak'dan gelen bir rivâyettir. Bunlar İbn Abbas'ın bu hadisini ve ayrıca İbn Ömer'in rivâyet ettiği hadisin bazı rivâyetlerinde ay hali iken hanımını üç talak ile boşadı, bunanla birlikte bunu (üç talak olarak) saymadı rivâyetini diğer taraftan Rükane ile ilgili hadiste onun hanımını üç talak ile boşadığı halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine hanımına dönmesini emrettiğini de delil gösterirler.

Cumhur ise yüce Allah'ın: *"Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa şüphe yok ki kendi kendisine zulmetmiş olur. Bilemezsin belki Allah bundan sonra bir iş peydah ediverir."* (Talak, 1) buyruğunu delil göstermişlerdir.

---

25 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5693

Derler ki: Buyruğun anlamı şudur: Hanımını (bu şekilde) boşayan sonradan pişman olabilir. Ama artık (üç talak ile) bain olduğundan ötürü bunu telafi etmesine imkânı kalmaz. Eğer üç talak gerçekleşmemiş olsaydı onun verdiği talak ancak ric'i talak olarak gerçekleşir, bundan dolayı da pişmanlık duymazdı. Yine bu görüş sahipleri Rükane'nin şu hadisini delil göstermişlerdir: Kendisi karısını elbette (denilen üç talak) ile boşamıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine: *"Ancak bir taneyi mi kastetmiştin"* deyince o: Allah'a yemin ederim ki ancak bir tanesini kastetmiştim demiştir. İşte bu da üç talak kastı ile bunu söylemiş olsaydı üçünün de gerçekleşmiş olacağına bir delildir. Aksi taktirde ona yemin ettirmenin bir anlamı olmazdı. Muhaliflerin naklettikleri: Rükane üç talak ile karısını boşadı ama onu bir talak saydı rivâyeti meçhul bir takım ravilerden nakledilmiş zayıf bir rivâyettir. Bunun sahih olanı az önce bizim kaydettiğimiz şekilde onun "elbette" ile talak verdiğidir. Elbette lafzı ise bir talak anlamına da gelebilir, üç talak anlamına da gelebilir. Muhtemelen bu zayıf rivâyetin sahibi elbette lafzının üç talakı gerektirdiğine inandığından ötürü hadisi anladığı manada rivâyet etmiş ama bu rivâyetinde hata etmiştir.

İbn Ömer'in rivâyet ettiği hadise gelince Müslim'in ve başkalarının zikrettiği sahih rivâyetlere göre o hanımını bir talak ile boşamıştı. İbn Abbas'ın hadisi hakkında ilim adamlarının cevabı ve yaptıkları teviller farklılık arzetmektedir. Daha sahih olan kanaate göre hadisin manası şudur: İslam'ın ilk dönemlerinde eğer erkek karısına sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun deyip bu sözleri ile sadece dediğini pekiştirmeyi niyet etmiş olup her birisini ayrı bir talak olarak saymayı düşünmemişse onların her birisini ayrı bir talak kastı ile söylemiş olmaları çok az görülen bir hadise olduğundan dolayı bir tek talakın gerçekleştiğine hüküm verilirdi. Böylelikle bu durum bu sözleri te'kidi ve pekiştirmeyi kastettiği şeklinde çoğunlukla görülen hale göre yorumlanmıştır. Ama Ömer (radıyallâhu anh) zamanında artık insanların bu ifadeleri kullanmaları onların her bir sözü söylemelerinde ayrı bir talakı kastettikleri daha çok rastlanan bir hal olunca o vakit bu şekilde sözler mutlak olarak kullanılacak olursa o çağda akla ilk gelenin gereğince amel edilmek sureti ile üç talak olarak kabul edilmiştir.

Bir diğer açıklamaya göre maksat şudur: İlk dönemde alışılmış olan bunun tek bir talak olduğu idi. Sonra insanlar Ömer zamanında üç talakı bir defada vermeye başlayınca Ömer de bunu geçerli kabul etti. Buna göre hadis insanların alışkanlıklarının değiştiğini haber veren bir mahiyette olur. Yoksa aynı meselede hükmün değiştiği anlamında değildir.

el-Mazeri dedi ki: İşin gerçeklerini bilmeyen bir takım kimseler bu bir zamanlar böyleydi sonra nesh edildiği iddiasında bulunurlar. Ama bu çok büyük bir hatadır. Çünkü Ömer (radıyallâhu anh) hüküm nesh edemez. Eğer böyle bir şeyi yapmaya kalkışacak olsaydı -ki böyle bir şeye asla kalkışmazdı- o zaman ashab-ı kiram hiç durmaz onun bu yaptığını kabul etmez karşı çıkarlardı. Eğer bu iddiada bulunan kişi bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında nesh olduğunu kastetmiş ise bu imkânsız bir durum değildir ama hadisin zahiri anlamının dışına çıkan bir iddiadır. Çünkü böyle olsaydı ravinin Ebu Bekir'in halifeliği zamanında ve Ömer'in halifeliğinin bir bölümünde hükmün kalıcılığını haber vermesi caiz olmazdı.

Şayet, bazen ashab-ı kiram hükmün nesholduğu üzerinde icma edebilir ve bu taktirde onların bu icmaları kabul edilir denilecek olursa biz de şöyle deriz: Bunun kabul edilmesinin sebebi ise icmanın bir nesh edicinin var olduğuna delil görülmesinden dolayıdır. Onların kendiliklerinden nesh ettiklerini söylemekten ise Allah'a sığınırız. Çünkü bu hata üzerine bir icma olur ve onlar böyle bir hatadan korunmuşlardır.

Şayet belki de nesh Ömer zamanında ortaya çıkıp bilinmiş oldu denilecek olursa şöyle deriz: Bu da yanlıştır. Çünkü bu durumda Ebu Bekir zamanında hata üzerinde icma gerçekleşmiş olur. Usûl âlimlerinin muhakkik olanları ise icmann sahih olması için bir asrın geçip gitmesini şart koşmazlar. Allah en iyi bilendir.

Ebu Davud'un Süneni'ndeki "bu kendisi ile zifafa girilmemiş olan kadın hakkındadır" şeklindeki rivâyete gelince İbn Abbas'ın arkadaşlarından bir topluluk bu görüşte olup şöyle demişlerdir: Kendisi ile zifafa girilmemiş eş hakkında üç talak gerçekleşmez. Çünkü o zaten bir defa sen boşsun denilmesi sureti ile bain olur. Böylelikle onun üç demesi bain oluşun gerçekleşmesinden sonra söylenmiş olur. Bununla da hiçbir şey olmaz. Cumhur ise bu bir yanlışlıktır aksine onun hakkında da üç talak geçerli olur. Çünkü sen boşsun sözünün anlamı artık senin talakın olmuştur demektir. Böyle bir lafız ise hem bir talak için hem birden çok talak için de elverişlidir. Ona açıklık vermek için üç olarak saymıştır. Diğer taraftan Ebu Davud'un bu rivâyeti zayıftır. Bunu Eyyub es-Sahtiyani meçhul bir takım ravilerden, o Tâvus'dan, o İbn Abbas'dan diye rivâyet etmiştir. Dolayısı ile delil gösterilemez. Allah en iyi bilendir.

"Kendilerine mühlet tanınmış bir husus" yani tekrar dönüp ricat yapmayı beklemek için yararlanacakları bir süre vardı.

"İnsanlar arka arkaya talak verdiler." Cumhurun rivâyeti bu şekilde (tetayea) şeklindedir. Bazıları ise bunu be harfi ile "tetâbea" diye zaptetmiştir. Her ikisi de aynı anlamdadır. Yani bu işi çokça yaptılar ve bu işi yapmakta acele davrandılar. Fakat "tetâyea" sadece şer hakkında kullanılır; "tetâbea" ise hem hayır hem şer hususlarda kullanılır. Bu sebeple burada ye harfi ile (tetâyea) daha uygundur.

"İlginç olaylarından anlat" yani senin ilginç haberlerin ve durumlarından bize bahset. Allah en iyi bilendir.

٣/٣- بَاب وُجُوبِ الْكَفَّارَةِ عَلَى مَنْ حَرَّمَ امْرَأَتَهُ وَلَمْ يَنْوِ الطَّلَاقَ

3/3- TALAKI NİYET ETMEYEREK KARISINI KENDİSİNE HARAM EDENE KEFFARETİN VACİP OLDUĞU BABI

٣٦٦١-١٨/١- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامٍ يَعْنِي الدَّسْتَوَائِيَّ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ يُحَدِّثُ عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي الْحَرَامِ يَمِينٌ يُكَفِّرُهَا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

3661-18/1- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Hişam -yani ed-Destevâî- den şöyle dediğini tahdis etti: Yahya b. Ebu Kesir bana yazarak Ya'lâ b. Hakîm'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre o (kocası tarafından kendisine bana) haramsın denilen kadın hakkında bu bir yemindir, onun için keffarette bulunur, derdi. Ayrıca İbn Abbas dedi ki: *"Andolsun Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'de sizin için güzel bir örnek vardır"* (Ahzab, 21).[26]

٣٦٦٢-١٩/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بِشْرٍ الْحَرِيرِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ يَعْنِي ابْنَ سَلَّامٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ أَنَّ يَعْلَى بْنَ حَكِيمٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ إِذَا حَرَّمَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ فَهِيَ يَمِينٌ يُكَفِّرُهَا وَقَالَ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

26 Buhari, 4911, 5266; İbn Mace, 2073; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5648

3662-19/2- Bize Yahya b. Bişr el-Hariri de tahdis etti, bize Muaviye -yani b. Sellam- Yahya b. Ebu Kesir'den tahdis ettiğine göre Ya'la b. Hakim kendisine şunu haber verdi: Said b. Cubeyr'in kendisine haber verdiğine göre o İbn Abbas'ı şöyle derken dinlemiştir: Erkek hanımını kendisine haram ederse bu bir yemindir, onun keffaretini yerine getirir. Ayrıca: *"Andolsun Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'de sizin için güzel bir örnek vardır"* dedi. [27]

٣٦٦٣-٢٠/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يُخْبِرُ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تُخْبِرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَمْكُثُ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَيَشْرَبُ عِنْدَهَا عَسَلًا قَالَتْ فَتَوَاطَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ أَنَّ أَيَّتَنَا مَا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ فَلْتَقُلْ إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرَ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ فَدَخَلَ عَلَى إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَلَنْ أَعُودَ لَهُ فَنَزَلَ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ إِلَى قَوْلِهِ إِنْ تَتُوبَا لِعَائِشَةَ وَحَفْصَةَ وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا لِقَوْلِهِ بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا

3663-20/3- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis etti, bana İbn Cureyc haber verdi, bize Atâ'nın haber verdiğine göre o Ubeyd b. Umeyr'i şunu haber verirken dinledi: O Âişe'yi şunu haber verirken dinledi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cahş kızı Zeyneb'in yanında bir süre kalır ve onun yanında bal içerdi. (Âişe) dedi ki: Bunun üzerine ben ve Hafsa şöyle anlaştık: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hangimizin yanına girerse o: Ben senden meğafir kokusu alıyorum, meğafir mi yedin, diyecekti. Sonra onlardan birisinin yanına girince o da ona bu sözleri söyledi. Allah Rasûlü: *"Hayır! Cahş kızı Zeyneb'in yanında bal içtim. Asla bir daha onu içmeyeceğim"* buyurdu. Bunun üzerine: *"Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin haram edersin. Eğer"* Âişe ile Hafsa'yı kastederek *"ikiniz de tevbe ederseniz"* (Tahrim, 1/4) buyruğuna kadar nâzil oldu. *"Hani peygamber eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti."* (Tahrim, 3) buyruğu da: Hayır ben bal içtim sözüne işarettir. [28]

---

27 3661 numaralı hadisin kaynakları

28 Buhari, 4912 -muhtasar olarak-, 5267, 6691; Ebu Davud, 3714; Nesai, 3421, 3804; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16322

٣٦٦٤-٢١/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُحِبُّ الْحَلْوَاءَ وَالْعَسَلَ فَكَانَ إِذَا صَلَّى الْعَصْرَ دَارَ عَلَى نِسَائِهِ فَيَدْنُو مِنْهُنَّ فَدَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ فَاحْتَبَسَ عِنْدَهَا أَكْثَرَ مِمَّا كَانَ يَحْتَبِسُ فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ فَقِيلَ لِي أَهْدَتْ لَهَا امْرَأَةٌ مِنْ قَوْمِهَا عُكَّةً مِنْ عَسَلٍ فَسَقَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ مِنْهُ شَرْبَةً فَقُلْتُ أَمَا وَاللهِ لَنَحْتَالَنَّ لَهُ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِسَوْدَةَ وَقُلْتُ إِذَا دَخَلَ عَلَيْكِ فَإِنَّهُ سَيَدْنُو مِنْكِ فَقُولِي لَهُ يَا رَسُولَ اللهِ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكِ لَا فَقُولِي لَهُ مَا هَذِهِ الرِّيحُ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَشْتَدُّ عَلَيْهِ أَنْ يُوجَدَ مِنْهُ الرِّيحُ فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكِ سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ فَقُولِي لَهُ جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ وَسَأَقُولُ ذَلِكَ لَهُ وَقُولِيهِ أَنْتِ يَا صَفِيَّةُ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى سَوْدَةَ قَالَتْ تَقُولُ سَوْدَةُ وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَقَدْ كِدْتُ أَنْ أُبَادِئَهُ بِالَّذِي قُلْتِ لِي وَإِنَّهُ لَعَلَى الْبَابِ فَرَقًا مِنْكِ فَلَمَّا دَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ قَالَ لَا قَالَتْ فَمَا هَذِهِ الرِّيحُ قَالَ سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ قَالَتْ جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيَّ قُلْتُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ دَخَلَ عَلَى صَفِيَّةَ فَقَالَتْ بِمِثْلِ ذَلِكَ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ أَلَا أَسْقِيكَ مِنْهُ قَالَ لَا حَاجَةَ لِي بِهِ قَالَتْ تَقُولُ سَوْدَةُ سُبْحَانَ اللهِ وَاللهِ لَقَدْ حَرَمْنَاهُ قَالَتْ قُلْتُ لَهَا اسْكُتِي قَالَ أَبُو إِسْحَقَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ بِهَذَا سَوَاءً وَحَدَّثَنِيهِ سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3664-21/4- Bize Ebu Kurayb Muhammed b. el-A'lâ ve Harun b. Abdullah tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Üsâme, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tatlıyı ve balı severdi. İkindi namazını kıldıktan sonra hanımlarının evlerini dolaşır, onlara yaklaşırdı. Bir sefer Hafsa'nın yanına girdi ve onun yanında önceleri kaldığından daha fazla kaldı. Ben bunun sebebini sordum. Bana: Hafsa'nın kavminden bir kadının ona bir miktar bal hediye ettiğini ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de ondan bir içimlik takdim ettiği söylendi. Bunun üzerine ben şöyle dedim: Allah'a yemin ederim ki ona karşı

bir hile düzenleyeceğiz. Bunu Sevde'ye söyledim ve: Yanına girecek olursa sana yaklaşacak, o taktirde sen de ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Meğafir mi yedin diyeceksin. O sana hayır diyecek. Sen ona: O halde bu koku ne diyeceksin; -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendisinden (hoşlanılmayan) bir koku alınması çok ağır gelirdi- o da sana: Hafsa bana bir içim bal içirdi, diyecek. Sen ona: O balı yapan arılar urfut denilen ağacı otlamış diyeceksin. Ben de ona aynı şeyi söyleyeceğim. Ey Safiye sen de ona bunu söyle (dedim).

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sevde'nin odasına girince (Âişe) dedi ki: Sevde dedi ki: Kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki nerede ise senin bana söylediklerini daha o kapıda iken söyleyiverecektim. Senden korktuğum için (söyleyemedim). Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona yaklaşınca: Ey Allah'ın Rasûlü! Meğafir mi yedin dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır"* buyurdu. Sevde: O halde bu koku ne dedi. Allah Rasûlü: *"Hafsa bana bir içim bal içirdi"* buyurdu. Sevde: O halde onun arısı urfut otlamış dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma girince ben de ona aynı şeyleri söyledim. Sonra Safiyye'nin yanına girdi, o da aynısını söyledi. Hafsa'nın yanına girince: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana o baldan içireyim mi dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır, ona ihtiyacım yok"* buyurdu.

(Âişe) dedi ki: Sevde diyor ki: Subhanallah! Allah'a yemin olsun ki biz onu mahrum bıraktık. (Âişe) dedi ki: Ben de ona: Sus, (sesini çıkarma) dedim.

Bu hadisi Suveyd b. Said de tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Hişam b. Urve'den bu isnâd ile buna yakın olarak tahdis etti. Ebu İshak İbrahim dedi ki: el-Hasan b. Bişr b. el-Kasım tahdis etti, bize Ebu Üsâme, bunu aynı şekilde tahdis etti. [29]

Şerh

(3661-3664 numaralı hadisler)

(3661) İbn Abbas'dan rivâyete göre o (kocası tarafından kendisine) haram kılınan kadın hakkında: Bir yemindir, onun için keffarette bulunur derdi. Ayrıca İbn Abbas dedi ki: Andolsun ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de güzel bir örnek vardır dedi." Yine İbn Abbas'dan gelen bir diğer rivâyette (3662) "Erkek karısını (kendisine) haram edecek olursa bu bir yemindir, onun için keffarette bulunur." Müslim ayrıca (3663) Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın yüce

29 Buhari, 5431 -muhtasar olarak-, 5599 -muhtasar olarak-, 5614, 5682 -muhtasar olarak-, 6972; Ebu Davud, 3715 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1831; İbn Mace, 3323; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16796

Allah'ın: *"Allah'ın sana helal kıldığını neden haram kılarsın"* (Tahrim, 1) buyruğunun nüzul sebebi ile ilgili hadisini de zikretmektedir.

İlim adamları bir kimsenin eşine: Sen bana haramsın demesi halinde hükmün ne olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii'nin görüşüne göre eğer bunu söylerken ona talak vermeyi niyet etmişse bu bir talak olur. Şayet zihar niyet etmişse zihar olur. Eğer talakı da zihanı da niyet etmeyip bizzat kendi şahsının kendisine haram olmasını niyet etmişse aynı lafız sebebi ile ona yemin keffareti gerekir ve bu yemin olmaz. Şayet hiçbir niyette bulunmadan söylemişse Şafii'nin bu hususta iki görüşü vardır. Daha sahih olanına göre yemin keffareti gerekir. İkincisine göre bu boş bir sözdür, bunun için hiçbir şey gerekmez. Bundan dolayı herhangi bir hüküm de doğmaz. Bizim mezhebimizin görüşü budur.

Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre bu mesele hakkında on dört görüş vardır;

1. Maliki mezhebinin meşhur görüşüne göre böyle bir söz dolayısı ile üç talak gerçekleşir. İster onunla zifafa girilmiş olsun ister girilmemiş olsun. Ama üç talaktan daha azını niyet etmiş ise özel olarak kendisi ile gerdeğe girilmemiş kadın hakkında bu niyeti kabul edilir. Kadı Iyaz'ın dediğine göre Ali b. Ebu Talib, Zeyd, Hasan ve el-Hakem de böyle demişlerdir.

2. Bu sözü sebebi ile üç talak gerçekleşir. Onun kendisi ile zifafa girilmiş kadın hakkında olsun başkası hakkında olsun niyeti kabul edilmez. Bu görüş de İbn Ebu Leyla, Abdulmelik b. el-Mâcişun, el-Maliki'nin görüşüdür.

3. Bu sözü söylemesi halinde kendisi ile zifafa girilmiş kadın hakkında üç talak gerçekleşir. Girilmemiş diğer kadınlar hakkında tek bir talak sözkonusu olur. Bu da Maliki mezhebine mensup Ebu Musab ile Muhammed b. Abdülhakem'in görüşüdür.

4. Bu söz sebebi ile ister kendisi ile gerdeğe girilmiş olsun ister ondan başkası hakkında olsun bir tek bain talak gerçekleşir. Bu da Malik'den gelen bir başka rivâyettir.

5. Bu ric'i bir talak olur. Bu da Maliki mezhebinden Abdulaziz b. Ebu Mesleme'nin görüşüdür.

6. Niyet ettiği ne ise o gerçekleşir. Fakat hiçbir şekilde tek bir talaktan aşağı olmaz. Bu da Zührî'nin görüşüdür.

7. Bir ya da birden çok talakı niyet ederse yahut da yemin niyeti ile söylerse niyet ettiği ne ise odur. Niyeti yoksa boş bir sözdür. Bu da Süfyan es-Sevri'nin görüşüdür.

8. Yedinci görüş ile aynı olmakla birlikte eğer hiçbir niyeti yoksa yemin keffaretinde bulunması gerekir. Bu da Evzâî ve Ebu Sevr'in görüşüdür.

9. Az önce açıklaması geçen Şafii'nin görüşüdür. Ebu Bekr, Ömer ve ashabdan başkaları ile tabiin (r.anhum) böyle demişlerdir.

10. Eğer talakı niyet etmişse bir bain talak gerçekleşir. Şayet üç talak niyet etmişse üç talak gerçekleşir. İki talak niyet etmişse yine bir talak gerçekleşir. Hiçbir şey niyet etmemişse yemin demektir. Yalan söylemeyi niyet etmişse boş bir sözdür. Bu da Ebu Hanife ve mezhebine mensup fukahanın görüşüdür.

11. Onuncu görüşün aynı olmakla birlikte eğer iki talak niyet etmişse iki talak gerçekleşir şeklindedir. Bu da Züfer'in görüşüdür.

12. Bu durumda zihar keffareti icap eder. Bu da İshak b. Rahuye'nin görüşüdür.

13. Bu bir yemindir, bundan dolayı yemin keffareti gerekir. Bu da İbn Abbas ve tabiinden bazılarının görüşüdür.

14. Bu suyu ve yemeği haram kılmak gibidir. Kesinlikle bundan dolayı bir şey vacip olmaz ve böyle bir haram kılma sebebi ile herhangi bir şey meydana gelmez. Bu boş bir sözdür. Bu açıklama da Mesruk, Şabii, Ebu Seleme ve Maliki mezhebinden Asbağ'ın görüşüdür.

Bütün bu görüşler bir kimsenin hür zevcesine böyle demesi halinde sözkonusudur. Bu sözlerini bir cariyeye söyleyecek olursa Şafii'nin görüşüne göre eğer ona hürriyetini vermeyi niyet etmişse hür olur. Bizzat kendisini haram kılmayı niyet etmişse yemin keffareti gerekir, yemin olmaz. Hiçbir şey niyet etmemişse mezhebin sahih olan görüşüne göre yine yemin keffareti gerekir. Malik ise: Böyle bir söz cariye hakkında boş bir sözdür. Ona bağlı olarak herhangi bir hüküm ortaya çıkmaz demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Genel olarak ilim adamlarının dediklerine göre bizzat haram kılması sebebi ile bir yemin keffareti ona düşer. Ebu Hanife dedi ki: Kendisine haram kıldığı cariye, yemek ve başka her ne ise ona haram olur ve dediğinin aksini yapmadıkça ona bir şey gerekmez. Şayet aksini yaparsa o taktirde bir yemin keffareti gerekir. Maliki, Şafii ve cumhurun görüşüne göre eğer bu yemek yahut bu su yahut bu elbise bana haram olsun yahut eve girmek, Zeyd ile konuşmak ve buna benzer zevcenin ve cariyenin dışında başka şeyleri haram kılacak olursa bu boş bir söz olur. Bundan dolayı bir şey gerekmez ve bundan ötürü hiçbir şey de ona haram olmaz. Bu dediklerini

yapacak olursa onun bir şey yapması gerekmez. Zikrettiğimiz bu hususlarda um veled de cariye gibidir. Allah en iyi bilendir.

(4663) "Ben ve Hafsa anlaştık." Burada "anlaştık" anlamındaki lafız nüshalarda bu şekilde "tevâtaytu" şeklindedir. Aslı ise ye yerine hemze ile "tevâta'tu" şeklidir, ittifak ettik, demektir.

"Ben senden meğafir kokusu alıyorum." Burada "meğafir" lafzı birinci yerde bütün nüshalarda bu şekildle mim harfi fethalı, ğayn ve fe harfleri ile feden sonra ye iledir. Diğer iki yerde ise bazı nüshalarda ye harfi kaydedilmiş bazılarında kaydedilmemiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Doğrusu ye harfinin kaydedilmesidir. Çünkü bu ye harfi tekilinde bulunan "vav"ın yerine geçmiştir. Ancak şiir zarureti dolayısı ile hazfedilmiştir. "Meğafir" kelimesi "meğfur"un çoğuludur. Bu da tatlı bir zampkdır ama hoş olmayan bir kokusu vardır. Bir ağaçtan sızar. Bu ağaca da urfut denilir. Bu ağaç Hicaz'da olur. Urfut'un yere doğru yayılan enli yaprakları olup dikeni olan bir bitki olduğu da söylenir. Bunun pamuk gibi beyaz bir meyvesi vardır. Meyvesi adeta gömlek düğmesi gibi olup kötü kokar.

Kadı Iyaz dedi ki: Mühelleb'in söylediğine göre meğafirin ve urfutun kokusu güzeldir. Ama onun bu açıklamaları hadisin muktezasına aykırıdır. İbn Abbas'ın söylediklerine de aykırıdır.

Dil bilginleri der ki: Urfut, idah türü ağaçlarındandır. Dikenli her ağaca idah denilir. Denildiğine göre kokusu nebizin kokusu gibidir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kendisinden kötü bir kokunun gelmesinden tiksinirdi.

(3664) "Arısı urfut ağacında otlamış" cerasa fiili cim, re ve sin harfleri ile olup bal yapmak için urfut ağacından yemiş demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır! Cahş kızı Zeyneb'in yanında bal içmiştim. Bir daha içmeyeceğim. Bunun üzerine: Allah'ın sana helal kıldığını ne diye haram edersin"* buyruğu indi." Bu, bu âyet-i kerimenin bal içmeyi terk sebebi ile indiği hususunda açık bir ifadedir. Fıkıh kitaplarında kaydedildiği üzere ise âyet Mariye (r.anha)'yı kendisine haram kılması hakkında inmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Âyetin nüzul sebebi hakkında ihtilaf edilmiştir. Âişe bal ile ilgili olay sebebi ile inmiştir derken Zeyd b. Eslem'den rivâyete göre cariyesi Mariye'yi kendisine haram kılıp bir daha onunla birlikte olmayacağına dair yemin etmesi üzerine inmiştir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Haram kılmak sebebi ile yüce Allah'ın: *"Allah size yeminlerinizi çözme yolunu göstermiştir"* (Tahrim, 2) buyruğunu delil göstererek bir keffaretin vacip olduğunu söyleyenlerin bu hususta bir delilleri yoktur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve

sellem)'in: *"Allah'a yemin olsun ki bir daha onunla birlikte olmayacağım"* dedikten sonra: *"O bana haramdır"* dediği rivâyet edilmektedir. Aynı şekilde onun bal içmeye dair yemin edip balı kendisine haram kıldığı da rivâyet edilmiştir. Bunu da İbnu'l-Munzir zikretmektedir. Buhari'nin rivâyetinde ise: Bir daha tekrar içmeyeceğim ve ayrıca bunu kimseye haber vermeyeceksin diye yemin ettim dediği kaydedilmektedir. Tahavi de şunları söylemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bal içmek hakkında: *"Bir daha ebediyyen onu içmeyeceğim"* demiş ve herhangi bir yeminden söz etmemiştir. Fakat yüce Allah'ın: *"Allah size yeminlerinizi çözme yolunu göstermiştir"* (Tahrim, 2) buyruğu ortada bir yeminin bulunmasını gerektirmektedir. Derim ki: Âyet-i kerimenin Allah size haram kılmanız halinde yemin keffaretini farz kılmıştır anlamında olma ihtimali vardır. Nitekim Şafii, Şafii mezhebine mensup ilim adamları ve onlara muvafakat edenler bunu böylece taktir etmişlerdir.

"Hayır! Cahş kızı Zeyneb'in yanında bal içtim." Bundan sonraki rivâyette ise onun balı Hafsa'nın yanında içtiği kaydedilmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Müslim, Haccac'ın İbn Cureyc'den rivâyet ettiği hadiste yanında bal içtiği zevcesinin Zeyneb olduğunu, ona karşı birbirleri ile sözleşenlerin ise Âişe ve Hafsa olduğunu zikretmiştir. Bu aynı şekilde Ömer b. el-Hattab ve İbn Abbas'ın rivâyet ettiği hadiste de birbirleri ile sözleşenlerin Âişe ve Hafsa oldukları sabittir. Yine Müslim, Ebu Seleme'nin Hişam'dan rivâyetine göre yanında balı içtiği zevcesinin Hafsa (r.anha) olduğu, buna karşılık Âişe, Sevde ve Safiyye'nin ona karşı birbirleri ile sözleşen kimseler oldukları kaydedilmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Birincisi daha sahihtir. Nesai dedi ki: Haccac'ın isnadı sahih ve son derece ceyyiddir. el-Asili dedi ki: Haccac'ın rivâyet ettiği hadis daha sahihtir ve yüce Allah'ın kitabının zahirine daha uygundur ve ifade ettiği anlamlar ise daha mükemmeldir. Bununla da yüce Allah'ın: *"Şayet ikiniz birbirinize onun aleyhine yardım ederseniz"* (Tahrim, 4) âyetidir. Burada üç kişiden değil iki zevcesi sözkonusu edilmiştir. Bunlar da rivâyetinde dediği gibi Âişe ve Hafsa (r.anhuma)'dır. Nitekim Ömer (radıyallâhu anh) da bunu böylece itiraf etmiştir. Diğer rivâyette ise ravi, isimleri ters yüz etmiştir. Nitekim âyetin nüzul sebebi hakkında sahih olan âyetin sahihayn dışındaki rivâyetlerde geçen Mariye ile ilgili olay hakkında değil bal ile ilgili olay hakkındadır. Bununla birlikte Mariye ile ilgili olay sahih bir yolla da gelmemiştir. Nesai dedi ki: Bal hakkında Âişe'nin rivâyet ettiği hadisin isnadı ceyyid ve oldukça sahihtir. Bunlar Kadı Iyaz'ın açıklamalarıdır.

Sonra Kadı Iyaz: Doğrusu da bal içmenin Zeyneb'in yanında olduğudur demektedir.

Yüce Allah'ın: *"Hani o peygamber eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti."* buyruğu hakkında hayır sen bal içtin sözü ile ilgilidir. Bunu Müslim böylece zikretmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu rivâyette ihtisar vardır. Bunun tamamı şudur: Ben bir daha onu içmeyeceğim ve ayrıca bunu hiçkimseye söylemeyeceğine dair de yemin ettim şeklindedir. Nitekim Buhari de böyle rivâyet etmiştir. İşte bu da o gizlice söylenen sözün ne anlama geldiği ile ilgili görüşlerden birisidir. Bunun Mariye olayı hakkında olduğu da söylenmiştir. Başka şeylerde söylenmiştir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tatlıyı ve balı severdi." İlim adamları der ki: Burada helvadan kasıt tatlı olan her bir şeydir. Ondan sonra balı sözkonusu etmesi ise balın şerefi ve meziyetine dikkat çekmek içindir. Bu gibi ifadeler umumdan sonra özeli zikretmek türündendir. "Helva" kelimesinin sonu med iledir.

Buradan lezzetli her bir yiyecek ve içeceğin tüketilmesinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bunun zühde ve murakabaya özellikle de böyle denk gelmiş ise aykırı olmadığı anlaşılmaktadır.

"İkindi namazını kıldımı hanımlarını dolaşır onlara yaklaşırdı." Bu da bizim mezhep âlimlerimizin söyledikleri: Hanımları arasında günlerini paylaştırmış olan bir kimsenin gündüzün, günü olmayan kimsenin evine bir ihtiyaç sebebi ile girmesinin caiz olduğunu söyleyenlerin lehine bir delildir. Bununla birlikte onunla cima etmesi caiz değildir.

"Andolsun biz onu mahrum bıraktık" yani biz ona engel olduk. Onu baldan mahrum ettik.

"İbrahim dedi ki: Bize el-Hasan b. Bişr tahdis etti, bize Ebu Üsâme bunu tahdis etti" sözünün anlamı şudur: Müslim'in arkadaşı İbrahim b. Süfyan bu hadisin isnadında Müslim ile aynı seviyede olup bu hadisi birisinden, o Ebu Üsâme'den diye rivâyet etmiştir. Tıpkı Müslim'in birisinden onun Ebu Üsâme'den diye rivâyet etmesi gibi. Böylelikle bir ravi ile isnadı daha âli olmuştur. Allah en iyi bilendir.



٤/٤- بَاب بَيَانِ أَنَّ تَخْيِيرَ امْرَأَتِهِ لَا يَكُونُ طَلَاقًا إِلَّا بِالنِّيَّةِ

4/4- KİŞİNİN KARISINI SERBEST BIRAKMASININ NİYET OLMAKSIZIN TALAK OLMAYACAĞINI BEYAN BABI

٣٦٦٥-٢٢/١- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا أُمِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِتَخْيِيرِ أَزْوَاجِهِ بَدَأَ بِي فَقَالَ إِنِّي ذَاكِرٌ لَكِ أَمْرًا فَلَا عَلَيْكِ أَنْ لَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكِ قَالَتْ قَدْ عَلِمَ أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا لِيَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ قَالَتْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا قَالَتْ فَقُلْتُ فِي أَيِّ هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ قَالَتْ ثُمَّ فَعَلَ أَزْوَاجُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِثْلَ مَا فَعَلْتُ

3665-22/1- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti (H.) Bana Harmele b. Yahya et-Tucîbî de - lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Yunus b. Yezid, İbn Şihâb'dan tahdis etti, bana Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'ın haber verdiğine göre Âişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zevcelerini muhayyer bırakması emri verilince önce benden başlayarak: *"Ben sana bir husustan söz edeceğim. Annen ve babanla danışıncaya kadar acele etmemende bir sakınca yok"* buyurdu. Âişe dedi ki: Zaten o annemin ve babamın bana ondan ayrılmamı emretmeyeceklerini biliyordu. (Devamla) dedi ki: Sonra dedi ki: *"Aziz ve celil Allah: "Ey Peygamber! Zevcelerine de ki eğer dünya hayatını ve onun ziynetini istiyorsanız gelin size bağışta bulunayım ve sizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız muhakkak Allah içinizden güzel davrananlara büyük bir mükafat hazırlamıştır."* (Ahzab, 28-29) buyurdu."

Âişe dedi ki: Ben: Hangi hususta anneme babama danışayım ki. Şüphesiz ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahiret yurdunu istiyorum dedim. Sonra

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diğer zevceleri de benim yaptığımın aynısını yaptı.[30]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eşlerini seçmekte serbest bırakmakla emr olununca önce benden başladı..." Onunla başlamasının sebebi ise ancak faziletinden dolayıdır.

"Acele etmemende senin için bir sakınca yok." Yani acele etmemenin sana bir zararı olmaz. Ona bunu söylemesinin sebebi ise hem ona hem anne babasına olan şefkati ve yanında kalması hususunda onlara samimi olarak öğüt vermek istemesi dolayısıyladır. Çünkü o yaşının küçük oluşu ve deneyiminin az oluşu nedeniyle ayrılmayı seçeceğinden korkmuştu. O taktirde ondan ayrılması gerekecek ve kendisi de anne ve babası da diğer zevceleri de ona uymak sureti ile onlar da zarar göreceklerdi.

Bu hadiste Âişe (radıyallâhu anhâ) sonra da müminlerin diğer anneleri (Allah hepsinden razı olsun) için açık bir menkıbe vardır.

Ayrıca bu hadisten hayra yönelmekte eli çabuk tutmak, dünyayı ahirete tercih etmek, insanın arkadaşına samimi olarak öğüt vermesi ve bu hususta ahirette onun için daha faydalı olana onu yönlendirmesi gerektiği de anlaşılmaktadır.

٣٦٦٦-٢٣/٢- حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا إِذَا كَانَ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ مَا نَزَلَتْ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ فَقَالَتْ لَهَا مُعَاذَةُ فَمَا كُنْتِ تَقُولِينَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَأْذَنَكِ قَالَتْ كُنْتُ أَقُولُ إِنْ كَانَ ذَاكَ إِلَيَّ لَمْ أُوثِرْ أَحَدًا عَلَى نَفْسِي

3666-23/2- Bize Sureyc b. Yunus da tahdis etti, bize Abbâd b. Abbâd, Âsım'dan tahdis etti, o Muâze el-Adeviye'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: *"Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *hanımlarından kimi dilersen geri bırakabilir kimi dilersen yanına alabilirsin."* (Ahzab, 51) âyeti nâzil olduktan sonra eğer bizden herhangi birimizden bir kadının günü ise izin isterdi. Muâze ona: Peki senden izin istediği zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

30 Buhari, 4785, 4786 -muallak olarak-; Tirmizi, 3204; Nesai, 3201, 3439; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17767

ve sellem)'e ne derdin dedi. Âişe dedi ki: Ben: Eğer bu bana kalmış bir iş ise kimseyi kendime tercih etmem diyordum dedi. [31]

Şerh

"Eğer bu bana kalmış bir iş ise kendimi kimseyi tercih etmem." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkındaki bu yarış yalnızca (kadın olarak) ondan yararlanmak ve kayıtsız şartsız birlikte geçinmek, nefislerin şehvetleri ve bazı kimselerde görülen nefsin payları için değildi. Aksine bu ahirete dair hususlarda öncekilerin ve sonrakilerin efendisine yakın olmak, onu arzulamak, hizmetinde bulunmak, onunla birlikte olmak, ondan yararlanmak, onun haklarını ve ihtiyaçlarını yerine getirmek, yanında iken rahmetin ve vahyin nüzulunü beklemek ve benzeri hususlar dolayısı ile idi. Nitekim İbn Abbas'ın rivâyet ettiği hadiste çanak hakkında söylediği: "Senden bana düşen payıma kimseyi tercih etmem" sözü de bunun gibidir. Bu tür tabirlerin benzerleri de pek çoktur.

٣٦٦٧-.../٣- وَحَدَّثَنَاه الْحَسَنُ بْنُ عِيسَى أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3667-.../3- Bunu bize el-Hasen b. İsa da tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek haber verdi, bize Âsım bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyet etti. [32]

٣٦٦٨-٢٤/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْثَرٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ قَدْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَلَمْ نَعُدَّهُ طَلَاقًا

3668-24/4- Bana Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis etti, bize Abser, İsmail b. Ebu Halid'den haber verdi, o Şa'bî'den, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi muhayyer bıraktı. Fakat biz onu bir talak olarak saymadık. [33]

٣٦٦٩-٢٥/٥- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ مَا أُبَالِي خَيَّرْتُ امْرَأَتِي وَاحِدَةً أَوْ مِائَةً أَوْ أَلْفًا بَعْدَ أَنْ تَخْتَارَنِي وَلَقَدْ سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَقَالَتْ قَدْ خَيَّرَنَا رَسُول اللهِ ﷺ أَفَكَانَ طَلَاقًا

31 Buhari, 4789; Ebu Davud, 2136; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17965
32 3666 numaralı hadisin kaynakları
33 Buhari, 5263; Tirmizi, 1179; Nesai, 3203, 3441, 3442, 3443; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17624

3669-25/5- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir, İsmail b. Ebu Talib'den tahdis etti, o Şa'bî'den, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ben zevcem beni seçtikten sonra onu yüz ya da bin defa muhayyer bıraktığıma aldırmam. Çünkü Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya sordum. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi muhayyer bırakmıştı. O bir talak oldu-mu ki dedi. [34]

٣٦٧٠-٢٦/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَيَّرَ نِسَاءَهُ فَلَمْ يَكُنْ طَلَاقًا

3670-26/6- Bize Muhammed b. Beşşar tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Âsım'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Mesruk'dan, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarını muhayyer bırakmıştı da bu bir talak olmamıştı. [35]

٣٦٧١-٢٧/٧- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ وَإِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاخْتَرْنَاهُ فَلَمْ يَعُدَّهُ طَلَاقًا

3671-27/7- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan haber verdi, o Âsım el-Ahvel ve İsmail b. Ebu Halid'den rivâyet etti, ikisi Şa'bî'den, o Mesruk'dan, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi seçmekte serbest bıraktı, biz de onu seçtik ve onu bir talak olarak saymadık. [36]

٣٦٧٢-٢٨/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاخْتَرْنَاهُ فَلَمْ يَعْدُدْهَا عَلَيْنَا شَيْئًا

3672-28/8- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis etti, Yahya, bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi, derken diğer

34 3668 numaralı hadisin kaynakları
35 3669 numaralı hadisin kaynakları
36 3669 numaralı hadisin kaynakları

ikisi, tahdis etti, dedi. O Müslim'den, o Mesruk'dan, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi seçmekte serbest bıraktı. Biz de onu seçtik ve bunu bizim aleyhimize bir şey saymadı. [37]

٣٦٧٣-.../٩- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ وَعَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ بِمِثْلِهِ

3673-.../9- Bana Ebu Rabi ez-Zehrânî de tahdis etti, bize İsmail b. Zekeriyya tahdis etti, bize A'meş, İbrahim'den tahdis etti, o Esved'den, o Âişe'den rivâyet etti. Yine A'meş'den, o Müslim'den, o Mesruk'dan, o Âişe'den aynısını rivâyet etti. [38]

Şerh

(3668-3673 numaralı hadisler)

(3668) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi seçmekte serbest bıraktı, biz onu bir talak olarak saymadık." Bir rivâyette (3670) "O bir talak olmadı" bir diğer rivâyette (3671) "biz onu seçtik ve o bunu bir talak olarak saymadı" (3672) "biz onu seçtik, o da onu bizim aleyhimize bir şey saymadı." Bazı nüshalarda ise: "Bunu bizim aleyhimize bir şey saymadı" şeklindedir.

Bu hadislerde Malik, Şafii, Ebu Hanife, Ahmed ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun: Kim zevcesini seçmekte serbest bırakır da o da kocasını seçecek olursa bu bir talak olmaz ve bundan dolayı da ayrılık meydana gelmez, şeklindeki görüşlerinin lehine delildir.

Ali, Zeyd b. Sabit, Hasan ve Leys b. Sa'd'dan gelen rivâyete göre seçmekte serbest bırakmanın kendisi ile bain bir talak gerçekleşir. Kadın ister kocasını seçsin ister seçmesin. el-Hattâbî ve en-Nekkâş bunu Malik'den de nakletmişlerdir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu görüş Malik'den sahih olarak rivâyet edilmemiştir. Diğer taraftan bu, bu açık sahih hadisler ile reddolunan zayıf bir görüştür. Muhtemelen bu görüşü ileri sürenlere bu hadisler ulaşmamıştır. Allah en iyi bilendir.

37 Buhari, 5262; Ebu Davud, 2203; Tirmizi, 1179; Nesai, 3202, 3444, 3445; İbn Mace, 2052; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17624

38 3672 numaralı hadisin kaynakları

٣٦٧٤-٢٩/١٠- وحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَوَجَدَ النَّاسَ جُلُوسًا بِبَابِهِ لَمْ يُؤْذَنْ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ قَالَ فَأُذِنَ لِأَبِي بَكْرٍ فَدَخَلَ ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرُ فَاسْتَأْذَنَ فَأُذِنَ لَهُ فَوَجَدَ النَّبِيَّ ﷺ جَالِسًا حَوْلَهُ نِسَاؤُهُ وَاجِمًا سَاكِتًا قَالَ فَقَالَ لَأَقُولَنَّ شَيْئًا أُضْحِكُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ لَوْ رَأَيْتَ بِنْتَ خَارِجَةَ سَأَلَتْنِي النَّفَقَةَ فَقُمْتُ إِلَيْهَا فَوَجَأْتُ عُنُقَهَا فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ هُنَّ حَوْلِي كَمَا تَرَى يَسْأَلْنَنِي النَّفَقَةَ فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عَائِشَةَ يَجَأُ عُنُقَهَا فَقَامَ عُمَرُ إِلَى حَفْصَةَ يَجَأُ عُنُقَهَا كِلَاهُمَا يَقُولُ تَسْأَلْنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ فَقُلْنَ وَاللهِ لَا نَسْأَلُ رَسُولَ اللهِ ﷺ شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ ثُمَّ اعْتَزَلَهُنَّ شَهْرًا أَوْ تِسْعًا وَعِشْرِينَ ثُمَّ نَزَلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ حَتَّى بَلَغَ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا قَالَ فَبَدَأَ بِعَائِشَةَ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَعْرِضَ عَلَيْكِ أَمْرًا أُحِبُّ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَشِيرِي أَبَوَيْكِ قَالَتْ وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللهِ فَتَلَا عَلَيْهَا الْآيَةَ قَالَتْ أَفِيكَ يَا رَسُولَ اللهِ أَسْتَشِيرُ أَبَوَيَّ بَلْ أَخْتَارُ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَا تُخْبِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتُ قَالَ لَا تَسْأَلُنِي امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتُهَا إِنَّ اللهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعَنِّتًا وَلَا مُتَعَنِّتًا وَلَكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مُيَسِّرًا

3674-29/10- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Ravh b. Ubade tahdis etti, bize Zekeriyya b. İshak tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini tahdis etti. Ebu Bekr, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmek için izin istemek üzere geldi. İnsanların kapısında -aralarında kimseye izin verilmediği halde- oturmakta olduklarını gördü.

(Cabir) dedi ki: Ebu Bekir'e izin verildi. O da içeri girdi. Sonra Ömer geldi, o da izin istedi, ona da izin verildi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in etrafında hanımları bulunduğu halde oturmakta ve oldukça üzüntülü bir şekilde susup durduğunu gördü. Bunun üzerine Ömer: Andolsun öyle bir şey söyleyeceğim ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i güldüreceğim dedi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Harice'nin kızını bir görsen, benden masraf istedi. Ben de kalktım boğazını sıktım. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü ve: *"İşte bunlar da gördüğün gibi etrafımda benden nafaka istiyorlar"* buyurdu.

Bu sefer Ebu Bekr Âişe'ye kalktı, onun boğazını sıktı. Ömer de Hafsa'ya kalkıp boğazını sıktı. Her ikisi de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sahip olmadığı şeyler istiyorsunuz öyle mi, dediler. Onlar da: Allah'a yemin olsun ki, ebediyyen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den yanında olmayan bir şey istemeyeceğiz, dediler.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan bir ay yahut yirmi dokuz gün ayrı kaldı. Sonra şu: *"Ey Peygamber! Zevcelerine de ki: ... Allah içinizden güzel davrananlara büyük bir mükafat hazırlamıştır."* (Ahzab, 28-29) âyeti nâzil oldu.

(Cabir) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Âişe'den başlayarak: *"Ey Âişe! Ben sana bir hususu arz etmek istiyorum. Annen babanla danışmadan o hususta acele etmeni arzu etmiyorum"* buyurdu. Âişe: O nedir ey Allah'ın Rasûlü, deyince ona bu âyeti okudu. Âişe: Ey Allah'ın Rasûlü! Senin hakkında mı annem ve babamla danışacakmışım? Hayır ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahiret yurdunu istiyorum. Bununla birlikte benim söylediğimi hanımlarından hiçbir kadına bildirmemeni de diliyorum, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer onlardan herhangi bir kadın bana soracak olursa mutlaka ben de ona bildiririm. Çünkü Allah beni işi zora koşan ya da zorluk çıkaran birisi değil ama beni öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi"* buyurdu. [39]

Şerh

"Üzüntülü" dil bilginlerinin dediklerine göre "vacim" konuşamayacak kadar kederi fazla kimseye denilir.

"Andolsun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i güldürecek bir şey söyleyeceğim." Bu bazı nüshalarda bu şekilde, bazı nüshalarda da: Bir şey söyleyeceğim ve onunla Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i güldüreceğim anlamındadır. Bundan bunun gibi işlerin müstehap olduğu ve bir kimse eğer arkadaşını üzüntülü, kederli görürse onu güldürecek yahut onu meşgul edecek, gönlünü hoş edecek şeyler anlatmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Yine buradan Ebu Bekr es-Sıddîk'ın fazileti anlaşılmaktadır.

"Onun boğazını sıktım." Buradaki "vecee" fiili dürtmek anlamındadır.



39 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2710

٥/٥- بَاب فِي الْإِيلَاءِ وَاعْتِزَالِ النِّسَاءِ وَتَخْيِيرِهِنَّ وَقَوْلِهِ تَعَالَى وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ

5/5- ÎLÂ, KADINLARDAN UZAK DURMAK, ONLARI (SEÇMEKTE) MUHAYYER BIRAKMAK VE YÜCE ALLAH'IN: *"ŞAYET ONUN ALEYHİNE BİRBİRİNİZE YARDIM EDERSENİZ..."* (TAHRİM, 4) BUYRUĞU HAKKINDA BİR BAB

٣٦٧٥-٣٠/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ عَنْ سِمَاكٍ أَبِي زُمَيْلٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ لَمَّا اعْتَزَلَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ نِسَاءَهُ قَالَ دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا النَّاسُ يَنْكُتُونَ بِالْحَصَى وَيَقُولُونَ طَلَّقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نِسَاءَهُ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُؤْمَرْنَ بِالْحِجَابِ فَقَالَ عُمَرُ فَقُلْتُ لَأَعْلَمَنَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْتُ يَا بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ أَقَدْ بَلَغَ مِنْ شَأْنِكِ أَنْ تُؤْذِي رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ مَا لِي وَمَا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ عَلَيْكَ بِعَيْبَتِكَ قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ فَقُلْتُ لَهَا يَا حَفْصَةُ أَقَدْ بَلَغَ مِنْ شَأْنِكِ أَنْ تُؤْذِي رَسُولَ اللهِ ﷺ وَاللهِ لَقَدْ عَلِمْتِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَا يُحِبُّكِ وَلَوْلَا أَنَا لَطَلَّقَكِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَبَكَتْ أَشَدَّ الْبُكَاءِ فَقُلْتُ لَهَا أَيْنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَتْ هُوَ فِي خِزَانَتِهِ فِي الْمَشْرُبَةِ فَدَخَلْتُ فَإِذَا أَنَا بِرَبَاحٍ غُلَامِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَاعِدًا عَلَى أُسْكُفَّةِ الْمَشْرُبَةِ مُدَلٍّ رِجْلَيْهِ عَلَى نَقِيرٍ مِنْ خَشَبٍ وَهُوَ جِذْعٌ يَرْقَى عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَيَنْحَدِرُ فَنَادَيْتُ يَا رَبَاحُ اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَنَظَرَ رَبَاحٌ إِلَى الْغُرْفَةِ ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا ثُمَّ قُلْتُ يَا رَبَاحُ اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَنَظَرَ رَبَاحٌ إِلَى الْغُرْفَةِ ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا ثُمَّ رَفَعْتُ صَوْتِي فَقُلْتُ يَا رَبَاحُ اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ظَنَّ أَنِّي جِئْتُ مِنْ أَجْلِ حَفْصَةَ وَاللهِ لَئِنْ أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ بِضَرْبِ عُنُقِهَا لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَهَا وَرَفَعْتُ صَوْتِي فَأَوْمَأَ إِلَيَّ أَنْ ارْقَهْ فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى حَصِيرٍ فَجَلَسْتُ فَأَدْنَى عَلَيْهِ إِزَارَهُ وَلَيْسَ عَلَيْهِ

غَيْرُهُ وَإِذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ فَنَظَرْتُ بِبَصَرِي فِي خِزَانَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا أَنَا بِقَبْضَةٍ مِنْ شَعِيرٍ نَحْوِ الصَّاعِ وَمِثْلِهَا قَرَظًا فِي نَاحِيَةِ الْغُرْفَةِ وَإِذَا أَفِيقٌ مُعَلَّقٌ قَالَ فَابْتَدَرَتْ عَيْنَايَ قَالَ مَا يُبْكِيكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَمَا لِي لَا أَبْكِي وَهَذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِكَ وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ لَا أَرَى فِيهَا إِلَّا مَا أَرَى وَذَاكَ قَيْصَرُ وَكِسْرَى فِي الثِّمَارِ وَالْأَنْهَارِ وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَصَفْوَتُهُ وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ فَقَالَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَنَا الْآخِرَةُ وَلَهُمْ الدُّنْيَا قُلْتُ بَلَى قَالَ وَدَخَلْتُ عَلَيْهِ حِينَ دَخَلْتُ وَأَنَا أَرَى فِي وَجْهِهِ الْغَضَبَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يَشُقُّ عَلَيْكَ مِنْ شَأْنِ النِّسَاءِ فَإِنْ كُنْتَ طَلَّقْتَهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مَعَكَ وَمَلَائِكَتَهُ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَأَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَالْمُؤْمِنُونَ مَعَكَ وَقَلَّمَا تَكَلَّمْتُ وَأَحْمَدُ اللَّهَ بِكَلَامٍ إِلَّا رَجَوْتُ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ يُصَدِّقُ قَوْلِي الَّذِي أَقُولُ وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ آيَةُ التَّخْيِيرِ عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ وَكَانَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ وَحَفْصَةُ تَظَاهَرَانِ عَلَى سَائِرِ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَطَلَّقْتَهُنَّ قَالَ لَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ وَالْمُسْلِمُونَ يَنْكُتُونَ بِالْحَصَى يَقُولُونَ طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نِسَاءَهُ أَفَأَنْزِلُ فَأُخْبِرَهُمْ أَنَّكَ لَمْ تُطَلِّقْهُنَّ قَالَ نَعَمْ إِنْ شِئْتَ فَلَمْ أَزَلْ أُحَدِّثُهُ حَتَّى تَحَسَّرَ الْغَضَبُ عَنْ وَجْهِهِ وَحَتَّى كَشَرَ فَضَحِكَ وَكَانَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ ثَغْرًا ثُمَّ نَزَلَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَنَزَلْتُ فَنَزَلْتُ أَتَشَبَّثُ بِالْجِذْعِ وَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّمَا يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ مَا يَمَسُّهُ بِيَدِهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا كُنْتَ فِي الْغُرْفَةِ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ قَالَ إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ فَقُمْتُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَنَادَيْتُ بِأَعْلَى صَوْتِي لَمْ يُطَلِّقْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نِسَاءَهُ وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنْ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ فَكُنْتُ أَنَا اسْتَنْبَطْتُ ذَلِكَ الْأَمْرَ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آيَةَ التَّخْيِيرِ

3675-30/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ömer b. Yunus el-Hanefi tahdis etti, bize İkrime b. Ammar, Simâk b. Zumeyl'den tahdis etti, bana Abdullah b. Abbas tahdis etti, bana Ömer b. el-Hattab tahdis edip dedi ki: Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarından uzak kalınca mescide girdim. Baktım ki insanlar (düşünceli bir şekilde) çakıl taşlarına vuruyorlar ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarını boşadı diyorlardı. Bu müminlerin annelerine hicap emri verilmeden önce olmuştu.

Ömer dedi ki: Bunun üzerine ben: Kesinlikle bugün bunu öğreneceğim, dedim. Âişe'nin yanına girdim ve: Ey Ebu Bekir'in kızı! Sen işi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e rahatsızlık verecek kadar ileriye mi götürdün, dedim. Âişe: Ey Hattab'ın oğlu! Benim seninle, senin benimle ne işin var ki? Sen kendi kızına bak, dedi.

(Ömer) dedi ki: Bunun üzerine ben de Ömer'in kızı Hafsa'nın yanına girdim. Ona: Ey Hafsa! Sen işi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e eziyet verecek hale kadar ileriye mi götürdün? Allah'a yemin olsun ki sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in seni sevmediğini biliyorsun. Ve eğer ben olmasaydım Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kesinlikle seni boşayacaktı, dedim. Bunun üzerine oldukça fazla ağladı. Ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nerede, dedim. O (Hafsa): Yüksekçe odadaki kilerindedir, dedi. Yanına girdiğimde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kölesi Rebah'ı gördüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de odanın eşiğinde oturmuş ayaklarını oyulmuş bir ahşabın üzerine sarkıtmıştı. Bu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerine çıktığı ve basarak indiği bir kütüktü.

Ben: Ey Rebah! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmem için bana izin iste diye seslendim. Rebah odanın içine baktı, sonra dönüp bana baktı ama bir şey demedi. Sonra: Ey Rebah! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmem için benim için izin iste dedim. Rebah yine odaya baktı sonra bana baktı ve bir şey demedi. Sonra sesimi yükselterek: Ey Rebah! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girmem için benim adıma izin iste. Ben zannederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim Hafsa için geldiğimi düşünüyor. Allah'a yemin ederim ki eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana onun boynunu vurmamı emrederse hiç şüphesiz boynunu vururum, dedim ve sesimi yükselttim. Bu sefer bana, çık, diye işaret etti. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına girdim. Bir hasır üzerine yatmıştı. Ben de oturdum. İzarını topladı. Üzerinde başka bir şey de yoktu. Hasırın onun böğründe iz bıraktığını gördüm. Bu sefer Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kilerine bir göz attım. Bir sa'a yakın bir avuç arpa bir de odanın bir tarafında onun kadar bir miktar mazı gördüm. Bir de asılı bir deri vardı. Gözümden yaş aktı.

Allah Rasûlü: *"Ey Hattab'ın oğlu! Neden ağlıyorsun?"* dedi. Ben: Ey Allah'ın Nebi'si! Niye ağlamayayım ki. Bu hasır senin böğründe iz bırakmış. İşte bu da senin kilerin. Gördüğümden başka içinde bir şey yok. Diğer taraftan Kayser ile Kisra meyvelerle ırmaklar arasında. Sen ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'sin ve O'nun seçkin kulusun. Bu da senin kilerin.

Bunun üzerine Allah Rasûlü: *"Ey Hattab'ın oğlu! Ahiretin bizim, dünyanın onların olmasına razı olmaz mısın?"* buyurdu. Ben: Razı olurum ,dedim.

Onun yanına girdiğim zaman yüzünde kızgınlık izlerini görmüştüm. Bunun üzerine: Ey Allah'ın Rasûlü! Şu kadınların halinden sana ağır gelen nedir? Eğer onları boşadıysan şüphesiz yüce Allah, O'nun melekleri, Cebrail, Mikail, ben, Ebu Bekir ve müminler hep seninle beraberiz. Ben Allah'a hamd ederek söylüyorum ki konuşup da Allah'ın söylediğim o sözü tasdik edeceğini ummadığım sözlerim çok az olmuştur. Sonra şu âyet, hanımlarını seçmekte serbest bırakan âyet nâzil oldu: *"Eğer o sizi boşarsa Rabbinin ona yerinize... daha hayırlı eşler vermesi umulur"* (Tahrim, 5); *"Şayet onun aleyhine birbirinize yardım ederseniz muhakkak ki Allah onun velisidir, Cebrail de müminlerin salih olanları da. Bundan sonra melekler de (ona) yardımcıdır."* (Tahrim, 4)

Ebu Bekir'in kızı Âişe ile Hafsa, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diğer hanımları aleyhine birbirlerini desteklemişlerdi. Bu sefer: Ey Allah'ın Rasûlü! Onları boşadın mı? dedim. O: *"Hayır"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Mescide girdim, müslümanlar çakıl taşlarına vuruyorlar ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarını boşadı diyorlardı. Peki inip onlara senin hanımlarını boşamadığını bildireyim mi? dedim. Allah Rasûlü: *"İstersen bildir"* buyurdu. Ben yüzündeki kızgınlık çekilinceye ve hatta ağzını açıp gülünceye kadar onunla konuşmaya devam ettim. İnsanlar arasında ağzı en güzel kimselerdendi.

Sonra Allah'ın Nebisi de indi. Ben de indim. Ben kütüğe tutunarak indim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise elini kütüğe değdirmeden yerin üzerinde yürüyormuş gibi indi. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Odada yirmi dokuz gün kaldın dedim. Allah Rasûlü: *"Şüphesiz ay yirmi dokuz gün de olur"* buyurdu. Sonra mescidin kapısında durdum, sesimin çıktığı kadar yüksek sesle bağırdım: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarını boşamadı. Sonra: *"Kendilerine güven yahut korkuya dair bir haber geldiğinde onu hemen ya-*

yıverirler. Halbuki bunu Rasûlü'ne yahut içlerinden emir sahiplerine döndürmüş olsalardı..." (Nisa, 83) âyeti nâzil oldu. İşte o işi istinbat edip çıkartan ben idim, aziz ve celil Allah da muhayyer bırakmak ile ilgili âyeti inzal buyurdu.[40]

Şerh

"Simâk Ebu Zumeyl" Zumeyl ismi ze harfi ötreli, mim harfi fethalıdır.

"İnsanlar çakıl taşlarına vuruyorlardı." Yani üzüntülü ve düşünceli kimsenin yaptığı gibi yere (hafifçe) vuruyorlardı.

"Sen kızına bak" burada "aybe" (heybe anlamında olmakla birlikte) kızın Hafsa'ya öğüt vermeye bak anlamındadır. Dil bilginleri der ki: Aybe Arap dilinde insanın en değerli elbisesini ve değerli eşyalarını içine koyduğu kaba denilir. Kızını ona benzetmiştir.

"Meşrube: Yüksekçe oda" Re harfi fethalı ve ötreli (meşrube ve meşrebe) şeklinde okunabilir.

"Odanın eşiğinde oturmuş idi." Usküffe, kapının alt eşiğine denilir.

"Ahşaptan oyulmuş (bir kütük) üzerinde." Nakir nun harfi fethalı, kaf da kesrelidir. Bütün nüshalarda görülen ve doğru olan şekil budur. Kadı Iyaz'ın zikrettiğine göre nun yerine fe iledir. Dolayısı ile bu fakir olup sırttaki fekardan (omurlardan) alınmış ve mefkur anlamına gelir. Yani basamaklar şeklinde kütük demek olur.

"Efik" ise henüz tabaklaması tamamlanmamış deri demek olup çoğulu fe harfi fethalı olarak ufak diye gelir. Edimin çoğulunun udem diye gelmesi gibi. Mazisi efeka, muzarii ye'fiku diye gelir.

"Yüzündeki öfke çekildi" gitti, açıldı.

"Öyle ki ağzını açtı ve güldü." Keşera gülümseyerek dişlerini gösterdi demektir. Bu aynı zamanda kızgınlık halinde de görülen bir durumdur. İbnü's-Sikkît dedi ki: Keşera, beseme ve ibteseme hepsi aynı anlamda (gülümsedi) demektir. Eğer daha ileri derecede gülerse kahkaha, zehdeka ve kerkere denilir.

٣٦٧٦-٣١/٢- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ أَخْبَرَنِي يَحْيَى أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ بْنُ حُنَيْنٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ يُحَدِّثُ قَالَ مَكَثْتُ سَنَةً وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ

40 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10498

عَنْ آيَةٍ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَسْأَلَهُ هَيْبَةً لَهُ حَتَّى خَرَجَ حَاجًّا فَخَرَجْتُ مَعَهُ فَلَمَّا رَجَعَ فَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَدَلَ إِلَى الْأَرَاكِ لِحَاجَةٍ لَهُ فَوَقَفْتُ لَهُ حَتَّى فَرَغَ ثُمَّ سِرْتُ مَعَهُ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ اللَّتَانِ تَظَاهَرَتَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَزْوَاجِهِ فَقَالَ تِلْكَ حَفْصَةُ وَعَائِشَةُ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ وَاللَّهِ إِنْ كُنْتُ لَأُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ هَذَا مُنْذُ سَنَةٍ فَمَا أَسْتَطِيعُ هَيْبَةً لَكَ قَالَ فَلَا تَفْعَلْ مَا ظَنَنْتَ أَنَّ عِنْدِي مِنْ عِلْمٍ فَسَلْنِي عَنْهُ فَإِنْ كُنْتُ أَعْلَمُهُ أَخْبَرْتُكَ قَالَ وَقَالَ عُمَرُ وَاللَّهِ إِنْ كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَا نَعُدُّ لِلنِّسَاءِ أَمْرًا حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِنَّ مَا أَنْزَلَ وَقَسَمَ لَهُنَّ مَا قَسَمَ قَالَ فَبَيْنَمَا أَنَا فِي أَمْرٍ أَأْتَمِرُهُ إِذْ قَالَتْ لِي امْرَأَتِي لَوْ صَنَعْتَ كَذَا وَكَذَا فَقُلْتُ لَهَا وَمَا لَكِ أَنْتِ وَلِمَا هَاهُنَا وَمَا تَكَلُّفُكِ فِي أَمْرٍ أُرِيدُهُ فَقَالَتْ لِي عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ مَا تُرِيدُ أَنْ تُرَاجَعَ أَنْتَ وَإِنَّ ابْنَتَكَ لَتُرَاجِعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَتَّى يَظَلَّ يَوْمَهُ غَضْبَانَ قَالَ عُمَرُ فَآخُذُ رِدَائِي ثُمَّ أَخْرُجُ مَكَانِي حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى حَفْصَةَ فَقُلْتُ لَهَا يَا بُنَيَّةُ إِنَّكِ لَتُرَاجِعِينَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَتَّى يَظَلَّ يَوْمَهُ غَضْبَانَ فَقَالَتْ حَفْصَةُ وَاللَّهِ إِنَّا لَنُرَاجِعُهُ فَقُلْتُ تَعْلَمِينَ أَنِّي أُحَذِّرُكِ عُقُوبَةَ اللَّهِ وَغَضَبَ رَسُولِهِ يَا بُنَيَّةُ لَا يَغُرَّنَّكِ هَذِهِ الَّتِي قَدْ أَعْجَبَهَا حُسْنُهَا وَحُبُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِيَّاهَا ثُمَّ خَرَجْتُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ لِقَرَابَتِي مِنْهَا فَكَلَّمْتُهَا فَقَالَتْ لِي أُمُّ سَلَمَةَ عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ قَدْ دَخَلْتَ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَبْتَغِيَ أَنْ تَدْخُلَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَزْوَاجِهِ قَالَ فَأَخَذَتْنِي أَخْذًا كَسَرَتْنِي عَنْ بَعْضِ مَا كُنْتُ أَجِدُ فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهَا وَكَانَ لِي صَاحِبٌ مِنْ الْأَنْصَارِ إِذَا غِبْتُ أَتَانِي بِالْخَبَرِ وَإِذَا غَابَ كُنْتُ أَنَا آتِيهِ بِالْخَبَرِ وَنَحْنُ حِينَئِذٍ نَتَخَوَّفُ مَلِكًا مِنْ مُلُوكِ غَسَّانَ ذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَسِيرَ إِلَيْنَا فَقَدْ امْتَلَأَتْ صُدُورُنَا مِنْهُ فَأَتَى صَاحِبِي الْأَنْصَارِيُّ يَدُقُّ الْبَابَ وَقَالَ افْتَحْ افْتَحْ فَقُلْتُ جَاءَ الْغَسَّانِيُّ فَقَالَ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ اعْتَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَزْوَاجَهُ فَقُلْتُ رَغِمَ أَنْفُ حَفْصَةَ وَعَائِشَةَ ثُمَّ آخُذُ ثَوْبِي فَأَخْرُجُ حَتَّى جِئْتُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَشْرُبَةٍ لَهُ يُرْتَقَى إِلَيْهَا بِعَجَلَةٍ وَغُلَامٌ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَسْوَدُ عَلَى رَأْسِ الدَّرَجَةِ فَقُلْتُ هَذَا عُمَرُ فَأَذِنَ لِي قَالَ عُمَرُ فَقَصَصْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَذَا الْحَدِيثَ فَلَمَّا بَلَغْتُ

حَدِيثُ أُمِّ سَلَمَةَ تَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَإِنَّهُ لَعَلَى حَصِيرٍ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ شَيْءٌ وَتَحْتَ رَأْسِهِ وِسَادَةٌ مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهَا لِيفٌ وَإِنَّ عِنْدَ رِجْلَيْهِ قَرَظًا مَضْبُورًا وَعِنْدَ رَأْسِهِ أُهُبًا مُعَلَّقَةً فَرَأَيْتُ أَثَرَ الْحَصِيرِ فِي جَنْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَبَكَيْتُ فَقَالَ مَا يُبْكِيكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ كِسْرَى وَقَيْصَرَ فِيمَا هُمَا فِيهِ وَأَنْتَ رَسُولُ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَهُمَا الدُّنْيَا وَلَكَ الْآخِرَةُ

3676-31/2- Bize Harun b. Said el-Eylî tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Süleyman -yani b. Bilâl- haber verdi, bana Yahya haber verdi, bana Ubeyd b. Huneyn'in haber verdiğine göre o Abdullah b. Abbas'ı tahdis edip şöyle derken dinledi: Ömer b. el-Hattab'a bir âyet hakkında soru sormak isteği ile bir sene bekledim. Onun heybetinden ona o soruyu soramadım. Nihayet haccetmek üzere çıktı. Ben de onunla çıktım. Döndüğü zaman yolun bir yerinde bir ihtiyacını görmek için erak ağaçlarının bulunduğu bir tarafa saptı. Ben de işini bitirinceye kadar durup onu bekledim. Sonra onunla birlikte yola devam ettim. Ey müminlerin emiri! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden ona karşı birbirlerini destekleyen iki kadın kimdi dedim. O: Onlar Âişe ve Hafsa idiler dedi. Ben ona: Allah'a yemin olsun ki ben bunu bir seneden beri sana sormak istiyordum ama heybetinden çekindiğim için soramıyordum dedim. O: Hayır yapma. Eğer benim bildiğimi zannettiğin bir husus varsa onu bana sor. Eğer onu biliyorsam sana bildiririm dedi.

İbn Abbas devamla dedi ki: Ömer şunları da söyledi: Allah'a yemin olsun ki biz cahiliye döneminde iken kadınlara hiç itibar etmez, onlara değer vermezdik. Nihayet yüce Allah onlar hakkında indirdiği buyrukları indirdi. Onlara paylarını verdi. Ben bir husus üzerinde kendi kendime düşünürken eşim bana: Şöyle şöyle yapsan dedi. Ben ona: Senin bu işle alakan ne ki? Ben yapmak istediğim bir işe sen kendini niye zorlayarak sokmak istiyorsun dedim. O bana: Hayret sana Hattab'ın oğlu. Sen sana bir şeyler söylenmesini istemiyorsun. Halbuki kızın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gün boyunca onu kızdıracak kadar karşılık veriyor dedi.

Ömer dedi ki: Derhal ridamı alıp olduğum yerden çıktım. Hafsa'nın evine girdim. Ona: Kızcağızım, gerçekten sen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e o gün boyunca kızgın kalacak kadar cevap veriyor musun? dedim. Hafsa: Allah'a yemin olsun ki biz ona karşılık veriyoruz dedi. Ben: Bilesin ki ben seni Allah'ın cezasından ve Rasûlü'nün gazabından sakındırıyorum.

Kızcağızım. Şu güzelliği ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisini sevmesi dolayısı ile kendisini beğenmiş şu kadın sakın seni aldatmasın. Sonra çıktım. Benim ona olan akrabalığım sebebi ile Um Seleme'nin yanına gittim, onunla da konuştum. Um Seleme bana: Hayret sana Hattab'ın oğlu! Sen her şeye kendini soktun. Öyle ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile onun zevceleri arasına girmeye kalkıştın dedi. (Ömer devamla) dedi ki: Onun bu sözleri içimde hissettiklerimin ve düşündüklerimin bir kısmından beni alıkoydu. Yanından çıktım. Ensar'dan bir arkadaşım vardı. Ben (Nebi'nin meclisinde) bulunmadığım zaman o bana (olanlara dair) haber getirirdi. O bulunmadığı zaman ben ona haberleri götürürdüm. O sırada da bizler Gassân hükümdarlarından bir hükümdardan (bize saldırmasından) korkuyorduk. Çünkü bize onun üzerimize yürümek istediği söylenmişti. Bundan dolayı ondan çekinmemiz kalplerimizi doldurmuştu. Bir ara Ensardan arkadaşım gelip kapımı çaldı ve aç aç dedi. Ben: Gassânlı mı geldi? dedim. O: Bundan da daha ağır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarından uzaklaştı dedi. Bunun üzerine ben: Hafsa'nın da Âişe'nin de burnu yere sürtündü. Sonra elbisemi alıp dışarı çıktım ve (Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in) evine geldim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hurma kütüğünden yapılmış basamaklarla çıktığı yüksekçe odasında olduğunu gördüm. Basamağın başında da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in siyahi bir kölesi vardı. Ben: Bu gelen Ömer'dir dedim. Bana izin ver. Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu anlattıklarımı anlattım. Um Seleme'nin sözlerine gelince; Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülümsedi. Kendisi bir hasır üzerinde idi. Onunla hasır arasında bir şey yoktu. Başının altında da içi lifle dolmuş deri bir yastık vardı. Ayaklarının yanında ise toplanmış karaz (denilen mazı yaprakları) vardı. Başı tarafında ise asılı deriler vardı. Hasırın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böğründeki izlerini gördüm ve ağladım. Allah Rasûlü: *"Neden ağlıyorsun?"* dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Kisra ve Kayser içinde bulundukları (refah ve bolluk) halinde iken sen ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'sin (ve bu haldesin) dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dünyanın onlara, ahiretin de sana olmasına razı değil misin?"* buyurdu. [41]

Şerh

"Ben bir iş hakkında düşünürken" kendi kendimle danışıp düşünürken demektir. "Beynemâ ve beynâ" yani (düşündüğüm) zamanlarda. Benzeri lafızlar da bu anlamdadır. Açıklamaları daha önce geçti.

41 Buhari, 4913, 4914 -muhtasar olarak-, 4915 -muhtasar olarak-, 5218 -muhtasar olarak-, 5843, 7256 -muhtasar olarak-, 7263 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10512

"Ensar'dan bir arkadaşım vardı..." Bu da ilim meclislerinde hazır bulunmanın eğer herkes bizzat gelme imkânını bulamıyorsa ilim meclisinde bulunmak için nöbetleşe gelmenin müstehap olduğuna delildir.

"Gassân hükümdarlarından" daha meşhur olan "Gassân" isminin gayr-i munsarıf olduğudur. Munsarıf olduğu da söylenir. Kitabın baş taraflarında açıklaması geçti.

"Gassânlı mı geldi, dedim ..." Buradan da ashab-ı kiramın (r.anhum) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hallerine ne kadar ihtimam gösterdikleri, onu üzüp rahatsız edecek yahut onu kızdıracak şeyler dolayısı ile tam anlamı ile kendilerinin de huzursuz ve tedirgin olduklarını görüyoruz.

"Hafsa'nın burnu yere sürtündü" Ragime: yere sürtündü gayn harfi fethalı da (ragame) kesreli de söylenebilir. Manası toprak demek olan rugame yapıştı şeklindedir. Asıl anlamı budur. Sonra da hak ve adaletli olanı yerine getiremeyen ve istemeyerek zelil olup boyun eğmek zorunda kalan herkes hakkında kullanılmaya başlamıştır.

"Elbisemi alıp çıktım..." Buradan da önderlerle, büyüklerle karşılaşacağı zamanda onlara saygı olmak üzere elbise ve sarık ve benzeri şeyleri giyinerek güzel bir kılığa bürünmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

"Basamaklı bir hurma kütüğü ile çıkılan yüksekçe bir odada" buradaki "basamaklı kütük" anlamındaki lafız bazı nüshalarda "biaceliha" bazılarında "biaceletiha" bazılarında ise "biacele" şeklindedir. Hepsi doğrudur. Sonuncuları en güzelidir. İbn Kuteybe ve başkaları bu hurma ağacından basamak demektir demişlerdir. Nitekim bundan önceki rivâyette "hurma kütüğü" denilmişti.

"Ayaklarının yanında bir araya toplanmış karaz (mazı yaprakları) vardı." Burada (toplanmış anlamındaki) lafız bazı asıl nüshalarda "madbûran" şeklinde dat harfi ile, bazılarında ise sad harfi ile geçmektedir. Her ikisi de doğrudur. Toplanıp bir araya gelmiş demektir. "Başının yanında da asılı deriler vardı." Deriler anlamındaki "uhub" kelimesi aynı zamanda hemze ve he harfleri fethalı olarak "eheb" de söylenir. Bunlar iki meşhur söyleyiştir. Tekili "ihab"dır. Çoğunluğun dediklerine göre bu tabaklanmadan önceki deridir. Kayıtsız şartsız deri anlamında olduğu da söylenmiştir. Taharet Kitabının sonlarında açıklaması yapılmıştı.

"Hasırın izlerini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böğründe görünce ağladım..." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dünyanın ikisine ahiretin de sana olmasına razı değil misin"* asıl nüshalarda bu şekilde "ahiretin sana"dır.

Bazılarında "dünya onlara" çoğunluğunda ise "ikisine" şeklindedir. Buradakinden daha başka yerlerde rivâyetlerin çoğunluğu ise "dünyanın onlara, ahiretin bizlere" şeklindedir. Hepsi sahihtir.

٣٦٧٧-٣٢/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَقْبَلْتُ مَعَ عُمَرَ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ كَنَحْوِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ قُلْتُ شَأْنُ الْمَرْأَتَيْنِ قَالَ حَفْصَةُ وَأُمُّ سَلَمَةَ وَزَادَ فِيهِ وَأَتَيْتُ الْحُجَرَ فَإِذَا فِي كُلِّ بَيْتٍ بُكَاءٌ وَزَادَ أَيْضًا وَكَانَ آلَى مِنْهُنَّ شَهْرًا فَلَمَّا كَانَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ نَزَلَ إِلَيْهِنَّ

3677-32/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Affân tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bana Yahya b. Said, Ubeyd b. Huneyn'den haber verdi, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ömer ile birlikte geldim. Nihayet Merruzzahran'da iken deyip hadisi uzun uzadıya Süleyman b. Bilâl'in hadisi rivâyetine yakın olarak zikretti. Ancak rivâyetinde şöyle dedi: İki kadının durumu ne idi dedim. O Hafsa ve Um Seleme dedi. Ayrıca şunları da ekledi: Ben hücrelere gittim, her bir odada ağlayış vardı. Yine şunları ekledi: Onlara bir ay süre ile ilâ yapmıştı. Yirmi dokuz gün dolunca yanlarına indi. [42]

Şerh

"Onlara bir ay ilâ yapmıştı" Yani onların yanlarına bir ay süre ile girmeyeceğine yemin etmişti. Bu fukaha ıstılahında bilinen ilâ türünden de değildi, ilâ hükmü de bunun için sözkonusu değildi. Sözlükte "ilâ"nın asıl anlamı bir şeye dair yemin etmek demektir. Bunun kökünden ise alâ, yu'li, ilâen denilir. Teella, teelliyen, ve'tela, i'tilaen de gelir. Fukaha örfünde ise zevcesi ile ilişki kurmamak üzere yemin etmenin özel adı haline gelmiştir. Bu hususta bir görüş ayrılığı yoktur. Bundan tek istisna İbn Sîrin'den şöyle dediğine dair bir rivâyettir. Şer'i ilâ cima etmemek, konuşmamak, nafakasını vermemek gibi zevce ile alakalı hususlar hakkında yorumlanır demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Fukaha arasında mücerred ilânın derhal talakı, keffareti ve (gereğini) yerine getirilmesinin istenmesini icap ettirmez. Ancak müddetinin ne kadar olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hicaz âlimleri, ashab ve tabiinin ve onlardan sonrakilerin çoğunluğunun dediklerine göre ilâ yapan

42 3676 numaralı hadisin kaynakları

kişi dört aydan fazlası hakkında yemin eden kişidir. Eğer dört ay için yemin ederse bu kişi ilâ yapmış sayılmaz. Kûfeliler ise dört ay ve daha fazlası için yemin eden kişidir demişlerdir. İbn Ebu Leyla, Hasan ve İbn Şubrume ile başkaları bir istisna teşkil ederek şöyle demişlerdir: Şayet zevcesi ile bir gün ya da daha az bir süre cima etmeyeceğine yemin ederse sonra da onu dört ay bırakıp yaklaşmayacak olursa bu kişi ilâ yapmış olur.

İbn Ömer'den gelen rivâyete göre yemininde bir vakit belirleyen herkes -müddeti uzasa dahi- ilâ yapmış olmaz. İlâ yapan ebediyyen diye yemin eden kimsedir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: İlâ yapan kimse aleyhine dört aydan önce talakın gerçekleşmeyeceği hususunda aralarında bir görüş ayrılığı olmadığı gibi bu süre bitmeden önce cima edecek olursa ilânın kalkacağı hususunda da görüş ayrılığı yoktur. Eğer dört ay bitene kadar onunla cima etmeyecek olursa Kûfeliler talak gerçekleşir demişlerdir.

Hicaz ve Mısır âlimleri ile hadis ashabı ve Zahiri mezhebine mensup olanların tamamı şunu söylerler: Kocaya ya cima edersin yahut boşarsın denilir. Eğer kabul etmeyecek olursa hakim onun aleyhine olmak üzere boşamayı gerçekleştirir. Maliki mezhebinin meşhur olan görüşü bu olduğu gibi Şafii ve mezhebine mensup ilim adamları da bu görüştedir. Malik'den Kûfelilerin görüşü gibi bir rivâyet de nakledilmiştir. Şafii'nin bir diğer görüşüne göre hakim onun aleyhine boşama yapmaz. Aksine ya cima yapmaya yahut da boşamaya mecbur edilir. Eğer kabul etmeyecek olursa bundan dolayı tazir cezası verilir.

Kûfeliler bunun sonucunda talakın ric'i mi bain mi gerçekleşeceği hususunda farklı kanaate sahiptir. Diğerleri ise kendisinin ya da hakimin gerçekleştireceği talakın ric'i olacağını ittifakla kabul etmişlerdir. Ancak Malik: İddet içerisinde koca cima yapmadıkça bu durumda ricat sahih olmaz demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Böyle bir şart Malik'in dışında hiçkimseden tespit edilmiş değildir.

Eğer üç kur dört ay (lık ilâ süresi) içinde geçerse Cabir b. Zeyd: Eğer talakı verirse bu kurlarla da iddeti bitmiş olur demiştir. Cumhur ise iddetin yeniden başlatılması gerekir demiştir. Fakat ilâ için yaptığı yeminin kızgınlık halinde ve zarar vermek kastı ile olmasının şart olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Çoğunlukla böyle bir şart yoktur. Aksine durum ne olursa olsun ilâ yapmış olur demişlerdir. Malik ve Evzâî ise sütten kesildiği için çocuğunun maslahatı adına yemin edecek olursa ilâ yapmış olmaz demişlerdir. Ali ve İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan rivâyete göre kızgınlık sureti ile yemin etmediği sürece ilâ yapmış olmaz.

٣٦٧٨-٣٣/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ سَمِعَ عُبَيْدَ بْنَ حُنَيْنٍ وَهُوَ مَوْلَى الْعَبَّاسِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ كُنْتُ أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ عَنِ الْمَرْأَتَيْنِ اللَّتَيْنِ تَظَاهَرَتَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَبِثْتُ سَنَةً مَا أَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا حَتَّى صَحِبْتُهُ إِلَى مَكَّةَ فَلَمَّا كَانَ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ ذَهَبَ يَقْضِي حَاجَتَهُ فَقَالَ أَدْرِكْنِي بِإِدَاوَةٍ مِنْ مَاءٍ فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَلَمَّا قَضَى حَاجَتَهُ وَرَجَعَ ذَهَبْتُ أَصُبُّ عَلَيْهِ وَذَكَرْتُ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَنِ الْمَرْأَتَانِ فَمَا قَضَيْتُ كَلَامِي حَتَّى قَالَ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ

3678-33/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb'da -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said'den tahdis ettiğine göre o Ubeyd b. Huyeny'i -ki o Abbas'ın azadlısıdır- şöyle derken dinlemiştir: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Ben Ömer'e Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken birbirine destek olan iki kadının kim olduklarını sormak istiyordum. Bir sene bekledim, uygun bir yer bulamadım. Nihayet Mekke'ye gitmek üzere ona yol arkadaşı oldum. Merruzzahran'a gelince ihtiyacını gidermek için gitti. Bana: Bana bir matara su getir dedi. Ben de suyu ona götürdüm. İhtiyacını görüp dönünce üzerine su dökmek üzere gittim ve ona sorumu sorarak: Ey müminlerin emiri! O iki kadın kimdi dedim. Daha sözümü bitirmeden o: Âişe ve Hafsa idi dedi.[43]

٣٦٧٩-٣٤/٥- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ وَتَقَارَبَا فِي لَفْظِ الْحَدِيثِ قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمْ أَزَلْ حَرِيصًا أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ عَنِ الْمَرْأَتَيْنِ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ اللَّتَيْنِ قَالَ اللهُ تَعَالَى إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا حَتَّى حَجَّ عُمَرُ وَحَجَجْتُ مَعَهُ فَلَمَّا كُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَدَلَ عُمَرُ وَعَدَلْتُ مَعَهُ بِالْإِدَاوَةِ فَتَبَرَّزَ ثُمَّ أَتَانِي فَسَكَبْتُ عَلَى يَدَيْهِ فَتَوَضَّأَ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَنِ الْمَرْأَتَانِ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ اللَّتَانِ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمَا إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا قَالَ عُمَرُ وَاعَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ الزُّهْرِيُّ كَرِهَ وَاللهِ مَا سَأَلَهُ عَنْهُ وَلَمْ يَكْتُمْهُ قَالَ هِيَ حَفْصَةُ

43 3676 numaralı hadisin kaynakları

وَعَائِشَةُ ثُمَّ أَخَذَ يَسُوقُ الْحَدِيثَ قَالَ كُنَّا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ قَوْمًا نَغْلِبُ النِّسَاءَ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَجَدْنَا قَوْمًا تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَتَعَلَّمْنَ مِنْ نِسَائِهِمْ قَالَ وَكَانَ مَنْزِلِي فِي بَنِي أُمَيَّةَ بْنِ زَيْدٍ بِالْعَوَالِي فَتَغَضَّبْتُ يَوْمًا عَلَى امْرَأَتِي فَإِذَا هِيَ تُرَاجِعُنِي فَأَنْكَرْتُ أَنْ تُرَاجِعَنِي فَقَالَتْ مَا تُنْكِرُ أَنْ أُرَاجِعَكَ فَوَاللَّهِ إِنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ لَيُرَاجِعْنَهُ وَتَهْجُرُهُ إِحْدَاهُنَّ الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ فَانْطَلَقْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَقُلْتُ أَتُرَاجِعِينَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ نَعَمْ فَقُلْتُ أَتَهْجُرُهُ إِحْدَاكُنَّ الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ قَالَتْ نَعَمْ قُلْتُ قَدْ خَابَ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ مِنْكُنَّ وَخَسِرَ أَفَتَأْمَنُ إِحْدَاكُنَّ أَنْ يَغْضَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا لِغَضَبِ رَسُولِهِ ﷺ فَإِذَا هِيَ قَدْ هَلَكَتْ لَا تُرَاجِعِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَلَا تَسْأَلِيهِ شَيْئًا وَسَلِينِي مَا بَدَا لَكِ وَلَا يَغُرَّنَّكِ أَنْ كَانَتْ جَارَتُكِ هِيَ أَوْسَمَ وَأَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْكِ يُرِيدُ عَائِشَةَ قَالَ وَكَانَ لِي جَارٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَكُنَّا نَتَنَاوَبُ النُّزُولَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَيَنْزِلُ يَوْمًا وَأَنْزِلُ يَوْمًا فَيَأْتِينِي بِخَبَرِ الْوَحْيِ وَغَيْرِهِ وَآتِيهِ بِمِثْلِ ذَلِكَ وَكُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ غَسَّانَ تُنْعِلُ الْخَيْلَ لِتَغْزُونَا فَنَزَلَ صَاحِبِي ثُمَّ أَتَانِي عِشَاءً فَضَرَبَ بَابِي ثُمَّ نَادَانِي فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ حَدَثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ قُلْتُ مَاذَا أَجَاءَتْ غَسَّانُ قَالَ لَا بَلْ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ وَأَطْوَلُ طَلَّقَ النَّبِيُّ ﷺ نِسَاءَهُ فَقُلْتُ قَدْ خَابَتْ حَفْصَةُ وَخَسِرَتْ قَدْ كُنْتُ أَظُنُّ هَذَا كَائِنًا حَتَّى إِذَا صَلَّيْتُ الصُّبْحَ شَدَدْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي ثُمَّ نَزَلْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ وَهِيَ تَبْكِي فَقُلْتُ أَطَلَّقَكُنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ لَا أَدْرِي هَا هُوَ ذَا مُعْتَزِلٌ فِي هَذِهِ الْمَشْرُبَةِ فَأَتَيْتُ غُلَامًا لَهُ أَسْوَدَ فَقُلْتُ اسْتَأْذِنْ لِعُمَرَ فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ فَقَالَ قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَصَمَتَ فَانْطَلَقْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى الْمِنْبَرِ فَجَلَسْتُ فَإِذَا عِنْدَهُ رَهْطٌ جُلُوسٌ يَبْكِي بَعْضُهُمْ فَجَلَسْتُ قَلِيلًا ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَجِدُ ثُمَّ أَتَيْتُ الْغُلَامَ فَقُلْتُ اسْتَأْذِنْ لِعُمَرَ فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ فَقَالَ قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَصَمَتَ فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا فَإِذَا الْغُلَامُ يَدْعُونِي فَقَالَ ادْخُلْ فَقَدْ أَذِنَ لَكَ فَدَخَلْتُ فَسَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا هُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى رَمْلِ حَصِيرٍ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ فَقُلْتُ أَطَلَّقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ نِسَاءَكَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيَّ وَقَالَ لَا فَقُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَوْ رَأَيْتَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكُنَّا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ قَوْمًا نَغْلِبُ النِّسَاءَ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَجَدْنَا

قَوْمًا تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَتَعَلَّمْنَ مِنْ نِسَائِهِمْ فَتَغَضَّبْتُ عَلَى امْرَأَتِي يَوْمًا فَإِذَا هِيَ تُرَاجِعُنِي فَأَنْكَرْتُ أَنْ تُرَاجِعَنِي فَقَالَتْ مَا تُنْكِرُ أَنْ أُرَاجِعَكَ فَوَاللَّهِ إِنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ لَيُرَاجِعْنَهُ وَتَهْجُرُهُ إِحْدَاهُنَّ الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ فَقُلْتُ قَدْ خَابَ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ مِنْهُنَّ وَخَسِرَ أَفَتَأْمَنُ إِحْدَاهُنَّ أَنْ يَغْضَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا لِغَضَبِ رَسُولِهِ ﷺ فَإِذَا هِيَ قَدْ هَلَكَتْ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ دَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَقُلْتُ لَا يَغُرَّنَّكِ أَنْ كَانَتْ جَارَتُكِ هِيَ أَوْسَمُ مِنْكِ وَأَحَبُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْكِ فَتَبَسَّمَ أُخْرَى فَقُلْتُ أَسْتَأْنِسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ فَجَلَسْتُ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فِي الْبَيْتِ فَوَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ فِيهِ شَيْئًا يَرُدُّ الْبَصَرَ إِلَّا أُهَبًا ثَلَاثَةً فَقُلْتُ ادْعُ اللَّهَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ يُوَسِّعَ عَلَى أُمَّتِكَ فَقَدْ وَسَّعَ عَلَى فَارِسَ وَالرُّومِ وَهُمْ لَا يَعْبُدُونَ اللَّهَ فَاسْتَوَى جَالِسًا ثُمَّ قَالَ أَفِي شَكٍّ أَنْتَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ أُولَئِكَ قَوْمٌ عُجِّلَتْ لَهُمْ طَيِّبَاتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَقُلْتُ اسْتَغْفِرْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَانَ أَقْسَمَ أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَيْهِنَّ شَهْرًا مِنْ شِدَّةِ مَوْجِدَتِهِ عَلَيْهِنَّ حَتَّى عَاتَبَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

3679-34/5- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Muhammed b. Ebu Ömer de tahdis etti -her ikisi de hadisin lafzını birbirine yakın rivâyet etti-. İbn Ebu Ömer dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, İshak ise haber verdi dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Sevr'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ömer'e yüce Allah'ın: *"Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (ne ala). Çünkü kalpleriniz meyletmiş bulunuyor."* (Tahrim, 4) buyurduğu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden olan iki kadının kim olduklarını sormayı hep arzu edip durdum. Nihayet Ömer haccedip ben de onunla birlikte haccettim. Yolculuğumuz esnasında Ömer yolun kenarına geçti. Ben de matara ile birlikte yolun kenarına kaydım. Ömer ihtiyacını giderdikten sonra yanıma geldi, ellerine su döktüm, abdest aldı. Bu sırada: Ey müminlerin emiri! Aziz ve celil Allah'ın kendilerine: *"Eğer Allah'a tevbe ederseniz (ne ala). Çünkü kalpleriniz meyletmiş bulunuyor"* buyurduğu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden iki kadın kimdir? dedim. Ömer: Hayret sana ey İbn Abbas dedi.

-Zührî dedi ki: Allah'a yemin ederim ki kendisine hakkında soru sorduğum husustan hoşlanmamıştı ama yine de gizlemedi- dedi ki: Onlar Hafsa ve Aişe'dir. Sonra hadisin devamını zikretti ve dedi ki: Biz Kureyşliler kadınlara

baskın gelen bir kavimdik. Medine'ye geldiğimizde bu sefer kadınları kendilerine baskın gelen bir kavim bulduk. Bu sefer bizim kadınlarımız da onların kadınlarından öğrenmeye başladı. Benim evim Umeyye b. Zeyd oğulları mahallesinde Avali denilen yerde idi. Bir gün eşime kızdım. Bir de ne göreyim. O da bana cevap yetiştiriyor. Onun bana cevap yetiştirmesini hayretle karşıladım. O: Sana cevap yetiştirmenin nesine hayret ediyorsun? Allah'a yemin ederim ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri de ona cevap veriyorlar, onlardan her biri bazen gündüzün akşama kadar onunla konuşmuyor dedi.

Hemen kalkıp gittim, Hafsa'nın evine girdim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cevap veriyor musun? dedim. O: Evet dedi. Peki sizden biriniz bir gün akşama kadar onunla konuşmadığı oluyor mu? dedim. O: Evet dedi. Bu sefer ben: Sizden böyle yapan zarar etmiş, hüsrana uğramıştır. Sizden herhangi biriniz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gazabı dolayısı ile Allah'ın kendisine gazab etmeyeceğinden emin olabilir mi? Böyle olursa o taktirde o helak olur. Sakın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cevap verme, ondan hiçbir şey isteme. Benden de neyi arzu edersen onu iste. Senin komşun -Âişe (r.anha)'yı kastediyor- senden daha güzel ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu senden daha çok seviyor olması seni sakın aldatmasın dedim.

Ömer (radıyallâhu anh) (devamla) dedi ki: Ensar'dan bir komşum vardı, onunla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna nöbetleşe inerdik. Bir gün ben iniyorum, bir gün o iniyordu. O bana vahye ve diğer hususlara dair haberleri getiriyor, ben de ona aynısını getiriyordum. Aramızda: Gassânlıların bize gaza düzenlemek için atları nalladıklarından konuşuyorduk. Arkadaşım (bir seferinde) inmiş, sonra bana akşam vakti gelerek kapımı vurmuş, sonra bana seslenmişti. Bunun üzerine ben de yanına çıktım. O: Pek büyük bir iş oldu dedi. Ben ne oldu, Gassânlılar mı geldi? dedim. O: Hayır! Aksine bundan daha büyük, bundan daha ağır bir iş oldu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hanımlarını boşadı dedi.

Ben: Hafsa zarar etti, hüsrana uğradı. Bunun olacağını sanıyordum dedi. Nihayet namaz kılınca üzerime elbiselerimi aldım, arkasından (Medine'ye) indim. Hafsa'nın yanına girdim. Ağlıyordu. Ben: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sizi boşadı mı? dedim. O: Bilmiyorum, işte kendisi şu yüksekçe odada ayrı halde duruyor dedi. Bu sefer siyahi bir kölesi vardı, yanına gittim ve Ömer için izin iste dedim. İçeri girdikten sonra çıkıp yanıma geldi. O: Ona seni söyledim fakat sustu dedi. Bu sefer gittim, minberin yanına varıp oturdum. Minberin yanında sekiz on kişi oturmuş bazıları da ağlıyordu. Ben de kısa bir süre oturdum, sonra hissettiklerimin etkisine dayanamayarak tekrar

kölenin yanına gittim ve: Ömer için izin iste dedim. O da içeri girdikten sonra çıkıp yanıma geldi ve: Seni ona söylediğim halde o sustu dedi. Bunun üzerine arkamı dönüp gittim bir de baktım ki köle beni çağırıyor ve: Gir, sana izin verdi dedi. İçeri girdim, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e selam verdim. Onun dokuma bir hasıra dayanmış olduğunu ve hasırın böğründe iz bıraktığını gördüm. Ey Allah'ın Rasûlü! Hanımlarını boşadın mı? dedim. Başını bana kaldırarak *"hayır"* buyurdu. Ben: Allahuekber! Bir görseydin bizi ey Allah'ın Rasûlü dedim. Biz Kureyşliler kadınlara baskın gelen bir kavimdik, Medine'ye geldikten sonra kadınlarının kendilerine baskın geldiği bir kavim bulduk. Bu sefer bizim kadınlarımız onların kadınlarından (bu huyu) öğrenmeye başladılar. Bir gün karıma öfkelendim, bir de baktım ki bana cevap yetiştiriyor. Onun bana cevap yetiştirmesini kabul edemedim. O: Sana cevap vermeme niye karşı çıkıyorsun ki? Allah'a yemin olsun ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri de ona karşılık veriyor, hatta onlardan herhangi biri bir gün akşama kadar onunla konuşmuyor bile dedi. Bu sefer ben: Onlardan böyle yapan zarar ve hüsrana uğramıştır. Onlardan herhangi birisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızması dolayısı ile Allah'ın da kendisine gazab etmesinden emin olabilir mi? Eğer böyle bir şey olursa o helak oldu demektir dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülümsedi. Ben de: Ey Allah'ın Rasûlü! Hafsa'nın yanına girdim ve: Senin komşunun senden daha güzel ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu senden daha çok sevmesi sakın seni aldatmasın dedim. Bir daha gülümsedi. Bu sefer: Ey Allah'ın Rasûlü! Biraz konuşalım mı? dedim. O: *"Evet"* dedi. Ben de oturdum. Başımı kaldırıp evin içine baktım. Allah'a yemin olsun ki içinde gözün görebileceği üç deriden başka hiçbir şey göremedim. Bunun üzerine: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a dua et de ümmetine genişlik versin. Çünkü Farslılara ve Rumlara (Bizanslılara) bolluk vermiş bulunuyor. Üstelik onlar aziz ve celil Allah'a da ibadet etmiyorlar dedim. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğrulup oturduktan sonra: *"Şüphe içinde misin yoksa ey Hattab'ın oğlu! Onlar güzellikleri dünya hayatında kendilerine acilen verilmiş bir kavimdir"* buyurdu. Bu sefer: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için mağfiret dile dedim.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara ileri derecede kızdığından ötürü bir ay yanlarına girmemeye yemin etmişti. Sonunda aziz ve celil Allah da ona sitem etti. [44]

---

44 Buhari, 89, 2468, 5191, 6218 -muallak olarak- Tirmizi, 2461; Nesai, 2131 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10507

Şerh

(3678) "Bize Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said'den tahdis ettiğine göre o Abbas'ın azadlısı Ubeyd b. Huneyn'i ..." Bu bütün nüshalarda bu şekilde "Abbas'ın azadlısı" şeklindedir. İlim adamlarının dediklerine göre: Bu Süfyan b. Uyeyne'nin sözüdür. Buhari dedi ki: İbn Uyeyne'nin bu sözü sahih değildir. Malik dedi ki: Bu Zeyd b. el-Hattab ailesinin azadlısıdır. Muhammed b. Cafer b. Ebu Kesir de: O Zureyk oğullarının azadlısıdır demiştir. Kadı Iyaz ve başkaları da: Hadis hafızlarına ve başkalarına göre bu hususta sahih olan Malik'in sözüdür.

Bu rivâyette: "Ömer'e Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında birbirini destekleyen iki kadın hakkında soru sormak istiyordum" denilmektedir. Bu rivâyet bu şekilde bütün nüshalarda "zamanında" kaydı ile zikredilmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: "Onun zamanında" demesi her ikisine olan saygı ve tazimden dolayıdır. Maksat ise o hayatta iken ona karşı birbirini destekleyen iki kadın demektir. Nitekim yüce Allah: *"Eğer onun aleyhine birbirinize yardım ederseniz"* (Tahrim, 4) buyurmaktadır. Diğer rivâyetlerde ise: Her ikisinin de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı birbirlerini desteklediklerini açıkça ifade etmiştir.

(3679) "Ellerine su döktüm o da abdest aldı." Buradan abdest almak için başkasının yardımını almanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Kitabın baş taraflarında bu meselenin açıklaması geçmişti. Şöyle ki eğer bunun bir mazereti varsa bunda bir sakınca yoktur. Şayet başka bir sebeple olmuşsa daha uygun olana muhaliftir. Sahih olan kanaate göre mekruh olduğu da söylenemez.

"Komşunun... seni aldatmasın" Burada komşudan kasıt kumadır.

"Onlar güzellikleri dünya hayatında kendilerine acilen verilmiş bir kavimdir" Kadı Iyaz dedi ki: Bu, fakirliği, zenginlikten daha faziletli kabul edenlerin gösterdikleri delillerdendir. Çünkü bunun mefhumundan anlaşıldığı üzere dünya hayatının güzelliklerinden acilen verilen miktar kadarı ile ahirette kendisi için saklanıp ve kendisine acilen verilmeyen miktarından ahirette bir kayıptır. Başkaları ise bunu: Bundan maksat ise kâfirlerin elde ettikleri dünya nimetleridir. Onların ahirette ise bir payları yoktur diye bunu tevil edebilirler. Allah en iyi bilendir.

"Onlara aşırı kızdığından" burada "mevcide: kızgınlık, gazab" demektir.

٣٦٨٠-٣٥/...- قَالَ الزُّهْرِيُّ فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا مَضَى تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَدَأَ بِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّكَ أَقْسَمْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا وَإِنَّكَ دَخَلْتَ مِنْ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ أَعُدُّهُنَّ فَقَالَ إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ ثُمَّ قَالَ يَا عَائِشَةُ إِنِّي ذَاكِرٌ لَكِ أَمْرًا فَلَا عَلَيْكِ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكِ ثُمَّ قَرَأَ عَلَيَّ الْآيَةَ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ حَتَّى بَلَغَ أَجْرًا عَظِيمًا قَالَتْ عَائِشَةُ قَدْ عَلِمَ وَاللهِ أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا لِيَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ قَالَتْ فَقُلْتُ أَوَ فِي هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ فَإِنِّي أُرِيدُ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ قَالَ مَعْمَرٌ فَأَخْبَرَنِي أَيُّوبُ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَا تُخْبِرْ نِسَاءَكَ أَنِّي اخْتَرْتُكَ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ اللهَ أَرْسَلَنِي مُبَلِّغًا وَلَمْ يُرْسِلْنِي مُتَعَنِّتًا قَالَ قَتَادَةُ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا مَالَتْ قُلُوبُكُمَا

3680-35/…- ez-Zührî dedi ki: Bana Urve, Âişe'den şöyle dediğini haber verdi: Yirmi dokuz gün geçince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim yanıma girdi ve benden başladı. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen yanımıza bir ay boyunca girmemek üzere yemin etmiştin. Ama şimdi yirmi dokuz gün sonra girdin. Ben onları sayıyordum dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü: *"Şüphesiz (bu) ay yirmi dokuz gündür"* buyurduktan sonra şunları ekledi: *"Ey Âişe! Ben sana bir husustan söz edeceğim. Annen babanla danışıncaya kadar o hususta acele etmemende senin için bir sıkıntı olmaz"* buyurdu. Sonra bana: *"Ey Nebi! Zevcelerine de ki"* buyruğunu: *"Büyük bir ecir vardır"* (Ahzab, 28-29) buyruğuna kadar okudu. Âişe dedi ki: Allah'a yemin olsun ki o, zaten annemin ve babamın bana kendisinden ayrılmamı emretmeyeceklerini biliyordu dedi. Bunun üzerine ben: Bu hususta mı anneme babama danışacak mışım? Şüphesiz ki ben Allah'ı, Rasûlü'nü ve ahiret yurdunu istiyorum dedim.

Ma'mer dedi ki: Eyyub'un bana haber verdiğine göre Âişe: Diğer hanımlarına benim seni tercih ettiğimi bildirme dedim. Buna karşılık Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Şüphesiz Allah beni tebliğ edici olarak gönderdi. İşi zorlaştıran birisi olarak göndermedi"* buyurdu.

Katâde dedi ki: "(Âyetteki) sağat kulubukuma" kalpleriniz meyletmiştir demektir. [45]

45 "29 gün geçtikten sonra" hadisinin kaynakları daha önce 2516 numara ile geçmiş bulunmaktadır. Sonra bana: "Ey Nebi!..." âyetini okudu hadisini de Buhari, 4786; Nesai, 2440; İbn Mace, 2053; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16632'de rivâyet etmişlerdir.

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz (bu) ay yirmi dokuz gündür"* buyruğu özel olarak bu ay hakkındadır. Bu hadis-i şeriflerde imamın, hakimin ve benzer görevde olanların önemli ihtiyaçları sebebi ile bazı hallerde insanlardan ayrı bir kenara çekilmelerinin caiz olduğu;

Hacb (denilen perdedar, teşrifatçı) eğer haciblik görevini yaptığı kimsenin susmasından izin vermediğini biliyor ise izin vermeyeceği hükmü anlaşılmaktadır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çoğunlukla bilinen alışkanlığı onun bir hacip edinmediğidir. O gün ise ihtiyaç sebebi ile edinmiş idi.

Hadislerden anlaşılan diğer hükümlere gelince:

1. Bir kimsenin evine girmek için yalnız olduğunu bilse dahi izin istemek icap eder. Çünkü kişi görülmesinden hoşlanmadığı bir hal içerisinde bulunabilir.

2. Eğer izin vermeyecek olursa tekrar izin istenebilir.

3. İzin istemeye gerek olması açısından kişinin değerli üstün birisi olması ile böyle olmaması arasında bir fark yoktur.

4. Baba, küçük ya da büyük yahut evlenmiş bir kız olması arasında bir fark olmaksızın evladını te'dib etme hakkına sahiptir. Çünkü Ebu Bekir ve Ömer (r.anhuma) kızlarını te'dib ettiler ve onların her biri kızının boynunu sıktı.

5. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyadan pek az nasiblenir ve dünyalığa karşı oldukça zahid davranırdı.

6. Basamaklarla çıkılan bir yüksek odada kalmak ve ev eşyası için bir kiler (depo) edinmek caizdir.

7. Ashab-ı kiram, ilim tahsili ve bunun için nöbetleşmek hususunda oldukça gayretli idiler.

8. Bir kişinin haberini kabul etmek (vahid haber) caizdir. Çünkü Ömer (radıyallâhu anh) Ensar'dan olan arkadaşından bilgi öğreniyor, Ensar'dan olan arkadaşı da kendisinden öğreniyordu.

9. İlim, ilim sahibi olandan öğrenilir. İsterse öğrenen kişi öğrendiği kişiden daha faziletli olsun. Çünkü Ömer (radıyallâhu anh) Ensar'dan olan bu arkadaşından ilim öğreniyordu.

10. İnsan arkadaşını kederli görüp kederini gidermek, onun kalbini rahatlatacak şeylerle teselli etmek isterse yine bu hususta ondan izin alması gerekir. Nitekim Ömer (radıyallâhu anh): Konuşalım mı ey Allah'ın Rasûlü demişti. Çünkü bazen arkadaşına uygun olmayan sözler söyleyebilir, bu onun üzüntüsünü daha da artırabilir, hatta onu sıkabilir, bazen de kendisini memnun etmeyecek sözler söyleyebilir. Bu önemli edebler arasındadır.

11. Büyük şahsiyetlere saygı göstermek, onlara hizmet etmek ve onların heybetini korumak gerekir. Nitekim İbn Abbas, Ömer (radıyallâhu anh)'a karşı böyle davranmıştı.

12. Senin kuman demeyip senin komşun demesi gibi güzel lafızlarla hitap etmek de edeptendir. Araplar kuma lafzından hoşlanılmadığı için bu anlatımla kullanırlardı.

13. İzin istemek için başkasının kapısını çalmak önemli işler dolayısı ile ileri derecede korkup dehşete kapılmak caizdir.

14. İnsanın arkadaşının evinin köşesine bucağına ve evde neler olduğuna bakması –arkadaşının bundan rahatsız olmadığını bilmesi halinde- caizdir. Bununla birlikte selef gereksiz bakmayı hoş görmemiştir. Bu hoş görmeyiş ise ev sahibinin bundan hoşlanmadığını bilmesi ve bu hususta şüphe içerisinde olması hali hakkında yorumlanır.

15. Eşler arasında gerektirici bir olay meydana gelmişse kocanın zevcesinden darılıp ayrı bir odaya çekilmesi hakkı vardır.

16. Bir kimsenin kötülük yapması halinde başkası için "rağime enhu: burnu yere sürtünsün, sürtündü" demesi caizdir. Ömer'in Hafsa'nın burnu yere sürtündü demesi gibi. Ömer b. Abdulaziz ve başkaları da böyle demiş olmakla birlikte Malik bunu mekruh kabul etmiştir.

17. Seçimini yapmak için ilk olarak Âişe (radıyallâhu anhâ)'ya sorması ve ayın bitiminden sonra ilk olarak yanına girmesi dolayısı ile Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın fazileti de anlaşılmaktadır.

Bu hadislerden çıkartılacak daha başka hüküm ve sonuçlar da vardır. Allah en iyi bilendir.



٦/٦- بَاب الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا لَا نَفَقَةَ لَهَا

6/6- ÜÇ TALAK İLE BOŞANMIŞ KADININ NAFAKA HAKKI YOKTUR BABI

٣٦٨١-٣٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا الْبَتَّةَ وَهُوَ غَائِبٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكِيلُهُ بِشَعِيرٍ فَسَخِطَتْهُ فَقَالَ وَاللهِ مَا لَكِ عَلَيْنَا مِنْ شَيْءٍ فَجَاءَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ لَيْسَ لَكِ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ فَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ ثُمَّ قَالَ تِلْكِ امْرَأَةٌ يَغْشَاهَا أَصْحَابِي اعْتَدِّي عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى تَضَعِينَ ثِيَابَكِ فَإِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي قَالَتْ فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ وَأَبَا جَهْمٍ خَطَبَانِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكٌ لَا مَالَ لَهُ انْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَكَرِهْتُهُ ثُمَّ قَالَ انْكِحِي أُسَامَةَ فَنَكَحْتُهُ فَجَعَلَ اللهُ فِيهِ خَيْرًا وَاغْتَبَطْتُ

3681-36/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e el-Esved b. Süfyan'ın azadlısı Abdullah b. Yezid'den rivâyetini okudum. O Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Kays kızı Fatıma'dan rivâyet ettiğine göre Ebu Amr b. Hafs kendisini hazır değilken elbette (denilen üç) talakı ile boşadı. Vekili ona bir miktar arpa gönderdi. Fakat Fatıma bunu beğenmedi.

Bu sefer (vekili): Allah'a yemin olsun ki senin üzerimizde bir hakkın yok, dedi. Fatıma Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek ona durumu anlatınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Senin onun üzerinde nafaka hakkın yoktur"* buyurdu ve Um Şerik'in evinde iddet beklemesini emretti. Sonra ise: *"O arkadaşlarının yanına geldiği bir kadındır. Sen İbn Um Mektum'un yanında iddetini bekle. Çünkü o gözleri görmeyen bir adamdır. Elbiselerini üzerinden bıraktığın olur. İddetin bittimi de beni haberdar et"* buyurdu.

Fatıma dedi ki: İddetimi bitirince ona Muaviye b. Ebu Süfyan ile Ebu Cehm'in bana talib olduklarını söyledim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ebu'l Cehm asasını omzundan bırakmayan birisidir. Muaviye ise malı olmayan yoksulun tekidir. Sen Üsâme b. Zeyd ile nikâhlan"* buyurdu.

Ben ondan hoşlanmadım, sonra: *"Üsâme ile nikâhlan"* buyurunca. Onunla nikâhlandım. Allah da onda bana hayır buyurdu ve imrenilecek bir hale geldim.[46]

Şerh

Bu babta Kays kızı Fatıma ile ilgili hadis yer almaktadır. Buna göre Ebu Amr b. Hafs onu boşamıştı. Bu şekilde cumhur adının Ebu Amr b. Hafs olduğunu söylemiştir. Adının Ebu Hafs b. Amr olduğu, Ebu Hafs b. el-Mugire olduğu da söylenmiş ve isminin ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Çoğunluk da adının Abdülhamid olduğu kanaatindedir. Nesai ise, adı Ahmed'dir derken başkaları adı künyesidir demiştir.

"Onu boşadı" Hafızların rivâyet ettiği ve lafızları farklı olmakla birlikte sika ravilerin rivâyeti üzerinde ittifak ettikleri meşhur ve sahih olan görüşe göre onu üç talak yahut elbette denilen (üç talak) ya da üç talakın sonuncusunu vererek boşadı. Müslim'in Sahihi'nin son taraflarında Cessase hadisinde kocasının Fatıma hayatta iken öldüğü anlamını çıkartmaya elverişli ifadeler de vardır. İlim adamlarının dediklerine göre bu rivâyet zahiri gibi kabul edilmez, aksine o bir yanılmadır ya da te'vil edilir. Yeri gelince inşaallah bunu da orada açıklayacağız.

Hadisteki kimi rivâyetlerde (3684, 3696) "onu üç talak ile boşadı." Bazı rivâyetlerde (3681, 3685, 3689) "elbette talakı ile boşadı." Bir rivâyette (3686) "üç talakın sonuncusunu verdi." Bir başka rivâyette (3688) "Talakından geriye kalmış bir talak ile onu boşadı." Bir rivâyette ise sayı da başka bir şey de sözkonusu etmeksizin onu boşadığı zikredilmektedir.

Bu rivâyetlerin birlikte cem ve telif edilmesi şöyledir: Kocası onu bundan önce iki talak ile boşamış, sonra da bu anlatılan seferde ona üçüncü talakı vermişti. Dolayısı ile kayıtsız ve şartsız olarak onu boşadığını yahut ona bir defa talak verdiğini ya da üç talakın sonuncusunu verdiğini rivâyet edenlerin rivâyetleri açıkça anlaşılmaktadır. Elbette talakı ile boşadığını rivâyet eden ravilerin kastı da artık üçüncü talak sebebi ile kendisinden kesin olarak (bet edilerek) ayrıldığı talakı ile onu boşamıştır. Üç talak ile boşadığını rivâyet edenlerin bu rivâyeti de üçüncü talakı tamamladığı anlamındadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (3681) *"senin onun üzerinde nafaka hakkın yoktur"* diğer rivâyette (3682) *"senin nafaka hakkın da sükna (mesken) hakkın da yoktur"* bir diğer rivâyette ise süknayı sözkonusu etmeksizin

46 Ebu Davud, 2284, 2285, 2286, 2287, 2289; Nesai, 3244, 3245, 3405, 3548; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18038

(3683) *"nafaka yoktur"* buyruklarına gelince; İlim adamları hamile olmayan ve bain talak ile boşanmış kadının nafaka ve süknu (mesken) hakkının olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ömer b. el-Hattab, Ebu Hanife ve başkaları sükna ve nafaka hakkının olduğunu söylerler. İbn Abbas ve Ahmed ise süknâ (mesken temini) ve nafaka hakkı yoktur derler. Malik, Şafii ve başkaları ise onun için süknâ vacip iken nafaka hakkı yoktu,r demişlerdir.

Her ikisinin de vacip (hakkı) olduğunu söyleyenler yüce Allah'ın: *"O kadınları gücünüz yettiğince kaldığınız yerin bir kısmında iskan edin"* (Talak, 6) buyruğunu delil göstermişlerdir. Bu buyruk mesken teminini (süknayı) emretmektedir. Nafakaya gelince kendisinin onun tasarrufu dolayısı ile alıkonulmuş olması dolayısıyladır. Ömer (radıyallâhu anh) da: Biz bir kadının bilmeden mi yoksa unuttuğundan mı söylediği bir sözü dolayısı ile Rabbimizin kitabını nebimizin sünnetini bırakmayız demiştir. İlim adamları der ki: Rabbimizin kitabında bulunan ise sükna hakkının sabit olduğu şeklindedir.

Dârâkutni dedi ki: Nebimizin sünneti sözü şeklindeki fazlalık hıfzedilmiş değildir ve sika ravilerden bir topluluk bunu zikretmemiştir.

Nafakanın da süknanın da vacip olmadığını söyleyenler Kays kızı Fatıma'nın rivâyet ettiği hadisi delil gösterirler. Süknâ'nın vacip olup nafakanın olmadığını söyleyenler de süknanın vücubu için yüce Allah'ın: *"O kadınları gücünüz yettiğince kaldığınız yerin bir kısmında iskan edin"* (Talak, 2) buyruğunun zahirini delil göstermişlerdir. Nafakanın vacip olmadığına da Fatıma ile ilgili hadisi ve bununla birlikte yüce Allah'ın: *"Eğer onlar hamile iseler yüklerini bırakıncaya kadar onlara nafaka verin"* (Talak, 4) buyruğunun zahirini delil gösterirler. Bundan anlaşıldığı üzere eğer bu durumdaki kadınlar hamile değil iseler onlara nafaka verilmez.

Öbürleri ise nafakasının düştüğü hususunda Fatıma'nın hadisine Said b. el-Müseyyeb'in ve başkalarının söylediği o dili uzun bir kadın olup kayınlarına dil uzatmış olduğundan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine İbn Um Mektum'un yanına geçmesini emretmiş olduğunu söyleyerek cevap verirler. Bir diğer açıklamaya göre o daha önce kaldığı evden korkuyordu. Buna delil de Müslim'in Fatıma'nın söylediğini rivâyet ettiği: Bulunduğum yere ansızın girilmesinden korkuyorum demesidir. Bununla birlikte nafaka hakkının düşmesi hususunda bu tevillerden herhangi birisini yapmak imkânı yoktur.

Bâin talak ile boşanmış hamile kadına ise süknâ da nafaka da icap eder.

Ric'i talak ile boşanmış kadına süknânın da nafakanın da vacip olduğu icma ile kabul olunmuştur.

Kocası vefat etmiş kadının icma ile nafaka hakkı yoktur. Bize göre daha sahih olan görüşe göre sükna hakkının bulunduğudur. Eğer hamile ise meşhur olan görüşe göre tıpkı hamile olmaması halinde olduğu gibi nafaka hakkı yoktur. Ama bazı mezhep âlimlerimiz nafakasının da vacip olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu bir yanlışlıktır. Allah en iyi bilendir.

"Kendisi hazır değilken onu elbette talak ile boşadı ve onun vekili ona bir miktar arpa verdi, kendisi ise bunu beğenmedi." Bu ibareden anlaşıldığına göre kadının gıyabı halinde de verilen talak gerçekleşir ve hakların yerine getirilmesi hususunda vekalet caizdir.

İlim adamları bu iki hüküm üzerinde icma etmişlerdir.

"Onun vekili" (özne durumunda) merfudur, (arpayı) gönderen kişi odur.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona Um Şerik'in evinde iddet beklemesini emretti sonra da: O ashabımın yanına gidip geldiği bir kadındır buyurdu." İlim adamları der ki: Burada adı geçen Um Şerik Kureyşli Amiroğullarından bir kadındır. Ensar'dan olduğu da söylenmiştir. Müslim kitabının sonlarında Cessase hadisinde bu kadının Ensar'dan olduğunu, adının Gaziye olduğunu zikretmektedir. Guzeyle olduğu da söylenmiştir. Kendisi Dudan b. Avf b. Amr b. Âmir b. Revâha b. Huceyr b. Abd b. Mu'îs b. Âmir b. Luey b. Galib kızıdır. Nesebi hakkında daha başka şeyler de söylenmiştir. Denildiğine göre kendisini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bağışlayan kadın odur. Başkası olduğu da söylenmiştir.

Hadis-i şerifin anlamına gelince: Ashab-ı kiram (r.anhum) Um Şerik'i salih bir kadın olduğundan dolayı ziyaret eder, yanına çokça gider gelirlerdi. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun yanında iddet beklemesinde bir zorluk olacağını gördü. Çünkü bu durumda iddet bekleyen kadının kendisine bakmalarından, onun da onlara bakmasından herhangi bir yerinin açılmasından korunması gerekiyordu. Um Şerik'in yanına çokça girip çıkmaları ve gidip gelmeleri ile birlikte bu şekilde kendisini korumasında açıkça bir zorluk vardı. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona İbn Um Mektum'un yanında iddet beklemesini emir buyurdu. Çünkü İbn Um Mektum onu görmezdi. Ayrıca Um Şerik'in evine gidip gelenler, girip çıkanlar onun evine gidip gelmezdi.

Bazıları bu hadisi kadının yabancı bir erkeğe bakmasının –erkeğin ona bakmasından farklı olarak- caiz olduğuna delil göstermişlerdir. Fakat ilim adamlarının cumhurunun ve ashabın çoğunluğunun kabul ettiği sahih görüşe göre yabancı bir erkeğin kadına bakması haram olduğu gibi kadının da yabancı bir erkeğe bakması haramdır. Çünkü yüce Allah: *"Mümin erkeklere söyle gözlerini korusunlar, mümin kadınlara da söyle gözlerini korusunlar"* (Nur, 30) buyurmaktadır. Diğer taraftan fitne her ikisi için ortak bir husustur. Kadın sebebi ile fitneye düşme korkusu olduğu gibi kadının da erkek sebebi ile fitneye düşmesinden korkulur. Buna sünnetten Um Seleme'nin azadlısı Nebha'nın Um Seleme'den diye rivâyet ettiği hadis delildir. Buna göre kendisi ve Meymune Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında bulunuyorken İbn Um Mektum girdi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ondan hicabın arkasına çekilin"* buyurdu. Her ikisi: Ama o gözleri görmeyen bir kördür dedikleri zaman Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Peki ya siz kör müsünüz, onu görmüyor musunuz?"* buyurmuştu. Bu hasen bir hadis olup bunu Ebu Davud, Tirmizi ve başkaları rivâyet etmiş, Tirmizi: Hasen bir hadisdir demiştir. İtimat edilir bir delil olmaksızın bu hadise tenkit yöneltenlerin tenkidine de itibar edilmez.

Kays kızı Fatıma'nın bu hadisinde İbn Um Mektum'un yanında kalmasından söz edilmesine gelince bu hadiste İbn Um Mektum'a bakması için Fatıma'ya izin verilmemektedir. Aksine burada Fatıma'nın başkasının kendisine bakmasından emin olacağı ifade edilmektedir. Kendisi de gözünü harama bakmaktan korumakla emrolunmuştur. Um Şerik'in evinde kalmasının aksine herhangi bir zorlukla karşılaşmadan bakmaktan kendisini koruma imkânı vardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İddetin bitince bana haber ver"* yani bana bildir. Bu ifadelerden bain talak ile boşanmış bir kadına üstü kapalı bir ifade ile talib olmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bize göre de sahih olan budur.

"Ebu'l-Cehm asasını omzundan bırakmayan birisidir." Bununla ilgili meşhur iki tevil vardır. Birincisi o çokça yolculuk yapan birisidir, ikincisi ise kadınları çok döven birisidir. Bu ise Müslim'in bundan sonra zikrettiği rivâyetin delili ile daha sahihtir. O rivâyete göre: "O kadınları çokça döven birisidir."

Bu ifadeler bir kimseyi kendisi ile danışılması ve öğüt vermesinin istenmesi halinde bir kimsede sahip olduğu hususları anarak zikretmenin caiz olduğuna delil vardır. Böyle bir anlatış ise haram kılınmış gıybet türünden değildir. Aksine yapılması icap eden nasihat kabilindendir. İlim adamlarının

dediklerine göre gıybet altı yerde mübahtır: Bunların birisi de nasihat istenmesi halidir. Ben bunları delilleri ile birlikte Ezkâr kitabında, sonra da Riyazüs Salihin'de zikretmiş bulunuyorum.

"Ebu'l-Cehm" isminde cim harfi fethalıdır ve büyültme ismidir. Burada geçen Ebu'l-Cehm, Enbicaniye hadisi diye bilinen hadiste anılan Ebu'l-Cehm'in kendisi olup teyemmüm hadisinde ve namaz kılanın önünden geçmek hadisinde geçen Ebu'l-Cüheym'den farklı birisidir. Çünkü o cim harfi ötreli ve küçültme ismidir. Ben her ikisi ile ilgili isimleri nesebleri ve niteliklerine dair Teyemmüm Babı'nda açıklamada bulundum. Daha sonra da namaz kılanın önünden geçme babında bu açıklamaları bir daha hatırlattım. Orada, adı geçen Ebu'l-Cehm'in, b. Huzeyfe el-Kuraşi el-Adevî olduğunu da zikrettim.

Kadı Iyaz dedi ki: Herkes bunu zikretmiş ama rivâyette kimse onun nesebini belirtmemiştir. Sadece Muvatta'yı rivâyet edenlerden birisi olan Endülüs'lü Yahya b. Yahya, Ebu Câm b. Hişam demiştir. Halbuki bu da bir yanlıştır. Ashab-ı Kiram'dan Ebu Câm b. Hişam denilen bir kişi bilinmemektedir. İster Muvatta ravilerinden olsun ister başkalarından olsun kimse bu hususta da Yahya'ya muvafakat etmemiştir.

"Asayı omzundan bırakmaz" Omuz (âtik) boyun ile kürek kemiği arasındaki yerdir. İşte buradan mecazi ifade kullanılabileceği ve bunun gibi bir ibareyi kullanmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun hakkında "asasını omzundan bırakmaz" demesi ile Muaviye hakkında ise o bir yoksuldur, malı yoktur" demesi –halbuki bununla birlikte Muaviye'nin giydiği bir elbisesinin olduğunu ve buna benzer pek değerli olmayan bazı mallarının bulunduğu da bilinmekte iken- Ebu'l-Cehm'in ise mesela uyurken, yerken ve başka hallerde asasını omzundan indirdiği bilindiği halde asayı çokça taşıdığı, Muaviye de malı oldukça az bir kişi olduğu için her ikisi hakkında mecazen bu ifadeleri kullanmak caiz olmuştur. İşte bu ibarelerden buna benzer durumlarda mecazi kullanmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Mezhep âlimlerimiz de bunu açıkça ifade etmişlerdir. Ben de bu hususu el-Ezkâr adlı kitabımın sonlarında açıklamış bulunmaktayım.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muaviye bir yoksuldur"* ibaresindeki "su'luk: yoksul" kelimesi sad harfi ötrelidir. Bundan da az önce Ebu'l-Cehm ile ilgili söylenenlerde belirtildiği gibi öğüt maksadı ile bir kimseyi sahib olduğu nitelikleri ile zikretmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır.

"İddetim tamamlanınca ona Muaviye b. Ebu Süfyan ile Ebu'l-Cehm'in bana talib olduklarını söyledim." Bu da bu hadiste Muaviye'nin ona talib

olduğu açıkça anlaşılmaktadır. O da Ebu Süfyan b. Harb'ın oğludur. Doğru olan da budur. Bunun bir başka Muaviye olduğu söylenmiş ise de bu apaçık bir hatadır. Ona aldanılmaması için burada ona dikkat çektim. Ayrıca Tehzibü'l-Esmâ Ve'l-Lügat adlı eserimde Muaviye'nin biyografisinde de bunu açıkladım. Allah en iyi bilendir.

"Üsâme b. Zeyd'i nikâhla... ve bana imrenildi." Fatıma'nın: "İğtebettu" sözünde te ve be harfleri fethalıdır. Bazı nüshalarda "iğtebettubi" şeklindedir ama nüshaların çoğunda "bih" lafzı kaydedilmemiştir. Dilbilginlerinin dediklerine göre gıpta kişinin gıpta ettiği kimsenin halinin aynısını, onun o halinin zeval bulmasını istemeksizin temenni etmesi demektir ve bu kıskançlık değildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Üsâme'yi nikâhlamasına işaret etmesine gelince onun dinine bağlılığını, faziletini, onun güzel alışkanlıklarını, üstün niteliklerini bildiğinden dolayıdır. Bundan dolayı ona samimi olarak bunu öğütledi. Ama kendisi hem bir azadlı olduğundan hem de oldukça siyah olduğundan dolayı ondan hoşlanmadı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bu hususta onun maslahatının olduğunu bildiğinden ötürü Üsâme ile evlenmesini tekrar söyleyip teşvik etti. Nitekim de böyle oldu. Bundan dolayı kendisi de: "Allah onda benim için hayır taktir buyurdu ve ben imrenilecek duruma geldim" demektedir. Bunun için de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan sonraki rivâyette: *"Allah'a ve Rasûlü'ne itaat senin için daha hayırlıdır"* buyurmuştur.

٣٦٨٢-٣٧/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ وَقَالَ قُتَيْبَةُ أَيْضًا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ كِلَيْهِمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّهُ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَ أَنْفَقَ عَلَيْهَا نَفَقَةَ دُونٍ فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِكَ قَالَتْ وَاللَّهِ لَأُعْلِمَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَإِنْ كَانَ لِي نَفَقَةٌ أَخَذْتُ الَّذِي يُصْلِحُنِي وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لِي نَفَقَةٌ لَمْ آخُذْ مِنْهُ شَيْئًا قَالَتْ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَا نَفَقَةَ لَكِ وَلَا سُكْنَى

3682-37/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz –yani b. Ebu Hazim- tahdis etti.

Yine Kuteybe dedi ki: Bize Yakub –yani b. Abdurrahman el-Kâri- tahdis etti, ikisi Ebu Hazim'den, o Ebu Seleme'den, o Kays kızı Fatıma'dan rivâyet ettiğine göre kocası kendisini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bo-

şadı. Ona pek yeterli olmayan bir nafaka vermişti. Kendisi bunu görünce: Allah'a yemin ederim ki ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bildireceğim. Eğer benim nafaka hakkım varsa bana yetişecek bir nafaka alırım. Eğer böyle bir nafakam yoksa ondan hiçbir şey almam dedi. Sonra bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince o: "Nafaka hakkın da yok, mesken hakkın da yok" buyurdu. [47]

Şerh

"Bize Yakub b. Abdurrahman el-Kâri tahdis etti, her ikisi..." el-Kâri nisbetinde daha önce defalarca geçtiği gibi son harfi ye şeddelidir. Burada her ikisi anlamındaki lafız nüshalarda "kileyhima" diye kaydedilmiştir ve bu sahihtir. Bu şerhin mukaddimesinde zikrettiğimiz fasıllarda buna dair açıklama da geçmiş bulunmaktadır.

"Ona pek yeterli gelmeyen bir nafaka vermişti." Yeterli gelmeyen nafaka anlamındaki "nafakatudun" ibaresi bütün nüshalarda bu şekilde "nafaka" lafzı "dûn" lafzına izafe edilerek kaydedilmiştir. Dil bilginlerinin söylediklerine göre dûn aşağılık ve değersiz anlamındadır. Cevheri'nin dediğine göre bundan bir fiil türemez. Ancak bazıları bu kökten "dane, yedunu, devnen, edinu, idaneten" türediğini söylerler.

٣٦٨٣-.../٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهُ قَالَ سَأَلْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ فَأَخْبَرَتْنِي أَنَّ زَوْجَهَا الْمَخْزُومِيَّ طَلَّقَهَا فَأَبَى أَنْ يُنْفِقَ عَلَيْهَا فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخْبَرَتْهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا نَفَقَةَ لَكِ فَانْتَقِلِي فَاذْهَبِي إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَكُونِي عِنْدَهُ فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى تَضَعِينَ ثِيَابَكِ عِنْدَهُ

3683-.../3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, İmran b. Ebu Enes'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den şöyle dediğini rivâyet etti: Kays kızı Fatıma'ya sordum o da bana haber verdiğine göre Mahzum oğullarından olan kocası kendisini boşamış ve ona nafaka vermek istememişti. Fatıma Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip onu haberdar edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nafaka hakkın yok, bu sebeple oradan taşın, İbn Um Mektum'un yanına git, onun yanında kal, çünkü o gözleri görmeyen bir adamdır. Yanında elbiselerini çıkaracağın olur"* buyurdu. [48]

47 3681 numaralı hadisin kaynakları
48 3681 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun yanında elbiselerini çıkaracağın olur."* Diğer rivâyette (3684) *"çünkü sen baş örtünü çıkaracak olursan seni görmez"* buyrulmaktadır ki bu da birincisine açıklık getirmekedir. Yani bir erkeğin seni göreceğinden korkmazsın.

٣٦٨٤-٣٨/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ أُخْتَ الضَّحَّاكِ بْنِ قَيْسٍ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أَبَا حَفْصِ بْنَ الْمُغِيرَةِ الْمَخْزُومِيَّ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا ثُمَّ انْطَلَقَ إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ لَهَا أَهْلُهُ لَيْسَ لَكِ عَلَيْنَا نَفَقَةٌ فَانْطَلَقَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فِي نَفَرٍ فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ فَقَالُوا إِنَّ أَبَا حَفْصٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا فَهَلْ لَهَا مِنْ نَفَقَةٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَتْ لَهَا نَفَقَةٌ وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ وَأَرْسَلَ إِلَيْهَا أَنْ لَا تَسْبِقِينِي بِنَفْسِكِ وَأَمَرَهَا أَنْ تَنْتَقِلَ إِلَى أُمِّ شَرِيكٍ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهَا أَنَّ أُمَّ شَرِيكٍ يَأْتِيهَا الْمُهَاجِرُونَ الْأَوَّلُونَ فَانْطَلِقِي إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى فَإِنَّكِ إِذَا وَضَعْتِ خِمَارَكِ لَمْ يَرَكِ فَانْطَلَقَتْ إِلَيْهِ فَلَمَّا مَضَتْ عِدَّتُهَا أَنْكَحَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ

3684-38/4- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Huseyn b. Muhammed tahdis etti, bize Şeyban, Yahya'dan –ki o b. Ebu Kesir'dir- bana Ebu Seleme'nin haber verdiğine göre, ed-Dahhak b. Kays'ın kızkardeşi olan Kays kızı Fatıma'nın kendisine haber verdiğine göre Mahzun oğullarından Ebu Hafs b. Muğire kendisini üç talak ile boşadı. Sonra Yemen'e gitti. Onun akrabaları Fatıma'ya: Senin üzerimizde nafaka hakkın yok, dedi. Bunun üzerine Halid b. el-Velid (radıyallâhu anh) birkaç kişi ile birlikte çıktı ve Meymune'nin evinde iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gidip: Ebu Hafs hanımını üç talak ile boşadı. Onun nafaka hakkı var mı? dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onun nafaka hakkı yoktur ve iddet beklemesi gerekir"* buyurdu. Sonra da kendisine: *"Benden habersiz kendin için bir şey yapma"* diye haber gönderdi. Ayrıca Um Şerik'in yanına geçmesini de emretti. Sonra ona: *"Um Şerik'in yanına ilk muhâcirler gidip gelirler, bu sebeple sen gözleri görmeyen İbn Um Mektum'un yanına git. Çünkü başörtünü çıkartacak olursan seni görmez"* diye haber gönderdi. O da onun yanına gitti. İddeti tamamlanınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini Üsâme b. Zeyd b. Hârise'ye nikâhladı. [49]

49 3681 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Benden habersiz kendin için bir şey yapma" ifadesi üstü kapalı evliliğe talib olma ifadelerindendir. Bu da vefat dolayısı ile iddet beklenirken caizdir. Aynı şekilde üç talak ile bain olmuş kadına da bu şekilde teklifte bulunulabilir. Bu hususta bain talak dolayısı ile iddet bekleyen kadın hakkında zayıf bir görüş varsa da doğrusu bu hadis dolayısı ile birincisidir.

٣٦٨٥-٣٩/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ ح وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَ كَتَبْتُ ذَلِكَ مِنْ فِيهَا كِتَابًا قَالَتْ كُنْتُ عِنْدَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ فَطَلَّقَنِي الْبَتَّةَ فَأَرْسَلْتُ إِلَى أَهْلِهِ أَبْتَغِي النَّفَقَةَ وَاقْتَصُّوا الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو لَا تَفُوتِينَا بِنَفْسِكِ

3685-39/5- Bana Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr tahdis edip dediler ki: Bize İsmail –yani b. Cafer- Muhammed b. Amr'dan tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Kays kızı Fatıma'dan rivâyet etti. (H.) Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Muhammed b. Amr tahdis etti, bize Ebu Seleme, Kays kızı Fatıma'dan tahdis etti. (Ebu Seleme) dedi ki: Ben bunu onun ağzından yazdım. O dedi ki: Mahzum oğullarından bir adamın yanında idim. Beni elbette talakı ile boşadı. Bunun üzerine nafaka isteği ile onun akrabalarına haber gönderdim. Sonra raviler hadisi Yahya b. Ebu Kesir'in Ebu Seleme'den rivâyet ettiği manada zikrettiler. Ancak Muhammed b. Amr'ın hadisinde: *"Kendin hakkında bize bildirmeden bir şeyler yapma"* demiştir. [50]

٣٦٨٦-٤٠/٦- حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ أَبِي عَمْرِو بْنِ حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةِ فَطَلَّقَهَا آخِرَ ثَلَاثِ تَطْلِيقَاتٍ فَزَعَمَتْ أَنَّهَا جَاءَتْ

50 3681 numaralı hadisin kaynakları

رَسُولَ اللهِ ﷺ تَسْتَفْتِيهِ فِي خُرُوجِهَا مِنْ بَيْتِهَا فَأَمَرَهَا أَنْ تَنْتَقِلَ إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى فَأَبَى مَرْوَانُ أَنْ يُصَدِّقَهُ فِي خُرُوجِ الْمُطَلَّقَةِ مِنْ بَيْتِهَا وَقَالَ عُرْوَةُ إِنَّ عَائِشَةَ أَنْكَرَتْ ذَلِكَ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ

3686-40/6- Bize Hasan b. Ali el-Hülvânî ve Abd b. Humeyd birlikte Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti, bize babam, Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre, Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'ın kendisine haber verdiği üzere Kays kızı Fatıma da kendisine şunu haber vermiştir: Ebu Amr b. Hafs b. Muğire'nin nikâhı altında idi. Ona üç talakın sonuncusunu da verdi. Fatıma'nın anlattığına göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek evinden çıkması hususunda fetva sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona gözleri görmeyen İbn Um Mektum'un evine gitmesini emretti. Mervan boşanmış kadının evinden çıkması hususunda onu doğrulamayı kabul etmeyince bu sefer Urve: Şüphesiz Âişe, Kays kızı Fatıma'nın bu dediğini kabul etmemiştir dedi. [51]

٣٦٨٧-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنٌ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ مَعَ قَوْلِ عُرْوَةَ إِنَّ عَائِشَةَ أَنْكَرَتْ ذَلِكَ عَلَى فَاطِمَةَ

3687-.../7-Bunu Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Huceyn tahdis etti, bize Leys, Ukeyl'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan bu isnâd ile aynısını Urve'nin: "Âişe, Fatıma'nın bu dediğini kabul etmedi" sözü ile birlikte rivâyet etti. [52]

٣٦٨٨-٤١/٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِعَبْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةِ خَرَجَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِلَى الْيَمَنِ فَأَرْسَلَ إِلَى امْرَأَتِهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ بِتَطْلِيقَةٍ كَانَتْ بَقِيَتْ مِنْ طَلَاقِهَا وَأَمَرَ لَهَا الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ بِنَفَقَةٍ فَقَالَا لَهَا وَاللهِ مَا لَكِ نَفَقَةٌ إِلَّا أَنْ تَكُونِي حَامِلًا فَأَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَتْ لَهُ قَوْلَهُمَا فَقَالَ لَا نَفَقَةَ لَكِ فَاسْتَأْذَنَتْهُ فِي الِانْتِقَالِ

51 3681 numaralı hadisin kaynakları
52 3681 numaralı hadisin kaynakları

فَأَذِنَ لَهَا فَقَالَتْ أَيْنَ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ وَكَانَ أَعْمَى تَضَعُ ثِيَابَهَا عِنْدَهُ وَلَا يَرَاهَا فَلَمَّا مَضَتْ عِدَّتُهَا أَنْكَحَهَا النَّبِيُّ ﷺ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا مَرْوَانُ قَبِيصَةَ بْنَ ذُؤَيْبٍ يَسْأَلُهَا عَنْ الْحَدِيثِ فَحَدَّثَتْهُ بِهِ فَقَالَ مَرْوَانُ لَمْ نَسْمَعْ هَذَا الْحَدِيثَ إِلَّا مِنْ امْرَأَةٍ سَنَأْخُذُ بِالْعِصْمَةِ الَّتِي وَجَدْنَا النَّاسَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ فَاطِمَةُ حِينَ بَلَغَهَا قَوْلُ مَرْوَانَ فَبَيْنِي وَبَيْنَكُمْ الْقُرْآنُ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ الْآيَةَ قَالَتْ هَذَا لِمَنْ كَانَتْ لَهُ مُرَاجَعَةٌ فَأَيُّ أَمْرٍ يَحْدُثُ بَعْدَ الثَّلَاثِ فَكَيْفَ تَقُولُونَ لَا نَفَقَةَ لَهَا إِذَا لَمْ تَكُنْ حَامِلًا فَعَلَامَ تَحْبِسُونَهَا

3688-41/8- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd –lafız Abd'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, ez-Zührî'den haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den rivâyet ettiğine göre Ebu Amr b. Hafs b. el-Muğire, Ali b. Ebu Talib ile birlikte Yemen'e gitmek üzere çıktı. O da hanımı Kays kızı Fatıma'ya talakından geri kalmış bir talakı gönderdi ve el-Haris b. Hişam ve Ayyaş b. Ebu Rebia'ya bir nafaka vermelerini de emretti.

İkisi Fatıma'ya: Allah'a yemin olsun ki hamile olman hali dışında senin nafakan yoktur dediler. O da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek ikisinin söylediklerini ona aktardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Nafaka hakkın yok"* buyurdu. Bunun üzerine başka bir eve geçmek için iznini istedi. O da ona izin verince; peki nerede Ey Allah'ın Rasûlü dedi. Allah Rasûlü: *"İbn Um Mektum'un yanına"* buyurdu. Kendisi gözleri görmeyen birisi idi. Onun yanında elbiselerini çıkardığı halde onu görmüyordu.

Fatıma'nın iddeti bitince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu Üsâme b. Zeyd'e nikâhladı. Mervan kendisine Kabisa b. Zubey'i hadisi (olayı) sormak üzere gönderdi. O da ona bu olanları anlattı. Mervan: Biz bu hadisi sadece bir kadından dinledik ama biz insanların uygulamakta olduklarını gördüğümüz ve bizi yanlıştan koruyacak olanı uygulayacağız dedi. Mervan'ın bu sözleri Fatıma'ya ulaşınca Fatıma: Benimle sizin arasında Kur'ân var. Aziz ve celil Allah: *"Onları evlerinden çıkarmayınız"* (Talak, 1) buyurmaktadır. (Fatıma devamla) dedi ki: Bu ric'î talak, verdiği için dönüş hakkı olan erkekler içindir. Peki üç talaktan sonra ortaya ne çıkar. O zaman nasıl olur da eğer hamile değilse onun nafakası yoktur, diyorsunuz. O halde onu neden (iddeti içerisinde) alıkoyuyorsunuz, dedi. [53]

53 Ebu Davud, 2290; Nesai, 3222, 3554; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18031

Şerh

"İnsanların uyguladıklarını gördüğümüz ve bizi yanlışlıktan koruyacak olanı uygulayacağız." Nüshaların bir çoğunda bu şekilde ayn harfi kesreli olarak "elisme'" (hatadan yanlışlıktan koruyan) lafzı bazı nüshalarda da kaf ve dat harfleri ile "kadiyye" şeklindedir. (Hüküm ve mesele demek olur). Bunun anlamı açıktır. Birincisi ise güvenilen, doğru ve sağlam iş anlamındadır.

٣٦٨٩-٤٢/٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ وَحُصَيْنٌ وَمُغِيرَةُ وَأَشْعَثُ وَمُجَالِدٌ وَإِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ وَدَاوُدُ كُلُّهُمْ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ فَسَأَلْتُهَا عَنْ قَضَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَيْهَا فَقَالَتْ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا الْبَتَّةَ فَقَالَتْ فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي السُّكْنَى وَالنَّفَقَةِ قَالَتْ فَلَمْ يَجْعَلْ لِي سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً وَأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَدَّ فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ

3689-42/9- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize Seyyar, Husayn, Muğire, Eş'as, Mücalid, İsmail b. Ebu Halid ve Davud tahdis etti. Hepsi eş'Şa'bî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Kays kızı Fatıma'nın huzuruna girdim ve ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkında verdiği hükmü sordum. Dedi ki: Kocası kendisini elbette talakı ile boşadı. Ben de gidip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mesken ve nafaka hususunda onu dava ettim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana ne mesken ne de nafaka verdi. Bununla birlikte İbn Um Mektum'un evinde iddetimi beklememi emir buyurdu. [54]

Şerh

"Mücâlid" cim harfi iledir. Zayıf bir ravidir. Zaten Müslim onun rivâyetini burada sadece mutabaat olmak üzere zikretmiştir. Mutabaat için zikredilen rivâyetin ravileri arasına zayıf bir ravi de girebilir.

"Kocası kendisini elbette talakı ile boşamıştı. Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip onu dava ettim. Kasıt onun vekilinden davacı oldum şeklindedir.

54 Ebu Davud, 2288, 2291, 1180; Nesai, 3403, 3404, 3550, 3551; İbn Mace, 2024, 2036; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18025

٣٦٩٠-...-١٠- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُصَيْنٍ وَدَاوُدَ وَمُغِيرَةَ وَإِسْمَعِيلَ وَأَشْعَثَ عَنْ الشَّعْبِيِّ أَنَّهُ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ زُهَيْرٍ عَنْ هُشَيْمٍ

3690-.../10- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym, Husayn'dan Davud, Muğire, İsmail ve Eş'as'dan tahdis etti, onlar Şa'bî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Kays kızı Fatıma'nın huzuruna girdim deyip hadisi Zuheyr'in Huşeym'den naklettiği rivâyeti ile aynı şekilde rivâyet etti. [55]

٣٦٩١-٤٣/١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ الْهُجَيْمِيُّ حَدَّثَنَا قُرَّةُ حَدَّثَنَا سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ حَدَّثَنَا الشَّعْبِيُّ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ فَأَتْحَفَتْنَا بِرُطَبِ ابْنِ طَابٍ وَسَقَتْنَا سَوِيقَ سُلْتٍ فَسَأَلْتُهَا عَنْ الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا أَيْنَ تَعْتَدُّ قَالَتْ طَلَّقَنِي بَعْلِي ثَلَاثًا فَأَذِنَ لِي النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَعْتَدَّ فِي أَهْلِي

3691-43/11- Bize Yahya b. Habib tahdis etti, bize Halid b. el-Haris el-Huceymi tahdis etti, bize Kurra tahdis etti, bize Seyyar Ebu'l-Hakem tahdis etti, bize Şa'bî tahdis edip dedi ki: Kays kızı Fatıma'nın huzuruna girdik. O bize İbn Tab'ın taze hurmasından ikram etti ve darı seviki içirdi. Ona üç talak ile boşanmış bir kadının nerede iddet bekleyeceğini sordum. O: Kocam beni üç talak ile boşamıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana aile halkım arasında iddet beklememe izin verdi dedi. [56]

Şerh

"Bize İbn Tab taze hurması ikram etti ve darı seviki içirdi" burada "ithaf" misafire ağırlamak için yapılan ikramdır. İbn Tab taze hurması ise Medine'deki taze hurma türlerinden birisidir. Medine hurma çeşitlerinin yüzyirmi olduğunu daha önce söylemiştik. "Sült" ise arpa ile buğday arasında bir tahıl çeşididir. Tabiatı itibari ile serinliği bakımından arpaya benzer. Rengi ise buğday rengine yakındır. Aksi de söylenmiştir. Mezhep âlimlerimizin hükmüne dair üç meşhur görüşü vardır. Sahih olan bunun tahıllardan olmakla birlikte buğday da arpa da olmadığıdır. İkinci görüşe göre ise buğdaydır. Üçüncü görüşe göre arpadır. Bu görüş ayrılığının faydası buğday ya da arpa ile fazlalıklı

55 3689 numaralı hadisin kaynakları
56 3689 numaralı hadisin kaynakları

olarak satılması ve zekat nisabının tamamlanması hususunda bunun onlara katılması ve başka hususlarda ortaya çıkar.

Bu hadiste misafirliğin, misafir ağırlamanın fazilet sahibi erkeklerin ziyaretlerine gelmeleri halinde hanımların onlara ikramda bulunmalarının , misafirlere ikramda bulunup ona yemek yedirmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

"Üç talak ile boşanmış kadının iddetini nerede bekleyeceğini sordum... Ailemin yanında iddet beklememe izin verdi." Buradaki bu açıklama az önce açıklandığı gibi boşandığı meskenden herhangi bir mazeret dolayısı ile taşınmasının sözkonusu olması halinde buna cevaz verdiği şeklinde açıklanır.

٣٢٩٢-٤٤/١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا قَالَ لَيْسَ لَهَا سُكْنَى وَلَا نَفَقَةٌ

3292-44/12- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşar tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize Süfyan, Seleme b. Kuheyl'den tahdis etti, o Şa'bî'den, o Kays kızı Fatıma'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den üç talak ile boşanmış kadın hakkında: *"Onun mesken hakkı da nafaka hakkı da yoktur"* buyurdu. [57]

٣٦٩٣-٤٥/١٣- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ رُزَيْقٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ طَلَّقَنِي زَوْجِي ثَلَاثًا فَأَرَدْتُ النُّقْلَةَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ انْتَقِلِي إِلَى بَيْتِ ابْنِ عَمِّكِ عَمْرِو بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَاعْتَدِّي عِنْدَهُ

3693-45/13- Bana İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem haber verdi, bize Ammar b. Züreyk, Ebu İshak'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Kays kızı Fatıma'dan şöyle dediğini rivâyet etti. Kocam beni üç talak ile boşadı. Ben evimden taşınmak istedim. Bunun için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidince o: *"Amcanoğlu Amr b. Um Mektum'un evine geç, onun yanında iddetini bekle"* buyurdu. [58]

---

57 3689 numaralı hadisin kaynakları

58 3689 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Amcanoğlu Amr b. Um Mektum'un evine geç." Bu rivâyet burada bu şekildedir. Kitabın sonunda Müslim'in Sahihi'nde de böyle kaydedilmiştir. Ayrıca şunları da eklemektedir. O ise kendisinin geldiği koldan; Fehroğullarından bir adamdır demektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Ama meşhur olan bundan farklıdır. Her ikisi aynı koldan değildirler. Çünkü Fatıma Muharib b. Fihr oğullarından, kendisi ise Amir b. Luey oğullarındandır. Derim ki: O mecazi olarak amcasının oğludur çünkü her ikisinin soyu Fihr'de kavuşmaktadır. İbn Um Mektum'un adının ne olduğu hususunda rivâyet ihtilaflıdır. Amr olduğu söylendiği gibi Abdullah olduğu da söylenmiştir, daha başka isimler de verilmiştir.

٣٦٩٤-٤٦/١٤- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ رُزَيْقٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ كُنْتُ مَعَ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ وَمَعَنَا الشَّعْبِيُّ فَحَدَّثَ الشَّعْبِيُّ بِحَدِيثِ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَجْعَلْ لَهَا سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً ثُمَّ أَخَذَ الْأَسْوَدُ كَفًّا مِنْ حَصًى فَحَصَبَهُ بِهِ فَقَالَ وَيْلَكَ تُحَدِّثُ بِمِثْلِ هَذَا قَالَ عُمَرُ لَا نَتْرُكُ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّنَا ﷺ لِقَوْلِ امْرَأَةٍ لَا نَدْرِي لَعَلَّهَا حَفِظَتْ أَوْ نَسِيَتْ لَهَا السُّكْنَى وَالنَّفَقَةُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ

3694-46/14- Bunu bize Muhammed b. Amr b. Cebele de tahdis etti, bize Ebu Ahmed tahdis etti, bize Ammar b. Zurey'k, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti. El-Esved b. Yezid ile birlikte Mescid-i Azam'da oturuyorduk. Beraberimizde Şa'bî vardı. Şa'bî Kays kızı Fatıma'nın hadisini naklettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona mesken hakkı vermediği gibi nafaka da vermemişti. Sonra Esved bir avuç çakıl taşı alıp o çakıl taşlarını ona attı ve şunları söyledi: Vay sana. Böyle bir şeyi tahdis ediyorsun ha. Ömer demişti ki: Biz Allah'ın kitabını ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetini bir kadının sözü dolayısı ile terk etmeyiz. Bilemiyoruz belki o iyi bellemiş yahut da unutmuş da olabilir. Bu durumdaki kadının mesken hakkı da vardır, nafakası da vardır. Hem yüce Allah: *"Apaçık bir hayasızlıkta bulunmaları hali dışında evlerinden onları çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar"* (Talak, 1) buyurmaktadır.[59]

---

59 3689 numaralı hadisin kaynakları

٣٦٩٥-.../١٥- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ مُعَاذٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي أَحْمَدَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ رُزَيْقٍ بِقِصَّتِهِ

3695-.../15- Bize Ahmed b. Abde ed-Dabbî de tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Süleyman b. Muaz, Ebu İshak'dan bu isnad ile Ebu Ahmed'in Ammar b. Züreyk'den hadisine yakın ve onun anlattığı şekilde rivâyet etti. [60]

٣٦٩٦-٤٧/١٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِى بَكْرِ بْنِ أَبِى الْجَهْمِ بْنِ صُخَيْرٍ الْعَدَوِيِّ قَالَ سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ إِنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا فَلَمْ يَجْعَلْ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي فَآذَنْتُهُ فَخَطَبَهَا مُعَاوِيَةُ وَأَبُو جَهْمٍ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمَّا مُعَاوِيَةُ فَرَجُلٌ تَرِبٌ لَا مَالَ لَهُ وَأَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَرَجُلٌ ضَرَّابٌ لِلنِّسَاءِ وَلَكِنْ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَقَالَتْ بِيَدِهَا هَكَذَا أُسَامَةُ أُسَامَةُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ طَاعَةُ اللهِ وَطَاعَةُ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكِ قَالَتْ فَتَزَوَّجْتُهُ فَاغْتَبَطْتُ

3696-47/16- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Bekr Ebu'l Cem b. Suhayr el-Adevî'den şöyle dediğini tahdis etti. Ben Kays kızı Fatıma'yı şöyle derken dinledim: Kocası kendisini üç talak ile boşadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine ne mesken hakkı nede nafaka verdi. Fatıma dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"İddetin bitince beni haberdar et"* buyurdu. Ben de ona haber verdim. Ona Muaviye, Ebu'l-Cem ve Üsâme b. Zeyd talib oldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muaviye malı olmayan fakir birisidir, Ebu'l-Cehm ise kadınları çok döven bir adamdır. Ama Üsâme b. Zeyd'(i sana tavsiye ederim)"* buyurdu. Fatıma eli ile bu şekilde Üsâme, Üsâme mi dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Allah'a itaat, Rasûlüne itaat senin için daha hayırlıdır"* buyurdu. Fatıma: Sonra onunla evlendim ve imrenilecek hale geldim dedi. [61]

60 3689 numaralı hadisin kaynakları

61 Tirmizi, 1135; Nesai, 3418, 3553; İbn Mace, 2035; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18037

Şerh

"Ebu Bekr b. Ebu'l-Cehm b. Suhayr" isim bizim diyarımızdaki nüshalarda bu şekilde küçültme ismi olarak dat harfi ötreli "suhayr" şeklindedir. Kadı Iyaz ise kendi ravilerinden birisinden adının büyültme ismi olarak sad harfi fethalı "sahr" olduğunu nakletmektedir. Ama doğru ve meşhur olan birincisidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muaviye fakir, malı olmayan birisidir"* buyurdu. Buradaki "terib: fakir" demektir. Bunu malı olmayan birisidir diye pekiştirmiş bulunmaktadır. Çünkü fakir bazen az ve kendisine yeterli olabilecek kadarı ile bir şeylere sahip kimse hakkında da kullanılır.

٣٦٩٧-٤٨/١٧ - وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ قَالَ سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ أَرْسَلَ إِلَيَّ زَوْجِي أَبُو عَمْرِو بْنُ حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ بِطَلَاقِي وَأَرْسَلَ مَعَهُ بِخَمْسَةِ آصُعِ تَمْرٍ وَخَمْسَةِ آصُعِ شَعِيرٍ فَقُلْتُ أَمَا لِي نَفَقَةٌ إِلَّا هَذَا وَلَا أَعْتَدُّ فِي مَنْزِلِكُمْ قَالَ لَا قَالَتْ فَشَدَدْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي وَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ كَمْ طَلَّقَكِ قُلْتُ ثَلَاثًا قَالَ صَدَقَ لَيْسَ لَكِ نَفَقَةٌ اعْتَدِّي فِي بَيْتِ ابْنِ عَمِّكِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإِنَّهُ ضَرِيرُ الْبَصَرِ تُلْقِي ثَوْبَكِ عِنْدَهُ فَإِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُكِ فَآذِنِينِي قَالَتْ فَخَطَبَنِي خُطَّابٌ مِنْهُمْ مُعَاوِيَةُ وَأَبُو الْجَهْمِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ مُعَاوِيَةَ تَرِبٌ خَفِيفُ الْحَالِ وَأَبُو الْجَهْمِ مِنْهُ شِدَّةٌ عَلَى النِّسَاءِ أَوْ يَضْرِبُ النِّسَاءَ أَوْ نَحْوَ هَذَا وَلَكِنْ عَلَيْكِ بِأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ

3697-48/17- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti, o Ebu Bekr b. Ebu'l-Cehm'den şöyle dediğini rivâyet etti: Kays kızı Fatıma'yı şöyle derken dinledim: Kocam Ebu Amr b. Hafs b. el-Muğire bana beni boşadığını bildirmek üzere Ayyaş b. Ebu Rabia'yı gönderdi. Ayrıca onunla birlikte beş sa' kuru hurma, beş sa' da arpa gönderdi. Ben: Benim bundan başka nafakam yok mu? Sizin evinizde iddetimi beklemeyecek miyim? Dedim. O: Hayır dedi. Fatıma dedi ki: Hemen üzerime elbisemi alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gidiverdim. O: *"Seni kaç talak ile boşadı"* buyurdu. Ben: Üç dedim. Allah Rasûlü: *"Doğru söylemiştir. Senin nafaka hakkın yok. Amca oğlu İbn Um Mektum'un evinde iddetini bekle. Çünkü o gözleri görmeyen birisidir. Onun yanında elbiselerini bırakabilirsin. İddetin bittimi de beni haberdar et."*

Fatıma dedi ki: Bir takım kimseler bana talib oldu. Aralarında Muaviye ve Ebu'lCehm de vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Muaviye fakir, durumu pek iyi olmayan birisidir. Ebu'l-Cehm ise kadınlara bir parça katıdır –yahut kadınları döver ya da buna benzer bir ifade kullandı- Ama ben sana Üsâme b. Zeyd'i tavsiye ederim."*[62]

Şerh

"O gözleri görmeyen birisidir, elbiselerini bırakabilirsin" ifade bütün nüshalarda bu şekilde "tulki" diye kaydedilmiştir. Bu doğru bir söyleyiştir. Ama meşhur söyleyiş sonuna nun harfi getirerek "tulkine" şeklidir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ebu'l-Cuheym'e gelince..."* bu isim burada nüshalarda bu şekilde küçültme ismi olarak cim harfi ötreli "Ebu'l-Cuheym" diye kaydedilmiştir. Meşhur olan ise cim harfi fethalı büyültme ismi şeklindedir. Diğer rivâyetlerde de evsat kitaplarında ve başka kaynaklarda da bilinen budur.

٣٦٩٨-٤٩/١٨- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الْجَهْمِ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ فَسَأَلْنَاهَا فَقَالَتْ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَمْرِو بْنِ حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةِ فَخَرَجَ فِي غَزْوَةِ نَجْرَانَ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ مَهْدِيٍّ وَزَادَ قَالَتْ فَتَزَوَّجْتُهُ فَشَرَّفَنِي اللَّهُ بِأَبِي زَيْدٍ وَكَرَّمَنِي اللَّهُ بِأَبِي زَيْدٍ

3698-49/18- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Ebu Âsım haber verdi, bize Süfyan es-Sevri tahdis etti, bana Ebu Bekr b. Ebu'l-Cehm tahdis edip dedi ki: Ben ve Ebu Seleme b. Abdurrahman Kays kızı Fatıma'nın huzuruna girdik. Ona sorduk. O bize: Ben Amr b. Hafs b. el-Muğire'nin yanında idim. Necran gazasına çıktı dedi ve hadisi İbn Mehdi'nin hadisine yakın olarak naklettikten sonra şunları da ekledi: Fatıma dedi ki: Ben de onunla evlendim. Allah beni Ebu Zeyd ile şereflendirdi. Allah bana Ebu Zeyd ile lütuf ve ikramda bulundu. [63]

---

62 3696 numaralı hadisin kaynakları

63 3696 numaralı hadisin kaynakları
Yazma nüshada Ebu Zeyd yerine İbn Zeyd kaydedilmiştir. İkisi de doğrudur. Çünkü adı Usame b. Zeyd, künyesi ise Ebu Zeyd'dir. Bk. Ricalu Sahih-i Müslim, I, 7; Üsdu'l-Gabe, I, 64

Şerh

"Allah beni Ebu Zeyd ile şereflendirdi, Allah bana Ebu Zeyd ile ikram ve lütufta bulundu." Bu, bu şekilde bazı nüshalarda her iki yerde de onun künyesi olarak Ebu Zeyd kaydedilmiştir. Bazı nüshalarda ise her iki yerde de İbn Zeyd şeklindedir. Kadı Iyaz ise çoğunluğun rivâyetinin bu olduğunu ileri sürmüştür. Her ikisi de doğrudur. Çünkü o Üsâme b. Zeyd'dir, künyesi de Ebu Zeyd'dir. Künyesi'nin Ebu Muhammed olduğu da söylenmiştir.

Şunu bilelim ki, Kays kızı Fatıma ile ilgili bu hadisten pek çok hüküm ve sonuç çıkmaktadır:

1. Gaib olan kimsenin boşaması caizdir.

2. Kabs ve ödeme ile ilgili haklarda vekalet vermek caizdir.

3. Bain talak ile boşanmış kadının nafaka hakkı yoktur. Bir kesim ise nafaka hakkı da sükna (mesken) hakkı da yoktur demiştir.

4. Yabancı bir kadının ve yabancı bir erkeğin fetva ve benzeri durumlarda sesini işitmek caizdir.

5. İhtiyaç sebebi ile iddet beklenen evden dışarı çıkmak caizdir.

6. Erkekler için saliha olan kadınların ziyaretine gitmek, haram kılınmış halvet sözkonusu olmayacak şekilde müstehaptır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Şerik hakkında: *"O, ashabımın, yanına girip çıktıkları bir kadındır"* buyurmuştur.

7. Üç talak ile boşanıp bain olmuş iddet bekleyen kadına üstü kapalı ifade ile (tariz) talib olmak caizdir.

8. Başkasının talib olması üzerine eğer birincisine olumlu cevap verilmemiş ise talib olmak caizdir. Çünkü Fatıma (r.anha) Muaviye'nin, Ebu'l-Cehm'in ve başkalarının kendisine talib olduğunu ona haber vermişti.

9. Hazır olmayan bir kimseden eğer karşıdakine nasihatta bulunmak amacı ile hoşuna gitmediği ve kendisinde bulunan ayıplarını zikretmek caizdir ve o taktirde bu haram olan gıybet olmaz.

10. Mecazın kullanılması caizdir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Omuzundan asayı indirmez ve onun malı yoktur"* buyurmuştur.

11. Bir kimseye maslahatına olan bir hususu –hoşuna gitmese dahi- göstermek ve bunu ona tekrar tekrar söylemek... Çünkü Fatıma: "Üsâme'yi

nikâhla dedi halbuki ben ondan hoşlanmamıştım. Sonra tekrar Üsâme'yi nikâhla dedi, ben de onunla nikâhlandım demiştir."

12. Fazilet sahibi kimselerin nasihatını kabul etmek, onların işaretlerine uymak ve ayrıca bunun akıbetinin güzel olacağını ümid etmek gerekir.

13. Zevce ile velinin razı olması halinde denk olmayan bir erkekle nikâhlanmak caizdir. Çünkü Fatıma Kureyşli, Üsâme azadlı idi.

14. Takva ve fazilet ehli kimselerle –nesebleri pek yüksek olmasa dahi- birlikte ve beraber olmaya gayret gösterilmelidir.

15. Fetva veren bir müftü nassa aykırı fetva veren yahut özel olanı genelleştiren bir müftüye itiraz eder. Çünkü Âişe (radıyallâhu anhâ) Kays kızı Fatıma'nın kesin olarak (bain talak ile) boşanmış olan bir kadının mesken hakkının olmadığını genelleştirmesini kabul etmemiştir. Çünkü Fatıma'nın kaldığı meskenden başka bir yere geçmesi onun kaldığı yere ansızın girilme korkusu yahut dilinin uzun olması ya da benzeri bir sebeple olmuştu.

16. Ziyarete gelene ikramda bulunmak, onu güzel yemek ve içeceklerle ağırlamak müstehaptır. Ağırlayan kimsenin erkek yahut kadın olması da fark etmez. Allah en iyi bilendir.

٣٦٩٩-١٩/٥٠- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو سَلَمَةَ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ زَمَنَ ابْنِ الزُّبَيْرِ فَحَدَّثَتْنَا أَنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا طَلَاقًا بَاتًّا بِنَحْوِ حَدِيثِ سُفْيَانَ

3699-50/19- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Ebu Bekr tahdis edip dedi ki: Ben ve Ebu Üsâme İbn Zubeyr zamanında Kays kızı Fatıma'nın huzuruna girdik. O bize kocasının kendisini bain (ve üç) talak ile boşadığını bize –Süfyan'ın hadisine yakın olarak- tahdis etti. [64]

٣٧٠٠-٢٠/٥١- وَحَدَّثَنِي حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ صَالِحٍ عَنِ السُّدِّيِّ عَنِ الْبَهِيِّ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ طَلَّقَنِي زَوْجِي ثَلَاثًا فَلَمْ يَجْعَلْ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً

64 3696 numaralı hadisin kaynakları

3700-51/20- Bana Hasan b. Ali el-Hülvâni de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, bize Hasan b. Salih, es-Süddi'den tahdis etti. O el-Behi'den, o Kays kızı Fatıma'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Kocam beni üç talak ile boşadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana ne mesken ne nafaka verdi. [65]

٣٧٠١-٥٢/٢١- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ تَزَوَّجَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَكَمِ فَطَلَّقَهَا فَأَخْرَجَهَا مِنْ عِنْدِهِ فَعَابَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ عُرْوَةُ فَقَالُوا إِنَّ فَاطِمَةَ قَدْ خَرَجَتْ قَالَ عُرْوَةُ فَأَتَيْتُ عَائِشَةَ فَأَخْبَرْتُهَا بِذَلِكَ فَقَالَتْ مَا لِفَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ خَيْرٌ فِي أَنْ تَذْكُرَ هَذَا الْحَدِيثَ

3701-52/21- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Hişam'dan tahdis etti, bana babam tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said b. el-As, Abdurrahman b. el-Hakem'in kızı ile evlendi. Sonra onu boşadı ve onu kaldığı yerden çıkardı. Onların bu halini Urve ayıpladı. Onlar: Fatıma da çıkmıştı dediler. Urve dedi ki: Ben de Âişe'ye gidip ona bunu haber verdim. O: Bu hadisi zikretmekte, Kays kızı Fatıma için hiçbir hayır yoktur dedi. [66]

٣٧٠٢-٥٣/٢٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ زَوْجِي طَلَّقَنِي ثَلَاثًا وَأَخَافُ أَنْ يُقْتَحَمَ عَلَيَّ قَالَ فَأَمَرَهَا فَتَحَوَّلَتْ

3702-53/22- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Hafs b. Gıyaz tahdis etti, bize Hişam, babasından tahdis etti, o Kays kızı Fatıma'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ey Allah'ın Rasûlü! Kocam beni üç talak ile boşadı ve bulunduğum yere ansızın girileceğinden korkuyorum dedi. (Ravi Urve) dedi ki: Bu sözleri ile mesken hakkının ve nafakasının olmadığını kastediyordu. [67]

٣٧٠٣-٥٤/٢٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ مَا لِفَاطِمَةَ خَيْرٌ أَنْ تَذْكُرَ هَذَا قَالَ تَعْنِي قَوْلَهَا لَا سُكْنَى وَلَا نَفَقَةَ

65 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18029
66 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16844
67 Nesai, 3549; İbn Mace, 2033; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18032

3703-54/23- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bunu zikretmek Fatıma için hiç hayırlı değildir. (Ravi Kasım) dedi ki: Bununla mesken hakkı ve nafaka hakkı olmadığını söylemesini kastediyor dedi. [68]

٣٧٠٤-.../٢٤- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ لِعَائِشَةَ أَلَمْ تَرَيْ إِلَى فُلَانَةَ بِنْتِ الْحَكَمِ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا الْبَتَّةَ فَخَرَجَتْ فَقَالَتْ بِئْسَمَا صَنَعَتْ فَقَالَ أَلَمْ تَسْمَعِي إِلَى قَوْلِ فَاطِمَةَ فَقَالَتْ أَمَا إِنَّهُ لَا خَيْرَ لَهَا فِي ذِكْرِ ذَلِكَ

3704-.../24- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan haber verdi, o Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Urve b. ez-Zubeyr Âişe'ye: el-Hakem'in kızı Filane'yi görmez misin? Kocası onu elbette (kesin bain) ile boşadı o da çıktı dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ) ne kötü yapmıştır dedi. Urve: Peki Fatıma'nın sözünü işitmedin mi dedi. Âişe (radıyallâhu anhâ): Ama onun bunu zikretmesinde kendisi için bir hayır yoktur dedi. [69]

٧/٧- بَاب جَوَازِ خُرُوجِ الْمُعْتَدَّةِ الْبَائِنِ وَالْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا فِي النَّهَارِ لِحَاجَتِهَا

7/7- BÂİN TALÂK İLE BOŞANMIŞ VE KOCASI VEFAT ETMİŞ İDDET BEKLEYEN KADININ İHTİYACI DOLAYISI İLE GÜNDÜZÜN DIŞARI ÇIKMASININ CAİZ OLDUĞU BABI

٣٧٠٥-٥٥/١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ طُلِّقَتْ خَالَتِي فَأَرَادَتْ أَنْ تَجُدَّ نَخْلَهَا فَزَجَرَهَا رَجُلٌ أَنْ تَخْرُجَ فَأَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ بَلَى فَجُدِّي نَخْلَكِ فَإِنَّكِ عَسَى أَنْ تَصَدَّقِي أَوْ تَفْعَلِي مَعْرُوفًا

68 Buhari, 5323, 5324; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17492
69 Buhari, 5324, 5326; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17480

3705-55/1- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymûn da tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bana İbn Cureyc tahdis etti, (H.) Bana Harun b. Abdullah –lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o, Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Teyzem boşandı, bundan dolayı hurma ağaçlarının mahsullerini toplamak istedi. Bir adam ona dışarı çıkmamasını söyledi. O da kalkıp Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitti. Allah Rasûlü ona: *"Hayır! Hurma ağaçlarının meyvesini topla. Çünkü umulur ki sadaka verirsin yahut bir iyilik yaparsın"* buyurdu. [70]

Şerh

Bu babta Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği: "Teyzem boşandı..." hadisi vardır.

Bu hadis bain talak ile boşanıp iddet bekleyen kadının ihtiyacı sebebi ile dışarı çıkabileceğine delildir. Malik, Sevri, Leys, Şafii, Ahmed ve başkalarının görüşüne göre ihtiyacı sebebi ile gündüzün dışarı çıkması caizdir. Aynı şekilde bunlara göre vefat iddeti halinde de çıkması caizdir. Ebu Hanife de vefat iddeti hususunda onlara muvafakat etmiş ve bain kadın hakkında gece de gündüz de çıkamaz, demiştir.

Hadisten, devşirildiği zaman hurmadan tasadduk ve hediye etmenin müstehap olduğu, aynı şekilde bu gibi bir mahsulü olan kimselere bunu örtülü bir şekilde hatırlatmanın, iyiliği ve marufu hatırlatmanın da müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Yüce Allah en iyi bilendir.

٨/٨- بَاب انْقِضَاءِ عِدَّةِ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَغَيْرِهَا بِوَضْعِ الْحَمْلِ

8/8- KOCASI VEFAT ETMİŞ KADININ VE BAŞKALARININ İDDETİNİN HAMİLE İSELER DOĞUMLA SONA ERDİĞİ BABI

٣٧٠٦-٥٦/١- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَ حَرْمَلَةُ حَدَّثَنَا وَقَالَ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ أَبَاهُ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْأَرْقَمِ الزُّهْرِيِّ يَأْمُرُهُ أَنْ يَدْخُلَ عَلَى سُبَيْعَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ

70 Ebu Davud, 2297; Nesai, 3552; İbn Mace, 2034; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2799

الأَسْلَمِيَّةِ فَيَسْأَلَهَا عَنْ حَدِيثِهَا وَعَمَّا قَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ اسْتَفْتَتْهُ فَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ يُخْبِرُهُ أَنَّ سُبَيْعَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ سَعْدِ بْنِ خَوْلَةَ وَهُوَ فِي بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا فَتُوُفِّيَ عَنْهَا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهِيَ حَامِلٌ فَلَمْ تَنْشَبْ أَنْ وَضَعَتْ حَمْلَهَا بَعْدَ وَفَاتِهِ فَلَمَّا تَعَلَّتْ مِنْ نِفَاسِهَا تَجَمَّلَتْ لِلْخُطَّابِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا أَبُو السَّنَابِلِ بْنُ بَعْكَكٍ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ فَقَالَ لَهَا مَا لِي أَرَاكِ مُتَجَمِّلَةً لَعَلَّكِ تَرْجِينَ النِّكَاحَ إِنَّكِ وَاللهِ مَا أَنْتِ بِنَاكِحٍ حَتَّى تَمُرَّ عَلَيْكِ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ قَالَتْ سُبَيْعَةُ فَلَمَّا قَالَ لِي ذَلِكَ جَمَعْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي حِينَ أَمْسَيْتُ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَأَفْتَانِي بِأَنِّي قَدْ حَلَلْتُ حِينَ وَضَعْتُ حَمْلِي وَأَمَرَنِي بِالتَّزَوُّجِ إِنْ بَدَا لِي قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَلَا أَرَى بَأْسًا أَنْ تَتَزَوَّجَ حِينَ وَضَعَتْ وَإِنْ كَانَتْ فِي دَمِهَا غَيْرَ أَنْ لَا يَقْرَبُهَا زَوْجُهَا حَتَّى تَطْهُرَ

3706-56/1- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya –lafız itibari ile rivâyetleri birbirine yakın olarak- tahdis etti. Harmele: Bize İbn Vehb tahdis etti derken, Ebu't-Tâhir: Haber verdi, dedi. (İbn Vehb dedi ki) Bana Yunus b. Yezid, İbn Şihâb'dan tahdis etti, bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'un tahdis ettiğine göre babası Ömer b. Abdullah b. el-Erkam ez-Zührî'ye yazdığı mektubunda Eslem'li el-Haris kızı Sübey'a'nın yanına gidip ona kendisinin başından geçen olay ile fetva sorduğu sırada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona neler söylediğini sormasını istedi. Bunun üzerine Ömer b. Abdullah, Abdullah b. Utbe'ye yazdığı mektubunda şunu haber verdi: Sübey'a'nın kendisine haber verdiğine göre o Amir b. Luey oğullarından olan Sa'd b. Havle'nin nikâhı altında idi. Sa'd, Bedir'e katılmış olanlardan birisi idi. Kendisi hamile olduğu halde Vedâ Haccı'nda vefat etti. Vefatı üzerinden fazla bir zaman geçmeden doğum yaptı. Lohusalığını bitirdikten sonra evlenmek için talib olanlara süslendi. Abduddar oğullarından bir adam olan Ebu's-Senâbil b. Ba'kek onun yanına geldi ve: Neden senin süslendiğini görüyorum? Galiba sen evlenmeyi ümid ediyorsun. Allah'a yemin ederim ki senin üzerinden dört ay on gün geçmeden kimse seni nikâhlayamaz, dedi. Sübey'a dedi ki: O bana bu sözleri söyleyip akşam olunca hemen elbiselerimi üzerime aldım, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip ona bu durumu sordum. O da bana doğumumu yapmakla birlikte iddetimin bittiği fetvasını verdi ve eğer uygun görürsem evlenmemi emir buyurdu.

İbn Şihâb dedi ki: Bu sebeple isterse daha kanı içinde bulunsun, doğum yapınca evlenmesinde bir sakınca görmüyorum. Şu kadar var ki, temizlenmeden kocası ona yaklaşamaz. [71]

Şerh

Bu babta sin harfi ötreli, be fethalı olmak üzere Sübey'a ile ilgili hadis-i şerif vardır. Bu hadise göre Sübey'a kocasının vefatından birkaç gün sonra doğum yapmış, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de doğum yapması ile iddetinin sona erdiğini ve artık evlenmesinin helal olduğunu beyan buyurmuştur. Selef ve haleften ilim adamlarının büyük çoğunluğu bunun gereğini almış ve kocası vefat eden hamile kadının iddeti doğum yapması ile birlikte biter. Velev ki kocasının ölümünden bir an sonra ve henüz kocası yıkanmamış dahi olsa iddeti biter ve derhal evlenmesi helal olur demişlerdir. Bu Malik, Şafii, Ebu Hanife, Ahmed ve genel olarak ilim adamlarının görüşüdür. Bundan tek istisna Ali ve İbn Abbas'dan gelen rivâyet ile Maliki mezhebine Sahnûn'dan gelen şu rivâyettir: Onun iddeti iki iddet süresinin en uzun olanı ile biter. Bu iki süre ise dört ay on gün ile doğumdur. Yine Şabi, Hasan, İbrahim ve Hammâd'dan rivâyet edilen şu görüş de müstesnâdır: Onların bu görüşüne göre lohusalığından temizlenmedikçe evlenmesi sahih olmaz.

Cumhurun delili zikredilen Sübey'a hadisidir. O yüce Allah'ın: *"İçinizden vefat edip geriye zevceler bırakan kimselerin bıraktıkları o eşler kendilerinden dört ay on gün beklerler."* (Bakara, 234) buyruğunun genel ifadesini tahsis etmekte, buna karşılık yüce Allah'ın: *"Hamile olanların da iddetleri yüklerini bırakmalarıdır"* (Talak, 4) buyruğunu beyan etmektedir. Çünkü bu buyruk talak ile boşanmış ve kocası ölmüş kadınlar hakkında geneldir ve genelliği üzeredir.

Cumhur dedi ki: Bu iki âyetin genel anlamları birbirleri ile çelişmektedir. İki genel ifade çelişecek olursa ikisinden birisini tahsis etmek için tercih etmeyi gerektiren sebebe başvurmak icap eder. Burada ise dört ay on günü tahsis eden Sübey'a hadisi bulunmaktadır. O halde bu âyet-i kerime hamile olmayan kadınlar hakkındadır. Şabi'ye ve ona muvafakat edenlere delil de Müslim'in bu babtaki rivâyetinde yer alan şu ifadelerdir: Sübey'a dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana doğumumu yapmakla birlikte iddetimin bittiği şeklinde fetva verdi. Bu ise doğum yapmakla birlikte iddetin sona erdiğini açıkça ifade etmektedir. Eğer onlar "lohusalığından iyileşince" yani

71 Buhari, 3991 –muallak olarak-, 5319 –muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2306; Nesai, 3518, 3519, 3520; İbn Mace, 2028; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15890

lohusalık halinden temizlenince ibaresini delil gösterecek olurlarsa buna da şöyle cevap verilir: Bu onun soru sorduğu zamanı haber veren bir ifadedir. Bunda bir delil yoktur. Delil Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Doğum yaptığı zaman iddetini bitirmiş oldu"* buyruğudur ve lohusalıktan temizlenmeyi illet göstermemiştir.

Mezhep âlimlerimizden ve başkalarından ilim adamlarının dediklerine göre onun gebe bulunduğu ister bir ister birden çok cenin olsun ister hılkati tam ister eksik ister alaka isterse de bir çiğnemlik et olsun. İddeti eğer o ceninde Âdemoğlu hılkatinin sureti varsa doğum ile sona erer. Bu sureti ister yalnızca özel olarak kadınların bildiği gizli bir suret olsun, ister herkesin bilebildiği açık seçik bir suret olsun farketmez. Bunun delili Subey'a'nın hamile bulunduğu ve doğum yaptığı ceninin nitelikleri hakkında soru sorulmadan kendi haline terk edilmesidir.

"Amir b. Luey oğullarından Sa'd b. Havle'nin nikâhı altında idim." Bu nüshalarda bu şekilde fe harfi ile "fi beni âmir" şeklindedir ve sahih bir ifadedir. Yani nesebi Âmir oğulları arasındadır. Onlardan birisidir demektir.

"Ebu Senâbil b. Ba'kek" Senâbil lafzında sin harfi fethalı, Ba'kek ise be harfinden sonra sakin bir ayn, biri fethalı iki nun iledir. Ebu Senâbil'in adı Amr'dır. Habbe olduğu da söylenmiştir. Nun ile Hanne de denilmiştir. Her iki ismi de İbn Mâkûlâ nakletmektedir. Nesebine gelince o, Ebu's-Senâbil b. Ba'kek b. el-Haccac b. el-Hâris b. es-Sebbâk b. Abdu'd-Dar'dır.

İbnu'l-Kelbi ve İbn Abdi'l-Berr nesebini böyle vermiştir. Nesebinin bundan farklı olduğu da söylenmiştir.

٣٧٠٧-٥٧/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَابْنَ عَبَّاسٍ اجْتَمَعَا عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ وَهُمَا يَذْكُرَانِ الْمَرْأَةَ تُنْفَسُ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عِدَّتُهَا آخِرُ الْأَجَلَيْنِ وَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ قَدْ حَلَّتْ فَجَعَلَا يَتَنَازَعَانِ ذَلِكَ قَالَ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَا مَعَ ابْنِ أَخِي يَعْنِي أَبَا سَلَمَةَ فَبَعَثُوا كُرَيْبًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ يَسْأَلُهَا عَنْ ذَلِكَ فَجَاءَهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ إِنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ نُفِسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ وَإِنَّهَا ذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَمَرَهَا أَنْ تَتَزَوَّجَ

3707-57/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezi tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said'i dinledim, bana Süleyman b. Yesar'ın haber verdiğine göre Ebu Seleme b. Abdurrahman ve İbn Abbas, Ebu Hureyre'nin yanında bir araya geldiler. Her ikisi de kocasının vefatından birkaç gün sonra doğum yapıp lohusa olan kadının durumu hakkında konuştular. İbn Abbas: Bu kadının iddeti iki vadenin uzak olanıdır dedi. Ebu Seleme ise: Hayır, helal olur diyerek bu hususta birbirleri ile tartışmaya koyuldular. Ebu Hureyre: -Ebu Seleme'yi kastederek- Ben kardeşimin oğlu ile aynı kanaatteyim, dedi.

Bunun üzerine İbn Abbas'ın azadlısı olan Kureyb'i, Um Seleme'ye bu durumu sormak üzere gönderdiler. Kureyb geri dönüp onlara şunu bildirdi: Um Seleme dedi ki: Eslem'li Subey'a kocasının vefatından birkaç gün sonra doğum yaptı. Subey'a bu hususu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e arz edince ona (isterse) evlenmesini emir buyurdu. [72]

Şerh

"Kocasının vefatından birkaç gün sonra doğum yaptı." Nefiset ve nufiset doğum yapmak hakkında iki ayrı söyleyiştir.

"Vefatından birkaç gün sonra" sözü ile ilgili olarak bunun bir ay olduğu söylendiği gibi yirmibeş gün olduğu, bundan daha az bir süre olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

٨٣٧٠-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ اللَّيْثَ قَالَ فِي حَدِيثِهِ فَأَرْسَلُوا إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ وَلَمْ يُسَمِّ كُرَيْبًا

3708-.../3- Bunu bize Muhammed b. Rumh da haber verdi, bize Leys haber verdi (H.) Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid de tahdis edip dediler ki: Bize Yezid b. Harun tahdis etti, ikisi Yahya b. Said'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Ancak Leys hadisinde: Um Seleme'ye (birisini) gönderdiler, dedi ve Kureyb'in ismini zikretmedi. [73]

72 Buhari, 4909; Tirmizi, 1194; Nesai, 3511-3515; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18206
73 3707 numaralı hadisin kaynakları

٩/٩- بَاب وُجُوبِ الْإِحْدَادِ فِي عِدَّةِ الْوَفَاةِ وَتَحْرِيمِهِ فِي غَيْرِ ذَلِكَ إِلَّا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

9/9- VEFATTAN DOLAYI BEKLENEN İDDETTE İHDÂD (BİR ÇEŞİT YAS)IN VÜCUBU VE BUNDAN BAŞKASI DOLAYISI İLE -ÜÇ GÜNDEN FAZLASINDA- HARAM OLDUĞU BABI

Dil bilginleri der ki: İhdâd ve hidâd alıkoymak, engellemek anlamındaki "had" den türemiştir. Çünkü ihdâd ile mükellef olan kadının süslenmesi ve güzel koku sürünmesi yasaktır. Kadının bu şekilde yas tutma durumunu anlatmak için ehaddet ve haddet şekilleri kullanılabilir. Cumhur böyle demiştir. Asmai dedi ki: Bu ancak rubai olarak ehaddet olarak kullanılır. Kadının yas halini anlatmak için "hâd" denilir, "hâdde" denilmez.

Şer'i bir terim olarak ihdâd, güzel koku sürünmeyi ve süslenmeyi terk etmek demektir. Bunun fıkıh kitaplarında meşhur açıklamaları vardır.

٣٧٠٩-١/٥٨- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ هَذِهِ الْأَحَادِيثَ الثَّلَاثَةَ قَالَ قَالَتْ زَيْنَبُ دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ تُوُفِّيَ أَبُوهَا أَبُو سُفْيَانَ فَدَعَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِطِيبٍ فِيهِ صُفْرَةٌ خَلُوقٌ أَوْ غَيْرُهُ فَدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضَيْهَا ثُمَّ قَالَتْ وَاللَّهِ مَا لِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا قَالَتْ زَيْنَبُ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْهُ ثُمَّ قَالَتْ وَاللَّهِ مَا لِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا قَالَتْ زَيْنَبُ سَمِعْتُ أُمِّي أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَتِي تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا وَقَدْ اشْتَكَتْ عَيْنُهَا أَفَنَكْحُلُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا كُلَّ ذَلِكَ يَقُولُ لَا ثُمَّ قَالَ إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى

رَأْسِ الْحَوْلِ قَالَ حُمَيْدٌ قُلْتُ لِزَيْنَبَ وَمَا تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ فَقَالَتْ زَيْنَبُ كَانَتْ الْمَرْأَةُ إِذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا دَخَلَتْ حِفْشًا وَلَبِسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا وَلَمْ تَمَسَّ طِيبًا وَلَا شَيْئًا حَتَّى تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ ثُمَّ تُؤْتَى بِدَابَّةٍ حِمَارٍ أَوْ شَاةٍ أَوْ طَيْرٍ فَتَفْتَضُّ بِهِ فَقَلَّمَا تَفْتَضُّ بِشَيْءٍ إِلَّا مَاتَ ثُمَّ تَخْرُجُ فَتُعْطَى بَعْرَةً فَتَرْمِي بِهَا ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدُ مَا شَاءَتْ مِنْ طِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ

3709-58/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, Abdullah b. Ebu Bekir'den rivâyetini okudum, o Humeyd b. Nâfi'den, o Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'den rivâyet ettiğine göre kendisine şu üç hadisi haber vermiştir: (Humeyd) dedi ki: Zeyneb dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Habibe'nin babası Ebu Süfyan vefat ettiğinde yanına girdim. Um Habibe içinde safran, güzel kokular (halûk) ya da başkalarının bulunduğu hoş kokuların getirilmesini istedi. O hoş kokulardan bir kıza sürdü, sonra kendisi de yanaklarına koydu. Sonra da: Allah'a yemin ederim ki güzel kokuya ihtiyacım yok. Şu kadar var ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde şöyle buyururken dinledim, dedi: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına üç günden fazla herhangi bir ölü için yas tutması helal değildir. Kocası için tuttuğu yas olan dört ay on gün müstesnâdır."*

Zeyneb dedi ki: Sonra kardeşi vefat ettiği zaman Cahş kızı Zeyneb'in yanına gittim. O da güzel koku getirilmesini istedi ve ondan bir miktar süründü. Sonra dedi ki: Allah'a yemin ederim benim güzel kokuya bir ihtiyacım yok. Ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde şöyle buyururken dinledim: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının üç günden fazla bir ölü için yas tutması helal değildir. Kocası için dört ay on gün müstesnâdır."*

Zeyneb dedi ki: Annem Um Seleme'yi de şöyle derken dinledim: Bir kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Kızımın kocası vefat etti. Gözlerinden rahatsızlandı, ona sürme çekebilir miyiz? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır"* buyurdu. İki ya da üç defa (sordu). Her birisinde: *"Hayır"* buyurdu. Sonra: *"Hepsi, dört ay on gündür. Halbuki cahiliye döneminde sizden biriniz sene tamamlanınca tezek atıyordu"* buyurdu.

Humeyd dedi ki: Zeyneb'e, sene tamamlanınca tezek atıyordu, ne demektir? dedim. Zeyneb dedi ki: (Cahiliye döneminde) kadının kocası öldü mü alçak küçük bir kümes gibi bir yere girerdi. En kötü elbiselerini giyerdi. Elini güzel kokuya da başka bir şeye de sürmezdi. Sonra üzerinden bir sene

geçince ona bir eşek, bir koyun ya da bir kuş getirilir ve ön tarafını onunla silerdi. Onunla ön tarafını silip de ölmeyen bir şeye pek az rastlanırdı. Sonra dışarı çıkar ona bir tezek verilir ve onu atardı. Bundan sonra artık güzel koku ya da başka her neyse dilediğine döner (kullanır)dı. [74]

Şerh

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının..."

Bu hadiste kocasının vefatı dolayısıyla iddet bekleyen kadının ihdadının vacip olduğuna delil vardır. Bu da her ne kadar teferruatında ihtilaf edilmiş ise de genel olarak üzerinde icma olunmuş bir husustur. Kendisi ile zifafa ister girilmiş olsun ister girilmemiş olsun ister yaşı küçük ister büyük ister bakire ister dul, ister hür ister cariye, ister müslüman ister kâfir olsun vefat dolayısı ile iddet bekleyen her kadına ihdad vaciptir. Şafii'nin ve cumhurun görüşü budur. Ebu Hanife ve ondan başka diğer Kûfeliler, Ebu Sevr ve Malikilerden bazı fakihler ise kitap ehlinden olan zevceye ihdad vacip değildir, aksine bu yalnızca müslüman kadına ait özel bir yükümlülüktür. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına..."* buyurarak bunun mümin bir kadının özelliği olduğunu göstermiştir.

Cumhurun delili ise şudur: Çünkü şeriat koyucunun hitabına muhatab olan, ondan yararlanan ve ona itaat edecek olan mümindir. Bundan dolayı mümin kaydı ile sözkonusu edilmiştir.

Yine Ebu Hanife'nin dediğine göre küçük için de ihdad yükümlülüğü yoktur, cariye zevce hakkında da bu yükümlülük yoktur.

Um Veled (efendisinden çocuğu olmuş cariye)nin de, cariyenin de efendilerinin vefat etmesi dolayısı ile ihdadla yükümlü olmadığı, aynı şekilde ric'i talak ile boşanmış zevcenin de böyle bir yükümlülüğünün bulunmadığını icma ile kabul etmiş olmakla birlikte üç talak ile boşanmış kadın hakkında ihtilaf etmişlerdir. Ata, Rabia, Malik, Leys, Şafii ve İbnu'l-Munzir, bunun ihdad yükümlülüğü yoktur derken, el-Hakem, Ebu Hanife, Kûfeliler, Ebu Sevr ve Ebu Ubeyd ihdadla yükümlüdür demişlerdir. Aynı zamanda bu Şafii'nin de zayıf bir görüşüdür. Kadı Iyaz, Hasan-ı Basri'den, boşanmış ve kocası vefat eden kadına ihdad icap etmez dediğini nakletmektedir ki bu şa'z ve garib bir görüştür.

74 Buhari, 1280, 1281, 1282, 5334, 5335, 5336, 5338, 5345, 5706; Ebu Davud, 2299; Tirmizi, 1195, 1196, 1197; Nesai, 3500, 3501, 3502, 3527, 3533, 3534, 3535, 3540, 3541, 3542, 3543; İbn Mace, 2084; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10874, 15879, 18259

Üç talak ile boşanmış kadın hakkında ihdad yükümlülüğü olmadığını söyleyenlerin delili Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ölen kişi için müstesnâ"* buyurarak başkası hakkında haram olduğunu belirttikten sonra bu şekildeki bir ihdadı ölüye özel olarak sözkonusu etmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Kocası vefat etmiş kadın hakkında ihdadın vacip olduğu hükmü -hadisin lafzında vücuba delil bir ifade bulunmamakla birlikte- hadisi bu şekilde ittifakla yorumlayışlarından anlaşılmaktadır. Her ne kadar vücub ifade eden bir lafız yoksa da onlar vücub ifade ettiğini ittifakla kabul etmelerinin yanında ayrıca Um Seleme'nin ve Um Atiye'nin rivâyet ettikleri sürmenin, güzel kokunun ve güzel elbisenin giyinmesini ihdad yapmakta olan kadına yasaklayışından da çıkarmışlardır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Dört ay on gün"* buyruğundan kasıt ise geceli gündüzlü on gündür.

Bizim de genel olarak ilim adamlarının da görüşü budur. Bundan Yahya b. Ebu Kesir ve Evzai'den nakledilen şu görüş müstesnâdır: Kasıt dört ay on gecedir. Artık onuncu günü helal olur. Bize ve cumhura göre ise onbirinci günün gecesi girmeden helal olmaz. Şunu da belirtelim ki bize göre dört ay ve on gün kaydı iddet bekleyen kadınların çoğunlukla aylar hesabı ile iddet yapmalarından dolayı sözkonusu edilmiştir. Şayet bu durumda iddet beklemesi gereken kadın hamile ise onun iddeti hamileliği ile sınırlıdır. Artık doğumunu yapıncaya kadar iddeti boyunca o ihdad yapmak zorundadır. Bu müddet ister kısa ister uzun olsun. Doğum yaptıktan sonra artık ihdad sözkonusu olmaz.

Bazı ilim adamları ise: Dört ay on günden sonra ihdad yapmakla yükümlü değildir, isterse doğum yapmasın demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları der ki: Talak iddetinde değil de vefat iddetinde ihdadın vacip oluş hikmeti şudur: Süslenmek ve güzel koku sürünmek nikâha çağırır ve nikâhın içine düşürür. Kendisine bunlar yasaklanarak bu nikâhlanmaktan alıkoyucu olsun istenmiştir. Çünkü koca ölmüş bulunuyor. O kendisinden dolayı iddet bekleyen kadının nikâhını engelleyemez, o kadını nikâhlayacak olacak kişi de onun hakkına riayet etmez. Yaşayan ve karısını boşamış kimsenin aksine ondan korkmaz. Çünkü boşamış kocanın varlığı ile ayrıca bir başka engelleyiciye ihtiyaç kalınmaz. İşte bu illet sebebi ile kocası vefat etmiş kadının iddet beklemesi icap etmiştir. İsterse onunla gerdeğe girilmemiş olsun. Bu ise boşamaktan farklı bir haldir. İşte iddetin vacip kılınması sureti ile ölen kişinin hakkı korunup desteklenmiş ve bu süre de dört ay on gün olarak tespit edilmiştir. Çünkü eğer kadın gebe ise bu süre zarfında çocuğa ruh

üflenir. On gün ise bir ihtiyattır. Bu süre zarfında çocuk annesinin karnında hareket etmeye başlar. İlim adamları devamla derler ki: Bu iş kadınların bu husustaki güvenilir kanaatlerine bırakılmamış ve talakta olduğu gibi kurlar ile hesab edilmemiştir. Buna sebep ise sözünü ettiğimiz ölü adına ihtiyattır. Diğer taraftan yaşça küçük zevceler az rastlanıldığından ötürü onlar da iddetin ve ihdadın vücubunun hükmü bakımından çoğunlukla rastlanılanların hükmüne tabi tutulmuşlardır.

"Um Habibe, içinde sarı renk karışık kokular ya da başka kokuların bulunduğu bir koku getirilmesini istedi." Yani sarı renkli bir koku getirilmesini istedi. Bu getirdiği koku ise haluk (denilen karışım) yahut başka kokulardır. Çünkü hı harfi fethalı "haluk" koku karışımına denilir.

"Yanaklarına sürdü." Yanaklar çenenin üstü, kulakların altı olan yüzün iki yanıdır. Bunu yapmasının sebebi ise ihdad şeklini ortadan kaldırmaktır. Um Habibe'nin bu yaptığı ile birlikte zikredilen Zeyneb'in yaptığını gösteren hadiste kocadan başkaları için üç gün ve daha aşağı süre ihdadın (yasın) caiz olduğuna delalet etmektedir.

"Gözünden rahatsızlanmıştı." Bu hadiste "ayn: göz" kelimesi nun harfi merfu olarak kaydedilmiştir. Bazı asıl nüshalarda ise tesniye olarak elif ile "aynaha: gözleri" şeklindedir.

"Ona sürme çekelim mi dedi, *Hayır* buyurdu." Bu hadis ile bundan sonra zikredilen Um Atiye hadisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sürme çekmesin"* buyruğu ister gerek duysun, ister duymasın ihdadda bulunan kadına sürme çekmenin haram olduğuna delildir. Muvatta ve başka kaynaklardaki Um Seleme'nin rivâyet ettiği hadiste: *"Onu geceleyin sür, gündüzün sil"* buyurulmaktadır. Bu hadislerin bir arada cem ve telif şekli de şöyledir: Eğer sürmeye ihtiyacı yoksa onu kullanması helal değildir. Şayet ihtiyacı varsa gündüzün caiz değil ama geceleyin caizdir. Bununla birlikte daha uygunu bunu tamamen terk etmektir. Şayet sürme kullanırsa gündüzün onu silmelidir. O halde izin veren hadiste geceleyin sürme kullanılacak olursa haram olmadığını beyan etmektedir. Yasaklayıcı hadis de ihtiyaç bulunmaması hali hakkında yorumlanır. Gözünden rahatsızlanıp da sürmemesini söylediği kadın ile ilgili hadis ise bu yasağın tenzih bildirdiği şeklinde yorumlanır. Bazıları ise göze zarar geleceği muhakkak değildi diye yorumlamışlardır.

İlim adamları ihdad halinde olan kadının sürme çekmesinin hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir. Sâlim b. Abdullah, Süleyman b. Yesar ve kendisinden gelen bir rivâyete göre Malik, eğer gözüne zarar geleceğinden korkar-

sa güzel koku ihtiva etmeyen sürme kullanması caizdir demişlerdir. Bazıları ihtiyaç halinde, içinde güzel koku bulunsa dahi bunu caiz kabul etmişlerdir. Mezhebimiz ise ihtiyaç duyulması halinde içinde güzel koku bulunmayan sürmenin geceleyin kullanılması caizdir.

"Hepsi dört ay on gündür... Sene başında tezeği atardı." Yani siz kadınlar bu iddeti ve iddet süresi içerisinde sürmenin yasaklanmasını çok görmeyin. Bu kısa bir süredir. Sizin bu yükümlülüğünüz de hafifletilmiş ve önceleri bir yıl iken dört ay on güne indirilmiştir. Bu da bir yıl iddet beklemenin nesh edildiğini açıkça ortaya koymaktadır ki bu da Bakara Suresi'nde ilgili âyette sözü geçen bir yıl süre ile iddet beklemenin nesh edilmiş olduğunu açıkça ifade etmektedir. Sene sonunda tezeği atmasına gelince bunu hadiste açıklamış bulunmaktadır. Bazı ilim adamları da anlamının şu olduğunu söylemişlerdir: O iddeti atar ve iddetten çıkmış olur. Tıpkı bu tezekten ayrılması ve onu atması gibi. Bazıları da: Bu onun bu yaptığının bir yıl boyunca iddete sabredip en kötü elbiseleri giymeye katlanmasının, küçücük bir evde kalmasının, kocanın hakkına ve onun bu hakkına riayet edilmesi gereğine nisbetle şu tezeği atmak ne kadar önemsizse öylece önemsiz olduğuna işarettir demişlerdir.

"Kümes gibi bir eve girerdi." Hifş, ha harfi kesreli olup fe harfi sakindir. Küçük, değersiz, tavanı alçak ev demektir.

"Sonra eşek, koyun ya da kuş gibi canlı bir hayvan getirilir ve onunla temizlenir." Burada "teftadlu" lafzı bütün nüshalarda bu şekilde fe ve dat harfleri iledir. İbn Kuteybe dedi ki: Hicazlılara bu kelimenin ne anlama geldiğini sordum. Onların bana anlattıklarına göre iddet bekleyen kadın yıkanmaz, eli suya değmez, tırnaklarını kesmezdi. Bir yıl geçtikten sonra en çirkin bir görünüşle dışarı çıkar sonra içinde bulunduğu bu iddet halini önünü kendisi ile sildiği bir kuş ile kırar, kaldırırdı. O kuşla önünü sildikten sonra onu atardı. Kendisi ile silindiği bu canlı hemen hemen yaşamazdı. Malik dedi ki: Bu derisini ona silerdi demektir. İbn Vehb ise elini onun üzerine ya da sırtına silerdi demektir demiştir. Bunun onunla silinir sonra ifdidat yapardı yani guslederdi anlamında olduğu da söylenmiştir. Çünkü ifdidat temizlenmek ve bir gümüş parçası gibi beyaz ve temiz hale gelinceye kadar kirleri gidermek için tatlı su ile yıkanmaya denilir. Ahfeş dedi ki: Bu temizlenir ve pisliklerden arınır anlamındadır. Bu ifade temizliği ve beyazlığı itibari ile gümüşe benzetilerek kullanılmıştır. el-Hevrevi'nin zikrettiği üzere el-Ezheri dedi ki: Şafii bunu "kabz"den alınmış bir kelime olarak kaf ve sad ile "tekbusu" diye rivâyet etmiştir ki bu da parmak uçları ile tutmak demektir.

٣٧١٠-٥٩/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ قَالَ سَمِعْتُ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ تُوُفِّيَ حَمِيمٌ لِأُمِّ حَبِيبَةَ فَدَعَتْ بِصُفْرَةٍ فَمَسَحَتْهُ بِذِرَاعَيْهَا وَقَالَتْ إِنَّمَا أَصْنَعُ هَذَا لِأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَحَدَّثَتْهُ زَيْنَبُ عَنْ أُمِّهَا وَعَنْ زَيْنَبَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ

3710-59/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bana Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den şöyle dediğini tahdis etti: Um Seleme'yi şöyle derken dinledim: Um Habibe'nin bir yakını vefat etmişti. Sonra sarı renkli (bir hoş koku) istedi. Onu kollarına sürdü ve şunları söyledi: Bunu yapmamın sebebi ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiş olmamdır: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının üç günden fazla yas tutması helal değildir. Kocası için dört ay on gün müstesnâ."* Zeyneb bunu annesinden, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Zeyneb'den yahut Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden birisinden de tahdis etmiştir. [75]

٣٧١١-٦٠/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ قَالَ سَمِعْتُ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ تُحَدِّثُ عَنْ أُمِّهَا أَنَّ امْرَأَةً تُوُفِّيَ زَوْجُهَا فَخَافُوا عَلَى عَيْنِهَا فَأَتَوُا النَّبِيَّ ﷺ فَاسْتَأْذَنُوهُ فِي الْكُحْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ تَكُونُ فِي شَرِّ بَيْتِهَا فِي أَحْلَاسِهَا أَوْ فِي شَرِّ أَحْلَاسِهَا فِي بَيْتِهَا حَوْلًا فَإِذَا مَرَّ كَلْبٌ رَمَتْ بِبَعْرَةٍ فَخَرَجَتْ أَفَلَا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

3711-60/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den şöyle dediğini tahdis etti. Um Seleme'nin kızı Zeyneb'i annesinden şunu tahdis ederken dinledim: Bir kadının kocası vefat etmişti. Gözü için korktular. Bu sebeple Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek sürme kullanmak hususunda ondan izin istediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Sizden biriniz en kötü*

75 3709 numaralı hadisin kaynakları

evinde, en kötü elbiseleri ile -yahut en kötü elbiseleri ile kendi evinde- bir sene kalırdı. Bir köpek geçtimi bir tezek atıp dışarı çıkardı. Bu hepsi dört ay on gün değil mi?" buyurdu. [76]

Şerh

"En kötü elbiseleri ..." Ehlâs, diğer rivâyette de belirtileceği gibi en kötü elbiseler demektir. Deve ve diğer binekler üzerine konulan hils (çul)dan alınmıştır ki bu da onların sırtlarına konulan yünden (çullar) şeylerdir.

٣٧١٢-.../٤- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ بِالْحَدِيثَيْنِ جَمِيعًا حَدِيثِ أُمِّ سَلَمَةَ فِي الْكُحْلِ وَحَدِيثِ أُمِّ سَلَمَةَ وَأُخْرَى مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ تُسَمِّهَا زَيْنَبُ نَحْوَ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ

3712-.../4- Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Humeyd b. Nâfi'den her iki hadisi de birlikte yani Um Seleme'nin sürme ile ilgili hadisini ve Um Seleme'nin ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden bir diğerinin hadisini rivâyet etti, şu kadar var ki Zeyneb onun ismini vermedi. Bu hadisi Muhammed b. Cafer'in rivâyetine yakın olarak zikretti. [77]

٣٧١٣-٦١/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ تُحَدِّثُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ وَأُمِّ حَبِيبَةَ تَذْكُرَانِ أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَذَكَرَتْ لَهُ أَنَّ بِنْتًا لَهَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا فَاشْتَكَتْ عَيْنُهَا فَهِيَ تُرِيدُ أَنْ تَكْحُلَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عِنْدَ رَأْسِ الْحَوْلِ وَإِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ

3713-61/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid de tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Yahya b. Said, Humeyd b. Nâfi'den haber verdiğine göre o Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'i Um Seleme ve Um Habibe'den tahdis ederken dinledi. Um Seleme ile Um Habibe'nin zikrettiklerine göre bir kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek ona kocası vefat etmiş bir kızının olduğunu ve bunun gözlerinden rahatsızlanıp

76 3709 numaralı hadisin kaynakları

77 3709 numaralı hadisin kaynakları

ona sürme çekmek istediğini söyleyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz sene sonunda bir tezek atardı. Halbuki o (bu iddet) dört ay on günden ibarettir"* buyurdu. [78]

٣٧١٤-٦٢/٦- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَتْ لَمَّا أَتَى أُمَّ حَبِيبَةَ نَعِيُّ أَبِي سُفْيَانَ دَعَتْ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ بِصُفْرَةٍ فَمَسَحَتْ بِهِ ذِرَاعَيْهَا وَعَارِضَيْهَا وَقَالَتْ كُنْتُ عَنْ هَذَا غَنِيَّةً سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ فَإِنَّهَا تُحِدُّ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

3714-62/6- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer -lafız Amr'a ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Eyyub b. Musa'dan tahdis etti, o Humeyd b. Nâfi'den, o Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'den şöyle dediğini rivâyet etti: Um Habibe'ye Ebu Süfyan'ın vefat haberi gelince üçüncü günde bir sarı (koku) getirilmesini istedi, ondan kollarına ve yanaklarına sürüp dedi ki: Benim buna ihtiyacım yoktu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına koca dışında herhangi bir kimse için üç günden fazla yas tutması helal değildir. O vefat eden kocası ise onun için dört ay on gün yas tutar."* [79]

٣٧١٥-٦٣/٧- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُبَيْدٍ حَدَّثَتْهُ عَنْ حَفْصَةَ أَوْ عَنْ عَائِشَةَ أَوْ عَنْ كِلْتَيْهِمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَوْ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ إِلَّا عَلَى زَوْجِهَا

3715-63/7- Bana Yahya b. Yahya, Kuteybe ve İbn Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti, onun Nâfi'den rivâyet ettiğine göre Ebu Ubeyd'in kızı Safiyye kendisine Hafsa'dan yahut Âişe'den ya da her ikisinden tahdis ettiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden -yahut Allah'a ve Rasûlü'ne iman eden- bir kadının, kocası için olması müstesnâ bir ölüye üç günden fazla yas tutması helal değildir."* [80]

---

78 3709 numaralı hadisin kaynakları

79 3709 numaralı hadisin kaynakları

80 Safiyye'nin Aişe'den rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17866;

٣٧١٦-.../٨- وَحَدَّثَنَاه شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ دِينَارٍ عَنْ نَافِعٍ بِإِسْنَادِ حَدِيثِ اللَّيْثِ مِثْلَ رِوَايَتِهِ

3716-.../8- Bunu bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti, bize Abdulaziz -yani b. Müslim- tahdis etti, bize Abdullah b. Dinar, Nâfi'den, Leys'in hadisinin isnadı ile ve onun rivâyeti gibi tahdis etti.[81]

٣٧١٧-٦٤/٩- وَحَدَّثَنَاه أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ سَمِعْتُ نَافِعًا يُحَدِّثُ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ أَنَّهَا سَمِعَتْ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ وَابْنِ دِينَارٍ وَزَادَ فَإِنَّهَا تُحِدُّ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

3717-64/9- Bunu bize Ebu Gassân el-Mismaî ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip dedi ki: Bize Abdülvehhab tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said'i şöyle derken dinledim, Nâfi'i, Ebu Ubeyd'in kızı Safiyye'den şunu tahdis ederken dinledim: O, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Ömer kızı Hafsa'yı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Leys ve İbn Dinar'ın hadisinin aynısını tahdis ederken dinlemiş ve ayrıca: *"O, onun için (kocası için) dört ay on gün yas tutar"* ibaresini eklemiştir.[82]

٣٧١٨-.../١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمْ

3718-.../10- Bize Ebu Rabî' de tahdis etti, bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, hepsi Nâfi'den, o Ebu Ubeyd'in kızı Safiyye'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden birinden, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye öncekilerin hadisi ile aynı manada rivâyet etti.[83]

Safiyye'nin Hafsa'dan rivâyetini, Nesai, 3503; İbn Mace, 2086; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15817'de rivâyet etmiştir.

81 3715 numaralı hadisin kaynakları

82 3715 numaralı hadisin kaynakları

83 3715 numaralı hadisin kaynakları

٣٧١٩-٦٥/١١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجِهَا

3719-65/11- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb –lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya, bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. O Urve'den, o Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının kocası için olması müstesnâ herhangi bir ölü için üç günden fazla yas tutması helal değildir"* buyurduğunu rivâyet etti. [84]

٣٧٢٠-٦٦/١٢- وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تُحِدُّ امْرَأَةٌ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا ثَوْبَ عَصْبٍ وَلَا تَكْتَحِلُ وَلَا تَمَسُّ طِيبًا إِلَّا إِذَا طَهُرَتْ نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَظْفَارٍ

3720-66/12- Bize Hasan b. er-Rabî' de tahdis etti, bize İbn İdris, Hişam'dan tahdis etti, o Hafsa'dan, o Um Atiyye'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hiçbir kadın kocası dışında herhangi bir ölü için üç günden fazla yas tutmaz. Kocası için de dört ay on gün yas tutar. (Yemen işi) asp türü elbise dışında boyalı bir elbise giymez, sürme çekmez, güzel kokuya el sürmez. Ancak temizlendikten sonra bir parça kust ya da esfar alır."* [85]

Şerh

"Asb türü elbise dışında boyalı bir elbise giyinmez." Asb; Yemen işi çizgili elbiselerdir. Bunların yünleri sıkılır sonra bu sıkılmış hali ile boyanır sonra da dokunur. Hadisin ifade ettiği mana ise; asb türü elbise dışında süs olsun diye boyanmış bütün elbiselerin giyinmesini (bu halde iken) yasaklamaktır.

84 İbn Mace, 2085; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16441

85 Buhari, 313, 5342; Ebu Davud, 2302, 2303; Nesai, 3536; İbn Mace, 2087; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18134

İbnu'l-Munzir dedi ki: İlim adamlarının icma ettiklerine göre yas tutan (ihdad yapan) bir kadının aspur ile boyanmış veya başka türlü boyalarla boyanmış elbiseler giyinmesi –siyah boyalılar dışında- caiz değildir. Siyaha boyanmış elbiseye Urve b. ez-Zubeyr, Malik ve Şafii ruhsat vermiş olmakla birlikte Zührî bunu mekruh görmüştür. Urve, asb ile boyanmış elbiseyi de mekruh görmekle birlikte Zührî caiz kabul etmiştir. Malik de bunun kaba dokunmuş olanını caiz kabul etmektedir.

Bizim mezhep âlimlerimize göre daha sahih olan ise mutlak olarak haram olduğudur. Fakat bu hadis onun caiz olduğunu söyleyenlerin lehine delildir.

İbnu'l-Munzir dedi ki: Bütün ilim adamları beyaz elbiselere ruhsat vermiş olmakla birlikte Maliki mezhebinin müteahhir bazı fukahası süslenmek için giyilen kaliteli beyaz elbiseler giyinmeyi kabul etmemiştir. Kaliteli güzel siyah elbiseler için de hüküm böyledir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Boyanmış olmakla birlikte ziynet kastı güdülmeyen her bir elbiseyi giyinmek caizdir, daha sahih kabul edilen görüşe göre ipek giymesi de caizdir ama altın ve gümüş süs eşyası haramdır. İnci de böyledir. İnci ile ilgili bir görüşe göre ise caizdir.

"Güzel kokuya da el sürmez. Ancak temizlendiği vakit bir nebze kust yahut ezfar alır." Nun harfi ötreli olarak "nübze" parça ve azıcık miktar demektir. Kust ise ötreli kaf ile ve kef harfi ile de söylenir. Bu da ezfar ile bilinen iki koku türleridir. Bunlar güzel koku kastı ile kullanılmazlar. Bundan dolayı ay halinden yıkanan kadına hoş koku sürünmek için değil de kanın izinin arkasından hoş olmayan kokuyu gidermek kastı ile ay halinden yıkanan kadına bunu kullanma ruhsatı verilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٧٢١-.../١٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَا عِنْدَ أَدْنَى طُهْرِهَا نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ وَأَظْفَارٍ

3721-.../13- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, (H.) Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, ikisi Hişam'dan bu isnad ile rivâyet etti ve: *"Temizlenmesine en yakın zamanda bir parça kust ve ezfar alır"* demişlerdir. [86]

86 3720 numaralı hadisin kaynakları

٣٧٢٢-٦٧/١٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا نَكْتَحِلُ وَلَا نَتَطَيَّبُ وَلَا نَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا وَقَدْ رُخِّصَ لِلْمَرْأَةِ فِي طُهْرِهَا إِذَا اغْتَسَلَتْ إِحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا فِي نُبْذَةٍ مِنْ قُسْطٍ وَأَظْفَارٍ

3722-67/14- Bana Ebu Rabî' ez-Zehranî de tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub, Hafsa'dan tahdis etti, o Um Atiyye'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bize bir ölü için üç günden fazla yas tutmamız yasaklanmıştı. Koca müstesnâ. Onun için dört ay on gün yas tutulur. Ama (bu yas süremiz içerisinde) ne sürme çeker ne güzel koku sürünür ne boyalı bir elbise giyerdik. Kadına temizlenmesi halinde birimiz ay halinden gusledecek olursa bir nebze kust ve ezfar kullanmasına ruhsat verilmiştir. [87]



87 Buhari, 313, 5341; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18117

١٩/١٠- كِتَابُ اللِّعَانِ

19/10 LİÂN KİTABI

Erkeğin, hanımı ile lanetleşmesine li'ân denir. Te'â'anâ ve iltaanâ: Birbirleri ile lanetleştiler; lâane'l-kadi beynehumâ: Kadı aralarında lanetleşme icra etti, denilir.

Buna li'ân adının veriliş sebebi ise kocanın: Eğer ben yalancılardan isem Allah'ın laneti üzerime olsun, demesidir.

Mezhebimize mensup ilim adamları ve başkaları şöyle demiştir: Bu hukuki işleme lanetleşme denilmesi gazab lafzını kullanmaya -her iki lafız da âyet-i kerimede ve lanetleşme suretinde bulunmakla birlikte- tercih edilmiştir. Buna sebep ise lanet lafzının hem âyet-i kerimede hem lanetleşme şeklinde öncelenmiş olmasıdır. Diğer taraftan bu hususta erkeğin tarafı kadının tarafından daha ağır basar. Çünkü o kadından önce li'âna başlayabilecek durumdadır ve çünkü o li'ân etmekle birlikte kadın li'ân etmeyebilir. Halbuki bunun aksi söz konusu değildir.

Kovmak ve uzaklaştırmak anlamındaki lanet'ten li'ân adının verildiği de söylenmiştir. Çünkü onların her biri diğerinden uzaklaşır ve ebediyen birbirlerine nikâhları haram olur. Oysa karısını boşayan ve başkasının durumu böyle değildir.

Li'ân; bizim mezhep âlimlerimizin çoğunluğuna göre bir yemindir. Bir şahitlik olduğu da söylendiği gibi şahitliğin sübutunun bulunduğu bir yemin olduğu da söylenmiş, aksi de söylenmiştir.

İlim adamları der ki: Li'ân ve kasame dışında tekrarlanan hiçbir yemin yoktur. Yine müddai tarafından yalnız bu ikisinde yemin etmesi sözkonusudur. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları der ki: Li'ân nesebleri korumak ve kocalardan utancı uzaklaştırmak için caiz kılınmıştır. İlim adamları genel olarak li'ânın sahih olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Allan en iyi bilendir.

İlim adamları li'ân âyetini Uveymir el-Aclânî sebebi ile mi yoksa Hilal b. Umeyye sebebi ile mi indiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları Uveymir el-Aclânî sebebi ile indiğini söylemiş ve buna Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Müslim'in bu babta ilk olarak Uveymir'den zikrettiği hadisteki: *"Allah senin ve senin zevcen hakkında buyruk indirmiştir"* şeklindeki sözlerini delil göstermişlerdir.

İlim adamlarının cumhuru ise âyetin nüzul sebebi Hilal b. Umeyye olayıdır demişlerdir ve yine Müslim'in bundan sonra Hilal'in başından geçen olay ile ilgili zikrettiği hadisi delil göstermiştir. Hilal de İslam tarihinde ilk li'ân yapan adamdır. Mezhep âlimlerimizden el-Mâverdi, el-Hâvi adlı kitabında şunları söylemektedir: Çoğunluğun dediklerine göre Hilal b. Umeyye'nin olayı, el-Aclânî'nin olayından öncedir. Her ikisi ile ilgili naklin benzer tarafı da var, farklı tarafı da var. Mezhep âlimlerimizden es-Sabbağ, eş-Şamil adlı eserinde şunları söyler: Hilal'in başından geçen olay âyet-i kerimenin öncelikle onun hakkında indiğini açıkça ortaya koymaktadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Uveymir'e: *"Allah senin ve senin eşinin hakkında buyruk indirmiştir"* demesi ise Hilal'in başından geçen olay hakkında ineni, indirmiştir demektir. Çünkü bu bütün insanlar için genel bir hükümdür.

Derim ki: Âyet-i kerimenin her ikisi hakkında inmiş olma ihtimali de vardır. Belki de ikisi de birbirine yakın iki farklı zamanda konuya dair soru sormuş, âyet-i kerime de her ikisi hakkında inmiş, lanetleşme ise önce Hilal tarafından yapılmıştır. Böylelikle âyet-i kerimenin bunun hakkında da öteki hakkında da indiği ve Hilal'in ilk li'ân yapan kişi olduğu hakkında doğru açıklama olur. Allah en iyi bilendir.

Derler ki: Li'ân olayı Hicretin dokuzuncu yılı Şaban ayında olmuştur. Bunu nakledenler arasında İbn Cerir et-Taberi'den diye nakleden Kadı !yaz da vardır.

٣٧٢٣-١/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُوَيْمِرًا الْعَجْلَانِيَّ جَاءَ إِلَى عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ الْأَنْصَارِيِّ فَقَالَ لَهُ أَرَأَيْتَ يَا عَاصِمُ لَوْ أَنَّ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ فَسَلْ لِي عَنْ ذَلِكَ يَا عَاصِمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَ عَاصِمٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَسَائِلَ وَعَابَهَا حَتَّى كَبُرَ عَلَى عَاصِمٍ مَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا رَجَعَ عَاصِمٌ إِلَى أَهْلِهِ جَاءَهُ عُوَيْمِرٌ فَقَالَ يَا عَاصِمُ مَاذَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ عَاصِمٌ لِعُوَيْمِرٍ لَمْ تَأْتِنِي بِخَيْرٍ قَدْ كَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

الْمَسْأَلَةَ الَّتِي سَأَلْتُهُ عَنْهَا قَالَ عُوَيْمِرٌ وَاللَّهِ لَا أَنْتَهِي حَتَّى أَسْأَلَهُ عَنْهَا فَأَقْبَلَ عُوَيْمِرٌ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَسَطَ النَّاسِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ نَزَلَ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ فَاذْهَبْ فَأْتِ بِهَا قَالَ سَهْلٌ فَتَلَاعَنَا وَأَنَا مَعَ النَّاسِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا فَرَغَا قَالَ عُوَيْمِرٌ كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَمْسَكْتُهَا فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَكَانَتْ سُنَّةَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ

3723-1/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum, buna göre Sehl b. Sa'd es-Sâidî kendisine şunu haber vermiştir: Uveymir el-Aclânî, Âsım b. Adiyy el-Ensari'ye gelerek ona: Ey Âsım! Ne dersin? Bir adam eşi ile birlikte bir başka adam görse onu öldürse siz de onu öldürür müsünüz? Yahut ne yapsın? Sen ey Âsım bunu benim için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sor dedi.

Bunun üzerine Âsım Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise kendisine böyle sorular sorulmasından hoşlanmadı ve bunları ayıpladı. Öyle ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittikleri Âsım'a ağır geldi. Âsım ailesinin yanına geri dönünce Uveymir ona gelerek: Ey Âsım! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana ne dedi? diye sordu. Âsım, Uveymir'e: Senden bana hayır gelmedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine hakkında soru sorduğum meseleden hoşlanmadı dedi. Uveymir de: Allah'a yemin ederim ki bu hususta ben ona soru sormadan vazgeçmeyeceğim dedi. Sonra Uveymir kalkıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına, insanlar arasında iken gitti ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ne dersin? Bir adam zevcesi ile birlikte bir başka adamı bulsa onu öldürür mü? Bu sefer siz de onu öldürür müsünüz? Yoksa adam nasıl yapsın dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Senin ve zevcen hakkında vahiy inmiş bulunuyor. Haydi git onu getir"* buyurdu.

Sehl dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda diğer insanlarla birlikte birbirleri ile lanetleştiler. Lanetleşme işini bitirdikten sonra Uveymir: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer ben yine onu nikâhımda tutmaya devam edersem ona yalan söylemiş olurum dedi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine emir vermeden önce onu üç talak ile boşadı.

İbn Şihâb dedi ki: İşte bu lanetleşen kişilerin sünneti oldu. [88]

---

88 Buhari, 5259, 5308, 5309, 423, 4745, 4746, 6854, 7165, 7304; Ebu Davud, 2245, 2247-2252; Nesai, 2402; İbn Mace, 2066; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4805

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise kendisine (bu türden) sorular sorulmasından hoşlanmadı ve bunları ayıpladı." Kastedilen kendisine ihtiyaç duyulmayan ve özellikle de Müslüman bir erkeğin yahut Müslüman bir kadının gizli halinin açığa çıkartmak yahut bir hayasızlığı yaymak ya da Müslüman bir erkek ya da kadın aleyhine yeni şeylerin ortaya çıkmasına sebep olan hususlar ile ilgili sorulardan hoşlanmadığıdır.

İlim adamları der ki: Eğer sorular dinin emirleri ile alakalı ihtiyaç duyulan hususlara dair olup meydana gelmiş işler hakkında ise bunları sormakta bir kerahat yoktur. Bu hadis-i şerifte de kastedilen bu gibi sorular değildir. Müslümanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e meydana gelen olayların hükümleri hakkında soru sorarlar, o da kendilerine cevap verir ve bunlardan hoşlanmadığını ifade etmezdi. Aksine Âsım'ın bu hadiste sözü geçen sorusu henüz meydana gelmemiş ve ona gerek olmayan bir olay ile ilgili idi. Ayrıca böyle bir soru Müslüman erkek ve kadınların aleyhine oldukça çirkinlik ihtiva eder. Yahudi ve münafıkların ve benzerlerinin Müslümanların namus, şeref ve haysiyetlerine, İslam'a dil uzatmalarına sebep olacak türdendi. Ayrıca bir takım sorulara verilecek cevap bazı darlıkların ortaya çıkmasını da gerektirebilir.

Başka bir hadiste de: *"En büyük savaş açan kişi haram kılınmamış bir hususa dair soru sorup da kendisinin soru sorması sebebi ile haram kılınmasına sebep olan kişidir"* buyurulmuştur.

Hadisteki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ne dersin? Bir adam karısı ile birlikte bir başka adamı bulsa onu öldürür, siz de onu öldürür müsünüz? Yoksa nasıl yapsın? Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *Senin ve zevcen hakkında vahiy inmiş bulunuyor. Git onu getir.* Sehl dedi ki: Bunun üzerine lanetleştiler." Bu ifadelerde hasfedilmiş ibareler vardır. Şu demektir. Yani o soru sordu, hanımının zina ettiğini söyledi, hanımı bunu kabul etmedi, her biri dediği üzerine ısrar ettikten sonra lanetleştiler.

"Onu öldürse siz de onu öldürür müsünüz?" Yani adam karısı ile birlikte bir başka adamı bulsa ve karısı ile zina ettiğinden emin olsa onu öldürürse siz de onu (kısas olarak) öldürürsünüz. Onu öldürmeyip bırakırsa oldukça büyük bir işe katlanmış olacak. Peki bunun yolu nedir?

İlim adamları bir adamı öldürüp de onu karısı ile zina ederken bulduğunu iddia eden kişi hakkında farklı kanaatlere sahiptir. Çoğunluğun kanaatine göre, onun bu söylediği kabul edilmez, aksine ona kısas uygulamak gerekir. Bu hususta beyyine (hukuki delil) ortaya koyan yahut da maktulün miras-

çılarının itiraf edip kabul etmeleri hali müstesnâdır. Beyyine ise o zinanın gerçekleştiğine şahitlik edecek adaletli dört adamdır. Ayrıca öldürülenin de muhsan olması icap eder. Katilin kendisi ile yüce Allah arasındaki durumuna gelince, eğer doğru söylemişse ona bir sorumluluk yoktur.

Bazı mezhep âlimlerimiz ise şöyle demektedir: Muhsan bir zinakârı öldüren herkese –sultan (yetkili yönetici ya da hakim) öldürülmesini emretmediği sürece ona kısas gerekir. Ama doğru olan birincisidir. Seleften bazı kimselerden de karısı ile zina eden bir kimseyi bu sebeple öldürdüğü şeklinde bunu doğrulayan rivâyet de gelmiş bulunmaktadır.

"Sehl dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda ben de insanlarla birlikte iken birbirleri ile lanetleştiler." Buradan li'ân (denilen) lanetleşmenin imamın yahut hakimin huzurunda ve insanlardan bir topluluğun önünde yapılacağına delil vardır. İşte bu li'ânın ağırlaştırılma türlerinden birisidir. Çünkü böylesi zaman, mekân ve topluluk unsurları ile ağırlaştırılmaktadır. Zaman ile ağırlaştırılması ikindiden sonra, mekân itibari ile ağırlaştırılması bunun o şehirde en değer verilen yerde yapılmasıdır. Kalabalık bakımından ağırlaştırılması ise en az dört kişi olan bir grup insan huzurunda yapılmasıdır. Bu şekilde ağırlaştırılması vacip mi yoksa müstehap mı? Bize göre bu hususta görüş ayrılığı vardır. Daha sahih olan müstehap olduğudur.

"Lanetleşmeyi bitirdiklerinde Uveymir dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer ben onu nikâhımda tutarsam ona yalan söylemiş olurum dedi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine emir vermeden önce onu üç talak ile boşadı. İbn Şihâb dedi ki: İşte lanetleşenlerin sünneti bu oldu." (Bundan sonra gelecek) diğer rivâyette (3725) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine emretmeden karısını üç talak ile boşadı ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda ondan ayrıldı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *İşte bu ayrılık lanetleşen her karı koca arasında olur."* Diğer rivâyette (3726) önce kendisi lanetleşti, sonra karısı lanetleşti, sonra onları birbirinden ayırdı"ğı belirtilirken, bir rivâyette de (3727) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *(artık) senin onun aleyhine bir yolun yoktur* buyurdu."

İlim adamları li'ân (lanetleşme) sebebi ile ayrılık hakkında farklı kanaatlere sahiptir. Malik, Şafii ve cumhur bizzat lanetleşmenin kendisi ile eşler arasında ayrılık gerçekleşir ve artık bu hadisler dolayısı ile ebediyen o kadını nikâhlaması ona haram olur demişlerdir. Fakat Şafii ve kimi Maliki mezhebi âlimleri: Ayrılık tek başına kocanın lanetleşmesi ile gerçekleşir. Zevcenin ayrıca lanetleşmesine bağlı değildir. Maliki âlimlerinden bir başka kesim ise kadının da lanetleşmesine bağlıdır demişlerdir.

Ebu Hanife dedi ki: Ayrılık ancak lanetleşmeden sonra hakimin bu hususta hüküm vermesi ile gerçekleşir. Çünkü hadiste: "Sonra onları birbirinden ayırdı" denilmektedir.

Cumhur ise hakimin hükmüne ihtiyacı yoktur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Senin onun aleyhine bir yolun yok"* buyurmuştur. Diğer rivâyette de: "Ondan ayrıldı" denilmektedir. Leys dedi ki: Li'ânın ayrılıkda bir etkisi yoktur. Kesinlikle li'ân ile ayrılık hasıl olmaz.

Lanetleşmeden sonra lanetleşilen kadını tekrar nikâhlamanın ebediyen haram olduğunu kabul edenler, karısına zina edip lanetleşen kimsenin daha sonra yalancı olduğunu söylemesi halinde hükmün ne olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Ebu Hanife, haram kılan sebebin ortadan kalkması dolayısı ile ona helal olur derken Malik, Şafii ve başkaları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Artık senin onun aleyhine bir yolun yoktur"* buyruğunun genel olması sebebi ile bir daha ebediyen ona helal olmaz demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"(Uveymir'in) Ben eğer onu nikâhım altında tutarsam ey Allah'ın Rasûlü ona yalan söylemiş olurum" sözü tam ve bağımsız bir sözdür. Sonra yeniden bir cümleye başlayarak "o benden üç talak ile boştur" deyip böylelikle nikâhı altında tutmayacağı şeklindeki sözünü tasdik etti. Onu boşamasının sebebi ise lanetleşmenin o kadını kendisine haram kılmayacağını sanmasından dolayı idi. Böylelikle onu boşayarak kendisine onu haram etmek için o üç talak ile benden boştur dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona: *"Artık onun aleyhine bir yolun yoktur"* buyurdu. Yani sen artık herhangi bir şekilde ona sahip değilsin, dolayısı ile senin bu talakın da geçerli değildir. İşte bu da ayrılığın bizzat lanetleşmenin kendisi ile gerçekleştiğine delildir.

Bunu mezhep âlimlerimiz bir sözle üç talakı bir arada söylemenin haram olmadığına delil göstermişlerdir. Bunun delil olan tarafı ise üç talak lafzını kullanması dolayısı ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona karşı çıkmamasıdır. Buna itiraz olunarak onun bu sözüne karşı çıkmayışının sebebi boşamanın esasen kendisinin yetkisinde ve nüfuzu altında bulunan bir yer ile ilgili yapılmamasından dolayıdır denilebilir. Bu itiraza da eğer üç talakı bir defada vermek haram olsaydı kesinlikle ona karşı çıkardı ve ona: Haram olduğu halde nasıl olur da üç talak sözünü bu şekilde kullanırsın derdi. Allah en iyi bilendir.

İmam Malik'in mezhebine mensup İbn Nâfi' dedi ki: Lanetleşmeden sonra onu üç talak ile boşaması bizzat lanetleşme ile ayrılık gerçekleşmiş olmakla

birlikte li'ândan sonra talakın da açıkça yapılmasının müstehap oluşundan dolayıdır. Ancak bu tutarsız bir açıklamadır. Bir kimsenin kendisine yabancı olmuş bir kadını boşaması nasıl müstehap olabilir ki? Yine Maliki mezhebi âlimlerinden Muhammed b. Ebu Süfra dedi ki: Bizzat lanetleşme ile ayrılık gerçekleşmez. Buna da Uveymir'in boşamasını ve eğer nikâhım altında tutarsam sözünü delil göstermiştir. Cumhur ise az önce geçtiği şekilde bunu tevil etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"İbn Şihâb dedi ki: Bu lanetleşenlerin sünneti oldu." Bunu da Maliki mezhebine mensup İbn Nafi, daha önce geçtiği gibi lanetleşmeden sonra boşamanın müstehap olduğu anlamında yorumlamış, cumhur ise: Bu lanetleşmenin kendisi ile ayrılığın gerçekleşmesi anlamındadır demişlerdir.

٣٧٢٤-٢/٢- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ عُوَيْمِرًا الْأَنْصَارِيَّ مِنْ بَنِي الْعَجْلَانِ أَتَى عَاصِمَ بْنَ عَدِيٍّ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَأَدْرَجَ فِي الْحَدِيثِ قَوْلَهُ وَكَانَ فِرَاقُهُ إِيَّاهَا بَعْدُ سُنَّةً فِي الْمُتَلَاعِنَيْنِ وَزَادَ فِيهِ قَالَ سَهْلٌ فَكَانَتْ حَامِلًا فَكَانَ ابْنُهَا يُدْعَى إِلَى أُمِّهِ ثُمَّ جَرَتْ السُّنَّةُ أَنَّهُ يَرِثُهَا وَتَرِثُ مِنْهُ مَا فَرَضَ اللَّهُ لَهَا

3724-2/2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Sehl b. Sa'd el-Ensari'nin haber verdiğine göre Aclân oğullarından Ensar'dan Uveymir, Âsım b. Adiy'e geldi ve hadisi Malik'in hadisi ile aynı şekilde rivâyet etti. Hadisin arasına da şunları derc etti: Böylelikle onun karısından ayrılması daha sonra lanetleşenlerin sünneti oldu.

Hadiste şunları da ekledi: Sehl dedi ki: Kadın hamile idi. Bu sebeple oğlu annesine nisbet edilerek çağırılırdı. Sonra sünnet o oğlun annesine, annesinin de ona yüce Allah'ın kendisi için farz olarak tayin ettiği hisse ile mirasçı olması şeklinde cereyan etti. [89]

Şerh

"Kadın hamile idi. Bu sebeple oğlu annesine nisbet edilerek çağırılırdı. Sonra sünnet o oğlun annesine, annesinin de ona yüce Allah'ın kendisi için

89 3723 numaralı hadisin kaynakları

farz olarak tayin ettiği hisse ile mirasçı olması şeklinde cereyan etti." Buradan hamile kadın ile lanetleşmenin caiz olduğu, eğer onunla lanetleşecek olup karnındaki çocuğun kendisinden olmadığını söyleyecek olursa çocuğunun da kendisine nisbet edilmeyeceği ama nesebinin annesinden sabit olacağı, onun annesine, annesinin de kendisine Allah'ın anneye verdiği farz hisse nisbetinde mirasçı olacağı hükmü anlaşılmaktadır. Bu ise şayet ölenin oğlu ya da oğlunun oğlu yoksa ve iki kardeşi ya da kızkardeşleri yoksa üçte birdir. Eğer bunlardan herhangi birisi varsa o taktirde annesinin alacağı miras altıda birdir.

İlim adamları lanetleşen kadının çocuğu ile annesi arasında ve annesi cihetinden diğer farz hisse sahipleri arasında mirasçılığın cereyan edeceği üzerinde icma etmişlerdir. Bu farz hisse sahipleri ise onun annesinden erkek ve kızkardeşleri, annesinden nineleridir. Diğer taraftan annesine yahut farz sahiplerine hisselerinin ödenmesinden sonra geriye bir şey kalacak olursa şayet, annesinin velâ bağlantısı bulunup kendisinin velâ bağlantısı da köleyi hürriyetine kavuşturma müdahalesi de olmadığı halde geriye bir şey kalırsa, annesinin nevalisine aittir. Eğer annesinin nevalisi yoksa o taktirde kalan beytül male aittir. Şafii mezhebindeki tafsilat bu şekildedir. Zührî, Malik ve Ebu Sevr de böyle demiştir.

el-Hakem ve Hammâd ise: Annesinin mirasçıları bu oğluna mirasçı olur, başkası ise annesinin asabesi ona mirasçı olur demişlerdir. Bu görüş Ali, İbn Mesud, Atâ ve Ahmed b. Hanbel'den rivâyet edilmiştir. Ahmed dedi ki: Şayet anne tek başına mirasçı ise onun bütün malını asabe vasfı ile alır. Ebu Hanife dedi ki: Eğer tek mirasçı annesi olursa mirasın tamamını alır. Ama üçte birini farz hissesi olarak geri kalanı ise onun mezhebinde red işlemini kabul et mesi kaidesine uygun olarak red yolu ile alır. Allah en iyi bilendir.

٣٧٢٥-٣/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنِ الْمُتَلَاعِنَيْنِ وَعَنِ السُّنَّةِ فِيهِمَا عَنْ حَدِيثِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَخِي بَنِي سَاعِدَةَ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ وَزَادَ فِيهِ فَتَلَاعَنَا فِي الْمَسْجِدِ وَأَنَا شَاهِدٌ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَفَارَقَهَا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاكُمُ التَّفْرِيقُ بَيْنَ كُلِّ مُتَلَاعِنَيْنِ

3725-3/3- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana İbn Şihâb lanetleşenler ile onlar hakkındaki sünnet ile ilgili olarak Saide oğullarına mensup Sehl b. Sa'd'ın hadisinden rivâyet ettiğine göre Ensar'dan bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Bir adam karısı ile birlikte bir başka adamı bulması hakkında ne dersin deyip hadisi olayı ile birlikte zikretti ve şunları da ekledi: Ben tanık olduğum halde mescitte lanetleştiler.

Yine hadiste şunları da söyledi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine emir vermeden önce onu üç talak ile boşadı ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda ondan ayrıldı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"İşte lanetleşen her iki kişi arasında ayrılık böyle olur"* buyurdu. [90]

Şerh

"İşte lanetleşen her iki kişi arasında ayrılık böyle olur." Malik, Şafii ve cumhura göre bu böyle bir ayrılık lanetleşen her iki kişinin lanetleşmesi ile meydana gelir. Bir diğer görüşe göre bu ilim adamlarının çoğunlukla söyledikleri şekilde kadının kocasına ebediyen haram olması demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Her bölgenin ilim adamının ittifak ettiklerine göre erkeğin zevcesine zina isnadı başlı başına zevcesini kendisine haram etmez. Ancak Ebu Ubeyd lanetleşmede olmaksızın bizzat zina isnadının kendisi ile karısı ona haram olur.

"Mescitte lanetleştiler." Buradan da lanetleşmenin mescitte yapılmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Açıklaması daha önce geçmiş bulunmaktadır.

٣٧٢٦-٤/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ سُئِلْتُ عَنْ الْمُتَلَاعِنَيْنِ فِي إِمْرَةِ مُصْعَبٍ أَيُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا قَالَ فَمَا دَرَيْتُ مَا أَقُولُ فَمَضَيْتُ إِلَى مَنْزِلِ ابْنِ عُمَرَ بِمَكَّةَ فَقُلْتُ لِلْغُلَامِ اسْتَأْذِنْ لِي قَالَ إِنَّهُ قَائِلٌ فَسَمِعَ صَوْتِي قَالَ ابْنُ جُبَيْرٍ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ ادْخُلْ فَوَاللَّهِ مَا جَاءَ بِكَ هَذِهِ السَّاعَةَ إِلَّا حَاجَةٌ فَدَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ مُفْتَرِشٌ بَرْذَعَةً مُتَوَسِّدٌ وِسَادَةً حَشْوُهَا لِيفٌ قُلْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُتَلَاعِنَانِ أَيُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا قَالَ سُبْحَانَ اللهِ نَعَمْ إِنَّ أَوَّلَ

90 3723 numaralı hadisin kaynakları

مَنْ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ أَنْ لَوْ وَجَدَ أَحَدُنَا امْرَأَتَهُ عَلَى فَاحِشَةٍ كَيْفَ يَصْنَعُ إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِأَمْرٍ عَظِيمٍ وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ قَالَ فَسَكَتَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أَتَاهُ فَقَالَ إِنَّ الَّذِي سَأَلْتُكَ عَنْهُ قَدْ ابْتُلِيتُ بِهِ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ فِي سُورَةِ النُّورِ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ فَتَلَاهُنَّ عَلَيْهِ وَوَعَظَهُ وَذَكَّرَهُ وَأَخْبَرَهُ أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ قَالَ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا كَذَبْتُ عَلَيْهَا ثُمَّ دَعَاهَا فَوَعَظَهَا وَذَكَّرَهَا وَأَخْبَرَهَا أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ قَالَتْ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنَّهُ لَكَاذِبٌ فَبَدَأَ بِالرَّجُلِ فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنْ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنْ الْكَاذِبِينَ ثُمَّ ثَنَّى بِالْمَرْأَةِ فَشَهِدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنْ الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنْ الصَّادِقِينَ ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا

وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ سُئِلْتُ عَنْ الْمُتَلَاعِنَيْنِ زَمَنَ مُصْعَبِ بْنِ الزُّبَيْرِ فَلَمْ أَدْرِ مَا أَقُولُ فَأَتَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ فَقُلْتُ أَرَأَيْتَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ أَيُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ

3726-4/4- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de –lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Abdulmelik b. Ebu Süleyman, Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini tahdis etti: Musab'ın emirliği döneminde bana lanetleşen karı koca hakkında bunlar birbirlerinden ayrılırlar mı, diye soru soruldu. Ne söyleyeceğimi bilemedim. Mekke'de İbn Ömer'in evine gittim. Köleye: Benim için izin iste, dedim.

O: Şu anda öğle vakti dinlenmesindedir, dedi. Benim sesimi işitince o: İbn Cübeyr mi? dedi. Ben: Evet dedim. O: Gir, Allah'a yemin ederim ki bu saatte ancak bir ihtiyaç dolayısı ile gelmiş olmalısın, dedi. Ben de içeri girdim. Bir de ne göreyim, bir keçe üzerine uzanmış içi lif dolu bir yastığa da yaslanmış idi.

Ben: Ey Ebu Abdurrahman! Lanetleşenler ayrılırlar mı? dedim. O: Subhanallah! Elbette dedi. Buna dair ilk soru soran kişi filan oğlu filandır. Ey

Allah'ın Rasûlü, dedi ne dersin birimiz eşinin fuhuş işlediğini görse nasıl yapsın? Eğer konuşacak olursa pek büyük bir işten söz etmiş olur. Eğer susarsa aynen bunun gibi bir işe ses çıkarmamış, susmuş olur, dedi.

(İbn Ömer) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu, ona cevap vermedi. Daha sonraları yine ona gelip: Sana hakkında soru sorduğum o husus var ya işte ben ona müptelâ oldum, dedi. Bunun üzerine aziz ve celil Allah, Nur Suresi'ndeki: *"Zevcelerine zina isnad edenler..."* (Nur, 6) âyetleri indirdi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyetleri ona okudu, ona öğüt verdi, ona hatırlatmalarda bulundu. Ve ona dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu bildirdi. O: Hayır! Seni hak ile gönderene yemin ederim ki ben ona yalan atmadım, dedi.

Sonra (Allah Rasûlü) kadını çağırdı, ona öğüt verdi, hatırlattı. Ve kendisine dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu haber verdi. Kadın da: Hayır, seni hak ile gönderene yemin ederim ki o yalan söylüyor, dedi. Sonra adam başlayarak Allah adına şüphesiz o (kendisi) doğru söyleyenlerdendir diye dört defa şahitlik etti ve beşincisinde de eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin üzerine olmasını istedi. Sonra ikinci olarak kadından lanetleşmesini istedi. O da dört defa Allah adına şüphesiz ki o yalan söyleyenlerdendir diye şahitlik etti beşincisinde de eğer o doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının üzerine olmasını istedi. Sonra (Allah Rasûlü) onları birbirlerinden ayırdı.

Bu hadisi bana Ali b. Hucr es-Sa'di de tahdis etti, bize İsa b. Yunus tahdis etti, bize Abdulmelik b. Ebu Süleyman tahdis edip dedi ki: Said b. Cübeyr'i şöyle derken dinledim: Mus'ab b. ez-Zubeyr zamanında lanetleşen karı koca hakkında bana bir soru soruldu ben de ne söyleyeceğimi bilemedim. Bunun için Abdullah b. Ömer'in yanına gittim. Ona: Lanetleşen karı koca hakkındaki görüşün nedir? Onlar birbirlerinden ayrılırlar mı dedim. Sonra da hadisi İbn Numeyr'in hadisi gibi zikretti. [91]

Şerh

"Köleye: Bana izin iste dedim... İbn Cübeyr mi, dedi. Ben evet dedim." Burada "kaail" kaylûle'den gelmektedir. (Kaylûle yapan demektir) Kaylûle ise günün ortasında uyumaktır. İbn Cübeyr lafzında "İbn" kelimesinin nun harfi merfudur. İfade, sen İbn Cubeyr misin takdirinde bir istifhamdır.

"Onun bir keçe üzerine yatmış olduğunu gördüm." Buradan da İbn Ömer'in zahid ve mütevazi olduğu anlaşılmaktadır.

91 Tirmizi, 1202, 3178; Nesai, 3473; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7058

"Ona öğüt verdi, ona hatırlattı ve kendisine dünya azabının ahiret azabından daha hafif olduğunu haber verdi." Kadına da aynı şeyi söyledi. Buradan imamın lanetleşecek kişilere öğüt vereceği, onları yalan yere yemin etmenin vebalinden korkutacağı, dünya azabı olan haddin ahiret azabından daha hafif olacağını bildirmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

"Önce erkekten başlayarak o da… şahitlik etti." Buradan da lanetleşmeye önce erkeğin başlayacağı anlaşılmaktadır. Çünkü yüce Allah önce onu sözkonusu etmiştir. Ve ayrıca bu lanetleşme sureti ile kendisine uygulanması sözkonusu olabilecek kazif haddini düşürür ve eğer ortada neseb varsa onu reddeder. Kadı Iyaz ve başkaları lanetleşmeye erkeğin başlayacağı üzerinde Müslümanların icma ettiklerini nakletmektedirler.

Ayrıca Şafii ve bir diğer kesim şöyle demiştir: Şayet kadın erkekten önce lanetleşecek olursa onun bu lanetleşmesi sahih olmaz demiştir. Ebu Hanife ve bir başka kesim ise bunun sahih olacağını söylemişlerdir.

"Allah adına dört defa kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair şahitlik etti…" Bunlar lanetleşme esnasında söylenecek lafızlar olup bunlar üzerinde icma edilmiştir.

٣٧٢٧-٥/٥- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْمُتَلَاعِنَيْنِ حِسَابُكُمَا عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمَا كَاذِبٌ لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَالِي قَالَ لَا مَالَ لَكَ إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبْعَدُ لَكَ مِنْهَا قَالَ زُهَيْرٌ فِي رِوَايَتِهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

3727-5/5- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb –lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya: Bize Süfyan b. Uyeyne haber verdi, derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O Amr'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) lanetleşen iki şahsa: *"Hesabınızı görmek Allah'a aittir. Biriniz yalan söylemektedir. (Kocaya dönerek): Senin de artık onun üzerinde bir yolun kalmamıştır"* buyurdu.

Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Ya malım ne olacak, deyince Allah Rasûlü: *"Malın diye bir şey yok. Çünkü eğer onun aleyhine söylediğinde doğru söylemiş isen o malın artık onun fercinin sana helal olmasının bir karşılığıdır ve eğer ona yalan söylemiş isen o taktirde bu senden daha da uzak olur"* buyurdu.

Zuheyr rivâyetinde şöyle dedi: Bize Süfyan, Amr'dan tahdis etti, o Said b. Cübeyr'i şöyle derken dinlemiştir: O, İbn Ömer'i şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki... [92]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in lanetleşenlere: *"Hesabınızı görmek Allah'a aittir. Biriniz yalan söylüyor"* buyurması ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bunun zahirinden anlaşıldığı üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözlerini lanetleşmeyi tamamlamalarından sonra söylemiştir. Maksat ise yalan söyleyenin tevbe etmesinin gerektiğini beyan etmesidir. Kadı Iyaz, ed-Davudi'nin: O bu sözleri ancak onları bu işten sakındırmak maksadı ile lanetleşmelerinden önce söylemiştir dediğini naklettikten sonra birincisi daha açıktır ve ifadelerin bağlamına daha uygundur demektedir. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Burada nahivciler arasından: "ehad: bir kimse, birisi, bir"in ancak nefi halinde kullanıldığını söyleyenler ile yine aralarından bu ancak vasıf (sıfat) halinde kullanılır ve "vahid: bir"in yerine kullanılmaz diyenlerin kanaatlerini reddetmektedir. Bu hadis-i şerifte hem nefi olmayan hem sıfat olmayan bir halde kullanılmış hem de vahidin yerini tutmaktadır. El-Müberred ise bunun olabileceğini kabul etmiştir. Bunu da yüce Allah'ın: *"Onlardan birilerinin (ahad) şahitliği"* (Nur, 6) buyruğu desteklemektedir.

Yine bu hadiste birbirlerine yalan söyleyen iki hasmın eğer bizler ikisinden birisinin yalan söylediğini bilip de hangisi olduğu bizim için müphem (belirsiz) ise onlardan herhangi birisine ceza verilmeyeceği hükmü de anlaşılmaktadır.

"Ey Allah'ın Rasûlü! Malım ne olacak. O: *Senin malın yok...* buyurdu." Bu ibarelerde mehrin zifafa girilmesi sureti ile hak olarak kesinleşeceği ve kendisi ile zifafa girilmiş lanetleşilen kadının da mehrinin sabit olduğuna delildir. Bu iki mesele üzerinde de icma edilmiştir. Yine bunda eğer kadın kocasının iddiasını doğrulayıp zina ettiğini itiraf ederse mehrinin düşmeyeceğine delil vardır.

---

92 Buhari, 5312, 5350; Ebu Davud, 2257; Nesai, 3476; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7051

٣٧٢٨-٦/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ فَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَخَوَيْ بَنِي الْعَجْلَانِ وَقَالَ اللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ

3728-6/6- Bana Ebu Rabî' ez-Zehrânî de tahdis etti... Said b. Cübeyr, İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Aclan oğullarından iki kardeş (lanetleşen karı koca) birbirinden ayırdı ve: *"Allah muhakkak birinizin yalan söylediğini biliyor. İkinizden tevbe edecek var mı?"* buyurdu. [93]

٣٧٢٩-.../٧- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنِ اللِّعَانِ فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3729-.../7- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Eyyub'dan tahdis etti, o Said b. Cübeyr'i şöyle derken dinledi. İbn Ömer'e li'âna dair soru sordum. O da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını zikretti. [94]

٣٧٣٠-٧/٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِلْمِسْمَعِيِّ وَابْنِ الْمُثَنَّى قَالُوا حَدَّثَنَا مُعَاذٌ وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَزْرَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ لَمْ يُفَرِّقِ الْمُصْعَبُ بَيْنَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ قَالَ سَعِيدٌ فَذُكِرَ ذَلِكَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فَقَالَ فَرَّقَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَخَوَيْ بَنِي الْعَجْلَانِ

3730-7/8- Bize Ebu Gassân el-Mismaî, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşar –lafız el-Mismaî ve İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Muaz –ki o b. Hişam'dır- tahdis edip dedi ki: Bana babam, Katâde'den tahdis etti, o Azre'den, o Said b. Cubeyr'den şöyle dediğini rivâyet etti: Musab lanetleşen iki kişiyi birbirinden ayırmadı. Said dedi ki: Bu husus Abdullah b. Ömer'e söylenince o: Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Aclan oğullarından iki kardeşi (lanetleşen karı kocayı) ayırmıştı dedi. [95]

93 Buhari, 5311, 5312, 5349; Ebu Davud, 2258; Nesai, 3475; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7050
94 3728 numaralı hadisin kaynakları
95 Nesai, 3474; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7061

٣٧٣١-٨/٩- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قُلْتُ لِمَالِكٍ حَدَّثَكَ نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلًا لَاعَنَ امْرَأَتَهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَفَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَهُمَا وَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِأُمِّهِ قَالَ نَعَمْ

3731-8/9- Bize Said b. Mansur ve Kuteybe b. Said de tahdis edip dediler ki: Bize Malik tahdis etti. (H.) Bana Yahya b. Yahya da –lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Malik'e dedim ki: Sana Nâfi'in İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken karısı ile lanetleşti de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onları ayırdı, çocuğun nesebini de annesine kattı. Malik de: Evet dedi. [96]

٣٧٣٢-٩/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ لَاعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَامْرَأَتِهِ وَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا

3732-9/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam (Ebu Üsâme ile) tahdis edip dediler ki: Bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'dan bir adam ile hanımı arasında lanetleşme yaptırdı ve onları birbirinden ayırdı. [97]

٣٧٣٣-.../١١- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

3733-.../11- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said de tahdis edip dedi ki: Bize Yahya –ki o el-Kattân'dır- Ubeydullah'dan bu isnad ile tahdis etti. [98]

٣٧٣٤-١٠/١٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ

96 Buhari, 5315, 6748; Ebu Davud, 2259; Tirmizi, 1203; Nesai, 3477; İbn Mace, 2069; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8322

97 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7860, 7983

98 Buhari, 5314; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8160

الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ إِنَّا لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ فِي الْمَسْجِدِ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا فَتَكَلَّمَ جَلَدْتُمُوهُ أَوْ قَتَلَ قَتَلْتُمُوهُ وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى غَيْظٍ وَاللهِ لَأَسْأَلَنَّ عَنْهُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا فَتَكَلَّمَ جَلَدْتُمُوهُ أَوْ قَتَلَ قَتَلْتُمُوهُ أَوْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى غَيْظٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ افْتَحْ وَجَعَلَ يَدْعُو فَنَزَلَتْ آيَةُ اللِّعَانِ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ هَذِهِ الْآيَاتُ فَابْتُلِيَ بِهِ ذَلِكَ الرَّجُلُ مِنْ بَيْنِ النَّاسِ فَجَاءَ هُوَ وَامْرَأَتُهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَتَلَاعَنَا فَشَهِدَ الرَّجُلُ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ثُمَّ لَعَنَ الْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ فَذَهَبَتْ لِتَلْعَنَ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَهْ فَأَبَتْ فَلَعَنَتْ فَلَمَّا أَدْبَرَا قَالَ لَعَلَّهَا أَنْ تَجِيءَ بِهِ أَسْوَدَ جَعْدًا فَجَاءَتْ بِهِ أَسْوَدَ جَعْدًا

3734-10/12- Bize Zuheyr b. Harb, Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim –lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak, bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. O İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Biz bir Cuma gecesi mescitte iken Ensar'dan bir adam geliverdi ve dedi ki: Eğer bir adam karısı ile birlikte bir başka adamı görüp de konuşacak olursa ona celde vurursunuz yahut öldürürse siz de onu öldürürsünüz. Eğer susarsa öfkesini yutarak susar. Allah'a yemin ederim ki ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e soracağım, dedi.

Ertesi gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelip ona sorup dedi ki: Bir adam karısı ile birlikte bir başka adamı bulsa ve konuşsa ona celde vurursunuz. Yahut öldürse onu öldürürsünüz, yahut susarsa öfkesini yutarak susacak. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, bize hükmünü beyan buyur"* dedi ve dua etmeye koyuldu. Sonra li'ân âyeti olan: *"Eşlerine zina isnad edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanların her birisinin şahitliği..."* (Nur, 6) diye başlayan bu âyetler nâzil oldu. İnsanlar arasından o adam bu hale müptela oldu. Sonra kendisi karısı ile birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelerek lanetleştiler. Erkek de: Allah adına muhakkak o doğru söyleyenlerdendir, diye dört defa şahitlikte bulunduktan sonra beşinci laneti de okuyarak: Eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın laneti üzerine olsun, dedi.

Kadın lanetleşmeye kalkışınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dur, yapma"* dedi ise de kadın dinlemeyip lanetleşti. Her ikisi dönüp gidince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhtemelen kara kıvırcık saçlı bir çocuk doğuracak"* buyurdu. Gerçekten de kara kıvırcık saçlı bir çocuk doğurdu. [99]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *Allah'ım, bize hükmü beyan buyur."* Demesi, bu hususta bize hükmün ne olduğunu açıkla, anlamındadır.

٣٧٣٥-.../١٣- وَحَدَّثَنَاه إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ جَمِيعًا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3735-.../13- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman tahdis etti, birlikte A'meş'den bu isnad ile buna yakın olarak rivâyet etti.[100]

٣٧٣٦-١١/١٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ وَأَنَا أُرَى أَنَّ عِنْدَهُ مِنْهُ عِلْمًا فَقَالَ إِنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ بِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ وَكَانَ أَخَا الْبَرَاءِ بْنِ مَالِكٍ لِأُمِّهِ وَكَانَ أَوَّلَ رَجُلٍ لَاعَنَ فِي الْإِسْلَامِ قَالَ فَلَاعَنَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبْصِرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَبْيَضَ سَبِطًا قَضِيءَ الْعَيْنَيْنِ فَهُوَ لِهِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ جَعْدًا حَمْشَ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ قَالَ فَأُنْبِئْتُ أَنَّهَا جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ جَعْدًا حَمْشَ السَّاقَيْنِ

3736-11/14- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Hişam, Muhammed'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu hususta kendisinde bir bilgi bulunduğu düşüncesi ile Enes b. Malik'e sordum. O dedi ki: Hilal b. Umeyye –ki el-Bera b. Malik'in anne bir kardeşi idi- karısının Şerik b. Sahmâ ile zina ettiğini iddia etmişti. Kendisi İslam tarihinde lanetleşen ilk adamdır. Karısı ile lanetleşti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)

99 Ebu Davud, 2253; İbn Mace, 6068; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9425

100 3734 numaralı hadisin kaynakları

de: *"Bu kadını gözleyiniz. Eğer beyaz tenli, düz saçlı, gözlerinde kırmızılık bulunan bir çocuk doğurursa bu Hilal b. Umeyye'nin çocuğudur. Eğer gözleri sürmeli, kıvırcık saçlı, ince bacaklı bir çocuk doğurursa o da Şerik b. Sahmâ'nındır"* buyurdu.

Enes dedi ki: Bana onun kıvırcık saçlı, ince bacaklı bir çocuk doğurduğu haberi verildi. [101]

Şerh

"Hilal b. Umeyye karısının Şerik b. Sahmâ ile zina ettiği ithamında bulundu." Burada adı geçen Şerik ashabdan olup Belli oğullarından Ensar'ın antlaşmalısı idi. Kadı Iyaz dedi ki: Yahudi olduğunu söyleyenlerin bu sözü bâtıldır.

"İslam tarihinde lanetleşen ilk adamdır." Buna dair açıklama babın baş tarafında geçti.

(3734) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhtemelen kara kıvırcık saçlı bir çocuk doğuracaktır"* buyurmuşken bu rivâyette (3736) *"Eğer düz saçlı gözlerinde kırmızılık... o taktirde Şerik'dendir."* Hadiste geçen "el-ca'd: kıvırcık saçlı" ile ilgili olarak el-Herevi şu açıklamaları yapmaktadır: Ca'd, erkeklerin vasfı olarak övücü de olabilir, yergi de olabilir. Eğer övücü özelliği ile zikredilmişse bunun iki anlamı vardır: Birincisine göre bunun yapısı sağlam ve güçlü demek olur. İkinci anlamı ise saçının düz olmaması (dalgalı, hafif kıvırcık) demektir. Çünkü düz saç, çoğunlukla Arap olmayanların saçlarıdır.

Yermek anlamında kullanılan ca'd'ın da iki anlamı vardır. Birisi kısa boylu diğeri cimri demektir. Ca'du'l-esâbi' ve ca'du'l-yedeyn: Parmakları kısa, elleri kısa denilir ki bu da cimri anlamındadır.

Sebit ise düz saç anlamındadır.

Hamşu's-sakayn: İnce bacaklı demektir. Humuşet incelik anlamındadır.

"Kadîu'l-ayneyn: (gözlerinde kırmızılık olan)" ise gözleri çokça yaşaran yahut gözlerinde kırmızılık olan ya da başka bir özelliği dolayısı ile gözleri bir parça bozuk olan demektir.

٣٧٣٧-١٥/١٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ وَعِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيَّانِ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ

101 Nesai, 3468, 3469; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1461

الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ ذُكِرَ التَّلَاعُنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ عَاصِمُ بْنُ عَدِيٍّ فِي ذَلِكَ قَوْلًا ثُمَّ انْصَرَفَ فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ يَشْكُو إِلَيْهِ أَنَّهُ وَجَدَ مَعَ أَهْلِهِ رَجُلًا فَقَالَ عَاصِمٌ مَا ابْتُلِيتُ بِهَذَا إِلَّا لِقَوْلِي فَذَهَبَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِالَّذِي وَجَدَ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ وَكَانَ ذَلِكَ الرَّجُلُ مُصْفَرًّا قَلِيلَ اللَّحْمِ سَبِطَ الشَّعَرِ وَكَانَ الَّذِي ادَّعَى عَلَيْهِ أَنَّهُ وَجَدَ عِنْدَ أَهْلِهِ خَدْلًا آدَمَ كَثِيرَ اللَّحْمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ بَيِّنْ فَوَضَعَتْ شَبِيهًا بِالرَّجُلِ الَّذِي ذَكَرَ زَوْجُهَا أَنَّهُ وَجَدَهُ عِنْدَهَا فَلَاعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَهُمَا فَقَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عَبَّاسٍ فِي الْمَجْلِسِ أَهِيَ الَّتِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ رَجَمْتُ أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ رَجَمْتُ هَذِهِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا تِلْكَ امْرَأَةٌ كَانَتْ تُظْهِرُ فِي الْإِسْلَامِ السُّوءَ

3737-12/15- Bize ikisi de Mısırlı olan Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir ve İsa b. Hammâd –ki lafız İbn Rumh'a aittir- tahdis edip dediler ki: Bize Leys, Yahya b. Sa'd'dan haber verdi, o Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o el-Kasım b. Muhammed'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda lanetleşmek sözkonusu edildi. Bunun üzerine Âsım b. Adiyy bu hususta bir şeyler söyledikten sonra çekip gitti. Kavminden bir adam ona gelerek kendisine karısı ile bir adam bulduğundan şikayette bulundu. Âsım bunun üzerine: Ancak o sözlerimi söylediğimden ötürü ben buna müptela oldum deyip onu alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdü, üzerinde karısını bulduğu adamı ona haber verdi. Bu adam (şikayette bulunan zat) sarı, eti az, saçı düz birisi idi. Aleyhinde iddiada bulunarak karısının yanında bulduğunu iddia ettiği adam ise bacakları dolgun, esmer, etine dolgun birisi idi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, beyan buyur"* buyurdu. Kadın kocasının karısını kendisinin yanında bulduğunu söylediği o adama benzeyen bir çocuk doğurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aralarında li'ân yaptı.

Mecliste bulunan bir adam İbn Abbas'a: Bu kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkında: *"Şayet beyyinesiz bir kimseyi recm edecek olsaydım bu kadını recm edecektim"* dediği kadın mıdır? diye sordu. İbn Abbas: Hayır, o İslam'da açıkça kötülük işleyen bir kadındı, dedi. [102]

102 Buhari, 5310, 5316, 6856; Nesai, 3470, 3471; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6328

Şerh

"Adam bacakları dolgun birisi idi." Hı harfi fethalı, dal harfi sakin olarak "hadl" bacakları dolgun anlamındadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Beyyine olmadan birisini recm edecek olsaydım bunu recm edecektim"* buyruğunu İbn Abbas: O, İslam'da kötülük izhar eden bir kadındı diye açıklaması başka bir rivâyette: O açıkça ilan eden bir kadındı demesine göre hadisin anlamı şudur: O kadının fuhuş işlediği açıkça meşhur olmuş ve yayılmıştı ama beyyine ile sabit olmadığı gibi itiraf da etmemişti.

İşte buradan yalnızca şayianın yayılması ve karineler ile haddin uygulanmayacağı, aksine beyyinenin yahut itirafın mutlaka bulunması gerektiği anlaşılmaktadır.

٣٧٣٨-.../١٦- وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ ذُكِرَ الْمُتَلَاعِنَانِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ وَزَادَ فِيهِ بَعْدَ قَوْلِهِ كَثِيرَ اللَّحْمِ قَالَ جَعْدًا قَطَطًا

3738-.../16- Bunu bana Ahmed b. Yusuf el-Ezdî de tahdis etti, bize İsmail b. Ebu Uveys tahdis etti, bana Süleyman –yani b. Bilâl- Yahya'dan tahdis etti, o Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o el-Kasım b. Muhammed'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda lanetleşen karı ve koca sözkonusu edildi deyip Leys'in hadisi ile hadisi aynen rivâyet etti ve rivâyetinde etine dolgun sözünden sonra: "Kıvırcık saçlı, kısacık boylu" ibarelerini de ekledi. [103]

٣٧٣٩-١٣/١٧- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ شَدَّادٍ وَذُكِرَ الْمُتَلَاعِنَانِ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ ابْنُ شَدَّادٍ أَهُمَا اللَّذَانِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَوْ كُنْتُ رَاجِمًا أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ لَرَجَمْتُهَا فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا تِلْكَ امْرَأَةٌ أَعْلَنَتْ قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ

103 3737 numaralı hadisin kaynakları

3739-12/17- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer de –lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Zinad'dan tahdis etti. O, el-Kasım b. Muhammed'den şöyle dediğini rivâyet etti: Abdullah b. Şeddad dedi ki: İbn Abbas'ın yanında lanetleşen karı kocadan söz edildi. İbn Şeddad dedi ki: Bu ikisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer ben bir kimseyi beyyinesiz recm edecek olsaydım bu kadını recm ederdim"* dediği kimseler midir? diye sordu. İbn Abbas: Hayır, o açıkça ilan eden bir kadındı, dedi.

İbn Ebu Ömer de el-Kasım b. Muhammed'den rivâyetinde: Ben İbn Abbas'ı dinledim, dedi. [104]

٣٧٤٠-١٤/١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يَجِدُ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا قَالَ سَعْدٌ بَلَى وَالَّذِي أَكْرَمَكَ بِالْحَقِّ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اسْمَعُوا إِلَى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ

3740-14/18- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Abdulaziz –yani ed-Derâverdî- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Sa'd b. Ubade el-Ensari (radıyallâhu anh) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Karısı ile birlikte bir adam bulan kişi hakkında ne dersin? Onu öldürür mü? dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır"* buyurdu. Sa'd: Seni hak ile şereflendiren Allah'a yemin ederim ki öldürür dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Efendinizin ne söylediğini iyi duyun"* buyurdu. [105]

Şerh

"Sa'd b. Ubade dedi ki: ... *iyi duyun*" (Bundan sonraki) diğer rivâyette (3742) "Asla, seni hak ile gönderene yemin ederim ki hiç gecikmeden ona kılıcımı indiririm" dediği belirtilmektedir.

Mâverdî ve başkaları dedi ki: Onun söylediği bu sözler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediğini reddetmek için söylenmediği gibi Sa'd b. Ubade, yüce Rasûlün (sallallâhu aleyhi ve sellem) emrine muhalefet etmek için de söylemiş değildir. Bu sözünün anlamı insanın karısı yanında birisini gördüğü taktirde halinin ne olacağını gazab ve öfkenin onu tamamen istila edeceğini

104 Buhari, 3685, 7238; İbn Mace, 2560; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6327

105 Ebu Davud, 5732; İbn Mace, 2605; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12699

haber vermektir. İşte kendisi böyle bir durumda hiç gecikmeden ona kılıcını -asi olacak dahi olsa- indirecektir.

Seyyid ise, İbnu'l-Enbari ve başkalarının dediklerine göre övünülecek hususlarda kavminden ileri olan kimseye denilir. Aynı şekilde Seyyid hâlim (tahammülkar) kişi demektir. Güzel ahlaklı ve başkan anlamlarına da gelir. Hadis, efendinizin bu sözüne hayret ediniz anlamındadır.

٣٧٤١-١٥/١٩- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ عِيسَى -حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنْ وَجَدْتُ مَعَ امْرَأَتِي رَجُلًا أَؤُمْهِلُهُ حَتَّى آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ قَالَ نَعَمْ

3741-15/19- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Sa'd b. Ubade: Ey Allah'ın Rasûlü! Karım ile birlikte bir adam bulacak olursam dört şahit getirinceye kadar ona süre mi vereyim? dedi. Allah Rasûlü: *"Evet"* buyurdu. [106]

٣٧٤٢-١٦/٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ حَدَّثَنِي سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ يَا رَسُولَ اللهِ لَوْ وَجَدْتُ مَعَ أَهْلِي رَجُلًا لَمْ أَمَسَّهُ حَتَّى آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَعَمْ قَالَ كَلَّا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ كُنْتُ لَأُعَاجِلُهُ بِالسَّيْفِ قَبْلَ ذَلِكَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اسْمَعُوا إِلَى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ إِنَّهُ لَغَيُورٌ وَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللهُ أَغْيَرُ مِنِّي

3742-16/20- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Sa'd b. Ubade: Ey Allah'ın Rasûlü! Karım ile birlikte bir adam bulsam ben dört şahit getirinceye kadar ona el sürmeyecek miyim? dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. Sa'd (radıyallâhu anh): Seni hak ile gönderene yemin ederim ki asla yapamam. Bu durumda ben bundan çok daha önce elimi çabuk tutup kılıç darbesi indiririm, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Efendinizin dediğine kulak verin. Şüphesiz ki o çok gayretli (kıskanç)dır. Ben ondan da kıskancım. Allah benden de kıskançtır"* buyurdu.[107]

---

106 Ebu Davud, 4533; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12737

107 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12677

٣٧٤٣-١٧/٢١- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ وَرَّادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ رَأَيْتُ رَجُلًا مَعَ امْرَأَتِي لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرُ مُصْفِحٍ عَنْهُ فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ فَوَاللهِ لَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللهُ أَغْيَرُ مِنِّي مِنْ أَجْلِ غَيْرَةِ اللهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا شَخْصَ أَغْيَرُ مِنَ اللهِ وَلَا شَخْصَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ مِنَ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ بَعَثَ اللهُ الْمُرْسَلِينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَلَا شَخْصَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمِدْحَةُ مِنَ اللهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ وَعَدَ اللهُ الْجَنَّةَ

3743-17/21- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî ve Ebu Kâmil Fudayl b. Huseyn el-Cahderî –lafız Ebu Kâmil'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Avane, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, bize Muğire'nin katibi Verrad, Muğire b. Şu'be'den şöyle dediğini rivâyet etti: Sa'd b. Ubade dedi ki: Karımla birlikte bir adam görecek olursam andolsun ben ona kılıcımın enli olan tarafı ile olmamak üzere bir darbe indiririm.

Bu söyledikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca şöyle buyurdu: *"Siz Sa'd'ın kıskançlığına şaşıyor musunuz? Elbette ben ondan daha kıskancım. Allah benden de kıskançtır. İşte Allah kıskançlığından ötürü gizlisi ile açığı ile her türlü hayasızlığı haram etmiştir. Allah'tan kıskanç bir kimse yoktur. Allah'tan daha çok ileri sürülecek bir mazeret bırakmamayı seven kimse de yoktur. Bundan dolayı Allah, rasulleri müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndermiştir. Allah'tan daha çok övülmeyi seven kimse de yoktur. Bundan dolayı Allah cenneti va'detmiştir."* [108]

Şerh

"Ona kılıcın enli tarafı ile olmamak üzere bir darbe indiririm." Yani ben ona kılıcın (enli olmayan) yan tarafı ile değil, aksine keskin tarafı ile ona darbemi indiririm.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz ki o çok kıskançtır, ben ondan da kıskancım"*diğer rivâyette (3743) *"Allah benden de kıskançtır. Allah kıskançlığından dolayı gizlisi ile açığı ile hayasızlıkları haram kılmıştır."*

108 Buhari, 6846 –muhtasar olarak-, 7416; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11548

İlim adamları der ki: Gayret (kıskançlık) aslında alıkoymak, engel olmak demektir. Eşine karşı gayûr (gayretli, kıskanç) adam ise onları bakış, konuşma ya da başka bir suretle yabancı birisi ile alaka kurmaktan engelleyen demektir. Gayret (kıskançlık) bir kemâl sıfatıdır. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd'ın gayûr (çok gayretli, namusuna çok düşkün) olduğunu kendisinin Sa'd'dan da kıskanç olduğunu, Allah'ın ise kendisinden kıskanç olduğunu ve bundan dolayı hayasızlıkları haram kıldığını haber verdi.

İşte bu, yüce Allah'ın kıskançlığının ne anlama geldiğini açıklamaktadır. Yani yüce Allah'ın gayreti, onun insanlara hayasızlıkları yasaklamasıdır. Fakat insanlar hakkında gayret (kıskançlık) ile birlikte insanın durumunun değişmesi, kızıp tepki göstermesi de sözkonusu olur. Fakat bu hal yüce Allah'ın kıskançlığı hakkında imkânsız bir durumdur.

"Yüce Allah'tan kıskanç kimse yoktur." Yani hiçbir kimse O'ndan kıskanç değildir. Burada "şahıs" lafzı istiare olarak kullanılmıştır. Anlamının hiçbir kimsenin yüce Allah'tan daha kıskanç olması mümkün değildir ve böyle bir şey düşünülemez. Bu sebeple insanın şanı yüce Allah'ın kullarına yaptığı muamele ile kendisini edeblendirmesi gerekir. Çünkü O, onları cezalandırmakta acele etmez. Aksine onları sakındırmakta, uyarmakta, bunu onlara tekrar tekrar hatırlatmakta, onlara mühlet vermektedir. O halde kulun da aynı şekilde yersiz olarak başkasını öldürmekte ve başka işler yapmakta acele etmemelidir. Çünkü yüce Allah eğer kullarını acilen cezalandıracak olsa dahi bu O'nun adaletli bir uygulaması olmakla birlikte onları çabucak cezalandırmaz anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Hiç kimse de ileri sürülecek bir mazeret bırakmamayı Allah'tan daha çok sevmez..." Yani yüce Allah'tan daha çok kimsenin mazeretinin kalmamasını seven yoktur. Burada özür mazeret bırakmamak ve onları cezalandırmadan önce uyarıp korkutmak anlamındadır. İşte bunun için rasuller göndermiştir. Nitekim yüce Allah: *"Biz bir rasul göndermedikçe azab ediciler değiliz"* (İsra, 15) buyurmaktadır.

Midha, övgü demektir. Sonunda te harfi getirilecek olursa mim harfi kesreli olur, te harfi getirilmez ise fethalı "medh" olur.

"Bundan dolayı cenneti va'd etmiştir" sözü de şu demektir. Yani yüce Allah cenneti va'detti ve onu çokça teşvik etti. Bunun için de kullar cenneti O'ndan çokça isterler ve bundan dolayı O'nu bol bol överler. Allah en iyi bilendir.

٣٧٤٤-.../٢٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ غَيْرَ مُصْفِحٍ وَلَمْ يَقُلْ عَنْهُ

3744-.../22- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Huseyn b. Ali, Zaide'den tahdis etti, o Abdulmelik b. Umeyr'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti ve: "Enli kısmı ile değil" derken "anhu: ondan" lafzını söylemedi. [109]

٣٧٤٥-١٨/٢٣- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي فَزَارَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَا أَلْوَانُهَا قَالَ حُمْرٌ قَالَ هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ قَالَ إِنَّ فِيهَا لَوُرْقًا قَالَ فَأَنَّى أَتَاهَا ذَلِكَ قَالَ عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ قَالَ وَهَذَا عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ

3745-18/23- Bunu bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da –lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Fezare oğullarından bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek benim karım siyah bir çocuk doğurdu, dedi.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Senin deven var mı?"* buyurdu. Soru soran: Evet dedi. Allah Rasûlü: *"Renkleri ne?"* buyurdu. Adam: Kırmızı dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki aralarında boz renklileri var mı?"* dedi. Adam: Gerçekten aralarında boz renklileri de vardır, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki bu renk onlara nereden geldi?"* buyurdu. Adam: Olur ki bir damar çekmiştir dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunu da bir damar çekmiş olabilir"* buyurdu. [110]

---

109 3743 numaralı hadisin kaynakları

110 Ebu Davud, 2260; Tirmizi, 2128; Nesai, 3478; İbn Mace, 2002; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13139

Şerh

"Benim karım siyah bir çocuk doğurdu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *develerin var mı? diye* sordu..." Evrak (boz renkli) siyahlığı saf olmayandır. Bundan dolayı küle de evrak, güvercine de verka denilmiştir. Çoğulu vav harfi ötreli, re harfi sakin "vurk" diye gelir. Tıpkı ahmer (kırmızı)nın çoğulunun "humr" diye gelmesi gibi.

Burada "damar" ile, nesebden gelen bir asıl (soya çekim) kastedilmektedir. Böylelikle meyvenin damarına benzetme yapılmıştır. Arapların: Filan kişinin nesebi, hasebi yahut adiliği, cömertliği oldukça arîkdir demeleri de buradan gelmektedir. "Çekmiştir" ifadesi ise ona benzemiş, ona çekmiş ve böylelikle onun rengini üstüne almış demektir. Çünkü nez', aslında cezb etmek, çekmek demektir. Benzerliği dolayısı ile kendisi ona çekmiş gibi olur. Çocuk babasına çekti, babasına benzedi, derken bu fiil kullanılır.

Bu hadisten anlaşıldığı üzere çocuk neseb itibari ile kocaya katılır. Çocuğun rengi babasının renginden farklı olsa dahi. Hatta baba beyaz tenli, çocuk siyah tenli ya da onun aksi dahi olsa nesebi ona katılır. Sırf renk farklılığından dolayı çocuğun nesebini terk etmek helal değildir. Aynı şekilde karı koca beyaz olup çocuk siyah olsa ya da bunun aksi olsa muhtemelen geçmişteki atalardan birisinin damarına çekmiş olabilir.

Bu hadis-i şerifte üstü kapalı (tariz) ile çocuğun kendisinden olmadığını söylemenin gerçek anlamda bir red etmek olmadığına ve aynı zamanda üstü kapalı (tariz) yolu ile zina itham etmenin kasb sayılmayacağına delil vardır. Bu da Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin görüşüdür.

Yine hadiste kıyas ve benzerliklerin itibara alınacağı misaller vermek sureti ile anlatım ve açıklama yapılacağı da görülmektedir. Ayrıca hadis nesebler hususunda ihtiyatlı olmayı ve sadece mümkün olması sureti ile nesebin ilhak edilmesinin sözkonusu olacağı belirtilmektedir.

٣٧٤٦-١٩/٢٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنِي ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ جَمِيعًا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَدَتْ امْرَأَتِي غُلَامًا أَسْوَدَ وَهُوَ حِينَئِذٍ يُعَرِّضُ بِأَنْ يَنْفِيَهُ وَزَادَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ وَلَمْ يُرَخِّصْ لَهُ فِي الِانْتِفَاءِ مِنْهُ

3746-19/24- Bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. İbn Râfi' bize Abdurrezzak tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi dedi. Bize Ma'mer haber verdi, (H.) Bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize İbn Ebu Zi'b haber verdi, hepsi ez-Zührî'den bu isnâd ile İbn Uyeyne'nin hadisine yakın olarak bu hadisi rivâyet etti.

Ancak Ma'merin hadisinde şöyle denilmektedir: Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim karım siyah bir çocuk doğurdu dedi. O zaman bu sözleri ile çocuğunun kendisinden olmadığını üstü kapalı anlatmak istiyordu. Hadisin sonunda da şunları ekledi: (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)) ona çocuğun kendisinden olmadığını söylemesine ruhsat vermedi. [111]

٣٧٤٧-٢٠/٢٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ وَإِنِّي أَنْكَرْتُهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ مَا أَلْوَانُهَا قَالَ حُمْرٌ قَالَ فَهَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ قَالَ نَعَمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنَّى هُوَ قَالَ لَعَلَّهُ يَا رَسُولَ اللهِ يَكُونُ نَزَعَهُ عِرْقٌ لَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ وَهَذَا لَعَلَّهُ يَكُونُ نَزَعَهُ عِرْقٌ لَهُ

3747-20/25- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da -lafız Harmele'ye ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre bir bedevi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim karım siyah bir çocuk doğurdu ve ben bunu (kendimden) kabul edemedim.

Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Senin hiç deven var mı?"* buyurdu. Adam: Evet dedi. Allah Rasûlü: *"Renkleri ne?"* buyurdu. Adam: Kırmızı dedi. Allah Rasûlü: *"Peki aralarında boz renklileri var mı?"* dedi. Adam evet dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O nereden geldi?"* buyurdu. Adam: Belki de ey Allah'ın Rasûlü, bir damar onu çekmiş olabilir, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"İşte belki bunu da bir damar kendisine çekmiş olabilir"* buyurdu. [112]

111 İshak b. İbrahim'in rivâyetini, Ebu Davud, 2261; Nesai, 3479; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13273'de; İbn Rafi'in hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13252

112 Buhari, 7314; Ebu Davud, 2262; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15311

Şerh

"Benim karım siyah bir çocuk doğurdu ve ben onu kendimden kabul edemedim." Yani kalbimde onun benden olmasını garip karşıladım. Yoksa sözlü olarak çocuğun kendisinden olmadığını söylemiş değildir.

٣٧٤٨-.../٢٦- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنٌ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ بَلَغَنَا أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

3748-.../26- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Huceyn tahdis etti, bize Leys, Ukeyl'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bize ulaştığına göre Ebu Hureyre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onların naklettikleri hadise yakın bir hadis rivâyet ederdi. [113]



113 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15498

٢٠/١١- كِتَاب الْعِتْق

20/11 ITK (HÜRRİYETE KAVUŞTURMA) KİTABI

Dil bilginleri der ki: Itk, hürriyet demektir. Ateka, ya'tiku, ıtken ve atâken denilmesi buradan gelir. Bunu el-Muhkem sahibi ve başkaları nakletmektedir. (Mastarı) Itâken ve Itâkaten de gelir. Kendisine hürriyet verilene "atîk ve âtik" denilir. Bunu da el-Cevheri nakletmektedir. Çoğulu utekâ diye gelir. A'tekahu: Ona hürriyetini verdi, demek olup bu şekilde hürriyeti verilene "mu'tak" denilir, çoğulu "utekâ" diye gelir. Hürriyeti verilen cariyeye atîk ve atîka denilir, çoğulu atâik diye gelir.

"Atâk yapacağına yemin etti" kölelerini hürriyetine kavuşturacağına yemin etti, demektir. el-Ezheri dedi ki: Bu da Arapların yarışta öne geçip kurtulduğu zaman kullanılan: "Atake'l-feras" tabirlerinden türetilmiştir. Ataka'l-ferh: kuş yavrusu uçtu ve kendi başına kaldı demektir.

Buna sebep ise kölenin ıtk ile kurtulması ve dilediği yere gidebilmesidir. Ezherî ve başkalarının dediklerine göre bir canı hürriyetine kavuşturan kimseye bir rakabeyi hürriyete kavuşturdu ve bir rakabeyi çözdü, denilmesinin ve bunun için diğer organlar arasından özellikle rakabe (boyun)un zikredilmesinin sebebi, -hürriyete kavuşturmak bedenin tamamını kapsamakla birlikte- efendinin köle üzerindeki hükmünün ve mülkiyetinin kölenin boynundaki bir ipe ve onun dışarı çıkmasını engelleyen bir tasmaya benzemesinden dolayıdır. İşte buna hürriyet verildiği zaman sanki boynu bu halden kurtarılmış gibi olur. Allah en iyi bilendir.



.../١- باب مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ

.../1- BİR KÖLEDEKİ ORTAK PAYINA HÜRRİYETİNİ VEREN KİMSE BABI

٣٧٤٩-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قُلْتُ لِمَالِكٍ حَدَّثَكَ نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ الْعَدْلِ فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ

3749-1/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e dedim ki: Sana Nâfi', İbn Ömer'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir kimse bir köledeki payına hürriyetini verip de onun kölenin değerine ulaşacak malı varsa onun adına adaletli bir şekilde köleye değer biçilir. Sonra da ortaklarına paylarını verir ve köle onun adına hürriyete kavuşturulur. Aksi taktirde o köleden hürriyete kavuşturduğu kadarını hürriyete kavuşturmuş olur."* [114]

٣٧٥٠-.../٢- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ جَمِيعًا عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ

3750-.../2- Bunu bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b Rumh da birlikte Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti, bize Cerir b. Hâzim tahdis etti. (H.) Bize Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil de tahdis edip

114 Buhari, 2522; Müslim, 4301; Ebu Davud, 3940; İbn Mace, 2528; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8328

dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said'i dinledim (H.) Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdurrezzak, İbn Cureyc'den haber verdi, bana İsmail b Umeyye haber verdi. (H.) Bize Harun b. Sa'd el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Üsâme haber verdi, (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk, İbn Ebu Zi'b'den tahdis etti, bütün bunlar Nâfi'den, o İbn Ömer'den Malik'in Nâfi'den naklettiği hadis ile aynı manada hadisi rivâyet ettiler. [115]

١/٢- بَاب ذِكْرِ سِعَايَةِ الْعَبْدِ

1/2- KÖLENİN (BEDELİNİN BİR KISMINI KAZANMASI İÇİN) ÇALIŞTIRILMASI BABI

٣٧٥١-٢/١- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِي الْمَمْلُوكِ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ فَيُعْتِقُ أَحَدُهُمَا قَالَ يَضْمَنُ

3751-2/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşar -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o en-Nadr b. Enes'den, o Beşir b. Nehîk'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den iki adamın ortak bir kölesini ikisinden birisinin hürriyete kavuşturması hakkında *"tazminat öder"* buyurmuştur. [116]

---

115 Kuteybe b. Said'in hadisini: Buhari, 2525 -muallak olarak-; Müslim, 4304; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8283; Şeyban b. Ferruh'un rivâyetini: Buhari, 2553; Müslim, 4303; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7690; Ebu Rabi'in rivâyetini: Buhari, 2491, 2524; Müslim, 4304; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7511; İbn Numeyr'in hadisini: Müslim, 4302; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7990; İbnu'l-Müsennâ'nın hadisini: Buhari, 2525 -muallak olarak-; Ebu Davud, 3944; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8521; İshak b. Mansu'run hadisini Buhari, 2525 -muallak olarak-; Müslim, 4304; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7497; Harun b. Said el-Eyli'nin hadisini: Müslim, 4304; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7471; Muhammed b. Rafi'in hadisini; Buhari, 2525 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8431'de rivâyet etmişlerdir.

116 Buhari, 2491, 2504, 2526; Müslim, 4307-4310; Ebu Davud, 3934-3939; Tirmizi, 1348; İbn Mace, 2527; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12211

٣٧٥٢-٣/٢- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أَعْتَقَ شِقْصًا لَهُ فِي عَبْدٍ فَخَلَاصُهُ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ اسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ

3752-3/2- Bana Amr en-Nâkid de tahdis etti... en-Nadr b. Enes, Beşir b. Nehîk'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Her kim bir köledeki payını azad ederse onun (kölelikten tamamen) kurtulması şayet malı varsa onun malından gerçekleşir. Eğer malı yoksa köle'den ona meşakket vermeyecek şekilde çalışması istenir."* [117]

٣٧٥٣-٤/٣- وَحَدَّثَنَاه عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ قُوِّمَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ قِيمَةَ عَدْلٍ ثُمَّ يُسْتَسْعَى فِي نَصِيبِ الَّذِي لَمْ يُعْتِقْ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ

3753-4/3- Bunu bize Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa -yani b. Yunus- Said b. Ebu Arûbe'den bu isnad ile tahdis etti ve şunları ekledi: "Eğer onun malı yoksa onun adına köleye adaletli bir şekilde değer biçilir. Sonra da ona hürriyetini vermeyen kişinin payı için -köleye ağır gelmeyecek işlerde- çalışması istenir." [118]

٣٧٥٤-.../٤- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ وَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ عَدْلٍ

3754-.../4- Bana Harun b. Abdullah tahdis etti, bize Vehb b. Cerir tahdis etti, bize babam tahdis edip dedi ki: Ben Katâde'yi bu isnad ile İbn Ebu Arûbe'nin hadisi ile aynı manada tahdis ederken dinledim ve ayrıca hadiste "onun adına adaletli bir şekilde (köleye) değer biçilir" ibaresini de zikretti. [119]

117 3751 numaralı hadisin kaynakları
118 3751 numaralı hadisin kaynakları
119 3751

Şerh

(3749) "Her kim bir köledeki payına hürriyetini verirse..." aksi taktirde ondan hürriyetini verdiği kadarı hür olur. İbn Ömer'in hadisi bu şekildedir. Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadiste (3751) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki kişinin ortak olduğu köle hakkında birisi payına hürriyetini verecek olursa "tazminat öder" buyurduğunu zikretmektedir. Bir diğer rivâyette (3752) "her kim bir köledeki payına hürriyetini verirse onun kurtuluşu... meşakket vermeyecek bir şekilde çalışması istenir." Başka bir rivâyette "eğer onun malı yoksa köleye onun adına adaletli bir şekilde değer biçilir... çalışması istenir" denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada istisa, kölenin çalışmasının istenmesinin sözkonusu edilmesi hususunda raviler arasında ihtilaf vardır. Dârâkutni dedi ki: Bu hadisi Şu'be ve Hişam, Katâde'den rivâyet etmişlerdir. Her ikisi daha sağlam ravilerdir. Her ikisi de hadiste kölenin çalışmasının istenmesini zikretmemektedirler. Hemmam da onlara muvafakat etmiştir. O da kölenin çalışmasının istenmesini hadisten ayırmış, onu Ebu Katâde'nin bir görüşü olarak ifade etmiştir. Buhari de buna göre bu hadisi rivâyet etmiştir. Doğrusu da budur.

Dârâkutni dedi ki: Ebu Bekir en-Neysâburi'yi: Hemmâm'ın naklettiği ve zaptettiği rivâyet ne kadar güzeldir. O Katâde'nin sözünü hadisten ayrı zikretmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: el-Asili, İbnu'l-Kassâr ve başkaları dedi ki: Hadis-i şeriften kölenin çalışmasının istenmesini ıskât eden, onu hadiste zikredenden daha evladır. Çünkü bu ibare İbn Ömer'in rivâyeti olarak gelen diğer hadislerde bulunmamaktadır.

İbn Abdi'l-Berr dedi ki: Kölenin çalıştırılmasını sözkonusu etmeyenler onu sözkonusu edenlerden daha sağlamdır. Başkası ise şöyle demektedir: Bu hususta Said b. Ebu Arûbe'nin Katâde'den rivâyetinde ihtilaf vardır. Bir seferinde bunu zikretmiş bir seferinde zikretmemiştir. İşte bu, bu ifadenin -başkasının dediği gibi- hadisin metninden olmadığına delildir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları buraya kadardır. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları der ki: Bu hadiste istisa (kölenin çalışmasının istenmesi) şu demektir: Köle kazanç elde etmekle ve çalışmakla mükellef tutulur. Tâ ki diğer ortağın payının değerini kazansın. Bunu ortağa ödediği taktirde tamamen hürriyetini elde eder. İstisayı kabul edenlerin çoğunluğu bunu böylece açıklamışlardır. Bazıları ise hürriyetini vermeyen efendisine köledeki payı kadarı ile hizmet eder demektedir. Bu açıklamaya göre de hadisler birbirleri ile uyumlu bir şekilde anlaşılmış olur.

"Ona meşakket vermeyecek şekilde" yani ona zor gelecek, ağır gelecek işleri yapmakla yükümlü tutulmaz.

Şıks (şin harfi kesreli olarak) az ya da çok olsun pay demektir. Aynı zamanda buna ye harfi ziyadesi ile "şakîs" de denilir. Şin harfi kesreli olarak "şirk" de denilir. Bu hadisten anlaşıldığına göre ortak bir köledeki payına hürriyetini veren bir kimse adına eğer varlıklı ise kölenin geri kalan kısmına onun adına âdil bir şekilde değer biçilir. Köle ister müslüman, ister kâfir olsun ortağı ister müslüman ister kâfir olsun, hürriyet verilen ister erkek köle ister cariye olsun farketmez. Bu hususta ortağın da kölenin de payını hürriyetine kavuşturanın da başka bir şey seçme hakları yoktur. Aksine hepsi bundan hoşlanmasa dahi bu hüküm -yüce Allah'ın kölenin hürriyete kavuşmaktaki hakkına riayet edilmesi için- uygulanır.

İlim adamlarının icma ettiklerine göre payına hürriyetini veren kişinin payı o hürriyeti vermekle hür olur. Bundan tek istisna Kadı Iyaz'ın Rabia'dan naklettiği şu görüşüdür: O dedi ki: İster zengin ister fakir olsun payına hürriyetini verenin payı hür olmaz. Ama bu bütün sahih hadislere ve icmaya aykırı bâtıl bir görüştür. Diğer ortağın payına gelince eğer hürriyet veren kişi varlıklı ise hükmünün ne olacağı hususunda farklı altı görüş vardır:

1. Şafii mezhebinde sahih olup İbn Şubrume, Evzai, Sevri, İbn Ebu Leyla, Ebu Yusuf, Muhammed b. el-Hasen, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Malikilerden bazılarının kabul ettiği görüş olup bu görüşe göre bizzat o hürriyete kavuşturmakla hür olur ve ortağının payına onun adına hürriyete kavuşturduğu gündeki değeri ile kıymet biçilir. Tamamının velâ hakkı da hürriyetini verene ait olur. Hürriyetini verdiği andan itibaren de miras ve başka hususlarda hürlerin hükmüne tabi olur. Ortak olanın ise tıpkı onu öldürmesi halinde olduğu gibi payının değerini istemekten başka bir hakkı yoktur. Bunlar der ki: Eğer hürriyeti veren bundan sonra ödeme zorluğu çekecek olursa hürriyete kavuşturma geçerliliğini sürdürür ve kıymeti onun zimmetinde borç olur. Ölürse terikesinden alınır. Terikesi yoksa kıymeti artık boşa gider ve tamamının hürriyete kavuşması devamlılık arz eder. Bu fakihler derler ki: Eğer diğer ortak birincisinin hürriyete kavuşturmasından sonra kendi payına da hürriyetini verecek olursa onun bu şekilde ona hürriyet vermesi anlamsız (lağv, boş) olur. Çünkü esasen tamamı zaten hür olmuştur.

2. İkinci görüş köle değeri ödenmedikçe hürriyetine kavuşmuş olmaz. Bu da Maliki mezhebinin meşhur görüşüdür. Zahiri mezhebi âlimleri de böyle demiştir. Şafii'nin görüşü de budur.

3. Ebu Hanife'nin görüşü olup buna göre öbür ortak muhayyerdir. Arzu ederse değerinin yarısını kazanması için kölenin çalışmasını ister. Arzu ederse kendi payına hürriyetini verir ve velâ ikisi arasında ortak bir hak olur. Dilerse de hürriyetini veren ilk ortağı adına kendi payının değerini tespit eder. Sonra hürriyetini veren ilk ortak diğer ortağına ödediği değer kadarı ile köleye rücu' edip (ona dönüp) bu hususta onun çalışmasını ister. Bu durumda velânın tamamı ona (ilk olarak) hürriyetini veren kişiye ait olur. Ayrıca Ebu Hanife der ki: Köle çalışması istenen süre içerisinde bütün hükümleri itibari ile mükâtep konumundadır.

4. Osman el-Betti'nin görüşü olup buna göre payını hürriyete kavuşturana bir şey düşmez. Ancak cariyenin cima için istenen güzel bir cariye olması hali müstesnâdır. O durumda bu cariyedeki payı dolayısı ile ortağının sebep olduğu zararının tazminatını öder.

5. İbn Sîrin'in naklettiği görüş olup kölenin değeri beytül malden ödenir.

6. İshak b. Rahuye'den nakledilen bir görüş olup bu hüküm cariyeler dışarıda olmak üzere erkek köleler hakkındadır. Bu ise bütün ilim adamlarının kanaatine aykırı şaz bir görüştür.

Bundan önceki üç görüş ise hadislerdeki sarih ifadelere aykırı ve tutarsız görüşlerdir. Bundan dolayı bu görüşler sahiplerine red olunur.

Bütün bu hususlar payına hürriyet veren kişinin varlıklı olması halindedir. Eğer payına hürriyetini verdiği sırada fakir ise bu hususta da dört görüş sözkonusudur:

1. Malik, Şafii, Ahmed, Ebu Ubeyd ve ona muvafakat edenlerin kabul ettiği görüştür: Buna göre hürriyete kavuşmak yalnızca hürriyetini verenin payı hakkında geçerli olur ve bu şekilde hürriyeti veren kişiden bir şey istenmez. Köleden çalışması da istenmez. Aksine öbür ortağın payı önceki hali üzere köle kalmaya devam eder. İbn Ömer'in hadisi dolayısı ile Hicaz âlimlerinin çoğunluğu böyle demişlerdir.

2. İkinci görüş ise İbn Şubrume, Evzai, Ebu Hanife, İbn Ebu Leyla, diğer Kûfeliler ile İshak'ın görüşü olup buna göre diğer ortağın payı için kölenin çalışması istenir.

Bu görüş sahipleri kölenin kendisini hürriyete kavuşturana çalışmak sureti ile yaptığı ödemeleri rücu' edip (kendi payını hürriyete kavuşturan ilk ortaktan) ödediğini alıp almayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Ebu Leyla, ona rücu edip ödediğini alır demiştir. Ebu Hanife ve iki arkadaşı rücu'

etmez demişlerdir. Ayrıca Ebu Hanife'ye göre siaye (denilen çalıştırılma) süresi içerisinde mükatep köle konumundadır. Diğerlerine göre ise sirayet sebebi ile hürdür (yani bir bölümünün hürriyete kavuşturmasının etkisi ile geri kalan kısmı da hür olur).

3. Üçüncü görüş ise Züfer ile bazı Basralıların görüşüdür. Buna göre payını hürriyete kavuşturan adına değer biçilir ve eğer imkânı elverişli ise (kalan) değeri öder.

4. Kadı Iyaz'ın bazı ilim adamlarından naklettiği şu görüştür: Hürriyete kavuşturan kişi eğer eli dar birisi ise kendi payındaki hürriyeti vermesi de geçersiz olur. Böylelikle kölenin tamamı önceden olduğu gibi yine köle kalmaya devam eder. Bu ise bâtıl bir görüştür.

Fakat bir kimse bir kölenin tamamına malik olup onun bir kısmına hürriyetini verecek olursa istisa (çalışmasının istenmesi) sözkonusu olmadan tamamı ile derhal hür olur. Şafii, Malik, Ahmed ve bütün ilim adamlarının görüşü budur. Yalnız Ebu Hanife: Geri kalan kısmının değerini kazanmak için efendisi için çalışması istenir. Fakat arkadaşları bu hususta ona muhalefet etmiş ve cumhurun görüşünü kabul etmişlerdir.

Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre Ebu Hanife'nin görüşü gibi Tâvus, Rabia ve Hammâd'dan da rivâyet edilmiştir. Hasan'dan da rivâyetlerden biri böyledir. Zahir mezhebi âlimleri ile Şâbi, Ubeydullah b. el-Hasen el-Guberi'den gelen rivâyete göre ise bir kimsenin kölesinden dilediği kısmını hürriyetine kavuşturma hakkı vardır. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: İbn Ömer'in rivâyet ettiği hadiste (3749) "Aksi taktirde onun hürriyete kavuşturduğu kısım köleden hür olur" sözünün zahirinden anlaşıldığı üzere bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyruklarının bir kısmıdır. Malik ile Ubeydullah el-Umeri de bunu böylece rivâyet ederek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önceki sözlerine bitiştirmiş ve onun söylediği sözün bir kısmı olarak zikretmişlerdir. Bunu Eyyub da Nâfi'den rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: Nafi dedi ki: Aksi taktirde ondan hürriyetine kavuşturduğu kısım hürriyetine kavuşmuş olur deyip bunu hadisten ayrı bir ifade olarak zikretmiş ve Nâfi'in sözü diye ifade etmiştir. Eyyub da bir seferinde: Ben, bu, hadisten midir yoksa Nâfi'in söylediği bir şey midir bilmiyorum demiştir.

İşte bu rivâyet sebebi ile İbn Vaddah şöyle demiştir: Bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözünden değildir. Kadı Iyaz da şöyle demektedir: Malik ve Ubeydullah el-Umeri'nin söyledikleri daha önceliklidir diyerek bunu iyi bulduğunu ifade etmiştir. Üstelik Malik ve Ubeydullah Nâfi'den gelen rivâyetler

hususunda bu alanın ehil âlimlerine göre Eyyub'dan daha sağlamdır. Üstelik Eyyub az önce zikrettiğimiz gibi de bu hususta şüphe etmiştir. (Kadı devamla) dedi ki: Bunu Yahya b. Said de Nâfi'den rivâyet etmiş bulunmaktadır. Burada ayrıca dedi ki: Aksi taktirde yaptığı caiz olur. Böyle diyerek rivâyeti mana olarak zikretmiş olmaktadır. İşte bütün bunlar kölenin istisa edileceği (kalan kısmının değerini kazanmak için çalışmasının isteneceği) görüşünü kabul edenlerin kanaatini reddetmektedir. Allah en iyi bilendir.

"Adaletli bir şekilde" fazlasız ve eksiksiz olarak ona değer biçilir demektir. Allah en iyi bilendir.

٢/٣- بَاب إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ

2/3 VELÂ HAKKI ANCAK HÜRRİYETİ VEREN KİMSEYE AİTTİR BABI

٣٧٥٥-٥/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَةً تُعْتِقُهَا فَقَالَ أَهْلُهَا نَبِيعُكِهَا عَلَى أَنَّ وَلَاءَهَا لَنَا فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَا يَمْنَعُكِ ذَلِكِ فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ

3755-5/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre bir cariye satın alıp ona hürriyetini vermek istedi. O cariye sahipleri: Biz bu cariyemizi sana, velâ hakkı bize ait olmak üzere satarız dediler. Âişe (radıyallâhu anhâ) bu hususu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince o: *"Bu sana engel değildir. Çünkü velâ hakkı hürriyete kavuşturanadır"* buyurdu. [120]

٣٧٥٦-٦/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ عَائِشَةَ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا وَلَمْ تَكُنْ قَضَتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ ارْجِعِي إِلَى أَهْلِكِ فَإِنْ أَحَبُّوا أَنْ أَقْضِيَ عَنْكِ كِتَابَتَكِ وَيَكُونَ وَلَاؤُكِ لِي فَعَلْتُ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ بَرِيرَةُ لِأَهْلِهَا فَأَبَوْا وَقَالُوا إِنْ

120 Buhari, 2169, 2562, 2757; Ebu Davud, 2915; Nesai, 4658; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8334

شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكِ فَلْتَفْعَلْ وَيَكُونَ لَنَا وَلَاؤُكِ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ابْتَاعِي فَأَعْتِقِي فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ مَا بَالُ أُنَاسٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللهِ مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللهِ فَلَيْسَ لَهُ وَإِنْ شَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ شَرْطُ اللهِ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ

3756-6/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Urve'den rivâyet ettiğine göre Âişe kendisine şunu haber verdi: Berire, Âişe'ye gelerek kitabet (yazışma) bedelinde kendisine yardımcı olmasını istedi. Henüz yazışma bedelinden herhangi bir ödeme yapmamıştı. Bunun üzerine Âişe ona: Sahiplerine geri dön, arzu ederlerse senin adına yazışma bedelini öderim, senin velân da bana ait olur. Kabul ederlerse bunu yaparım, dedi.

Berire bunu sahiplerine söyledi, onlar kabul etmeyerek: Eğer ecrini Allah'tan bekleyerek vermek istiyorsa yapsın. Senin velâ hakkın da bize ait olur dediler.

Âişe bu durumu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona: *"Sen satın al ve ona hürriyetini ver. Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturana aittir"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp: *"Bazı insanlara ne oluyor ki Allah'ın kitabında bulunmayan bir takım şartlar koşuyorlar. Her kim Allah'ın kitabında bulunmayan bir şart koşarsa onun lehine bu şart kabul edilmez. İsterse yüz defa şart koşsun. Çünkü Allah'ın şartı(nı yerine getirmek) daha bir haktır ve daha sağlamdır"* buyurdu. [121]

٣٧٥٧-٧/٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ جَاءَتْ بَرِيرَةُ إِلَيَّ فَقَالَتْ يَا عَائِشَةُ إِنِّي كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ فِي كُلِّ عَامٍ أُوقِيَّةٌ بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ وَزَادَ فَقَالَ لَا يَمْنَعُكِ ذَلِكِ مِنْهَا ابْتَاعِي وَأَعْتِقِي وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ

121 Buhari, 2561, 2717; Ebu Davud, 3929; Tirmizi, 2124; Nesai, 4669, 4670; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16570

3757-7/3- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti... Urve b. ez-Zubeyr, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Berire yanıma geldi ve: Ey Âişe! Ben sahiplerim ile her sene bir ukiyye (gümüş) ödemek üzere bir kaç ukiyye üzere yazıştım dedi.

Bu hadiste Leys'in hadisi ile aynı mana bulunmakta olup şunları da eklemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Bu senin onu almana engel olmasın. Onu al ve ona hürriyetini ver"* buyurdu. Yine hadiste şunları da söyledi: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlar arasında ayağa kalktı, Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra: *"Emma ba'du: Şimdi..."* buyurdu.[122]

٣٧٥٨-٨/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَتْ عَلَيَّ بَرِيرَةُ فَقَالَتْ إِنَّ أَهْلِي كَاتَبُونِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ فِي تِسْعِ سِنِينَ فِي كُلِّ سَنَةٍ أُوقِيَّةٌ فَأَعِينِينِي فَقُلْتُ لَهَا إِنْ شَاءَ أَهْلُكِ أَنْ أَعُدَّهَا لَهُمْ عَدَّةً وَاحِدَةً وَأُعْتِقَكِ وَيَكُونَ الْوَلَاءُ لِي فَعَلْتُ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِأَهْلِهَا فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ فَأَتَتْنِي فَذَكَرَتْ ذَلِكَ قَالَتْ فَانْتَهَرْتُهَا فَقَالَتْ لَا هَا اللهِ إِذًا قَالَتْ فَسَمِعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَأَلَنِي فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ فَفَعَلْتُ قَالَتْ ثُمَّ خَطَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَشِيَّةً فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَمَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللهِ مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ كِتَابُ اللهِ أَحَقُّ وَشَرْطُ اللهِ أَوْثَقُ مَا بَالُ رِجَالٍ مِنْكُمْ يَقُولُ أَحَدُهُمْ أَعْتِقْ فُلَانًا وَالْوَلَاءُ لِي إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ

3758-8/4- Bize Ebu Kureyb, Muhammed b. el-A'lâ el-Hemdânî de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişam b. Urve tahdis etti, bana babam, Âişe'den şöyle dediğini haber verdi: Berire yanıma geldi ve: Benim sahiplerim benimle dokuz yılda ödenmek üzere her sene bir ukiyye ödeyecek şekilde dokuz ukiyye bedel ile benimle yazıştılar. Sen de bana yardımcı ol dedi. Ben de ona: Eğer senin sahiplerin kendilerine bunu bir defada sayıp vermemi, sana hürriyetini verip buna karşılık velâ hakkının da bana ait olmasını kabul ederlerse ben de bunu yaparım, dedim.

122 Buhari, 2560; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16702

O da gidip bunu sahiplerine söyledi. Onlar ise velâ hakkı kendilerine ait olmadıkça kabul etmeyeceklerini ifade ettiler. Sonra Berire yanıma gelip bunu söyledi. Âişe (radıyallâhu anhâ) ben de ona kızdım, dedi. Berire: O halde Allah'a yemin olsun bu iş olmaz, dedi. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) işitince bana (durumu) sordu. Ben de kendisine haber verdim. O: *"Sen onu satın al, ona hürriyetini ver, velâ hakkının onlara ait olduğu şartını da koş. Fakat hiç şüphesiz velâ hürriyete kavuşturana aittir"* buyurdu. Ben de böyle yaptım.

Âişe dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşama doğru hutbe verdi. Allah'a layık olduğu şekilde hamd ve senâda bulunduktan sonra: *"Emma ba'du (bundan sonra, imdi). Bir takım kimselere ne oluyor ki Allah'ın kitabında bulunmayan bazı şartlar koşuyorlar. Aziz ve celil Allah'ın kitabında bulunmayan herhangi bir şart bâtıldır. İsterse bu yüz şart olsun. Allah'ın kitabı daha haktır, Allah'ın şartı daha sağlamdır. Sizden bir takım kimselere ne oluyor ki birisi kalkıyor (diğerine) sen filanı hürriyetine kavuştur, velâ hakkı da bana ait olsun, diyebiliyor? Velâ hakkı, kim hürriyete kavuşturursa ancak ona aittir"* buyurdu. [123]

٣٧٥٩-٩/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ قَالَ وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا وَلَوْ كَانَ حُرًّا لَمْ يُخَيِّرْهَا وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمْ أَمَّا بَعْدُ

3759-9/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti (H.) Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim de tahdis etti, birlikte Cerir'den rivâyet etti, hepsi Hişam b. Urve'den bu isnad ile Ebu Üsâme'nin hadisine yakın olarak hadisi rivâyet etti.

Ancak hadisin Cerir tarafından rivâyetinde o şöyle dedi: Onun kocası da bir köle idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu seçmekte serbest bıraktı. O da kendisini tercih etti. Eğer kocası hür olsaydı onu seçmekte serbest bırakmazdı. Fakat onların hadisi rivâyetlerinde "emma ba'du: imdi" yoktur. [124]

---

123 Buhari, 2563; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16813

124 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17003; Ebu Kureyb'in rivâyetini, İbn Mace, 2521; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17263; Zuheyr b.

٣٧٦٠-١٠/٦- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ فِي بَرِيرَةَ ثَلَاثُ قَضِيَّاتٍ أَرَادَ أَهْلُهَا أَنْ يَبِيعُوهَا وَيَشْتَرِطُوا وَلَاءَهَا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ قَالَتْ وَعَتَقَتْ فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا قَالَتْ وَكَانَ النَّاسُ يَتَصَدَّقُونَ عَلَيْهَا وَتُهْدِي لَنَا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَهُوَ لَكُمْ هَدِيَّةٌ فَكُلُوهُ

3760-10/6- Bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-A'lâ da -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize Hişam b. Urve, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Berire hakkında üç meselenin hükmü ortaya çıktı: Sahipleri onu satıp onun velâ hakkının kendilerine ait olmasını şart koşmak istediler, ben bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylediğimde o: *"Sen onu satın al ve ona hürriyetini ver. Şüphesiz velâ hakkı hürriyete kavuşturana aittir"* buyurdu.

(Âişe devamla) dedi ki: O hürriyetine kavuşunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini seçmekte serbest bıraktı, o da kendisini seçti. (Devamla) dedi ki: "İnsanlar ona sadaka verir, kendisi de bize hediye verirdi. Bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince o: *"Ona sadakadır, o sizin için ise bir hediyedir. Bu sebeple onu yiyebilirsiniz"* buyurdu. [125]

٣٧٦١-١١/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا اشْتَرَتْ بَرِيرَةَ مِنْ أُنَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَاشْتَرَطُوا الْوَلَاءَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْوَلَاءُ لِمَنْ وَلِيَ النِّعْمَةَ وَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا وَأَهْدَتْ لِعَائِشَةَ لَحْمًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْ صَنَعْتُمْ لَنَا مِنْ هَذَا اللَّحْمِ قَالَتْ عَائِشَةُ تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ فَقَالَ هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ

Harb'ın rivâyetini, Buhari, 2563; Ebu Davud, 2223 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1154 -muhtasar olarak-, Nesai, 3451; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16770

125 Daha önce geçen 2484 numaralı hadisin kaynakları

3761-11/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Huseyn b. Ali, Zaide'den tahdis etti, o Simâk'dan, o Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Âişe Berire'yi Ensar'dan bazı kimselerden satın aldı. Onlar velâ hakkını (kendilerine ait olması için) şart koştular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Velâ o nimetin sahibi kim ise ona aittir"* buyurdu. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Berire'yi seçmekte serbest bıraktı. Kocası ise bir köle idi. Âişe'ye bir miktar et hediye etmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bize şu eti pişirseniz"* buyurdu. Âişe: Bu Berire'ye sadaka olarak verilmişti deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu ona sadaka, bize hediyedir"* buyurdu. [126]

٣٧٦٢-١٢/٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُ الْقَاسِمَ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ لِلْعِتْقِ فَاشْتَرَطُوا وَلَاءَهَا فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ وَأُهْدِيَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ لَحْمٌ فَقَالُوا لِلنَّبِيِّ ﷺ هَذَا تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ فَقَالَ هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ وَخُيِّرَتْ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَكَانَ زَوْجُهَا حُرًّا قَالَ شُعْبَةُ ثُمَّ سَأَلْتُهُ عَنْ زَوْجِهَا فَقَالَ لَا أَدْرِي

3762-12/8- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Abdurrahman b. el-Kasım'ı şöyle derken dinledim: Ben el-Kasım'ı Âişe'den diye tahdis ederken dinledim: O Berire'yi ona hürriyetini vermek için satın almak istemişti. Fakat sahipleri onun velâ hakkının kendilerine ait olmasını şart koştular.

Âişe (radıyallâhu anhâ) bu hususu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince o: *"Onu satın al ve ona hürriyetini ver. Şüphesiz velâ hakkı hürriyete kavuşturana aittir"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir miktar et hediye verildi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ama bu Berire'ye de sadaka olarak verilmişti, dediler. Allah Rasûlü: *"O onun için sadakadır ve o bizim için bir hediyedir"* buyurdu. Ayrıca Berire seçmekte serbest bırakıldı.

Abdurrahman dedi ki: Kocası hür idi. Şu'be dedi ki: Sonra ben ona kocası hakkında soru sordum. O: Bilmiyorum, dedi. [127]

---

126 Daha önce geçen 2485 numaralı hadisin kaynakları

127 3761 numaralı hadisin kaynakları

٣٧٦٣-.../٩- وَحَدَّثَنَاه أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3763-.../9- Bunu bize Ahmed b. Osman en-Nevfeli de tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyet etti.[128]

٣٧٦٤-١٣/١٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي هِشَامٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُغِيرَةُ بْنُ سَلَمَةَ الْمَخْزُومِيُّ أَبُو هِشَامٍ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ زَوْجُ بَرِيرَةَ عَبْدًا

3764-13/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da birlikte Ebu Hişam'dan tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muğire b. Seleme el-Mahzuni ve Ebu Hişam tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Ubeydullah, Yezid b. Rûmân'dan tahdis etti, o Urve'den, o Âişe'den: Berire'nin kocası bir köle idi dediğini rivâyet etti.[129]

٣٧٦٥-١٤/١١- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ كَانَ فِي بَرِيرَةَ ثَلَاثُ سُنَنٍ خُيِّرَتْ عَلَى زَوْجِهَا حِينَ عَتَقَتْ وَأُهْدِيَ لَهَا لَحْمٌ فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالْبُرْمَةُ عَلَى النَّارِ فَدَعَا بِطَعَامٍ فَأُتِيَ بِخُبْزٍ وَأُدُمٍ مِنْ أُدُمِ الْبَيْتِ فَقَالَ أَلَمْ أَرَ بُرْمَةً عَلَى النَّارِ فِيهَا لَحْمٌ فَقَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَلِكَ لَحْمٌ تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ فَكَرِهْنَا أَنْ نُطْعِمَكَ مِنْهُ فَقَالَ هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَهُوَ مِنْهَا لَنَا هَدِيَّةٌ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِيهَا إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ

3765-14/11- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti... el-Kasım b. Muhammed, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Berire hakkında üç sünnet ortaya çıktı: Ona hürriyeti verilince kocasını seçmekte serbest bırakıldı. Ona bir miktar et hediye edilmişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma tencere ateş üzerinde olduğu halde girdi, yiyecek getirilmesini istedi. Ona, evde bir miktar sulu yemek getirilince: *"Ben içinde et*

128 3761 numaralı hadisin kaynakları
129 Nesai, 3452; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17354

bulunan bir çanağı ateş üzerinde görmemiş miydim?" buyurdu. Onlar, doğrudur ey Allah'ın Rasûlü! O Berire'ye sadaka olarak verilen bir etti. Ondan sana ikram etmek hoşumuza gitmedi, dediler.

Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O et ona bir sadakadır ve yine o et ondan bize bir hediyedir"* buyurdu. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun hakkında: *"Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturana aittir"* buyurdu. [130]

٣٧٦٦-١٥/١٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ حَدَّثَنِي سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَرَادَتْ عَائِشَةُ أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَةً تُعْتِقُهَا فَأَبَى أَهْلُهَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْوَلَاءُ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَا يَمْنَعُكِ ذَلِكِ فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ

3766-15/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Halid b. Mahled, Süleyman b. Bilâl'den tahdis etti, bize Suheyl b. Ebu Salih babasından tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Âişe bir cariye satın alıp ona hürriyetini vermek istemişti. Ancak sahipleri velâ hakkı kendilerinin olmadıkça kabul etmediler. O da bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince: *"Bu seni alıkoymasın, çünkü velâ ancak hürriyete kavuşturanın hakkıdır"* buyurdu. [131]

Şerh

(3755-3766 numaralı hadisler)

Bu babta Âişe'nin Berire olayı ile ilgili rivâyet ettiği hadis yer almaktadır. Buna göre Berire sahipleri ile mükatebe akti yapmış, Âişe de onu satın alıp hürriyetine kavuşturmuş, buna karşılık sahipleri Berire'nin velâ hakkının kendilerine ait olmasını şart koşmuşlardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise: *"Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturana aittir"* buyurmuştur.

Bu hadis pek büyük hüküm ve kaideleri çok olan bir hadisdir. Yine bu hadiste mezhep görüşlerinin dallanıp budaklandığı yerler de vardır.

1. Bunlardan biri Berire'nin mükatebe yapmış efendileri tarafından satılmış, Âişe (radıyallâhu anhâ) tarafından satın alınmış, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun bu şekildeki satışını kabul etmiş olduğudur.

130 2486 numaralı hadisin kaynakları
131 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12678

İlim adamlarından bir kesim ise bunu mükatebe akdi yapmış olan köle ve cariyenin satılmasının caiz olduğu hususunda delil göstermişlerdir. Bunu caiz kabul edenler arasında Atâ, Nehai, Ahmed, kendisinden nakledilen bir rivâyette Malik de vardır. İbn Mesud, Rabia, Ebu Hanife, Şafii, bazı Maliki âlimleri ile Malik'den gelen bir diğer rivâyete göre ise böyle bir kölenin satışı caiz değildir demişlerdir. Kimi ilim adamı da: Onu çalıştırmak için değil de ona hürriyetini vermek için satın alınması caizdir demiştir. Onun satışının bâtıl olduğunu söyleyenler Berire hadisi ile ilgili olarak o kendi bedelini ödemekten aciz düştüğü için kitabet akdini fesh etmişlerdi diye cevap vermişlerdir. Allah en iyi bilendir.

2. İkinci husus Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu satın al, ona hürriyetini ver, velâ hakkının ona ait olduğu şartını da kabul et ama gerçekte velâ hürriyete kavuşturana aittir"* buyurmuş olmasıdır. Bu Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın Berire'yi satın alıp velâ hakkını da sahiplerine şart koşması bakımından açıklanması zor bir husustur. Çünkü bu satışı bozan bir şarttır. Diğer taraftan Âişe (radıyallâhu anhâ) böyle yaparak satıcıları aldatmıştır. Onlara kendileri için sahih olmayan ve elde edemeyecekleri bir şartı kabul etmiştir. Peki bu durumda Âişe bunu nasıl yapmış olabilir? İşte bu açıklanması zor durum sebebi ile kimi ilim adamı bu hadisi büsbütün inkâr etmişlerdir. Bu yaklaşım da Yahya b. Eksem'den nakledilmektedir. O buna rivâyetlerin pek çoğunda bu lafzın yer almadığını söyleyerek delil göstermiştir. İlim adamlarının büyük çoğunluğu ise bu lafız sahihtir demişler fakat onu yorumlayıp açıklamakta ihtilaf etmişlerdir. Bazılarının dediklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onlara (velâ hakkının ait olduğu) şartını koş"* demesi onların aleyhine şart koş demektir. Yüce Allah'ın: *"Lanet onlaradır"* (Ra'd, 25) buyruğunun onların üzerinedir anlamına gelmesi gibidir. Yine yüce Allah: *"Eğer iyilik yaparsanız kendinize iyilik yapmış olursunuz ve eğer kötülük yaparsanız yine kendinize yapmış olursunuz"* (İsra, 7) buyurmaktadır ki bu da (kötülüğü) aleyhine yapmış olursunuz demektir. Bu açıklama Şafii ve Müzeni'den nakledilmiştir. Yine onlardan başka ilim adamları da böyle demiştir. Ama bu zayıf bir açıklamadır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların şart koşmalarına tepki göstermiştir. Eğer bu yorumun sahiplerinin açıkladıkları gibi olsaydı ona karşı çıkmazdı. Ama buna şöyle cevap verilebilir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) işin başında onların koşmak istedikleri şartı kabul etmemiştir.

Bir diğer açıklamaya göre: Velâ hakkının onlara ait olmasını şart koş, ifadesinin anlamı: Sen onlara velânın hükmünü açıkça göster demektir. Bundan kastın onları bu işten vazgeçirmek ve bundan dolayı onları azarlamak olduğu da söylenmiştir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine velânın

hükmünü açıklamış ve böyle bir şart koşmanın helal olmadığını beyan buyurmuştu. Onlar bu şartı koşup emre aykırı davranmakta ısrar edince o da Âişe'ye: Sen aldırma, ister bu şartı koş ister koşma. Şüphesiz ki o bâtıl ve kabul edilmeyip red olunmuş bir şarttır anlamında bunu söylemiştir. Çünkü daha önceden bu husustaki açıklama onlara yapılmıştı. Buna göre burada "şart koş" lafzı mübahlık bildirmek için değildir.

Hadisin yorumu ile ilgili olarak en doğrusu bizim mezhep âlimlerimizin fıkıh kitaplarındaki şu açıklamalardır: Bu şart Âişe kıssasında özel bir şarttır ve böyle bir izin ve bu iznin iptali özel olarak bu kıssaya ait olabilir. Bu ise muayyen bir meseledir, bunun genelliği de yoktur. Buna izin vermesindeki sonra da bu izni iptal etmesindeki hikmet ise bu husustaki adetlerinin kökünü kesmek ve benzeri bir iş yapmaktan onları nehy etmek hususunda daha beliğ ve etkileyici olması içindir. Nitekim Vedâ Haccında onlara hacc niyeti ile ihrama girmeleri için izin vermiş sonra kendilerine bu hacc ihramını fesh etmelerini emrederek hacc için ihrama girmişlerken daha sonra bunu umreye dönüştürmelerini emir buyurmuştur. Bunu yapmasının sebebi ise onların benzeri bir işi bir daha yapmaktan vazgeçirmekte ve alışageldikleri hacc aylarında umre yapılamayacağı kanaat ve alışkanlıklarını tamamen kesip sona erdirmekte daha beliğ ve etkileyici olması içindi. Bazan pek büyük bir maslahatın gerçekleştirilebilmesi için küçük bir mefsedete (kötülüğe) katlanılabilir. Allah en iyi bilendir.

3. Üçüncü husus Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturana aittir"* buyruğudur. İslam âlimleri kölesini ya da cariyesini kendisi adına hürriyete kavuşturan kimse lehine velâ hakkının sabit olduğu ve bu hak sebebi ile mirasçı olacağı üzerinde icma etmişlerdir. Fakat kendisine hürriyeti verilen kişi büyük çoğunluğa göre efendisine mirasçı olmaz. Tabiinden bir topluluk ise aksinde olduğu gibi efendisine de mirasçı olur demişlerdir.

Bu hadis-i şerifte şunlara da delil vardır: Kendisi vesilesi ile müslüman olan kimsenin, buluntu çocuğu bulup alanın, yardımlaşmak üzere bir başkası ile antlaşan (hilf) yapanın da velâ hakkı yoktur. Malik, Evzai, Sevri, Şafii, Ahmed ve Davud ile ilim adamlarının büyük çoğunluğu böyle demiş ve bunlar: Eğer sözü edilen bu kimselerden birisinin bir mirasçısı yoksa malı beytül male aittir demişlerdir.

Rabia, Leys, Ebu Hanife ve arkadaşları ise bir kimsenin elleri üzere (onun vasıtası ile) bir kişi müslüman olursa onun velâ hakkı da ona aittir demişlerdir. İshak b. Rahuye de: Buluntu çocuğu bulanın lehine bulduğu

çocuğun velâ hakkı sabit olur demiştir. Ebu Hanife ayrıca hilf (yardımlaşma antlaşması) ile velâ sabit olur ve bundan dolayı taraflar birbirlerine mirasçı olur demiştir.

Cumhurun delili: *"Velâ ancak hürriyete kavuşturana ait bir haktır"* buyruğudur.

Ayrıca bunda bir kimse kölesini saibe olarak yani onun üzerinde velâ hakkı olmamak üzere hürriyete kavuşturacak olursa böyle bir şart geçersizdir ve onun hürriyetine kavuşturuduğu kimse üzerindeki velâ hakkı sabit olduğuna delil bulunmaktadır. Şafii ve ona muvafakat edenlerin görüşü budur. Ayrıca belli bir mal karşılığında ona hürriyetini verse yahut da kölesini kendisine satsa yine onun üzerinde velâ hakkı sabit olur. Onunla mükatebe yapsa yahut cariyesinden çocuğu olup da ölümü sebebi ile hürriyetine kavuşacak olsa yine durum budur. Bütün bu şekillerde velâ hakkı sabit olur.

Müslümanın kâfir üzerinde velâ hakkı sabit olduğu gibi aksi de sabit olur. Her ne kadar hadisin geneli sebebi ile hiçbir durumda birbirlerinden mirasçı olmasalar dahi.

4. Dördüncü husus ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Berire'yi nikâhını fesh etmekte muhayyer bırakmış olmasıdır. Ümmetin icma ile kabul ettiğine göre cariye kocasının nikâhı altında iken bütünü ile hürriyetine kavuşacak olursa kocası ise hâlâ köle ise nikâhı fesh etmekte serbest bırakılır. Eğer hür ise Malik, Şafii ve cumhura göre seçim hakkı yoktur. Ebu Hanife ise seçme hakkının olduğunu söylemiş ve: *"Kocası hür idi"*diyenlerin rivâyetini delil göstermiştir. Bunu da Müslim, Şu'be b. Abdurrahman b. el-Kasım'ın rivâyeti olarak zikretmiştir. (Bk. 3762) Fakat Şu'be şöyle demiştir: Sonra ona kocası hakkında sordum. O: Bilmiyorum demiştir.

Cumhur ise bunun tek bir olay olduğunu söyleyerek Müslim'in Sahihi'nde ve başka yerlerdeki meşhur rivâyetlerin de kocasının köle olduğunun belirtildiğini ifade ederek delil göstermişlerdir. Hadis hafızları der ki: Kocasının hür olduğu rivâyetini nakledenlerin bu rivâyeti yanlıştır, şazdır ve sika ravilerin rivâyetlerinde bilinen hususa aykırı olduğundan dolayı reddolunur. Ayrıca bunu Âişe'nin şu sözleri de desteklemektedir. O dedi ki: Kocası bir köle idi, eğer hür olsaydı onu muhayyer bırakmazdı. (bk. 3759) Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

Bu ibarede de iki hususa delil vardır: Birincisi Âişe (radıyallâhu anhâ) kocasının köle olduğunu haber vermiştir, olayın başından geçtiği de kendisidir. İkincisi Âişe (radıyallâhu anhâ)'ın eğer hür olsaydı Berire'yi (bu hususta)

muhayyer bırakmazdı demiş olmasıdır. Böyle bir sözü ise bir kimse hemen hemen ancak tevkıfi olarak söyleyebilir. Çünkü nikâhta aslolan bağlayıcılık olmasıdır. Ancak şer'i bir yolla onu fesh etmenin imkânı vardır. Köle hakkında bu husus sabit olduğuna göre hür hakkında da aslı üzere kalmıştır. Çünkü böyle kalmasında ona bir zarar yoktur, onun için utanılacak bir durum da sözkonusu değildir. Çünkü kendisi eğer hürriyetine kavuşmuş ise zaten hür bir kimsenin nikâhı altında kalmaya devam edecektir. Fakat böyle bir seçme hakkı bir kölenin nikâhı altında kalması halinde sözkonusu olur. Bundan dolayı şeriat hürün durumunun aksine karşı karşıya kalınacak zararı ortadan kaldırmak için kölenin nikâhı altında olması halinde hürriyetini elde eden böyle bir cariyenin lehine seçme hakkını sabit kabul etmiştir. Bu kanaat sahipleri ayrıca derler ki: Diğer taraftan bu hadisin rivâyeti Âişe ve İbn Abbas etrafında dönüp dolaşmaktadır. Abbas'dan gelen bütün rivâyetler ise ittifakla kocasının bir köle olduğunu dile getirmektedir. Âişe'den gelen rivâyetlerin büyük çoğunluğu ise onun bir köle olduğunu söylemektedir. O halde bunların tercih edilmesi gerekir. Allah en iyi bilendir.

5. Beşinci husus Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın kitabında olmayan her bir şart bâtıldır. İsterse yüz şart olsun"* buyruğu yüce Allah'ın kitabında aslı bulunmayan bütün şartların bâtıl olduğu hususunda açık bir ifadedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İsterse yüz şart olsun"* ise yani bu şartı pekiştirmek için onu yüz defa dahi koşmuş olsa yine bâtıldır. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk rivâyette (3756): *"Her kim Allah'ın kitabında olmayan bir şart koşsa isterse yüz defa şart koşmuş olsun onun lehine böyle bir şart yoktur"* buyurmaktadır.

İlim adamlarının dediklerine göre alış-veriş ve benzerlerinde koşulan şartlar bir kaç kısma ayrılır:

a. Bunlardan bir kısmı akdin mutlak olarak yapılmasının gereği olan şartlardır. Mesela satılan malın satın alana şart koşulması, mahsulün toplanacağı zamanlarda mahsulün ağaç üzerinde kalması ya da kusur sebebi ile malın geri çevrilmesini şart koşmak gibi.

b. Maslahatı bulunan ve ihtiyaç gereği olan şartlar. Rehin, kefil, muhayyerlik, semenin vadeli olması ve buna benzer şartlar.

Bu iki kısım şartlar caizdir, akdin sıhhatini etkilemeyecekleri hususunda görüş ayrılığı yoktur.

c. Satılan köle ya da cariye hakkında hürriyetlerine kavuşturulması şartını koşmak. Bu da Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği hadis ile köleyi

hürriyete kavuşturmaya -güçlü olması ve faydasının başkalarına da ulaşması sebebi ile- cumhura göre caiz kabul edilmiştir.

d. Bunun dışında kalan şartlar bir menfaatin istisna edilmesini şart koşmak, kendisine başka bir şeyi satmayı şart koşmak, yahut evini kiralamasını şart koşmak ve benzeri şartlar buna örnektir. Böyle bir şartın kendisi de bâtıldır, akdi de iptal eder. Cumhur böyle demiştir. Ebu Hanife ise tek bir şart akdi iptal etmez, onu ancak iki şart iptal eder demiştir. Allah en iyi bilendir.

6. Altıncı husus Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Berire'ye sadaka olarak verilen et hakkında: *"O, onun için bir sadakadır, bizim için bir hediyedir"* buyurması. Bu buyruk niteliğin değişmesi halinde hükmünün de değişeceğine delildir. Bu durumda zenginin sadakayı fakirden satın alması, kendisine onu hediye olarak vermesi halinde onu yemesi caizdir. Bu Haşim oğullarından olan kimse için de baştan beri zekat olarak verilmesi kendisine helal olmayan diğerleri için de böyledir. Allah en iyi bilendir.

Bilelim ki Berire'nin bu hadisinde pek çok faydalı hüküm, pek çok kural yer almaktadır. Bu hususta İbn Huzeyme ve İbn Cerir iki büyük eser yazmışlardır. Bunların bir kısmını şöylece sıralayabiliriz:

1. Velâ hakkı, hürriyete kavuşturan kişi lehine sabittir.

2. Başkasının velâ hakkı yoktur.

3. Müslümanın lehine kâfirin üzerinde velâ hakkı sabit olduğu gibi aksi de mümkündür.

4. Kitabet (köle ile hürriyetini belli bir mal karşılığında satın alması için yazışmak) caizdir.

5. Mükatebe yapan köle eğer bedelini ödemekten acze düşecek olursa kitabet akdini fesh etmek caizdir. Bazı kimseler bunu az önce geçtiği gibi mükatep kölenin satılmasının caiz oluşuna bunu delil göstermişlerdir.

6. Cariye ile yazışmak (kitabet) erkek köle ile yazışmak gibi caizdir.

7. Evli bulunan cariye ile yazışmak caizdir.

8. Mükatep bizzat kitabet akdi ile hür olmaz. Aksine Ebu Davud'un Süneni'nde ve başka kaynaklarda yer alan meşhur hadiste açıkça ifade edildiği üzere o "üzerinde ödeyecek bir dirhem kaldığı sürece köledir." Şafii, Malik ve ilim adamlarının çoğunluğu da böyle demiştir. Kadı Iyaz selefden bazılarından kitabet akdinin kendisi ile hürriyetini elde etmiş olacağını söylediklerini nakletmektedir. Ödemesi gereken mal ise zimmetinde sabit olur ve

bir daha ebediyen köle olmaz. Bazılarından ise: Ödemekle yükümlü olduğu malın yarısını ödeyecek olursa hür olur, geri kalanı onun üzerine borç olur demişlerdir. Ömer, İbn Mesud ve Şüreyh'den ücretinin üçte birini ödemesi halinde böyle olacağı kanaati rivâyet edildiği gibi Atâ'dan dörtte üçünü ödemesi halinde durumun böyle olacağını söylediği nakledilmektedir.

9. Kitabet taksitli olarak tespit edilir. Çünkü Müslim'de yer alan bu hadisin bazı rivâyetlerinde: (3758) "Berire dedi ki: Sahipleri kendisi ile her sene bir ukiyye ödemek üzere dokuz yılda ödenecek dokuz ukiyye ödemesi şartı ile onunla yazıştılar" denilmektedir. Şafii'nin görüşüne göre tek bir taksitle yapılması da caizdir ama en az iki ve daha fazla taksit mutlaka gereklidir. Malik ve cumhur ise birkaç taksitle yapılması da caizdir, tek bir taksitle yapılması da caizdir demişlerdir.

10. Bir kölenin nikâhı altında bulunan bir cariye hürriyetine kavuşursa seçmek hakkı sabit olur.

11. Şeriatın esaslarının delil olduğu şartlar sahih, bunların dışındakiler bâtıldır.

12. Kureyş'in mevalisine (azadlılarına) sadaka vermek caizdir.

13. Fakirin ve hürriyetini elde etmiş kimsenin hediyesini kabul etmek caizdir.

14. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sadaka haramdır. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Sen ise sadaka yemezsin" buyurması bunu göstermektedir. (Bk. 3760, 3761, 3762, 3765)

Bizim mezhebimizin görüşüne göre ise farz sadaka (zekat)ın ona haram olduğunda görüş ayrılığı yoktur. Aynı şekilde daha sahih kabul edilen kanaate göre nafile sadaka da ona haramdı.

15. Sadaka Haşimoğulları ile Muttalib oğulları dışında kalan Kureyşlilere haram değildir. Çünkü Âişe Kureyşli idi. Bu eti Berire'den sadaka hükmü taşıdığı hali ile kabul etmişti. Bu durumdaki bir et ona helaldi ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e helal değildi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onun bu kanaatine karşı çıkıp onu reddetmemişti.

16. Erkeğin evinde gördüklerine dair soru sorması caiz değildir. Ve bu Um Zer hadisi diye bilinen hadisteki: "O gördüğüne dair soru sormaz" ibaresine de aykırı değildir. Çünkü onun manası görüp de sonradan ortada görünmeyen bir şey hakkında nereye gitti diye soru sormaz şeklindedir. Burada ise çanak içinde et vardı ve her ikisi de ortada idiler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve

sellem) de kendilerine hükmünü beyan etmek için içinde ne olduğunu onlara sordu. Çünkü o kendisine karşı cimrilik ederek huzuruna getirip ona takdim etmemezlik yapmayacaklarını biliyordu. Aksine onların böyle yapmaları bunun ona haram olduğunu düşünmelerinden dolayı idi. Bu sebeple o da bu hususu beyan etmek istedi.

17. Eğer zorlanarak söylenmemişse seci' (nesir konuşmada cümle sonlarında ses benzerlikleri) caizdir. Yasak olan ancak kâhinlerin ve buna benzer zorlanarak yapılan seci'lerdir.

18. Kitabet antlaşması yapmış olana bedelini temin etmekte yardım olunur.

19. Kadının kendi malında satın almak, köleyi hürriyetine kavuşturmak ve buna benzer tasarruflarda bulunması -reşid olduğu taktirde- caizdir.

20. Evli cariyeyi satmak bir talak da değildir, bununla nikâh da fesh edilmiş olmaz. İlim adamlarının büyük çoğunluğu böyle demiştir. Said b. el-Müseyyeb ise o bir talakdır demiştir. İbn Abbas'dan gelen rivâyete göre ise bununla nikâh fesh edilmiş olur. Berire'nin bu hadisi ise her iki görüşü de red etmektedir. Çünkü Berire kocası ile kalıp kalmamakta serbest bırakılmıştı.

21. Kitabet akdi yapmış olanın dilenerek kazanç elde etmesi caizdir.

22. Daha büyük bir kötülüğü önlemek için daha hafif olanına katlanmak ve büyük bir menfaat elde edebilmek için basit bir kötülüğe tahammül daha önce velâ şartının sahiplerine koşulması ile ilgili yorumda açıkladığımız gibi katlanılır bir husustur.

23. Hakimden lehine ya da aleyhine hüküm verilecek olana iltimasta bulunmak, kocası ile beraber kalması için de kadına iltimasta bulunmak caizdir.

24. Cariye hürriyetini elde etmekle birlikte nikâhını fesh etmek hakkına sahiptir. İsterse kocasının onu fazla sevmesinden ötürü bundan dolayı zarar görecek olsun. Çünkü kocası Berire için ağlayıp duruyordu.

25. Hürriyetine kavuşturulmuş kimsenin kendi gönül rızası ile kendisini hürriyete kavuşturana hizmet etmesi caizdir.

26. Bir bid'atin ortaya çıkması ya da açıklanması gereken bir hususun meydana gelmesi halinde imamın insanlara bir hutbe vererek onlara bunun hükmünü beyan edip şeriate aykırı iş yapanların bu yaptıklarına karşı çıkması müstehaptır.

27. Edebe uygun hareket etmek, güzel geçim ve güzel şekilde öğüt vermek yolunu seçmek gerekir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: (3758) *"Bir takım kimselere ne oluyor ki Allah'ın kitabında bulunmayan bir takım şartlar koşuyorlar"* buyurması ve bu şartı koşan kimseye muayyen olarak karşı gelip konuşmaması buna örnektir. Çünkü bu şekilde maksat hem onun için hem başkası için hakkında kişiyi teşhir etmeden ve onun aleyhine kötü söz söylemeden gerçekleşebilmektedir.

28. Hutbeler yüce Allah'a layık olduğu şekli ile hamd ve senâ ile başlar.

29. Hutbe esnasında yüce Allah'a hamd ve senâda bulunup Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salavat getirdikten sonra amma ba'du: imdi, bundan sonra demek müstehaptır. Bunu söylemek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hutbelerinde defalarca tekerrür etmiştir, daha önce de birkaç yerde bunu açıklamış bulunuyoruz.

30. Münkerin ortadan kaldırılmasında işi sıkı tutmak ve münkerin çirkinliğini ifade etmek hususunda da işi ileriye götürmek uygundur. Allah en iyi bilendir.

(3756) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın şartı daha bir haktır"* buyurmasından denildiğine göre kastettiği yüce Allah'ın: *"O taktirde onlar dinde kardeşleriniz ve sizin azadlılarınız (mevaliniz)dir."* (Ahzab, 5) buyruğu ile yüce Allah'ın: *"Rasûl size neyi verdiyse onu alın"* (Haşr, 7) buyruklarıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Bana göre kasıt Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturana aittir"* buyruğudur.

"Seni Allah için hürriyetine kavuşturmak isterse yapsın dediler" yani eğer o (Âişe -r.anha-) bununla Allah'tan sevap kazanmak istiyor ise ve velâ hakkının da kendisine ait olmamasını kabul ediyorsa yapsın demektir.

(3758) "Her yıl bir ukiyye olmak üzere" ilk rivâyetteki bazı nüshalarda başına hemze getirilmeksizin "vukiyye" diye bazılarında ise hemzeli olarak "ukiyye" diye kaydedilmiştir. İkinci rivâyette ise nüshaların ittifakı ile elifsiz olarak "vukiyye" şeklindedir. Her ikisi de doğrudur. İki ayrı söyleyiştir ama hemzenin sabit olması daha fasihtir. Hicaz ukiyyesi ise kırk dirhemdir.

"Ben de ona kızdım. O da Allah'a yemin olsun ki başka türlü olmaz dedi." Burada Allah'a yemin olsun ki başka türlü olmaz" anlamındaki: (لا ها الله ذلك) bazı nüshalarda: (لا هاء الله إذا): o halde Allah'a yemin olsun ki olmaz şeklindedir. Nüshalarda bu, bu şekilde olmakla birlikte muhaddislerin rivâyetinde de (لا هاء الله إذا) bu şekilde (هاء) med ile ve (إذا) elif ile yazılıdır.

el-Mazeri ve ondan başka dil bilginlerinin dediklerine göre bu iki şekil birer lahimdir. Doğrusu ise (ذا لا ها الله) denilmesi olup (ها) kasr ile (إذا) de ise elif'in hazfi iledir. Dil bilginleri: Bunun dışındaki şekiller hatadır demektedirler. Onların açıklamalarına göre de bu benim yeminim budur anlamındadır. Hattâbî ve başkaları da aynı şekilde burada doğru şekil (لا ها الله) diye elifin hazf edilmesi iledir. Ebu Zeyd en-Nahviî ve başkaları ise (ها) de kasr ve med caizdir ,demektedir. Bununla birlikte hepsi ise (إذا) de elifin bulunmasını kabul etmezler ve doğrusu (ذا) dır derler. Çünkü bu şekilde elifli söyleyiş Arapların kullanımında görülmemektedir diye açıklamışlardır. Ebu Hatim es-Sicistani dedi ki: Yemin olarak (لا هاء الله) diye gelmiştir. Araplar bunu hemze ile söylerler. Kıyas ise bunu kullanmamayı gerektiriyor. Bu da: Allah'a yemin olsun ki hayır benim hakkında yemin ettiğim budur demektir. Böylelikle yüce Allah'ın adını (ها) ile (إذا) arasında zikretmiş olmaktadır.

Berire'nin kocasının adı mim harfi ötreli olarak "Muğis"dir. Allah en iyi bilendir.

٣/٤- بَاب النَّهْيِ عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَهِبَتِهِ

3/4- VELÂ HAKKININ SATILMASININ VE BAĞIŞLANMASININ YASAK OLDUĞU BABI

٣٧٦٧-١٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَعَنْ هِبَتِهِ قَالَ مُسْلِم النَّاسُ كُلُّهُمْ عِيَالٌ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ

3767-16/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl, Abdullah b. Dinar'dan haber verdi, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) velâ hakkının satılmasını da bağışlanmasını da yasaklamıştır.

Müslim dedi ki: İnsanların hepsi bu hadisin rivâyeti hususunda Abdullah b. Dinar'a muhtaçtırlar. [132]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) velâ hakkının satılmasını ve bağışlanmasını yasakladı." Bu hadisten velâ hakkının satışının ve bağışının haram

132 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7186

kılındığı ve bunların sahih olmayacağı, velâ hakkının hak edenden başkasına geçmeyeceği, aksine bunun neseb akrabalığı gibi bir bağ olduğunu açıklamaktadır. Zaten selef ve halefden ilim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demişlerdir. Selefden bazıları bu hakkı başkasına aktarmayı caiz kabul etmiştir. Muhtemelen bu hadis onlara ulaşmamıştır.

٣٧٦٨-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّ الثَّقَفِيَّ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ إِلَّا الْبَيْعُ وَلَمْ يَذْكُرْ الْهِبَةَ

3768-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Uyeyne haber verdi, (H.) Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr da tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Cafer tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Süfyan b. Said tahdis etti, (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis edip dedi ki: Bize Abdülvehhab tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, (H.) bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Dahhak -yani b. Osman- haber verdi, bütün bunlar Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. Ancak hadisi es-Sakafî'nin Ubeydullah'dan diye rivâyetinde yalnızca satış sözkonusu edilmiş olup hibeyi sözkonusu etmemiştir. [133]



133 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Tirmizi, 2126; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7171; Yahya b. Eyyub'un hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1732; İbn Numeyr'in hadisini Buhari, 6756; Tirmizi, 1236; İbn Mace, 2747; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7150; İbnu'l-Müsennâ'nın hadisini Nesai, 7671; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7223; İbnu'l-Müsennâ'nın Muhammed b. Cafer'den hadisini Buhari, 2534; Ebu Davud, 2919; Tirmizi, 1236; Nesai, 4673; İbn Mace, 2747; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7189; İbn Rafi'in hadisini de yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7199

٤/٥- بَاب تَحْرِيمِ تَوَلِّي الْعَتِيقِ غَيْرَ مَوَالِيهِ

4/5- HÜRRİYETİ VERİLMİŞ OLAN KÖLENİN GERÇEK MEVLALARINDAN BAŞKALARINI VELİ EDİNMESİNİN HARAM OLDUĞU BABI

٣٧٦٩-١٧/١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ كَتَبَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى كُلِّ بَطْنٍ عُقُولَهُ ثُمَّ كَتَبَ أَنَّهُ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَتَوَالَى مَوْلَى رَجُلٍ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِ ثُمَّ أُخْبِرْتُ أَنَّهُ لَعَنَ فِي صَحِيفَتِهِ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ

3769-17/1- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) her bir kola diyet miktarlarını yazdı sonra da: *"Müslüman bir kimsenin bir başka müslümanın azadlısı olan birisini –onun izni olmadan- kendisine veli edinmesi helal olmaz"* diye yazdı. Sonra da bana onun bu sahifesinde bu işi yapanı lanetlediği haberi verildi." [134]

٣٧٧٠-١٨/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ تَوَلَّى قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ

3770-18/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti… Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim gerçek Mevlalarının (kendisini hürriyete kavuşturanların) izni olmadan bir kavmi veli edinirse Allah'ın ve meleklerin laneti onun üzerine olsun. Allah ondan ne farz ne nafile (adl ve sarf) bir ibadet kabul etmesin"* buyurdu. [135]

٣٧٧١-١٩/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ تَوَلَّى قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ

134 Nesai, 4844; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2823
135 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12782

3771-19/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Her kim gerçek Mevlalarının izni olmadan bir kavmi veli edinirse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet gününde Allah onun ne farz ne nafile hiçbir ibadetini kabul etmeyecektir."* [136]

٣٧٧٢-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَمَنْ وَالَى غَيْرَ مَوَالِيهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ

3772-.../4- Bunu bana İbrahim b. Dinar da tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa tahdis etti, bize Şeybân, A'meş'den bu isnad ile hadisi rivâyet etti ancak o rivâyetinde: "Her kim kendi gerçek Mevlalarının izinleri olmaksızın (başkalarını) veli edinirse" dedi. [137]

٣٧٧٣-٢٠/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ خَطَبَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ عِنْدَنَا شَيْئًا نَقْرَؤُهُ إِلَّا كِتَابَ اللهِ وَهَذِهِ الصَّحِيفَةَ قَالَ وَصَحِيفَةٌ مُعَلَّقَةٌ فِي قِرَابِ سَيْفِهِ فَقَدْ كَذَبَ فِيهَا أَسْنَانُ الْإِبِلِ وَأَشْيَاءُ مِنْ الْجِرَاحَاتِ وَفِيهَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى ثَوْرٍ فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ وَمَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا

3773-20/5- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize A'meş, İbrahim et-Teymî'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Ali b. Ebu Talib bize bir hutbe verip dedi ki: Her kim bizim yanımızda Allah'ın kitabı ve bu sahife dışında okuduğumuz bir şeyin bulunduğunu iddia edecek olursa –İbrahim'in babası- dedi ki: Kılıcının kınında da asılı bir sahife vardı- yalan söylemiş olur. Bu sahifede develerin yaşları, yaralamalar ile alakalı bazı hususlar ile bunda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu buyruğu da yer almaktadır: *"Medine Ayr'dan itibaren Sevr'e kadar haramdır. Her kim burada herhangi bir günah işler yahut bir günahkârı barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve*

136 3317 numaralı hadisin kaynakları

137 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12409

bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Allah ondan kıyamet gününde ne farz ne nafile bir ibadetini kabul etmeyecektir. Müslümanların zimmeti birdir. Onların en alt mertebede olanları dahi onu yerine getirmek için çalışır. Her kim babası yerine başkasını ileri sürer yahut gerçek Mevlalarından (efendilerinden) başkalarına kendisini nisbet ederse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Allah kıyamet gününde ondan ne farz ne nafile bir ibadet kabul etmeyecektir." [138]

Şerh

Bu babta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hürriyetine kavuşturulan kölenin kendi Mevlalarından başkalarını veli edinmesi yasağı ve bunu yapana lanet okuduğuna dair hadisler yer almaktadır. Bu da şu demektir. Hürriyetine kavuşturulan kişi kendisini hürriyete kavuşturandan başka kimsenin velâsına kendisini nisbet eder. Bu ise kendisini hürriyete kavuşturmak sureti ile üzerinde bir nimet hakkı olan kimsenin bu hakkını ortadan kaldırır. Çünkü velâ hakkı da neseb gibidir. Nesebin kaybedilmesi ve insanın kendisini babasından başkasına nisbet etmesi haram olduğu gibi velânın da kaybedilmesi haramdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim kendisine hürriyetini kazandıranların izni olmadan bir takım kimseleri veli edinirse"* buyruğunu bazı kimseler efendilerinin (Mevlalarının) kendisine hürriyetini kazandıranların izni ile veli edinmesinin caiz olacağına delil göstermişlerdir. Fakat cumhurun benimsediği doğru kanaat izin verseler dahi bunun caiz olmayacağıdır. Tıpkı bir kimsenin babasından başkasına kendisini nisbet etmesinin caiz olmadığı gibi. İsterse bu hususta babası ona izin vermiş olsun. Bu kanaatteki ilim adamları hadisteki kaydı (izin vermeksizin) çoğunlukla görülen halin bu olmasına binaen söylendiği kanaatindedirler. Çünkü çoğunlukla böyle bir iş onu hürriyetine kavuşturan Mevlalarının izni olmaksızın yapılır. O halde bu kaydın gereğince amel olunacak bir mefhumu yoktur. Bunun benzeri: *"Ve zevcelerinizin himayenizde bulunan kız çocukları"* (Nisa, 23) buyruğu ile: *"Fakirlik korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin"* (En'am, 151) buyrukları buna benzemektedir ve daha başka çoğunlukla görülen kayıtların yer aldığı diğer âyetler de böyle olup bu gibi kayıtları gereğince amel olunacak bir mefhumları yoktur.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) her bir kola diyetlerini yazdı." "Ukul: diyetler" ayn ve kaf harfi ötrelidir. Ukul de diyetler demek olup tekili ise akl'dir.

---

138 Hadisin kaynakları daha önce 3314 numaralı hadiste gösterilmiş idi.

Tekil ve çoğulu itibari ile fels ve fulus gibidir. Yani hata yolu ile ve kasta benzer hata yolu ile öldürme hallerinde diyet akıle denilen yakınlar tarafından ödenmesi gerekir. Bunlar ise ister baba ve oğullar olsun ister yukarı çıksın aşağı insin asabe denilen yakınlardır.

Ali (radıyallâhu anh)'ın sahifesi ile ilgili ve Medine'nin harem bölgesi ile alakalı hadis ise daha önce Hacc Kitabı'nın son taraflarında açık bir şekilde şerh edilmiş bulunmaktadır.

٥/٦- بَاب فَضْلِ الْعِتْقِ

5/6- KÖLE AZAD ETMENİN FAZİLETİ BABI

٣٧٧٤-٢١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعِيدٍ وَهُوَ ابْنُ أَبِي هِنْدٍ حَدَّثَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ مَرْجَانَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً أَعْتَقَ اللهُ بِكُلِّ إِرْبٍ مِنْهَا إِرْبًا مِنْهُ مِنْ النَّارِ

3774-21/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî tahdis etti. Bize Yahya b. Said, Abdullah b. Said'den –ki o b. Ebu Hind'dir- tahdis etti, bize İsmail b. Ebu Hakim, Said'den –ki o b. Mercane'dir- o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Kim mümin bir köleyi hürriyetine kavuşturursa, Allah da o kölenin her bir organı karşılığında kendisinin bir organını cehennemden azad eder."* [139]

٣٧٧٥-٢٢/٢- وَحَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُطَرِّفٍ أَبِي غَسَّانَ الْمَدَنِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ مَرْجَانَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً أَعْتَقَ اللهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهَا عُضْوًا مِنْ أَعْضَائِهِ مِنْ النَّارِ حَتَّى فَرْجَهُ بِفَرْجِهِ

3775-22/2- Bize Davud b. Ruşeyd de tahdis etti... Said b. Mercane'nin, Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim bir köleyi hürriyetine kavuşturursa, Allah da o kölenin her*

139 Buhari, 2517, 6715; Tirmizi, 1541; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13088

bir uzvu karşılığında cehennem ateşinden kendisinin organlarından bir organını hatta fercine karşılık kendisinin fercini cehennem ateşinden kurtarır." [140]

٣٧٧٦-٢٣/٣- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ الْهَادِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ مَرْجَانَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنَ النَّارِ حَتَّى يُعْتِقَ فَرْجَهُ بِفَرْجِهِ

3776-23/3- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Mümin bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimsenin, Allah da her bir organı karşılığında cehennem ateşinden kendisinin bir organını hatta onun ferci karşılığında kendisinin fercini kurtarır."* [141]

٣٧٧٧-٢٤/٤- وَحَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ الْعُمَرِيُّ حَدَّثَنَا وَاقِدٌ يَعْنِي أَخَاهُ حَدَّثَنِي سَعِيدُ ابْنُ مَرْجَانَةَ صَاحِبُ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيُّمَا امْرِئٍ مُسْلِمٍ أَعْتَقَ امْرَأً مُسْلِمًا اسْتَنْقَذَ اللَّهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنْهُ مِنَ النَّارِ قَالَ فَانْطَلَقْتُ حِينَ سَمِعْتُ الْحَدِيثَ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَذَكَرْتُهُ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَأَعْتَقَ عَبْدًا لَهُ قَدْ أَعْطَاهُ بِهِ ابْنُ جَعْفَرٍ عَشْرَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ أَوْ أَلْفَ دِينَارٍ

3777-24/4- Bana Humeyd b. Mesade de tahdis etti... Bana –Ali b. Huseyn'in arkadaşı- Said b. Mercane tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Herhangi Müslüman bir kimse Müslüman bir kimseye hürriyetini verecek olursa Allah da onun her bir azası karşılığında kendisinin bir azasım cehennemden kurtarır."*

(Said) dedi ki: Ben bu hadisi Ebu Hureyre'den işitince kalkıp gittim ve bunu Ali b. el-Hüseyn'e söyledim. O da İbn Cafer'in kendisine karşılığında on bin dirhem yahut bin dinar teklif ettiği bir köleyi derhal hürriyetine kavuşturdu. [142]

140 3774 numaralı hadisin kaynakları
141 3774 numaralı hadisin kaynakları
142 3774 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(3774-3777 numaralı hadisler)

(3774) "Davud b. Ruşeyd" re harfi ötrelidir.

(3775) *"Her kim bir köleyi hürriyetine kavuşturursa... onun fercine karşı kendisinin fercini cehennem ateşinden kurtarır."* Bir rivâyette de (3774) *"Kim mümin bir köleye hürriyetini kazandırırsa... onun her bir organı karşılığında..."* hemze kesreli, re harfi sakin olmak üzere "irb" kelimesi aza, organ demektir.

Bu hadis-i şerifte köle azad etmenin, ona hürriyetini kazandırmanın fazileti ve bunun en faziletli işlerden olduğu ve kendisi sebebi ile cehennem ateşinden kurtulup cennete girmenin gerçekleşeceği bir amel olduğu beyan edilmektedir.

Ayrıca bütün azaları yerli yerinde bir köleyi hürriyetine kavuşturmanın müstehap olduğu da anlaşılmaktadır. Öyle ki azad edilecek kölenin hayaları burulmuş olmasın. Bunun dışında herhangi bir organını yitirmiş olmasın. Bununla birlikte hayaları burulmuş olsa da daha başka eksikleri bulunsa da hürriyete kavuşturmanın fazileti pek büyüktür ama organları tam birisine hürriyetini kavuşturmak daha uygundur. En faziletli köle azadı ise değeri en yüksek ve en kıymetli olanlarıdır. Nitekim bu husus daha önce bu kitabın baş taraflarında İman Kitabı'nda yer alan hangi köleyi hürriyetine kavuşturmak daha faziletlidir hadisi açıklanırken geçmiş bulunmaktadır.

Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve başkaları Sâlim b. Ebu Ca'd'den ve o Ebu Umame ve ondan başka diğer ashab-ı kiramdan (r.anhum) onlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini rivâyet etmektedirler: *"Müslüman bir kimse Müslüman bir erkeği hürriyetine kavuşturacak olursa, bu onun cehennem ateşinden kurtuluş sebebi olur. Hürriyetine kavuşturduğu kölenin her bir organı, kendisinin bir organına karşılık olur. Yine Müslüman bir kimse, Müslüman iki kadını hürriyetine kavuşturacak olursa, o kadınlar onun cehennemden kurtuluşuna vesile olurlar. Onların her bir organları kendisinin bir organına karşılık olur. Müslüman bir kadın Müslüman bir kadını hürriyetine kavuşturacak olursa onun cehennem ateşinden kurtulmasına sebep olur. Onun her bir organı azat edenin o organına karşılık olur."*

Tirmizi, bu hasen-sahih bir hadistir, demiştir.

Tirmizi ve başkaları da işte bu hadis erkek köleyi hürriyetine kavuşturmanın kadın köleyi hürriyetine kavuşturmaktan daha faziletli olduğuna delildir, demişlerdir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları erkeklerin mi yoksa dişilerin mi hürriyete kavuşturulmalarının daha faziletli olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları dişileri hürriyete kavuşturmanın daha faziletli olduğunu söylemiştir. Çünkü kadın cariye hürriyetine kavuşacak olursa onun çocuğu da -ister onunla hür bir kişi evlensin ister köle fark etmeksizin- hür olur. Diğerleri ise erkekleri hürriyete kavuşturmak, gerek bu hadis dolayısı ile gerekse de şahitlik, hakimlik, cihad ve buna benzer ya şer'i açıdan ya da adet gereği erkeklere mahsus olup kadınlarda bulunmayan bir takım genel faydalar ve hususlar dolayısı ile erkekleri hürriyetine kavuşturmanın daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca bazı cariyeler hürriyetlerini elde etmek istemezler. Bir kısmı da kölelerden farklı olarak çaresiz kalabilirler. İşte bu görüş sahih olan görüşdür.

Hürriyetine kavuşturulacak köle ile ilgili olarak "mümin" olma kaydının zikredilmesi ise bu faziletin özel olduğuna ve mümin köleyi hürriyetine kavuşturmada sözkonusu olduğuna delildir. Mümin olmayan bir köleyi de hürriyetine kavuşturmanın faziletli olduğunda da görüş ayrılığı yoktur ama mümin köleden fazileti daha azdır. İşte bundan dolayı fukaha öldürmeye kefaret olarak hürriyetine kavuşturulacak kölede mümin şartını icma ile kabul etmişlerdir. Kadı Iyaz'ın Malik'den diye naklettiğine göre değeri daha yüksek olanın fazileti de daha üstündür. Kâfir dahi olsa. Bu hususta mezhep âlimlerinden ve başkalarından birden çok kişi ona muhalefet etmiştir. Kadı Iyaz: Bu daha sahihdir demiştir.

٦/٧- بَاب فَضْلِ عِتْقِ الْوَالِدِ

6/7- BABAYI HÜRRİYETE KAVUŞTURMANIN FAZİLETİ BABI

٣٧٧٨-٢٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَجْزِي وَلَدٌ وَالِدًا إِلَّا أَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ وَلَدٌ وَالِدَهُ

3778-25/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Cerir, Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir evladın bir babaya hakkını ancak onu köle bulup satın alıp ona hürriyetini vermesi ile mümkün olur"* buyurdu.

İbn Ebu Şeybe'nin rivâyetinde ise: *"Bir evladın babasını"* şeklindedir.[143]

143 Tirmizi, 1906; İbn Mace, 3657; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12595

٣٧٧٩-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ كُلُّهُمْ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالُوا وَلَدٌ وَالِدَهُ

3779-.../2- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) Bana Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Ebu Ahmed ez-Zubeyri tahdis etti, hepsi Süfyan'dan, o Süheyl'den bu isnad ile aynısını rivâyet ettiler ve: *"Bir evlat babasını"* dediler. [144]

Şerh

"Bir çocuğun bir babaya hakkını ödemesi..." Burada "yeczi: karşılık verir/olur" anlamında olup babasının kendisine yaptığı iyiliğe karşılık onu mükafatlandırması, hakkını ödemesi ancak onu hürriyetine kavuşturması ile mümkün olabilir demektir. Akrabanın mülk edinilmesi halinde hürriyetlerine kavuşmaları hususunda fukaha ihtilaf etmişlerdir. Zahiri mezhebi âlimleri ister baba ister evlat isterse de başkaları olsun sadece onların birilerinin mülk edinilmesi ile hürriyetine kavuşmuş olmaz. Aksine bir hürriyete kavuşturma işleminin ayrıca yapılması zorunludur. Onlar bu hadisin mefhumunu delil gösterirler. İlim adamlarının büyük çoğunluğu ise babaların, annelerin, dedelerin, ninelerin ne kadar yukarı çıkarlarsa çıksınlar hürriyetlerine kavuşmaları aynı şekilde evlatların, kızların, onların erkek ve dişi çocuklarının ne kadar aşağı inerlerse insinler Müslüman, kâfir, yakın, uzak mirasçı olup olmaması arasında fark olmaksızın mücerred mülkiyet altına alınmaları ile hürriyetlerine kavuşmuş olurlar. Kısacası soy ağacının dikey sütunundakilerin hepsi her durumda hürriyetlerine kavuşurlar.

Fakat bu iki sütunun dışındakiler hakkında ihtilaf etmişlerdir. Şafii ve Şafii mezhebi âlimleri mülkiyet ile onlardan başkaları hürriyetlerini elde etmiş olmazlar. Kardeşler de başkaları da böyledir demişlerdir. Malik ise kardeşler de hür olurlar demiştir. Ondan gelen bir rivâyete göre ise kendileri ile evlenilmesi haram olan bütün akrabalar (zevil erham) hür olur. Ondan gelen üçüncü bir rivâyet de Şafii mezhebi gibidir.

Ebu Hanife dedi ki: Kendileri ile evlenilmesi haram olan bütün zevil erham (akrabalar) hür olurlar demiştir.

Cumhur ise zikrolunan hadisi satın alması hürriyetine kavuşmasına sebep olan kimse hürriyete kavuşmak da ona izafe edilmiştir diye yorumlamışlardır. Allah en iyi bilendir.

144 Ebu Davud, 5137; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12660

٢١/٢١- كِتَاب الْبُيُوعِ

21/21- BUYÛ' (ALIŞ VERİŞLER) KİTABI

el-Ezherî dedi ki: Araplar bey' lafzını mülkiyetinde bulunanı satmak ve satın almak manasında kullanırlar. Aynı şekilde "iştirâ" fiilini de her iki anlamda kullanırlar. Tarafların her biri de beyyi' ve bayi' (satın alan ve satan) dır. Çünkü gerek semen (bedel) gerek müsemmen (karşılığında bedel ödenen)in her ikisi de mebî' (satılan şey)dir.

İbn Kuteybe de böyle demiştir. Bir şeyi satmak ve bir şeyi satın almak aynı anlamdadır. Bey' ve iştira bu manadırlar. Daha başka dil bilginleri de böyle açıklamışlardır. Bunun için bi'tu (sattım) ibta'tu (satın aldım) denilir. Bu şekilde satılan ya da satın alınana da "mebî' ve mebyû'" denilir.

El-Cevherî dedi ki: Tıpkı (dikili şey anlamında) mehît ve mehyût denilmesi gibi. El-Halil der ki: "Mebî'" lafzında hazf edilen "meful" kipinin "vav" harfidir. Çünkü bu zaiddir dolayısı ile onun hazf edilmesi daha uygundur.

Ahfeş ise hazfedilen kelimenin ayn'ı (kökünün ikinci harfi)dir. El-Mazerî ise şöyle demiştir: Her ikisi de güzel olmakla birlikte Ahfeş'in sözü kıyasa daha uygundur. İbtiyâ', iştirâ demektir. Alış veriş yapan iki kişi hakkında "tebâyeâ ve bâyeâ" kullanılır. Satmasını istemek anlamında istebâa denilir. Ebâe'ş-şey'e ise bir şeyi satışa arz etmek anlamındadır. Bîa ve buyia satıldı anlamındadır. Bunun bir söyleyiş şekli de "buvia"dır. (Kaf ile) "kîle:denildi" ve (kef ile) "kîle:ölçüldü" hakkında da aynı şey söylenir.

١/١- بَاب إِبْطَالِ بَيْعِ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ

1/1- MÜLÂMESE (DOKUNMACA) VE MÜNÂBEZE (ATMACA) SURETİ İLE SATIŞIN İPTAL EDİLDİĞİ BABI

٣٧٨٠-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ

3780-1/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis edip dedi ki: Malik'e, Muhammed b. Yahya b. Habbân'dan rivâyetini okudum. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), dokunmak ve atmak sureti ile yapılan alışverişleri yasakladı. [145]

٣٧٨١-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالاَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

3781-.../2- Bize Ebu Kureyb ve İbn Ömer de tahdis edip dedi ki: Bize Veki' Süfyan'dan, o Ebu Zinad'dan, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [146]

٣٧٨٢-.../٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3782-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Ebu Üsâme tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis etti, hepsi Ubeydullah b. Umeyr'den, o Hubeyb b. Abdurrahman'dan, o Hafs b. Âsım'dan, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [147]

٣٧٨٣-.../٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

3783-.../4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Yakub –yani b. Abdurrahman- Süheyl b. Ebu Salih'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [148]

145 Buhari, 2146; Nesai, 4521; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13827, 13964

146 Buhari, 368 –uzunca-; Tirmizi, 1310; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13661

147 Buhari, 584, 588, 5819; Nesai, 4529 –uzunca-; İbn Mace, 1248, 2169, 3560; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12265

148 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12781

٣٧٨٤-٢/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ نُهِيَ عَنْ بَيْعَتَيْنِ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ أَمَّا الْمُلَامَسَةُ فَأَنْ يَلْمِسَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ثَوْبَ صَاحِبِهِ بِغَيْرِ تَأَمُّلٍ وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ثَوْبَهُ إِلَى الْآخَرِ وَلَمْ يَنْظُرْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا إِلَى ثَوْبِ صَاحِبِهِ

3784-2/5- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Amr b. Dinar, Ata b. Mînâ'dan haber verdiğine göre Amr, Atâ'yı Ebu Hureyre'den şöyle dedi, diye tahdis ederken dinlemiştir: Mülâmese ve münâbeze (dokunmak ve atmak) şeklindeki iki alış veriş yasaklandı. Mülâmese (dokunmak) akit taraflarından her birinin düşünmeden (incelemeden) diğerinin elbisesine dokunması demektir. Münâbeze (atmak) ise akit taraflarının her birinin kendi elbisesini diğerine atması ve onlardan birinin diğerinin elbisesine bakmamasıdır. [149]

٣٧٨٥-٣/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعَتَيْنِ وَلِبْسَتَيْنِ نَهَى عَنِ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ وَالْمُلَامَسَةُ لَمْسُ الرَّجُلِ ثَوْبَ الْآخَرِ بِيَدِهِ بِاللَّيْلِ أَوْ بِالنَّهَارِ وَلَا يَقْلِبُهُ إِلَّا بِذَلِكَ وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ بِثَوْبِهِ وَيَنْبِذَ الْآخَرُ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ وَيَكُونُ ذَلِكَ بَيْعَهُمَا مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ وَلَا تَرَاضٍ

3785-3/6- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da –lafız Harmele'ye ait olmak üzere- tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Âmir b. Sa'd b. Ebu Vakkas'ın haber verdiğine göre Ebu Said el-Hudri dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize iki alışverişi ve iki giyinişi yasakladı. O alışverişde dokunmaca ve atmacayı yasakladı. Dokunmaca bir adamın diğerinin elbisesine gece yahut gündüz dokunması ve onu ancak bu kadarı ile çevirmesidir. Atmaca ise bir adamın bir diğerine elbisesini atması, diğerinin de ona elbisesini atmasıdır. İşte bu bakmadan ve karşılıklı rıza olmadan onların yaptıkları alış veriş idi. [150]

149 Buhari, 1993; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14207

150 Buhari, 2144, 5820 –uzunca-; Ebu Davud, 3379; Nesai, 4522, 4523, 4526; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4087

٣٧٨٦-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ

3786-.../7- Bunu bana Amr en-Nâkid de tahdis etti.Bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti. Bize babam, Salih'den tahdis etti. O, İbn Şihab'dan bu isnâd ile rivâyet etti.[151]

Şerh

(3780-3786 numaralı hadisler)

Birinci isnadda (3780) "Malik, Muhammed b. Yahya b. Habban'dan o el-A'rec'den" senedi bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz'ın zikrettiği üzere ise onların ellerinde bulunan ve Abdülgafir el-Farisi yolu ile gelen nüshalarda Malik, Nâfi'den, o Muhammed b. Yahya b. Habban'dan şeklinde arada Nâfi'in ziyadesi ile kaydedilmiştir. Kadı Iyaz bu bir yanlışlıktır. Bu hadiste Nâfi'in adı geçmez. Malik de Muvatta da bu hadisi rivâyetinde Nâfi'i zikretmemektedir demiştir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mülamese (dokunmaca) ve münabeze (atmaca) alışverişlerini yasaklamasına gelince; kitapta (Müslim) bunun tefsiri ile alakalı görüşlerden birisi ile bunu açıklamış bulunmaktadır. Mezhep âlimlerimizin dokunmak suretiyle alışveriş hakkında üç türlü açıklama vardır. Biri Şafii'nin yaptığı açıklamadır. O da bir kimsenin bir kumaşı katlanmış hali ile yahut da karanlıkta getirmesi, pazarlık yapan kişinin ona dokunması sonra da kumaş sahibinin: Ben bunu sana sattım, o şu kadardır. Senin dokunuşunun bakmanın yerine geçmesi ve gördüğün taktirde de senin muhayyerliğinin bulunmaması şartı ile satıyorum demesi ile olur.

İkincisi ise dokunuşun kendisini satış kabul etmeleridir. Bu durumda eğer sen buna dokunursan artık o senin tarafından satın alınmış olur der.

Üçüncüsü ise, ona ne zaman dokunursa artık meclis muhayyerliği de başka muhayyerliklerinin de bitmesi şartı ile bir şeyler satması demektir.

Böyle bir satış bütün bu açıklama şekillerinde bâtıldır.

Atmak suretiyle alışveriş (münabeze) için de üç açıklama yapılmıştır.

Birincisine göre atmanın kendisini bizzat alışveriş kabul ederler. Bu Şafii'nin açıklamasıdır.

151 3785 numaralı hadisin kaynakları

İkincisine göre satıcı ben sana sattım, onu sana attığım taktirde muhayyerliğin kalkar ve satış bağlayıcı olur demesi ile olur.

Üçüncüsü ise kasıt yüce Allah'ın izni ile Bey'ul Hasat (çakıl taşları satışı) nda açıklayacağımız üzere çakıl taşının atılmasıdır. Böyle bir alışveriş de ihtiva ettiği garar (risk) sebebi ile bâtıldır.

(3785) "Bu ise görmeden ve karşılıklı rıza olmadan onların satışları oluyordu." Yani incelemeden ve inceledikten sonra rıza aranmadan gerçekleşiyordu. Allah en iyi bilendir.

٢/٢- بَاب بُطْلَانِ بَيْعِ الْحَصَاةِ وَالْبَيْعِ الَّذِي فِيهِ غَرَرٌ

2/2- BEY'UL HASAT (TAŞ ATMA SATIŞI) VE GARAR (RİSK VE ALDATMA) BULUNAN SATIŞIN BÂTIL OLUŞU BABI

٣٧٨٧-١/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ حَدَّثَنِي أَبُو الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْحَصَاةِ وَعَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ

3787-4/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. İdris, Yahya b. Said ve Ebu Üsâme, Ubeydullah'dan tahdis etti, (H.) Bana -lafız kendisine ait olmak üzere- Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yahya b. Said, Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Ebu Zinad, A'rec'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) taş atma satışını (bey'u'l-hasât) ve garar (aldatma) ihtiva eden satışı yasakladı.[152]

Şerh

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bey'u'l-hasât (taş atma satışı) ile garar satışını yasaklamaktadır. Bey'u'l-hasât ile ilgili üç türlü açıklama yapılmıştır:

1. Bir kimsenin, ben sana şu atacağım taşların üzerlerine düştüğü elbiseleri sattım yahut ben sana bu araziyi buradan itibaren bu taşın varacağı yere kadar sattım, demesidir.

---

152 Ebu Davud, 3376; Tirmizi, 1230; Nesai, 4530; İbn Mace, 2194; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13794

2. Bir kimsenin diğerine: Ben bu taşı atıncaya kadar sana muhayyerlik (satışı kabul edip etmeme seçimi) tanımak üzere sattım demesidir.

3. Taşı atmanın kendisini satış olarak kabul etmeleridir. Şöyle ki: Ben bu elbiseye (ya da kumaşa) bu taşı atacak olursam o taktirde sen de onu bu kadara satmış olursun, demesi ile olur.

Garar denilen alışverişin yasaklanmasına gelince şüphesiz bu buyû' (alışveriş) kitabının pek büyük bir esasıdır. Bundan dolayı Müslim bunu öne almıştır. Bunun kapsamına sayılamayacak kadar mesele girer. Kaçkın (âbik) kölenin, mevcut olmayanın, meçhulun, teslim edilemeyen malın, müphem kaldığı sürece yığının, bir kumaşı birden çok kumaşa mukabil bir koyunu birden çok koyuna mukabil satmanın ve bunun benzerleri gibi. Bütün bu gibi alışverişler bâtıldır. Çünkü bunlar ihtiyaç olmadığı halde garar (risk, belirsizlik) ihtiva eder. İhtiyacın gerektirmesi halinde satışta bir miktar garara katlanmak mümkündür. Evin temelinin bilinmemesi gibi. Aynı şekilde gebe koyunu ve memesinde süt bulunan koyunu satması halindeki durum da böyledir. Böyle bir durum satış için sahihdir. Çünkü temel evin görünen kısmına tabidir. Ayrıca ihtiyaç da böyle bir satışı gerektirmektedir. Onu görmeye imkân yoktur. Koyunun cenini ve sütü hakkında da aynı şey söylenir.

Aynı şekilde Müslümanlar pek önemsenmeyen çapta bir takım garar (belirsizlikler, riskler) bulunan bazı hususların caiz olduğu üzerinde de icma etmişlerdir. Mesela yüzü ile astarı arasında dolgu bulunan bir kaftanın satışının sahih olduğu üzerinde icma etmişlerdir. İsterse kişi içteki dolgu malzemesini görmesin. Ama içindeki dolguyu tek başına satacak olursa bu caiz olmaz. Yine icma ettikleri üzere evi, bineği, elbiseyi ve buna benzer bir şeyi bir ay süre ile kiraya vermek caizdir. Halbuki ay bazen 30 gün bazen 29 gün olabilir. Yine insanların su kullanımları ve içerde kalış süreleri farklı olmakla birlikte ücretle hamama girmenin caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Ne kadar içileceği meçhul olmakla ve içenlerin adet ve alışkanlıkları farklı olup birbirlerinin aksine olmakla birlikte bedel karşılığında bir kaptan su içmenin de caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Aynı zamanda annelerinin karnında ceninlerin, havada uçan kuşların satışının bâtıl olduğunu da icma ile kabul etmişlerdir.

İlim adamları der ki: Bu gibi alışverişlerin bâtıl olmasının ana sebebi garardır. Sözünü ettiğimiz hususlar hakkında bu garar bulunmakla birlikte sahih olması ise şundan dolayıdır. İhtiyaç gararı göğüslemeyi gerektirip ancak meşakket ile ondan sakınmak mümkün olabiliyorsa ve garar önemli değilse alışveriş caiz olur değilse olmaz.

Bu türden bazı meselelerde alışverişin sahih ve fasid oluşu hususunda ilim adamlarının görüş ayrılıklarına gelince –hazır olmayan bir ayn'ın satışı gibi- bu da bu kaideye dayanır. Bazıları buradaki gararın önemsiz olduğu görüşünde olur ve böyle bir gararı yok gibi değerlendirir ve alış veriş sahih olur. Bazıları ise bunun önemsiz olmadığı kanaatinde olur, ona göre de alış veriş bâtıl olur. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki, mülâmese (dokunmaca) ve münâbeze (atmaca) satışları ile gebenin karnındaki ceninin satışı, taş atma satışı, erkeğin dişinin üzerine çekilmesi ücreti ve buna benzer haklarında özel naslar gelmiş alış veriş şekilleri garar ihtiva eden alışverişin yasaklanışı kapsamı içerisindedir. Bununla birlikte bunlar cahiliye döneminde meşhur bir takım alışverişler olduklarından ötürü başlı başına sözkonusu edilmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٣/٣- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ حَبَلِ الْحَبَلَةِ

3/3- GEBE DEVENİN YAVRUSUNUN GEBELİĞİNE KADAR VADELİ SATIŞ YAPMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٣٧٨٨-١/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبَلِ الْحَبَلَةِ

3788-5/1- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh tahdis edip dedi ki: Bize Leys haber verdi (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys Nâfi'den tahdis etti, o Abdullah'tan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gebe devenin yavrusunun gebeliğine kadar vadeli satışı yasakladığını rivâyet etti.[153]

٣٧٨٩-٢/٦- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَتَبَايَعُونَ لَحْمَ الْجَزُورِ إِلَى حَبَلِ الْحَبَلَةِ وَحَبَلُ الْحَبَلَةِ أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ ثُمَّ تَحْمِلَ الَّتِي نُتِجَتْ فَنَهَاهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ

153 Nesai, 4638; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8296

3789-6/2- Bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ –lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: ... İbn Ömer dedi ki: Cahiliye dönemi insanları deve etini habelü'l- -habele adını verdikleri vadeli satışla satarlardı. Habelü'l-habele ise devenin yavrulaması, sonra yavruladığı devenin yavrulamasıdır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bunu yasakladı.[154]

Şerh

(3788-3789 numaralı hadisler)

Bu babta İbn Ömer'in rivâyet ettiği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in habelü'l-habele denilen alış verişi yasakladığı" belirtilmektedir. "Habel" kelimesi ha ve be harfleri fethalı olarak söylenir. Habele ile ilgili olarak Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Bazıları birinci lafız olan "habel" kelimesini be harfi sakin olarak "habl" şeklinde rivâyet etmiş iseler de bu yanlıştır. Doğrusu fethalı olduğudur. Dil bilginleri der ki: Burada habele, hâbil'in çoğuludur. Zâlimin çoğulunun zaleme, facirin çoğulunun fecera, katibin çoğulunun ketebe gelmesi gibi. Ahfeş dedi ki: Habeleti'l-meretu: Kadın hamile kaldı, denilir. Hamileye de "hâbil" denilir. Çoğulu ise nisvetün habeletün şeklinde gelir. İbnu'l-Enbari dedi ki: Habele'nin sonundaki yuvarlak te mübalağa ifade eder. Bazıları da buna mufavakat etmişlerdir.

Dil bilginlerinin ittifak ettikleri üzere habel yalnızca Âdem oğlunun dişileri hakkında kullanılır. Onların dışındaki dişiler hakkında ise "haml" kullanılır. Mesela hameletil-meratu ve habelet denilir. Yine hameleti'ş-şâtü: koyun gebe kaldı denilir ama "habelet" denilmez. Ebu Ubeyd dedi ki: Hiçbir hayvan hakkında –bu hadiste gelen dışında- habel lafzı kullanılmaz.

İlim adamları habelü'l-habele denilen alışverişin yasaklanması ile neyin kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bir topluluk: Bu dişi devenin doğurup ondan sonra onun yavrusunun da doğurmasına kadar vadeli bir bedelle satıştır. Müslim bu hadiste bu açıklamayı İbn Ömer'den rivâyet etmiştir. Malik, Şafii ve onlara uyanlar da böyle açıklamışlardır.

Başkaları ise bunu gebe dişi devenin karnındaki yavrusunu peşin olarak satmaktır demişlerdir. Bu ise Ebu Ubeyde, Ma'mer b. el-Müsennâ ile onun arkadaşı Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam'ın ve daha başka dil bilginlerinin açıklamasıdır. Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahuye de böyle demişlerdir. Böyle bir açıklama dile daha yakındır ama hadisin ravisi olan İbn Ömer

154 Buhari, 3843; Ebu Davud, 3381 –muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8149

bunu birinci şekilde açıklamıştır. Ve o bunun anlamını daha iyi bilir. Şafii'nin ve usûlcü muhakkıkların kanaatine göre ravinin yaptığı tefsir eğer zahire aykırı değilse önceliklidir.

Her iki tefsire göre de böyle bir alışveriş bâtıldır. Birincisinin bâtıl olması bunun belli olmayan bir vadeye kadar bir bedel karşılığında satış oluşundan dolayıdır. Çünkü vadenin değerden de bir payı vardır. İkincisi ise olmayan ve meçhul ile satıcı tarafından mülkiyet altında bulunmayan ve teslimine güç yetirilemeyen bir şeyin satışı olduğundan dolayı yasaktır. Allah en iyi bilendir.

٤/٤- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ الرَّجُلِ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَسَوْمِهِ عَلَى سَوْمِهِ وَتَحْرِيمِ النَّجْشِ وَتَحْرِيمِ التَّصْرِيَةِ

4/4- ADAMIN KARDEŞİNİN ALIŞ VERİŞİ ÜZERİNE ALIŞ VERİŞ YAPMASININ, PAZARLIĞI ÜZERİNE PAZARLIK YAPMASININ, MÜŞTERİ KIZIŞTIRMANIN VE (SÜT VEREN HAYVANIN) MEMESİNDE SÜTÜ BİRİKTİRMENİN HARAM KILINMASI BABI

٣٧٩٠-٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ

3790-7/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz diğerinizin satışı üzerine satış yapmasın"* buyurdu. [155]

٣٧٩١-٨/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يَبِعْ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ

3791-8/2- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ –lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Yahya, Ubeydullah'dan tahdis etti, bize Nâfi', İbn Ömer'den haber verdi, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Bir kimse din kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Din kardeşinin talib olduğu kimseye ona izin vermesi müstesnâ talib olmasın"* buyurdu.[156]

155 3440 numaralı hadisin kaynakları
156 3441 numaralı hadisin kaynakları

٣٧٩٢-٩/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَسُمْ الْمُسْلِمُ عَلَى سَوْمِ المسلم

3792-9/3- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslüman müslümanın pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın"* buyurdu. [157]

Şerh

(3790-3792 numaralı hadisler)

(3790) *"Biriniz bir diğerinizin satışı üzerine satış yapmasın."* Diğer rivâyette (3791) *"bir kimse kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Onun talib olduğu kıza -ona izin vermediği sürece- talib olmasın"* bir diğer rivâyette (3792) *"Müslüman başka bir müslümanın pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın"* buyurulmaktadır.

Kişinin kardeşinin satışı üzerine satışının misali şudur: Muhayyerlik süresi içerisinde bir şey satın almış olan kimseye, sen bu satışı fesh et (boz, geri çevir) ben sana aynısını ondan daha ucuza ya da ondan daha kalitelisini onun fiyatına satayım ve benzeri şeyler söylemesidir. Bu ise haramdır. Aynı şekilde kardeşinin satın aldığı şey üzerine satın almak da haramdır. Bu da muhayyerlik süresi içerisinde satıcıya sen bu satışı fesh et, bu malı ben senden o fiyattan daha yükseğe satın alırım ve benzeri şeyler söylemesi ile olur.

Kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmaya gelince, mal sahibi ile onu almak isteyenin satış üzerinde ittifak etmekle birlikte henüz akdi tamamlamamış olması ile birlikte bir diğerinin satıcıya onu ben satın alırım demesidir. Fiyatın belirlenmesinden sonra bu haramdır. Fakat artırma yolu ile satılan bir mal için fiyat vermek haram değildir.

Kardeşinin talib olduğu kıza talib olmaya ve kadının kız kardeşinin boşanmasını istemeye gelince Nikâh Kitabı'nda bunlara dair geniş açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

Yine orada belirtildiği üzere "la yebiu velâ yehtubu: satmaz ve talib olmaz" şeklinde nehy maksadı ile haber kipinde merfu olarak geldikleri rivâyet de geçmiş bulunmakta, bunun anlatım bakımından daha beliğ olduğunu da zikretmiş bulunmaktayız.

157 3446 numaralı hadisin kaynakları

İlim adamları icma ile bir kimsenin kardeşinin satışı üzerine satış yapmasının, alışı üzerine alışa kalkışmasının, pazarlığı üzerine pazarlık yapmasının yasak olduğunu kabul etmişlerdir. Şayet buna uymayıp akdi yapacak olursa günahkâr olmakla birlikte akit de yapılmış olur. Şafii, Ebu Hanife ve başkalarının görüşü budur. Davud ise bu akid gerçekleşmez demiştir. Malik'den ise bu iki mezhep (görüş) gibi iki rivâyet nakledilmiştir. Fukaha'nın cumhuru artırma sureti ile alış verişin mübah olduğunu kabul etmişlerdir. Şafii ise: Seleften bazıları bunu mekruh görmüşlerdir demişlerdir.

٣٧٩٣-١٠/٤- وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْعَلَاءِ وَسُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَسْتَامَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ وَفِي رِوَايَةِ الدَّوْرَقِيِّ عَلَى سِيمَةِ أَخِيهِ

3793-10/4- Bunu bana İbrahim ed-Devrakî de tahdis etti, bana Abdüssamet tahdis etti, bize Şu'be el-A'la ve Suheyl'den tahdis etti, ikisi babasından, babaları Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (rivâyet etti). (H.) Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdüssamed tahdis etti, bize Şu'be, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (H.) Bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Adiy –ki o b. Sabit'dir- den tahdis etti, o Ebu Hazim'den, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kimsenin kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasını yasaklamıştır. Ed-Devrakî'nin rivâyetinde ise: (sevm: pazarlık) lafzı yerine "sîmeh" lafzını kullanmıştır. [158]

Şerh

"Bize Şu'be el-A'lâ ve Suheyl'den tahdis etti. Onlar babalarından, babaları Ebu Hureyre'den rivâyet etti." Bu ibare bütün nüshalarda bu şekilde "an ebîhimâ: babalarından" şeklindedir. Bu ise açıklanması gereken bir ifadedir. Çünkü el-A'lâ, Abdurrahman'ın oğlu, Süheyl ise İbn Ebu Salih'in

158 Ahmed b. İbrahim ed-Devraki'nin hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12684; Muhammed b. el-Müsennâ'nın hadisinin kaynakları ise 3448 numaralı hadisin kaynaklarıdır.

oğludur. Onun kardeşi değildir. O halde be harfi kesreli olarak "an ebîhimâ" denilmez. Aksine bunun yeri doğru olarak: "an ebeveyhime: her biri kendi babasından" demesi gerekirdi. Nüshalarda mevcut olanın da be harfi fethalı olarak "ebeyhimâ" şeklinde kabul edilmesi gerekir. Bu durumda "hâzani ebâni ve raeytu ebeyni: bunlar iki babadır, ben iki baba gördüm" diyenlerin söyleyişine göre "eb: baba" lafzının tesniyesi olur. Bu durumda eb kelimesi elif ve nun ile ayrıca ye ve nun ile tesniye yapılmış olur. Bunun bir benzeri daha önce Nikâh Kitabı'nda da geçmiş olup orada da bunu açıklamıştık.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadiste bütün üstadlarımız nezdinde rivâyet be harfi kesreli olarak nakledilmiştir. Fakat bu doğru değildir. Çünkü her ikisi kardeş değildir. Fakat bazı rivâyetlerde "an ebeveyhima: her biri kendi babasından" şeklinde kaydedilmiştir ki doğrusu da budur. Bazıları ise birincisinde bunun be harfi fethalı olarak "an ebeyhimâ" olması ihtimali de vardır, demişlerdir.

"Ed-Devrakî'nin rivâyetinde ise: (sevm: pazarlık) lafzı yerine "sîmeh" lafzını kullanmıştır." Bu da sin harfi kesreli, ye harfi sakin (harekesiz med harfi) iledir. Bu ise sevm (denilen pazarlık)ın bir söyleyişidir. Bunu el-Cevheri ve başka dil bilginleri zikretmiştir. El-Cevheri dedi ki: Ayrıca: İnnehu leğâli's-sîme: şüphesiz ki onun pazarlık fiyatı yüksektir, denilir.

٣٧٩٤-١١/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يُتَلَقَّى الرُّكْبَانُ لِبَيْعٍ وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَلَا تُصَرُّوا الْإِبِلَ وَالْغَنَمَ فَمَنْ ابْتَاعَهَا بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَحْلُبَهَا فَإِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ

3794-11/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Ebu Zinad'dan rivâyetini okudum. O A'recden, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Satış maksadı ile gelen kafileler karşılanmaz. Birinizin satışı üzerine diğeriniz satış yapmasın. Müşteri kızıştırmayın. Şehirli köylü adına satış yapmasın. Develerin ve koyunların memelerinde sütü hapsedip biriktirmeyin. Kim bu halden sonra satın alacak olursa o hayvanı sağdıktan sonra iki görüşten birini tercih etmekte serbesttir. Ona razı olursa alıkoyar, beğenmezse bir sa hurma ile birlikte geri verir."* [159]

159 Buhari, 2150 –uzunca-; Ebu Davud, 3443; Nesai, 4508; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13802

Şerh

"Develerle koyunların memelerinde sütü hapsedip biriktirmeyin." Buradaki "hapsedip biriktirmeyin" anlamındaki fiilin te harfi ötreli, sad harfi fethalı olarak "velâ tusarru" şeklinde olup develer anlamındaki "el-ibl" lafzı da nasb ile okunur. Burada fiil toplamak anlamına gelen "tasriye"den alınmaktadır. Bu şekilde sütleri memelerinde toplananlara "musarrât" denilir.

Kadı İyaz dedi ki: Biz bu lafzı Müslim'in Sahihi'nden başka kaynaklarda bazılarından te harfi fethalı, sad harfi ötreli olarak "la tesurrû" şeklinde rivâyet etmekle birlikte bazılarından ise te harfi fethalı olarak meçhul (edilgen) bir fiil olmak üzere "tusar" diye rivâyet ettik. Bu ise devenin meme uçlarını bağlamak demektir. Ama doğru ve meşhur olan birincisidir. Bu da: Müşteri bol süt vermek bu hayvanın sürekli özelliği olduğunu sansın diye memesinin büyük görünmesi için o hayvanı satmak istediğiniz zaman memesinde sütün toplanmasını sağlamaya kalkışmayın, demektir. Arapların: "Saraytülmâ: suyu topladım" ifadesi de buradan gelmektedir. Saralmâe fî zahrihi ise: -Evlenmedi anlamında- suyunu sırtında hapsetti, demektir.

Hattâbî dedi ki: İlim adamları ve dil bilginleri sütü memesinde hapsedilmiş olan anlamındaki "musarrât" lafzının açıklaması ve türediği kökü hakkında ihtilaf etmişlerdir. Şafii dedi ki: Bu, dişi devenin yahut koyunun meme uçlarını bağlayıp o hayvanı süt toplansın diye iki üç gün sağmayı terk etmek demektir. Böylelikle onu satın alacak kişi bol süt vermek bu hayvanın adetidir diye zannedeceğinden ona daha fazla para verir.

Ebu Ubeyd dedi ki: Bu sütü hayvanın memesinde toplayıp biriktirmek anlamındaki "sarâ" fiilinden gelmektedir. Bunun asıl anlamı ise suyu hapsetmek için kullanılır.

Ebu Ubeyd (devamla) dedi ki: Eğer meme uçlarının bağlanmasından türeyen bir kelime olsaydı bu şekilde uygulama yapılmış olan hayvana "masrura yahut musarrara" demek gerekirdi.

Hattâbî dedi ki: Ebu Ubeyd'in bu açıklaması güzeldir, Şafii'nin görüşü de doğrudur. Çünkü Araplar sütü sağılan hayvanların memelerini bağlarlar. Hattâbî, Şafii'nin sözünün doğruluğuna Arapların: "(لا يحسن الكر إنما يحسن الحلب و الصر): O güzel bir şekilde hücum etmeyi beceremiyor, o ancak güzelce süt sağmayı ve hayvanların memelerini bağlamayı beceriyor" demelerini delil göstermiştir. Ayrıca Malik b. Nuveyre'nin şu beytini de delil gösterir:

فقلت لقومي هذه صدقاتكم مصررة أخلافها لم تجرد

"Ben kavmime, işte bunlar sizin sadakalarınızdır dedim, meme uçları bağlanmış ve sağılmamış oldukları halde".

Bununla birlikte "musarra"nın aslının "masrûre" olup iki re harfinden birisinin yerine elif değiştirilmiş olma ihtimali de vardır. Yüce Allah'ın: *"Hâbe men desseha: onu kötülüklerle örten hüsrana uğrar"* (Şems, 10) buyruğunda "dessâhâ"nın aslının "dessesehâ" olması gibi. Burada aynı cinsten üç harfin bir araya gelmesini hoş görmediklerinden böyle yapmışlardır.

Şunu da bilelim ki ister devenin ister ineğin ister koyunun ister cariyenin ister atın ister dişi eşeğin ve başka hayvanların meme uçlarını bağlamak haramdır. Çünkü bu bir aldatma ve bir kandırmadır. Haram olmakla birlikte satış sahihdir. Bununla birlikte satın alan da onu alıp kabul etmek ile geri çevirmek arasında serbesttir. Yüce Allah'ın izni ile bundan sonraki babta bunu açıklayacağız.

Bu hadiste her hususta tedlis yapmanın (kusuru gizlemenin) haram olduğu ve bu tür hallerde alışveriş akdinin gerçekleşmekle birlikte fiilen tedlisin de tıpkı sözlü tedlis gibi haram olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

٣٧٩٥-١٢/٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ -حَدَّثَنَا أَبِي- حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ التَّلَقِّي لِلرُّكْبَانِ وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَأَنْ تَسْأَلَ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا وَعَنِ النَّجْشِ وَالتَّصْرِيَةِ وَأَنْ يَسْتَامَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ

3795-12/6- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarıdan gelen binekli kafileleri karşılamayı ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını, kadının (Müslüman) kızkardeşinin (kocası tarafından) boşanmasını istemesini, pazarlığı kızıştırmayı, dişi hayvanların meme uçlarını bağlamayı ve bir kimsenin kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasını yasakladı. [160]

٣٧٩٦-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ ح وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا أَبِي

160 Buhari, 2727 –buna yakın-, Nesai, 4503 –buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13411

قَالُوا جَمِيعًا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي حَدِيثِ غُنْدَرٍ وَوَهْبٍ نُهِيَ وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الصَّمَدِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ عَنْ شُعْبَةَ

3796-.../7- Bunu bana Ebu Bekr b. Nâfi' de tahdis etti, bize Gunder tahdis etti, (H.) Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Vehb b. Cerir tahdis etti, (H.) Bunu bize Abdulvaris b. Abdussamed de tahdis etti, bize babam tahdis etti, hepsi dedi ki: Bize Şu'be bu isnâd ile Gunder ve Vehb'in hadisi rivâyetlerinde "nehyedildi" diye Abdussamed'in hadisi rivâyetinde: "Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nehyetti" diye Muaz'ın Şu'be'den rivâyet ettiği (önceki) hadis gibi rivâyet etmişlerdir. [161]

٣٧٩٧-١٣/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ النَّجْشِ

3797-13/8- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) pazarlığı kızıştırmayı yasakladı. [162]

٥/٥- بَاب تَحْرِيمِ تَلَقِّي الْجَلَبِ

5/5- CELEB (BAŞKA YERDEN GETİRİLEN MALLARI PAZARA GELMEDEN) KARŞILAMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٣٧٩٨-١٤/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ تُتَلَقَّى السِّلَعُ حَتَّى تَبْلُغَ الْأَسْوَاقَ وَهَذَا لَفْظُ ابْنِ نُمَيْرٍ وَقَالَ الْآخَرَانِ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ التَّلَقِّي

3798-14/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn Ebu Zaide tahdis etti, (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya –yani b. Said- de tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) pazarlara gelmeden önce malların karşılanmasını yasakladı.

161 3795 numaralı hadisin kaynakları
162 Buhari, 2142, 6963; Nesai, 4517; İbn Mace, 2173; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8348

Bu İbn Numeyr'in lafzıdır. Diğer ikisi ise: "Şüphesiz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşılamayı yasakladı" şeklindedir. [163]

٣٧٩٩-.../٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ

3799-.../2- Bana Muhammed b. Hatim ve İshak b. Mansur birlikte İbn Mehdi'den tahdis etti, o Malik'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den İbn Numeyr'in Ubeydullah'dan hadisi rivâyet ettiği gibi rivâyet etti. [164]

٣٨٠٠-١٥/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُبَارَكٍ عَنْ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ تَلَقِّي الْبُيُوعِ

3800-15/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Abdullah (radıyallâhu anh)'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) satılacak malları karşılamayı nehyetti. [165]

٣٨٠١-١٦/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُتَلَقَّى الْجَلَبُ

3801-16/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) celeb (başka yerden getirilen malları) karşılamayı yasakladı. [166]

٣٨٠٢-١٧/٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي هِشَامٌ الْقُرْدُوسِيُّ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَلَقَّوْا الْجَلَبَ فَمَنْ تَلَقَّاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ فَإِذَا أَتَى سَيِّدُهُ السُّوقَ فَهُوَ بِالْخِيَارِ

163 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr'in hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7985, 8134; İbnu'l-Müsennâ'nın rivâyetini, Nesai, 4510; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8181'de rivâyet etmişlerdir

164 3440 numaralı hadisin kaynakları

165 Buhari, 2149 –uzunca-, 2164; Tirmizi, 1220; İbn Mace, 2180; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9377

166 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14548

3802-17/5- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti... İbn Sîrin dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Celebi (başka yerden mal getirenleri) karşılamayın. Kim onu karşılayıp ondan satın alırsa sonra o malın sahibi pazara gelirse o muhayyerdir."* [167]

Şerh

(3798-3802 numaralı hadisler)

(3798) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) pazarlara varmadan getirilen malların karşılanmasını yasakladı." Diğer rivâyette: "karşılamayı yasakladı"; bir diğer rivâyette (3800) "satış için getirilen malların karşılanmasını yasakladı" başka bir rivâyette (3801) "celebin karşılanmasını..." bir diğer rivâyette (3802) *"celebi (dışarıdan mal getirenleri) karşılamayın. Kim onu karşılayıp ondan bir şey satın alırsa sonra da o malın sahibi pazara gelirse o muhayyerdir"* (daha sonra gelecek) bir rivâyette (3804) "mal getiren kafilelerin karşılanmasını yasakladığı" belirtilmektedir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Seyyiduhu"* buyruğundan kastı malın sahibi olan satıcısıdır.

Bu hadis-i şerifler, celeb denilen başka yerden mal getirenleri (pazardan önce) karşılamanın haram olduğunu ifade etmektedir. Bu Şafii, Malik ve cumhurun görüşüdür. Ebu Hanife ve Evzai ise eğer insanlara zarar vermeyecekse onları karşılamak caizdir. Eğer zarar verecekse mekruhdur demişlerdir. Ama sahih olan açık nehy (yasak) sebebi ile birinci görüşdür.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Haram olmasının şartı, karşılamanın yasaklanmış olduğunu bilmesidir. Şayet karşılamak kastı ile değil de bir iş için dışarı çıkmış ve bu şekilde mal getiren kimseden bir şey satın almışsa bunun haram olup olmadığı hususunda mezhep âlimlerimizin de iki görüşü vardır; Maliki mezhebine mensup âlimlerin de iki görüşü vardır. Bizim mezhep âlimlerimize göre iki görüşün daha sahih olanı aynı nitelik bulunduğundan ötürü haram olduğudur. Şayet mal getirenleri dışarıda karşılayıp kendisi onlara bir şeyler satacak olursa bunun da haram olduğu hususunda iki görüş vardır. Haram olduğu hükmünü verecek olursak ama kendisi onlardan satın alırsa akit sahih olur.

İlim adamlarının dediklerine göre haram kılmanın sebebi dışarıdan mal getirenin zarara uğramasını önlemek ve kendisini aldatacaklara karşı onu korumaktır. İmam Ebu Abdullah el-Mazeri dedi ki: Eğer şehirde ikamet edenin

167 Nesai, 4513; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14538

köylü adına satış yapma yasağının sebebi şehirlilere şefkattir ve ayrıca böyle bir alışverişte köylünün aldanma ihtimali vardır. Celebi (mal getireni) karşılamanın yasaklanışında kasıt ise köylünün aldatılmamasıdır. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sahibi pazara geldikten sonra muhayyerdir"* buyurmuştur denilecek olursa cevap şudur: Şeriat bu gibi meselelerde insanların maslahatını göz önünde bulundurur. Maslahat ise tek kişi aleyhine olacak olsa bile bir kişinin bir diğerine karşı değil de toplumun bir kişiye karşı maslahatına bakmayı gerektirir. Dışarıdan gelen (köylü) bizzat satacak olursa bütün pazar ahalisi yararlanır ve ucuz mal satın alırlar. Böylelikle bütün belde sakinleri bundan fayda sağlar. İşte şeriat belde ahalisinin dışarıdan gelene karşı maslahatını göz önünde bulundurmuştur.

Mal getirenin şehir dışında karşılanmasında ise özellikle karşılanan kişi yararlandığından ve bu da bir kişiye karşılık bir kişinin maslahatı şeklinde ortaya çıktığından karşılamayı mübah kılmakta bir maslahat kalmamaktadır. Özellikle de buna ikinci bir sebep daha eklenir ki bu da karşılayan kimsenin tek başına ucuz alması sureti ile ve malın pazara gelmesini önlemesi dolayısı ile bütün pazar ahalisine zarar verir. Pazar ahalisi ise sayıca karşılayandan daha çoktur. Bundan dolayı şeriat bu tek kişiye karşı onların maslahatını göz önünde bulundurmuştur. Dolayısı ile her iki mesele arasında bir çelişki yoktur. Aksine hikmet ve maslahat noktasında birbiri ile uyum halindedirler. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (3802) "sahibi pazara geldiği taktirde muhayyerdir" buyruğu hakkında mezhep âlimlerimiz der ki: Satıcının pazara gelip fiyatı bilmeden önce muhayyerlik hakkı yoktur. Pazara geldiği vakit eğer malı sattığı fiyat şehirdeki fiyattan daha ucuz ise onu karşılayan kişi ister yalan söyleyerek ona fiyatı haber vermiş olsun ister vermesin onun lehine muhayyerlik hakkı sabit olur. Şayet sattığı fiyat şehrin fiyatı ile aynı ya da daha fazla ise bu hususta iki görüş vardır. Daha sahih olan görüşe göre böyle bir muhayyerlik hakkının –aldatma olmadığından ötürü- bulunmadığıdır. İkinci görüşe göre ise hadiste ifade mutlak olduğundan ötürü böyle bir hak sabittir. Allah en iyi bilendir.

(Hadisi İbn Sîrin'den rivâyet eden) "Hişam el-Kurdusî" kaf harfi ötreli, re harfi sakin olmak üzere okunur, bilinen bir kabile olan "el-Karâdis"e mensubtur, Allah en iyi bilendir.

٦/٦- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ الْحَاضِرِ لِلْبَادِي

6/6- ŞEHİRLİNİN KÖYLÜ ADINA SATIŞ YAPMASININ HARAM OLDUĞU BABI

٣٨٠٣-١١٨/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَقَالَ زُهَيْرٌ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ

3803-118/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, ez-Zühri'den, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e isnad ederek: *"Şehirli köylü adına satış yapmasın"* buyurdu.

Zuheyr dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladığı rivâyet edilmiştir.[168]

٣٨٠٤-١٩/٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تُتَلَقَّى الرُّكْبَانُ وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ قَالَ فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا قَوْلُهُ حَاضِرٌ لِبَادٍ قَالَ لَا يَكُنْ لَهُ سِمْسَارًا

3804-19/2- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, İbn Tâvus'dan haber verdi, o babasından, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mal getiren kafilelerin karşılanmasını ve şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı.

(Tâvus) dedi ki: Bunun üzere İbn Abbas'a: Şehirlinin köylü adına satış yapması ne demektir? dedim. O: Yani ona simsarlık yapmasın, dedi.[169]

168 Kaynakları 3444 numaralı hadiste gösterildi

169 Buhari, 2158, 2163, 2274; Ebu Davud, 3439; Nesai, 4512; İbn Mace, 2177; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5706

٣٨٠٥-٢٠/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ دَعُوا النَّاسَ يَرْزُقِ اللهُ بَعْضَهُمْ مِنْ بَعْضٍ غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ يَحْيَى يُرْزَقُ

3805-20/3- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Cabir'den rivâyet etti (H.) Bize Ahmed b. Yunus da tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Cabir'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Şehirli köylü adına satış yapmasın. İnsanları bırakın da Allah onları birbirinden rızıklandırsın*" buyurdu.

Ancak Yahya'nın rivâyetinde "rızıklanırlar" şeklindedir. [170]

٣٨٠٦-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3806-.../4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [171]

٣٨٠٧-٢١/٥- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ نُهِينَا أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ أَوْ أَبَاهُ

3807-21/5- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... Enes b. Malik dedi ki: Şehirlinin köylü adına satış yapması –kardeşi yahut babası dahi olsa- bize yasaklandı. [172]

٣٨٠٨-٢٢/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذٌ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ نُهِينَا عَنْ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ

170 Ebu Davud, 2442; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2721
171 Tirmizi, 1223; İbn Mace, 2176, Tuhfetu'l-Eşrâf, 2764
172 Buhari, 2161; Ebu Davud, 2440; Nesai, 4504, 4505, 4406; Tuhfetu'l-Eşrâf, 525, 1454

3808-22/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, İbn Avn'dan tahdis etti, o Muhammed'den, o Enes'den rivâyet etti (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Muaz tahdis etti, bize İbn Avn, Muhammed'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Malik: Şehirlinin köylü adına satış yapması bize nehyedildi dedi. [173]

Şerh

(3803-3808 numaralı hadisler)

(3803) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şehirlinin köylü adına satış yapmasını yasakladı." Diğer rivâyette (3804) "Tâvus, İbn Abbas'a şehirlinin köylü adına ne demektir dedi. O: Ona simsar olmasın dedi." Başka bir rivâyette: (3805) "Şehirli köylü adına satış yapmasın... rızıklandırsın." Enes'den gelen bir rivâyette (3807) "Şehirlinin köylü adına satış yapması bize nehyedildi -kardeşi yahut babası olsa dahi-" buyrulmaktadır.

Bu hadis-i şerifler şehirlinin köylü adına satış yapmasının haram kılınması hükmünü ihtiva etmektedir. Şafii ve çoğunluk böyle demiştir. Mezhep âlimlerimiz de der ki: Bundan maksat şudur: Çölden ya da başka bir şehirden yabancı bir kişi herkesin muhtaç olduğu bir malı o günün fiyatına satmak kastı ile getirir. Şehirli de ona: Sen onu yanıma bırak da ben onu senin adına peyderpey daha pahalıya satayım, der.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Böyle bir alışveriş ancak bu şartlarla ve bu yasağı bilmesi şartı ile haram olur. Eğer yasaktan haberi yoksa yahut da getirilen mal şehirde ihtiyaç duyulan türden değilse ve getirilen bu malın az olması sebebi ile etkili olmayacaksa haram değildir. Şayet yasağa uymayarak şehirli köylü adına satış yapacak olursa haram olmakla birlikte satış sahihtir. Bizim mezhebimizin görüşü budur.

Malikilerden ve başkalarından bir topluluk da bu görüştedir. Bazı Maliki fukahası: Fırsat kaçmadığı sürece satış feshedilir demişlerdir. Atâ, Mücahid ve Ebu Hanife ise kayıtsız ve şartsız olarak şehirlinin köylü adına satış yapması caizdir demişlerdir. Çünkü "din nasihattır" hadisi bunu gerektirmektedir. Ayrıca derler ki: Şehirlinin köylü adına satış yapmasının yasaklanışı neshedilmiştir. Bazıları da: Sadece bir iddia olarak buradaki yasağın tenzihi kerahet olduğunu söylemişlerdir.



173 3807 numaralı hadisin kaynakları

٧/٧- بَاب حُكْمِ بَيْعِ الْمُصَرَّاةِ

7/7- SÜTÜN BİRİKMESİ MAKSADI İLE MEMESİ BAĞLANMIŞ DAVARI SATMANIN HÜKMÜ BABI

٣٨٠٩-١/٢٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ اشْتَرَى شَاةً مُصَرَّاةً فَلْيَنْقَلِبْ بِهَا فَلْيَحْلُبْهَا فَإِنْ رَضِيَ حِلَابَهَا أَمْسَكَهَا وَإِلَّا رَدَّهَا وَمَعَهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ

3809-23/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Davud b. Kays, Musa b. Yesar'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim memeleri bağlanmış bir koyun satın alırsa onu götürüp sütünü sağsın. Şayet süt vermesini beğenirse onu alıkoyar. Aksi taktirde beraberinde bir sa hurma ile birlikte onu geri verir"* buyurdu. [174]

٣٨١٠-٢/٢٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ ابْتَاعَ شَاةً مُصَرَّاةً فَهُوَ فِيهَا بِالْخِيَارِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا وَإِنْ شَاءَ رَدَّهَا وَرَدَّ مَعَهَا صَاعًا مِنْ تَمْرٍ

3810-24/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti… Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim memeleri bağlanmış bir koyun satın alırsa o koyun hakkında üç gün muhayyerdir. Dilerse onu alıkoyar, dilerse onu beraberinde bir sa hurma ile birlikte geri verir"* buyurdu. [175]

٣٨١١-٣/٢٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ يَعْنِي الْعَقَدِيَّ حَدَّثَنَا قُرَّةُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ اشْتَرَى شَاةً مُصَرَّاةً فَهُوَ بِالْخِيَارِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنْ رَدَّهَا رَدَّ مَعَهَا صَاعًا مِنْ طَعَامٍ لَا سَمْرَاءَ

174 Buhari, 2148; Nesai, 4500; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14629
175 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12780

3811-25/3- Bize Muhammed b. Amr b. Cebele b. Ebu Revvâd tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Kim memeleri bağlanmış bir koyun satın alırsa o üç gün muhayyerdir. Eğer onu geri çevirecek olursa beraberinde –buğdaydan başka- bir sa' yiyecek (zahire) ile geri iade eder"* buyurdu. [176]

٣٨١٢-٢٦/٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ اشْتَرَى شَاةً مُصَرَّاةً فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا وَإِنْ شَاءَ رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ لَا سَمْرَاءَ

3812-26/4- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim memeleri bağlanmış bir koyun satın alırsa o iki husustan birisini seçmekte serbesttir. Arzu ederse onu alıkoyar, dilerse –buğday dışında- bir sa hurma ile birlikte onu geri verir"* buyurdu. [177]

٣٨١٣-٢٧/-٥- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ مَنْ اشْتَرَى مِنْ الْغَنَمِ فَهُوَ بِالْخِيَارِ

3813-27/-5- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Abdülvehhab, Eyyub'dan bu isnad ile tahdis etti ancak o: "Her kim koyun türünden satın alırsa o muhayyerdir" dedi. [178]

٣٨١٤-٢٨/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا مَا أَحَدُكُمْ اشْتَرَى لِقْحَةً مُصَرَّاةً أَوْ شَاةً مُصَرَّاةً فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَحْلُبَهَا إِمَّا هِيَ وَإِلَّا فَلْيَرُدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ

3814-28/6- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyetle Ebu Hureyre'nin bize tahdis ettiğidir. Böyle deyip çeşitli hadisler zikretti. Onlardan birisi de şudur: Yine Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

---

176 Tirmizi, 1252; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14500
177 Nesai, 4501; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14435
178 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14447

"Sizden biriniz memeleri bağlı, doğumu yakın bir dişi deve yahut memeleri bağlı bir koyun satın alırsa onu sağdıktan sonra iki husustan birisini seçmekte serbesttir: Ya onu seçer yahut da onu bir sa hurma ile birlikte geri çevirir." [179]

Şerh

(3809-3814 numaralı hadisler)

Tasriye denilen memeleri bağlama ile ilgili açıklama daha önce geçtiği gibi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Develerle koyunların memelerini bağlamayın"* buyruğunun açıklaması da, "bir kimsenin kardeşinin satışı üzerine satış yapmasının haram kılındığı" ünvanlı babta geçmiş bulunmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (3809) *"Kim memeleri bağlı bir koyun satın alırsa... beraberinde bir sa hurma ile onu geri versin"* diğer rivâyette (3810) *"Kim memeleri bağlı bir koyun satın alırsa o onun hakkında üç gün muhayyerdir... geri verir."* Diğer bir rivâyette (3811) *"Kim memeleri bağlı bir koyun satın alırsa üç gün muhayyerdir... Buğday dışında... geri verir."* Başka bir rivâyette (3812) *"Kim memeleri bağlı bir koyun satın alırsa... buğday dışında bir sa hurma..."* bir başka rivâyette (3814) *"sizden biriniz memeleri bağlı bir dişi deve yahut bir koyun satın alırsa..."* buyurmaktadır.

Memeleri bağlı hayvan demek olan musarrât lafzı bunun türeyişi ile ilgili açıklama az önce adını verdiğimiz babta geçmiş bulunmaktadır.

Likha ve lekha ise doğumuna iki ya da üç ay kadar kalmış dişi deve demektir. Kesreli söyleyiş olan likha söyleyişi daha fasihtir. Çoğulu "kırba" lafzının çoğulunun "kurab" gelmesi gibi "lukah" diye gelir. Semra ise buğday demektir.

Memelerin bağlanmasının haram olduğu ve bu hadis-i şeriflerde haram olduğu belirtilmekle birlikte satışın sahih olduğu, bununla birlikte tedlisin (kusurun gizlenmesi işleminin) bulunduğu diğer alışverişler hakkında da muhayyerliğin sabit olduğuna dair açıklamalar da daha önce geçmişti. Mesela saçları ağarmış cariyenin saçlarını siyaha boyamak yahut saçları düz iken saçlarını dalgalı yapmak ve benzeri işler bu tedlise bir örnektir.

Mezhep âlimlerimiz memeleri bağlı hayvanı satın alan kimsenin geri verme muhayyerliğinin, durumu öğrenmesinin hemen akabinde mi olması gerektiği yoksa bunun üç gün süre ile mi devam ettiği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Bu hadislerin zahirinden ötürü üç gün süre devam eder denilmiştir. Ama mezhep âlimlerimize göre daha sahih görülen bunun derhal yapılacağıdır. Bazı hadislerdeki "üç gün" kaydını ise memeleri bağlı olduğu-

179 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14760

nu ancak üç gün içerisinde anlaması hali hakkında yorumlamışlardır. Çünkü çoğunlukla bu durum üç günden aşağı bir süre içerisinde bilinmez. Eğer ikinci günde birinci güne göre sütü eksilecek olursa bu eksilmenin o gün için iyi olmayan bir yerde otlaması ya da başka bir arızi sebep dolayısı ile eksilmiş olma ihtimali vardır. Ama aynı durum üç gün devam edecek olursa o hayvanın memelerinin bağlanmış olduğu anlaşılmış olur. Hayvanı sağdıkdan sonra memeleri bağlı hayvanı geri vermeyi seçecek olursa onun sağdığı süt ister çok ister az olsun aldığı hayvan ister deve ister koyun ister inek olsun bir sa hurma ile geri verir.

Mezhebimizin görüşü budur. Malik, Leys, İbn Ebi Leyla, Ebu Yusuf, Ebu Sevr, muhaddislerin fukahaları da böyle demiştir. Sahih ve sünnete muvafık olan da budur. Fakat bazı mezhep âlimlerimiz o şehrin temel gıdasından bir sa geri verir, özellikle hurma vermesi gerekmez demişlerdir.

Ebu Hanife ve Irak'lı âlimlerden bir kesim ile bazı Maliki mezhebi âlimleri ile ve Malik'den gelen garib bir rivâyete göre ise o hayvanı geri vermekle birlikte beraberinde bir sa hurma da vermez. Çünkü asıl olan şudur: Bir kimse eğer başkasına ait olan bir şeyi telef edecek olursa şayet misli varsa onun mislini, değilse kıymetini geri verir. Bunun dışında başka türden bir mal vermek ise bu husustaki asıl ilkelere aykırıdır.

Cumhur ise buna şu şekilde cevap vermektedir: Sünnet varid olduğu taktirde akli gerekçelerle ona karşı çıkılmaz. Bunun bir sa hurma ile kayıtlanmasındaki hikmet ise o zamanda onların temel gıdalarını çoğunlukla hurmanın teşkil etmiş olmasıdır. Dolayısı ile şeriatın hürmü bu doğrultuda devam eder. Onun mislinin ya da kıymetinin verilmesinin icap etmeyip aksine sağılan süt az ya da çok olsun bir sa vermenin vücubu ise bunun başvurulacak bir sınır ve davalaşılma halinde kendisi ile ihtilafın ortadan kalkacağı bir sınır olması içindir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de davalaşmaları ortadan kaldırıp davalaşmaya sebep teşkil edecek her bir hususu engellemeye çokça özen gösterirdi. Bazı hallerde memeleri bağlı hayvanın satımı çöllerde ve köylerde gerçekleşebilir ve bazı yerlerde bunun değerinin ne olduğunu bilmeyecek ve bu hususta sözüne itimad edilecek kimseler de bulunmayabilir. Süt de telef olabilir, onun azlığı ve çokluğu kendisi olup olmadığı hususunda da birbirleri ile tartışabilirler. Bundan dolayı şeriat onlara tartışmayı ortadan kaldıracak değişmez bir ölçü tayin etmiştir. O da bir sa hurmadır. Bunun bir benzeri de diyettir. Diyet miktarı yüz devedir. Maktulün durumunun farklı oluşu tartışmaları ortadan kaldırmak için diyette farklılık göstermez. Cenine karşı işlenen

cinayette bir çocuk köle (gurre)nin öngörülmesi de buna benzer. Ceninin erkek yahut dişi olması hilkatinin tam ya da eksik olması, güzel ya da çirkin olması farklılık göstermez. Bunun bir diğer örneği de zekatta iki farklı şey arasındaki farkı telafi etmek için bunu iki koyun yahut yirmi dirhem olarak -tartışmayı kesmek için- tespit etmiştir. İkisi arasındaki fark az ya da çok olsun hüküm değişmemektedir. Hattâbî ve başkaları buna benzer anlamda açıklamalar yapmışlardır. Allah en iyi bilendir.

Eğer tazminat menfaate karşılıktır ilkesi ile birlikte müşteri neden sütün yerine bir karşılık vermekle yükümlü tutulmuştur ve niçin kusurlu bir şey satın alan sonra da o kusuru öğrendikten sonra bu kusur sebebi ile malı geri verdiği taktirde ondan elde ettiği geliri ya da elinde meydana gelmiş olan kazançları geri çevirmek zorunda değildir diye sorulacak olursa cevabımız şu olur: Süt müşterinin elinde hasıl olan gelir ve verim türünden değildir. Aksine bu süt satıcı nezdinde iken zaten mevcuttu. Akit sırasında vardı ve hem onun hem koyunun üzerine birlikte akit yapılmıştı. Dolayısı ile ikisi birlikte tek bir bedel ile satılmış oldular. Müşterinin mülkünde ortaya çıkan başka şeylerle karıştığından ötürü sütün kendisini geri verme imkânsız olduğundan, onun yerini tutacak başka bir şeyin verilmesi icap etmektedir. Allah en iyi bilendir.

٨/٨- بَاب بُطْلَانِ بَيْعِ الْمَبِيعِ قَبْلَ الْقَبْضِ

8/8- SATILIK MALI KABZETMEDEN ÖNCE SATMANIN BÂTIL OLDUĞU BABI

٣٨١٥-١/٢٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَأَحْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ مِثْلَهُ

3815-29/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, (H.) Bize Ebu Rabî' el-Ateki ve Kuteybe de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o Tâvus'dan, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir yiyecek satın alırsa onu tamamı ile teslim almadan satmasın"* buyurdu.

İbn Abbas dedi ki: Zannederim her şey onun gibidir. [180]

180 Buhari, 2135; Ebu Davud, 3497; Tirmizi, 1291; Nesai, 4612; İbn Mace, 2227; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5736

٣٨١٦-.../٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ قَالا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ وَهُوَ الثَّوْرِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3816-.../2- Bize İbn Ebu Ömer ve Ahmed b. Abde de tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Veki', Süfyan'dan -ki o es-Sevri'dir- tahdis etti, ikisi Amr b. Dinar'dan bu isnâd ile hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. [181]

٣٨١٧-٣٠/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَأَحْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ بِمَنْزِلَةِ الطَّعَامِ

3817-30/3- Bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, İbn Râfi', bize Abdurrezzak tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi dedi. Bize Ma'mer, İbn Tâvus'dan haber verdi, o babasından, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir yiyecek satın alırsa onu kabzetmeden satmasın"* buyurdu.

İbn Abbas: Zannederim her şey de yiyecek konumundadır dedi. [182]

٣٨١٨-٣١/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَكْتَالَهُ فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ لِمَ فَقَالَ أَلَا تُرَاهُمْ يَتَبَايَعُونَ بِالذَّهَبِ وَالطَّعَامُ مُرْجَأً وَلَمْ يَقُلْ أَبُو كُرَيْبٍ مُرْجَأً

3818-31/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim tahdis edip dedi ki: İshak, bize Veki', Süfyan'dan haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti dedi. O, İbn Tâvus'dan, o babasından, o İbn Abbas'dan

181 3815 numaralı hadisin kaynakları

182 Buhari, 2132; Ebu Davud, 3496 -muhtasar olarak-, Nesai, 4611 -muhtasar olarak-, 4613, 4614; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5707

şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir yiyecek satın alırsa onu ölçmeden satmasın"* buyurdu.

Ben İbn Abbas'a: Neden, dedim. O: Sen onların yiyecek veresiye olmak üzere altın ile sattıklarını görmez misin, dedi.

Ebu Kureyb rivâyetinde "veresiye" demedi. [183]

٣٨١٩-٣٢/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ

3819-32/5- Bize Abdullah b. Müseyleme el-Ka'nebî tahdis etti, bize Malik tahdis etti, (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim yiyecek satın alırsa onu tamamen kabzetmedikçe satmasın"* buyurdu. [184]

٣٨٢٠-٣٣/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كُنَّا فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَبْتَاعُ الطَّعَامَ فَيَبْعَثُ عَلَيْنَا مَنْ يَأْمُرُنَا بِانْتِقَالِهِ مِنَ الْمَكَانِ الَّذِي ابْتَعْنَاهُ فِيهِ إِلَى مَكَانٍ سِوَاهُ قَبْلَ أَنْ نَبِيعَهُ

3820-33/6- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yiyecek satın alırdık. O bizim üzerimize onu satın aldığımız yerden, biz onu satmadan önce başka bir yere satmamızı emredecek kimseler gönderirdi. [185]

٣٨٢١-٣٤/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنِ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ قَالَ وَكُنَّا نَشْتَرِي الطَّعَامَ مِنَ الرُّكْبَانِ جِزَافًا فَنَهَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَبِيعَهُ حَتَّى نَنْقُلَهُ مِنْ مَكَانِهِ

183 3817 numaralı hadisin kaynakları

184 Buhari, 2126, 2136; Ebu Davud, 3492; Nesai, 4609; İbn Mace, 2226; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8327

185 Ebu Davud, 3493; Nesai, 4619; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8371

3821-34/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Ubeydullah'dan tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir yiyecek satın alırsa onu tamamen kabzetmeden satmasın"* buyurdu.

(İbn Ömer) dedi ki: Biz gelen kafilelerden götürü olarak yiyecek satın alırdık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize onu yerinden taşımadıkça satmamızı yasakladı.[186]

٣٨٢٢-٣٥/٨- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنِ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ وَيَقْبِضَهُ

3822-35/8- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Ömer b. Muhammed, Nâfi'den tahdis etti, o Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir yiyecek satın alırsa onu tamamen alıp kabzetmedikçe satmasın"* buyurdu.[187]

٣٨٢٣-٣٦/٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ وَقَالَ عَلِيٌّ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ

3823-36/9- Bize Yahya b. Yahya ve Ali b. Hucr tahdis etti, Yahya dedi ki: Bize İsmail b. Cafer haber verdi, Ali de dedi ki: Bize İsmail, Abdullah b. Dinar'dan tahdis ettiğine göre o İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir yiyecek satın alırsa onu kabzetmedikçe satmasın"* buyurdu.[188]

٣٨٢٤-٣٧/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُمْ كَانُوا يُضْرَبُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِذَا اشْتَرَوْا طَعَامًا جِزَافًا أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِ حَتَّى يُحَوِّلُوهُ

186 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8073; Muhammed b. Abdullah b. Numeyr'in rivâyetini İbn Mace, 2229; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7908'de rivâyet etmiştir.

187 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8240

188 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7144

3824-37/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ, Ma'mer'den tahdis etti, o ez-Zührî'den, o Sâlim'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken götürü bir yiyecek satın aldıkları taktirde onu yerinden başka bir yere götürmeden satmaları dolayısı ile dövülürlerdi. [189]

٣٨٢٥-٣٨/١١- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ قَدْ رَأَيْتُ النَّاسَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِذَا ابْتَاعُوا الطَّعَامَ جِزَافًا يُضْرَبُونَ فِي أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِمْ وَذَلِكَ حَتَّى يُؤْوُوهُ إِلَى رِحَالِهِمْ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَشْتَرِي الطَّعَامَ جِزَافًا فَيَحْمِلُهُ إِلَى أَهْلِهِ

3825-38/11- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Sâlim, Abdullah'tan haber verdiğine göre babası dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken insanlar götürü bir yiyecek satın aldıkları taktirde onu kendi kaldıkları yerlerine götürüp oraya koymadan bulundukları yerde satmaları dolayısı ile dayak yerlerdi.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer'in tahdis ettiğine göre babası götürü yiyecek satın alır, sonra onu ailesinin yanına taşır (götürür)dı. [190]

٣٨٢٦-٣٩/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنِ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتَّى يَكْتَالَهُ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ مَنِ ابْتَاعَ

3826-39/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Zeyd b. Hubab, Dahhâk b. Osman'dan tahdis etti, o Bukeyr b. Abdullah b. Eşec'den, o Süleyman b. Yesar'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim bir yiyecek satın alırsa onu ölçmeden satmasın"* buyurdu.

---

189 Buhari, 6852; Ebu Davud, 3498; Nesai, 4622; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6933
190 Buhari, 2137; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6993

Ebu Bekr'in rivâyetinde: "(menişterâ yerine) menibtâe (satın alan)" şeklindedir. [191]

٣٨٢٧-١٣/٤٠- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ لِمَرْوَانَ أَحْلَلْتَ بَيْعَ الرِّبَا فَقَالَ مَرْوَانُ مَا فَعَلْتُ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَحْلَلْتَ بَيْعَ الصِّكَاكِ وَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الطَّعَامِ حَتَّى يُسْتَوْفَى قَالَ فَخَطَبَ مَرْوَانُ النَّاسَ فَنَهَى عَنْ بَيْعِهَا قَالَ سُلَيْمَانُ فَنَظَرْتُ إِلَى حَرَسٍ يَأْخُذُونَهَا مِنْ أَيْدِي النَّاسِ

3827-40/13- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre o Mervan'a: Sen riba satışını helal ettin dedi. Mervan: Ne yaptım dedi. Ebu Hureyre: Sen saklarla (çeklerle) alış verişi helal kıldın, halbuki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yiyeceğin tamamen alınmadan satılmasını yasakladı, dedi. Bunun üzerine Mervan insanlara bir hutbe verdi ve onlara bu alışverişi yasakladı.

Bunu Ebu Hureyre'den rivâyet eden (Süleyman) dedi ki: Ben bekçilerin bunları (sakları) insanların elinden aldıklarını gördüm. [192]

٣٨٢٨-١٤/٤١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا ابْتَعْتَ طَعَامًا فَلَا تَبِعْهُ حَتَّى تَسْتَوْفِيَهُ

3828-41/14- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti... Ebu Zubeyr'in tahdis ettiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir yiyecek satın alacak olursa onu tamamen kabzetmeden onu satma"* buyururdu. [193]

Şerh

(3815-3828 numaralı hadisler)

(3815) "Kim bir yiyecek satın alırsa onu tamamen kabzetmeden satmasın. İbn Abbas dedi ki: Zannederim her şey de onun gibidir." Diğer bir rivâyette

191 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13485
192 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13485
193 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2848

(3816) "Onu kabzetmeden" bir diğerinde (3818) "kim bir yiyecek satın alırsa onu ölçmeden satmasın... yiyecek veresiye olduğu halde altınla satın aldıklarını görmüyor musun dedi." İbn Ömer'in rivâyetinde (3820) biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yiyecek alırdık... Başka bir yere taşırdık..." Bir diğer rivâyette (3821) "Bizler götürü olarak gelen kafilelerden yiyecek satın alırdık..." İbn Ömer'den gelen bir başka rivâyette (8324) "bir yiyeceği götürü olarak satın aldıkları taktirde... dövülürlerdi." Başka bir rivâyette (3825) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında... dövüldüklerini gördüm."

Murce': Sonra, verilmek üzere, gecikmeli (veresiye) demektir. Cüzâf ise cim harfi, fethalı ve dammeli de okunabilir. Üç ayrı söyleyiş olmakla birlikte kesreli söyleyiş (cizâf) daha fasih ve daha meşhurdur. Bu ise ölçmeden, tartmadan ve miktarını taktir etmeden satmak (götürü) demektir. Bu hadiste bir yığını bu şekilde cizâfen satmanın caiz olduğuna delil vardır.

Şafii ve onun mezhebine mensup ilim adamları buğday, hurma ve buna benzer yığınları götürü olarak satmak sahihtir, haram değildir demişlerdir. Peki mekruh mudur? Bu hususta Şafii'nin iki görüşü vardır. Daha sahih olanına göre tenzihen mekruhtur. İkinci görüşüne göre ise mekruh değildir.

Fukahanın dediklerine göre bu şekilde üst üste yığılı bulunan dirhemler ile götürü surette satış da caizdir. Mezhep âlimlerimizin Malik'den naklettiklerine göre eğer yığını götürü olarak satan kişi onun miktarını biliyorsa satış sahih olmaz.

Bu hadis-i şeriflerde satın alınan malı satacak kişi kabzetmedikçe satmanın yasaklandığı bildirilmektedir. İlim adamları bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Şafii dedi ki: Bir malı kabzetmeden satmak sahih olmaz. Bu ister yiyecek olsun ister akar olsun ister taşınır olsun ister nakit olsun ister başka bir şey olsun. Osman el-Betti ise her bir şeyin bu şekilde satılması caizdir demiştir. Ebu Hanife ise akar dışında hiçbir şeyde caiz olmaz, demiştir. Malik de yiyecekte olmaz, onun dışındakilerde olur, demiştir. Pek çok kimse Malik'e muvafakat etmiş, başkaları ise ölçek ile ölçülen, ağırlık ile tartılan şeylerde caiz olmaz, bunların dışındakilerde caiz olur, demişlerdir.

Osman el-Betti'nin kanaatini ise el-Mazeri ve Kadı Iyaz nakletmiş olmakla birlikte çoğunluk bu görüşü nakletmemiştir. Aksine çoğu ilim adamı yiyeceğin kabzedilmeden önce satılmasının bâtıl olduğu üzerinde icma bulunduğunu nakletmişler ve: Görüş ayrılığı onun dışındakiler hakkındadır, demişlerdir. Buna göre el-Betti'nin bu görüşü şaz ve terkedilmiş bir görüştür. Allah en iyi bilendir.

(3824, 3825) "Bu şekilde satmaları halinde dövülürlerdi" ifadesi de şu demektir. Yani böyle bir malı kabzetmeden satmaları halinde dayak yerlerdi. Bu da veliyyül emrin, fasit bir alışveriş yapılmasından dolayı ta'zir cezası vereceğine, böyle yapan kimseyi döverek yahut da fıkıh kitaplarında tespit edilen şekilde bedeni olarak uygun göreceği başka bir ceza ile cezalandırabileceğine delil vardır.

(3827) "Ebu Hureyre, Mervan'a: Sen saklarla (çeklerle) alışverişi helal kıldın..." Sikâk "sakk"ın çoğulu olup bu da alacağın üzerinde yazılı olduğu bir kağıttır. Bu aynı zamanda sukûk olarak da çoğul yapılabilir. Burada maksat ise veliyyül emr tarafından hak eden kimseler adına çıkartılan ve verilecek erzak miktarının yazılı olduğu kağıtlara denilir. O kağıda filan kimseye şu kadar yiyecek ya da başka şey verilmesi yazılır. Bu kağıda sahip olan kişi ise onu kabzetmeden önce bir başkasına bunu satardı.

İlim adamları bunun hükmü hakkında farklı kanaatlere sahiptirler. Bizim mezhep âlimlerimize ve başkalarına göre daha sahih olan kanaat bunları satmanın caiz olduğudur. İkinci görüşe göre ise bu yasaktır. Bunun yasak olduğunu kabul edenler Ebu Hureyre'nin sözünün zahir anlamını ve delilini esas almışlardır. Caiz kabul edenler ise Ebu Hureyre'nin bu meselesini sakk'ın kendi adına düzenlendiği şahısdan onu satın alan kişinin onu satması şeklinde yorumlamışlardır. Üçüncü görüşe göre ise müşteri kabzetmeden önce sözkonusu yasak, birincisi için değil ikincisi hakkındadır. Çünkü böyle bir sakkın sahibidir diye adına düzenlenmiş olan kişi bunu kesin olarak mülk edinmiştir. O müşteri değildir. Dolayısı ile onun böyle bir sakkı kabzetmeden önce satmasında bir engel yoktur. Tıpkı miras aldığı bir malı kazbetmeden önce satmasının önünde bir engel bulunmadığı gibi.

Kadı Iyaz, bunu benim az önce yorumladığım şekilde yorumladıktan sonra şunları söylemektedir: Onlar bu gibi belgeleri alıp satarlardı. Sonra müşteriler bunları kabzetmeden önce bunları tekrar satarlardı. İşte bu onlara yasaklandı. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Böyle yaptıkları Ömer b. el-Hattab'a ulaşınca o bunu kabul etmedi ve şunları söyledi: Satın aldığın bir yiyeceği kabzetmeden satma. İşte Muvatta'daki hadisin geri kalan kısmı bu şekildedir. Aynı zamanda hadis Muvatta'da şöylece müfesser olarak (açıklanmış olarak) gelmektedir: Mervan zamanında insanlara verilecek yiyecek miktarlarının yazılı olduğu sakklar (belgeler) çıktı. İnsanlar da bunlarda yazılan miktarları almadan önce bu sakkları satmaya başladılar. Hatta Muvatta'da bundan daha da açık bir ifade vardır. O da şudur: Hakîm b. Hizâm, Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın verilmesini emrettiği bir yiyeceği satın almıştı. Sonra Hakîm, satın almış olduğu bu yiyeceği daha kabzetmeden önce sattı. Allah en iyi bilendir.

٩/٩- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ صُبْرَةِ التَّمْرِ الْمَجْهُولَةِ الْقَدْرِ بِتَمْرٍ

9/9- MİKTARI BELLİ OLMAYAN BİR HURMA YIĞININI YİNE HURMA KARŞILIĞINDA SATMANIN HARAM OLDUĞU BABI

٣٨٢٩-١/٤٢- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الصُّبْرَةِ مِنْ التَّمْرِ لَا يُعْلَمُ مَكِيلَتُهَا بِالْكَيْلِ الْمُسَمَّى مِنْ التَّمْرِ

3829-42/1- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana İbn Cureyc'in tahdis ettiğine göre Ebu Zubeyr kendisine haber vererek dedi ki: Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaç kile (ölçek) olduğu bilinmeyen bir hurma yığınının kaç kile (ölçek) olduğu bilinen bir miktar hurma ile satılmasını yasakladı. [194]

٣٨٣٠-.../٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ مِنْ التَّمْرِ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ

3830-.../2- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Ravh b. Ubade haber verdi, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ... nehyetti deyip aynısını söyledi. Şu kadar var ki hadisin sonunda "minettemr: hurmanın" ibaresini zikretmedi. [195]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaç kile (ölçek) olduğu bilinmeyen bir yığın hurmanın... yasakladı." Bu aynı miktar oldukları bilinmedikçe hurmanın hurma karşılığında satılmasının haram olduğunu açıkça ifade eden bir buyruktur.

İlim adamları der ki: Çünkü bu konuda miktarların eşitliğinin bilinmemesi bir bedelin fazla olduğunun gerçekten bilinmesi gibidir. Çünkü Nebi

194 Nesai, 4561, 4562; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2820

195 3829 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Birbirbirine eşit olmadıkça"* buyurmuştur. Bilgisizlikle birlikte ise eşitlik gerçekleşmez. Buğdayın buğdayla, arpanın arpayla ve diğer ribevi mallar birbirleri karşılığında satılacak olursa onların da hükmü hurmanın hurmaya mukabil satılması hükmü gibidir. Allah en iyi bilendir.

١٠/١٠ - بَاب ثُبُوتِ خِيَارِ الْمَجْلِسِ لِلْمُتَبَايِعَيْنِ

10/10- ALIŞVERİŞ YAPANLAR İÇİN MECLİS MUHAYYERLİĞİNİN SABİT OLDUĞU BABI

٣٨٣١-٤٣/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الْبَيِّعَانِ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ عَلَى صَاحِبِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا إِلَّا بَيْعَ الْخِيَارِ

3831-43/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum: İbn Ömer'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Alışveriş yapanların her birinin ayrılmadıkları sürece diğerine karşı muhayyerlik hakkı vardır. Muhayyerlik şartı ile yapılan alışveriş müstesnâ."* [196]

Şerh

"Alışveriş yapanların her biri... müstesnâ." Bu hadis alışveriş yapanların her biri için akit gerçekleştikten sonra o meclisten bedenen ayrılacakları zamana kadar meclis muhayyerliklerinin sabit olduğuna delildir. Ashab-ı kiramdan, tabiinden ve onlardan sonra gelen ilim adamlarının büyük çoğunluğu böyle demiştir. Bu görüşü kabul edenler arasında Ali b. Ebu Talib, İbn Ömer, İbn Abbas, Ebu Hureyre, Ebu Berze el-Eslemî, Tâvus, Said b. el-Müseyyeb, Atâ, Kadı Şüreyh, Hasan-ı Basri, Şa'bî, Zührî, Evzâî, İbn Ebu Zi'b, Süfyan b. Uyeyne, Şafii, İbnu'l-Mübarek, Ali b. el-Medini, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhuye, Ebu Sevr, Ebu Ubeyd, Buhari ve sair muhaddisler ile başkaları da vardır.

Ebu Hanife ve Malik ise meclis muhayyerliği sabit olmaz, aksine bizzat icap ve kabulün kendisi ile alışveriş bağlayıcı olur. Rabia da böyle demiştir. Ayrıca bu görüş Nehai'den de rivâyet edilmiştir. –Bu aynı zamanda Sevri'den de gelen bir rivâyettir-

196 Buhari, 2111; Ebu Davud, 3454; Nesai, 4477; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8341

Fakat bu sahih hadisler bu kanaatte olanların görüşlerini reddetmektedir. Onların bu hadislere karşı verdikleri doğru bir cevapları da yoktur. Doğrusu ise cumhurun dediği gibi bunun sabit olduğudur. Allah en iyi bilendir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhayyerlik alışverişi müstesnâ"* buyruğu ile ilgili olarak mezhep âlimlerimizin ve onlardan başka ilim adamlarının sözünü ettiği üç açıklaması vardır:

Bunların en sahih olanlarına göre kastedilen, akdin tamamlanmasından sonra ve meclisten ayrılmadan önceki muhayyerliktir. Bunun takdiri de şu olur: Birbirlerinden ayrılmadıkları sürece alışveriş yapanlar için muhayyerlik sabittir. Ancak mecliste birbirlerini muhayyer bırakarak her ikisinin de alışverişin geçerli olmasını tercih etmeleri müstesnâdır. O taktirde alışveriş muhayyer bırakmanın kendisi ile bağlayıcı olur ve ayrılıncaya kadar bu muhayyerlik devam etmez.

İkinci görüşe göre şu demektir: Eğer herhangi bir alışverişlerinde şart muhayyerliğini üç gün ya da daha az bir süre şart koşarlarsa o alışveriş müstesnâdır. Bunun muhayyerliği ayrılmakla birlikte sona ermez. Aksine şart koşulan süre tamamlanıncaya kadar bu muhayyerlik devam eder.

Üçüncü açıklamaya göre mecliste her ikisinin de muhayyerlik haklarının olmamasının şart koşulduğu alışveriş müstesnâdır. O taktirde bu alışveriş bizzat yapılmakla bağlayıcı olur ve bunda muhayyerlik sözkonusu olmaz.

Bu, bu şekilde alışverişi sahih kabul eden kimselerin yaptıkları bir açıklamadır. Fakat bizim mezhep âlimlerimize göre daha sahih olan böyle bir şart ile alışverişin bâtıl olacağıdır. Bu hadisin açıklaması ile ilgili görüş ayrılıkları bundan ibarettir. Mezhep âlimlerimiz de birinci görüşü ittifakla tercih etmişlerdir. Şafii'nin açıkça dile getirdiği ve kendisinden naklettikleri açıklama da budur. Onların bir çoğu da bunun dışındaki açıklamaların bâtıl olduğunu söylemiş ve o görüşü söyleyenlerin yanlış olduğunu söylemişlerdir.

Muhaddisler arasında bunu tercih edenlerden birisi de Beyhaki'dir. Sonra bu görüşün delillerini genişçe bildirmiş ve bu hadislere karşı olan (muarız durumdaki) rivâyetlerin zayıf olduğunu açıklamış olup arkasından şunları söylemiştir: Birçok ilim adamı Ömer (radıyallâhu anh)'dan nakledilen "alışveriş ya bir akittir yahut muhayyerliktir" şeklindeki rivâyetin zayıf olduğunu ve alışverişin muhayyerliği kaldırma şartının alışverişte caiz olmadığı, muhayyerlik şartı ile alışverişten kastın alışverişin gerçekleşmesinden sonraki muhayyerlik yahut da üç gün muhayyerlik ihtiva eden şartlı alışveriş olduğu kanaatindedirler.

Daha sonra Beyhaki şunları söylemektedir: Doğru (sahih) ise maksadın alışverişten sonraki muhayyerlik olduğudur. Çünkü Nâfi' bazı hallerde bunu muhayyerlik alışverişi diye ifade etmiş, bazı hallerde bunu böylece açıklamıştır. Bunun sahih olduğunu söyleyenler arasında Ebu İsa et-Tirmizi de vardır. İbnu'l-Munzir de el-İşrâf adlı eserinde bu açıklamayı Sevri, Evzai, İbn Uyeyne, Abdullah b. el-Hasen el Anberi, Şafii ve İshak b. Râhuye'den de rivâyet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٨٣٢-.../٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ

3832-.../2- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ tahdis edip dedi ki: Bize Yahya –ki o b. el-Kattân'dır- tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb ve Ali b. Hucr da tahdis edip dedi ki: Bize İsmail tahdis etti, (H.) Bize Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir- tahdis etti, hepsi Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dedi ki: Bize Abdülvehhab tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said'i dinledim. (H.) Bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Dahhâk haber verdi, ikisi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik'in Nâfi'den hadisi rivâyetine yakın olarak rivâyet etti. [197]

---

197 Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ'nın hadisini Nesai, 4478; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8180'de; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr'in hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7987 ve 8097; Zuheyr b. Harb, Ali b. Hucr ve Ebu Rabi'in hadisini Buhari, 2109; Ebu Davud, 3455; Nesai, 4481, 4482; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7512'de; İbnu'l-

٣٨٣٣-٤٤/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِذَا تَبَايَعَ الرَّجُلَانِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا وَكَانَا جَمِيعًا أَوْ يُخَيِّرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَإِنْ خَيَّرَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَتَبَايَعَا عَلَى ذَلِكَ فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ وَإِنْ تَفَرَّقَا بَعْدَ أَنْ تَبَايَعَا وَلَمْ يَتْرُكْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا الْبَيْعَ فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ

3833-44/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"İki adam alışveriş yapacak olursa birbirlerinden ayrılmadıkları ve beraber kaldıkları sürece yahut onların biri diğerine muhayyerlik vermediği sürece her ikisi de muhayyerdir. Eğer biri diğerine muhayyerlik verip de bu şartla alışveriş yapacak olursa artık alışveriş vacip olur (bağlayıcı olur). Eğer alışveriş yaptıktan sonra onlardan biri alışverişi terk etmeksizin ayrılacak olurlarsa alışveriş vacip (bağlayıcı) olur."* [198]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *İki adam alışveriş yaptıkları taktirde... bağlayıcı olur*" buyruğundaki "yahut biri diğerine muhayyerlik hakkını verirse" ibaresinin anlamı şudur: Biri ötekine: Alışverişin geçerli olmasını seç, diyecek olursa öbürü de onu seçerse alışveriş vacip olur. Yani bağlayıcı olur, kesinleşmiş olur. Şayet biri diğerini seçmekte serbest bırakmakla birlikte susarsa, o takdirde susanın (meclis) muhayyerliği sona ermez. Böyle diyenin (teklifi yapanın) muhayyerliğinin sona ermesi hususunda ise mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Daha sahih olanına göre hadisin lafzının zahiri dolayısı ile bunun sona ereceği görüşüdür.

٣٨٣٤-٤٥/٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَمْلَى عَلَيَّ نَافِعٌ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا تَبَايَعَ الْمُتَبَايِعَانِ بِالْبَيْعِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

Müsenna ve İbn Ebu Ömer'in hadisini Tirmizi, 1245; Nesai, 4485, 4486; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8522'de; İbn Rafi'in hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7705

198 Buhari, 2112; Nesai, 4483 –muhtasar olarak-, 4484 –muhtasar olarak-; İbn Mace, 2181; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8272

بِالْخِيَارِ مِنْ بَيْعِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا أَوْ يَكُونُ بَيْعُهُمَا عَنْ خِيَارٍ فَإِذَا كَانَ بَيْعُهُمَا عَنْ خِيَارٍ فَقَدْ وَجَبَ زَادَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ نَافِعٌ فَكَانَ إِذَا بَايَعَ رَجُلًا فَأَرَادَ أَنْ لَا يُقِيلَهُ قَامَ فَمَشَى هُنَيَّةً ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ

3834-45/4- Bana Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer de tahdis etti, ikisi Süfyan'dan rivâyet etti. Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Cureyc'den şöyle dediğini tahdis etti: Nâfi'in bana yazdırdığına göre o Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Alışveriş yapanlar bir alışveriş yaptıkları taktirde ayrılmadıkları sürece yahut da alışverişleri muhayyerlik şartına bağlı olarak yapılmamışsa her biri muhayyerdir. Eğer alışverişleri muhayyerlik şartına bağlı olursa artık vacip (kesinleşmiş, bağlayıcı) olur."*

İbn Ebu Ömer rivâyetinde şunu ziyade eylemiştir: Nafi dedi ki: (İbn Ömer) bir adam ile alışveriş yapıp da satışı bozmak istemezse kalkıp biraz yürür sonra ona dönerdi. [199]

Şerh

"İbn Ömer bir adamla alışveriş yaparsa... sonra dönerdi." Bu ibare bazı nüshalarda bu şekilde "hüneyye: biraz" lafzı ye harfi şeddeli ve hemzesizdir. Bazılarında ise ye harfi şeddesiz ve he harfi ziyade edilerek "hüneyhe" şeklindedir. Az bir şey anlamındadır.

"Alışverişi bozmak istemezse" yani alışverişi fesh etmek istemezse.

İşte bu ibare, bedenen ayrılmanın hadisi rivâyet eden İbn Ömer'in açıkladığı gibi olduğuna delil olduğu gibi, ayrılmanın sözlü olarak ayrılma olduğuna, bunun da satış lafzı ile gerçekleştiğine yorumlayanların yorumunu da reddetmektedir.

٣٨٣٥-٣٦/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ كُلُّ بَيِّعَيْنِ لَا بَيْعَ بَيْنَهُمَا حَتَّى يَتَفَرَّقَا إِلَّا بَيْعُ الْخِيَارِ

199 Nesai, 4480; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7779

3835-46/5- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti –Yahya b. Yahya bize İsmail b. Cafer, Abdullah b. Dinar'dan haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi.- O İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Alışveriş yapan her iki kişi arasında muhayyerlik satışı dışında birbirlerinden ayrılmadıkça aralarında alışveriş olmaz"* buyurdu. [200]

Şerh

"Alışveriş yapan her iki kişi arasında ayrılmadıkları sürece aralarında alışveriş olmaz." Yani aralarında bağlayıcı bir alışveriş olmaz.

١١/١١- بَاب الصِّدْقِ فِي الْبَيْعِ وَالْبَيَانِ

11/11- ALIŞVERİŞTE DOĞRULUK VE (MALIN KUSURLARINI) BEYAN BABI

٣٨٣٦-٤٧/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا وَإِنْ كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا

3836-47/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya b. Said, Şu'be'den tahdis etti, (H.) Bize Amr b. Ali de tahdis etti, bize Yahya b. Said ve Abdurrahman b. Mehdi tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Ebu'l-Halil'den, o Abdullah b. el-Hâris'den, o Hakîm b. Hizâm'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Alışveriş yapanlar ayrılmadıkları sürece muhayyerdirler. Eğer doğru söyler ve gerekli açıklamaları yaparlarsa onlar için alışverişlerine bereket ihsan olunur. Eğer yalan söyler ve (açıklanması gerekeni) gizlerlerse o taktirde alışverişlerinin bereketi imha edilir."* [201]

200 Nesai, 4487; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7131

201 Buhari, 2079, 2082, 2104 –muhtasar olarak-, 2114; Ebu Davud, 3459; Tirmizi, 1246; Nesai, 4469, 4476; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3427

Şerh

"Alışveriş yapanlar ayrılmadıkları sürece muhayyerdirler..." Yani onların her biri açıklanmasına ihtiyaç duyulan maldaki kusur ve benzeri şeyleri bedelini gerektiği gibi açıklayıp bu hususta doğru söyler ve bedelini de doğru beyan ederse her iki bedel ile alakalı gerekli açıklamalar yapılırsa (onlara bereket ihsan olunur) demektir.

"Alışverişlerinin bereketi imha olur." Bereketi gider demektir. Bereket ise artması ve çoğalmasıdır.

٣٨٣٧-.../٢- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الْحَارِثِ يُحَدِّثُ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ قَالَ مُسْلِم بْن الْحَجَّاجِ وُلِدَ حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ فِي جَوْفِ الْكَعْبَةِ وَعَاشَ مِائَةً وَعِشْرِينَ سَنَةً

3837-.../2- Bize Amr b. Ali de tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize Hemmâm, Ebu Teyyâh'dan şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. el-Hâris'i, Hakim b. Nizam'dan diye tahdis ederken dinledim. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.

Müslim b. el-Haccac dedi ki: Hakîm b. Hizâm, Kâbe'nin içinde doğmuş ve 120 yıl yaşamıştır. [202]

١٢/١٢- بَاب مَنْ يُخْدَعُ فِي الْبَيْعِ

12/12- ALIŞVERİŞTE ALDATILAN KİMSE BABI

٣٨٣٨-١/٤٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ ذَكَرَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ يُخْدَعُ فِي الْبُيُوعِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ فَكَانَ إِذَا بَايَعَ يَقُولُ لَا خِيَابَةَ

3838-48/1- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti. Yahya b. Yahya, bize İsmail b. Cafer, Abdullah b. Dinar'dan haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. O İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir:

202 3836 numaralı hadisin kaynakları

Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e alışverişte kandırıldığından söz etti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kiminle alışveriş yaparsan* (lâ hilâbete:) *kandırmaca yok, de"* buyurdu. Bu sebeple o da alışveriş yaptı mı ("lâ hilâbete" diyecek yerde) lâ hiyâbete derdi. [203]

Şerh

"Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e... la hıyabete derdi."

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: "lâ hiyâbete: kandırmaca yok de" buyruğu kesreli hı, şeddesiz lam ve be harfi iledir. Hadisin sonundaki: O da alışveriş yaptığı zaman "la hıyabete derdi" ifadesi ise lam yerine ye iledir. Bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları bunu nun harfi ile: La hıyanete: hainlik etmek yok" diye rivâyet etmişlerdir. Ama bu bir tashiftir. Fakat Müslim'den başka bazı rivâyetlerde bu lafız zel harfi ile "hizabete" diye kaydedilmiş olmakla birlikte doğrusu birincisidir. Çünkü bu zatın dilinde bir parça kekemelik vardı. O (hilâbe lafzını) böyle telaffuz eder ve "hilâbe" diyemezdi.

La hilâbete ise aldatma yok demektir. Yani senin beni aldatman sana helal değildir, benim de seni aldatmamam gerekir.

Burada adı geçen kişi Habban b. Munkiz b. Amr el-Ensari'dir. Habban'ın diğer oğulları olan Yahya ve Vasi'in babasıdır. Uhud'da bulunmuştur.

Hayır, bu kişi onun babası Munkiz b. Amr'dır da denilmiştir. 130 yaşına kadar yaşamıştır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte katıldığı gazalardan birisinde bir kalenin muhasarası esnasında isabet eden bir taş ile başı yaralanmış ve kafa tası beynine kadar çatlamıştı. Bundan dolayı da dili ve aklı nisbeten değişikliğe uğramıştı. Fakat temyiz edebilme gücünü kaybetmemişti. Dârâkutni'nin belirttiğine göre gözleri de görmüyordu. Pek sabit olmayan bir rivâyette belirtildiği üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine bununla birlikte alışveriş yaptığı her bir mal için üç günlük söz muhayyerliği süresi tanımıştı.

İlim adamları bu hadis hakkında ihtilaf etmişler. Bazıları bunu özellikle ona ait olarak kabul etmiş ve alışveriş yapan taraflar arasında karşılıklı aldanışın vazgeçilemez olduğunu ve az ya da çok olsun bundan dolayı aldananın lehine muhayyerliğin sözkonusu olmayacağını söylemişlerdir.

Şafii ve Ebu Hanife ile başkalarının kanaati budur. Aynı zamanda Malik'den gelen iki rivâyetin daha sahih olanı da böyledir. Maliki mezhebinin Bağdat'lı âlimleri ise bu hadis dolayısı ile aldanan kimse için muhay-

203 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7139

yerlik vardır. Şu kadar var ki aldanış miktarının değerin üçte birine ulaşması gerekir. Eğer üçte birinden daha az ise muhayyerlik yoktur. Fakat doğru olan birincisidir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sahabenin lehine muhayyerliği sabit kabul ettiği sabit değildir. Ona sadece: Aldatmaca yok de buyurmuştur. Bu ise onun muhayyerlik hakkının sabit olmasını gerektirmemektedir. Diğer taraftan eğer sabit olsa yahut onun lehine muhayyerliğin sabit olduğu tespit edilse yine de bu genelliği sözkonusu olmayan belirli bir mesele olur. Bu meselenin hükmü onu aşarak başkasına –ancak bir delil ile- geçebilir. Allah en iyi bilendir.

٣٨٣٩-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا فَكَانَ إِذَا بَايَعَ يَقُولُ لَا خِيَابَةَ

3839-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, (Süfyan ile) ikisi Abdullah b. Dinar'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti. Fakat ikisinin hadisi rivâyetlerinde: "Bu sebeple alışveriş yaptığı zaman aldatmaca yok derdi" ibaresi bulunmamaktadır. [204]

١٣/١٣- بَاب النَّهْيِ عَنْ بَيْعِ الثِّمَارِ قَبْلَ بُدُوِّ صَلَاحِهَا بِغَيْرِ شَرْطِ الْقَطْعِ

13/13- OLGUNLAŞTIKLARI GÖRÜLMEDEN ÖNCE KOPARMA ŞARTI KOŞMAKSIZIN MEYVELERİ SATMANIN YASAK OLDUĞU BABI

٣٨٤٠-٤٩/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُبْتَاعَ

3840-49/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum: O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olgunluğu görülmeden önce mahsulü satmayı yasakladı. Satana da satın alana da yasakladı. [205]

204 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Buhari, 2407; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7152'de; Muhammed b. el-Müsennâ'nın hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7192

205 Buhari, 2194; Ebu Davud, 3367; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8355

٣٨٤١-.../٢- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3841-.../2- Bize İbn Numeyr tahdis etti... İbn Ömer, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [206]

٣٨٤٢-٥٠/٣- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالاَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَزْهُوَ وَعَنِ السُّنْبُلِ حَتَّى يَبْيَضَّ وَيَأْمَنَ الْعَاهَةَ نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُشْتَرِيَ

3842-50/3- Bize Ali b. Hucr es-Sa'di ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: ... İbn Ömer'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hurma ağacı meyvesini zehvinden önce ve başağı da (tanesi) beyazlaşmadan ve afetten zarar göreceğinden emin olmadan satmayı yasakladı. Satana da satın alana da yasakladı. [207]

٣٨٤٣-٥١/٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لاَ تَبْتَاعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهُ وَتَذْهَبَ عَنْهُ الآفَةُ

3843-51/4- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Olgunlaştığı ortaya çıkmadan ve ondan afet gitmeden mahsulleri satın almayın"* buyurdu. [208]

٣٨٤٤-.../٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالاَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ يَحْيَى بِهَذَا الإِسْنَادِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهُ لَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

3844-.../5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dediler ki: Bize Abdülvehhab, Yahya'dan bu isnad ile hadisi "olgunlaştığı ortaya çıkıncaya kadar" bölümüne kadar tahdis etti, fakat ondan sonrasını zikretmedi. [209]

206 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7986
207 Ebu Davud, 3368; Tirmizi, 1227 –muhtasar olarak-; Nesai, 4565; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7515
208 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8526
209 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8526

٣٨٤٥-.../٦- حَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الْوَهَّابِ

3845-.../6- Bize İbn Râfi' tahdis etti.... İbn Ömer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (bir önceki) Abdülvehhab'ın hadisini aynen rivâyet etti. [210]

٣٨٤٦-.../٧- حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَعُبَيْدِ اللهِ

3846-.../7- Bize Süveyd b. Said tahdis etti... İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik'in ve Ubeydullah'ın hadisinin aynısını rivâyet etti. [211]

٣٨٤٧-٥٢/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ

3847-52/8- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti. Yahya b. Yahya bize İsmail –ki o b. Cafer'dir- Abdullah b. Dinar'dan haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. O İbn Ömer'i şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Olgunlaştığı ortaya çıkmadıkça mahsulü satmayınız"* buyurdu. [212]

٣٨٤٨-.../٩- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ فَقِيلَ لِابْنِ عُمَرَ مَا صَلَاحُهُ قَالَ تَذْهَبُ عَاهَتُهُ

3848-.../9- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, ikisi Abdullah Dinar'dan bu isnâd

210 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7707
211 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8497
212 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7140

ile hadisi rivâyet etti. Şu'be'nin hadisinde şu ziyadeyi ekledi: İbn Ömer'e: Olgunlaşması ne demektir? diye soruldu. O: Onun afeti gider, dedi. [213]

٣٨٤٩-٥٣/١٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى أَوْ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ

3849-53/10- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Cabir'den rivâyet etti. (H.) Bize Ahmed b. Yunus da tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, Ebu Zubeyr, Cabir'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olgunlaşmadan önce mahsulü satmayı yasakladı –yahut bize yasakladı- dedi. [214]

٣٨٥٠-٥٤/١١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَا حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ

3850-54/11- Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî tahdis etti, bize Ebu Âsım tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Hâtim –lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Ravh tahdis etti, ikisi dedi ki: Bize Zekeriyya b. İshak tahdis etti, bize Amr b. Dinar'ın tahdis ettiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olgunluğu görülmedikçe mahsulün satışını yasakladı. [215]

٣٨٥١-٥٥/١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ فَقَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَأْكُلَ مِنْهُ أَوْ يُؤْكَلَ وَحَتَّى يُوزَنَ قَالَ فَقُلْتُ مَا يُوزَنُ فَقَالَ رَجُلٌ عِنْدَهُ حَتَّى يُحْزَرَ

213 Zuheyr b. Harb'ın hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7167; İbnu'l-Müsennâ'nın hadisini, Buhari, 1486; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7190'da rivâyet etmişti.

214 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3735

215 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2520, 2714

3851-55/12- Bize Muhammed b. El-Müsennâ ve İbn Beşşar tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Amr b. Murre'den tahdis etti, o Ebu'l-Bahderi'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Abbas'a hurma ağaçları (meyvesi)nin satılması hakkında soru sordum. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan yemedikçe yahut yenilmedikçe ve tartılmadıkça hurma ağacı (nın meyvesinin) satışını yasakladı dedi. Ben: Tartılmadıkça ne demektir? dedim. Onun yanındaki bir adam: Ağaçtaki mahsul tahmin edilmedikçe dedi. [216]

Şerh

(3840-3851 numaralı hadisler)

(3849) "İbn Ömer (radıyallâhu anh)'dan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ... satana da satın alana da yasakladı." Bir rivâyette (3842) "zehvinden önce hurma ağacının mahsulünü satmayı yasakladı..." Bir rivâyette (3843) "Olgunlaştığı ortaya çıkmadıkça... mahsulü satın almayın..." (3848) "İbn Ömer'e olgunlaşması nedir? diye soruldu. O: Afeti gider dedi." Bir rivâyette (3849) "Olgunlaşmadan mahsulün satılmasını yasakladı" bir başka rivâyette (3851) "hurma ağacı meyvesinin yemeden yahut ondan yiyilmeden ve tartılmadan satılmasını yasakladı..."

Bu babta açıklanması gereken lafızlar:

"Yebdû" sonu hemzesiz olarak; görünür, ortaya çıkar anlamındadır.

Burada dikkat çekilmesi gereken hususlardan birisi de muhaddislerin ve başkalarının bir çoğunun kitaplarında bu lafız sonunda elif konularak yazılmaktadır. Halbuki bu bir hatadır. Doğrusu böyle bir yerde bunun nasb edici edat sebebi ile hasf edilmesidir. Ama nasb edici edat yoksa bunun yazılıp yazılmayacağında ihtilaf etmişlerdir. Mesela, zeydün yebdû gibi. Yine bunda da tercih edilen (yebdû fiilinin sonunda) elif'in yazılmayışıdır. Aynı şey buradaki gibi "hatta yezhu"nun yazılışında da görülebilmektedir. Doğrusu zikrolunduğu gibi elif'in yazılmamasıdır.

"Yezhû" fiilini de ye harfi fethalı olarak zaptetmişlerdir. İleride yüce Allah'ın izni ile zikredeceğimiz gibi bu da doğrudur. İbnu'l-A'râbi dedi ki: Hurma ağacı meyvesi ortaya çıkıp görünecek olursa "zehâ yezhû" fiili kullanılır. Meyvesi kızarır yahut sararırsa "ezhâ yuzhî" denilir. El-Asmâi dedi ki: Hurma ağacı hakkında "ezhâ" denilmez. Sadece "zehâ" denilir. Ebu Zeyd ise bunları iki ayrı söyleyiş olarak nakletmektedir. El-Halil dedi ki: Hurma ağacı için ezhâ

216 Buhari, 2246, 2247, 224, 2249, 2250; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5660

mahsulünün olgunluğu ortaya çıktı, göründü demektir. Hattâbî dedi ki: Bu hadiste bu şekilde "hatta yezhû" diye rivâyet edilmiştir. Arapçada doğrusu ise hatta yüzhî denilmesidir. Mahsullerde izhâ ise kızarması yahut sararması demektir. Bu da artık olgunlaşmaya başladığının alameti ve afetten kurtulduğunun bir delilidir.

İbnu'l-Esir dedi ki: Bazı dilciler yüzhî'yi kabul etmediği gibi aralarından bazıları da yezhû'yu kabul etmemektedir. El-Cevheri dedi ki: Ze harfi fethalı olarak zehv, Hicazlılarır söyleyişinde ise ötreli olarak, zühv ise renklenmiş (sarı) taze hurmaya denilir. Hurma ağacı meyvesinde kırmızılık ya da sarılık görülecek olursa bunda "zehv" ortaya çıktı denilir. Asıl fiil zehâ olmakla birlikte ezhâ da bir söyleyiştir. Bu lafız ile alakalı olarak ilim ehlinin görüşleri bunlardır. Bunların toplamından her ikisinin de kullanılmasının caiz olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan sika raviden fazlalık makbuldür. Bir kimse başkasının bilmediği bir şeyi nakledecek olursa eğer bu kişi sika birisi ise onun dediğini de kabul ederiz.

(3842) "Ve (tanesi) beyazlaşıncaya kadar başağın satılmasını" bundan kasıt ise tanesinin sertleşmesi demektir ki bu da olgunlaştığını gösterir.

"Afetten yana emin olursa" âhe'den kasıt ekine yahut mahsule ya da benzeri şeylere isabet eden ve onu bozan afet demektir.

(3849) "Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den rivâyet etti (H.) Bize Ahmed b. Yunus da tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Cabir'den tahdis etti." Senette ilk olarak "Cabir'den" demesi aslında onun adeti kuralı ve başkasının kuralı gereğince birinci rivâyet yolunda bunu hasf etmesi ve Ebu Zubeyr'e kadar gelmekle yetinmesi gerekirdi. Çünkü onunla maksat hasıl olmaktadır. Ama o daha fazla açıklamayı istediği için böyle yapmıştır. Buna benzer hususlar daha önce birkaç defa açıklanmış bulunuyor.

(3850) "Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî tahdis etti... bize Amr b. Dinar tahdis etti." Bu ve benzeri senetler nüshalarda bu şekilde bulunmaktadır. Dolayısı ile hadis okuyanın "Ravh'dan sonra şöyle okuması gerekir: İkisi dedi ki: Bize Zekeriyya tahdis etti." Çünkü Ebu Âsım ve Ravh, Zekeriyya'dan rivâyet naklederler. Şayet okuyucu burada dedi ki: bize Zekeriyya bildirdi, diye okursa hata olur. Çünkü böylelikle yalnızca hadisi Ravh'dan tahdis etmiş, Ebu'l-Âsım'ın yolunu terk etmiş olur. Bu da gaflete düşülen hususlardan birisidir. Bunun kitapta da yazılarak: "İkisi dedi ki: Bize Zekeriyya tahdis etti"

denilmelidir. Her ne kadar "dedi" lafzını ondan hadis nakleden bir kişiyi hazfediyor iseler de bu böyledir. Çünkü o taktirde bunun aksine bir karışıklık olmaz.

Bir kimse: Burada şöyle demek mümkündür: Dedi ki bize Zekeriyya tahdis etti. Bu durumda maksat da Ravh dedi olur. Buna da onun: Lafız ona aittir delildir diyecek olursa biz de şöyle cevap veririz: Böyle bir ihtimal vardır. Ama açıkça görülen ve tercih olunan bizim ilk olarak zikrettiğimizdir. Çünkü Ebu Âsım'ın rivâyetini terk etmiş olmamak için bunun faydası da daha çoktur. Allah en iyi bilendir.

(3851) "Ebu'l-Bahteri" be harfi fethalı ve hı harfi sakin, te harfi de fethalıdır. Adı Said b. İmran'dır. İbn Ebu İmran olduğu, İbn Feyruz olduğu da söylenir. Kufeli ve Tay'lı olup Tay oğullarının mevlası (azadlısı)dır. Hilal b. Hibban dedi ki: O Kufelilerin fazilet sahibi zatlarındandı.

Üstün ve değerli imam Habib b. Ebu Sabit de şöyle demektedir: Ben, Said b. Cubeyr ve Ebu'l-Bahteri bir araya geldik. Ebu'l-Bahteri bizim en âlimimiz, en fakihimiz idi. 83 yılında Cemacim vakıasında öldürüldü. İbn Main, Ebu Hatim ve Ebu Zur'a sikadır, demişlerdir.

Bütün bu hususları zikretmemin sebebi, Hakim Ebu Ahmed'in, el-Esmâu ve'l-Künâ adlı eserinde: "Burada adı geçen Ebu'l-Bahteri hadis âlimleri nezdinde kuvvetli bir ravi değildir" ifadelerini kullanmış olmasıdır. Ama Hakim'in bu sözü kabul edilemez. Çünkü bu sebebi açıklanmamış bir cerhdir. Cerhin sebebi açıklanmayınca kabul edilemez. Pek çok kimse ise onun sika olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Kitabın baş taraflarında bu kaide açıklanmış idi.

"İbn Abbas'a hurma ağacı (meyvesinin) satışı hakkında soru sordum... Tahmin edilinceye kadar dedi." Hadiste geçen "yemedikçe yahut yenilmedikçe" ifadesi yenilebilir hale gelinceye kadar demektir. Çünkü genel olarak yenilebilir durumda olur. Yoksa kasıt mükemmel derecede yenilebilecek olması değildir. Aksine bizim zikrettiğimiz gibi olmasıdır. Bu ise onun olgunlaştığının görülmesi ile birlikte ortaya çıkar.

"Tartılıncaya kadar" sözünün tahmin edilmesi ile açıklanması açıkça anlaşılan ve görülen bir husustur. Çünkü tahmin onun miktarını bilmenin yoludur. Tartı da böyledir. "Tahmin edilinceye kadar" ibaresinde "yahzere" fiilinde ze harfi re'den önce gelir. Bazı asıl nüshalarda ise re önce kaydedilmiş ise de bu bir tashiftir. Böyle olsa dahi eğer sahih olsaydı tevil edilmesi de mümkün olurdu. Allah en iyi bilendir. Bu şekildeki açıklama ilim adamlarına

ya da bir kısmına göre İbn Abbas'a izafe edilen açıklama anlamındadır. Çünkü o bu şekilde onun önünde açıklamayı yapanı onaylamış ve onu reddetmemiştir. Onun onayı (sükut ile ikrarı) sözlü olarak söylemesi gibidir. Allah en iyi bilendir.

٣٨٥٢-١٣/٥٦- حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي نُعْمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَبْتَاعُوا الثِّمَارَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا

3852-56/13- Bana Ebu Kureyb Muhammed b. el-A'lâ tahdis etti, bize Muhammed b. Fudayl babasından tahdis etti, o İbn Ebu Nu'n'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Olgunlaştıkları görülmeden mahsulleri satmayın"* buyurdu. [217]

Şerh

"İbn Ebu Nu'm" Nu'm ismi ayn harfi sakin ve ondan sonra ye yoktur (Nuaym ile karıştırılmasın). Adı da Dukeyn b. el-Fudayl'dir. Müslim'in bütün şerhleri onun hakkında bir şey söylememiştir.

Bu babtaki hadislerin hükümlerine gelince:

Eğer mahsulü koparılması (toplanması) şartı ile olgunlaşmadan önce satacak olursa icma ile sahih olur. Mezhep âlimlerimizin dediklerine göre koparmayı şart koşmakla birlikte sonra koparmayacak olursa alışveriş sahihtir ve satıcı onu koparmaya (mahsulü toplamaya) mecbur eder.

Eğer dalında bırakılması üzerinde karşılıklı rıza gösterirlerse caiz olur. Şayet mahsulün yerinde kalması şartı ile satacak olursa satış icma ile bâtıldır. Çünkü olgunlaşmadan önce mahsulün telef olma ihtimali vardır. Bu durumda satıcı bâtıl bir yolla kardeşinin malını yemiş olur. Nitekim hadis-i şeriflerde de böyle belirtilmiştir.

Ancak mahsulü koparmayı (toplamayı) şart koşarsa böyle bir zarar ortadan kalkar. Eğer şart koşmaksızın mutlak olarak mahsulü satacak olursa bizim mezhebimize ve ilim adamlarının cumhurunun görüşüne göre bu hadislerdeki mutlak ifadelere göre satış bâtıldır. Bizim bunu toplanması şartı ile sahih kabul etmemiz ise icmadan dolayıdır. Böylelikle bu husustaki hadisleri mahsulü toplamayı şart koşması hususu ile ilgili icma ile tahsis etmiş olu-

217 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13626

yoruz. Diğer taraftan mahsuller ile alakalı adet onun dalında bırakılmasıdır. Böylelikle bu şart koşulmuş gibidir.

Eğer mahsul ortaya çıkmasından sonra satılacak olursa kayıtsız şartsız satışı caiz olur. Toplama şartı ile de caizdir, dalında bırakmak şartı ile de caizdir. Buna delil ise bu hadislerden anlaşılan (mefhum)dur.

Diğer taraftan nihai maksattan sonra ortaya çıkan eğer onun türünden değil ise ondan öncekine aykırıdır. Aynı zamanda çoğunlukla bunda görülen olgunluğunun görülmesinden önceki sonucun aksine selamette kalacağıdır. Öbür taraftan eğer bu mahsül yerinde bırakılmak şartı ile yahut da mutlak olarak satılacak olursa satıcı toplama zamanı gelinceye kadar onu sulamakla mükelleftir. Çünkü onun adeti budur. Mezhebimizin kabul ettiği görüş bu olduğu gibi Malik de böyle demiştir. Ebu Hanife ise toplama şartının koşulması icap eder demiştir. Allah en iyi bilendir.

(3842) "Ağarıncaya kadar başak" kaydında Malik'in, Kûfelilerin ve çoğu ilim adamının görüşünün lehine delil bulunmaktadır. Onların görüşüne göre başak (ın taneleri) sertleştiği taktirde satılması caizdir. Bizim mezhebimizde ise bu hususta tafsilat sözkonusudur. Eğer başak arpa, darı ya da buna benzer taneleri görülen türden ise satışı caizdir. Şayet buğday ve benzeri taneleri dövülmek neticesinde alınan kabuklar ile örtülü ise Şafii'nin hakkında iki görüşü vardır. Cedid (yeni) görüşüne göre sahih değildir. Bu husustaki iki görüşünden daha sahih olanı budur. Kadim görüşüne göre ise sahihtir.

Sertleşmesinden önce ise ekinin satışı ancak az önce zikrettiğimiz gibi koparma (toplama) şartı ile sahih olur. Eğer ekini sertleşmeden önce şartsız olarak arazisi ile birlikte satacak olursa, yere tabi olmak sureti ile caizdir. Aynı şekilde olgunluğu görülmeden önce mahsul de ağaçla birlikte satılacak olursa ağaca tabi olmak sureti ile şartsız olarak caizdir. Yerdeki sebzelerin hükmü de bu şekildedir. Onları arazileri satılmadan yerde oldukları halde koparılma şartı koşulmadan satılmaları caiz değildir. Kavun ve benzeri meyvelerin satılması da olgunlaştıkları görülmeden önce sahih olmaz. Bu meselenin teferruatı pek çoktur. Ben Ravzatu't-Talibin ve Şerhu'l-Mühezzeb'de bunların maksat olarak gözetilenleri iyice tetkik ettim ve bu hususta çok sayıda bilgileri bir araya getirdim. Başarı Allah'tandır.

Hadiste satana da satın alana da (bu tür alış verişi) yasakladığı belirtilmektedir. Satana yasaklanması onun bâtıl yolla yemek istemesinden dolayı, satın alana yasaklanması ise haramın işlenmesine ona muvafakat ettiği ve onun malının da zayi olacağı içindir. Çünkü kişinin malını zayi etmesi de yasaklanmıştır.

٣٨٥٣-٥٧/١٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُمَا قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ قَالَ ابْنُ عُمَرَ وَحَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا زَادَ ابْنُ نُمَيْرٍ فِي رِوَايَتِهِ أَنْ تُبَاعَ

3853-57/14- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bana Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den haber verdi, (H.) Bize İbn Numeyr ve Zuheyr b. Harb –ki lafız ikisine aittir- de tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan tahdis etti, bize Zührî Sâlim'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) olgunlaştıkları görülmeden önce mahsullerin satılmasını ve mahsulün mahsule karşılık olarak satılmasını yasakladı.

İbn Ömer dedi ki: Bize Zeyd b. Sabit'in de tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) araya satışına ruhsat verdi. İbn Numeyr rivâyetinde "satılmasını" lafzını ilave etti. [218]

٣٨٥٤-٥٨/١٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَبْتَاعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ وَلَا تَبْتَاعُوا الثَّمَرَ بِالتَّمْرِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَحَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ سَوَاءً

3854-58/15- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele –lafız Harmele'ye ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Olgunluğu görülmedikçe mahsulleri satın almayın. Ayrıca taze hurmayı kuru hurma karşılığında satın almayın"* buyurdu.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Sâlim b. Abdullah b. Ömer de babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den birebir aynısını tahdis etti. [219]

218 Nesai, 4532; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6832; Zeyd b. Sabit'in hadisinin kaynakları ileride 3855'de gösterilecektir.

219 Nesai, 4533; İbn Mace, 2215; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13328

١٤/١٤- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ الرُّطَبِ بِالتَّمْرِ إِلَّا فِي الْعَرَايَا

14/14- ARÂYÂ SATIŞI DIŞINDA TAZE HURMANIN KURU HURMA İLE SATILMASININ HARAM KILINDIĞI BABI

٣٨٥٥-١/٥٩- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةُ أَنْ يُبَاعَ ثَمَرُ النَّخْلِ بِالتَّمْرِ وَالْمُحَاقَلَةُ أَنْ يُبَاعَ الزَّرْعُ بِالْقَمْحِ وَاسْتِكْرَاءُ الْأَرْضِ بِالْقَمْحِ قَالَ وَأَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَا تَبْتَاعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ وَلَا تَبْتَاعُوا الثَّمَرَ بِالتَّمْرِ وَقَالَ سَالِمٌ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ رَخَّصَ بَعْدَ ذَلِكَ فِي بَيْعِ الْعَرِيَّةِ بِالرُّطَبِ أَوْ بِالتَّمْرِ وَلَمْ يُرَخِّصْ فِي غَيْرِ ذَلِكَ

3855-59/1- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Huceyn b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbene ve muhâkele satışlarını yasakladı. Müzâbene, taze hurmanın kuru hurmaya karşılık satılması, muhâkele ise tarladaki ekinin buğday karşılığında satılması ve arazinin buğday ile kiralanmasıdır.

(Said) dedi ki: Bana Sâlim b. Abdullah da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Sizler olgunlaştığı ortaya çıkmadıkça taze meyveyi satın almayın ve taze hurmayı da kuru hurma ile satın almayın"* buyurduğunu haber verdi.

Sâlim de dedi ki: Bana Abdullah, Zeyd b. Sabit'den haber verdi, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, bundan sonra ariye satışında taze ya da kuru hurma ile ruhsat verdi, bundan başkasına ruhsat vermedi. [220]

٣٨٥٦-٢/٦٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَخَّصَ لِصَاحِبِ الْعَرِيَّةِ أَنْ يَبِيعَهَا بِخَرْصِهَا مِنْ التَّمْرِ

---

220 Buhari, 2183, 2184, 2188, 2192, 2380; Tirmizi, 1300 –uzunca-, 1302; Nesai, 4546, 4550, 4552, 4553, 4554 –uzunca-; İbn Mace, 2268, 2269; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3723

3856-60/2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den, o Zeyd b. Sabit'den rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ariye sahibine tahminen ondan çıkacak kuru hurma mukabilinde satılmasına ruhsat verdi. [221]

٣٨٥٧-٦١/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يُحَدِّثُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ يَأْخُذُهَا أَهْلُ الْبَيْتِ بِخَرْصِهَا تَمْرًا يَأْكُلُونَهَا رُطَبًا

3857-61/3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Said'den haber verdi, bana Nâfi'in haber verdiğine göre o Abdullah b. Ömer'i şu hadisi naklederken dinlemiştir: Zeyd b. Sabit'in kendisine tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ev halkının kuru hurma miktarı tahmini ile taze hurma yemek üzere ariye satışına ruhsat vermiştir. [222]

٣٨٥٨-.../٤- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3858-.../4- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis edip dedi ki: Yahya b. Said'i şöyle derken dinledim: Bana Nâfi' bu isnad ile haber verdi deyip aynısını rivâyet etti. [223]

٣٨٥٩-٦٢/٥- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَالْعَرِيَّةُ النَّخْلَةُ تُجْعَلُ لِلْقَوْمِ فَيَبِيعُونَهَا بِخَرْصِهَا تَمْرًا

3859-62/5- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym, Yahya b. Said'den bu isnad ile haber verdi ancak o şöyle dedi: Ariye bir hurma ağacının birilerine verilmesi onlar da onu (taze meyvesini) tahminen kuru hurma karşılığında satmalarıdır dedi. [224]

221 3855 numaralı hadisin kaynakları
222 3855 numaralı hadisin kaynakları
223 3855 numaralı hadisin kaynakları
224 3855 numaralı hadisin kaynakları

٣٨٦٠-٦٣/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرِيَّةِ بِخَرْصِهَا تَمْرًا قَالَ يَحْيَى الْعَرِيَّةُ أَنْ يَشْتَرِيَ الرَّجُلُ ثَمَرَ النَّخَلَاتِ لِطَعَامِ أَهْلِهِ رُطَبًا بِخَرْصِهَا تَمْرًا

3860-63/6- Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir de tahdis etti, bize Leys, Yahya b. Said'den tahdis etti, o Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den rivâyet etti. Bana Zeyd b. Sabit'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tahmini kuru hurma miktarı karşılığında ariye satışına ruhsat verdi.

Yahya dedi ki: Ariye bir kimsenin aile halkına taze hurma yedirmek üzere birkaç hurma ağacının taze meyvesini, tahmini kuru hurma miktarı karşılığında satın almasıdır. [225]

Şerh

(3855-3860 numaralı hadisler)

Bu babta İbn Ömer (r.anhuma)'nın (3855) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kuru hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasını yasakladı ama araya satışına ruhsat verdi." Bir rivâyetinde ariye satışında taze hurma ve kuru hurma karşılığında ruhsat verdi ama bundan başkasına ruhsat vermedi." Bir rivâyette (3856) "ariye sahibine tahminen vereceği kuru hurma karşılığında satmasına ruhsat verdi." Şeklindeki hadisler yer almaktadır. Babtaki diğer rivâyetler de bu manadadır.

Bu hadislerde muhâkele, muzâbene ve arazinin kiraya verilmesi de sözkonusu edilmektedir. Buna dair açıklamaları ilgili babında yapacağız.

Bu babtaki lafızlara gelince: "Taze hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasını" bir diğer rivâyette ise taze hurmayı kuru hurma karşılığında satmayın" denilmektedir. Her iki rivâyette de birinci lafız (semer: taze hurma) olup üç noktalı peltek se iledir. İkincisi ise iki noktalı te ile olup "temr: kuru hurma"dır. Yani taze hurmayı kuru hurma ile satmayın. Yoksa kasıt (semerin asıl anlamı olan) bütün meyveler değildir. Çünkü sair meyvelerin temr (kuru hurma) karşılığında satılmaları caizdir.

---

225 3855 numaralı hadisin kaynakları

"Ariye satışında (mahsulü) kuru hurma olarak tahmin edilen miktarı ile satılmasına ruhsat verdi." Hars, hı harfi fethalı olarak da söylenir. (hırs şeklinde) kesreli olarak da söylenir, fethalı söyleyiş daha meşhurdur. Bu da mahsulü kuru hurma haline geldikden sonraki miktarı karşılığında satılması demektir. Bu kelimeyi fethalı söylersek mastar olur. Yani fiilin adı olur. Kesreli okuyanlara göre ise bu da tahmin edilen şeyin adı olur.

٣٨٦١-٦٤/٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَخَّصَ فِي الْعَرَايَا أَنْ تُبَاعَ بِخَرْصِهَا كَيْلًا

3861-64/7- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, bana Nâfi', İbn Ömer'den tahdis etti, o Zeyd b. Sabit'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in araya da ölçek olarak tahmin edilen miktarı karşılığında satılmasına ruhsat verdi. [226]

٣٨٦٢-٦٥/٨- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ أَنْ تُؤْخَذَ بِخَرْصِهَا

3862-65/8- Bunu bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya b. Said, Ubeydullah'dan bu isnad ile tahdis etti ve: Tahmin edilen miktarı karşılığında alınmasını dedi. [227]

٣٨٦٣-٦٦/٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا

3863-66/9- Bize Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti (H.) Bunu bana Ali b. Hucr da tahdis etti, bize İsmail tahdis etti, ikisi Eyyub'dan, o Nâfi'den bu isnad ile rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mahsul miktarı tahmini karşılığında araya satışına ruhsat verdi. [228]

---

226 3855 numaralı hadisin kaynakları
227 3855 numaralı hadisin kaynakları
228 3855 numaralı hadisin kaynakları

٣٨٦٤-٦٧/١٠- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ دَارِهِمْ مِنْهُمْ سَهْلُ بْنُ أَبِي حَثْمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ وَقَالَ ذَلِكَ الرِّبَا تِلْكَ الْمُزَابَنَةُ إِلَّا أَنَّهُ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرِيَّةِ النَّخْلَةِ وَالنَّخْلَتَيْنِ يَأْخُذُهَا أَهْلُ الْبَيْتِ بِخَرْصِهَا تَمْرًا يَأْكُلُونَهَا رُطَبًا

3864-67/10- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî de tahdis etti, bize Süleyman –yani b. Bilâl- Yahya b. Said'den tahdis etti, o Buşeyr b. Yesar'dan, o birileri Sehl b. Ebu Hasme olan kaldıkları mahalle ahalisinden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazılarından rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) taze hurmanın kuru hurma karşılığında satışını yasakladı ve: *"Bu ribadır, bu müzâbenedir"* buyurdu. Yalnız bir ve iki hurma ağacını bir aile halkının tahminen vereceği kuru hurma mukabilinde taze hurma olarak mahsulünü yemeleri için satın almaları şeklindeki ariye satışına ruhsat verdi. [229]

Şerh

"Buşeyr b. Yesar'dan... birileri Sehl b. Ebu Hasme olmak üzere..." Burada "Buşeyr" be harfi ötreli, şin harfi fethalıdır. Yesar isminin ilk harfi ye ve sonra sin'dir. Kendisi Buşeyr b. Yesar el-Medeni olup Ensar'dan ve Haris oğullarının mevlası (azadlısıdır). Yahya b. Main dedi ki: O Süleyman b. Yesar'ın kardeşi değildir. Muhammed b. Sa'd dedi ki: O yaşlı bir şeyh idi. Fakihdi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının hepsine yetişmişti. Bununla birlikte az hadis rivâyet etmiştir.

"Kendi mahalleleri ahalisinden" kastettiği ise Hârise oğullarıdır. Burada dar'dan kasıt mahalledir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın ashabının bazısından" yani onlardan bir topluluktan rivâyet etti demektir. Sonra onların bazılarını zikretti ve onlardan birisi de Sehl b. Ebu Hasme'dir dedi.

Ba'z(ı) lafzı, az hakkında da çok hakkında da kullanılır.

"Hasme" ismi ha harfi fethalı, se harfi sakindir. Ebu Hasme'nin adı da Abdullah b. Saide'dir. Amir b. Saide olduğu da söylenmiştir. Künyesi Sehl

229 Buhari, 2191, 2384; Ebu Davud, 3363; Tirmizi, 1303; Nesai, 4556, 4557, 4558; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4646

Ebu Yahya'dır. Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde kendisi sekiz yaşında idi.

Bu isnadda "bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilâl- Yahya -ki o b. Said'dir-dan tahdis etti, o Buşeyr b. Yesar'dan..."

Bu isnadta, isnad ilmi ve isnad yollarını bilmek bakımından çeşitli hususlar yer almaktadır:

1. Bu bütün ravileri Medine'li olan bir isnaddır. Böyle bir durum Müslim'in Sahihi'nde, Kûfelilerle Basralıların aksine oldukça nadirdir. Çünkü Kufeli ve Basralı isnadlar çoktur ve biz bunları bu kitabın baş taraflarından itibaren ve ondan sonra da değişik yerlerde kaydetmiş bulunuyoruz.

2. Bu isnadda üçü de Ensar'dan ve Medine'li olan birbirinden rivâyet nakleden ravi vardır. Bu da oldukça nadirdir. Bunlar da Yahya b. Said el-Ensari, Buşeyr ve Sehl'dir.

3. Müslim bu isnadda "Selman -yani b. Bilâl-" ve "Yahya -ki o b. Said'dir-" ifadelerini kullanmaktadır. Daha önce kitabın baş taraflarındaki fasıllarda ve daha sonra bizler onun "yani" ile "ki o" demesinin faydasını açıklamış ve bundan maksadın şu olduğunu söylemiştik: Müslim'in aldığı rivâyette bu ravilerin nesebleri zikredilmemiştir. Aksine rivâyeti nakleden kişi sadece Süleyman ve Yahya demekle yetinmiş, Müslim ise buna açıklık getirmek istemiştir. Fakat kendiliğinden Süleyman b. Bilâl demesi caiz değildir. Çünkü o taktirde üstadından dinlediklerine fazlalık katmış olur. Bundan dolayı "yani b. Bilâl" diyerek üstadına nisbet ettiği bir fazlalık olmaksızın gerekli açıklama da gerçekleşmiş olmaktadır.

4. İsim ve neseblerin zaptı ile ilgili olan hususlar: Buşeyr b. Yesar'ın nasıl okunacağını açıkladık. el-Ka'nebî ise dedesi olan Abdullah b. Mesleme b. Ka'nebe mensubdur.

5. Bu senette bir tabiinin bir diğer tabiinden rivâyeti yer almaktadır. Bu da Yahya'nın Buşeyr'den rivâyetidir. Hadiste bunun benzerleri pek çok ise de bu onların bilinen meşhurları arasında görülür.

6. Aralarında Sehl b. Ebu Hasme'nin olduğu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazıları ifadesi yer almaktadır. Bundan da bir kimse eğer hepsi sika olan bir topluluktan hadis dinlemiş ise onların bir kısmının adını söylemeyerek bazılarından rivâyet etmesinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bunun açıklaması da ve ilgili tafsilatı da daha önceki fasıllarda genişçe yer almıştır. Allah en iyi bilendir.

٣٨٦٥-٦٨/١١- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُمْ قَالُوا رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي بَيْعِ الْعَرِيَّةِ بِخَرْصِهَا تَمْرًا

3865-68/11- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yahya b. Said'den haber verdi, o Buşeyr b. Yesar'dan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın ashabından şöyle dediklerini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kuru hurma tahmini ile ariye satışına ruhsat verdi. [230]

٣٨٦٦-٦٩/١٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ الثَّقَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ أَخْبَرَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ دَارِهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى غَيْرَ أَنَّ إِسْحَقَ وَابْنَ الْمُثَنَّى جَعَلَا مَكَانَ الرِّبَا الزَّبْنَ وَقَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ الرِّبَا

3866-69/12- Bize Muhammed b. el-Müsennâ, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer de birlikte es-Sakafi'den şöyle dediğini tahdis etti. Yahya b. Said'i şöyle derken dinledim: Bana Buşeyr b. Yesar kendi mahalle halkından olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazısından rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nehyetti deyip Süleyman b. Bilâl'in Yahya'dan diye rivâyet ettiği hadisin aynısını zikretti. Ancak İshak ve İbnu'l-Müsennâ "riba" yerine zebn lafzını kullandılar.

İbn Ebu Ömer ise riba demiştir. [231]

Şerh

"Süleyman b. Bilâl'in hadisinin aynısını zikretti." Zikreden kişi Süleyman b. Bilâl'in derecesinde olan es-Sakafi'dir. Her ne kadar böyle olduğu açık ise de bunu zikretmemin sebebi bazan bunda hata edilme ihtimalinden dolayıdır. Hatta hata edilmiştir bile.

"Ancak İshak ve İbnu'l-Müsennâ "riba" yerine "zebn" lafzını kullandılar. İbn Ebu Ömer ise riba dedi." Yani İshak'ın ve İbnu'l-Müsennâ'nın arkadaşı

230 3864 numaralı hadisin kaynakları
231 3864 numaralı hadisin kaynakları

olan İbn Ebu Ömer rivâyetinde -daha önce Süleyman b. Bilâl'in rivâyetinde geçtiği gibi- "bu ribadır" demiştir. İshak ve İbnu'l-Müsennâ ise: "Bu zebn'dir" demişlerdir. Zebn'in asıl anlamı ise def etmek demektir. Bu akde müzâbene denilmesi ise onların her biri garar ve riskin çokluğu sebebi ile davalaşmakta birbirleri ile itişmeleri, birinin diğerini def etmesinden dolayıdır.

٣٨٦٧-.../١٣- وَحَدَّثَنَاه عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

3867-.../13- Bunu bize Amr en-Nâkid ve İbn Numeyr de tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said'den tahdis etti, o Buşeyr b. Yesar'dan, o Sehl b. Ebu Hasme'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onların hadislerine yakın olarak rivâyet etti. [232]

٣٨٦٨-٧٠/١٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ حَدَّثَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى بَنِي حَارِثَةَ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ وَسَهْلَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ حَدَّثَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ إِلَّا أَصْحَابَ الْعَرَايَا فَإِنَّهُ قَدْ أَذِنَ لَهُمْ

3868-70/14- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Hasan el-Hülvani tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Üsâme, el-Velid b. Kesir'den tahdis etti, bana Hârise oğullarının azadlısı Buşeyr b. Yesar'ın tahdis ettiğine göre Râfi' b. Hadic ve Sehl b. Ebu Hasme kendisine tahdis ettiler ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbene ile taze hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasını yasakladı. Ancak araya sahiplerini müstesnâ etti. Onlara izin verdi. [233]

٣٨٦٩-٧١/١٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قُلْتُ لِمَالِكٍ حَدَّثَكَ دَاوُدُ بْنُ الْحُصَيْنِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ فِي خَمْسَةٍ يَشُكُّ دَاوُدُ قَالَ خَمْسَةٌ أَوْ دُونَ خَمْسَةٍ قَالَ نَعَمْ

232 3864 numaralı hadisin kaynakları
233 3864 numaralı hadisin kaynakları

3869-71/15- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Malik tahdis etti, (H.) Bize Yahya b. Yahya -lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Malik'e dedim ki: Sana Davud b. el-Husayn, İbn Ebu'l-Ca'd'ın azadlısı Ebu Süfyan'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beş vesk altında yahut da beş vesklik miktarda -şüphe eden Davud'dur, o beş vesk yahut beş vesk'den daha az dedi- tahmini olarak araya satışına ruhsat verdi. (Malik) evet dedi. [234]

Şerh

"İbn Ebu Ahmed'in azadlısı Ebu Süfyan" Hakim dedi ki: Burada geçen Ebu Ahmed Ebu Süfyan adı bilinmeyen kimselerdendir. Ona Ebu Ahmed'in azadlısı denilir. İbn Ebu Ahmed ise Abdül Eşhel oğullarının azadlısıdır. Denildiğine göre o her şeyi ile adeta İbn Ebu Ahmed b. Cahş ile birlikte idi. Bundan dolayı velâ olarak kendilerine nisbet edilmiştir. O Medine'li sika bir ravidir.

"Beş vesk" veskin çoğulu "evsuk" olarak gelir. Vesk'in vav harfi kesreli, visk diye de söylenir ise de fethalı (vesk) söyleyişi daha fasihtir. Yine çoğulu evsak ve vusuk olarak da gelir. el-Herevi dedi ki: Taşınan her şeye "vesk" denilir. Başkası ise: Vesk bir şeyi birbirine katmak demektir demiştir.

Veskin miktarı altmış sa'dır. Bir sa' beş tam bir bölü Bağdadi rıtıldır.

Araya'nın tekili ise ye harfi şeddeli olarak "ariyye" olarak gelir. Matiyyenin çoğulu matâya, dahiyyenin çoğulunun dahâya gelmesi gibi. Kelime soyutlanmak demek olan "tearri"den türemiştir. Çünkü ariyye bağın diğer bahçelerinin hükmünden soyutlanmış (tearri etmiş)dir. el-Ezheri ve cumhur dedi ki: Ariyye faîle anlamında "fâile" veznindedir. el-Herevi ve başkaları ise mefule anlamında faîle veznindedir. Bir yere gidip oraya gidiş gelişini tekrarlamayı anlatmak üzere kullanılan 'arâ-ya'rû fiilinden gelir. Çünkü ariye sahibi o şekildeki ağaçların yanına gidip gelir. Buna bu şekildeki ağaç sahibinin diğer hurma ağaçları arasında o ağaçtan tehalli ettiği (ayrı kaldığı) için bu ismin verildiği de söylenmiştir. Başka açıklamalar da yapılmıştır. Allah en iyi bilendir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) taze hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasını yasakladı ve tahmini olarak (kuru hurma karşılığında) araya satışına ruhsat verdi." Bu hadiste taze hurmanın kuru hurma karşılığında satılması haram kılınmaktadır. Bu da hadiste açıklandığı gibi müzâbene diye bilinen alışveriştir.

234 Buhari, 2190, 2382; Ebu Davud, 3364; Tirmizi, 1301; Nesai, 4555; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14943

Müzâbene davalaşma ve birbirini itme, defetme demek olan "zebn"den türemiştir. İlim adamlarının ittifakı ile araya satışı dışında taze hurmayı kuru hurmaya mukabil satmanın haram ve bunun faiz olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Aynı şekilde taze üzümün kuru üzüm ile satılmasının da haram olduğunu, başağındaki buğdayın, katıksız buğday ile satılmasının da haram olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Bu ise tarla ve ekin yeri demek olan "hakl"den alınmıştır. İlim adamlarının çoğunluğuna göre taze hurmanın ve üzümün dalında olması ile koparılmış olması arasında bir fark yoktur. Ama Ebu Hanife der ki: Eğer dalından koparılmış ise misli ile kurusu ile satılması caiz olur.

Ârâyâ ise bir kimsenin bir kaç hurma ağacındaki yemişi tahmin ederek onun üzerindeki bu taze hurma kuruduğu taktirde ondan -mesela- üç vesk kuru hurma gelir deyip sahibinin de bunu herhangi bir kimseye üç vesk kuru hurmaya satması ve mecliste her ikisinin de satın aldığını kabzetmesi, müşterinin kuru hurmayı teslim edip satıcının da kişiyi ağaçtan taze hurmayı toplamaya serbest bırakmak sureti ile taze hurmayı teslim etmesi ile gerçekleşir. Böyle bir alışveriş beş vesk'den aşağısında caiz, beş veskden fazlasında caiz değildir.

Fazlasız ve eksiksiz olarak tam olarak beş veskde caiz olup olmadığı hususunda Şafii'nin iki görüşü vardır. Daha sahih olanına göre caiz değildir. Çünkü aslolan kuru hurmanın taze hurma karşılığında satılmasının haram olduğudur. Araya satışı ise bir ruhsattır. Ravi de beş vesk yahud daha aşağısında şüphe etmiştir. O halde kesin olanı almak icap eder. Bu da beş veskden daha aşağı miktardadır. Geriye tam beş veskin esasa uygun olarak haram olması kalmaktadır. Ama daha sahih olan bunun fakirler ve zenginler için caiz olduğudur ve meyve türünden taze hurma ve üzüm dışındakilerde caiz olmadığıdır. Bu hususta bunun fakirlere özel bir ruhsat olduğu şeklinde zayıf bir görüş ile bunun taze hurma ile üzüme özel olmadığına dair bir görüş de bulunmaktadır.

Ariye satışı ile ilgili Şafii mezhebinin tafsilatı bu şekildedir. Ahmed ve başkaları da böyle demişlerdir. Malik ve Ebu Hanife ise bunu başka şekilde açıklamışlardır. Ama hadislerin zahir ifadeleri onların bu açıklamalarını reddetmektedir.

(3855) "Ariyenin taze hurma yahut kuru hurma ile satışına ruhsat verdi. Bundan başkasına da ruhsat vermedi" ibaresinde de mezhep âlimlerimizin bu husudaki görüşlerinden birisine delil vardır. Buna göre hurma dalındaki

taze hurmanın yerde (toplanmış) taze hurma karşılığında satışı caizdir. Ama onların çoğunluğuna göre bu bâtıldır. Bu rivâyeti de buradaki "ev: yahut" lafzını muhayyerlik ve mübahlık anlamında değil şüphe ve tereddüdden dolayı kullanıldığını söylerler.

Buna göre manası: Bu iki türden birisi karşılığında satılmasına ruhsat verdi. Ama bu hususta ravi şüphe ettiğinden ötürü diğer rivâyetlerin açıkça ifade ettikleri gibi "kuru hurma"nın kastedildiği şeklinde yorumlanır.

٣٨٧٠-٧٢/١٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُزَابَنَةُ بَيْعُ الثَّمَرِ بِالتَّمْرِ كَيْلًا وَبَيْعُ الْكَرْمِ بِالزَّبِيبِ كَيْلًا

3870-72/16- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbeneyi yasakladı. Müzâbene ise taze hurmanın kuru hurma mukabilinde ölçülerek satılması, taze üzümün kuru üzüm karşılığında ölçek ile satılması demektir. [235]

٣٨٧١-٧٣/١٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ بَيْعِ ثَمَرِ النَّخْلِ بِالتَّمْرِ كَيْلًا وَبَيْعِ الْعِنَبِ بِالزَّبِيبِ كَيْلًا وَبَيْعِ الزَّرْعِ بِالْحِنْطَةِ كَيْلًا

3871-73/17- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis ettiğine göre Abdullah kendisine şunu haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbeneyi yani hurma ağacının taze meyvesini ölçekle kuru hurma karşılığında satmayı ve taze üzümü kuru üzüm karşılığında ölçekle satmayı biçilmemiş ekini, buğday ile ölçekle satmayı yasakladı. [236]

٣٨٧٢-.../١٨- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

235 Buhari, 2171, 2175; Nesai, 4548; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8360
236 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8093

3872-.../18- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Ebu Zaide, Ubeydullah'dan bu isnad ile aynen tahdis etti. [237]

٣٨٧٣-١٩/٧٤- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُزَابَنَةُ بَيْعُ ثَمَرِ النَّخْلِ بِالتَّمْرِ كَيْلًا وَبَيْعُ الزَّبِيبِ بِالْعِنَبِ كَيْلًا وَعَنْ كُلِّ ثَمَرٍ بِخَرْصِهِ

3873-74/19- Bana Yahya b. Main, Harun b. Abdullah ve Hüseyn b. İsa tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbeneyi yasakladı. Müzâbene ise hurma ağaçlarının taze meyvesini ölçekle kuru hurma ile; kuru üzümü ise ölçekle taze üzüm ile satmaktır. Ayrıca her bir taze meyveyi tahmini olarak satmayı da (yasakladı). [238]

٣٨٧٤-٢٠/٧٥- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُزَابَنَةُ أَنْ يُبَاعَ مَا فِي رُءُوسِ النَّخْلِ بِتَمْرٍ بِكَيْلٍ مُسَمًّى إِنْ زَادَ فَلِي وَإِنْ نَقَصَ فَعَلَيَّ

3874-75/20- Bana Ali b. Hucr es-Sa'di ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dedi ki: Bize İsmail –ki o b. İbrahim'dir- Eyyub'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbeneyi yasakladı. Müzâbene ise hurma ağaçlarının dallarında bulunan taze mahsullü kuru hurma olarak belli bir ölçek ile –fazla gelirse bana ait, eksik gelirse tamamlarım diyerek- satılmasıdır. [239]

٣٨٧٥-.../٢١- وَحَدَّثَنَاه أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

237 Ebu Davud, 3361; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8131
238 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7844
239 Buhari, 2172; Nesai, 4547; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7522

3875-.../21- Bunu bize Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub, bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti. [240]

٣٨٧٦-٧٦/٢٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُزَابَنَةِ أَنْ يَبِيعَ ثَمَرَ حَائِطِهِ إِنْ كَانَتْ نَخْلًا بِتَمْرٍ كَيْلًا وَإِنْ كَانَ كَرْمًا أَنْ يَبِيعَهُ بِزَبِيبٍ كَيْلًا وَإِنْ كَانَ زَرْعًا أَنْ يَبِيعَهُ بِكَيْلِ طَعَامٍ نَهَى عَنْ ذَلِكَ كُلِّهِ وَفِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ أَوْ كَانَ زَرْعًا

3876-76/22- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbeneyi eğer bahçesi hurma ağaçları ise bahçesinin taze meyvesini ölçek ile kuru hurmayla satması; eğer üzüm bağı ise (taze üzümü) ölçekle kuru üzüm karşılığında satması ve eğer ekin ise (taze mahsulü) ölçekle buğday karşılığında satmasıdır. Bütün bunları yasakladı.

Kuteybe'nin rivâyetinde ise "yahut ekin ise" demektedir. [241]

٣٨٧٧-.../٢٣- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنِي ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنِي الضَّحَّاكُ ح وَحَدَّثَنِيهِ سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

3877-.../23- Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus tahdis etti, (H.) Bunu bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bana Dahhak haber verdi, (H.) Bunu bana Süveyd b. Said de tahdis etti, bize Hafs b. Meysere tahdis etti, bize Musa b. Ukbe tahdis etti, hepsi Nâfi'den bu isnad ile onların hadisine yakın olarak rivâyet etti.[242]

---

240 3874 numaralı hadisin kaynakları

241 Buhari, 2205; Nesai, 4563; İbn Mace, 2265; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8273

242 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7706, 8498, 8538

١٥/١٥- بَاب مَنْ بَاعَ نَخْلًا عَلَيْهَا ثَمَرٌ

15/15- DALINDA MEYVE BULUNDUĞU HALDE HURMA AĞAÇLARINI SATAN KİMSE BABI

٣٨٧٨-٧٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبِّرَتْ فَثَمَرَتُهَا لِلْبَائِعِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ

3878-77/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Nâfi'den rivâyetini okudum. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim aşılanmış hurma ağaçları satarsa –satın alanın şart koşması hali dışında- meyveleri satana aittir"* buyurdu. [243]

Şerh

"Kim aşılı hurma ağaçları satarsa..." dil bilginlerinin dediklerine göre "ebbera ve âbera" aşıladı demektir. Bu da erkek hurma çiçeğinden içine bir miktar koymak için hurmanın çiçeğini yarması sureti ile olur. İbâr ise içine ister bir şey koysun ister koymasın onu yarmak demektir. Eğer kendi kendisine bu şekilde aşılanırsa bu ise çatlaması anlamına gelir. Satışta onun hükmü de Âdemoğlunun eylemi ile aşılanmış hurma ağacı hükmündedir. Bizim mezhebimizin görüşü budur.

Bu hadis-i şerifte hurma ağaçlarını ve başka meyveleri aşılamanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bunun caiz olduğu icma ile kabul edilmiştir. İlim adamları aşılanmadan önce ve sonra satılan hurma ağaçlarının hükmü hakkında ihtilaf etmişlerdir. Eğer olumlu olumsuz mahsul sözkonusu edilmeden hurma ağaçlarının satışı mutlak olarak sözkonusu edilmişse satışın kapsamına mahsul girer mi? Malik, Şafii, Leys ve çoğunluk şayet aşıladıktan sonra hurma ağacını satarsa mahsulü satana aittir. Müşterinin, ben hurma ağacını bu meyvesi ile birlikte satın aldım demesi ile onu şart koşması hali müstesnâ. Eğer aşılamadan önce ağacı satacak olursa mahsulü müşteriye aittir. Şayet satıcı mahsulün kendisine ait olacağını şart koşarsa Şafii'ye ve çoğunluğa göre caizdir. Malik ise bu durumda mahsülün satıcıya ait olmasını şart koşmak caiz değildir demiştir. Ebu Hanife dedi ki: Alışveriş mutlak olarak yapıldığı taktirde aşılamadan önce de sonra da mahsul satıcıya aittir demiştir. İbn Ebu Leyla dedi ki: Aşılamadan önce de sonra da müşteriye aittir demiştir.

243 Buhari, 2204, 2716, 3434; İbn Mace, 2210; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8330

Şafii ve cumhur aşılanmış ağaç hakkında hadisin mantukunu başkaları hakkında da mefhumunu delil almışlardır. Bu da hitabın delilidir ve onlara göre bu delildir. Ebu Hanife ise aşılanmış ağaç hakkında hadisin mantukunu almıştır. Halbuki o hitabın delilini kabul etmemektedir. Böylelikle aşılanmamış olanı aşılanmış olana katmış olmaktadır. Ona da şu şekilde itiraz etmişlerdir: Alış verişte tabi oluş hükmü bakımından gizli saklı olan dıştan görünenden farklıdır. Nitekim cenin alışverişde annesine tabidir. Fakat doğum ile ondan ayrılmış yavrusu ona tabi değildir.

İbn Ebu Leyla'nın görüşü ise sünnetin açık ifadesine aykırı bâtıl bir görüşdür. Belki de bu hadis ona ulaşmamıştır. Allah en iyi bilendir.

٣٨٧٩-٧٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَيُّمَا نَخْلٍ اشْتُرِيَ أُصُولُهَا وَقَدْ أُبِّرَتْ فَإِنَّ ثَمَرَهَا لِلَّذِي أَبَّرَهَا إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الَّذِي اشْتَرَاهَا

3879-78/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. Hepsi Ubeydullah'dan rivâyet etti (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de –lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Aşılanmış olup satın alınan herhangi bir hurmalığın mahsulü onu –o hurmalığı satın alanın şart koşması hali dışında- aşılayana aittir"* buyurdu. [244]

٣٨٨٠-٧٩/٣- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أَيُّمَا امْرِئٍ أَبَّرَ نَخْلًا ثُمَّ بَاعَ أَصْلَهَا فَلِلَّذِي أَبَّرَ ثَمَرُ النَّخْلِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ

3880-79/3- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

244 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7988, 8098, 8209

"Herhangi bir kimse bir hurmalığı aşılayıp sonra da onları satacak olursa hurma ağaçlarının meyvesi –satın alanın şart koşması hali dışında- aşılayana aittir." [245]

٣٨٨١-.../٤- وحَدَّثَنَاه أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3881-.../4- Bunu bize Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti (H.) Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail tahdis etti, ikisi Eyyub'dan, o Nâfi'den bu isnad ile buna yakın rivâyet etti.[246]

٣٨٨٢-٨٠/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ ابْتَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤَبَّرَ فَثَمَرَتُهَا لِلَّذِي بَاعَهَا إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ

3882-80/5- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh tahdis edip dedi ki: Bize Leys tahdis etti (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Sâlim b. Abdullah b. Ömer'den, o Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kim aşılandıktan sonra bir hurmalık satın alırsa onun mahsulü satana aittir. Satın alanın şart koşması hali müstesnâ. Kim de bir köle satın alırsa malı onu satana aittir. Satın alanın şart koşması hali müstesnâ."* [247]

Şerh

"Kim bir köle satın alırsa malı onu satana aittir. Satın alanın şart koşması hali müstesnâ." Buhari ve Müslim bu hükmü bu şekilde Sâlim'in babası İbn Ömer'den rivâyeti ile böylece kaydetmiştir. Fakat bu fazlalık Nâfi'in İbn Ömer'den rivâyetinde yer almamaktadır. Bunun ise zararı yoktur. Çünkü Sâlim sika birisidir. Hatta o Nâfi'den daha da üstündür. Bu sebeple onun ziyadesi makbuldür. Nesai ve Dârâkutni de Nâfi'in rivâyetinin tercih edileceğine işaret etmiş iseler de bu kabul olunmayan bir işarettir.

245 Buhari, 2206, 4649; İbn Mace, 2210; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8274
246 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 7567
247 Buhari, 2379; Tirmizi, 1244; İbn Mace, 2211; (6907)

Ayrıca bu hadiste Malik'in ve Şafii'nin kadim görüşünün lehine delildir: Efendisi kölesine bir miktar malı mülk verse ama bundan sonra da onu satacak olsa malı müşterinin şart koşması hali dışında satana aittir. Çünkü bu hadisin zahiri bunu gerektirmektedir. Diğer taraftan yeni görüşünde Şafii ve Ebu Hanife köle kesinlikle bir şeyi mülk edinemez demişler ve hadisi bundan kölenin elinde efendinin malından bir şeylerin bulunması diye yorumlamışlardır. Bu ifadede (bu yoruma göre) mal özel olarak elinde bulunduğu ve ondan yararlandığı için köleye izafe edilmiştir. Yoksa mülkiyeti ona ait olduğundan dolayı değil. Nitekim hayvanın semeri, atın eğeri denilmesi de bu türdendir. Aksi taktirde efendi kölesini satacak olursa elinde bulunan o mal satana aittir. Çünkü efendi ona malik olmuştur. Ancak satın alan malın kendisine ait olmasını şart koşarsa bu da sahih olur. Çünkü bu durumda efendi tek bir fiyata ve elinde bulunan mal olmak üzere iki şey satmış olur. Bu da caizdir. Ebu Hanife ve Şafii: Bununla birlikte faizden uzak durmak şarttır demişlerdir.

Şafii dedi ki: Eğer kölenin elinde bulunan mal, dirhem türünden ise köleyi elindeki dirhemlerle birlikte dirhem karşılığı olarak satmak caiz değildir. Aynı şekilde elinde bulunan mal dinar türünden ise onları da altın ile satmak caiz değildir. Buğdayı ise buğday ile satmak caiz olmaz.

Malik dedi ki: Eğer kölenin elinde bulunan mal da dirhem türünden, bedel de dirhem türünden ise yine de müşterinin şart koşması caiz olur. Diğer bütün şekillerde de hüküm böyledir. Çünkü hadis mutlakdır. Malın değer içerisinde herhangi bir payı yok gibidir demiştir.

Bu hadis-i şerif bizim mezhep âlimlerimize göre daha sahih olan şu görüşe delildir: Köle ya da cariyeyi üzerinde elbisesi ile satacak olursa elbise satışa dahil değildir. Aksine satın alanın şart koşması dışında elbise satana aittir. Çünkü genel olarak köle ve cariyenin malı yoktur.

Bazı mezhep âlimlerimiz ise dahildir demişler, bazıları ise yalnızca avreti örten kısmı dahildir demiştir. Ama daha sahih olan avreti örten kısmı da başkası da –bu hadisin zahiri sebebi ile- dahil olmadığıdır. Çünkü "köle" ismi elbiseyi kapsamaz. Allah en iyi bilendir.

٣٨٨٣-.../٦- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3883-.../6- Bunu bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis etti, Yahya, bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den bu isnad ile aynısını haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. [248]

٣٨٨٤-.../٧- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِهِ

3884-.../7- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Sâlim b. Abdullah b. Ömer'in tahdis ettiğine göre babası dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip hadisi aynen rivâyet etti. [249]

١٦/١٦- بَاب النَّهْيِ عَنْ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ وَعَنْ الْمُخَابَرَةِ وَبَيْعِ الثَّمَرَةِ قَبْلَ بُدُوِّ صَلَاحِهَا وَعَنْ بَيْعِ الْمُعَاوَمَةِ وَهُوَ بَيْعُ السِّنِينَ

16/16- MUHÂKELE VE MÜZÂBENENİN, MUHABERENİN VE OLGUNLAŞTIĞI BELLİ OLMADAN ÖNCE MAHSULÜN SATIŞININ, MUÂVEME DENİLEN YILLAR BOYUNCA SATIŞIN YASAKLANDIĞI BABI

Muhâkele, muzabene, olgunlaştığı belli olmadan mahsulün satılması ile ilgili açıklamalar bundan önceki babta geçti.

Muhabere ise müzaraa ile yakın anlamdadır. Her ikisi ise yetişmiş ekinin bir bölümü karşılığında arazi üzerinde yapılan bir muameledir. Üçte bir, dörtte bir ve buna benzer belli ürün miktarı üzerinde anlaşmak gibi. Fakat müzaraa akdinde tohum, arazi sahibi tarafından verilir, muhaberede ise tohum çalışan (âmil) tarafından karşılanır. Mezhep âlimlerimizin cumhuru bunu böyle açıklamışlardır. Şafii'nin açık ifadelerinin zahiri de budur.

Bazı mezhep âlimlerimiz dil bilginlerinden bir grup ve başkaları ise her ikisi aynı manadadır demişler ve şu açıklamayı yapmışlardır: Muhabere "habir"den türemiştir. Bu da çiftçi demektir. Cumhurun görüşü budur. Bunun "habâr"den türediği de söylenmiştir ki bu da yumuşak arazi demektir. Pay anlamına gelen "hubre"den türediği de söylenmiştir.

248 Ebu Davud, 3433; Nesai, 4650; İbn Mace, 2211; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6819
249 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7013

el-Cevheri dedi ki: Ebu Ubeyd'in dediğine göre bu balık ya da etten düşen pay anlamındadır. Mesela bir koyun satın alıp, kesip etini kendi aralarında paylaştıranların bu yaptıklarını anlatmak için: "tehabberu" denilir. İbnu'l-A'rabi dedi ki: Bu kelime "habîr"den alınmıştır. Çünkü yapılan ilk muamele onun hakkında olmuştur.

Müzaraa ve muhaberenin sıhhati hususunda selefin meşhur görüş ayrılığı vardır. Bunu yüce Allah'ın izni ile bundan sonraki bir babta açıklayacağız.

Muâveme denilen yıllar boyunca satışın yasaklanışına gelince: Bir kimse iki, üç ya da daha fazla yıllığına ağacın mahsulünü satmasıdır. Buna muâveme satışı ve sinin satışı denilir. İcma ile bâtıldır. Bu hususta icma bulunduğunu bu hadisler dolayısı ile İbnu'l-Munzir ve başkaları nakletmiş bulunmaktadır. Ayrıca bu bir garar satışıdır. Çünkü olmayan, bilinmeyen, teslim edilemeyen, akdi yapanın mülkiyetinde bulunmayan şeylerin satışıdır. Allah en iyi bilendir.

٣٨٨٥-٨١/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا جَمِيعًا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ وَالْمُخَابَرَةِ وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ وَلَا يُبَاعُ إِلَّا بِالدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ إِلَّا الْعَرَايَا

3885-81/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip hepsi dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Cureyc'den tahdis etti, o Ata'dan, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhâkele, muzabene ve muhabereyi olgunlaştığı görülmedikçe taze meyveyi satmayı ve araya dışındakilerin dinar ve dirhemden başka bedel karşılığında da satılmasını yasakladı. [250]

Şerh

"Olgunlaştığı görülmeden taze meyvenin satılmasını ve -araya dışında dinar ve dirhemden başkası ile de satılmasını yasakladı." Yani taze hurma olgunlaştığı görüldükten sonra kuru hurma karşılığında satılamaz. Dinar, dirhem ve başka bedellere mukabil satılır. Yasak olan satış ancak kuru hurma karşılığında satılmasıdır. Araya ise müstesnâdır. Araya olarak satılan ağaçların taze meyveleri -ilgili babında belirtilen şart çerçevesinde- kuru hurma karşılığında satılabilir.

250 Buhari, 2189, 2381; Nesai, 3888, 4536, 4537, 4564; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2452

٣٨٨٦-.../٢- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ وَأَبِي الزُّبَيْرِ أَنَّهُمَا سَمِعَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ

3886-.../2- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Ebu Âsım haber verdi, bize İbn Cureyc, Ata ve Ebu Zubeyr'den haber verdiğine göre ikisi Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yasakladı dedi ve aynısını rivâyet etti. [251]

٣٨٨٧-٨٢/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ الْجَزَرِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمُخَابَرَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى تُطْعِمَ وَلَا تُبَاعُ إِلَّا بِالدَّرَاهِمِ وَالدَّنَانِيرِ إِلَّا الْعَرَايَا قَالَ عَطَاءٌ فَسَّرَ لَنَا جَابِرٌ قَالَ أَمَّا الْمُخَابَرَةُ فَالْأَرْضُ الْبَيْضَاءُ يَدْفَعُهَا الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فَيُنْفِقُ فِيهَا ثُمَّ يَأْخُذُ مِنْ الثَّمَرِ وَزَعَمَ أَنَّ الْمُزَابَنَةَ بَيْعُ الرُّطَبِ فِي النَّخْلِ بِالتَّمْرِ كَيْلًا وَالْمُحَاقَلَةُ فِي الزَّرْعِ عَلَى نَحْوِ ذَلِكَ يَبِيعُ الزَّرْعَ الْقَائِمَ بِالْحَبِّ كَيْلًا

3887-82/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize Mahled b. Yezid el Cezeri haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ata, Cabir b. Abdullah'tan haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhabere, muhâkele ve müzâbeneyi bir de yenilir hale gelmeden önce taze hurmayı satmayı, dirhem ve dinardan başka bir şey karşılığında -araya dışında- satılmasını nehyetti.

Ata dedi ki: Cabir bize açıklama yaparak dedi ki: Muhabere ekin bulunmayan tarlayı bir kimsenin bir diğerine vermesidir. O da bu tarlaya harcamalarını yapar sonra mahsulden bir miktar alır. Müzâbene, hurma ağaçlarındaki taze hurmanın ölçek ile kuru hurma karşılığında satılmasıdır, muhakele ise ziraatte bunun gibi olup mevcut ekini ölçekle tane ile satmasıdır.[252]

Şerh

"Yenilebilir hale gelmeden taze hurmayı satmayı yasakladı." Maksat olgunlaştığının görülmesi ve artık hoş bir şekilde yenilebilecek bir hale gelmesidir.

251 Ata'nın rivâyet ettiği hadisin kaynakları 3885'de gösterildi; Ebu Zubeyr'in hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2811,

252 3885 numaralı hadisin kaynakları

٣٨٨٨-٨٣/٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ كِلَاهُمَا عَنْ زَكَرِيَّاءَ قَالَ ابْنُ خَلَفٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الْمَكِّيُّ وَهُوَ جَالِسٌ عِنْدَ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ وَالْمُخَابَرَةِ وَأَنْ تُشْتَرَى النَّخْلُ حَتَّى تُشْقِهَ وَالْإِشْقَاهُ أَنْ يَحْمَرَّ أَوْ يَصْفَرَّ أَوْ يُؤْكَلَ مِنْهُ شَيْءٌ وَالْمُحَاقَلَةُ أَنْ يُبَاعَ الْحَقْلُ بِكَيْلٍ مِنَ الطَّعَامِ مَعْلُومٍ وَالْمُزَابَنَةُ أَنْ يُبَاعَ النَّخْلُ بِأَوْسَاقٍ مِنَ التَّمْرِ وَالْمُخَابَرَةُ الثُّلُثُ وَالرُّبُعُ وَأَشْبَاهُ ذَلِكَ قَالَ زَيْدٌ قُلْتُ لِعَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ أَسَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَذْكُرُ هَذَا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ

3888-83/4- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Ahmed b. Ebu Halef birlikte Zekeriyya'dan tahdis etti. İbn Ebu Halef dedi ki: Bize Zekeriyya b. Adiyy tahdis etti, bize Ubeydullah, Zeyd b. Ebu Uneyse'den haber verdi, bize Ebu'l-Velid el-Mekki -Ata b. Ebi Rebah'ın yanında oturuyorken- Cabir b. Abdullah'tan diye tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhâkele, muzabene ve muharebeyi ayrıca hurmalığın işgahtan önce satın alınmasını yasakladı. İşgah ise hurmanın kızarması yahut sararması ve ondan yenilebilmesi halidir. Muhâkele ise tarlanın belli bir miktarda ölçek buğday karşılığında satılmasıdır. Müzâbene ise hurma ağaçlarının meyvesinin vesklerle kuru hurma karşılığında satılmasıdır. Muhabere ise üçte bir, dörtte bir ve bunun benzerleri (miktarlar)dır.

Zeyd dedi ki: Ata b. Ebu Rebah'a: Sen Cabir b. Abdullah'ı bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye zikrederken dinledin mi? dedim. O: Evet dedi. [253]

٣٨٨٩-٨٤/٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ وَالْمُخَابَرَةِ وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى تُشْقِحَ قَالَ قُلْتُ لِسَعِيدٍ مَا تُشْقِحُ قَالَ تَحْمَارُّ وَتَصْفَارُّ وَيُؤْكَلُ مِنْهَا

253 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2414

3889-84/5- Bize Abdullah b. Haşim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Selim b. Hayyam tahdis etti, bize Said b. Mînâ, Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbene, muhâkele ve muharebeyi bir de işkah olmadıkça taze hurmayı satmayı yasakladı.

(Selim) dedi ki: Said'e: İşkah ne demektir? dedim. O: Kızarması, sararması ve ondan yenilebilir olmasıdır dedi. [254]

Şerh

(3888-3889 numaralı hadisler)

(3888) "İşgahtan önce hurma ağacı (meyvesi)nin satın alınmasını yasakladı. İşgah ise kızarması yahut sararmasıdır. Diğer rivâyette ise "tuşkiha" denilmektedir ki te harfi ötreli ve şin harfi sakindir.

Ravi işkah'ı kızarmak ve sararmak diye açıklamıştır. Dil bilginleri ise bu hususta gerçek manada sararmak ya da kızarmak şart değildir. Aksine azıcık kırmızıya ya da sarıya çalacak şekilde değişirse ona böyle denilebilir, demişlerdir.

Hattâbî dedi ki: Şukha halis olmayan kırmızılık ya da sarılıktır. Bunda matlık ile birlikte bu iki renge doğru bir değişme sözkonusudur.

"Selim b. Hayyan" isminde Selim'in sin harfi fethalıdır. Said b. Mînâ isminde Mînâ'nın sonu medli de kasrlı da okunur.

٣٨٩٠-٦/٨٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ وَاللَّفْظُ لِعُبَيْدِ اللهِ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ وَسَعِيدِ بْنِ مِينَاءَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ وَالْمُعَاوَمَةِ وَالْمُخَابَرَةِ قَالَ أَحَدُهُمَا بَيْعُ السِّنِينَ هِيَ الْمُعَاوَمَةُ وَعَنْ الثُّنْيَا وَرَخَّصَ فِي الْعَرَايَا

3890-85/6- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî, Muhammed b. Ubeyd el-Guberi -lafız Ubeydullah'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Eyyub, Ebu Zubeyr ve Said b. Mina'dan tahdis etti, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhâkele, müzâbene ve muavemeyi (birkaç yılın

254 Buhari, 2196; Ebu Davud, 3370, 3375 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 2218; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2259, 2261

mahsulünü satmayı) ve muhabereyi yasakladı. -İkisinden biri: yılların mahsulünü yatmak muâvemedir dedi.- Ayrıca sünyâ (istisna yapma)yı da yasakladı ama ârâyâya ruhsat verdi. [255]

Şerh

"Sünyâyı yasakladı". Sünyâ, istisnâ yapmak demektir. Kasıt ise alışverişte istisnadır. Tirmizi ve başkalarının rivâyetinde sahih bir senet ile: "Bilinmesi hali müstesnâ olmak üzere sünyâyı yasakladı" şeklindedir. O halde alışverişi iptal eden, geçersiz kılan sünyâ (istisnâ) kişinin ben sana şu yığını bir kısmı hariç sattım demesidir. Ya da şu ağaçları, şu koyunları, şu elbiseleri ve benzeri şeyleri onların bir kısmı müstesnâ sattım demesidir. Bu gibi alışverişler sahih değildir. Çünkü istisnâ edilen miktar meçhuldür. Fakat: Ben sana bu ağaçları, şu ağaç dışında yahut da şu ağacı onun dörtte biri dışında yahut da şu yığını üçte biri dışında sattım ya da ben sana bunları bir eksiği ile bin dirheme sattım ve buna benzer belli istisnalar yapacak olursa ilim adamlarının ittifakı ile bu sahih olur.

Şayet yığını ondan bir sa müstesnâ ederek satacak olursa Şafii ve Ebu Hanife'ye göre satış bâtıldır. Malik ise üçte birini aşmayacak miktarı istisna etmesinin sahih olacağını söylemiştir. Ama birkaç hurma ağacının meyvesini satıp aralarından on sa'ın satıcıya ait olacağını söyleyip istisna ederse Şafii, Ebu Hanife ve bütün ilim adamlarının görüşüne göre satış bâtıldır. Malik ile Medine âlimlerinden bir topluluk ise mahsulün üçte bir miktarından fazla olmadığı sürece bu caizdir demişlerdir.

(3888) "Bize Ebu'l-Velid el-Mekki, Cabir'den tahdis etti" denilirken diğer bir rivâyette "Said b. Mînâ, Cabir'den" denilmektedir. İbn Ebu Hatim dedi ki: Burada geçen Ebu'l-Velid'in adı Yesar'dır. Abdulgani dedi ki: Bu yanlıştır. Onun adı diğer rivâyette adı geçen Said b. Mînâ'dan başkası değildir. Buhari Tarihi'nde bunu açıklamış bulunmaktadır.

٣٨٩١-.../٧- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَذْكُرُ بَيْعُ السِّنِينَ هِيَ الْمُعَاوَمَةُ

3891-.../7- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ali b. Hucr da tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -ki o b. Uleyye'dir- Eyyub'dan tahdis etti, o

255 3889 numaralı hadisin kaynakları

Ebu Zubeyr'den, o Cabir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. Ancak o "yılların mahsulünü satmak muâvemedir" ibaresini zikretmedi.[256]

٣٨٩٢-٨٦/٨- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ حَدَّثَنَا رَبَاحُ بْنُ أَبِي مَعْرُوفٍ قَالَ سَمِعْتُ عَطَاءً عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ وَعَنْ بَيْعِهَا السِّنِينَ وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ

3892-86/8- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Ubeydullah b. Abdülmecid tahdis etti, bize Rebah b. Ebu Maruf tahdis edip dedi ki: Ata'yı Cabir b. Abdullah'tan şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) araziyi kiralamayı ve birkaç yıllığına satmayı ayrıca olgunlaşmadan önce mahsulü (taze hurmayı) satmayı yasakladı. [257]

١٧/١٧ - بَابُ كِرَاءِ الْأَرْضِ

17/17- ARAZİYİ KİRAYA VERME BABI

٣٨٩٣-١/٨٧ - وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ

3893-87/1- Bana Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- Matar el-Verrak'dan tahdis etti, o Ata'dan, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arazinin kiraya verilmesini yasakladı. [258]

٣٨٩٤-٢/٨٨- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ لَقَبُهُ عَارِمٌ وَهُوَ أَبُو النُّعْمَانِ السَّدُوسِيُّ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا مَطَرٌ الْوَرَّاقُ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا فَإِنْ لَمْ يَزْرَعْهَا فَلْيُزْرِعْهَا أَخَاهُ

256 Said b. Mina'nın hadisinin kaynakları 3889 numaralı hadis ile aynıdır; Ebu Zubeyr'in hadisini Ebu Davud, 3404; Tirmizi, 1313; Nesai, 4648; İbn Mace, 2266; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2666'da rivâyet etmektedir.

257 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2412

258 Nesai, 3887; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2487

3894-88/2- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. el-Fadl -lakabı Âlim olup kendisi Ebu Numan es-Sedusi'dir- tahdis etti, bize Mehdi b. Meymun tahdis etti, bize Matar el-Verrak, Ata'dan tahdis etti, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Kimin bir arazisi varsa onu eksin. Şayet kendisi onu ekmezse eksin diye kardeşine versin."*[259]

٣٨٩٥-٨٩/٣- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِقْلٌ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كَانَ لِرِجَالٍ فُضُولُ أَرَضِينَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَتْ لَهُ فَضْلُ أَرْضٍ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ

3895-89/3- Bize el-Hakem b. Musa tahdis etti, bize Hikl -yani b. Ziyad- Evzai'den tahdis etti, o Ata'dan, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından bazı kimselerin fazla arazileri vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Kimin fazla bir arazisi varsa onu kendisi eksin yahut da karşılıksız olarak onu kardeşine (eksin diye) versin. Eğer bunu da yapmak istemez ise o zaman arazisini tutsun."* [260]

٣٨٩٦-٩٠/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ أَخْبَرَنَا الشَّيْبَانِيُّ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَخْنَسِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُؤْخَذَ لِلْأَرْضِ أَجْرٌ أَوْ حَظٌّ

3896-90/4- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Mualla b. Mansur er-Razi tahdis etti, bize Halid tahdis etti, bize eş-Şeybâni, Bukeyr b. el-Ahnes'den haber verdi, o Ata'dan, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arazi için bir ücret yahut bir pay alınmasını yasakladı. [261]

٣٨٩٧-٩١/٥- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَزْرَعَهَا وَعَجَزَ عَنْهَا فَلْيَمْنَحْهَا أَخَاهُ الْمُسْلِمَ وَلَا يُؤَاجِرْهَا إِيَّاهُ

259 Nesai, 6886; İbn Mace, 2454; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2486
260 Buhari, 2340, 2632; Nesai, 3885; İbn Mace, 2451; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2424
261 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2402

3897-91/5- Bize İbn Numeyr tahdis etti... Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kimin bir arazisi varsa onu eksin, kendisi ekemiyorsa ve bundan aciz kalıyorsa o taktirde onu müslüman kardeşine (eksin diye) karşılıksız versin ve o arazisini ona ücretle vermesin."* [262]

٣٨٩٨-٩٢/٦- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ سَأَلَ سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى عَطَاءً فَقَالَ أَحَدَّثَكَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيُزْرِعْهَا أَخَاهُ وَلَا يُكْرِهَا قَالَ نَعَمْ

3898-92/6- Bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti, bize Hemmâm tahdis edip dedi ki: Süleyman b. Musa, Ata'ya sordu ve: Cabir b. Abdullah sana Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kimin bir arazisi varsa onu ya eksin yahut eksin diye kardeşine versin ve onu kiraya vermesin"* dedi mi diye sordu. Cabir: Evet dedi. [263]

٣٨٩٩-٩٣/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُخَابَرَةِ

3899-93/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Süfyan Amr'dan tahdis etti, o Cabir'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhabereyi yasakladı. [264]

٣٩٠٠-٩٤/٨- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ كَانَ لَهُ فَضْلُ أَرْضٍ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيُزْرِعْهَا أَخَاهُ وَلَا تَبِيعُوهَا فَقُلْتُ لِسَعِيدٍ مَا قَوْلُهُ وَلَا تَبِيعُوهَا يَعْنِي الْكِرَاءَ قَالَ نَعَمْ

3900-94/8- Bize Haccac b. eş-Şair tahdis etti... Bize Sa'd b. Mina dedi ki: Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Kimin fazla bir arazisi varsa onu eksin yahut da eksin diye kardeşine versin. Onu satmayın."* Ben Said'e: Onu satmayın sözü ne demektir. Kiraya vermeyi mi kastediyor? dedim. O; evet dedi. [265]

262 Nesai, 3883, 3884; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2439
263 Nesai, 3890; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2491
264 Nesai, 3931 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2538
265 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2266

٣٩٠١-٩٥/٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا نُخَابِرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَنُصِيبُ مِنَ الْقِصْرِيِّ وَمِنْ كَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ فَلْيُحْرِثْهَا أَخَاهُ وَإِلَّا فَلْيَدَعْهَا

3901-95/9- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti… Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında muhabere yapardık da kesmikden (başakta kalan tanelerden) şundan ve şundan alırdık. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kimin bir arazisi varsa onu ya kendisi eksin yahut eksin diye kardeşine versin yahut da olduğu gibi bıraksın"* buyurdu.[266]

٣٩٠٢-٩٦/١٠- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى جَمِيعًا عَنِ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ ابْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ الْمَكِّيَّ حَدَّثَهُ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ كُنَّا فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَأْخُذُ الْأَرْضَ بِالثُّلُثِ أَوِ الرُّبُعِ بِالْمَاذِيَانَاتِ فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ذَلِكَ فَقَالَ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا فَإِنْ لَمْ يَزْرَعْهَا فَلْيَمْنَحْهَا أَخَاهُ فَإِنْ لَمْ يَمْنَحْهَا أَخَاهُ فَلْيُمْسِكْهَا

3902-96/10- Bana Ebu't-Tâhir ve Ahmed b. İsa birlikte İbn Vehb'den tahdis etti. İbn İsa dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Hişam b. Sa'd'ın tahdis ettiğine göre Ebu Zubeyr el-Mekki kendisine tahdis edip dedi ki: Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında su kenarlarındaki arazileri üçte bir yahut dörtte bir karşılığında alırdık. Bu maksatla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkarak: *"Kimin bir arazisi varsa onu eksin. Kendisi onu ekmezse kardeşine bedelsiz versin. Kardeşine bedelsiz vermiyorsa elinde tutsun"* buyurdu. [267]

٣٩٠٣-٩٧/١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا أَبُو سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَهَبْهَا أَوْ لِيُعِرْهَا

3903-97/11- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Bize Ebu Süfyan, Cabir'den şöyle dediğini tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i:

266 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2729
267 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2974

"Kimin bir arazisi varsa onu ya hibe etsin yahut da emaneten versin" buyururken dinledim. [268]

٣٩٠٤-٩٨/١٢- وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَّابِ حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ رُزَيْقٍ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ فَلْيُزْرِعْهَا رَجُلًا

3904-98/12- Bize Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Ebu'l-Cevvab tahdis etti, bize Ammar b. Züreyk A'meş'den bu isnad ile tahdis etti. Ancak o: "onu ya kendisi eksin yahut eksin diye bir adama versin" buyurdu. [269]

٣٩٠٥-٩٩/١٣- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَهُ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ قَالَ بُكَيْرٌ وَحَدَّثَنِي نَافِعٌ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ كُنَّا نُكْرِي أَرْضَنَا ثُمَّ تَرَكْنَا ذَلِكَ حِينَ سَمِعْنَا حَدِيثَ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ

3905-99/13- Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti. Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr'ın -ki el-Hâris'dir- haber verdiğine göre Bukeyr de kendisine şunu tahdis etti: Abdullah b. Ebu Seleme kendisine en-Nu'man b. Ebu Ayyaş'dan tahdis etti, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arazinin kiraya verilmesini yasakladı.

Bukeyr dedi ki: Bana Nâfi' de şunu tahdis etti: O İbn Ömer'i şöyle derken dinledi: Bizler arazimizi kiraya verirdik sonra da Rafi b. Hadic'in hadisini işittiğimiz zaman bu işi bıraktık. [270]

٣٩٠٦-١٠٠/١٤- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْأَرْضِ الْبَيْضَاءِ سَنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا

3906-100/14- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıplak arazinin iki ya da üç yıl süreliğine satılmasını yasakladı. [271]

268 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2323
269 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2323
270 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3122
271 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2725

٣٩٠٧-١٠١/١٥- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا -حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ حُمَيْدٍ الْأَعْرَجِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَتِيقٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ السِّنِينَ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ سِنِينَ

3907-101/15- Bize Said b. Mansur, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Humeyd el-A'rec'den tahdis etti, o Süleyman b. Atik'den, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kaç yıl (bir arazinin mahsulünün) satılmasını yasakladı.

İbn Ebu Şeybe'nin rivâyetinde ise birkaç yıllığına mahsullerin (satışını) yasakladı şeklindedir. [272]

٣٩٠٨-١٠٢/١٦- حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ

3908-102/16- Bize Hasan b. Ali el-Hülvani tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kimin bir arazisi varsa onu eksin yahut kardeşine (ekmesi için) bedelsiz versin. Eğer vermek istemezse o taktirde arazisini tutsun"* buyurdu. [273]

٣٩٠٩-١٠٣/١٧- وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ نُعَيْمٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْهَى عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْحُقُولِ فَقَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْمُزَابَنَةُ الثَّمَرُ بِالتَّمْرِ وَالْحُقُولُ كِرَاءُ الْأَرْضِ

3909-103/17- Bize el-Hasan el-Hülvani de tahdis etti. Bize Ebu Tevbe tahdis etti, bize Muaviye Yahya b. Ebu Kesir'den tahdis ettiğine göre Yezid

272 Ebu Davud, 3374 -buna yakın uzunca-; Nesai, 4544, 4641; İbn Mace, 2218 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2269

273 Buhari, 2341; İbn Mace, 2452; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15415

b. Nuaym kendisine şunu haber verdi. Cabir b. Abdullah'ın kendisine haber verdiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i müzâbeneyi ve hukulu yasaklarken dinlemiştir.

Cabir b. Abdullah dedi ki: Müzâbene taze hurmanın kuru hurma karşılığında satılmasıdır. Hukûl ise arazinin kiraya verilmesidir. [274]

٣٩١٠-١٠٤/١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ

3910-104/18- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhâkele ve müzâbeneyi yasakladı. [275]

٣٩١١-١٠٥/١٩- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُزَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةُ اشْتِرَاءُ الثَّمَرِ فِي رُءُوسِ النَّخْلِ وَالْمُحَاقَلَةُ كِرَاءُ الْأَرْضِ

3911-105/19- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bize Malik b. Enes, Davud b. el-Husayn'dan haber verdiğine göre İbn Ebu Ahmed'in azadlısı Ebu Süfyan'ın kendisine haber verdiğine göre o Ebu Said el-Hudri'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzâbene ve muhâkeleyi yasakladı. Müzâbene hurma ağaçlarının dallarında bulunan taze mahsulü satın almak, muhâkele ise araziyi kiraya vermektir. [276]

٣٩١٢-١٠٦/٢٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا وَقَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرٍو قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ كُنَّا لَا نَرَى بِالْخِبْرِ بَأْسًا حَتَّى كَانَ عَامُ أَوَّلَ فَزَعَمَ رَافِعٌ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ

3912-106/20- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Rabî' el-Ateki tahdis etti. Ebu Rabî' bize Hammâd b. Zeyd, Amr'dan şöyle dediğini tahdis etti derken,

274 Nesai, 3891; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3145
275 Tirmizi, 1224; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12768
276 Buhari, 2186; İbn Mace, 2455 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4418

Yahya haber verdi dedi. Amr dedi ki: Ben İbn Ömer'i şöyle derken dinledim: Bizler hibr (muhabere)de bir sakınca görmezdik. Nihayet geçen sene Rafi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu yasakladığını söyledi. [277]

٣٩١٣-١٠٧/٢١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ فِي حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ فَتَرَكْنَاهُ مِنْ أَجْلِهِ

3913-107/21- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, (H.) Bana Ali b. Hucr ve İbrahim b. Dinar da tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -ki o b. el-Uleyye'dir- Eyyub'dan tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi Amr b. Dinar'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti. İbn Uyeyne'nin hadisinde ayrıca: "Biz de bundan dolayı onu bıraktık" ibaresini ziyade eyledi. [278]

٣٩١٤-١٠٨/٢٢- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ لَقَدْ مَنَعَنَا رَافِعٌ نَفْعَ أَرْضِنَا

3914-108/22- Bana Ali b. Hucr da tahdis etti, bize İsmail, Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu'l-Halil'den, o Mücahid'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Ömer: Gerçekten Râfi' arazimizden yararlanmamıza engel oldu dedi. [279]

٣٩١٥-١٠٩/٢٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُكْرِي مَزَارِعَهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَفِي إِمَارَةِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ مُعَاوِيَةَ حَتَّى بَلَغَهُ فِي آخِرِ خِلَافَةِ مُعَاوِيَةَ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يُحَدِّثُ فِيهَا بِنَهْيٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَأَنَا مَعَهُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ فَتَرَكَهَا ابْنُ عُمَرَ بَعْدُ وَكَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْهَا بَعْدُ قَالَ زَعَمَ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا

---

277 Ebu Davud, 3389; Nesai, 3926, 3927, 3928; İbn Mace, 2450; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3566

278 3912 numaralı hadisin kaynakları

279 3912 numaralı hadisin kaynakları

3915-109/23- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Yezid b. Zurey'h, Eyyub'dan haber verdi, o Nâfi'den rivâyet ettiğine göre İbn Ömer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hayatında Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.anhum)'un emirliğinin döneminde ve Muaviye'nin halifeliğinin ilk zamanlarında tarlalarını kiraya veriyordu. Nihayet Muaviye'nin halifeliğinin son dönemlerinde ona Râfi' b. Hadic'in bu hususta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir yasak olduğunu söylediği haberi ulaştı. İbn Ömer onun yanına, ben onunla birlikte olduğum halde girdi. Ona sordu, o da: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarlaları kiraya vermeyi yasaklardı dedi. Bundan sonra İbn Ömer bunu terketti.

Bundan sonra bu hususta ona soru sorulursa kendisi: Râfi' b. Hadic, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu işi yasakladığını söyledi, derdi. [280]

٣٩١٦-.../٢٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ فِي حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ فَتَرَكَهَا ابْنُ عُمَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَكَانَ لَا يُكْرِيهَا

3916-.../24- Bize Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti (H.) Bana Ali b. Hucr da tahdis etti, bize İsmail tahdis etti, ikisi Eyyub'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti. İbn Uleyye'nin hadisinde şu ilaveyi yaptı: Dedi ki: Bundan sonra İbn Ömer onu terketti ve artık arazisini kiralamaz oldu. [281]

٣٩١٧-١١٠/٢٥- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ قَالَ ذَهَبْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ إِلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ حَتَّى أَتَاهُ بِالْبَلَاطِ فَأَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ

3917-110/25- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer ile birlikte Rafi b. Hadic'in yanına gittim. Nihayet Medine'de Balat denilen yerde onun yanına vardı. Ona Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in tarlaları kiraya vermeyi yasakladığını haber verdi. [282]

---

280 Buhari, 2285 -muhtasar olarak-, 2343, 2344; Ebu Davud, 3394 -muallak olarak-, Nesai, 3920, 3921, 3922, 3923, 3924; İbn Mace, 2453; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3586

281 3915 numaralı hadisin kaynakları

282 3915 numaralı hadisin kaynakları

٣٩١٨-.../٢٦- وَحَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي خَلَفٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ قَالَا حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ زَيْدٍ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ أَتَى رَافِعًا فَذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

3918-.../26- Bana İbn Ebu Halef ve Haccac b. eş-Şair de tahdis edip dedi ki: Bize Zekeriyya b. Adiy tahdis etti, bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd'den haber verdi, o el-Hakem'den, o el-Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Râfi'in yanına gitti deyip bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye zikretti. [283]

٣٩١٩-١١١/٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ يَعْنِي ابْنَ حَسَنِ بْنِ يَسَارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَأْجُرُ الْأَرْضَ قَالَ فَنُبِّئَ حَدِيثًا عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ فَانْطَلَقَ بِي مَعَهُ إِلَيْهِ قَالَ فَذَكَرَ عَنْ بَعْضِ عُمُومَتِهِ ذَكَرَ فِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ قَالَ فَتَرَكَهُ ابْنُ عُمَرَ فَلَمْ يَأْجُرْهُ

3919-111/27- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Husayn -yani b. Hasan b. Yesar- tahdis etti, bize İbn Avn, Nâfi'den tahdis ettiğine göre İbn Ömer araziyi alır (ücretle kiralar)dı. Sonra ona Râfi' b. Hadic'den naklen bir hadis bildirildi.

(Nâfi') dedi ki: Bunun üzerine benimle birlikte onun yanına gitti (Nâfi') dedi ki: O da bazı amcalarından zikrederek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in araziyi kiralamayı yasakladığını söyledi.

(Nâfi') dedi ki: Bunun üzerine İbn Ömer onu bıraktı, ondan sonra onu almadı (kiraya vermedi). [284]

٣٩٢٠-.../٢٨- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فَحَدَّثَهُ عَنْ بَعْضِ عُمُومَتِهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

3920-.../28- Bunu bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize İbn Avn bu isnad ile tahdis etti ve dedi ki: Bazı amcalarından ona Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye hadis rivâyet etti. [285]

283 3915 numaralı hadisin kaynakları
284 3915 numaralı hadisin kaynakları
285 3915 numaralı hadisin kaynakları

٣٩٢١-١١٢/٢٩- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُكْرِي أَرَضِيهِ حَتَّى بَلَغَهُ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ الأَنْصَارِيَّ كَانَ يَنْهَى عَنْ كِرَاءِ الأَرْضِ فَلَقِيَهُ عَبْدُ اللهِ فَقَالَ يَا ابْنَ خَدِيجٍ مَاذَا تُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي كِرَاءِ الأَرْضِ قَالَ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ لِعَبْدِ اللهِ سَمِعْتُ عَمَّيَّ وَكَانَا قَدْ شَهِدَا بَدْرًا يُحَدِّثَانِ أَهْلَ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الأَرْضِ قَالَ عَبْدُ اللهِ لَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّ الأَرْضَ تُكْرَى ثُمَّ خَشِيَ عَبْدُ اللهِ أَنْ يَكُونَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَحْدَثَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ عَلِمَهُ فَتَرَكَ كِرَاءَ الأَرْضِ

3921-112/29- Bana Abdulmelik b Şuayb b. el-Leys b. Sa'd da tahdis etti... İbn Şihâb dedi ki: Bana Sâlim b. Abdullah'ın haber verdiğine göre Abdullah b. Ömer arazilerini kiraya verirdi. Nihayet Ensar'dan Râfi' b. Hadic'in araziyi kiralamayı yasakladığı haberi ona ulaştı. Abdullah onunla karşılaştı ve: Ey İbn Hadic! Arazinin kirası hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye naklettiğin hadis nedir? dedi. Rafi b. Hadic Abdullah'a: Ben iki amcamı -ki her ikisi de Bedir'e katılmışlardı- bu belde ahalisine tahdis ederken dinledim. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arazinin kiralanmasını nehyetmişti.

Abdullah dedi ki: Şüphesiz ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında arazinin kiraya verildiğini biliyordum. Sonra Abdullah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hususta kendisinin bilmediği yeni bir hüküm ortaya koymuş olacağından korktuğu için araziyi kiraya vermeyi bıraktı. [286]

Şerh

(3893-3938 numaralı hadisler)

(3893) "Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arazinin kiralanmasını yasakladı." Başka rivâyette (3897) "kimin bir arazisi varsa onu eksin... ve ona ücretle kiralamasın" bir diğer rivâyette (3898) "kimin bir arazisi varsa... ve kiraya vermesin"; başka bir rivâyette (3899) "muhabereyi yasakladı" başka bir rivâyette (3900) onu eksin yahut ekmesi için kardeşine versin, onu

286 Nesai, 3913; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6879

satmayın" sonra ravi bunu kira diye açıkladı; başka bir rivâyette (3901) "onu eksin yahut ekmesi için kardeşine versin, değilse onu olduğu gibi bıraksın" diğer bir rivâyette (3902) "bizler su kenarlarında araziyi üçte bir, dörtte bir karşılığında kiralardık... onu alıkoysun" bir diğer rivâyette (3903) "arazisi olan bir kimse onu bağışlasın..." başka rivâyette (3906) "iki ya da üç yıl ekilip biçilmeyen arazinin satılmasını yasakladı" başka bir rivâyette (3909) "hukûlu yasakladı" deyip Cabir bunu arazinin kiraya verilmesi olarak tefsir etmektedir; bunun benzeri diğer rivâyet ise Ebu Said el-Hudri'nin (3911) rivâyetidir. İbn Ömer'den gelen rivâyette: "Biz arazimizi kiraya verirdik, sonra Râfi' b. Hadic'in hadisini işittiğimiz zaman bu işi bıraktık." Yine ondan gelen başka bir rivâyette (3912) "bizler hibrde bir sakınca görmezdik. Nihayet geçen sene Râfi', Allah'ın Nebi'sinin bunu yasakladığını söyledi" bir başka rivâyette (3915) Nâfi'den rivâyete göre İbn Ömer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında... tarlalarını kiraya verirdi... bunun üzerine İbn Ömer kiraya vermeyi bıraktı."

(Daha sonra gelecek olan) Hanzala b. Kays'dan gelen (3929) rivâyette: "Dedi ki: Râfi' b. Hadic'e altın ve gümüş ile arazi kiralamayı sordum. O: Bunda bir sakınca yoktur. Çünkü insanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında su kenarlarında su kanallarının baş taraflarında bulunan arazileri ve ekinden bazı şeyleri kiralıyorlardı da bunlar telef olurken öbürleri afetten kurtulabiliyordu. Birileri kurtulurken öbürleri telef oluyordu. İnsanların bunun dışında bir kiralama şekilleri yoktu. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu yasakladı. Ama bilinen ve teminat altında olan bir şey olursa bunda bir sakınca yoktur." Diğer rivâyette (3930) "Biz bu bizim olsun, bu da onların olsun esası üzere kiralardık. Bazı hallerde bu mahsul verir, öteki mahsul vermezdi. Böyle yapmamızı bize yasakladı. Gümüş para karşılığında kiralamaya gelince bunu bize yasaklamadı." Başka bir rivâyette (3932) Abdullah b. Makil'den şöyle dediği rivâyet edilmektedir: Sabit b. ed-Dahhak'ın söylediğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) muzaraayı yasakladı, ücretle kiralamayı emir buyurdu. Ayrıca: Bunda bir sakınca yoktur dedi."

Bazı Lafızların Açıklamaları

Mâziyânat lafzı ile ilgili olarak Kadı Iyaz bazı ravilerden Müslim'in Sahihi'nden başkasında zel harfinin fethalı okunacağını da rivâyet etmiştir (mâzeyânat şeklinde). Suların aktığı yerlere denilir. Suyun aktığı yerin kenarlarında ekin biten yerler olduğu söylendiği gibi su kanallarının etrafında biten şeyler olduğu da söylenmiştir. Bu Arapça bir kelime olmayıp Arapçalaştırılmış bir kelimedir.

(3929) Ekbâl -hemze fethalı olarak- baş tarafları uç kısımları demektir. Cedâvil ise cedvelin çoğulu olup kanalı andıran küçük ırmak demektir. Rabî' ise küçük gölet demektir.

Hadislerin Anlamı

Hadislerin bu değişik lafızlarının ihtiva ettiği anlama gelince; ashab araziyi kendisi tarafından temin edilen tohum ile ekecek kimselere veriyorlardı. Bununla birlikte su kenarlarında, kanal başlarında yetişecek olan mahsulün arazi sahibine yahut da şu bölüm arazi sahibine, geri kalan da emeği ile çalışana ait olmasını şart koşuyorlardı. Böyle bir akitteki garar (risk ve aldatma) dan ötürü böyle yapmaları yasaklandı. Çünkü bazan bir kısmı telef olur diğer kısım ise telef olmaz ya da aksi olabilirdi.

İlim adamları arazi kiralamak hakkında ihtilaf etmişlerdir. Tâvus ve Hasan-ı Basri ister buğday, ister altın, ister gümüş karşılığında, ister araziden çıkan ekinin bir bölümü karşılığında olsun hiçbir durumda kiralamak caiz değildir demişlerdir. Çünkü arazinin kiralanmasını yasaklayan hadislerdeki ifadeler mutlaktır.

Şafii, Ebu Hanife ve pekçok kimse ise arazinin altın, gümüş, buğday, elbise ve diğer eşya karşılığında kiralanması caizdir. İster o arazide ekilenlerin türünden olsun, ister başkasından olsun farketmez. Ama araziden elde edilen mahsulün üçte biri ve dörtte biri gibi bir bölümü karşılığında kiraya verilmesi caiz değildir. İşte muhabere denilen akit de budur. Aynı zamanda arazinin belli bir bölümünün ekininin kendisine ait olmasını şart koşması da caiz değildir.

Rabia dedi ki: Yalnızca altın ve gümüşle kiralanması caiz olur.

Malik dedi ki: Altın, gümüş ve -buğday dışında- daha başka şeylerle de kiralanabilir demiştir.

Ahmed, Ebu Yusuf, Muhammed b. el-Hasan, Malikilerden bir topluluk ve başkaları ise arazinin altın ve gümüş ile kiralanması caiz olduğu gibi üçte bir, dörtte bir ve daha başka oranlarda müzaraa da caizdir. İbn Şureyh, İbn Huzeyme, Hattâbî ve mezhep âlimlerimizin muhakkiklerinden daha başkaları da böyle demiştir. Tercih olunan ve seçilen görüş budur. Yüce Allah'ın izni ile bunu Müsakât babında açıklayacağız

Tâvus ve Hasan'ın delillerini zikretmiş bulunuyoruz. Şafii ve ona uygun kanaat belirtenler ise Râfi' b. Hadic'in ve Sabit b. ed-Dahhâk'ın altın, gümüş ve benzerleri karşılığında icarenin caiz olduğu hususundaki rivâyetlerinin açık

ifadelerine dayanmışlar ve yasaklayıcı hadisleri iki şekilde yorumlamışlardır. Birincisi bu hadisleri su kenarlarında yetişen mahsul karşılığında ya da belirli bir arazi parçasının ekini yahut üçte bir, dörtte bir ve buna benzer oranlar karşılığında kiralamak ile ilgili yorumlamışlardır. Nitekim zikretmiş olduğumuz bu hadislerde raviler de bunu böylece açıklamışlardır.

İkincisi bu hadislerdeki yasağı tenzihi kerahet ve arazinin başkasına emanet olarak verilmesine yönlendirmek diye yorumlamışlardır. Nitekim garar ihtiva eden satış da tenzihen yasaklanmıştır. Hatta bu arazileri birbirlerine bağış olarak vermeleri ve benzer yolları göstermek için dahi ifade edilmiş yasaklardır.

Hadislerin arasını cem ve telif etmek için bu iki yorum ya da ikisinden birisini kabul etmek kaçınılmazdır. İşte Buhari ve başkaları da bu ikinci yoruma işaret etmişlerdir. Bu manada bir açıklama İbn Abbas'dan da rivâyet edilmiştir. Allah en iyi bilendir.

(3898) "Yahut ekmesi için kardeşine versin" yani tarla olarak kardeşi ondan yararlansın. Bunu da ondan herhangi bir bedel almaksızın ona ariyet (emanet) olarak versin demektir. Bu da diğer rivâyetteki (3902) "yahut kardeşine bedelsiz versin" ifadesi ile aynı anlamdadır. Ona ariyet versin demektir. "Kira" lafzı ise sonu memduddur.

"Başakta kalan taneleri... alırdık." el-Kısrî (başakta kalan tane) kesreli kaf ve sakin sad iledir. Kıpti veznindedir. Bunu biz böylece zaptettik. Cumhur da bu şekilde zaptetmiştir. Meşhur olan zaptı da budur. Kadı Iyaz dedi ki: Biz bunu birçoğundan böylece rivâyet ettik. Taberi'den ise kaf harfi fethalı ve re harfi maksur olarak rivâyet ettik. İbn el-Huzâî ise kaf harfi ötreli ve maksur olarak rivâyet ettik (Kadı Iyaz) dedi ki: Doğrusu ise birincisidir. Bu da dövülmesinden sonra başakta kalan taneye denilir. Buna kusâra da denilir. Hatta bu isim "el-kısri"den daha meşhurdur.

(3912) "Biz hibrde sakınca görmezdik." Hibr kelimesini bu şekilde hı harfi kesreli ve fethalı da zaptettik ama kesreli söyleyiş daha sahih ve daha meşhurdur. Cevheri ve ondan başka dil bilginleri kesreli söyleyişten başkasını zikretmemektedirler. Kadı Iyaz bu kelimenin hı harfinin kesreli, fethalı ve dammeli söyleyişini nakletmekte ve kesreli söyleyişi sonra da fethalı söyleyişi tercih etmektedir. Bu da muhabere anlamındadır.

(3917) "Balât" be harfi fethalı olup Medine'de taş döşeli bilinen bir yerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidine yakındır.

(3919) "Nâfi'den rivâyete göre İbn Ömer araziyi alırdı... Râfi' b. Hadic'den ona bir hadisten haber verildi..." Hadisin sonunda da "bunun üzerine İbn Ömer onu terk etti ve onu almadı" denilmektedir. Hadis pek çok nüshada bu şekilde hı harfi ile ye'huzu: alırdı şeklindedir. Birçoğunda ise her iki yerde de cim harfinin ve re harfinin ötreli söyleyişi ile "ye'curu" şeklindedir. Kadı Iyaz ve el-Metali sahibi dedi ki: Müslim'in Sahihi'nin ravilerinin çoğunluğunun bilinen rivâyeti budur. Yine el-Metali sahibi dedi ki: Birincisi (ye'huzu: alırdı) rivâyeti tashiftir. Hatta bazı nüshalarda "yüâciru: kiralardı" şeklindedir ve bu sahihtir.

(3921) "Abdullah b. Ömer arazilerini kiraya verirdi." Bu bazı nüshalarda bu şekilde re harfi fethalı, dad harfi kesreli "arâdihi: arazilerini" şeklinde çoğul olarak kaydedilmiştir. Bazı nüshalarda ise tekil olarak "ardahu: arazisini" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de doğrudur.

١٨/١٨- بَاب كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالطَّعَامِ

18/18- ARAZİYİ BUĞDAY İLE KİRALAMA BABI

٢٩٢٢-١١٣/١- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ كُنَّا نُحَاقِلُ الْأَرْضَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَنُكْرِيهَا بِالثُّلُثِ وَالرُّبُعِ وَالطَّعَامِ الْمُسَمَّى فَجَاءَنَا ذَاتَ يَوْمٍ رَجُلٌ مِنْ عُمُومَتِي فَقَالَ نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَمْرٍ كَانَ لَنَا نَافِعًا وَطَوَاعِيَةُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْفَعُ لَنَا نَهَانَا أَنْ نُحَاقِلَ بِالْأَرْضِ فَنُكْرِيهَا عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبُعِ وَالطَّعَامِ الْمُسَمَّى وَأَمَرَ رَبَّ الْأَرْضِ أَنْ يَزْرَعَهَا أَوْ يُزْرِعَهَا وَكَرِهَ كِرَاءَهَا وَمَا سِوَى ذَلِكَ

3922-113/1- Bize Ali b. Hucr es-Sa'di, ve Yakub b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -ki b. Uleyye'dir- Eyyub'dan tahdis etti, o Ya'la b. Hakim'den, o Süleyman b. Yesar'dan, o Râfi' b. Hadic'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında biz araziyi muhâkele yapar ve onu üçte bir ve dörtte bir nisbetinde ve miktarı tespit edilen buğday karşılığında kiraya verirdik. Bir gün amcalarımdan bir adam bize gelerek dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim için faydalı olan bir hususu bize yasakladı ama Allah'a ve Rasûlü'ne itaat etmek bizim için daha

faydalıdır. Bize araziyi muhâkele yaparak üçte bir, dörtte bir ve miktarı belli yiyecek karşılığında kiralamamızı yasakladı. Arazi sahibine ya kendisinin onu ekmesini yahut ekmesi için başkasına vermesini emir buyurdu. Araziyi kiraya vermeyi ve bunun dışındakileri ise hoş görmedi. [287]

٣٩٢٣-.../٢- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ يَعْلَى بْنُ حَكِيمٍ قَالَ سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يُحَدِّثُ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ كُنَّا نُحَاقِلُ بِالْأَرْضِ فَنُكْرِيهَا عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبُعِ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ

3923-.../2- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan şöyle dediğini haber verdi: Ya'la b. Hakim bana yazarak dedi ki: Süleyman b. Yesar'ı Rafi b. Hadic'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Biz araziyi muhâkele yapar ve üçte bir, dörtte bir karşılığında kiraya verirdik. Sonra İbn Uleyye'nin hadisinin aynısını zikretti. [288]

٣٩٢٤-.../٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3924-../3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Halid b. el-Haris tahdis etti, (H.) Bize Amr b. Ali tahdis etti, bize Abdü'l-A'lâ tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abde haber verdi. Hepsi İbn Ebu Arûbe'den, o Ya'la b. Hakim'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti. [289]

٣٩٢٥-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَلَمْ يَقُلْ عَنْ بَعْضِ عُمُومَتِهِ

3925-.../4- Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Cerir b. Hâzim, Ya'la b. Hakim'den bu isnad ile Râfi' b Hadic'den,

287 Buhari, 2346, 2347; Ebu Davud, 3395, 3396; Nesai, 3904, 3905, 3906, 3907, 3918, 3918; İbn Mace, 2465 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3559

288 3922 numaralı hadisin kaynakları

289 3922 numaralı hadisin kaynakları

o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye haber verdi fakat: Amcalarından bazısından ibaresini zikretmedi. [290]

٣٩٢٦-١١٤/٥- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو مُسْهِرٍ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ حَدَّثَنِي أَبُو عَمْرٍو الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي النَّجَاشِيِّ مَوْلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنْ رَافِعٍ أَنَّ ظُهَيْرَ بْنَ رَافِعٍ وَهُوَ عَمُّهُ قَالَ أَتَانِي ظُهَيْرٌ فَقَالَ لَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ أَمْرٍ كَانَ بِنَا رَافِقًا فَقُلْتُ وَمَا ذَاكَ مَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَهُوَ حَقٌّ قَالَ سَأَلَنِي كَيْفَ تَصْنَعُونَ بِمَحَاقِلِكُمْ فَقُلْتُ نُؤَاجِرُهَا يَا رَسُولَ اللهِ عَلَى الرَّبِيعِ أَوِ الْأَوْسُقِ مِنَ التَّمْرِ أَوِ الشَّعِيرِ قَالَ فَلَا تَفْعَلُوا ازْرَعُوهَا أَوْ أَزْرِعُوهَا أَوْ أَمْسِكُوهَا

3926-114/5- Bana İshak b. Mansur tahdis etti, bize Ebu Müzhir tahdis etti, bana Yahya b. Hamza tahdis etti, bana Ebu Amr el-Evzâî, Râfi' b. Hadic'in azadlısı Ebu'n-Necaşi'den tahdis etti, o Râfi'den -(Rafi) dedi ki: Zuhayr bana geldi- rivâyet ettiğine göre Zuhayr b. Râfi' -ki onun amcasıdır- dedi ki: Gerçekten Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim için iyi olan bir hususu yasakladı. Ben o nedir? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dediği haktır dedim. O dedi ki: Bana tarlalarınızı ne yapıyorsunuz? dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! (Mahsulünün) dörtte biri karşılığında yahut hurma ya da arpa türünden bir kaç vesk karşılığında kiraya veriyoruz dedim. Allah Rasûlü: *"Bunu yapmayın. Kendiniz ekin yahut eksin diye başkasına verin ya da elinizde tutun"* buyurdu. [291]

Şerh

"Ebu'n-Necaşi, Nâfi'den rivâyet ettiğine göre Zuheyr b. Râfi' -ki onun amcasıdır- (Rafi) dedi ki: Zuhayr bana geldi- ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ... yasakladı dedi." İbare bütün nüshalarda bu şekildedir ve sahihtir. Takdiri de şöyledir: Râfi'den rivâyete göre amcası Zuhayr kendisine gelip bir hadis nakletti. Râfi' de bu hadisin beyanı hakkında: Zuhayr bana geldi ve dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ... yasakladı. İşte bu takdirin böyle olduğuna ifadenin muhtevası delil teşkil etmektedir. Bazı nüshalarda ise etâni: bana geldi yerine "enbeani: bana bildirdi" şeklindedir. Ama doğru ve sözlerle uyumlu olan lafız "ityan: gelmek" den: etânî: bana geldi, ibaresidir.

290 3922 numaralı hadisin kaynakları

291 Buhari, 2339; Nesai, 3933; İbn Mace, 2459; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5029

Bu hadiste söylediği: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz onları dere boyları bize ait olmak üzere yahut bir miktar vesk karşılığında ücretle kiralıyoruz." İbare nüshaların bir çoğunda bu şekilde errabi (dere boyları) şeklindedir. Bu da akan küçük dere demektir. Kadı Iyaz ise İbn Mâhan'ın rivâyetinden ye harfi olmaksızın re harfi ötreli olarak "rubu': dörtte bir" diye nakletmektedir. [292]

٣٩٢٧-.../٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي النَّجَاشِيِّ عَنْ رَافِعٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا وَلَمْ يَذْكُرْ عَنْ عَمِّهِ ظُهَيْرٍ

3927-.../6- Bize Muhammed b. Hatim tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, İkrime b. Ammar'dan tahdis etti, o Ebu'n-Necaşi'den, o Râfi'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivâyet etti ve rivâyetinde "amcası Zuhayr'den" ibaresini zikretmedi. [293]

١٩/١٩- بَاب كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ

19/19- ARAZİYİ ALTIN VE GÜMÜŞ İLE KİRAYA VERMEK BABI

٣٩٢٨-١١٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ أَنَّهُ سَأَلَ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ فَقَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ قَالَ فَقُلْتُ أَبِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ فَقَالَ أَمَّا بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ فَلَا بَأْسَ بِهِ

3928-115/1- Bana Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Rabia b. Ebu Abdurrahman'dan rivâyetini okudum, o Hanzala b. Kays'dan rivâyet ettiğine göre Râfi' b. Hadic'e araziyi kiralamaya dair soru sormuş, Rafi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arazi kiralamayı yasaklamıştı, dedi. Bu sefer ben: Altınla mı gümüşle mi? dedim. O: Altın ve gümüş ile olursa bunda bir sakınca yoktur dedi. [294]

---

292 Tercümeye esas aldığımız baskıda esas alınan yazma nüshada bu şekilde yani rubu' dörtte bir olarak kaydedildiği için ona göre tercüme edilmiştir.

293 Ebu Davud, 3394 -muallak olarak-; Nesai, 3932; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3574

294 Buhari, 2327 -muhtasar olarak-, 2332 -muhtasar olarak-, 2722 –muhtasar olarak-; Ebu Davud, 3392, 3393; Nesai, 3908-3911; İbn Mace, 3458; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3553

٣٩٢٩-١١٦/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي حَنْظَلَةُ بْنُ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ سَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ إِنَّمَا كَانَ النَّاسُ يُؤَاجِرُونَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى الْمَاذِيَانَاتِ وَأَقْبَالِ الْجَدَاوِلِ وَأَشْيَاءَ مِنَ الزَّرْعِ فَيَهْلِكُ هَذَا وَيَسْلَمُ هَذَا وَيَسْلَمُ هَذَا وَيَهْلِكُ هَذَا فَلَمْ يَكُنْ لِلنَّاسِ كِرَاءٌ إِلَّا هَذَا فَلِذَلِكَ زُجِرَ عَنْهُ فَأَمَّا شَيْءٌ مَعْلُومٌ مَضْمُونٌ فَلَا بَأْسَ بِهِ

3929-116/2- Bana İshak b. İbrahim tahdis etti... Hanzala b.Kays el-Ensari tahdis edip dedi ki: Râfi' b. Hadic'e araziyi altın ve gümüş karşılığında kiraya vermeyi sordum, o: Bunda bir sakınca yoktur. Çünkü insanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken su kenarlarında, su kanallarının baş taraflarında ve çıkan ekinden bazı şeyler karşılığında kiraya veriyorlardı. Bunun neticesinde bu telef olurken öbürü esenliğe kavuşabiliyordu. Beriki esenliğe kavuşurken diğeri telef olabiliyordu. İnsanların bunun dışında bir kiralama şekilleri yoktu. Bundan dolayı bu yasaklandı. Ama bilinen ve teminat altında olan bir şey ile kiralanırsa bunda bir sakınca yoktur. [295]

٣٩٣٠-١١٧/٣- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حَنْظَلَةَ الزُّرَقِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يَقُولُ كُنَّا أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ حَقْلًا قَالَ كُنَّا نُكْرِي الْأَرْضَ عَلَى أَنَّ لَنَا هَذِهِ وَلَهُمْ هَذِهِ فَرُبَّمَا أَخْرَجَتْ هَذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ هَذِهِ فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ وَأَمَّا الْوَرِقُ فَلَمْ يَنْهَنَا

3930-115/3- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti... Hanzala ez-Züraki'den rivâyete göre o Râfi' b. Hadic'i şöyle derken dinlemiştir: Biz Ensar arasında tarlaları en çok olan kimselerdik. Bu sebeple biz araziyi şurası bizim, burası onların olmak üzere kiralardık. Bazan burası mahsul verir, berisi mahsül vermezdi. (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)) bize bunu yasakladı. Gümüş mukabili kiralamayı ise bize yasaklamadı. [296]

٣٩٣١-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

295 3928 numaralı hadisin kaynakları
296 3928 numaralı hadisin kaynakları

3931-.../4- Bize Ebu Rabî' tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, hepsi Yahya b. Said'den bu isnad ile buna yakın olarak rivâyet etti. [297]

٢٠/٢٠- بَاب فِي الْمُزَارَعَةِ وَالْمُؤَاجَرَةِ

20/20- MÜZÂRAA VE MUÂCERE HAKKINDA BİR BAB

٣٩٣٢-١/١١٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ كِلَاهُمَا عَنْ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْقِلٍ عَنْ الْمُزَارَعَةِ فَقَالَ أَخْبَرَنِي ثَابِتُ بْنُ الضَّحَّاكِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمُزَارَعَةِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ نَهَى عَنْهَا وَقَالَ سَأَلْتُ ابْنَ مَعْقِلٍ وَلَمْ يُسَمِّ عَبْدَ اللَّهِ

3932-118/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Abdulvahid b. Ziyad haber verdi (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir tahdis etti, ikisi Şeybâni'den, o Abdullah es-Saib'den şöyle dediğini rivâyet etti: Abdullah b. Ma'kil'e müzaraa hakkında soru sordum, o dedi ki: Bana Sabit b. ed-Dahhak'ın haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzaraayı yasakladı.

İbn Ebu Şeybe'nin rivâyetinde onu yasakladı şeklindedir. Ayrıca dedi ki: İbn Ma'kil'e sordum, deyip Abdullah ismini zikretmedi. [298]

٣٩٣٣-٢/١١٩- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ الْمُزَارَعَةِ فَقَالَ زَعَمَ ثَابِتٌ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمُزَارَعَةِ وَأَمَرَ بِالْمُؤَاجَرَةِ وَقَالَ لَا بَأْسَ بِهَا

3933-119/2- Bize İshak b. Mansur tahdis etti, bize Yahya b. Hammâd haber verdi, bize Ebu Avane, Süleyman eş-Şeybani'den haber verdi, o Abdullah b. es-Saib'den şöyle dediğini rivâyet etti: Abdullah b. Ma'kil'in hu-

297 3928 numaralı hadisin kaynakları

298 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2064

zuruna girdik ve ona müzaraa hakkında soru sorduk. O şöyle dedi: Sabit'in söylediğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müzaraayı yasakladı ve muacereyi (ücretle kiraya vermeyi) emir buyurdu *"bunda bir sakınca yoktur"* buyurdu. [299]

٢١/٢١- بَاب الْأَرْضِ تُمْنَحُ

21/21- ARAZİNİN KARŞILIK ALMADAN KULLANIMA VERİLMESİ BABI

٣٩٣٤-١٢٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرٍو أَنَّ مُجَاهِدًا قَالَ لِطَاوُسٍ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى ابْنِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ فَاسْمَعْ مِنْهُ الْحَدِيثَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَانْتَهَرَهُ قَالَ إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ أَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ مَا فَعَلْتُهُ وَلَكِنْ حَدَّثَنِي مَنْ هُوَ أَعْلَمُ بِهِ مِنْهُمْ يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَأَنْ يَمْنَحَ الرَّجُلُ أَخَاهُ أَرْضَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرْجًا مَعْلُومًا

3934-120/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd'in, Amr'dan haber verdiğine göre Mücahid, Tâvus'a: Seninle Râfi' b. Hadic'in oğlunun yanına gidelim de onun babasından babasının Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği hadisi ondan kendin dinle dedi. Tâvus: Bunun üzerine ona kızdı ve dedi ki: Şüphesiz ben Allah'a yemin ederek söylüyorum. Şayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu yasakladığını bilseydim onu yapmazdım ama bunu kendilerinden daha iyi bilen bir kimsenin –İbn Abbas'ı kastediyor- bana tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Bir kimsenin arazisini kardeşine bedelsiz olarak (kullanıma) vermesi onun için o arazi karşılığında belli bir ücret almasından daha hayırlıdır."* [300]

Şerh

"Mücahid Tâvus'a dedi ki: Seninle Râfi' b. Hadic'in oğluna gidelim de onun babasından rivâyet ettiği hadisi kendin dinle." Burada "Fe'smâ':kendin dinle" lafzında hemze vasıl hemzesi olup emir olarak cezimlidir, dinle demektir. Katı' hemzesi ile ve haber olarak merfu da rivâyet edilmiştir. (Dinlersin demek olur) her ikisi de sahihtir, birincisi daha güzeldir.

299 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2064
300 Buhari, 2330, 2342, 2634; Ebu Davud, 3389; Tirmizi, 1385 –bu anlamda muhtasar olarak-; Nesai, 3882; İbn Mace, 2456 –buna yakın-, 2464; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5735

٣٩٣٥-١٢١/٢- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو وَابْنُ طَاوُسٍ عَنْ طَاوُسٍ أَنَّهُ كَانَ يُخَابِرُ قَالَ عَمْرٌو فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَوْ تَرَكْتَ هَذِهِ الْمُخَابَرَةَ فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُخَابَرَةِ فَقَالَ أَيْ عَمْرُو أَخْبَرَنِي أَعْلَمُهُمْ بِذَلِكَ يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَنْهَ عَنْهَا إِنَّمَا قَالَ يَمْنَحُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرْجًا مَعْلُومًا

3935-121/2- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan Amr'dan ve İbn Tâvus'dan tahdis etti, Tâvus dedi ki: Kendisi muhabere yapardı. Amr dedi ki: Ben ona: Ey Ebu Abdurrahman! Şu muhabereyi yapmasan. Çünkü onlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in muhabereyi yasakladığını söylüyorlar. O: Ey Amr! Bu hususu aralarında en iyi bilen kişinin –İbn Abbas'ı kastediyor- bana haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhabereyi yasaklamadı. O sadece şunu söyledi: *"Sizden birinizin (arazisini) kardeşine ücretsiz kullanıma vermesi onun için o arazi karşılığında belli bir ücret almasından daha hayırlıdır."* [301]

٣٩٣٦-.../٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى عَنْ شَرِيكٍ عَنْ شُعْبَةَ كُلُّهُمْ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

3936-.../3- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize es-Sakafî, Eyyub'dan tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de birlikte Veki'den tahdis etti, o Süfyan'dan rivâyet etti (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Cureyc'den haber verdi, (H.) Bana Ali b. Hucr da tahdis etti, bana el-Fadl b. Musa, Şerik'den tahdis etti, o Şu'be'den rivâyet etti, hepsi Amr b. Dinar'dan, o Tâvus'dan, o İbn Abbas'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onların hadisine yakın olarak rivâyet etti. [302]

301 3934 numaralı hadisin kaynakları
302 3934 numaralı hadisin kaynakları

٣٩٣٧-١٢٢/٤- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَأَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ أَرْضَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا كَذَا وَكَذَا لِشَيْءٍ مَعْلُومٍ قَالَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ الْحَقْلُ وَهُوَ بِلِسَانِ الْأَنْصَارِ الْمُحَاقَلَةُ

3937-122/4- Bana Abd b. Humeyd ve Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, Abd: Bize Abdurrezzak haber verdi derken, İbn Râfi' tahdis etti dedi. Bize Ma'mer, İbn Tâvus'dan haber verdi, o babasından, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden birinizin arazisini kardeşine ücretsiz kullanıma vermesi, onun karşılığında –belli bir şeyi kastederek- şu kadar şu kadar ücret almasından onun için daha hayırlıdır"* buyurdu.

Tâvus dedi ki: İbn Abbas şunları da söyledi. O hakl ile aynı şeydir, Ensar'ın ağzında buna muhâkele denilir. [303]

٣٩٣٨-١٢٣/٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَإِنَّهُ أَنْ يَمْنَحَهَا أَخَاهُ خَيْرٌ

3938-123/5- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi de tahdis etti... Tâvus, İbn Abbas'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Kimin bir arazisi varsa eğer onu kardeşine ücretsiz kullanıma verirse onun için daha hayırlı olur"* buyurdu. [304]



303 İbn Mace, 2457; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5718

304 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5732

٢٢/...- كِتَاب الْمُسَاقَاةِ

22/... MÜSAKAT KİTABI

١/٢٢- بَاب الْمُسَاقَاةِ وَالْمُعَامَلَةِ بِجُزْءٍ مِنْ الثَّمَرِ وَالزَّرْعِ

1/22- MAHSULÜN VE EKİNİN BİR BÖLÜMÜ KARŞILIĞINDA MÜSAKAT VE MUAMELE BABI

٣٩٣٩-١/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَامَلَ أَهْلَ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ

3939-1/1- Bize Ahmed b. Hanbel ve Zuheyr b. Harb –lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Yahya –ki o el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Nâfi'in, İbn Ömer'den haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayberlilerle oradan çıkacak hurma ya da ekin türü mahsullerin yarısı karşılığında muamele akdi yaptı. [305]

٣٩٤٠-٢/٢- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا عَلِيٌّ وَهُوَ ابْنُ مُسْهِرٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْ ثَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ فَكَانَ يُعْطِي أَزْوَاجَهُ كُلَّ سَنَةٍ مِائَةَ وَسْقٍ ثَمَانِينَ وَسْقًا مِنْ تَمْرٍ وَعِشْرِينَ وَسْقًا مِنْ شَعِيرٍ فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ قَسَمَ خَيْبَرَ خَيَّرَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُقْطِعَ لَهُنَّ الْأَرْضَ وَالْمَاءَ أَوْ يَضْمَنَ لَهُنَّ الْأَوْسَاقَ كُلَّ عَامٍ فَاخْتَلَفْنَ فَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْأَرْضَ وَالْمَاءَ وَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْأَوْسَاقَ كُلَّ عَامٍ فَكَانَتْ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ مِمَّنْ اخْتَارَتَا الْأَرْضَ وَالْمَاءَ

305 Buhari, 2329; Ebu Davud, 3408; Tirmizi, 1383; İbn Mace, 2467; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8138

3940-2/2- Bana Ali b. Hucr es-Sa'dî de tahdis etti, bize Ali –ki o b. Müzhir'dir- haber verdi, bize Ubeydullah, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'i, oradan çıkacak meyve yahut ekinin yarısı karşılığında verdi. Her yıl zevcelerine seksen vesk hurma, yirmi vesk arpa olmak üzere yüz vesk veriyordu. Ömer halife olunca Hayber'i paylaştırdı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerini de onlara arazi ve su bölmek yahut da onlara her yıl (daha önce kendilerine ayrılan) vesklerin verileceğini teminat altına almaktan birisini seçmekten serbest bıraktı. Onlar da farklı tercihlerde bulundular. Kimileri arazi ve suyu seçti, kimileri de her yıl kendisine verilecek veskleri tercih etti. Âişe ve Hafsa da arazi ve suyu tercih edenlerdendi. [306]

٣٩٤١-٣/٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ -حَدَّثَنَا أَبِي -حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَامَلَ أَهْلَ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا خَرَجَ مِنْهَا مِنْ زَرْعٍ أَوْ ثَمَرٍ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ عَلِيِّ بْنِ مُسْهِرٍ وَلَمْ يَذْكُرْ فَكَانَتْ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ مِمَّنْ اخْتَارَتَا الْأَرْضَ وَالْمَاءَ وَقَالَ خَيَّرَ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُقْطِعَ لَهُنَّ الْأَرْضَ وَلَمْ يَذْكُرْ الْمَاءَ

3941-3/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, bana Nâfi', Abdullah b. Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayberlilerle oradan alınacak ekin ya da meyvenin yarısı karşılığında muamele yaptı.

Sonra hadisi Ali b. Müshir'in hadisine yakın olarak rivâyet etti. Ama rivâyetinde "Âişe ve Hafsa arazi ve suyu tercih edenlerdendi" ibaresini zikretmedi. Ama: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerini kendilerine arazi ayırıp vermeyi seçmekte muhayyer bıraktı" demekle birlikte, suyu sözkonusu etmedi. [307]

٣٩٤٢-٤/٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ لَمَّا افْتُتِحَتْ خَيْبَرُ سَأَلَتْ يَهُودُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ يُقِرَّهُمْ فِيهَا عَلَى أَنْ يَعْمَلُوا عَلَى نِصْفِ مَا خَرَجَ مِنْهَا مِنْ الثَّمَرِ وَالزَّرْعِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أُقِرُّكُمْ فِيهَا عَلَى ذَلِكَ مَا شِئْنَا ثُمَّ سَاقَ الْحَدِيثَ

306 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8069
307 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7984

بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ وَابْنِ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ وَزَادَ فِيهِ وَكَانَ الثَّمَرُ يُقْسَمُ عَلَى السُّهْمَانِ مِنْ نِصْفِ خَيْبَرَ فَيَأْخُذُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْخُمْسَ

3942-4/4- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti... Abdullah b. Ömer dedi ki: Hayber fethedilince Yahudiler, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den orayı oradan elde edilecek meyve ve ekinin yarısı karşılığında işlemek üzere kendilerini Hayber'de bırakmasını istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Ben sizi burada biz dilediğimiz süre kalmanız şartı ile bırakıyorum"* buyurdu.

Sonra hadisi İbn Numeyr ve İbn Mushir'in Ubeydullah'dan rivâyetlerine yakın olarak zikretti. Rivayetinde şunları da ekledi: Hayber'in alınan yarı mahsulü paylara göre bölüştürülür, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de beşte biri alırdı. [308]

٣٩٤٣-٥/٥- وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ دَفَعَ إِلَى يَهُودِ خَيْبَرَ نَخْلَ خَيْبَرَ وَأَرْضَهَا عَلَى أَنْ يَعْتَمِلُوهَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَلِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَطْرُ ثَمَرِهَا

3943-5/5- Bize İbn Rumh da tahdis etti... Abdullah b. Ömer'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyetine göre o Hayber hurmalıklarını ve arazisini Yahudilere orayı kendi mallarından işlemek ve mahsulünün yarısını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vermeleri şartı ile ellerinde bıraktı. [309]

٣٩٤٤-٦/٦- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَجْلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا ظَهَرَ عَلَى خَيْبَرَ أَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا وَكَانَتِ الْأَرْضُ حِينَ ظُهِرَ عَلَيْهَا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُسْلِمِينَ فَأَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا فَسَأَلَتِ الْيَهُودُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُقِرَّهُمْ بِهَا عَلَى أَنْ يَكْفُوا عَمَلَهَا وَلَهُمْ نِصْفُ الثَّمَرِ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نُقِرُّكُمْ بِهَا عَلَى ذَلِكَ مَا شِئْنَا فَقَرُّوا بِهَا حَتَّى أَجْلَاهُمْ عُمَرُ إِلَى تَيْمَاءَ وَأَرِيحَاءَ

308 Ebu Davud, 3008; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7472
309 Ebu Davud, 3409, 3939, 3940; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8424

3944-6/6- Bana Muhammed b. Râfi' ve İshak b. Mansur da –lafız İbn Râfi'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Musa b. Ukbe, Nâfi'den tahdis etti, onun İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab, Hicaz topraklarından Yahudiler ile Hristiyanları sürdü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Hayber'i fethedince Yahudileri oradan çıkarmak istedi. Hayber fethedildiği zaman Allah'a, Rasûlü'ne ve Müslümanlara ait oldu. Bu sebeple Yahudileri oradan çıkarmak istedi. Bunun üzerine Yahudiler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den oranın işlerini yapmak ve mahsulün yarısını almak üzere kendilerini Hayber'de bırakmasını istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kendilerine: *"Biz sizi bu şart üzere dilediğimiz kadar bir süre burada bırakıyoruz"* buyurdu. Onlar da bu şartı kabul ettiler ve Ömer (radıyallâhu anh) kendilerini Teymâ ve Erîha'ya sürünceye kadar orada kaldılar. [310]

Şerh

(3939-3944 numaralı hadisler)

(3939) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayberlilerle... muamele akdi yaptı." Bir diğer rivâyette (3942) "kendi mallarından orayı işlemek ve mahsulünün yarısını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait olmak şartı ile" denilmektedir.

İşte bu hadis-i şeriflerden müsakat akdinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Malik, Sevri, Leys, Şafii, Ahmed, muhaddislerin bütün fukahası, Zahiri mezhebi âlimleri, ilim adamlarının büyük çoğunluğu bu görüştedir. Ebu Hanife ise caiz olmaz demiştir. O bu hadisleri Hayber savaşla fetholundu diye ve oranın ahalisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kölesi idiler diye yorumlamıştır. Bu sebeple onun oradan aldıkları da kendisine ait idi, almayıp bıraktığı da kendisinin idi.

Cumhur ise bu hadislerin zahir anlamları ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın sizi bıraktığı kadar ben de sizi bırakıyorum"* buyruğunu delil göstermişlerdir. Bu ise onların köle olmadıkları hususunda açık bir ifadedir.

[(3940) "Her yıl zevcelerine seksen vesk hurma, yirmi vesk arpa olmak üzere yüz vesk veriyordu."İlim adamları der ki: Bu, Hayber'de bulunan ve hurma ağacı bulunmadığından ziraat için kullanılan çıplak arazinin ağaç dikili araziden daha az olduğuna dedilildir.

310 Buhari, 2338, 3152; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8465

"Ömer halife olunca Hayber'i paylaştırdı." Yani orayı hak sahipleri arasında paylaştırdı, Yahudileri oradan sürgüne gönderip orayı onlardanr alınca aynı araziyi o hak sahiplerine tebilm etti.][311]

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları Hayber'in savaşla mı yoksa barış ile mi yoksa savaş olmaksızın ahalisinin oradan sürülmesi ile mi yoksa bir kısmı barış bir kısmı savaş ile mi ele geçirildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. (Kadı Iyaz) devamla dedi ki: Bu ise (son görüş olan bazısı sulh bir kısmı savaşla) görüşlerin en sahih olanıdır. Aynı zamanda bu Malik'in ve ona tabi olanların da rivâyetidir. İbn Uyeyne de böyle demiştir. Bu hususta nakledilmiş her bir rivâyette ve Müslim'in de bir rivâyetinde belirtildiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'i fethedip Yahudileri oradan çıkarmak isteyince orayı fethettiğinde arazi Allah'a, Rasûlü'ne ve Müslümanlara ait idi.

Bu da Hayber'in savaşla fethedildiğini söyleyenlerin görüşlerinin lehine bir delildir. Çünkü Müslümanların hakkı ancak savaşla fethedilen yerlerdedir.

Hayber'in sulh ile fethedildiğini söyleyenlerin sözlerinden açıkça anlaşıldığı üzere onlarla arazinin Müslümanlara ait olması şartı üzere sulh yapıldığını kastettikleri anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Fukaha *hangi ağaçlar hakkında musakat akdinin caiz olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir*. Davud özel olarak (yalnızca) hurma ağaçları hakkında yapılması caizdir derken, Şafii özel olarak hurma ağaçları ile üzüm bağları hakkında yapılır demiştir. Malik, bütün ağaçlar için yapılması caizdir demektedir. Bu aynı zamanda Şafii'nin de bir görüşüdür. Davud'un görüşüne göre ise bu bir ruhsattır. O bu hususta nasda belirtilen sınırın dışına geçmez. Şafii ise bunun bir ruhsat olduğu hususunda Davud ile aynı kanaatte olmakla birlikte birçok meselede üzümün hükmü ile hurmalığın hükmü aynıdır demiştir. Malik ise bunun caiz olmasının sebebi ihtiyaç ve maslahattır demiştir. Bu ise bütün ağaçları kapsar. Dolayısı ile diğer ağaçlar bunlara kıyas edilir. Allah en iyi bilendir.

(3939) "Oradan alınacak mahsulün yarısı karşılığında" burada yarı, dörtte bir ya da daha başka bilinen nisbetler karşılığında ağaçları musakata verenin (musaki) aldığı kısım açıklanmaktadır. Bu miktarın meçhul kalması caiz değildir. Mesela çıkacak mahsulün bir bölümü karşılığında demesi buna örnektir. Musakat akdini caiz görenler tarafların az ya da çok üzerinde ittifak ettiği miktarın caiz olacağını da kabul etmişlerdir.

311 Köşeli parantez arası [....] ibareler, tercümeye esas aldığımız baskıda yer almamaktadır. Bu ibareleri zaman zaman karşılaştırdığımız Dr. Mustafa Dîb el-Buğa'nın tahkik edip notlar ekleyerek baskıya hazırladığı Müslim Şerhi'(Dımaşk 1418/1997, III, 1608)nden tercüme ederek ekledik. (Çeviren)

"Meyve yahut ekin" Şafii ve ona uygun kanaat belirtenler –ki bunlar çoğunluktur- müsakata bağlı olarak muzaraanın da caiz olduğuna bunu delil göstermişlerdir. Her ne kadar kendilerine göre müzaraa başlı başına ayrı olarak caiz değilse de müsakata tabi olarak caizdir. Bu durumda (mesela) hurma ağaçları hakkında onunla müsakat akdi yapar, arazi üzerinde de müzaraa akdi yapar. Hayber'de görüldüğü gibi.

Malik ise şöyle demektedir: Müzaraa ne bağımsız olarak ne de başka bir akde bağlı olarak caiz değildir. Bundan sadece ağaçlar arasında yer alan arazi hakkında yapılması hali müstesnâdır.

Ebu Hanife ve Züfer ise ister bir arada yapsın ister ayrı ayrı yapılsın müzaraa ve müsakat akitleri fasittir. Bu akitler yapılacak olursa feshedilirler demişlerdir.

İbn Ebu Leyle, Ebu Yusuf, Muhammed, diğer Kûfeliler, muhaddislerin fukahası, Ahmed, İbn Huzeyme, İbn Şureyh ve başkaları ise müsakat ve müzaraa akitlerinin birlikte yapılması caiz olduğu gibi bunların her birinin ayrı ayrı yapılması da caizdir.

Hayber hadisi dolayısı ile açıkça anlaşılan güçlü ve tercihe değer olan görüş budur. Müzaraanın Hayber'de ancak musakata tabi bir akit olarak caiz olduğunu söyleyenlerin iddiası kabul edilemez. Aksine bağımsız olarak caiz olmuştur. Çünkü müsakatın caiz olmasını gerektiren mana (illet) kıras aktine kıyas yolu ile müzaraa aktinde de mevcuttur. Kıras aktinin caiz olduğu ise icma ile kabul edilmiştir. Kiraz (mudarebe) akdi ise her hususta müzaraa gibidir. Çünkü Müslümanlar bütün bölgelerde ve bütün zamanlarda müzaraa akdini yapagelmişlerdir.

Daha önce geçen ve muhabere akdini yasaklayan hadislere gelince bunlara verilecek cevap ile bu hadislerin akdi yapan tarafların her biri yerin belirli bir parçasının mahsulünün kendilerine ait olmasını şart koşmaları hakkında yorumlanacağını da belirtmiş idik. İbn Huzeyme müzaraanın caiz olduğu hususunda başlı başına bir kitap tasnif etmiş, bu hususta oldukça etraflı bilgiler verip güzel açıklamalarda bulunmuş, yasaklayan hadisler hakkında cevaplar vermiştir. Allah en iyi bilendir.

(3942) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben sizi burada bizim istediğimiz kadar bırakıyorum"* Muvatta'ın rivâyetinde ise: *"Allah'ın sizi kalmanızı murad ettiği kadar bırakıyorum"*şeklindedir. Bu hususta ilim adamları şunları söylemektedir: Burada belirtilen ifade antlaşmanın süresi ile alakalıdır. Maksat şudur: Biz size Hayber'de kalma imkânını, istediğimiz kadar tanırız.

Sonra isteyecek olursak sizi çıkartırız. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ömrünün sonlarında emrettiği gibi kâfirleri Arap yarımadasından çıkarmayı kararlaştırmış idi. Aynı zamanda bu hadis ve başkaları da buna delildir. Zahiri mezhebi âlimleri bu hadisi müsakat akdinin belirsiz bir süreliğine yapılmasının caiz olduğuna delil göstermişlerdir. Ama cumhur müsakat akdinin tıpkı icare gibi ancak belli bir süre tayini ile caiz olacağını söylemişlerdir ve hadisi zikrettiğimiz şekilde yorumlamışlardır.

Bunun İslam'ın ilk zamanlarında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e özel olarak caiz olduğu da söylenmiştir. Ayrıca bu, biz tayin edilen sürenin bitiminden sonra sizi çıkartabiliriz. Çünkü bir süre tayin edilmişti diye de açıklanmıştır. Bu durumda kasıt müsakatın alış veriş ve nikâh gibi süreklilik niteliğine sahip bir akit olmadığı beyan edilmek istenmiştir. Aksine süre bittikten sonra müsakat akdi de biter. Biz arzu edersek bir başka akit yaparız, istersek sizi çıkartırız.

Ebu Sevr dedi ki: Şayet akit tarafları müsakat akdini süre belirtmeksizin mutlak olarak yapacak olursak bu akdin süresinin bir sene olmasını gerektirir. Allah en iyi bilendir.

(3943) "Kendi mallarından orayı işlemek üzere" bu da müsakat akdinde çalışan (amil) tarafın görevini beyan etmektedir. O da mahsülün ıslah edilmesi ve artırılması için yapılması gereken ve her sene tekrarlanan işlerdir. Sulamak, su yataklarını temizlemek, ağaçların yetiştiği yerleri düzeltip ağaçları aşılamak, otları çubukları ayıklamak, mahsulü korumak, devşirmek ve benzeri işler. Asıl mülkün korunması maksadı ile yapılıp her yıl tekrarlanmayan işler ise Malik'e aittir. Duvarların bina edilmesi, suların getirilmesi gibi. Allah en iyi bilendir.

(3940) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her sene zevcelerine seksen vesk hurma, yirmi vesk de arpa olmak üzere yüz vesk verirdi." İlim adamları der ki: İşte bu Hayber'de ekin ekmeye elverişli yerlerin ağaçlara oranla daha az olduğunun bir delilidir.

Ayrıca bu hadislerde Şafii mezhebi ile ona muvafakat edenlerin şu görüşüne delildir: Savaşla fethedilen bir arazi orayı fetheden ganimet alanlar arasında paylaştırılır. Tıpkı taşınır ganimet mallarının aralarında paylaştırılacağının icma ile kabul edilmesi gibi. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'i fatihler arasında paylaştırmıştır.

Malik ve mezhebine mensup ilim adamları ise: İmam bu gibi yerleri Müslümanlara vakfeder. Nitekim Ömer (radıyallâhu anh)'in Irak Sevat topraklarına yaptığı uygulama budur.

Ebu Hanife ve Kufelilerin görüşüne göre imam bu hususta maslahat olanı seçer. İster paylaştırır, isterse de bunu daha önce arazi sahibi olanların elinde araziye tayin edeceği belli bir harac karşılığında bırakır ve böyle bir arazi tıpkı sulh arazisi gibi onların mülkü kalır demişlerdir.

(3942) "Hayber'in mahsulünün yarısı paylara göre paylaştırılırdı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beşte birini alırdı." İşte bu da Hayber'in savaşla fethedildiğine delildir. Çünkü paylar ganimet alanlara ait idi.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beşte biri alırdı" ifadesi de onu hak sahiplerine öderdi demektir. Bunlar ise yüce Allah'ın: *"Bilin ki ganimet olarak aldığınız her bir şeyin beşte biri Allah'ın Rasûlünün... dir."* (Enfal, 41) buyruğunda zikredilen sınıflardır. Bunun için o kendi adına bu beşte birin, beşte birini alırdı. Geri kalan beşte dördü ise yine geri kalan dört sınıfa harcardı. Şunu da belirtelim ki Hayberlilerle yapılan bu muamele akdi ganimet sahiplerinin ve pay hak edenlerin rızası ile olmuştu. Pay sahipleri de paylarını almış ve herkesin payı belli olmuştu.

"Ömer halife olunca Hayber'i paylaştırdı." Hayber'i hak sahipleri arasında paylaştırdı ve Yahudileri oradan sürdüğü zaman araziyi onlardan aldığında arazinin kendisini sahiplerine teslim etti.

"Ömer onları Teyma ve Eriha'ya sürdü." Teyma ve Eriha sonları mendub olan iki isimdir. Bilinen iki kasabadır.

İşte bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Yahudilerle Hristiyanları Arap yarımadasından çıkarmaktan kastının onların bir bölümünden çıkarmak olduğu anlaşılmaktadır. Bu da özel olarak Hicaz bölgesidir. Çünkü Teyma Arap yarımadasındandır fakat Hicaz bölgesinden değildir. Allah en iyi bilendir.

٢/٢٣- بَاب فَضْلِ الْغَرْسِ وَالزَّرْعِ

2/23- AĞAÇ DİKMENİN EKİN EKMENİN FAZİLETİ BABI

٣٩٤٥-١/٧- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أُكِلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ وَمَا سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ مِنْهُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ وَمَا أَكَلَتْ الطَّيْرُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ وَلَا يَرْزَؤُهُ أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ

3945-7/1- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Abdulmelik, Ata'dan tahdis etti, o Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir Müslüman bir ağaç dikerse mutlaka ondan yenilenler onun için bir sadaka olur. Ondan ne çalınırsa onun için bir sadakadır. Yırtıcı hayvanların ondan yedikleri onun için bir sadakadır. Kuşların yedikleri de onun için bir sadakadır. Ondan kim ne eksiltirse mutlaka onun için bir sadaka olur"* buyurdu. [312]

٣٩٤٦-٨/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَى أُمِّ مُبَشِّرٍ الْأَنْصَارِيَّةِ فِي نَخْلٍ لَهَا فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ مَنْ غَرَسَ هَذَا النَّخْلَ أَمُسْلِمٌ أَمْ كَافِرٌ فَقَالَتْ بَلْ مُسْلِمٌ فَقَالَ لَا يَغْرِسُ مُسْلِمٌ غَرْسًا وَلَا يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلَ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا شَيْءٌ إِلَّا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ

3946-8/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Cabir'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'dan Um Ma'bed'in hurmalığına girdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bu hurma ağaçlarını kim dikti? Müslüman birisi mi kâfir birisi mi?"* diye sordu. Um Ma'bed: Hayır, Müslüman birisi, dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir Müslüman, bir ağaç diker yahut bir ekin eker de ondan bir insan, bir hayvan ya da her ne olursa bir şey yiyecek olursa mutlaka onun için bir sadaka olur"* buyurdu. [313]

٣٩٤٧-٩/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ أَبِي خَلَفٍ قَالَا حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَغْرِسُ رَجُلٌ مُسْلِمٌ غَرْسًا وَلَا زَرْعًا فَيَأْكُلَ مِنْهُ سَبُعٌ أَوْ طَائِرٌ أَوْ شَيْءٌ إِلَّا كَانَ لَهُ فِيهِ أَجْرٌ وَقَالَ ابْنُ أَبِي خَلَفٍ طَائِرٌ شَيْءٌ

3947-9/3- Bana Muhammed b. Hâtim ve İbn Ebu Halef de tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah

312 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2442
313 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2927

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Müslüman bir adam, bir ağaç diker ve bir ekin eker de ondan yırtıcı bir hayvan, yahut bir kuş ya da herhangi bir şey yiyecek olursa mutlaka bu onun için bir ecir olur."* İbn Ebu Halef (kuş yahut bir şey yerine) kuş bir şey dedi. [314]

٣٩٤٨-١٠/٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ -حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَقَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أُمِّ مَعْبَدٍ حَائِطًا فَقَالَ يَا أُمَّ مَعْبَدٍ مَنْ غَرَسَ هَذَا النَّخْلَ أَمُسْلِمٌ أَمْ كَافِرٌ فَقَالَتْ بَلْ مُسْلِمٌ قَالَ فَلَا يَغْرِسُ الْمُسْلِمُ غَرْسًا فَيَأْكُلَ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا طَيْرٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

3948-10/4- Bize Ahmed b. Said b. İbrahim tahdis etti… Amr b. Dinar'ın haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir bahçeye Um Ma'bed'in yanına girdi: *"Ey Um Ma'bed! Bu hurma ağaçlarını kim dikti? Müslüman birisi mi yoksa kâfir birisi mi?"* buyurdu. Um Ma'bed: Hayır Müslüman birisi (dikti). Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir Müslüman bir ağaç dikerse –kıyamet gününe kadar- ondan bir insan, bir hayvan veya bir kuş yerse mutlaka bu onun için bir sadakadır"* buyurdu. [315]

Şerh

(3945-3948 numaralı hadisler)

(3945) "Bir müslüman bir ağaç dikerse… ve bir kimse ondan bir şey eksiltirse mutlaka onun için bir sadaka olur." Bir diğer rivâyette (3946) "bir Müslüman bir ağaç dikerse… onun için bir sadaka olur" başka bir rivâyette (3948) "kıyamet gününe kadar… onun için bir sadakadır"

Bu hadis-i şeriflerde ekin ekmenin, ağaç dikmenin fazileti ve bunları yapanların mükafatının dikilen ağaç, ekilen ekin ve onlardan meydana gelenler devam ettikleri sürece kıyamet gününe kadar da ecirlerinin devam edeceğini ifade etmektedir.

İlim adamları en helal ve en faziletli kazanç yollarının hangisi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. En faziletlisinin ticaret olduğu söylendiği gibi

314 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2449

315 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2521

el sanatı olduğu, ziraat olduğu da söylenmiştir. Sahih olan da budur. Ben bunu Mühezzeb Şerhi'nin yiyecekler babının sonlarında genişçe açıklamış bulunuyorum.

Bu hadis-i şeriflerde de ayrıca sevap ve mükafatın Müslümanlara özel olduğu ve insanın malından çalınan şeyler karşılığında yahut da bir hayvanın, bir kuşun ve benzerlerinin telef ettikleri karşılığında sevap alacağı da belirtilmektedir.

Re harfi ile "yerzeu" eksiltmek ve ondan bir şeyler almak demektir.

(3946) Leys'in rivâyetinde Ebu Zubeyr'in Cabir'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensardan Um Mubeşşir'in yanına, hurmalığına girdi." Çoğu nüshalarda bu şekilde Um Mubeşir'in yanına girdi şeklinde iken bazılarında "Um Ma'bed yahut Um Mubeşir" diye kaydedilmiştir.

Hadis hafızlarının dediklerine göre Leys'in rivâyetinde mahfuz olan şüphe ifadesi olmaksızın "Um Mubeşşir"dir. Ama başkasının rivâyetinde Müslim'in bundan sonraki rivâyette zikrettiği gibi Um Ma'bed olarak geçmektedir. Aynı şekilde yine o rivâyetlerde Um Beşir adı da geçmektedir. Böylelikle buna Um Mubeşşir, Um Ma'bed, Um Beşir denildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Adının el-Huleyde olduğu söylenmiş ise de sahih değildir. Kendisi Zeyd b. Hârise'nin zevcesi olup Müslüman olmuş, bey'at da etmişti.

(3948) Bize Ahmed b. Said b. İbrahim tahdis etti... Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi" Ebu Mesud ed-Dimeşki dedi ki: Müslim'in nüshalarında bu hadiste bu şekilde "Amr b. Dinar" geçmekte ise de bu hadisin rivâyetinde bilinen "Ebu Zubeyr, Cabir'den" diye rivâyet ettiğidir.

٣٩٤٩-١١/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ مُحَمَّدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ زَادَ عَمْرٌو فِي رِوَايَتِهِ عَنْ عَمَّارٍ ح وَأَبُو كُرَيْبٍ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ فَقَالَا عَنْ أُمِّ مُبَشِّرٍ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ فُضَيْلٍ عَنْ امْرَأَةِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَفِي رِوَايَةِ إِسْحَقَ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ رُبَّمَا قَالَ عَنْ أُمِّ مُبَشِّرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَرُبَّمَا لَمْ يَقُلْ وَكُلُّهُمْ قَالُوا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِعَطَاءٍ وَأَبِي الزُّبَيْرِ وَعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ

3949-11/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Hafz b. Riyaz tahdis etti, (H.) Bize Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim de tahdis etti, birlikte Ebu Muaviye'den rivâyet etti.(H.) Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Ammar b. Muhammed tahdis etti (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Fudayl tahdis etti, hepsi A'meş'den, o Ebu Süfyan'dan, o Cabir'den diye rivâyet etti.

Amr rivâyetinde Ammar'dan Ebu Kureyb de rivâyetinde Ebu Muaviye'den fazlalığını eklemiştir. Her ikisi (Ammar ve Ebu Muaviye) Um Mübeşşir'den diye rivâyet ettiler.

İbn Fudayl'in rivâyetinde ise: Zeyd b. Hârise'nin zevcesinden denilmektedir. İshak'ın Ebu Muaviye'den rivâyetinde şöyle dediği kaydedilmektedir: Bazan Um Mubeşşir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dedi bazen de demedi. Ama hepsi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diyerek hadisi Ata, Ebu Zubeyr ve Amr b. Dinar'ın rivâyetlerine yakın olarak rivâyet ettiler. [316]

Şerh

"A'meş'den, o Ebu Süfyan'dan, o Cabir'den Amr rivâyetinde… her ikisi de Um Mubeşşir'den, dedi." Hadisin senedi Müslim'in nüshalarında bu şekilde, Ebu Bekir olarak kaydedilmiştir. Fakat bazılarında Ebu Bekir yerine Ebu Kureyb yazılmıştır. Kadı Iyaz dedi ki: Kimisi doğrusu Ebu Kureyb'dir demiştir. Çünkü isnadın baş tarafı Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin Hafs b. Riyaz'dan buna karşılık Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim ise Ebu Muaviye'den diye rivâyet edilmiştir. O halde Ebu Muaviye'den rivâyeti nakleden kişi Ebu Bekir değil Ebu Kureyb'dir. Bu da açık seçik ortadadır. Allah en iyi bilendir.

٣٩٥٠-١٢/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ

3950-12/6- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Ubeyd el-Anezi de –lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya, bize Ebu Avane, Katâde'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. (Katâde) Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Bir Müslüman bir ağaç diker yahut bir ekin eker de ondan*

316 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2327, 18357

bir kuş, bir insan ya da bir hayvan yiyecek olursa mutlaka onun karşılığında onun için bir sadaka vardır."[317]

٣٩٥١-١٣/٧- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ دَخَلَ نَخْلًا لِأُمِّ مُبَشِّرٍ امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ غَرَسَ هٰذَا النَّخْلَ أَمُسْلِمٌ أَمْ كَافِرٌ قَالُوا مُسْلِمٌ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

3951-13/7- Bana Abd b. Humeyd de tahdis etti... Bize Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'dan bir kadın olan Um Mubeşşir'in hurmalığına girdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu hurmaları kim dikti, Müslüman birisi mi yoksa kâfir mi"* buyurdu. Oradakiler: Müslüman birisi, dediler ve hadisi öncekilerin hadisine yakın olarak rivâyet etti.[318]

٣/٢٤- بَاب وَضْعِ الْجَوَائِحِ

3/24- AFETLERİN SEBEP OLDUKLARI TELEFATIN İNDİRİLMESİ BABI

٣٩٥٢-١٤/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنْ بِعْتَ مِنْ أَخِيكَ تَمْرًا ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْ بِعْتَ مِنْ أَخِيكَ ثَمَرًا فَأَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا بِمَ تَأْخُذُ مَالَ أَخِيكَ بِغَيْرِ حَقٍّ

3952-14/1- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb, İbn Cureyc'den haber verdiğine göre Ebu Zubeyr kendisine Cabir b. Abdullah'tan haber verdiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kardeşine bir meyve (taze hurma) satar da..."* buyurdu. (H.) Bize Muhammed b. Abbad da tahdis etti, bize Ebu Damra, İbn Cureyc'den tahdis etti, onun Ebu Zubeyr'den rivâyetine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

317 Buhari, 2320, 6012, 1382; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1431

318 Buhari, 2320; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1131

sellem): *"Kardeşine bir meyve (taze hurma) satar da ona bir afet isabet ederse ondan herhangi bir şey alman senin için helal değildir. Hem kardeşinin malını haksız yere neyin karşılığında alacaksın?"* buyurdu. [319]

٣٩٥٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3953-.../2- Bize Hasan el-Hulvânî de tahdis etti, bize Ebu Âsım, İbn Cureyc'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti. [320]

٣٩٥٤-١٥/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ ثَمَرِ النَّخْلِ حَتَّى تَزْهُوَ فَقُلْنَا لِأَنَسٍ مَا زَهْوُهَا قَالَ تَحْمَرُّ وَتَصْفَرُّ أَرَأَيْتَكَ إِنْ مَنَعَ اللهُ الثَّمَرَةَ بِمَ تَسْتَحِلُّ مَالَ أَخِيكَ

3954-15/3- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve Ali b. Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Cafer, Humeyd'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hurma ağacının meyvesini olgunlaşmadan satmayı yasakladı. Biz Enes'e: Olgunlaşması nedir? dedik. O, kızarması ve sararmasıdır, hem Allah eğer mahsulü alıkoyarsa kardeşinin malını neyin karşılığında helal olarak alacaksın ki? [321]

٣٩٥٥-.../٤- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكٌ عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى تُزْهِيَ قَالُوا وَمَا تُزْهِي قَالَ تَحْمَرُّ فَقَالَ إِذَا مَنَعَ اللهُ الثَّمَرَةَ فَبِمَ تَسْتَحِلُّ مَالَ أَخِيكَ

3955-.../4- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Malik, Humeyd et-Tavil'den haber verdi, o Enes b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olgunlaşmadan taze hurmanın satılmasını yasakladı. Yanında bulunanlar, peki olgunlaşması nedir? dedi. O, kızarmasıdır deyip şunları da ekledi: *Eğer Allah mahsul vermezse kardeşinin malını neye karşılık helal olarak alacaksın ki?* diye ekledi. [322]

---

319 Ebu Davud, 3470; Nesai, 4540, 4541; İbn Mace, 2219; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2798
320 3952 numaralı hadisin kaynakları
321 Buhari, 2208; Tuhfetu'l-Eşrâf, 575
322 Buhari, 2198, 1488; Nesai, 4539; Tuhfetu'l-Eşrâf, 733

٣٩٥٦-١٦/٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنْ لَمْ يُثْمِرْهَا اللهُ فَبِمَ يَسْتَحِلُّ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ

3956-16/5- Bana Muhammed b. Abbâd tahdis etti, bize Abdulaziz b. Muhammed b. Humeyd'in Enes'den tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah ona meyve vermezse herhangi biriniz kardeşinin malını neyin karşılığında helal olarak alacaktır"* buyurdu. [323]

٣٩٥٧-١٧/٦- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ وَعَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِبِشْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ حُمَيْدٍ الْأَعْرَجِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَتِيقٍ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِوَضْعِ الْجَوَائِحِ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ وَهُوَ صَاحِبُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ عَنْ سُفْيَانَ بِهَذَا

3957-17/6- Bize Bişr b. el-Hakem el-Abdi, İbrahim b. Dinar ve Abdülcebbar b. el-A'lâ –lafız Bişr'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Humeyd el-A'rec'den tahdis etti, o Süleyman b. Atik'den, o Cabir'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) afetlerin (telef ettiklerinin) inilmesini emir buyurdu.

İbrahim (Ebu İshak) –ki o Müslim'in arkadaşıdır- dedi ki: Bana Abdurrahman b. Bişr, Süfyan'dan tahdis etti. [324]

Şerh

(3952-3957 numaralı hadisler)

(3952) "Kardeşine meyve (taze hurma) satacak olup da ona bir afet isabet ederse..." Enes'den gelen rivâyette (3954) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) olgunlaşmadan hurma ağaçlarının meyvesinin satılmasını yasakladı..." Enes'den gelen diğer rivâyette (3956) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Allah ona mahsul vermez ise..." Cabir'den gelen rivâyette (3957) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) afetlerin indirilmesini emir buyurdu." (Sonraki babta gelecek olan) Ebu Said'den de (3958) şöyle dediği rivâyet edilmektedir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir adamın satmış olduğu hurmalara afet isabet etti. Bu sebeple borcu çoğaldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): Ona tasadduk ediniz buyurdu. İnsanlar da ona sadaka verdi.

323 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 717
324 Ebu Davud, 3374 –uzunca-; Nesai, 4542; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2270

Fakat bunlar borcunu ödemeye yetmedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) alacaklılarına bulduğunuzu alın, sizin bunun dışında alacak bir şeyiniz yok buyurdu."

İlim adamları olgunlaştığı görüldükten sonra satılan bir meyvenin (mahsulün) satıcı tarafından da müşteriye onu meyve ile baş başa bırakmak sureti ile teslim edip devşirilme zamanı gelmeden önce de semavi bir afet ile telef olursa acaba bu satıcının tazminatı altında olandan mı yoksa müşteriden mi düşüleceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, bu husustaki iki görüşünden sahih olanında, Ebu Hanife, Leys b. Sa'd ve başkaları bu durumda müşterinin teminatı altındadır. Dolayısı ile afetin zararının düşülmesi icap etmez ama müstehaptır demişlerdir.

Kadim görüşünde Şafii ve bir başka kesim ise bu satanın tazminatı altındadır ve afetin inmesi icap eder demiştir.

Malik ise şöyle demiştir: Eğer üçte birden az ise düşülmesi gerekmez. Üçte bir ve daha fazla ise düşmesi gerekir ve bu satanın tazminatı altında olan kısımdan sayılır.

Afetin verdiği zararın düşüleceğini kabul edenler hadisteki "afetlerin (verdikleri telefin) indirilmesini emretti" ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ondan bir şey alman sana helal değildir"* buyruğunu delil göstermişlerdir. Ayrıca bu mahsulü sulamakla yükümlü olması bakımından satıcının elinde kalmakla aynı anlamdadır. Adeta kabzedilmeden önce telef olmuş gibidir. Bu sebeple satıcının tazminatından gider. (Yani satın alan bu zarara karışmaz).

İndirilmesinin gerekmediğini söyleyenler de diğer rivâyette: "Sattığı mahsullere afet isabet etti, bundan dolayı borcu çoğaldı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona sadaka verilmesini emir buyurdu." İfadeleri ve elinde bulunanı alacaklılarına ödemesini delil göstermişlerdir. Eğer afetin telef ettikleri inseydi böyle bir şeye ihtiyacı olmazdı. Böyle diyenler aynı zamanda afetlerin telef ettiklerinin inilmesi emrini müstehap olarak yahut da olgunluk görülmeden önce satılanlar hakkında yorumlamışlardır. Zikrettiğimiz bu rivâyetlerin bazısında buna kısmen işaret edilmiştir. Öncekiler ise hadisteki "borcu çoğaldı..." ifadeleri ile ilgili olarak şu şekilde cevap vermişlerdir: Bu mahsüllerin devşirilme zamanından sonra ve müşterinin bundan sonra mahsulü ağaçta bırakmaktaki kusuru sebebi ile telef olmuş olma ihtimali vardır. O vakit ise mahsuller müşterinin teminatı altında olur (dolayısı ile telef olanlar kendisinden gider). Derler ki: Bundan dolayı hadisin sonunda: "Bundan başka bir

hakkınız yok" buyurmaktadır. Eğer afetlerin zararları inmeseydi o taktirde onların borcun geri kalan kısmını isteme haklarının olması gerekirdi. Diğerleri ise buna şöyle cevap vermektedirler: Bu sizin şu an için bundan başka bir hakkınız yok ve ödeme zorluğu çektiği sürece ondan alacağınızı istemeniz helal değildir, aksine kolaylıkla ödeyebileceği bir zamana kadar ona süre verilir demektir. Allah en iyi bilendir.

İşaret ettiğimiz bu son rivâyette ayrıca bir ve takva üzere yardımlaşmak, muhtaçları ve borçluları gözetmek, böylelerine sadaka vermeyi teşvik etmek, ödeme zorluğu çekenden borcunun ödenmesini istemenin onun peşinden ayrılmamanın ve onu hapse atmanın helal olmadığını göstermektedir. Şafii, Malik ve ilim adamlarının cumhuru da böyle demiştir. İbn Şureyh'den ödeme zorluğu sabit olmuş ise de borcunu ödeyinceye kadar hapsedileceği söylediği nakledilmiştir. Ebu Hanife'den ise alacaklının peşine takılır ve onu takibe alır (mülâzeme).

Yine bu hadisten anlaşıldığı üzere alacaklılarına alacakları tamamlanıncaya kadar müflisin malının tamamı verilir ve iflas edene sadece elbiseleri ve benzeri şeyleri bırakılır. Burada sözü geçen iflas eden kişinin Muaz b. Cebel (radıyallâhu anh) olduğu söylenmiştir.

(3956) "Bana Muhammed b. Abbad tahdis etti... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) eğer Allah o mahsulü vermez ise sizden biriniz kardeşinin malını neye karşılık olarak helal alacaktır buyurdu."

Darakutni dedi ki: Bu ya Muhammed b. Abbad'ın yanılmasıdır, yahut da bu hadisi Muhammed'e işittirdiği zaman Abdulaziz'in bir yanılmasıdır. Çünkü İbrahim b. Hamza bu hadisi Abdulaziz'den, bunun Enes'in kendi sözü olduğunu açıkça beyan ederek ayrı bir ifade olarak dinlemiştir. Doğrusu da budur ve bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözünden değildir. Muhammed b. Abbad böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözünü düşürüp onun yerine Enes'in sözünü koymuş ve bunu merfu olarak zikretmiştir. Bu ise bir hatadır.

(3957) "Ebu İshak dedi ki: Bana Abdurrahman b. Bişr, Süfyan'dan bunu tahdis etti." Ebu İshak, İbrahim b. Muhammed b. Süfyan'ın kendisidir. Bu kitabı Müslim'den rivâyet etmiş olandır. Kastettiği ise onun bir ravi ile isnadını yükselterek böylelikle bu hadisi rivâyetinde hocası Müslim gibi kendisi ile Süfyan b. Uyeyne arasında yalnızca bir ravinin kalmış olduğunu ifade etmektedir. Allah en iyi bilendir.

٤/٢٥- بَاب اسْتِحْبَابِ الْوَضْعِ مِنْ الدَّيْنِ

4/25- BORCUN BİR KISMININ DÜŞÜLMESİNİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٩٥٨-١٨/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ -حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ أُصِيبَ رَجُلٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي ثِمَارٍ ابْتَاعَهَا فَكَثُرَ دَيْنُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَصَدَّقُوا عَلَيْهِ فَتَصَدَّقَ النَّاسُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ وَفَاءَ دَيْنِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِغُرَمَائِهِ خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ

3958-18/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti… Ebu Said el-Hudri dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında bir adam sattığı/satın aldığı mahsullerde afete maruz kaldı. Bundan dolayı borcu çoğaldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona tasadduk edin"* buyurdu. İnsanlar ona sadaka verdi ama bu verdikleri borcunu ödemeye yetmedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) alacaklılarına: *"Bulduğunuzu alın ve sizin bundan başka hakkınız yok"* buyurdu. [325]

٣٩٥٩-.../٢- حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3959-…/2- Bana Yunus b. Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Amr b. el-Haris, Bukeyr b. el-Eşec'den bu isnad ile aynısını haber verdi. [326]

٣٩٦٠-٣/١٩- وَحَدَّثَنِي غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي الرِّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أُمَّهُ عَمْرَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةٍ أَصْوَاتُهُمَا وَإِذَا

---

325 Ebu Davud, 3469; Tirmizi, 655; Nesai, 4543, 4692; İbn Mace, 2356; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4670

326 3958 numaralı hadisin kaynakları

أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ وَاللهِ لَا أَفْعَلُ فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَيْهِمَا فَقَالَ أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ قَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ فَلَهُ أَيُّ ذَلِكَ أَحَبَّ

3960-19/3- Bana arkadaşlarımızdan birden çok kişi tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Ebu Uveys tahdis etti, bana kardeşim Süleyman'dan –ki o b. Bilâl'dir- tahdis etti, o Yahya b. Said'den, o Ebu Rical, Muhammed b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre annesi Abdurrahman kızı Amre dedi ki: Âişe'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kapıda yüksek sesle tartışan hÂsımların sesini işitti. Bir de baktık ki onlardan biri diğerinden bir şey hakkında kendisine indirim yapmasını ve kendisine karşı yumuşak davranmasını istiyor, diğeri ise, Allah'a yemin olsun ki hayır yapmam, diyordu.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanlarına çıkıp: *"İyilik yapmayacağına dair Allah adına yemin eden kişi nerede?"* buyurdu. Adam: Benim ey Allah'ın Rasûlü! Hangisini istiyorsa ben de onu kabul ediyorum, dedi. [327]

Şerh

"Bana arkadaşlarımızdan birden çok kişi de tahdis edip dediler ki: Bize İsmail b. Ebu Uveys tahdis etti, bana kardeşim tahdis etti." Hafızlardan bir topluluk dedi ki: Bu Müslim'deki maktu hadislerden birisidir. Hepsi on iki hadis olup bunlara dair açıklamalar bu Şerhin mukaddimesinde kaydettiğimiz fasıllarda açıklanmıştır. Çünkü Müslim bu hadisi dinlediği kimselerden tanımadığı (münker) bir hadis olarak değerlendirmemiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Ravi eğer bana birden çok kişi tahdis etti yahut sika birisi tahdis etti ya da arkadaşlarımızdan bazısı tahdis etti diyecek olursa bu hadis bu ilim ehlinin kanaatine göre maktu da mürsel de mu'dal da değildir. Aksine bu hadis meçhul kimseden rivâyet nakletmek kabilindendir.

Kadı Iyaz'ın bu söyledikleri doğrunun kendisidir ama nasıl olursa olsun eğer hadis başka bir yoldan sabit olmazsa bu rivâyetin bu metni delil olmaz. Ama hadis bir başka yoldan da sabit olmuştur. Bunu Buhari Sahihi'nde, İsmail b. Ebu Uveys'den diye rivâyet etmiştir. Muhtemelen Müslim de "birden çok kişi" sözü ile Buhari ve başkalarını kastetmiş olabilir. Çünkü Müslim

327 Buhari, 2705; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17915

burada adı geçen İsmail'den Hacc Kitabı'nda ve Cihad kitabının sonlarında arada bir vasıta bulunmaksızın hadis nakletmiş bulunmaktadır. Yine Müslim, Ahmed b. Yunus el-Ezdi'den o İsmail'den diye Li'ân Kitabında ve Fezail Kitabında da rivâyet kaydetmiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٩٦١-٢٠/٤- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنَ أَبِي حَدْرَدٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ وَنَادَى كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ فَقَالَ يَا كَعْبُ فَقَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ فَأَشَارَ إِلَيْهِ بِيَدِهِ أَنْ ضَعِ الشَّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ قَالَ كَعْبٌ قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُمْ فَاقْضِهِ

3961-20/4- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Abdullah b. Kâ'b b. Malik tahdis etti, Abdullah ona (İbn Şihâb'a) babasından haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında mescitte İbn Ebu Hadred'den bir alacağını ödemesini istedi. Bu arada ikisinin de sesleri yükseldi. Hatta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) evinde olduğu halde seslerini işitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yanlarına çıktı. Odasının üzerindeki perdeyi açtı ve Ka'b b. Malik'e seslenerek: *"Ey Ka'b!"* buyurdu. Ka'b: Buyur ey Allah'ın Rasûlü dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona eli ile alacağının yarısını in diye işaret buyurdu. Ka'b: Emrini yerine getirdim ey Allah'ın Rasûlü dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de İbn Ebu Hadred'e: *"Kalk da ona borcunu öde"* buyurdu. [328]

٣٩٦٢-٢١/٥- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَقَاضَى دَيْنًا لَهُ عَلَى ابْنِ أَبِي حَدْرَدٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ مُسْلِم وَرَوَى اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ

328 Buhari, 457, 471, 2418, 2424, 2706, 2710; Ebu Davud, 3595; Nesai, 5423, 5429; İbn Mace, 2429; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11130

كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ كَانَ لَهُ مَالٌ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَدْرَدٍ الْأَسْلَمِيِّ فَلَقِيَهُ فَلَزِمَهُ فَتَكَلَّمَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فَمَرَّ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا كَعْبُ فَأَشَارَ بِيَدِهِ كَأَنَّهُ يَقُولُ النِّصْفَ فَأَخَذَ نِصْفًا مِمَّا عَلَيْهِ وَتَرَكَ نِصْفًا

3962-21/5- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bana Osman b. Ömer haber verdi, bize Yunus, ez-Zührî'den haber verdi, o Abdullah b. Ka'b b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Ka'b b. Malik kendisine şunu haber verdi: İbn Ebu Hadreb de ki bir alacağını ödemesini istedi deyip İbn Vehb'in hadisi ile aynı şekilde rivâyet etti.

Müslim dedi ki: Bunu el-Leys b. Sa'd da rivâyet etti: Bana Cafer b. Rabia, Abdurrahman b. Hürmüz'den tahdis etti, o Abdullah b. Ka'b b. Malik'den, o Ka'b b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Ebu Hadred el-Eslemi'de bir miktar mal alacağı vardı. Onunla karşılaştı ve ondan alacağını ödemesini istedi. Her ikisi de birbirleri ile konuştular. Sonunda sesleri yükseldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanlarından geçince *"Ey Ka'b!"* buyurup eli ile yarısı dercesine işaret etti. O da ondaki alacağının yarısını aldı, geri kalanını ise bıraktı. [329]

Şerh

(3962) Bu babta: "Müslim b. el-Haccac dedi ki: Leys b. Sa'd rivâyet edip dedi ki bana Cafer b. Rabia tahdis etti." Bu da Müslim'in sahihindeki matlu hadislerden birisidir. Buna muallak da denilir. Teyemmüm bahsinde bunun gibi bu isnad ile bir rivâyet geçmiş idi. Burada zikredilen hadis ise Leys'den itibaren muttasıldır. Bunu Buhari Sahihi'nde, Yahya b. Bukeyr'den, o Leys'den, o Cafer b. Rabia'dan burada zikredilen senedi ile rivâyet etmiştir. Nesai de bunu er-Rabi b. Süleyman'dan, o Şuayb b. Leys'den, o babasından, o Cafer b. Rabia'dan diye rivâyet etmiştir.

(3960) "Bir de baktık ki onların biri diğerinden indirim yapmasını ve yumuşak davranmasını istiyor." Yani ondan borcunun bir kısmından vazgeçmesini, borcunu istemek ve ödemekte ona yumuşak davranmasını istiyor.

Bu hadis bunun gibi uygulamalarda bir sakınca olmadığına delildir. Ancak ısrar derecesine kendisini küçük düşürme noktasına yahut da eziyete ve buna benzer hale zorunluluk yoksa ulaşmaması da şarttır. Allah en iyi bilendir.

329 3961 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İyilik yapmayacağına dair Allah adına yemin eden nerede..."* yani o yemin eden kişi hangisini daha çok seviyor?

Muteelli yemin eden demektir. "el-ye" yemin demektir.

Buradan hayır yapmamaya dair yeminin mekruh olduğu ve buna karşı çıkılması gerektiği, bir hayır işlemeyeceğine dair yemin eden bir kimsenin yeminini bozması ve yemininin kefaretinde bulunmasının müstehap olduğu, aynı şekilde hak sahibleri nezdinde şefaatte bulunmanın (iltimas etmenin) ve hayırlı hususlarda yapılan şefaati (iltiması) kabul etmenin uygun olacağı hükmü de anlaşılmaktadır.

(3965) "İbn Ebu Hadred'den bir alacağını istedi..." Burada "tekâdâ: alacağını istedi, alacağını ödemesini istedi" demektir.

Hadred, ha ve ra harfleri fethalıdır.

Bu hadiste de mescitte alacak istemenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Aynı zamanda hak sahibi nezdinde şefaatte (iltimasta) bulunabileceği ve hÂsımların arasını düzeltmenin, aralarında güzel bir şekilde aracılık yapmanın caiz olduğu ve masiyet olmayan hususlarda iltimasın kabul edilebileceğini işaret etmenin caiz olduğu ve ona dayanılabileceği de anlaşılmaktadır. Çünkü: "ona yarısından vazgeç diye işaret etti" denilmektedir. Allah en iyi bilendir.

٥/٢٦- بَاب مَنْ أَدْرَكَ مَا بَاعَهُ عِنْدَ الْمُشْتَرِي وَقَدْ أَفْلَسَ فَلَهُ الرُّجُوعُ فِيهِ

5/26- SATTIĞI MALIN İFLAS ETMİŞ MÜŞTERİNİN YANINDA OLDUĞUNU YETİŞİP BULAN KİMSENİN O MALDA RÜCÛ (GERİ ALMAK) HAKKINA SAHİP OLDUĞU BABI

٣٩٦٣-٢٢/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ قَدْ أَفْلَسَ أَوْ إِنْسَانٍ قَدْ أَفْلَسَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ

3963-22/1- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, bana Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın haber verdiğine göre Ömer b. Abdulaziz kendisine şunu haber verdi: Ebu Bekr b. Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam'ın kendisine haber verdiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu –yahut Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi-; *"Kim iflas etmiş bir adamın –yahut bir insanın- yanında malını aynen bulursa başkasına göre onu almakta o daha çok hak sahibidir."* [330]

Şerh

"Bize Ahmed Abdullah b. Yunus tahdis etti... Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledi." Bu isnadda birbirinden rivâyet nakleden tabiinden dört ravi bulunmaktadır. Bunlar Yahya b. Said el-Ensari, Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr, Ömer ve Ebu Bekr b. Abdurrahman'dır. Bunun daha önce benzerleri de geçmiş bulunmaktadır.

٣٩٦٤-.../٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ جَمِيعًا عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمَعْنَى حَدِيثِ زُهَيْرٍ وَقَالَ ابْنُ رُمْحٍ مِنْ بَيْنِهِمْ فِي رِوَايَتِهِ أَيُّمَا امْرِئٍ فُلِّسَ

3964-.../2- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Huşeym haber verdi (H.) Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da tahdis etti, hepsi birlikte Leys b. Sa'd'dan rivâyet etti, (H.) Bize Ebu Rabî' ve Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis edip dediler ki: Bize Hammâd –yani b. Zeyd- tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab, Yahya b. Said ve Hafs b. Gıyaz tahdis etti. Bunların hepsi Yahya b. Said'den bu isnad ile Zuheyr'in hadisi anlamında hadisi rivâyet etti. Aralarında İbn Rumh ise rivâyetinde: "Herhangi bir kimsenin iflası açıklanırsa" dedi. [331]

330 Buhari, 2402; Ebu Davud, 3519, 3520, 3521, 3522 –buna yakın-; Tirmizi, 1262; Nesai, 4690, 4691 –buna yakın-, İbn Mace, 2358, 2359 –buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14861

331 3963 numaralı hadisin kaynakları

٣٩٦٥-٢٣/٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَهُوَ ابْنُ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ الْمَخْزُومِيُّ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حُسَيْنٍ أَنَّ أَبَا بَكْرِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَدَّثَهُ عَنْ حَدِيثِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي الرَّجُلِ الَّذِي يُعْدِمُ إِذَا وُجِدَ عِنْدَهُ الْمَتَاعُ وَلَمْ يُفَرِّقْهُ أَنَّهُ لِصَاحِبِهِ الَّذِي بَاعَهُ

3965-23/3- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti... İbn Ebu'l-Hasen'in tahdis ettiğine göre Ebu Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm kendisine şunu haber verdi: Ömer b. Abdulaziz kendisine Ebu Bekr b. Abdurrahman'ın hadisinden tahdis etti. O Ebu Hureyre'nin hadisinden, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den borcunu ödeyemeyen bir adam hakkında eğer (ona satılmış) bir mal onun yanında bulunup da onu dağıtmamış ise "o, onu satmış olan sahibine aittir" (buyurdu). [332]

Şerh

(3963-3965 numaralı hadisler)

(3963) "Kim iflas etmiş bir adamın yanında malını aynen bulursa başkasına göre onu almakta o daha hak sahibidir" Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de ödeme imkânı olmayan fakat (satanın) eşyasını yanında bulduğu ve henüz dağıtmamış olduğu malı hakkında da (3965) "o malın onu satana ait olduğu"nu belirtmektedir.

İlim adamları bir mal satın aldıktan sonra iflas eden yahut da bedelini ödemeden önce vefat eden ve onu ödeyecek bir malı bulunmayan, satın aldığı o mal da kendi halinde hâlâ duruyorsa hükmün ne olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii ve bir kesim der ki: O malı satan kişi muhayyerdir. İsterse onu bırakır ve diğer alacaklılarla birlikte onun bedelini ister, isterse de iflas ve ölüm hallerinde malını aynen geri alır.

Ebu Hanife dedi ki: Malını aynen geri alması caiz değildir, aksine o da zorunlu olarak diğer alacaklılarla birlikte bulunur.

Malik dedi ki: İflas halinde malını aynen geri alır, ölüm halinde ise diğer alacaklılarla birlikte alacaklı olur.

Şafii bu hadisi ve ölüm hali hakkında da bu hadisle birlikte Ebu Davud'un Süneni'nde ve başka kaynaklarda yer alan diğer hadisi delil göstermiştir.

332 3963 numaralı hadisin kaynakları

Ebu Hanife ise bu hadisleri zayıf ve kabul edilemez yorumlarla yorumlamış ve Ali ile İbn Mesud (radıyallâhu anh)'dan diye nakledilen bir rivâyeti delil diye almış ise de bu rivâyet her ikisinden de sabit değildir.

٣٩٦٦-٢٤/٤ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا أَفْلَسَ الرَّجُلُ فَوَجَدَ الرَّجُلُ مَتَاعَهُ بِعَيْنِهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ

3966-24/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer ve Abdurrahman b. Mehdi tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Nadr b. Enes'den, o Beşir b. Nehîk'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini rivâyet etti: *"Adam iflas edip de (ona mal satmış olan bir diğer) adam malını aynen onun yanında bulursa onu almakta daha çok hak sahibidir."* [333]

٣٩٦٧-.../٥ وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ أَيْضًا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ الْغُرَمَاءِ

3967-.../5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Said tahdis etti, (H.) Yine bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Muaz b. Hişam tahdis etti, bana babam tahdis etti, ikisi Katâde'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti ve her ikisi: O bunu diğer alacaklılardan daha çok hak eder" dediler. [334]

Şerh

(3966) "Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... en-Nadr b. Enes'den" sonra da (3967) "Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... bize Said tahdis etti." Bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde birinci isnadda Şu'be olarak geçmektedir. Bu da Şu'be b. el-Haccac'dır. İkinci isnadda ise "Said" diye geçmektedir. Bu da Said b. Ebu Abure'dir. Kadı Iyaz bunu bu şekilde el-Culûdî'nin rivâyetinde nakletmiş bulunmaktadır. El-Culûdî dedi ki: İbn Mahhan'ın rivâyetinde ise ikincisinde de yine Şu'be olarak kaydedilmiştir. Dedi ki: Ama doğru olan birincisidir.

333 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12216
334 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14157

٣٩٦٨-٢٥/٦- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْخُزَاعِيُّ قَالَ حَجَّاجٌ مَنْصُورُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَاكٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا أَفْلَسَ الرَّجُلُ فَوَجَدَ الرَّجُلُ عِنْدَهُ سِلْعَتَهُ بِعَيْنِهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا

3968-25/6- Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebu Halef ve Haccac b. eş-Şair de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Seleme el-Huzâî tahdis etti, Haccac dedi ki: Bize Mansur b. Seleme tahdis etti, bize Süleyman b. Bilâl, Huseym b. Irâk'dan haber verdi, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Adam iflas edip de (ona mal satmış) diğer adam onun yanında malını aynen bulacak olursa o, o malı daha çok hak eder."* [335]

Şerh

"Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebu Halef de tahdis etti... Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi." Bu senet de diyarımızın nüshalarının ve onların tahkik edilmiş asıllarının çoğunda bu şekildedir.

"Haccac dedi ki: (Bize) Mansur b. Seleme (tahdis etti)" kasıt Ebu Seleme el-Huzâî'dir, onun adı bu şekilde Mansur b. Seleme'dir. Muhammed b. Ahmed b. Ebu Halef onu bu rivâyette künyesi ile zikretmiş, Haccac ise onu adı ile zikretmiştir. Bu şekilde rivâyette sahihtir.

Kadı Iyaz'ın belirttiğine göre kendi diyarlarındaki nüshaların bir çoğunda ve bütün ravileri tarafından şu şekilde zikredildiğini kaydetmektedir: Haccac dedi ki: Bize Mansur b. Seleme tahdis etti. Burada ise "haddesenâ" lafzını ziyade etmiştir. [336]

Kadı Iyaz dedi ki: Ama doğru olan buradaki bazı ravilerin kaydettikleri gibi "haddesenâ" lafzının hazf edilmesidir. Bununla birlikte bu ikincisini de birincisine muvafık bir şekilde yorumlamak mümkündür. Yani kasıt Muhammed b. Ahmed onu künyesi ile Haccac ise onu ismi ile zikretmiştir.



335 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14157

336 Bizim de tercümeye esas aldığımız baskıya istinaden yaptığımız tercüme bu şekildedir.

٦/٢٧- بَاب فَضْلِ إِنْظَارِ الْمُعْسِرِ

6/27- BORCUNU ÖDEMEKTE ZORLANAN KİMSEYE SÜRE VERMENİN FAZİLETİ BABI

٣٩٦٩-١/٢٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ أَنَّ حُذَيْفَةَ حَدَّثَهُمْ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَلَقَّتْ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَقَالُوا أَعَمِلْتَ مِنْ الْخَيْرِ شَيْئًا قَالَ لَا قَالُوا تَذَكَّرْ قَالَ كُنْتُ أُدَايِنُ النَّاسَ فَآمُرُ فِتْيَانِي أَنْ يُنْظِرُوا الْمُعْسِرَ وَيَتَجَوَّزُوا عَنْ الْمُوسِرِ قَالَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ تَجَوَّزُوا عَنْهُ

3969-26/1- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus da tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Mansur'un, Rib'î b. Hirâş'dan tahdis ettiğine göre Huzeyfe kendilerine tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Melekler sizden öncekilerden bir adamın ruhunu karşıladı. Ona: Hayır adına bir şey işledin mi? dediler. O: Hayır, dedi. Ona: Hatırla, dediler, o: Ben insanlara borç veriyordum. Görevlilerime ödeme zorluğu çeken kimseye süre tanımalarını, varlıklı kimseye müsamahakâr davranmalarını emrederdim. (Bu sebeple) aziz ve celil Allah da: Onu affedin, buyurdu."* [337]

٣٩٧٠-٢/٢٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْمُغِيرَةِ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ قَالَ اجْتَمَعَ حُذَيْفَةُ وَأَبُو مَسْعُودٍ فَقَالَ حُذَيْفَةُ رَجُلٌ لَقِيَ رَبَّهُ فَقَالَ مَا عَمِلْتَ قَالَ مَا عَمِلْتُ مِنْ الْخَيْرِ إِلَّا أَنِّي كُنْتُ رَجُلًا ذَا مَالٍ فَكُنْتُ أُطَالِبُ بِهِ النَّاسَ فَكُنْتُ أَقْبَلُ الْمَيْسُورَ وَأَتَجَاوَزُ عَنْ الْمَعْسُورِ فَقَالَ تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِي قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ هَكَذَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ

3970-27/2- Bize Ali b. Hucr ve İshak b. İbrahim –lafız İbn Hucr'a ait olmak üzere- dedi ki: Bize Cerir, Muğire'den tahdis etti, o Nuaym b. Ebu Him'den, o Rib'î b. Hirâş'dan, şöyle dediğini rivâyet etti: Huzeyfe ve Ebu

337 Buhari, 2077, 2391 –buna yakın-, 3451; İbn Mace, 2420 –buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3310

Mes'ud bir araya geldiler. Huzeyfe dedi ki: *"Bir adam rabbi ile karşılaştı. Ne amel işledin, buyurdu. O: Ben hayır adına bir amel işlemedim, ancak malı olan bir adamdım. İnsanlardan onu (alacağımı) istediğim zaman kolayca (zorlanmadan) verebildiklerini kabul eder ama ödemekte zorlanan kimseyi de müsamaha ile karşılardım, dedi. Yüce Allah da: Kulumu bağışlayın, buyurdu."*

Ebu Mesud: Ben de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i böyle buyururken dinledim, dedi. [338]

٣٩٧١-٢٨/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ عَنْ حُذَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا مَاتَ فَدَخَلَ الْجَنَّةَ فَقِيلَ لَهُ مَا كُنْتَ تَعْمَلُ قَالَ فَإِمَّا ذَكَرَ وَإِمَّا ذُكِّرَ فَقَالَ إِنِّي كُنْتُ أُبَايِعُ النَّاسَ فَكُنْتُ أُنْظِرُ الْمُعْسِرَ وَأَتَجَوَّزُ فِي السِّكَّةِ أَوْ فِي النَّقْدِ فَغُفِرَ لَهُ فَقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ وَأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

3971-28/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Huzeyfe Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Bir adam öldü, cennete girdi. Ona: Sen ne amel işlerdin denildi. –Ya kendisi hatırladı ya ona hatırlatıldı da- dedi ki: Ben insanlara mal satardım. Ödemekte zorlanan kimseye süre tanırdım. Para ya da nakit hususunda da müsamaha gösterirdim. Bu sebeple ona mağfiret olundu."*

Ebu Mesud dedi ki: Ben de bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledim. [339]

٣٩٧٢-٢٩/٤- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ أُتِيَ اللَّهُ بِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِهِ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَقَالَ لَهُ مَاذَا عَمِلْتَ فِي الدُّنْيَا قَالَ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا قَالَ يَا رَبِّ آتَيْتَنِي مَالَكَ فَكُنْتُ أُبَايِعُ النَّاسَ وَكَانَ مِنْ خُلُقِي الْجَوَازُ فَكُنْتُ أَتَيَسَّرُ عَلَى الْمُوسِرِ وَأُنْظِرُ الْمُعْسِرَ فَقَالَ اللَّهُ أَنَا أَحَقُّ بِذَا مِنْكَ تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِي فَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ الْجُهَنِيُّ وَأَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ هَكَذَا سَمِعْنَاهُ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

338 3969 numaralı hadisin kaynakları

339 3969 numaralı hadisin kaynakları

3972-29/4- Bize Ebu Said el-Eşec de tahdis etti, bize Ebu Halid el-Ahmer, Sa'd b. Tarık'dan tahdis etti, o Rib'î b. Hirâş'dan, o Huzeyfe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Allah'ın huzuruna, Allah'ın kendisine mal verdiği kullarından bir kul getirildi. Ona: Dünyada ne amel ettin dedi. –Ki Allah'tan hiçbir sözü gizleyemezler- O şöyle dedi: Rabbim, sana ait olan malı bana vermiştin. Ben de insanlarla alışveriş yapardım. Müsamahakar davranmak benim ahlakımdandı. Bu sebeple varlıklı olana kolaylık sağlar, eli dar olana mühlet verirdim. Yüce Allah da: Bunu yapmaya ben senden daha çok hak sahibiyim. Kulumu affedin buyurdu."

Ukbe b. Âmir el-Cuhenî ve Ebu Mesud el-Ensari: Biz bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağzından bu şekilde dinledik, dediler.[340]

Şerh

(3969-3972 numaralı hadisler)

(3969) "İnsanlara borç verirdim... Onu affedin buyurdu." Bir rivâyette (3970) "kolaylıkla ödeyenin ödemesini kabul eder, ödeme zorluğu çekene de müsamaha gösterirdim." Başka bir rivâyette (3971) "Ödeme zorluğu çekene mühlet verir, para ya da nakit ödemede müsamaha gösterirdim." Diğer bir rivâyette (3972) "Müsamahakâr davranmak ahlakımdandı..."

Fityâni: hizmetkarlarım demektir. Diğer rivâyette açıkça ifade ettiği gibi benim kölelerim (çalıştırdığım elemanlar) anlamındadır.

Burada tecavüz ve tecevvüz borcun tahsilinde ve yapılacak ödemede müsamahakâr davranmak ve ödemedeki bir takım basit eksiklikleri kabul etmek demektir. Nitekim: Para hususunda müsamahakâr davranırdım dediği rivâyet edilmiştir.

Hadis-i şeriflerde ödeme zorluğu çeken kimseye süre tanımanın ya borcun tamamının yahut da az ya da bir kısmının indirilip ona bağışlanmasının faziletli olduğu, alacağın tahsilinde müsamahakârlık göstermenin fazileti, zenginden olsun, fakirden olsun borcunu ödemesi istenirken müsamahakâr davranmanın fazileti anlaşılmaktadır. Aynı zamanda borcun bir kısmının indirilmesinin faziletli olduğu, hayır işlerinden hiçbir şeyin küçümsenmemesi gerektiği, belki de böyle bir işin saadet ve rahmetin sebebi olabileceği de anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu hadiste kölelere vekalet vermenin ve tasarruf iznini vermenin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Bu bizden öncekilerin şeriati bizim için şeriattir diyenlerin görüşüdür.

---

340 3969 numaralı hadisin kaynakları

(3970) "Meysur ve ma'sur" yani kolaylıkla ödenebileni alır, zorlanılan kadarını da affeder, müsamaha gösterirdim demektir.

(3972) "Bize Ebu Said el-Eşec tahdis etti, bize Ebu Halid el-Ahmed, Sa'd b. Tarık'dan tahdis etti... Huzeyfe'den" sonra da hadisin sonunda: "Ukbe b. Amir el-Cuheni ve Ebu Mesud el-Ensari dedi ki: Biz bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağzından böylece işittik dediler." Hadis bütün nüshalarda bu şekildedir. Ukbe b. Amir ve Ebu Mesud dedi ki denilmektedir. Hadis hafızları ise şunları söylemiştir: Bu hadis ancak Ebu Mesud, Ukbe b. Amr el-Ensari el-Bedri'den sadece ondan hıfz edilmiştir. Ukbe b. Amir'in bu hadiste herhangi bir rivâyeti bulunmamaktadır. Dârâkutni dedi ki: Bu isnadda yanılan kişi Ebu Halid el-Ahmer'dir. Doğrusu ise Ukbe b. Amr Ebu Mesud el-Ensari olmasıdır. Ebu Malik Sa'd b. Tarık'ın arkadaşları bunu bu şekilde rivâyet etmiş olup Nuaym b. Ebu Hind, Abdulmelik b. Umeyr, Mansur ve başkaları Rib'i'den o Huzeyfe'den diye onlara mutabaat etmişlerdir. Bunlar hadisin sonunda: Ukbe b. Amr, Ebu Mesud dedi ki demektedirler. Müslim de bu babta Mansur'un, Nuaym'ın ve Abdulmelik'in rivâyet ettikleri hadisi rivâyet etmektedir. Allah en iyi bilendir.

٣٩٧٣-٣٠/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُوسِبَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَلَمْ يُوجَدْ لَهُ مِنْ الْخَيْرِ شَيْءٌ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يُخَالِطُ النَّاسَ وَكَانَ مُوسِرًا فَكَانَ يَأْمُرُ غِلْمَانَهُ أَنْ يَتَجَاوَزُوا عَنْ الْمُعْسِرِ قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَحْنُ أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنْهُ تَجَاوَزُوا عَنْهُ

3973-30/5- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim –lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. O Şakik'den, o Ebu Mesud'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden öncekilerden bir adam hesaba çekildi. Onun için hayır diye bir şey bulunmadı. Ancak o insanlarla oturup kalkar, varlıklı birisi idi. Hizmetkârlarına ödeme zorluğu çekene bağışlamalarını da emrederdi. Aziz ve celil Allah: Bunu yapmaya biz ondan daha bir hak sahibiyiz. Siz de onu affedin, buyurdu."* [341]

---

341 Tirmizi, 1307; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9992

٣٩٧٤-٣١/٦- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ قَالَ مَنْصُورٌ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ وَقَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ وَهُوَ ابْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ كَانَ رَجُلٌ يُدَايِنُ النَّاسَ فَكَانَ يَقُولُ لِفَتَاهُ إِذَا أَتَيْتَ مُعْسِرًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ لَعَلَّ اللَّهَ يَتَجَاوَزُ عَنَّا فَلَقِيَ اللَّهَ فَتَجَاوَزَ عَنْهُ

3974-31/6- Bize Mansur b. Ebu Muzahim ve Muhammed b. Cafer b. Ziyad tahdis etti, Mansur: Bize İbrahim b. Sa'd, ez-Zührî'den tahdis etti dedi, İbn Cafer de dedi ki: Bize İbrahim –ki o b. Sa'd'dır- İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İnsanlara borç veren bir adam vardı. O görevlisine: Eğer ödeme zorluğu çeken birisine gidersen sen de onu bağışla derdi. Yüce Allah'ın huzuruna çıkınca O da onu bağışladı."*[342]

٣٩٧٥-.../٧- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِهِ

3975-.../7- Bize Harmele b. Yahya tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe kendisine Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim, dedi ve hadisi aynen rivâyet etti. [343]

٣٩٧٦-٣٢/٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْهَيْثَمِ خَالِدُ بْنُ خِدَاشِ بْنِ عَجْلَانَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ طَلَبَ غَرِيمًا لَهُ فَتَوَارَى عَنْهُ ثُمَّ وَجَدَهُ فَقَالَ إِنِّي مُعْسِرٌ فَقَالَ آللَّهِ قَالَ آللَّهِ قَالَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنْجِيَهُ اللَّهُ مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلْيُنَفِّسْ عَنْ مُعْسِرٍ أَوْ يَضَعْ عَنْهُ

342 Buhari, 2078, 3480; Nesai, 4709; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14108

343 3974 numaralı hadisin kaynakları

3976-32/8- Bize Ebu'l-Heysem, Halid b. Hidaş b. Aclân tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti, o Yahya b. Ebu Kesir'den, o Abdullah b. Ebu Katâde'den rivâyet ettiğine göre Ebu Katâde bir alacaklısının arkasından gitti. O da ondan saklandı. Sonra onu buldu. Adam: Ödeyecek durumda değilim dedi. Ebu Katâde: Allah adına yemin edebilir misin dedi. Adam: Vallahi dedi. Ebu Katâde dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Her kim Allah'ın kendisini kıyamet günü sıkıntılarından kurtarmasından memnun olacaksa borcunu ödeyemeyen bir kimseyi rahatlatsın yahut onun borcunu affetsin."* Buyururken dinledim. [344]

٣٨٧٧-.../٩- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

3977-.../9- Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Cerir b. Hâzim, Eyyub'dan bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyet etti.[345]

٧/٢٨- بَاب تَحْرِيمِ مَطْلِ الْغَنِيِّ وَصِحَّةِ الْحَوَالَةِ وَاسْتِحْبَابِ قَبُولِهَا إِذَا أُحِيلَ عَلَى مَلِيٍّ

7/28- VARLIKLININ BORCUNU ÖDEMEMESİNİN HARAM OLDUĞU, HAVALENİN SAHİH OLUP ÖDEYEBİLECEK DURUMDA OLANA HAVALE EDİLENİN BUNU KABUL ETMESİNİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٣٩٧٨-٣٣/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ وَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ

3978-33/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Ebu Zinad'dan rivâyetini okudum, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) varlıklının borcunu savsaklaması zulümdür. Sizden biriniz ödeyebilecek durumda olan birisine havale edilecek olursa o da kabul etsin buyurdu. [346]

344 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12113
345 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12113
346 Buhari, 2287; Ebu Davud, 3345; Nesai, 4705; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13803

٣٩٧٩-.../٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

3979-.../2- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bana İsa b. Yunus haber verdi (H.) Bize Muhammed b. Râfi'de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, ikisi beraber dedi ki: Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [347]

Şerh

"Zenginin borcunu savsaklaması zulümdür." Kadı Iyaz ve başkaları dedi ki: Matıl: Ödenmesi hak olan bir şeyi ödememek, ödemeyi engellemek demektir. Buna göre varlıklı kimsenin borcunu savsaklaması zulümdür ve haramdır. Varlıklı olmayanın borcunu ödememesi ise zulüm de değildir, haram da değildir. Çünkü hadisin mefhumu bunu gerektiriyor ve ayrıca bu kişi mazurdur. Eğer varlıklı olup da malının hazır bulunmaması ya da başka bir sebebten ötürü ödeme imkânı yoksa böyle birisinin imkânı olacak vakte kadar ödemeyi geciktirmesi caiz olur. Bu ise varlıklının savsaklamasından ayrı özel bir haldir. Yahut da şöyle denilebilir. Varlıklıdan kasıt ödeme imkânı bulan kimsedir. Dolayısı ile böyle bir kişi bunun kapsamına girmez.

Bazılarının dediklerine göre bu hadis Malik'in, Şafii'nin ve cumhurun ödeme imkânı olmayan bir kimseyi hapsetmek de onun peşine takılmak da ödemesini istemek de –ödeme imkânını bulacak varlığı oluncaya kadar- helal değildir diyenlerin görüşlerinin lehine delil vardır. Mesele daha önce iflas eden kimse babında geçti. Malik'in mezhebine mensup ilim adamları ile başkaları borcunu savsaklayan kimse bundan dolayı fasık olup bu savsaklamayı bir defa yapmasından ötürü şahitliği reddolunur mu yoksa bu tutumu tekrarlayıp bir adet haline gelmedikçe şahitliği kabul edilmemesi devam eder mi hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bizim mezhebimizin gerektirdiği üzere bu halinin tekrarlaması şarttır.

Müslim'de yer alan bir başka hadiste borcunu ödeyebilecek bir varlığı olan kimsenin savsaklaması şeref ve haysiyetinin saygınlığını ortadan kaldırır, cezalandırılmayı helal kılar" buyurulmaktadır. Bu hadiste geçen lam harfi fethalı "leyl" savsaklamanın kendisi (matl)dır. Vacid ise varlıklı kimse anla-

347 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14761

mındadır. İlim adamlarının dediklerine göre şeref ve haysiyetinin saygınlığını ortadan kaldırması hak sahibinin bu bana zulmetti, bu borcumu savsakladı demesi demektir. Cezalandırılması ise hapsedilmesi ve tazir edilmesi (azarlanmak vs) dir.

"Sizden biriniz varlıklı birisine havale edilirse bunu kabul etsin." Burada "utbia: havale edilirse" lafzında te harfi sakindir. Aynı şekilde "felyetba: havale edilmeyi kabul etsin" de de te harfi sakindir. Tıpkı uhrice felyahruc demek gibidir. Rivayetlerde doğru ve meşhur olan dil kitaplarında ve garibul hadis kitaplarında bilinen budur. Kadı Iyaz ve başkaları ise kimi muhaddislerden ikincisinde te harfini şeddeli okuduğunu nakletmektedir. Doğrusu ise birincisidir. Anlamı da şudur: Kişinin başkasındaki alacağı onu ödeyebilecek bir başkasına havale edilecek olursa o da yapılan bu havaleyi kabul etsin. Aynı kökten olmak üzere: tebi'tu erracule el hakki: hakkım adama havale edildi denilir. Yüce Allah'ın: *"Bize karşı onun öcünü alacak kimse bulamazsınız"* (İsra, 69) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır.

Mezhep âlimlerimizin ve cumhurun kanaatine göre bir kimse ödeyebilecek durumda olan birisine havale edilecek olursa bu havaleyi kabul etmesi müstehaptır. Onlar böylelikle hadisi mendubluk ifade etmektedir diye yorumlamış olmaktadır. Kimi ilim adamı da: Bu havaleyi kabul etmek mübahtır, mendub değildir derken bazıları emrin zahiri dolayısı ile vaciptir demişlerdir. Bu da Davud ez-Zahiri'nin ve başkasının görüşüdür.

٢٩/٨- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ فَضلِ الْمَاءِ الَّذِي يَكُونُ بِالْفَلَاةِ وَيُحْتَاجُ إِلَيْهِ لِرَعْيِ الْكَلَأِ وَتَحْرِيمِ مَنْعِ بَذْلِهِ وَتَحْرِيمِ بَيْعِ ضِرَابِ الْفَحْلِ

8/29- KIRSALDA BULUNAN VE (HAYVANLARI) ÇİMENDE OTLATMAK İÇİN GEREK DUYULAN İHTİYAÇ FAZLASI SUYU SATMANIN, BU SUYU KARŞILIKSIZ VERMEMENİN VE ERKEK HAYVANIN ÇİFTLEŞMESİ KARŞILIĞINDA ÜCRET ALMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٣٩٨٠-٣٤/١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ فَضْلِ الْمَاءِ

3980-34/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti (H.) Bana Muhammed b. Hakim de tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, hepsi İbn Cureyc'den, o Ebu Zubeyr'den, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyaç fazlası suyun satılmasını yasakladı. [348]

٣٩٨١-٣٥/٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ ضِرَابِ الْجَمَلِ وَعَنْ بَيْعِ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ لِتُحْرَثَ فَعَنْ ذَلِكَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ

3981-35/2- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Ravh b. Ubade tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) deveyi çiftleşmek için, suyun ve ekilmesi için yerin satılmasını yasakladı. Evet, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunları yasakladı. [349]

٣٩٨٢-٣٦/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُمْنَعَ بِهِ الْكَلَأُ

3982-36/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e okudum. (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Leys tahdis etti, ikisi Ebu Zinad'dan, o Arec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Neticede o yolla otun engellenmesi için artan su da engellenmez"* buyurdu. [350]

٣٩٨٣-٣٧/٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَمْنَعُوا فَضْلَ الْمَاءِ لِتَمْنَعُوا بِهِ الْكَلَأَ

3983-37/4- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele –lafız Harmele'ye ait olmaz üzere- bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi.

348 İbn Mace, 2477; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2829
349 Nesai, 4684; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2822
350 Yahya b. Yahya'nın hadisini Buhari, 2353; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13811; Kuteybe hadisini Tirmizi, 1272; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13798'de rivâyet etmiştir.

Bana Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiklerine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sonuçta onunla otu engellemeniz için artan suyu da engellemeyiniz"* buyurdu. [351]

٣٩٨٤-٣٨/٥- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي زِيَادُ بْنُ سَعْدٍ أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُسَامَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يُبَاعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُبَاعَ بِهِ الْكَلَأُ

3984-37/5- Bize Ahmed b. Osman en-Nevfeli de tahdis etti, bize Ebu Âsım, ed-Dahhak b. Mahled tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ziyad b. Sa'd'ın haber verdiğine göre Hilal b. Üsâme kendisine şunu haber verdi: Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın kendisine haber verdiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Karşılığında ot satılmış olacağı için artan su satılamaz."* Buyurdu. [352]

Şerh

(3980-3984 numaralı hadisler)

(3980) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) fazla suyun satışını yasakladı" başka bir rivâyette (3981) "Deveyi çiftleştirmek için satmayı, suyun satışını ve arazinin ekilmesi için satışını yasakladı" diğer rivâyette (3982) "Sonuçta bu yolla otun engellenmesi için fazla su engellenmez" diğer rivâyette (3984) "Netice itibari ile karşılığında ot satılmış olacağı için fazla su satılmaz" buyurulmaktadır.

Netice itibari ile bu yolla ota engel olmak için artan suyun satılmasının yasaklanması şu demektir: Bir insanın kırsalda kendi mülkü olan bir kuyusu olur. Bu kuyuda ihtiyacından arta kalan su bulunur. Diğer taraftan bunun dışında yakınında su bulunmayan bir mera bulunur. Davar sahiplerinin ise bu kuyudan su ihtiyaçlarını karşılamadan o merada davarlarını otlatmalarına imkân bulunmaz. Bu durumda fazla suyu olan kimsenin bu davarların bu sudan yararlanmalarına engel olması haram değildir ve bu davarlara herhangi bir bedel almaksızın bu suyu onlara vermesi icap eder. Çünkü bu suyu bedelsiz vermeyecek olursa insanlar da susuz kalır korkusuyla davarlarını o merada otlatmak istemez. Böylelikle bu kimse suyu engellemekle o merada otlamayı engellemiş olur.

351 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13357

352 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15351

İlk rivâyetteki: "İhtiyaç fazlası suyun satılmasını yasaklaması"na gelince bu da bu ikinci rivâyette sözkonusu olan böylelikle o merada otlamanın engellenmesi neticesini verecek şekilde yorumlanır. Bu hadisin başka bir hal hakkında olma ihtimali ve yasağın tenzihi anlamda olma ihtimali de mümkündür. Mezhep âlimlerimiz der ki: Az önce zikrettiğimiz gibi kırsal kesimde ihtiyaç fazlası suyun bedelsiz verilmesi birkaç şartla gereklidir:

1. Orada o suya ihtiyaç bırakmayacak başka bir suyun bulunmaması.

2. Karşılıksız verilen bu suyun ekinin sulanması için değil davarların ihtiyacı için verilmesi.

3. O suya sahip olanın ona muhtaç olmaması.

Şunu da belirtelim ki sahih görüşe göre bir kimsenin mülkiyetindeki bir yerde su çıkacak olursa o su da onun mülkü olur. Bazı mezhep âlimlerimiz ise o su onun mülkü olmaz demişlerdir fakat bir kimse suyu herkes için mübah olan bir yerden bir kaba alıp doldursa o su onun mülkü olur. Doğru olan budur. Hatta bu hususta icma olduğu dahi nakledilmiştir. Bazı mezhep âlimlerimiz ise kişi bu suyu mülk edinmez ama o su hakkında daha özel bir hakkı vardır demiş ise de bu açıkça bir hatadır.

Hadisteki: "Karşılığında otun (meranın) satılması için artan su satılmaz" ibaresinin anlamı da şudur: Az önce sözünü ettiğimiz şekilde kırsalda ihtiyaç fazlası su bulunup orada ise davarları bu sudan sulama imkânını bulmadıkça o meradan otlamak imkânı bulunmayan bir mera varsa bu durumda karşılıksız olarak davarlara bu suyun verilmesi icap eder ve böyle bir suyu satması haramdır. Çünkü böyle bir suyu satacak olursa adeta mülkiyetinde olmayan aksine bütün insanların kullanımına açık (mübah) olan böyle bir merayı satmış olur. Çünkü böyle bir durumda davar sahipleri su için bedel ödeyecek olurlarsa sadece su istedikleri için o bedeli ödemiş olmazlar. Aksine böylelikle o meradan otlama imkânını bulmak için ödemiş olurlar. Yani maksatları o meradan yararlanmaktır. Bu durumda böyle bir kimse suyu satarken merayı satmış gibi olur. Allah en iyi bilendir.

Dil bilginlerinin dediklerine göre hemzeli ve maksur olarak "kele", yaş ya da kuru olsun nebat demektir. Haşiş ve heşim ise özel olarak kuru ot anlamındadır. Uşb ise yalnızca yaş ot hakkında kullanılır. Aynı zamanda ona rutb da denilir.

(3981) "Ekilmesi için arazinin satılmasını da yasakladı" yani ekim kastı ile orayı ücretle kiralamayı yasakladı. Mesele daha önce arazinin kiralanması babında gerekli açıklamaları ile birlikte geçti. Ayrıca cumhurun dirhem, elbi-

se ve benzeri değerler karşılığında kiralamayı caiz gördüklerini de belirtmiş idik. Bu yasağı da şu iki şekilde yorumladıklarına değinmiştik: İnsanların onu karşılıksız olarak kullanıma vermeye alışmaları, birbirlerine şefkatli olmaları için tenzihi anlamda bir nehiydir. İkinci yoruma göre bu nehiy arazi sahibine ekinin muayyen bir parçasının olması şartı ile kiraya verilmesi hakkında yorumlanmıştır. Müzaraanın yasak olduğunu kabul edenler ise bunu o araziden alınan mahsulün belli bir miktarı karşılığında kiraya verilmesi şeklinde yorumlarlar. Allah en iyi bilendir.

"Devenin çiftleştirilmesi karşılığında ücreti yasakladı." Devenin çiftleştirilmesi karşılığında ücret alınması (dirâbul cemel) başka bir hadiste sözü edilen "asbul fahl" ile aynı şeydir. İlim adamları bu şekilde çiftleştirmek için erkek devenin ve daha başka hayvanların ücretle verilmesinin hükmü hakkında farklı görüşlere sahiptir. Şafii, Ebu Hanife, Ebu Sevr ve başkaları bu maksatla hayvanı kiralamak bâtıldır, haramdır. Böyle bir durum sebebi ile hiçbir bedel hak edilmez. Eğer ücretle tutan kişi bu şekilde erkek hayvanı (kendisine ait dişi hayvanla) çiftleştirecek olursa tespit edilen ücreti vermekle yükümlü olmadığı gibi misli ücreti veya herhangi bir malı ödemek yükümlülüğü de olmaz. Derler ki: Çünkü bu belirsiz ve teslim edilmesi imkânı olmayan bir garardır. Ashab ve tabiinden bir topluluk ile Malik ve başkaları belli bir süreliğine çiftleştirmek yahut da sayısı belli çiftleştirmek maksadı ile böyle bir erkek hayvanı ücretle tutmak caizdir demişlerdir. Çünkü buna ihtiyaç vardır ve bu özel olarak gözetilen bir menfaattir. Bu kanaat sahipleri yasağı tenzihi yasak olarak ve güzel ahlaka teşvik olarak yorumlamışlardır. Nitekim onunla birlikte sözkonusu edilen arazi kiralama yasağını da bu anlamda yorumlamışlardır. Allah en iyi bilendir.

٩/٣٠- بَاب تَحْرِيمِ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَالنَّهْيِ عَنْ بَيْعِ السِّنَّوْرِ

9/30- KÖPEĞİN BEDELİNİN, KÂHİNE VERİLEN ARMAĞANIN, FAHİŞENİN ÜCRETİNİN HARAM OLDUĞU VE KEDİ SATMANIN YASAK OLDUĞU BABI

٣٩٨٥-١/٣٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ

3985-39/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum, o Ebu Bekir b. Abdurrahman'dan, o Ebu Mesud el-Ensari'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeğin satış bedelini, fahişenin ücretini, kâhine verilen armağanı yasakladı. [353]

٣٩٨٦-.../٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ رُمْحٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا مَسْعُودٍ

3986-.../2- Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, (Leys ile) ikisi Zührî'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti.

Leys'in İbn Rumh'dan rivâyetinde de: O Ebu Mesud'u... dinledi, denilmektedir. [354]

٣٩٨٧-٤٠/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ قَالَ سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يُحَدِّثُ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ شَرُّ الْكَسْبِ مَهْرُ الْبَغِيِّ وَثَمَنُ الْكَلْبِ وَكَسْبُ الْحَجَّامِ

3987-40/3- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti... es-Saib b. Yezid'in tahdis ettiğine göre Rafi b Hadic dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"En kötü kazanç fahişenin ücreti, köpeğin bedeli ve hacamatçının kazancıdır."* [355]

٣٩٨٨-٤١/٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ قَارِظٍ عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ حَدَّثَنِي رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ ثَمَنُ الْكَلْبِ خَبِيثٌ وَمَهْرُ الْبَغِيِّ خَبِيثٌ وَكَسْبُ الْحَجَّامِ خَبِيثٌ

---

353 Buhari, 2237, 2282, 3946, 5761; Ebu Davud, 3428, 3481; Tirmizi, 1133, 1276; Nesai, 4303; İbn Mace, 2159; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10010

354 3985 hadisin kaynakları

355 Ebu Davud, 3421 –buna yakın-; Tirmizi, 1275 –buna yakın-; Nesai, 4305; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3555

3988-41/4- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti... es-Saib b. Yezid dedi ki: Bana Râfi' b. Hadic Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu tahdis etti: *"Köpeğin (satış) bedeli murdardır. Fahişeye ödenen ücret murdardır. Hacamatçının kazancı murdardır."* [356]

٣٩٨٩-.../٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

3989-.../5- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Yahya b. Ebu Kesir'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti. [357]

٣٩٩٠-.../٦- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ حَدَّثَنَا رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

3990-.../6- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi, bize Hişam, Yahya b. Ebu Kesir'den tahdis etti, bana İbrahim b. Abdullah, es-Saib b. Yezid'den tahdis etti, bize Râfi' b. Hadic, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını tahdis etti. [358]

٣٩٩١-٤٢/٧- حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ قَالَ سَأَلْتُ جَابِرًا عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَالسِّنَّوْرِ قَالَ زَجَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ

3991-42/7- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti... Ebu Zubeyr dedi ki: Cabir'e köpeğin ve kedinin (satış) bedeli hakkında soru sordum. O: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunları yasaklamıştı dedi. [359]

Şerh

(3985-3991 numaralı hadisler)

(3985) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeğin satış bedelini, fahişenin ücretini, kâhinin armağanını yasakladı." Diğer hadiste (3987) "En şerli

356 3987 numaralı hadisin kaynakları
357 3987 numaralı hadisin kaynakları
358 3987 numaralı hadisin kaynakları
359 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3906

kazanç fahişeye ödenen ücret, köpeğin (satış) bedeli, hacamatçının kazancıdır" başka bir rivâyette (3988) "köpeğin (satış) bedeli murdardır, fahişenin ücreti murdardır, hacamatçının kazancı murdardır" diğer hadiste (3991) Cabir'e köpeğin ve kedinin (satış) bedeli hakkında soru sordum. O: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu yasakladı dedi."

Fahişe'nin mehri (ücreti) zina eden kadının zina karşılığında aldığıdır. Buna "mehir" denilmesi şeklen ona benzemesinden dolayıdır. Müslümanların icmaı ile bu haramdır.

Hulvânü'l-kâhin (kâhine verilen armağan), kâhinliği karşılığında ona verilen şeylerdir. El-Herevi ve başkaları dedi ki: Bunun aslı halâvet (tatlılık)dan gelmektedir. Külfetsiz, kolay bir şekilde herhangi bir meşakket karşılığında olmaksızın aldığından ötürü tatlı şeylere benzetilmiştir. Nitekim birisine tatlı yediren kişi bunu anlatmak üzere "halevtuhu: ona tatlı yedirdim" der. Bal yedirmesi halinde "aseltuhu: ona bal yedirdim" demek gibidir.

Ebu Ubeyd dedi ki: Hulvan aynı zamanda bunun dışında başka şeyler hakkında da kullanılır. O da babanın, kızının mehrini kendisi adına almasıdır. Bu ise kadınlar nazarında bir ayıptır. Nitekim bir kadın kocasını meth ederken: "o kızlarımızın hulvanını (mehrini) kendisi almaz" demektedir.

Mezhep âlimlerimizden Beğavi ile Kadı Iyaz dedi ki: Kâhinin hulvanının (ona verilen ücretin, armağanın) haram olduğu üzerinde Müslümanlar icma etmişlerdir. Çünkü bu esasen haram olan bir işin bedeli olarak alınmaktadır. Diğer taraftan böyle bir şeyi almak malı bâtıl bir yolla yemektir. Aynı şekilde ilim adamları şarkı söyleyen kadının, şarkı karşılığında; ağıt yakan kadının da ağıdı karşılığında aldığı ücretin haramlığını da icma ile kabul etmişlerdir.

Müslim'in Sahihi'nden başka kaynaklarda sözü edilen "cariyelerin kazancının yasaklanması"ndan kasıt ise zina ederek ve benzeri yollardan kazandıklarıdır. Yoksa yün eğermek, dikmek ve benzeri kazançlar değildir.

Hattâbî dedi ki: Arrâfa verilen ücret ve bahşiş de aynı şekilde haramdır. Kâhin ile arrâf arasındaki fark da şudur: Kâhin gelecek zamanda olacak şeyler ile ilgili haberler verir. Sırları bildiğini de iddia eder. Arrâf ise çalınan bir şeyi, kaybedilen bir malın yerini ve benzeri hususları bildiğini iddia eden kimsedir. Hattâbî Meali Sünen adlı eserinin Buyu Kitabında bunu böylece açıklamıştır. Daha sonra bu hususu kitabın sonlarında buradan daha geniş bir şekilde açıklayarak şöyle söylemektedir: Kâhin, gayb bilgisini bildiğini iddia ederek insanlara olacak şeyleri haber veren kimsedir. Araplar arasında pek çok hususu bildiklerini ileri süren kâhinler vardır. Onların arasında cinlerden

arkadaşlarının olduğunu ve kendisine haberleri ulaştıran bir dişi cinin (tabia) nın bulunduğunu ileri sürenler olduğu gibi kimileri de kendisine verilmiş bir kavrayış ile işleri anlayıp idrak ettiğini iddia ederdi. Aralarından bazılarına da arrâf denilirdi. Bu ise ortaya çıkarılacak bazı hususları, önceden meydana gelen bir takım mukaddimeleri bulundukları yerlere delil görmek suretiyle bunları bildiğini iddia eden kişi demektir. Hırsızlıkta çaldığı zannolunan kişiyi bilmesi, itham altında şüpheli bulunan bir kadının kiminle itham edildiğini bilmesi ve buna benzer hususları bilmesi gibi. Onlardan kimileri de müneccime de kâhin derdi.

Kâhinlerin yanına gitmeyi yasaklayan hadis bütün bunlara gitmeyi yasaklamayı, onları tasdik etmeyi, onların sözlerine müracaat etmeyi yasaklamayı da kapsamaktadır. Kimileri de tabibe de kâhin derdi. Bazen tabibe arrâf dedikleri de olurdu. Fakat bu yasağın kapsamına girmez. Hattâbî'nin açıklamaları burada sona ermektedir.

Mezhep âlimlerimizden İmam Ebu Hasan el-Mâverdî, el-Ahkâmus Sultaniye adlı eserinin sonlarında şunları söylemektedir: Hisbe görevlisi kâhinlik yaparak, boş oyalayıcı işler ve gösteriler yaparak kazanç sağlayanları engeller, bunun için bir şeyler vereni de alanı da te'dib eder. Allah en iyi bilendir.

Köpeğin bedeli ve bunun kazancın en şerlisi olup murdar olmasına gelince: Bunlar köpeği satmanın haram olduğuna ve bu satışın sahih olmadığına, alınan bedelin de helal olmadığına, köpek ister eğitimli olsun, ister olmasın, ister barındırılması caiz olan bir köpek olsun, ister öyle olmasın onu telef edenin değerini ödemekle yükümlü olmadığına delildir.

İlim adamlarının büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Ebu Hureyre, Hasan-ı Basri, Rabia, Evzai, Hakem, Hammâd, Şafii, Ahmed, Davud, İbnu'l-Munzir ve başkaları böyle diyenler arasındadır.

Ebu Hanife dedi ki: Kendilerinden yararlanılan köpeklerin satışı sahihtir ve bu gibi köpekleri telef edenlerin değerini ödemesi icap eder.

İbnu'l-Munzir, Cabir, Ata ve Nehai'den yalnızca av köpeğini satmanın caiz olduğunu söylediklerini nakletmektedir. Malik'den ise bu hususta çeşitli rivâyetler gelmiştir. Birisine göre köpeğin satışı caiz değildir fakat onu telef edenin kıymetini ödemesi gerekir. İkinci görüşe göre satışı sahihtir ve değerini ödemesi icap eder. Üçüncüsü ise sahih değildir ve onu telef edene değerini ödemek de icap etmez.

Cumhurun delili bu hadisi şeriflerdir.

Av köpeği –bir rivâyette ava alıştırılmış köpek- dışında köpeğin bedelini yasaklayan manada gelen hadislere Osman (radıyallâhu anh)'ın öldürdüğü bir köpeğin bedeli olmak üzere birisine yirmi deve tazminat ödettirdiği, Abdullah b. Amr b. el-As'ın böyle bir köpeğin telef edilmesi halinde tazminat ödettirileceği şeklindeki rivâyetlere gelince: Hepsi hadis imamlarının ittifakı ile zayıftır. Ben bunları Şerhul Muhezzeb'in satışı caiz olan şeyler babında açıklamış bulunuyorum.

Hacamatçının kazancına ve bu kazancın murdar ve en şerli kazanç olmasına gelince: Bu da bunun haram olduğunu söyleyenlerin görüşlerine bir delildir. İlim adamları hacamatçının kazancı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Selef ve halefin çoğunluğu hacamatçının kazancı haram değildir ve o kazancı yemek hür olana da köleye de haram değildir demişlerdir. İmam Ahmed mezhebinin meşhur görüşü de budur. Ondan nakledilen bir başka rivâyet ise fakih muhaddislerin kabul ettiği görüş olup: Kâhinin ücreti hür kimseye haram, köleye değildir demiştir. Bu görüşlerine de bu hadisleri ve benzerlerini dayanak almışlardır.

Cumhur İbn Abbas (r.anhuma)'nın şu hadisini delil göstermişlerdir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacamat yaptırdı ve hacamatçıya ücretini de verdi. Cumhur der ki: Haram olsaydı ona ücret vermezdi. Bunu da Buhari ve Müslim rivâyet etmişlerdir. Yasak bildiren hadisleri de tenzihi yasak olarak ve aşağılık kabul edilen yollardan kazanç sağlamaktan kendisini uzak tutmak, üstün ahlaki değerlere ve yüksek işlere teşvik olarak yorumlamışlardır. Çünkü haram olsaydı bu hususta hür ile köle arasında da fark olmazdı. Çünkü bir kimsenin kölesine helal olmayan bir şey yedirmesi de caiz değildir.

Kedinin bedelinin yasaklanışına gelince: Bu da faydalı olmayan kediler hakkında yahut da tenzihi manada bir yasak olarak yorumlanmıştır. Ta ki insanlar bu gibi şeyleri hibe olarak ödünç olarak vermeye ve bu hususta hoş görülü davranmaya alışkanlık elde etsin. Nitekim çoğunlukla görülen de budur. Eğer kedi fayda sağlayan bir hayvan olup bunu satacak olursa satış sahih olur bedeli de helal olur.

Bu hem bizim mezhebimizin hem de genellikle ilim adamlarının görüşüdür. Ancak İbnu'l Munzir'in Ebu Hureyre, Tâvus, Mücahid ve Cabir b. Zeyd'den kediyi satmanın caiz olmadığını rivâyet etmektedir. Bunlar da bu hadisi delil göstermişlerdir. Cumhur ise buna hadisin sözünü ettiğimiz şekle göre yorumlandığını söyleyerek cevap vermişlerdir. İtimat olunan cevap budur. Hattâbî'nin ve Ebu Ömer b. Abdülberr'in zikrettiği bunu yasaklayan hadisin zayıf olduğunu söylemeye gelince hadis dedikleri gibi değildir. Aksine hadis sahihtir. Bunu Müslim ve başkaları rivâyet etmiştir. İbnu'l Abdülberr'in

bu hadisi Ebu Zubeyr'den, Hammâd b. Seleme'den başkası rivâyet etmemiştir demesi de yine onun bir hatasıdır. Çünkü Müslim bunu Sahihi'nde –gördüğünüz gibi- Makil b. Ubeydullah'dan, o Ebu Zubeyr'den diye de rivâyet etmiş bulunmaktadır. İşte bunlar hadisi Ebu Zubeyr'den rivâyet eden iki sika ravidir, kendisi de sikadır. Allah en iyi bilendir.

١٠/٣١- بَاب الْأَمْرِ بِقَتْلِ الْكِلَابِ وَبَيَانِ نَسْخِهِ وَبَيَانِ تَحْرِيمِ اقْتِنَائِهَا إِلَّا لِصَيْدٍ أَوْ زَرْعٍ أَوْ مَاشِيَةٍ وَنَحْوِ ذَلِكَ

10/31- KÖPEKLERİ ÖLDÜRMENİN EMREDİLMESİ, EMRİN NESH EDİLDİĞİNİN BEYANI, KÖPEK BARINDIRMANIN –AV, EKİN YA DA DAVAR VE BENZERLERİ İÇİN OLMASI DIŞINDA- HARAM KILINDIĞININ BEYANI BABI

٢٩٩٢-١/٤٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ

3992-43/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeklerin öldürülmesini emretti. [360]

٣٩٩٣-٢/٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِقَتْلِ الْكِلَابِ فَأَرْسَلَ فِي أَقْطَارِ الْمَدِينَةِ أَنْ تُقْتَلَ

3993-44/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti… İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeklerin öldürülmesini emretti. Bunun için de Medine'nin köşe bucağına, öldürülmeleri için haber gönderdi. [361]

٣٩٩٤-٣/٤٥- وَحَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ أُمَيَّةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْكِلَابِ فَنَنْبَعِثُ فِي الْمَدِينَةِ وَأَطْرَافِهَا فَلَا نَدَعُ كَلْبًا إِلَّا قَتَلْنَاهُ حَتَّى إِنَّا لَنَقْتُلُ كَلْبَ الْمُرَيَّةِ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ يَتْبَعُهَا

360 Buhari, 3323; Nesai, 4288 –uzunca-; İbn Mace, 3202; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8349
361 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7858

3994-45/3- Bana Humeyd b. Mesade de tahdis etti... Nâfi' Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeklerin öldürülmesini emrederdi de biz de Medine'ye ve onun etrafına dağılırdık ve öldürmedik hiçbir köpek bırakmazdık. Hatta çöl halkından bir kadıncağızın arkasından gelen bir köpeği dahi öldürürdük. [362]

٣٩٩٥-٤٦/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ كَلْبَ غَنَمٍ أَوْ مَاشِيَةٍ فَقِيلَ لِابْنِ عُمَرَ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ أَوْ كَلْبَ زَرْعٍ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ إِنَّ لِأَبِي هُرَيْرَةَ زَرْعًا

3995-46/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan haber verdi, onun İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) av köpeği, çoban köpeği ya da davar köpeği dışında köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu. İbn Ömer'e: Ebu Hureyre ise yahut ekin köpeği diyor denilince İbn Ömer: Şüphesiz Ebu Hureyre'nin ekini var, dedi. [363]

٣٩٩٦-٤٧/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِقَتْلِ الْكِلَابِ حَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ تَقْدَمُ مِنَ الْبَادِيَةِ بِكَلْبِهَا فَنَقْتُلُهُ ثُمَّ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ قَتْلِهَا وَقَالَ عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ الْبَهِيمِ ذِي النُّقْطَتَيْنِ فَإِنَّهُ شَيْطَانٌ

3996-47/5- Bize Muhammed b. Ahmed b. Halef tahdis etti, bize Ravh tahdis etti (H.) Bana İshak b. Mansur da tahdis etti bize İbn Ubade haber verdi, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize köpekleri öldürmeyi emretti. Hatta çölde köpeği ile gelen kadının köpeğini dahi öldürürdük. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeklerin öldürülmesini yasakladı ve: *"Siz gözleri üzerinde iki beyaz nokta bulunan simsiyah köpeği öldürmeye bakın. Çünkü o, bir şeytandır"* buyurdu. [364]

362 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7501
363 Tirmizi, 1488; Nesai, 4290 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7353
364 Ebu Davud, 2846; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2813

٣٩٩٧-٤٨/٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ سَمِعَ مُطَرِّفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ الْمُغَفَّلِ قَالَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلِ الْكِلَابِ ثُمَّ قَالَ مَا بَالُهُمْ وَبَالُ الْكِلَابِ ثُمَّ رَخَّصَ فِي كَلْبِ الصَّيْدِ وَكَلْبِ الْغَنَمِ

3997-48/6- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Ebu Teyyah'dan tahdis ettiğine göre o Mutarrif b. Abdullah'ı İbn Ma'kil'den naklen şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeklerin öldürülmesini emretti, sonra da: *"Köpeklerden onlara ne"* buyurdu, sonra da av köpeği ile çoban köpeğine ruhsat verdi. [365]

٣٩٩٨-٤٩/٧- وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ ابْنُ حَاتِمٍ فِي حَدِيثِهِ عَنْ يَحْيَى وَرَخَّصَ فِي كَلْبِ الْغَنَمِ وَالصَّيْدِ وَالزَّرْعِ

3998-49/7- Bunu bana Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti, bize Halid –yani b. el-Haris- tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. el-Hakim de tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. el-Velid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize en-Nadr haber verdi, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Vehb b. Cerir tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile hadisi rivâyet etti.

İbn Hatim hadisi Yahya'dan rivâyetinde: "Ve çoban köpeği, av köpeği ve tarla köpeğine ruhsat verdi" dedi. [366]

٣٩٩٩-٥٠/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ ضَارِي نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ

365 651 numaralı hadisin kaynakları

366 651 numaralı hadisin kaynakları

3999-50/8- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum: O İbn Ömer'den dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Çoban köpeği yahut eğitilmiş av köpeği dışında köpek barındıranın amelinde her gün iki kırat eksilir"* buyurdu. [367]

٤٠٠...-٥١/٩- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ نَقَصَ مِنْ أَجْرِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ

4000-51/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr de tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Zührî'den tahdis etti, o Sâlim'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Kim bir av köpeği yahut çoban köpeği dışında bir köpek barındıracak olursa ecrinden her gün iki kırat eksilir."* [368]

٤٠٠١-٥٢/١٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ ضَارِيَةٍ أَوْ مَاشِيَةٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ

4001-52/10- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti, Yahya b. Yahya, bize İsmail –ki o b. Cafer'dir- haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. O Abdullah b. Dinar'dan rivâyet ettiğine göre İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim eğitilmiş av köpeği yahut çoban köpeği dışında bir köpek barındıracak olursa her gün onun amelinden iki kırat eksilir"* buyurdu. [369]

٤٠٠٢-٥٣/١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ مُحَمَّدٍ وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَرْمَلَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ كَلْبَ صَيْدٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَوْ كَلْبَ حَرْثٍ

367 Buhari, 5482; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8376
368 Nesai, 4298; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6831
369 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7141

4002-53/11- Bize Yahya b.Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis etti. Yahya bize İsmail, Muhammed'den –ki o b. Ebu Harmele'dir- haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. (Muhammed) Sâlim b. Abdullah'tan, o babasından, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Her kim çoban köpeği yahut av köpeği dışında bir köpek barındırırsa her gün onun amelinden bir kırat eksilir"* buyurdu.

Abdullah dedi ki: Ebu Hureyre ise: "Yahut tarla köpeği" dedi. [370]

٤٠٠٣-٥٤/١٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ ضَارٍ أَوْ مَاشِيَةٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ قَالَ سَالِمٌ وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَقُولُ أَوْ كَلْبَ حَرْثٍ وَكَانَ صَاحِبَ حَرْثٍ

4003-54/12- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Veki' haber verdi, bize Hanzala b Ebu Süfyan, Sâlim'den tahdis etti, o babasından, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Her kim alıştırılmış av köpeği yahut çoban köpeği dışında bir köpek barındıracak olursa her gün onun amelinden iki kırat eksilir."* Buyurdu.

Sâlim dedi ki: Ebu Hureyre de: "Yahut tarla köpeği" derdi. Kendisi tarla sahibi birisi idi. [371]

٤٠٠٤-٥٥/١٣- حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيُّمَا أَهْلِ دَارٍ اتَّخَذُوا كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ كَلْبَ صَائِدٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِمْ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ

4004-55/13- Bize Davud b. Ruşeyd tahdis etti... Sâlim b. Abdullah babasından şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir aile halkı çoban köpeği yahut avcı köpeği dışında bir köpek edinecek olurlarsa her gün amellerinden iki kırat eksilir"* buyurdu. [372]

370 Nesai, 4302; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6796
371 Buhari, 5481; Nesai, 4295; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6750
372 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6776

٤٠٠٥--١٤/٥٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنِ اتَّخَذَ كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ زَرْعٍ أَوْ غَنَمٍ أَوْ صَيْدٍ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ

4005-56/14- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşar –lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Ebu'l-Hakem'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Ömer'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurdu diye tahdis ederken dinledim: *"Her kim tarla köpeği, çoban köpeği yahut av köpeği dışında bir köpek edinirse her gün onun ecrinden iki kırat eksilir"* [373]

٤٠٠٦-١٥/٥٧- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ وَلَا مَاشِيَةٍ وَلَا أَرْضٍ فَإِنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ قِيرَاطَانِ كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي الطَّاهِرِ وَلَا أَرْضٍ

4006-57/15- Bana Ebu't-Tahir ve Harmele de tahdis edip dedi ki... Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Her kim av, çoban ve arazi köpeği olmayan bir köpek barındıracak olursa her gün onun ecrinden iki kırat eksilir."*

Ebu't-Tahir'in hadisinde "Arazi köpeği" ifadesi yoktur. [374]

٤٠٠٧-١٦/٥٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنِ اتَّخَذَ كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ صَيْدٍ أَوْ زَرْعٍ انْتَقَصَ مِنْ أَجْرِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ قَالَ الزُّهْرِيُّ فَذُكِرَ لِابْنِ عُمَرَ قَوْلُ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ صَاحِبَ زَرْعٍ

373 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7366
374 Nesai, 4301; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13346

4007-58/16- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zühri'den haber verdi, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim çoban köpeği yahut av köpeği ya da ekin köpeği dışında bir köpek edinirse her gün onun ecrinden bir kırat eksilir."* Buyurdu.

Zührî dedi ki: İbn Ömer'e Ebu Hureyre'nin sözü aktarılınca o: "Allah'ın rahmeti Ebu Hureyre'ye olsun. O ekin sahibi birisiydi, dedi. [375]

٤٠٠٨-٥٩/١٧- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ الدَّسْتَوَائِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَمْسَكَ كَلْبًا فَإِنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ إِلَّا كَلْبَ حَرْثٍ أَوْ مَاشِيَةٍ

4008-59/17- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti… Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim tarla ya da çoban köpeği dışında bir köpek bulunduracak olursa her gün onun amelinden bir kırat eksilir"* buyurdu. [376]

٤٠٠٩-.../١٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

4009-…/18- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti… Bana Ebu Hureyre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını tahdis etti. [377]

٤٠١٠-.../١٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حَرْبٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4010-…/19- Bize Ahmed b. el-Munzir tahdis etti, bize Abdüssamed tahdis etti, bize Harb. Tahdis etti, bize Yahya b. Ebu Kesir bu isnad ile aynısını tahdis etti. [378]

---

375 Ebu Davud, 2488; Tirmizi, 1490; Nesai, 4300; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15271

376 Buhari, 2322; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15428

377 İbn Mace, 3204; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15390

378 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15267

٤٠١١-٦٠/٢٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ سُمَيْعٍ حَدَّثَنَا أَبُو رَزِينٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ اتَّخَذَ كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ وَلَا غَنَمٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ

4011-60/20- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Bize Ebu Rezîn tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim av köpeği, çoban köpeği olmayan bir köpek edinirse her gün onun amelinden bir kırat eksilir"* buyurdu.[379]

٤٠١٢-٦١/٢١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ أَنَّ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ سُفْيَانَ بْنَ أَبِي زُهَيْرٍ وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ شَنُوءَةَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا لَا يُغْنِي عَنْهُ زَرْعًا وَلَا ضَرْعًا نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ قَالَ آنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ إِي وَرَبِّ هَذَا الْمَسْجِدِ

4012-61/21- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Yezid b. Huzeyfe'den rivâyetini okudum: Buna göre es-Sâib b. Yezid ona şunu haber verdi: O Süfyan Ebu Zuheyr'i -ki o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Şenuelilerden bir adamdı- şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her kim ne bir ekine ne de bir davara faydası bulunmayan ve ihtiyacı olmayan bir köpeği barındıracak olursa her gün onun amelinden bir kırat eksilir"* buyururken dinledim. (es-Said) dedi ki: Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizzat sen mi dinledin dedi. O: Bu mescidin rabbine yemin ederim ki evet dedi.[380]

٤٠١٣-.../٢٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ أَخْبَرَنِي السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ أَنَّهُ وَفَدَ عَلَيْهِمْ سُفْيَانُ بْنُ أَبِي زُهَيْرٍ الشَّنَئِيُّ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

4013-.../22- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail, Yezid b. Huzayfe'den tahdis etti, bana es-Sâib b. Yezid'in ha-

379 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14610
380 Buhari, 2323, 3325; Nesai, 4296; İbn Mace, 3206; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4476

ber verdiğine göre yanlarına Şenûe'li Süfyan b. Ebu Zuheyr geldi ve dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip hadisi aynen rivâyet etti.[381]

Şerh

(3992-4013 numaralı hadisler)

(3992) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeklerin öldürülmesini emretti" başka bir rivâyette: (3993) "Köpeklerin öldürülmesini emretti ve Medine'nin köşebucağına... gönderdi" başka bir rivâyette (3994) "köpeklerin öldürülmesini emretti biz de Medine'ye ve Medine'nin etrafına dağıldık..." başka bir rivâyette (3995) av köpeği yahut çoban köpeği ya da davar köpeği olması dışında köpeklerin öldürülmesini emretti, İbn Ömer'e..." Cabir'in rivâyetinde (3996) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize köpekleri öldürmeyi emretti. Öyle ki çölden köpeği ile gelen bir kadıncağız... onu öldürürdük." ... ve: Çünkü o bir şeytandır buyurdu" İbnu'l Muvaffel'in rivâyetinde (3997) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) köpeklerin öldürülmesini emretti. Sonra: Köpeklerden onlara ne buyurdu... ruhsat verdi." Bir rivâyette de çoban, av ve tarla köpeğine ruhsat verdiği belirtilirken İbn Ömer'in rivâyet ettiği hadiste (3999) "her kim çoban köpeği ya da eğitilmiş av köpeği dışında bir köpek barındırırsa... iki kırat eksilir" bir başka rivâyette (4000) "ecrinden her gün bir kirat eksilir" Ebu Hureyre'nin rivâyetinde (4006) " her kim av köpeği, çoban köpeği ve arazi köpeği olmayan bir köpek barındırırsa her gün ecrinden iki kırat eksilir" yine ondan gelen bir diğer rivâyette (4007) "her gün ecrinden bir kırat eksilir." Süfyan b. Ebu Zuheyr'in rivâyetinde de: "Her kim... fayda vermeyen bir köpek barındırırsa her gün amelinden bir kırat eksilir."

İlim adamları kudurmuş köpek ile saldırgan köpeğin öldürüleceğini icma ile kabul etmiş olmakla birlikte zarar vermeyen köpeğin öldürülmesinde ihtilaf etmişlerdir. Mezhep âlimlerimizden İmamül Harameyn dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce bütün köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu sonra bunu nesh ederek simsiyah köpek dışındaki köpeklerin öldürülmesini yasakladı sonra da şeriatin hükmü ister siyah renk olsun ister başka renkte olsun herhangi bir zararı olmayan bütün köpeklerin öldürülmesinin yasaklanması üzerinde şer'i hüküm kesinleşip son halini aldı.

Onun sözünü ettiği bu hususa İbnu'l-Muğaffel'in hadisi delil gösterilir.

Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamlarının bir çoğu köpeklerin öldürülmesi ile ilgili hadisin delil alınacağı kanaatindedir. Onlara göre bundan istisna edilen av köpeği ve diğer köpekler müstesnâdır. Malik'in ve Maliki mezhebine men-

381 4012 numaralı hadisin kaynakları

sup âlimlerin görüşü budur. Bu görüşü kabul edenler de av köpeği ve benzeri köpeklerin öldürülmesi hükmü ile ilgili genel hükümden nesh mi edildiği yoksa öldürme emri önce bütün köpekler hakkında genel mi olduğu yoksa bunların dışındakiler için özel olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Başkaları ise bütün köpekleri edinmenin caiz olduğu, köpeklerin öldürülme emrinin ve siyah köpek dışında köpek barındırmanın yasaklığının nesh edildiği kanaatindedirler.

Kadı Iyaz dedi ki: Bana göre ilk yasaklama bütün köpekleri barındırmayı kapsayan genel bir yasak ve hepsinin öldürülmesi emri şeklinde genel bir emirdir. Sonra siyah köpek dışında köpeklerin öldürülmesi yasaklandı ve av köpeği, tarla köpeği ya da çoban köpeği dışındaki bütün köpeklerin barındırılması da menedildi.

Kadı Iyaz'ın yaptığı bu açıklama hadislerin zahirinden anlaşılandır. Buna göre İbn Muğaffel'in rivâyet ettiği hadis (3997) siyahın dışında kalan köpeklere has olur. Zira bu hadis geneldir ama diğer hadis ile ondan siyah köpek tahsis edilir.

Köpek barındırmaya gelince. Bizim mezhebimizin görüşüne göre ihtiyaçsız köpek barındırmak haramdır. Av, ekin ve davar için ise barındırılması caizdir. Evleri, yolları ve benzer yerleri korumak için caiz midir bu hususta iki görüş vardır.

Bir görüşe göre hadislerin zahirleri gereğince caiz değildir çünkü bu hadisler ekin, av ya da davar için olması hali dışındaki barındırmaları açıkça yasaklamaktadır. Bu iki görüşün daha sahih olanı hadislerden anlaşılan illet ile amel ederek istisna edilen bu üç tür köpeğe kıyas ile caiz olacağıdır. Bu illet ise duyulan ihtiyaçtır.

Av, ekin ya da davar için eğitmek üzere enik köpeği barındırmak caiz midir? Bu hususta da mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Daha sahih olana göre caiz olduğudur.

(3995) "İbn Ömer dedi ki: Ebu Hureyre'nin ekini var" Sâlim de diğer rivâyette (4003) "Ebu Hureyre: Yahut ziraat köpeği derdi, kendisi de ziraat sahibi idi." İlim adamları der ki: Bu Ebu Hureyre'nin rivâyetinin zayıf olduğuna ya da o rivâyet hakkında şüphe bulunduğuna işaret maksadı ile söylenmiş değildir. Aksine bunun anlamı şudur: O ziraatle uğraşan, tarlası ekili olan birisi olduğundan ötürü buna gereken itinayı göstermiş, bunu bellemiş, bunu sağlam bir şekilde kavramıştı. Çünkü adeten bir kimse eğer bir iş ile meşgul ise o hususta başkasının iyice bellemediği şeyleri beller, başkasının bilmediği kadar onun ile ilgili hükümleri bilir, öğrenir.

Müslim bu fazlalığı yani köpeğin ziraat için edinileceği ifadesini İbnu'l Muvaffel'in rivâyetinden, Süfyan b. Ebu Zuheyr'in rivâyetinden, onların Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyeti olarak zikretmektedir. Aynı şekilde Müslim bunu İbnu'l-Hakem'in rivâyeti olarak da zikretmektedir. Adı ise Abdurrahman b. Ebu Nu'm el-Beceli'dir. O bunu İbn Ömer'den diye rivâyet etmiştir. O halde İbn Ömer'in de bunu Ebu Hureyre'den işitip Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından söylendiğinden kesin olarak emin olunca o da bunu rivâyet etmeye başlamış ve daha önce bu fazlalık olmadığı bu hadisine eklemiştir. Ayrıca belli bir zamanda onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunu işitmiş olduğunu hatırlaması ve rivâyet ettiği bir başka zamanda ise bunu unutmuş olduğu için bu fazlalığı zikretmemiş olması ihtimali de vardır. Velhasıl Ebu Hureyre tek başına bu fazlalığı rivâyet etmiş değildir. Aksine bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyeti hususunda ashab-ı kiramdan bir topluluk da ona muvafakat etmiştir. Kendisi tek başına bunu rivâyet etmiş olsaydı dahi yine makbul bir rivâyet olur, rıza ile karşılanan ve ikram ile kabul olan bir rivâyet olurdu.

(3996) "Gözlerinin üstünde iki nokta bulunan simsiyah köpek" burada behinden kasıt, katıksız siyah demektir. İki noktadan kasıt ise siyah köpeğin gözleri üzerinde varlıkları bilinen iki beyaz noktadır. Bu görülen ve bilinen bir husustur.

"O bir şeytandır" ifadesini Ahmed b. Hanbel ve bazı mezhep âlimlerimiz simsiyah av köpeğinin avının caiz olmadığına ve öldürdüğü avın helal olmadığına delil göstermişlerdir. Çünkü böyle bir köpek bir şeytandır. Halbuki av köpeğinin avı helal olur.

Şafii, Malik ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu ise siyah köpeğin avı da başka köpekler gibi helaldir. Hadisten kasıt böyle bir köpeği köpek türünün dışına çıkarmak değildir. Bundan dolayı bir kabı ya da başka bir şeyi yalayacak olursa beyaz köpeğin yalamasından nasıl onu yıkamak gerekiyorsa onu da öylece yıkamak gerekir.

(3997) "Köpeklerden onlara ne" yani köpekler onları ilgilendirmez. Onları bıraksınlar, onlara ilişmesinler.

(3999) "Kim bir çoban köpeği yahut eğitilmiş bir av köpeği dışında bir köpek barındırırsa" ifade nüshaların bir çoğunda "dâri: eğitilmiş av köpeği" ile ye harfi ile yazılmıştır. Bazılarında ise ye'den sonra nasb ile bir elif getirilerek "dâriyen" şeklinde kaydedilmiştir. İkinci rivâyette (4001) "her kim av için eğitilmiş köpek dışında köpek barındıracak olursa" rivâyetinde ise bu lafız "dâriyetin" şeklindedir.

Kadı Iyaz'ın zikrettiği üzere birincisi ye ile "dâri" diğer rivâyet ye harfi hazfedilerek "dârin" diğeri ise "dâriyen" diye rivâyet edilmiştir. Bu son şeklin irab açısından durumu açıkça anlaşılmaktadır. Ye harfi ile "dârî" ve ye'siz "dâr(in)" ise "mâşiye: davar" anlamındaki lafza atfedilmek sureti ile ikisi de mecrurdur. Bu durumda mevsufun sıfatına izafe edilmesi türünden olur. Soğuk su ve cami mescid[382] gibi. Yüce Allah'ın: *"Batı tarafında"* (Kasas, 44) *"ve elbette ahiret yurdu"* (Nahl, 30) buyrukları bu türdendir. Bu türün açıklamaları daha önce defalarca geçti.

"Dârî" rivâyetinde ye harfinin sabit olması ise elif ve lamsız kullanıldığı taktirde nakıs isminde ye harfinin söyleneceği şeklindeki az rastlanılan söyleyişe uygundur. Halbuki meşhur olan bunun hazfedilmesidir. Buradaki "dârin" lafzının avcılığa alışmış köpekleri olan avcı adamın sıfatıdır. Ona bu şekilde dâri: av eğitimli denilmesi diğer rivâyetteki "davar köpeği (çoban köpeği) yahut av köpeği" şeklindeki tabirler gibi bir istiare olduğu da söylenmiştir.

(4001) "Kelbe dâriyetin: av için eğitilmiş köpek" rivâyeti ile ilgili olarak da şöyle demişlerdir. Bunun takdiri av için eğitilmiş köpekleri olan kimsenin köpeği müstesnâ demek olur. Dâri ise avcılık öğretilmiş ve buna alışmış demektir. Atra: sahibi ona avlanmayı öğretti demektir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın: Şüphesiz ki etin de şarabın daraveti gibi bir daraveti vardır (tiryakilik yapma özelliği vardır) sözünde de bu lafız kullanılmıştır. Bir topluluğun dediğine göre bu etin şarabın alışkanlığı gibi alışkanlık yapma özelliği vardır demektir. El-Ezheri dedi ki: Et yiyenlerin tıpkı şarap içenlerin şarabı devamlı içmeleri gibi et yeme alışkanlıkları olur. Nasıl ki şaraba alışmış olan hemen hemen şarabsız yapamıyorsa, ete alışanın durumu da böyledir demektir.

(4000) "Ecrinden –bir rivâyette: amelinden- her gün iki kırat eksilir" ve başka rivâyette bir kırat eksilir denilmektedir.

Amelinden eksilir rivâyetinin manası amelinin ecrinden eksilir şeklindedir. Kırat ise burada yüce Allah tarafından bilinen bir miktardır. Maksat ise onun amelinin ecrinin bir kısmının eksildiğidir.

---

382 "Soğuk su ve cami mescid" Türkçe olarak mevsufun sıfatına izafe edilmesi (isim tamlaması) şeklinde bir tercüme değildir. Örneğe uygun olarak tıpkı tercüme: "Soğuğun suyu ve caminin mescidi" şeklinde olmalıdır. Arapça'da ifade böyle olsa da maksat yine –Tercüme'de gösterildiği gibi- isim tamlaması değil, sıfat tamlaması şeklindeki ifadedir. Merhum şarih Nevevî, bu açıklamalarıyla hadisteki bu ibarenin bu şekildeki rivâyetinin bir isim tamlaması suretinde olmakla birlikte sıfat tamlaması anlamında olduğunu anlatmak istemektedir. (Çeviren)

Rivayetlerde farklı olarak "bir kırat" ve "iki kırat" şeklinde ihtilaflı gelmesine gelince şöyle açıklanmıştır: Bu muhtemelen birinin eziyeti diğerinden daha fazla olan ve her ikisindeki ayrı özellikler sebebi ile iki tür köpek hakkında söylenmiştir. Ya da bu yerlerin farklılığı dolayısı ile değişiklik göstermiş olabilir. İki kırat faziletinin üstünlüğü dolayısı ile özel olarak Medine'de, bir kırat ise Medine'nin dışındaki yerlerde yahut iki kırat şehirlerde veya şehirlere benzer kasabalarda, bir kırat ise çöllerde ya da iki ayrı zamanda bunları sözkonusu etmiş ve önce bir kıratı zikretmiş sonra da vebali daha ağırlaştırarak iki kıratı zikretmiş olabilir.

Mezhep âlimlerimizden er-Rûyânî, el-Bahr adlı kitabında şöyle demektedir: Ayrıca hangi amelinden eksileceği hususunda da ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Onun geçmiş amelinden eksileceği söylendiği gibi gelecekteki amelinden eksileceği de söylenmiştir. Diğer taraftan kıratın nereden eksileceği hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Gündüz amelinden bir kırat ve gece amelinden bir kırat denildiği gibi farz amelinden bir kırat nafile amelinden de bir kırat eksileceği de söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

Köpek barındırmaktan ötürü ecrin eksiliş sebebinin ne olduğu hususunda da ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Meleklerin köpek sebebi ile evine girmediğinden dolayı olduğu söylendiği gibi, gidip gelenleri korkutmasından ve onların üzerine yürümesinden ötürü ulaşan eziyet sebebi ile olduğu da söylenmiştir. Sebebinin, edinilmesi yasak olanı edinmesi ve bu hususta isyan etmesi dolayısı ile ona bir ceza olduğu da söylenmiştir. Köpek sahibinin farkına varmadığı zamanlarda kap-kacağı yalaması gibi bir halin ortaya çıkıp onu yıkamaması gibi bir hale düştüğünden dolayı olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

(4012) "Kim kendisine ekin ya da davarları hususunda kendisine faydası olmayan bir köpek barındırırsa" burada darh'dan (aslında hayvan memesi demektir) kasıt diğer rivâyetlerde görüldüğü gibi davarlardır. Yani her kim ekin ve davar dışında bir sebeple bir köpek barındıracaksa anlamındadır.

(4013) "Yanlarına Süfyan b. Ebu Zuheyr eş-Şeneî (Şenûe'li) geldi" Burada "eş-Şeneî" nisbeti nüshaların bir çoğunda fethalı şin ve sonra fethalı bir nun sonra kesreli bir hemze iledir. Ezd-i Şenue'ye nisbettir. İtimad olunan bazı nüshalarda ise vav ile "eş-Şenevî" diye kaydedilmiştir. Bu da teshîl (söyleyiş için kolaylaştırma) yapılmış olarak sahihtir. Buhari'nin bazı ravileri de bunu aslına uygun olarak nun harfi ötreli "Şenuvî" diye rivâyet etmişlerdir.

١١/٣٢- بَاب حِلِّ أُجْرَةِ الْحِجَامَةِ

11/32 HACAMAT ÜCRETİNİN HELAL OLDUĞU BABI

٤٠١٤-٦٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ كَسْبِ الْحَجَّامِ فَقَالَ احْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَكَلَّمَ أَهْلَهُ فَوَضَعُوا عَنْهُ مِنْ خَرَاجِهِ وَقَالَ إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ أَوْ هُوَ مِنْ أَمْثَلِ دَوَائِكُمْ

4014-62/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail –b. Cafer'i kastediyorlar- Humeyd'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Malik'e hacamatçının kazancına dair soru soruldu. O şu cevabı verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacamat yaptırdı. Onu Ebu Tayba adında birisi hacamat etti. Ona iki sa buğday verilmesini emir buyurdu. Ayrıca sahipleri ile konuştu onlar da ondan kendilerine getirmesini istedikleri geliri düşürdüler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Şüphesiz en üstün tedavi yolunuz hacamattır yahut da o sizin tedavinizin en üstün şeklidir"* buyurdu. [383]

٤٠١٥-٦٣/٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِي الْفَزَارِيَّ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ سُئِلَ أَنَسٌ عَنْ كَسْبِ الْحَجَّامِ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ وَلَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْغَمْزِ

4015-63/2- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Mervan –yani el-Fezair- Humeyd'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes'e hacamatçının kazancı hakkında soru soruldu: O da aynısını zikretti, ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhakkak en faziletli tedaviniz hacamat ve kust-i bahrîdir. Çocuklarınızın ise bademciklerini sıkarak işkence etmeyin."* buyurdu. [384]

٤٠١٦-٦٤/٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ دَعَا النَّبِيُّ ﷺ غُلَامًا لَنَا حَجَّامًا فَحَجَمَهُ فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ أَوْ مُدٍّ أَوْ مُدَّيْنِ وَكَلَّمَ فِيهِ فَخُفِّفَ عَنْ ضَرِيبَتِهِ

383 Tirmizi, 1278; Tuhfetu'l-Eşrâf, 580

384 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 769

4016-64/3- Bize Ahmed b. el-Hasan b. Hiraş tahdis etti, bize Şebabe tahdis etti, bize Şu'be, Humeyd'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacamatçı bir köleyi çağırdı. Ona hacamat yaptıktan sonra kendisine bir sa yahut bir mud ya da iki mud verilmesini emir buyurdu. Ayrıca onun hakkında da (sahipleri ile) konuştu. Böylelikle onun ödemek zorunda olduğu vergisi hafifletildi. [385]

٤٠١٧-٦٥/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ وُهَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ احْتَجَمَ وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ وَاسْتَعَطَ

4017-65/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Affân b. Müslim tahdis etti, (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Mahzûmî haber verdi. (Affân ile) ikisi Vuheyb'den rivâyet etti. Bize İbn Tâvus babasından tahdis etti, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacamat yaptırdı, hacamatçıya ücretini verdi ve burnuna ilaç çekti. [386]

٤٠١٨-٦٦/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِعَبْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ عَاصِمٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ حَجَمَ النَّبِيَّ ﷺ عَبْدٌ لِبَنِي بَيَاضَةَ فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ ﷺ أَجْرَهُ وَكَلَّمَ سَيِّدَهُ فَخَفَّفَ عَنْهُ مِنْ ضَرِيبَتِهِ وَلَوْ كَانَ سُحْتًا لَمْ يُعْطِهِ النَّبِيُّ ﷺ

4018-66/5- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd –lafız Abd'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Âsım'dan haber verdi, o Şa'bî'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Beyada oğullarına ait bir köle hacamat yaptı, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ona ücretini verdi, efendisi ile de konuşup onun vergisini hafifletti. Eğer (hacamatçıya ücret vermek) haram olsaydı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona vermezdi. [387]

385 Buhari, 2281; Tuhfetu'l-Eşrâf, 691
386 Buhari, 2278, 5691; Müslim, 5713; İbn Mace, 2162 –muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5709
387 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5772

Şerh

(4014-4018 numaralı hadisler)

Bu babta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hacamat yaptırdığı ve hacamatçıya ücretini verdiğine dair hadisleri zikretmektedir. İbn Abbas da: "Eğer hacamatçıya ücret vermek haram olsaydı ona vermezdi" demiştir. Az önce köpeğin bedelinin haram kılındığı babında ilim adamlarının hacamatçının ücreti hususundaki görüş ayrılıkları geçti. Bu hadisi şeriflerde hacamatın kendisinin mübah olduğunu ve hacamatın tedavilerin en üstünü olduğunu ifade ettiği gibi bu hadislerde tedavinin de mübahlığı tabiblik yolu ile tedaviye karşılık ücret almanın mübah olduğu, hak sahipleri ve alacaklılar nezdinde alacaklarını bir miktar hafifletmeleri için şefaatte (iltimasta) bulunulabileceği, aynı zamanda kölenin kendi rızası ile efendisinin de rızası ile muharece yapmanın cevaz olduğu da anlaşılmaktadır. Muharece ise efendinin kölesine, sen kazan ve elde ettiğin kazançtan –mesela- her gün bana bir dirhem ver. Gerisi senin olsun. Yahut da her hafta bana şu kadar şu kadar ver, gerisi senin olsun demesi sureti ile de olur. Her ikisinin de rızası şarttır.

"Ona Ebu Taybe hacamat yaptı" Ebu Taybe, Beyâda oğullarının bir kölesi olup adı Nâfi'di. Başkası olduğu da söylenmiştir.

"Bademciklerini (boğazlarını) sıkarak çocuklarınıza işkence yapmayın." Yani uzre denilen bir boğaz ağrısı sebebi ile çocuğunuzun boğazını sıkmayın. Aksine onu ud-i hindi olarak bilinen kust-i bahrî ile tedavi ediniz.

١٢/٣٣- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ الْخَمْرِ

12/33- ŞARAP (İÇKİ) ALIŞVERİŞİNİN HARAM KILINMASI BABI

٤٠١٩-١/٦٧- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى أَبُو هَمَّامٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَخْطُبُ بِالْمَدِينَةِ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ تَعَالَى يُعَرِّضُ بِالْخَمْرِ وَلَعَلَّ اللهَ سَيُنْزِلُ فِيهَا أَمْرًا فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهَا شَيْءٌ فَلْيَبِعْهُ وَلْيَنْتَفِعْ بِهِ قَالَ فَمَا لَبِثْنَا إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ اللهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْخَمْرَ فَمَنْ أَدْرَكَتْهُ هَذِهِ الْآيَةُ وَعِنْدَهُ مِنْهَا شَيْءٌ فَلَا يَشْرَبْ وَلَا يَبِعْ قَالَ فَاسْتَقْبَلَ النَّاسُ بِمَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْهَا فِي طَرِيقِ الْمَدِينَةِ فَسَفَكُوهَا

4019-67/1- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî tahdis etti, bize Abdula'lâ b. Abdula'lâ Ebu Hemmâm tahdis etti, bize Said el-Cureyrî, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Medine'de hutbe verip şöyle buyururken dinledim: *"Ey insanlar! Şüphesiz yüce Allah şarap hakkında telmihte bulunmaktadır. Yakında onun hakkında bir emir indirmesi umulur. Bu sebeple yanında şarap bulunan bir kimse onu ya satsın yahut ondan (bir şekilde) yararlansın."* (Ebu Said), dedi ki: Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz yüce Allah şarabı haram kıldı. Kim yanında bir miktar şarap varken bu âyet de ona ulaşacak olursa artık onu içmesin ve onu satmasın"* buyurdu. Bunun üzerine Müslümanlar yanlarında bulunan şarapları alıp Medine'nin yollarına döktüler. [388]

٤٠٢٠-٦٨/٢- حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ أَنَّهُ جَاءَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَغَيْرُهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ السَّبَإِيِّ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ عَمَّا يُعْصَرُ مِنَ الْعِنَبِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِنَّ رَجُلًا أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَاوِيَةَ خَمْرٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَهَا قَالَ لَا فَسَارَّ إِنْسَانًا فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَ سَارَرْتَهُ فَقَالَ أَمَرْتُهُ بِبَيْعِهَا فَقَالَ إِنَّ الَّذِي حَرَّمَ شُرْبَهَا حَرَّمَ بَيْعَهَا قَالَ فَفَتَحَ الْمَزَادَةَ حَتَّى ذَهَبَ مَا فِيهَا

4020-68/2- Bana Süveyd b. Said de tahdis etti, bize Hafs b. Meysere, Zeyd b. Eslem'den tahdis etti, o Mısır ahalisinden bir adam olan Abdurrahman b. Va'le'den tahdis ettiğine göre Abdullah b. Abbas'ın yanına geldi. (H.) Bana -lafız kendisine ait olmak üzere- Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bize Malik b. Enes ve başkaları da Zeyd b. Eslem'den haber verdi o -Mısır ahalisinden- Abdurrahman b. Va'le'den rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Abbas'a sıkılarak elde edilen üzüm suyu hakkında soru sordu. İbn Abbas şu cevabı verdi: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir tulum şarap hediye etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Allah'ın bunu haram kılmış olduğunu biliyor musun"* buyurdu. Adam: Hayır deyip, birisi ile gizlice konuşunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Ona gizlice ne söyledin"* buyurdu.

388 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 33

Adam: Ona bunu satmasını emrettim, deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz içilmesini haram kılan onun satılmasını da haram kılmıştır"* buyurdu.

(İbn Abbas), dedi ki: Bunun üzerine adam tulumun ağzını açıp içinde ne varsa onu boşalttı. [389]

٤٠٢١-.../٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِثْلَهُ

4021-.../3- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti... Abdurrahman b. Va'le'nin Abdullah b. Abbas'dan rivâyetine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [390]

٤٠٢٢-٦٩/٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا نَزَلَتْ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاقْتَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاسِ ثُمَّ نَهَى عَنْ التِّجَارَةِ فِي الْخَمْرِ

4022-69/4- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim tahdis etti -Zuheyr bize tahdis etti derken İshak bize Cerir haber verdi, dedi.- O Mansur'dan, o Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesruk'dan, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bakara sûresi'nin sonlarındaki âyetler nazil olduktan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıkıp o âyetleri insanlara okudu, sonra onlara şarap ticaretini yapmayı yasakladı. [391]

٤٠٢٣-٧٠/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا أُنْزِلَتْ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرِّبَا قَالَتْ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى الْمَسْجِدِ فَحَرَّمَ التِّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ

389 Nesai, 4678; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5823

390 4020 numaralı hadisin kaynakları

391 Buhari, 459, 2084, 2226, 4540, 4541, 4542, 4543 -muallak olarak-; Ebu Davud, 3490, 3491; Nesai, 4679; İbn Mace, 3382; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17636

4023-70/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- tahdis etti, İshak bize Ebu Muaviye haber verdi, derken diğer ikisi tahdis etti,, dedi. O, A'meşden, o Müslim'den, o Mesruk'dan, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bakara sûresi'nin sonlarında faiz ile ilgili âyet-i kerimeler nazil olunca, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescide çıkıp içki ticaretinin haram olduğunu ilan etti. [392]

Şerh

(4019-4023 numaralı hadisler)

(4019) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz Allah şarap hakkında imada bulunmaktadır"* buyruğu... Medine'nin sokaklarına döktüler."

Bu hadis-i şerifte şeriatın hükmü gelmeden önce eşya ile ilgili haram oluşun da başka bir hükmün de teklifinin sözkonusu olmayacağına delil bulunmaktadır. Bu mesele ile ilgili usül âlimleri arasındaki görüş ayrılığı meşhurdur. Daha sahih olan görüş, şer'i hüküm gelmeden önce herhangi bir hükmün de mükellefiyetin de sözkonusu olmayacağıdır. Çünkü yüce Allah: *"Biz bir rasül göndermedikçe azap ediciler değiliz"* (İsra, 15) buyurmaktadır.

Bu hususstaki ikinci görüş ise eşya ile ilgili asli hüküm şeriatte hükmün başka türlü olduğuna dair delil gelinceye kadar haram oluştur. Üçüncü görüşe göre ise aslolan mübahlıktır. Dördüncü görüşe göre ise aslolan tevaffuk (denilen hüküm vermemek)dir.

Bu gibi görüş ayrılıkları nefes alıp vermek ve buna benzer olmazlarsa, hayatın imkansız olduğu zorunlu işler içindir. Bunların haram olmadıklarında bir görüş ayrılığı yoktur. Ancak ta'kat getirilemeyen mükellefiyetlerin de konulmasının caiz olduğunu söyleyenlere göre bu caizdir.

Yine bu hadis-i şerifte dinleri ve dünyaları ile ilgili hususlarda Müslümanlara karşılık beklemeden nasihatta bulunup, iyi ve doğruyu göstermeye delil bulunmaktadır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) helal hükmü devam etmekte iken ellerini çabuk tutarak şaraptan yararlanma yoluna gitmelerini öğütlemiştir.

(4019) *"İçmesin ve satmasın"* diğer rivâyette (4020) *"onu içmeyi haram kılan onu satmayı da haram kılmıştır"* buyruklarından şarabın haram kılındığı hükmü anlaşılmaktadır. Bu hüküm üzerinde de icma vardır. Şafii'ye ve ona muvafakat edenlere göre bunun haram oluş illeti, necis olması ya da onda maksat olarak gözetilebilecek mübah bir menfaatin bulunmamasıdır.

392 4022 numaralı hadisin kaynakları

Bu sebeple de gübre, güvercin pisliği ve diğer necis şeylerin hükmü de onun hükmü gibi kabul edilir. Aynı şekilde avcılıkta kullanılamayan yırtıcı hayvanlar, haşerat, tek bir buğday tanesi ve buna benzer kendilerinden yararlanılma maksadı güdülemeyen şeyler de onun kapsamına sokulur ve bu gibi şeylerin hiçbirisinin satılması caiz olmaz.

Sünen adlı hadis kitaplarında yer alan ve İbn Abbas'dan rivâyet edilen meşhur hadise göre de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah herhangi bir topluma bir şeyi yemeyi haram kılarsa onun bedelini de onlara haram kılmış olur"* hadisi ise kendisinden gözetilen maksat yenilmesi olan şeyler hakkında yorumlanır. Köle, katır, evcil eşek gibi değerlerden farklı hükme tabidir. Çünkü bu gibi değerlerin yenilmesi haram olmakla birlikte alım satımları icma ile caizdir.

(4019) *"Her kime bu âyet ulaşırsa"* yani kendisi hayatta iken bu âyet kime ulaşırsa demektir. Ayetten kasıt ise: *"Şüphesiz içki, kumar... şeytan işlerinden bir pisliktir"* (Maide, 90) âyetidir.

"İnsanlar ellerinde bulunan şarapları alıp Medine'nin sokaklarına döktüler." Bu ifade şarabı sirkeye dönüştürme işleminin haram olduğuna ve bir an önce onu dökmek için eli çabuk tutmanın vacip olduğuna, alıkoymanın haram olduğuna delildir. Şayet şarabı sirkeye dönüştürmek caiz olsaydı mutlaka Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu onlara açıklaması ve daha önce onu haram kılacak hükmün inişini beklediği sırada ondan yararlanmaya onları teşvik edip, bu hususta kendilerine öğüt verdiği gibi onu boşuna heder etmelerini de yasaklayacaktı. Aynı şekilde o ölmüş koyunun derisini tabaklayarak ondan yararlanmalarına dikkatlerini çektiği gibi yine bu hususta onları uyarırdı.

Şarabın sirkeye dönüştürülmesinin haram olduğunu ve bu yolla temiz olmayacağını söyleyenler arasında Şafii, Ahmed, Sevri ve kendisinden gelen iki rivâyetten daha sahih olanına göre İmam Malik de vardır. Şarabı sirkeye dönüştürmeyi ise Evzâî, Leys, Ebu Hanife ve kendisinden gelen bir rivâyete göre Malik caiz görmüşlerdir.

Şarabın kendiliğinden sirkeye dönüşmesi halinde ise hepsine göre tahir (temiz) olur. Ancak Maliki mezhebine mensup Sahnun'dan nakledilen yine tahir olmayacağı görüşü bundan müstesnadır.

(4020) "Abdurrahman b. Va'le es-Sebeî" Sebe'e nisbetle böyle denilir. Ona dair açıklamalar daha önce taharet bölümünde tabaklama ile ilgili hadiste geçmiş bulunmaktadır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine şarab hediye eden kişiye: *"Allah'ın onu haram kıldığını biliyor musun?"* demesine gelince; bu sorunun o adamın durumunu bilmek için sormuş olma ihtimali vardır. Eğer o adam şarabın haram kılınmış olduğunu bildiği halde hediye etmişse Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu hediye olarak getirmesine yanında alıkoyup onu taşımasına tepki gösterir, bundan dolayı onu azarlardı. Fakat kendisine bunun hükmünü bilmediğini haber verince onu mazur gördü. Göründüğü kadarı ile bu olay içkinin haram kılınmasından kısa bir süre sonra haram kılındığı hükmü yaygınlık kazanmadan cereyan etmiştir.

Buradan haram kılındığını bilmeden bir masiyet işleyen bir kimsenin günahkâr olmayacağı ve bundan dolayı azarlanmayacağı hükmü de anlaşılmaktadır.

"Bir kişi ile gizlice konuştu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *Ona gizlice ne söyledin* diye sorunca adam: Ona bu içkiyi satmasını emrettim, dedi." Gizlice konuşan ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hitap ettiği şahıs, şarap tulumunu hediye olarak getiren şahsın kendisidir. Nitekim bundan başka bir rivâyette bu böylece açıklanmış olarak gelmiş ve bu adamın da Devslilerden olduğu belirtilmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bazı şarihler bir başka adam olduğunu sanarak hata etmişlerdir.

Hadiste bir kişinin bir başkasının bazı sırları hakkında soru sormasının caiz olduğuna delil bulunmaktadır. Eğer gizlenmesi gereken bir husus ise onu saklar değilse onu söyler.

"Tulumun ağzını açtı" buradan tulum anlamındaki "mezat" lafzı çoğu nüshalarda bu şekilde sonunda he (yuvarlak te) bulunmaksızın zikredilmiştir. Bazılarında ise de sonu he ile "el mezade" şeklindedir.

Hadisin baş tarafında ise "bir tulum (raviye) hediye etti" denilmektedir. Bu da mezat ile aynı şeydir. Ebu Ubeyd: Her iki kelime de aynı anlamdadır derken İbnu's-Sikkit ona ancak mezade denilir. Raviye ise özel olarak (su) taşıyan devenin adıdır demiş olmakla birlikte tercih olunan Ebu Ubeyd'in açıklamasıdır. Bu hadis de Ebu Ubeyd'in lehine bir delildir. Çünkü tuluma hem raviye hem mezade adını vermiştir.

Dilcilerin, dediklerine göre tuluma "raviye" adının veriliş sebebi o tulum sahibi onunla beraber olanların su ihtiyaçlarını karşıladığı ve onları suya kandırdığı için verilmiştir. Mezade adının verilmesi ise yolculuk ve başka zamanlarda suyun azık olarak o tuluma doldurulmasından dolayıdır. Bu ismin ona veriliş sebebinin daha da genişlemesi için derisine ilave (ziyade) yapılması olduğu da söylenmiştir.

"Tulumun ağzını açtı..." ifadesinde içki saklanan kapların kırılmayacağına ve yırtılıp parçalanmayacağına ama sadece içindekilerin döküleceği şeklindeki Şafii mezhebinin ve cumhurun görüşünün lehine delil bulunmaktadır. Malik'den de bu hususta iki rivâyet gelmiştir. Bu iki rivâyetin biri cumhurun kanaati gibidir. İkincisine göre ise içki kabı kırılır, kırba ve tulumlar parçalanır. Ancak bu görüş zayıftır. Herhangi bir asli dayanağı yoktur. Ebu Talha'nın küpleri kırdıklarına dair rivâyet ettiği hadise gelince bu uygulamayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emri olmaksızın kendiliklerinden yapmışlardır.

(4022-4023) "Faiz hakkında Bakara sûresi'nin sonundaki âyetler nazil olunca... sonra *içki ticaretini haram kıldı.*" Kadı Iyâz ve başkaları der ki: İçkinin haram kılınması âyeti Maide sûresi'ndedir. Maide sûresi'ndeki bu buyruklar ise faiz ile ilgili âyetlerden uzun bir süre önce nazil olmuştur. İçkinin haram kılındığı zaman içki ticaretinin de haram olduğunu haber vermiş olması sonra da faiz ile ilgili âyetin inişinden sonra ikinci bir defa olarak pekiştirmek ve hükmün yaygınlık kazanması hususunda işi ileriye götürmek amacıyla bir defa daha haram kıldığını haber vermiş olma ihtimali vardır. Belki de daha önce içki ticaretinin haram olduğu hükmü kendisine ulaşmamış bulunan kimseler bu (son) mecliste de hazır bulunmuş olabilir. Allah en iyi bilendir.

١٣/٣٤- بَاب تَحْرِيمِ بَيْعِ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ

13/34- İÇKİNİN, MEYTENİN, DOMUZUN VE PUTLARIN SATIŞININ HARAM KILINMASI BABI

٤٠٢٤-١/٧١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَامَ الْفَتْحِ وَهُوَ بِمَكَّةَ إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهُ يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ وَيُدْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ وَيَسْتَصْبِحُ بِهَا النَّاسُ فَقَالَ لَا هُوَ حَرَامٌ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا حَرَّمَ عَلَيْهِمْ شُحُومَهَا أَجْمَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ

4024-71/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den tahdis etti, o Ata b. Ebu Rebâh'dan, o Câbir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mekke'nin fethedildiği sene o Mekke'de iken şöyle buyururken dinlemiştir: *"Şüphesiz Allah*

ve Rasûlü içkinin, meytenin, domuzun ve putların satışını haram kılmıştır." Bunun üzerine: Ey Allah'ın Rasûlü! Meyte'nin yağları hakkında ne buyurursun. Çünkü o yağlarla gemiler sıvanır, deriler onunla yağlanır ve insanlar onu yakarak aydınlanırlar diye sorulunca O: *"Hayır o(nlar) haramdır"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu esnada: *"Allah Yahudileri kahretsin. Şüphesiz aziz ve celil Allah onlara hayvanların iç yağlarını haram kılınca onlar o yağları erittikten sonra sattılar ve onun bedelini yediler"* buyurdu. [393]

٤٠٢٥-.../٢- ثَمَنَهُ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ يَعْنِي أَبَا عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ

4025-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu Üsâme, Abdulhamid b. Cafer'den tahdis etti, o Yezid b. Ebu Habib'den, o Ata'dan, o Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mekke'nin fethedildiği sene şöyle buyururken dinledim: (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Dahhâk -yani Ebu Âsım- Abdulhamid'den tahdis etti, bana Yezid b. Ebu Habib tahdis edip, dedi ki: Ata, bana Câbir b. Abdullah'tan şöyle dedi. diye mektup yazdı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mekke'nin fethedildiği sene şöyle buyururken dinledim deyip Leys'in hadisinin aynısını rivâyet etti. [394]

٤٠٢٦-٣/٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ بَلَغَ عُمَرَ أَنَّ سَمُرَةَ بَاعَ خَمْرًا فَقَالَ قَاتَلَ اللهُ سَمُرَةَ أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَعَنَ اللهُ الْيَهُودَ حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا

393 Buhari, 2236, 4633, 4296; Ebu Davud, 3486, 3787; Tirmizi, 1297; Nesai, 4267, 4683; İbn Mace, 2167; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2494

394 4024 numaralı hadisin kaynakları

4026-72/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti, o Tâvus'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ömer (radıyallâhu anh)'a Semura'nın içki sattığı haberi ulaşınca: Allah Semura'yı kahretsin. O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah Yahudileri lanetlesin. Onlara iç yağları haram kılındığı halde onlar o yağları eritip sattılar"* buyurduğunu bilmiyor mu? [395]

٤٠٢٧-.../٤- حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4027-.../4- Bize Umeyye b. Bistam tahdis etti, bize Yezid b. Zureyh tahdis etti, bize Ravh -yani b. el-Kasım- Amr b. Dinar'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti. [396]

٤٠٢٨-٧٣/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الشُّحُومَ فَبَاعُوهَا وَأَكَلُوا أَثْمَانَهَا

4028-73/5- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bize İbn Şihâb, Said b. el-Müseyyeb'den haber verdiğine göre ona Ebu Hureyre'den diye tahdis etti, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Allah Yahudileri kahretsin. Allah onlara iç yağlarını haram kıldığı halde onlar o yağları satıp paralarını yediler"* buyurdu. [397]

٤٠٢٩-٧٤/٦- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ حَرَّمَ عَلَيْهِمُ الشَّحْمَ فَبَاعُوهُ وَأَكَلُوا ثَمَنَهُ

---

395 Buhari, 2223, 3460; İbn Mace, 3383; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10501

396 4026 numaralı hadisin kaynakları

397 Hadisi yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13199

4029-74/6- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah Yahudileri kahretsin. Onlara iç yağını haram kıldı, onlar da onu satıp parasını yediler"* buyurdu. [398]

Şerh

(4024-4029 numaralı hadisler)

(4024) "Câbir (radıyallâhu anh)'dan rivâyete göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mekke'nin fethedildiği sene Mekke'de bulunuyorken şöyle buyurduğunu dinlemiştir..."

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hayır, o haramdır"* buyruğu şu demektir: Hayır onu satmayın, onu satmak haramdır. Burada zamir yararlanmaya değil satmaya aittir. Şafii ve onun mezhebine mensup ilim adamlarına göre sahih olan kanaat budur. Onların kanaatine göre gemilerin yağlanmasında ve aydınlanmak için kullanmak ve buna benzer yemenin dışında ve Âdemoğlunun bedenine sürmenin dışında bir yolla yararlanmak caizdir. Aynı şekilde Ata b. Ebu Rebâh ve Muhammed b. Cerir et-Taberi de böyle demiştir. Cumhur ise hiçbir şekilde ondan yararlanmak caiz değildir. Buna sebep ise meyteden yararlanma ile ilgili yasağın ifadesinin genel olmasıdır. Bundan tek istisna nas ile tahsis olunandır ki, o da tabaklanmış olan deridir.

Zeytin yağı, sade yağ ve buna benzer necaset bulaşmış yağlara gelince; bu gibi yağları aydınlanmak ve buna benzer yemenin ve bedene sürmenin dışındaki yollarda kullanmak yahut da zeytin yağından sabun yapmak ya da necaset bulaşmış balı arıya yedirmek yahut da meyteyi (leşi) köpeklerine yedirmek yahut necis bir yiyeceği bineklerine, hayvanlarına yedirmek caiz midir? Bu hususta selef âlimleri arasında görüş ayrılığı vardır. Mezhebimizdeki sahih görüş ise bütün bu hususların caiz olduğudur.

Kadı Iyâz İmam Malik'den ve Ashab-ı kiramın bir çoğundan Şafii, Sevri, Ebu Hanife, onun mezhebine mensup ilim adamlarından ve Leys b. Sa'd'dan diye nakletmiş olup, şunları söylemektedir: Buna yakın bir görüş, Ali, İbn Ömer, Ebu Musa, Kasım b. Muhammed, Sâlim b. Abdullah Ömer'den de rivâyet edilmiştir. (Kadı der ki): Ebu Hanife, onun mezhebine mensup âlimler, Leys ve başkaları durumunu açıklaması halinde necis olan zeytin yağını satmayı caiz kabul etmişlerdir. Abdulmelik b. el-Mâcişun, Ahmed b. Hanbel ve Ahmed b. Salih ise bütün bunların herhangi birisi ile herhangi bir şeyde yararlanmak caiz değildir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

---

398 Buhari, 2224; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13327

İlim adamları der ki: Meyte'nin satışının haram olmasının genel hükmünün kapsamına bizim tarafımızdan öldürülmesi ve kâfirler tarafından satın alınması ve onun karşılığında bedel ödenmesi isteğinin bulunması halinde de kâfirin leşini satmak haramdır. Çünkü hadis-i şerifte belirtildiği üzere Müslümanlar Hendek gazasında NEvfâl b. Abdullah el-Mahzûmî'yi öldürmüşler, kâfirler onun cesedine karşılık Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e on bin dirhem vermişler, Allah Rasûlü ise o parayı onlardan almadan onun cesedini kendilerine vermiştir." Tirmizi de buna yakın bir hadis rivâyet etmiştir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Meyte'nin, içkinin ve domuzun satışının haram kılınış illeti necis oluşlarıdır. O halde bu hüküm necis olan her bir şeyi kapsamına alır.

Putların satışının haram kılınış illeti ise onların mübah olan bir faydalarının bulunmayışıdır. Eğer kırılmaları halinde kırıntıları ve parçaları ile yararlanılabilecek ise bunların satışının sıhhati hususunda mezhep âlimlerimizin meşhur bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Onlardan kimileri nehyin zahiri ifadesi ve mutlaklığını göz önünde bulundurarak yasak olduğunu söylerken kimisi de yararlanılabilme esasına dayanarak caiz kabul etmiş ve hadisi parçaları ile yararlanılması mümkün olmayan putlar hakkında yahut da özel olarak putlar ile ilgili kerahetin tenzihi olduğu şeklinde yorumlamışlardır.

Meyte, içki ve domuza gelince. Müslümanlar bunların her birinin satışının haram olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu hadis-i şerif yenilmesi ve kendisi ile yararlanılması helal olmayan bir şeyin satışının da caiz olmadığı ve yine hadis-i şerifte sözkonusu edilmiş iç yağlarında olduğu gibi bedellerini yemenin de helal olmadığı hükmü anlaşılmaktadır. Bazı Yahudi ve inkarcılar buna evlada babasından bir cariye miras kalıp, baba bu cariye ile cima etmiş ise oğluna haram olur. Bununla birlikte böyle bir cariyeyi oğlunun satıp bedelini yemesi de ona helaldir demişlerdir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu yeterli bilgiye sahip olmayan kimselere karşı bir saptırıcı ifadedir. Çünkü babanın bu durumdaki cariyesi oğluna o cariyeden cinsel yolla yararlanmanın dışında herhangi bir hususu haram değildir. O cariye ile cinsi bakımdan yararlanmak ise diğer insanlara helaldir. Bu durumdaki evladın cinsel yararlanma dışında bütün yollarla böyle bir cariyeden yararlanması helal olduğu gibi başkalarının bu cariyeden cinsel yolla da başka şekilde de yararlanmaları helaldir. Oysa (Yahudilere haram kılınan) iç yağların durumu bundan farklıdır. Yahudilere haram kılınan iç yağlarından maksat ise bütün Yahudilere onu yemenin haram olduğudur. Aynı şekilde meyte iç yağını yemek herkese haramdır. Yeme dışında diğer yararlanmalar ise buna tabidir. Oysa miras alan evladın babası tarafından kendisi ile cima edilmiş olan cariyenin durumu böyle değildir. Allah en iyi bilendir.

١٤/٣٥- بَاب الرِّبَا

14/35- RİBÂ (FAİZ) BABI

Ribâ'nın sonundaki elif maksur bir elifdir. "rabâ-yerbû" kökünden gelir ve (mazi kipinin) sonu elif ile yazılır. Bunun tesniyesi (ikili) "ribevâni" diye gelir. Kûfeliler ise baş tarafındaki kesre sebebi ile ye ile yazılmasını da tesniye yapılmasını da caiz kabul etmiş olmakla birlikte Basra'lılar onların hatalı olduğunu söylemişlerdir.

İlim adamları ise, Mushaf'da bu kelimeyi vav ile yazmışlardır, demişlerdir. Ferrâ, dedi ki: Bu kelimeyi vav ile yazmalarının sebebi Hicazlıların hattı Hire'lilerden öğrenmiş olmalarıdır. Onların söyleyişlerinde ise bu kelime vav ile yazılır. Böylelikle kendi söyleyişlerine göre Hicazlılara yazma şekillerini öğretmişlerdir. Nitekim Ebu Simâk el-Adevî de bunu vav ile okumuş, Hamza ve Kisâî ise re harfi kesreli olduğundan ötürü imaleli, diğerleri ise ye harfi fethalı olduğundan ötürü tefhim ile okumuşlardır. Bununla birlikte bunu elif, vav ve ye ile yazmak caizdir.

Dil bilginleri der ki: Mim harfi ile ve medli olarak "rimâ" de "ribâ" ile aynı şeydir. Re harfi ötreli olarak "rubye" de aynı şeydir. Şeddesiz olarak "rubye" bu kelimenin bir söyleyiş çeşididir.

"Ribâ"nın asıl anlamı artıştır. Bir şeyin artışını anlatmak üzere "raba yerbu" denilir. Erbâ ve ermâ ise ribâ işlemi (faizli işlem) yaptı, demektir.

Müslümanlar ribânın tarifi ve fer'i meselelerinin hükmü hususunda farklı kanaatlere sahip olsalar bile genel olarak ribâ'nın (faizin) haram olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Yüce Allah da: *"Allah alışverişi helal faizi haram kılmıştır"* buyurmaktadır.

Bu husustaki hadis-i şerifler de pek çoktur ve meşhurdur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu babta yer alan hadislerde ribânın şu altı şeyde haram olduğunu açıkça ifade etmiştir: Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuz.

Zahiri mezhebi âlimleri kıyası kabul etmemek şeklindeki asıl ilkelerine binaen, bu altı hususun dışında faizin sözkonusu olmadığını söylemişlerdir.

Onların dışındaki bütün ilim adamları ise faizin bu altı türe özel olmadığını aksine onlar ile aynı ortak anlama sahip diğer hususlar hakkında da sözkonusu olduğunu söylemişlerdir. Bu ortak husus ise bunlar ile diğerleri arasındaki ortak illettir. Bununla birlikte bu altı türde faizin haram kılınma sebebini teşkil eden illetin ne olduğu hususunda da ihtilaf etmişlerdir.

Şafii, dedi ki: Altın ve gümüşte illet her ikisinin değer türü olmalarından dolayıdır. Dolayısı ile bu ikisi hakkında sözkonusu olan faiz illeti bunların dışında kalan, tartılarak alınıp satılan şeylere ve daha başka türlere aralarında illet ortaklığı bulunmadığından dolayı geçmez. Geri kalan diğer dört türde illet ise bunların yenilebilir olmasıdır. Bu sebeple faiz hükmü bunları aşarak yenilebilir her bir şeyi kapsar.

İmam Malik altın ve gümüş hakkında Şafii (radıyallâhu anh) gibi demiştir. Diğer dört tür hakkında ise bunların illeti gıda olarak kullanılmak üzere saklanabilmeleri ve gıda olmaya elverişli oluşlarıdır demiştir. Bu sebeple o bu hükmün kuru üzüm hakkında da geçerli olduğunu kabul etmiştir. Çünkü kuru üzüm de temr (denilen kuru hurma) gibidir. Ayrıca buğday ve arpaya benzer kabul ettiğinden ötürü fasulye ve mercimek gibi yiyeceklere de bu hükmü şamil kabul etmiştir.

Ebu Hanife ise şöyle demektedir: Altın ve gümüşte illet vezn (tartı) diğer dördünde illet ise keyl (ölçek ve kile)dir. Bu sebeple bu haramlık hükmü bakır, demir ve bunların dışında tartı ile satılan her bir şeyi, kireç ve darı gibi ölçek ile satılan ölçülebilir her bir şeyi kapsar.

Said b. el-Müseyyeb, Ahmed, ve kadim (eski) görüşünde Şafii, illet bu dört türde yenilebilir ve tartılabilir yahut yenilebilir ve kile ile ölçülebilir şeklinde iki şartın bir arada bulunmasıdır demişlerdir. Buna göre karpuz, ayva ve buna benzer kile ile ölçülmeyen ve tartılmayan yiyeceklerde faiz olmaz.

İlim adamları illetleri itibari ile ortak olmayan ribevi denilen faizin cereyan ettiği bir malı bir başka ribevi mal ile fazlalıklı ve vadeli olarak satmanın caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Altının buğday ile, gümüşün arpa ve daha başka kile ile ölçülen bir tür ile satılması buna örnektir.

Diğer taraftan ribevi olan bir malın kendi türünden bir başka mal ile bedellerden birisinin vadeli olması şartı ile satılmasının caiz olmadığını, aynı şekilde kendi türü ile peşin fakat bedellerden birisinin diğerinden fazla olmasının da satılmasının caiz olmayacağını icma ile kabul etmişlerdir. Altının altınla bu şekilde satılması gibi. Ayrıca ribevi bir malı kendi türü ile yahut da altın ve gümüşte buğday ve arpada olduğu gibi illetleri ortak olan kendi türünden başkası ile satması halinde herkes satın aldığını kabzetmeden önce ayrılmanın da caiz olmadığını, cinslerin (türlerin) farklı olması halinde elden ele (peşin) olmakla birlikte fazlalık da caiz değildir. Bir kile buğdayın iki kile arpaya satılması gibi.

Bütün bu hususlar hakkında yüce Allah'ın izni ile İbn Abbas'dan zikredeceğimiz faizin nesîe faizi (denilen vadeli faiz işlemi) hakkında olduğunu söylediği görüşü dışında, hiçbir görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

İlim adamları der ki: Altın, altın ile yahut gümüş, gümüş ile satılacak olursa buna "muratala" denilir. Altın gümüş ile satılacak olursa buna da sarf adı verilir. Çünkü böylelikle fazlalığın caiz olduğu, kabzetmeden önce ayrılmanın ve vadenin caiz olması gibi satışların gerekleri olan hükümlerin dışına çıkartılması (sarf edilmesi) dolayısı ile bu isim verilmiştir. Altın ve gümüşün tartılırken çıkardıkları ses (sarif)den dolayı bu işleme bu ismin verildiği de söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

٤٠٣٠-١/٧٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَلَا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَلَا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجِزٍ

4030-75/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum. O, Ebu Said el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Altını ancak onun misli olan altın ile satın. Bunların birini diğerine ziyade etmeyin. Gümüşü de ancak kendi misli ile gümüşe satın. Bunların birini diğerine ziyade etmeyin. Bunların hali hazırda var olanlarını hazır olmayana satmayın"* buyurdu. [399]

٤٠٣١-٢/٧٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ -حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي لَيْثٍ إِنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَأْثُرُ هَذَا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ فَذَهَبَ عَبْدُ اللهِ وَنَافِعٌ مَعَهُ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ رُمْحٍ قَالَ نَافِعٌ فَذَهَبَ عَبْدُ اللهِ وَأَنَا مَعَهُ وَاللَّيْثِيُّ حَتَّى دَخَلَ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَقَالَ إِنَّ هَذَا أَخْبَرَنِي أَنَّكَ تُخْبِرُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْوَرِقِ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَعَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ فَأَشَارَ أَبُو سَعِيدٍ بِإِصْبَعَيْهِ إِلَى عَيْنَيْهِ وَأُذُنَيْهِ فَقَالَ أَبْصَرَتْ عَيْنَايَ وَسَمِعَتْ أُذُنَايَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَلَا تُشِفُّوا بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا شَيْئًا غَائِبًا مِنْهُ بِنَاجِزٍ إِلَّا يَدًا بِيَدٍ

399 Buhari, 2177; Tirmizi, 1241; Nesai, 4584, 4585; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4385

4031-76/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den tahdis ettiğine göre İbn Ömer'e Leys oğullarından bir adam, dedi ki: Ebu Said el-Hudrî bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ediyor, dedi. Kuteybe'nin rivâyetinde: Bunun üzerine Abdullah ve Nâfi' onunla birlikte gitti denilirken İbn Rumh'un hadisi rivâyetinde şöyle denilmektedir: Nâfi', dedi ki: Abdullah onunla birlikte ben ve Leys'li adam gittik ve nihayet Abdullah, Ebu Said el-Hudrî'nin huzuruna girdi ve, dedi ki: Bu adamın bana haber verdiğine göre sen, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in misli misline olmadıkça gümüşün gümüş karşılığında yine misli misli ile olmadıkça altının altın karşılığında satılmasını yasakladığını haber veriyormuşsun.

Ebu Said iki parmağı ile gözlerine ve kulaklarına işaret edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken gözlerim gördü, kulaklarım dinledi: *"Misli misline olmadıkça altını altın ile gümüşü gümüş ile satmayın. Onun bir kısmını diğerine ziyade etmeyin ve bunlardan mevcut olmayan bir şeyi peşin ile -elden ele olmadıkça- satmayın."*[400]

٤٠٣٢-.../٣- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ بِنَحْوِ حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ

4032-.../3- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Cerir -yani b. Hâzim- tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis edip, dedi ki: Yahya b. Said'i dinledim (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiy, İbn Avn'dan tahdis etti, hepsi Nâfi'den, Leys'in Nâfi'den, onun Ebu Said el-Hudrî'den, onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği hadise yakın olarak hadisi rivâyet etti. [401]

٤٠٣٣-٧٧/٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ وَلَا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا وَزْنًا بِوَزْنٍ مِثْلًا بِمِثْلٍ سَوَاءً بِسَوَاءٍ

400 4030 numaralı hadisin kaynakları

401 4030 numaralı hadisin kaynakları

4033-77/4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Yakub -b. Abdurrahman el-Kâri- Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Said el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Aynı tartıda misli misline ve her ikisi de birbirine eşit olmadıkça altını altın karşılığında, gümüşü gümüş karşılığında satmayın"* buyurdu.[402]

٤٠٣٤-٧٨/٥- حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يَقُولُ إِنَّهُ سَمِعَ مَالِكَ بْنَ أَبِي عَامِرٍ يُحَدِّثُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَبِيعُوا الدِّينَارَ بِالدِّينَارَيْنِ وَلَا الدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمَيْنِ

4034-78/5- Bana Ebu't-Tâhir ve Harun b. Said el-Eylî ile Ahmed b. İsa tahdis edip, dediler ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Mahreme b. Bukeyr, babasından şöyle dediğini haber verdi: Süleyman b. Yesâr'ı şöyle derken dinledim: O Malik b. Ebu Âmir'i, Osman b. Affân'dan diye tahdis ederken dinlemiştir: Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir dinarı iki dinara, bir dirhemi iki dirheme satmayın"* buyurdu.[403]

Şerh

(4030-4034 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Birbirlerine eşit olmadıkça altını altın ile gümüşü gümüş ile satmayın"* buyruğu ile ilgili ilim adamları şöyle demişlerdir: Bu kaliteli kalitesiz, sağlam kırık, süs eşyası ve işlenmemiş olsun başka türden olsun bütün altın ve gümüş türlerini ister katıksız olsun ister başka şeylerle karışmış olsun hepsini kapsar. Bu icma ile kabul olunmuş bir hükümdür.

"Bunların birini diğerine ziyade etmeyin" kullanılan ibare aynı zamanda birini diğerinden eksik etmeyin anlamına da gelir. Çünkü "tuşiffu" fiilinin kökünü teşkil eden "eş-şiff" fazlalık ve eksiklik anlamına gelen zıt anlamlı kelimelerdendir. Nitekim "şeffeddirhem" dirhemin hem artması hem eksilmesi anlamında kullanılır.

"Bunların hazır olmayanını hazır olan karşılığında satmayın." Hazır olandan kasıt peşin, hazır olmayandan kasıt ise veresiyedir. İlim adamları altının altın ile ya da gümüş ile vadeli satılmasının haram olduğu üzerinde

402 Hadisi yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4026

403 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9836

icma etmişlerdir. Buğdayın buğday ile ya da arpa ile satılmasının hükmü de böyledir. Aynı şekilde ribâ (faiz) illeti ortak olan iki şeyin hükmü de böyledir. Ama her ikisi de veresiye olmak üzere bir dinarı bir dinar karşılığında sattıktan sonra onların her biri dinarını çıkartsa yahut da evinden kendisine bir dinar getirmek üzere birisini gönderse ve aynı mecliste her ikisi de kabzetse bizim (Şafii) mezhebimiz âlimlerine göre caiz olduğunda görüş ayrılığı yoktur. Çünkü şart, herkes alacağını kabzetmeden tarafların ayrılmamasıdır. Bu da gerçekleşmiş olmaktadır. Bundan dolayı bu rivâyetten sonraki rivâyette Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunun hazır olmayanını peşin olana mukabil elden ele olmadıkça satmayın"* buyurmuştur.

Kadı Iyâz'ın: Eğer iki bedelden birisi vadeli olmak üzere diğerine karşılık satılsa yahut da biri mecliste bulunmuyorsa, bu alışverişin caiz olmayacağı hususunda ilim adamları ittifak etmiştir şeklindeki hükmü onun, dediği gibi değildir. Çünkü Şafii, Şafii mezhebine mensup ilim adamları ve başkaları sözünü ettiğim şekillerin caiz olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Birbirine eşit misli misline ve aynı tartıda"* buyruğunda bu lafızları bir arada zikretmesi anlamı pekiştirmek ve açıklamayı ileriye götürmek için olma ihtimali vardır.

١٥/٣٦- بَاب الصَّرْفِ وَبَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرِقِ نَقْدًا

15/36- SARF VE PEŞİN OLARAK ALTININ GÜMÜŞ İLE SATILMASI BABI

٤٠٣٥-١/٧٩ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسِ بْنِ الْحَدَثَانِ أَنَّهُ قَالَ أَقْبَلْتُ أَقُولُ مَنْ يَصْطَرِفُ الدَّرَاهِمَ فَقَالَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ وَهُوَ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَرِنَا ذَهَبَكَ ثُمَّ ائْتِنَا إِذَا جَاءَ خَادِمُنَا نُعْطِكَ وَرِقَكَ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ كَلَّا وَاللهِ لَتُعْطِيَنَّهُ وَرِقَهُ أَوْ لَتَرُدَّنَّ إِلَيْهِ ذَهَبَهُ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الْوَرِقُ بِالذَّهَبِ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ

4035-79/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Malik b. Evs b. el-Hadesân'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ben: (Al-

tınımı) kim gümüş dirhem ile sarf eder (alır) diyerek geldim. Bu sırada Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın yanında bulunan Talha b. Ubeydullah: Bize altınını göster sonra hizmetçimiz geleceği vakit yanımıza gel biz de sana gümüşünü verelim,, dedi. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattab: Allah'a yemin olsun ki böyle olmaz. Ya derhal ona gümüşünü verirsin yahut da ona altınını iade edersin. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Altın karşılığında gümüş, peşin alınıp verilmedikçe faizdir. Buğday ile buğday peşin alınıp verilmedikçe faizdir. Arpa ile arpa peşin alınıp verilmedikçe faizdir. Hurma ile hurma peşin alınıp verilmedikçe faizdir"* dedi. [404]

٤٠٣٦-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4036-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İshak b. Uyeyne de Hadesân'den bu isnad ile tahdis etti. [405]

٤٠٣٧-٨٠/٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ كُنْتُ بِالشَّامِ فِي حَلْقَةٍ فِيهَا مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ فَجَاءَ أَبُو الْأَشْعَثِ قَالَ قَالُوا أَبُو الْأَشْعَثِ أَبُو الْأَشْعَثِ فَجَلَسَ فَقُلْتُ لَهُ حَدِّثْ أَخَانَا حَدِيثَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ نَعَمْ غَزَوْنَا غَزَاةً وَعَلَى النَّاسِ مُعَاوِيَةُ فَغَنِمْنَا غَنَائِمَ كَثِيرَةً فَكَانَ فِيمَا غَنِمْنَا آنِيَةٌ مِنْ فِضَّةٍ فَأَمَرَ مُعَاوِيَةُ رَجُلًا أَنْ يَبِيعَهَا فِي أَعْطِيَاتِ النَّاسِ فَتَسَارَعَ النَّاسُ فِي ذَلِكَ فَبَلَغَ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ فَقَامَ فَقَالَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرِّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرِ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحِ بِالْمِلْحِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ عَيْنًا بِعَيْنٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ ازْدَادَ فَقَدْ أَرْبَى فَرَدَّ النَّاسُ مَا أَخَذُوا فَبَلَغَ ذَلِكَ مُعَاوِيَةَ فَقَامَ خَطِيبًا فَقَالَ أَلَا مَا بَالُ رِجَالٍ يَتَحَدَّثُونَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَحَادِيثَ قَدْ كُنَّا نَشْهَدُهُ وَنَصْحَبُهُ فَلَمْ نَسْمَعْهَا مِنْهُ فَقَامَ عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ فَأَعَادَ الْقِصَّةَ ثُمَّ قَالَ لَنُحَدِّثَنَّ بِمَا سَمِعْنَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَإِنْ كَرِهَ مُعَاوِيَةُ أَوْ قَالَ وَإِنْ رَغِمَ مَا أُبَالِي أَنْ لَا أَصْحَبَهُ فِي جُنْدِهِ لَيْلَةً سَوْدَاءَ قَالَ حَمَّادٌ هَذَا أَوْ نَحْوَهُ

404 Buhari, 2134, 2170, 2174; Ebu Davud, 3148 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1243; Nesai, 4572 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 2253, 2260; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10630

405 Bir önceki hadisin kaynakları

4037-80/3- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kilâbe'den şöyle dediğini rivâyet etti. Şam'da aralarında Müslim b. Yesâr'ın da bulunduğu bir halkada oturuyordum. Derken Ebu'l-Eş'as geldi. (Ebu Kilâbe), dedi ki: (Halkada bulunanlar) Ebu'l-Eş'as, Ebu'l-Eş'as diye seslendiler. O da oturdu. Ona: Kardeşimiz (bize) Ubâde b. es-Sâmit'in hadisini naklet,, dedim. O da: Evet, dedi. ve şunları anlattı: Bir gazaya çıkmıştık. Ordunun komutanı Muaviye idi. Çok miktarda ganimet aldık. Aldığımız ganimetler arasında gümüş kap kacak da vardı. Muaviye bir adama bunları insanlara verilen bağışlar arasında satmasını emretti. İnsanlar da bu hususta birbirleri ile yarışırcasına acele ettiler. Bu halleri Ubâde b. es-Sâmit'e ulaşınca o da ayağa kalkıp şunları söyledi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i birbirine eşit ve peşin olması hali dışında altının altın ile gümüşün gümüş ile buğdayın buğday ile arpanın arpa ile hurmanın hurma ile tuzun tuz ile satılmasını yasaklarken dinledim. Kim fazla verir yahut alırsa o kişi faiz alıp vermiş olur. Bunun üzerine insanlar aldıklarını geri verdiler. Bu durum Muaviye'ye ulaşınca o da hutbe vermek üzere ayağa kalkıp şunları söyledi: Bazı adamlara ne oluyor ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir takım hadisler rivâyet ediyorlar. Halbuki biz de onu görüyor, onun sohbetine katılıyorduk. Bununla birlikte bu hadisleri ondan işitmedik.

Bunun üzerine Ubâde b. es-Sâmit ayağa kalktı ve aynı şeyleri tekrar söyledikten sonra şunları ekledi: Yemin olsun ki, Muaviye hoşlanmasa bile -ya da burnu sürtünse dahi, dedi.- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiklerimizi tahdis edip nakledeceğiz. Onunla birlikte askerleri arasında kapkara bir gecede arkadaşlık etmemeye de aldırmam.

Hammâd: Bunu yahut benzerini rivâyet etti, dedi. [406]

٤٠٣٨-.../٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيِّ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4038-.../4- Bize İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer birlikte Abdülvehhab es-Sakafî'den tahdis etti, o Eyyub'dan bu isnad ile hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. [407]

406 Ebu Davud, 3349 -muhtasar olarak-, 3350; Tirmizi, 1240; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5089
407 4037 numaralı hadisin kaynakları

٤٠٣٩-٨١/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ سَوَاءً بِسَوَاءٍ يَدًا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ

4039-81/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve İshak b. İbrahim -lafız Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Veki' haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. Bize Süfyan, Halid el-Hazzâ'dan tahdis etti, o Ebu Kilâbe'den, o Ebu'l-Eş'as'dan, o Ubâde b. es-Sâmit'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Altın altın ile, gümüş gümüş ile, buğday buğday ile, arpa arpa ile, hurma hurma ile, tuz tuz ile misli misline birbirine eşit miktarlarda ve elden ele peşin olarak satılır. Eğer bu türler farklı olurlarsa elden ele (peşin) olması şartı ile istediğiniz gibi alıp satabilirsiniz."*[408]

Şerh

(4035-4039 numaralı hadisler)

"Peşin olmadıkça gümüşün altın ile satılması ribâ (faiz)dir." Peşin ve elden ele alıp vermek anlamındaki "haveha" lafızları med ile ve kasr ile iki söyleyiştir. Med ile söyleyiş daha fasih ve daha meşhurdur. Bunun aslı ise "hâke" şeklinde olup med kaf harfinin yerine kullanılmıştır. Yani satıcı bunu al der, alıcı da onun aynısını söyler. [409] Hattâbî ve başkaları ise muhaddislerin bu lafzı kasır ile rivâyetlerini hatalı bulmuş ve şunları söylemiştir. Doğrusu bu lafzın med ile ve fethalı (hâe) söyleyişidir. Halbuki kasır ile söyleyiş de yanlış değildir. Aksine o söyleyiş de az kullanılsa bile belirttiğimiz gibi sahihtir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu lafzı med ile ve kaf ile birlikte "hâeke" şeklinde bir başka söyleyişi daha vardır.

İlim adamları der ki: Bu tarafların karşılıklı kabzetmeleri anlamındadır. Hadiste ribevi (faizin) sözkonusu olduğu bir malın yine aynı şekilde ribevi

408 4037 numaralı hadisin kaynakları

409 Bunun akabinde merhum Nevevi bu lafzın söylenişi ve çekimleri ile alakalı üç dört satırlık bir açıklamada bulunmaktadır. Okuyucularımız açısından bir faydası olmayacağı mülahazası ile bunlar tercüme edilmemiştir. (Çeviren)

olan bir mal karşılığında ribâ (faiz) illetlerinin aynı olması halinde, karşılıklı kabzın şart olduğu hükmünü ihtiva etmektedir. Bunların türlerinin altının altın ile satılması halinde olduğu gibi aynı olması ile altının gümüş ile satılması halinde olduğu gibi farklı olması arasında bir fark bulunmamaktadır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadis-i şerifte, türün farklı olanını sözkonusu ederek aynı olanına da dikkat çekmiş olmaktadır. Maliki mezhebine mensup ilim adamları bunu akdin hemen akabinde karşılıklı kabz etmenin şart olduğuna delil göstermişlerdir. Öyle ki eğer kabz akd'den sonra gerçeklEşeccek olursa kabz aynı mecliste gerçekleşse dahi sahih olmaz. Bizim (Şafii) mezhebimizin görüşüne göre kabz, taraflar birbirlerinden ayrılmadıkları sürece akitten bir gün sonra yahut günlerce ya da daha fazla bir süre gecikecek dahi olsa mecliste gerçekleştiği taktirde sahihtir. Ebu Hanife ve başkaları da bu görüştedir. Bu hadiste Maliki mezhebi âlimlerinin lehine delil olacak bir taraf yoktur.

Bu hadiste sözü geçen Talha b. Ubeydullah (radıyallâhu anh)'ın altınını satmak isteyen kimse ile sarf akdi yapıp, altını alıp karşılığı olan dirhemleri hizmetçinin gelişine kadar ertelemesine gelince, o bu şekildeki sözlerini diğer alışverişler gibi caiz olduğunu zannettiği için söylemişti. Bu mesele ile alakalı hüküm kendisine henüz ulaşmadığı için hükmü ona Ömer (radıyallâhu anh) bildirince, o da böyle bir sarf işlemi yapmaktan vazgeçti.

(4037) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Buğday buğday ile, arpa arpa ile, hurma hurma ile, tuz tuz ile misli misline birbirine eşit ve peşin olarak satılır. Bu türler farklı olurlarsa peşin olması şartı ile istediğiniz gibi alışveriş yapınız."* Bu buyruk, buğday ve arpanın iki farklı tür olduğuna dair açık bir delildir. Bu Şafii, Ebu Hanife, Sevri, muhaddislerin fukahası ve başkalarının da kabul ettiği görüşdür.

Malik, Leys, Evzâî, mütekaddim Medine ve Şam âlimlerinin çoğunluğu ise bunlar aynı türdür demişlerdir. Bu görüş aynı zamanda selef (radıyallâhu anhum)'dan Ömer, Said ve başkalarından da nakledilmektedir. Bununla birlikte beyaz darının, bir tür mısırın bir tür pirincin ayrı bir tür olduğunu da ittifakla kabul etmişlerdir. Ancak Leys b. Sa'd ile İbn Vehb, bunların üçü de tek bir türdür demişlerdir.

"Kim fazla verir yahut fazla alırsa ribâ (faizli alışveriş) yapmış olur." Yani o taktirde haram olan ribâ yapmış olur. Buna göre fazlayı veren de alan da isyankârdır ve faizcidir.

"Bunun üzerine insanlar aldıklarını geri verdiler." Bu da sözü geçen şekilde alışverişin batıl olduğuna delildir.

"Ubâde b. es-Sâmit, dedi ki... Muaviye hoşlanmasa bile -ya da burnu sürtünse bile-, dedi." Yani isterse o toprağa yapışmış bir kimse gibi alçalsa dahi bunu söyleyeceğim. Bu ifadeler birileri herhangi bir sebep dolayısı ile hoşlanmayacak olsa dahi sünnetleri tebliğ edip, ilmi yaymaya gereken ihtimamı göstermenin gerektiği anlaşılmaktadır.

(4039) *"Elden ele (peşin)"* ifadesi türler farklı olsa dahi karşılıklı kabz etmenin vacip olduğu hususunda bütün ilim adamlarının lehine bir delildir. Ama İsmail b. Uleyye türlerin farklı olması halinde kabzdan önce ayrılmayı caiz görmüştür. Fakat hadisler ve icma ona karşı bir delildir. Bu hadis (ler)in ona ulaşmama ihtimali de vardır. Çünkü bu hadis, ona ulaşmış olsaydı ona muhalefet etmezdi.

٤٠٤٠-٨٢/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرْبَى الْآخِذُ وَالْمُعْطِي فِيهِ سَوَاءٌ

4040-82/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Altın altın ile, gümüş gümüş ile, buğday buğday ile, arpa arpa ile, hurma hurma ile, tuz tuz ile aynı miktarda ve elden ele (peşin) alınıp satılır. Kim fazla verir yahut fazlasını alırsa ribâ (faiz) yapmış olur. Bu hususta alan ile veren de birbirine eşittir"* buyurdu. [410]

٤٠٤١-.../٧- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ الرَّبَعِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ مِثْلًا بِمِثْلٍ فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ

4041-.../7- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Süleyman er-Rabai haber verdi. Bize Ebu'l-Mütevekkil en-Naci, Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Altın altın ile birbirine eşit miktarda alınıp satılır"* buyurdu ve hadisi aynen zikretti. [411]

410 Nesai, 4579; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4255

411 4040 numaralı hadisin kaynakları

٤٠٤٢-٨٣/٨- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ التَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْحِنْطَةُ بِالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرْبَى إِلَّا مَا اخْتَلَفَتْ أَلْوَانُهُ

4042-83/8- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala ve Vasıl b. Abdu'l-Ala tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Hudayl babasından tahdis etti, o Ebu Zur'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hurma hurma ile, buğday buğday ile, arpa arpa ile, tuz tuz ile eşit miktarda elden ele (peşin olarak) alınır satılır. Kim fazla verir yahut fazla alırsa o -türleri değişik olması hali müstesna- faiz alıp vermiş olur"* buyurdu. [412]

Şerh

(4041) Bize Süleyman er-Rabai haber verdi" re ve be harfleri fethalı olup, Rabia oğullarına mensubtur.

(4042) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Türleri farklı olanlar müstesna"* yani diğer hadislerde açıkça ifade edildiği gibi cinsleri (türleri) farklı olanlar müstesna demektir.

٤٠٤٣-.../٩- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ يَدًا بِيَدٍ

4043-.../9- Bize Ebu Said el-Eşecc tahdis etti, bize el-Muharibi, Fudayl b. Gazvan'dan bu isnad ile tahdis etti ama rivâyetinde "elden ele (peşin)" ibaresini zikretmedi. [413]

٤٠٤٤-٨٤/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي نُعْمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَزْنًا بِوَزْنٍ مِثْلًا بِمِثْلٍ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَزْنًا بِوَزْنٍ مِثْلًا بِمِثْلٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَهُوَ رِبًا

412 Nesai, 4573; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14921

413 4042 numaralı hadisin kaynakları

4044-84/10- Bize Ebu Kureyb ve Vâsıl b. Abdu'l-A'lâ tahdis edip, dedi ki: ...Ebu Hureyre, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Altın altın ile aynı tartıda ve misli misline, gümüş gümüş ile ve aynı tartıda ve misli misline alınıp satılır. Fazla veren yahut fazla alanın bu yaptığı ise ribâ olur"* buyurdu.[414]

٤٠٤٥-٨٥/١١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ -حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي تَمِيمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ لَا فَضْلَ بَيْنَهُمَا وَالدِّرْهَمُ بِالدِّرْهَمِ لَا فَضْلَ بَيْنَهُمَا

4045-85/11- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dinar dinar ile aralarında bir fazlalık olmaksızın, dirhem dirhem ile aralarında bir fazlalık olmaksızın (alınır satılır)"* buyurdu.[415]

٤٠٤٦-.../١٢- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَبِي تَمِيمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4046-.../12- Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, dedi ki: Malik b. Enes'i şöyle derken dinledim: Bana Musa b. Ebu Temim bu isnad ile aynısını tahdis etti.[416]

١٦/٣٧- بَاب النَّهْيِ عَنْ بَيْعِ الْوَرِقِ بِالذَّهَبِ دَيْنًا

16/37- GÜMÜŞÜN ALTIN KARŞILIĞINDA VERESİYE SATILMASININ YASAK OLDUĞU BABI

٤٠٤٧-٨٦/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ قَالَ بَاعَ شَرِيكٌ لِي وَرِقًا بِنَسِيئَةٍ إِلَى الْمَوْسِمِ أَوْ إِلَى الْحَجِّ فَجَاءَ إِلَيَّ فَأَخْبَرَنِي فَقُلْتُ هَذَا أَمْرٌ لَا يَصْلُحُ قَالَ قَدْ بِعْتُهُ فِي السُّوقِ فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ فَأَتَيْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَنَحْنُ نَبِيعُ هَذَا الْبَيْعَ فَقَالَ مَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَلَا بَأْسَ بِهِ وَمَا كَانَ نَسِيئَةً فَهُوَ رِبًا وَائْتِ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ فَإِنَّهُ أَعْظَمُ تِجَارَةً مِنِّي فَأَتَيْتُهُ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ

414 Nesai, 4583; İbn Mace, 2255 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13625
415 Nesai, 4581; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13384
416 4045 numaralı hadisin kaynakları

4047-86/1- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymun tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti, o Ebu'l-Minhâl'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir ortağım bir miktar gümüşü mevsime (hac mevsimine) yahut hacca kadar veresiye sattı. Sonra yanıma gelip bana haber verince ben: Bu doğru olmayan bir iştir, dedim. O: Ama ben bunu pazarda sattım ve benim bu yaptığıma hiç kimse itiraz etmedi, dedi. Bunun üzerine el-Berâ b. Âzib'in yanına gidip ona sordum. O şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiği zaman biz böyle bir alışveriş yapıyorduk. O: *"Elden ele (peşin) olanda bir sakınca yoktur. Ama vadeli olanı ise ribâdır"* buyurdu. Haydi kalk Zeyd b. Erkam'a git. O benden daha büyük çapta ticaret yapan birisidir, dedi. Ben de kalkıp onun yanına gittim. Ona (aynı şeyi) sordum. O da bana aynısını söyledi. [417]

٤٠٤٨-٨٧/٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا الْمِنْهَالِ يَقُولُ سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ عَنِ الصَّرْفِ فَقَالَ سَلْ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ فَهُوَ أَعْلَمُ فَسَأَلْتُ زَيْدًا فَقَالَ سَلِ الْبَرَاءَ فَإِنَّهُ أَعْلَمُ ثُمَّ قَالَا نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْوَرِقِ بِالذَّهَبِ دَيْنًا

4048-87/2- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be'nin, Habib'den tahdis ettiğine göre o Ebu'l-Minhâl'i şöyle derken dinlemiştir: Berâ b. Âzib'e sarf hakkında sordum. O: Sen Zeyd b. Erkam'a sor o daha bilgilidir, dedi. Ben de Zeyd'e sordum. O: Berâ'ya sor o daha bilgilidir, dedi. Sonra her ikisi de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gümüşün altın ile veresiye satılmasını yasakladı, dediler. [418]

٤٠٤٩-٨٨/٣- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَقَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ بِالذَّهَبِ إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ وَأَمَرَنَا أَنْ نَشْتَرِيَ الْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْنَا وَنَشْتَرِيَ الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ كَيْفَ شِئْنَا قَالَ فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَدًا بِيَدٍ فَقَالَ هَكَذَا سَمِعْتُ

417 Buhari, 2061 -muhtasar olarak-, 2180, 2181 -muhtasar olarak-, 2497, 2498 -buna yakın-, 3939, 3940; Nesai, 4589, 4590, 4591; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1788

418 4047 numaralı hadisin kaynakları

4049-88/3- Bize Ebu Rabi' el-Atekî tahdis etti... Bize Abdurrahman b. Ebu Bekre babasından şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) birbirine eşit miktarda birbirinin aynı misli ile olması hali dışında gümüşün gümüş ile altının altın ile satılmasını yasakladı. Ama bize gümüşü altın ile dilediğimiz gibi altını da gümüş ile dilediğimiz gibi alıp satmamızı emir buyurdu.

(Ravi), dedi ki: Bir adam ona: Elden ele (peşin) mi, dedi., o: Ben böyle işittim, dedi. [419]

٤٠٥٠-.../٤- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَقَ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرَةَ قَالَ نَهَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

4050-.../4- Bana İshak b. Mansur tahdis etti... Yahya b. Ebu İshak'dan rivâyete göre Abdurrahman b. Ebu Bekre kendisine (babası) Ebu Bekre şöyle dedi. diye haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize yasakladı... deyip hadisi aynen rivâyet etti. [420]

Şerh

(4047-4050 numaralı hadisler)

(4048) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gümüşün altın ile veresiye satılmasını yasakladı" ancak bunları bir başka bedel karşılığında veresiye satacak olursa önceden de geçtiği gibi caizdir.

(4049) "Bize gümüşü altın ile dilediğimiz gibi satmamızı emir buyurdu." Yani birbirine eşit miktarda da olabilir, fazlalıklı da olabilir. Ancak peşin ve tarafların bedellerini aynı mecliste karşılıklı kabz etmeleri şarttır.

١٧/٣٨- بَاب بَيْعِ الْقِلَادَةِ فِيهَا خَرَزٌ وَذَهَبٌ

17/38- İÇİNDE BONCUK VE ALTIN BULUNAN GERDANLIĞIN SATIŞI BABI

٤٠٥١-١/٨٩- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِئٍ الْخَوْلَانِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ عُلَيَّ بْنَ رَبَاحٍ اللَّخْمِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ

419 Buhari, 2175, 2182 -muhtasar olarak-; Nesai, 4592, 4593; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11681
420 4049 numaralı hadisin kaynakları

فَضَالَةَ بْنَ عُبَيْدٍ الأَنْصَارِيَّ يَقُولُ أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِخَيْبَرَ بِقِلَادَةٍ فِيهَا خَرَزٌ وَذَهَبٌ وَهِيَ مِنَ الْمَغَانِمِ تُبَاعُ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالذَّهَبِ الَّذِي فِي الْقِلَادَةِ فَنُزِعَ وَحْدَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَزْنًا بِوَزْنٍ

4051-89/1- Bana Ebu't-Tâhir, Ahmed b. Amr b. Serh tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Ebu Hâni el-Havlânî'nin haber verdiğine göre o Uleyy b. Rebâh el-Lahmî'yi şöyle derken dinlemiştir: Fedâle b. Ubeyd el-Ensârî'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Hayber'de iken içinde boncuk ve altın bulunan ganimet mallarından ve satışa arz edilmiş bir gerdanlık getirildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gerdanlıktaki altının başlı başına alınıp çıkarılmasını emir buyurduktan sonra Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Altın, altın karşılığında eşit tartıda satılır"* buyurdu. [421]

٤٠٥٢-٢/٩٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ أَبِي شُجَاعٍ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عِمْرَانَ عَنْ حَنَشٍ الصَّنْعَانِيِّ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ اشْتَرَيْتُ يَوْمَ خَيْبَرَ قِلَادَةً بِاثْنَيْ عَشَرَ دِينَارًا فِيهَا ذَهَبٌ وَخَرَزٌ فَفَصَّلْتُهَا فَوَجَدْتُ فِيهَا أَكْثَرَ مِنِ اثْنَيْ عَشَرَ دِينَارًا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَا تُبَاعُ حَتَّى تُفَصَّلَ

4052-90/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys Ebu Şucâ' Said b. Yezid'den tahdis etti, o Halid b. Ebu İmran'dan, o Haneş eş-San'ânî'den, o Fedâle b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivâyet etti: Hayber günü içinde altın ve boncuk bulunan bir gerdanlığı oniki dinara satın aldım. Sonra gerdanlığı ayırdım. İçinde oniki dinardan daha fazla altın olduğunu görünce bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyledim, o da: *" (boncuk ve altınları) birbirinden ayrılmadıkça satılmaz"* buyurdu. [422]

٤٠٥٣-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4053-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip, dedi ki: Bize İbnu'l-Mübarek, Said b. Yezid'den bu isnad ile hadisi buna yakın olarak tahdis etti. [423]

---

421 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11030

422 Ebu Davud, 3351 -buna yakın uzunca-, 3352, 3353; Tirmizi, 1255; Nesai, 4587 -buna yakın-, 4588 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11027

423 4052 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4051-4053 numaralı hadisler)

(4051) "Uleyy b. Rebâh" meşhur olan söyleyişe göre ayn harfi ötreli (Uleyy)dir. Fethalı (Ali) olduğu da söylenmiştir. Her iki şekilde de söylenir. Fethalı (Ali) isimdir, ötreli (Uleyy) lakaptır.

(4052) "Fedâle b. Ubeyd, dedi ki: Hayber günü oniki dinara içinde boncuk ve altın bulunan bir gerdanlık satın aldım. Sonra o boncuğun içindekileri ayırdım. Onda oniki dinardan fazla altın buldum. Bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyledim, O: *birbirinden ayrılmadan satılmaz* buyurdu." Hadis güvenilir nüshalarda bu şekilde "oniki dinara bir gerdanlık (satın aldım)" şeklindedir. Birçok nüshada da: *"İçinde oniki dinar (lık altın) bulunan bir gerdanlık"* diye geçmektedir. Kadı Iyâz'ın naklettiğine göre üstadlarının birçoğunun nüshalarında içinde oniki dinar (değerinde, miktarında altın) bulunan bir gerdanlık" şeklindedir. Bu hadisi Hafız Ebu Ali el-Gassani'nin öğrencilerinin yanında (ki nüshada): "oniki dinar ile bir gerdanlık (satın aldım)" şeklinde düzeltilmiş olduğunu nakletmektedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bunun da güzel bir açıklaması yapılabilir. Böylelikle de ifade doğru bir şekilde anlaşılmış olur. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır. Ama doğrusu ise bizim ilk olarak zikr ettiğimiz "oniki dinara (karşılığında)" şeklidir. Zaten Ebu Ali el-Gassani'nin öğrencisinin düzelttiği Kadı Iyâz'ın da güzel bulduğu şekil budur. Allah en iyi bilendir.

Bu hadis-i şerifte, altının altın olmayan başka şeylerle bulunması halinde ayrılmadıkça altın karşılığında satılmasının caiz olmadığı ve ayrıldıktan sonra altının kendi ağırlığı altın ile satılıp, diğer kısımlarını ise dilediği şekilde satabileceği hükmü anlaşılmaktadır. Aynı şekilde gümüş de gümüş olmayan başka şeylerle birlikte ise gümüş mukabilinde satılmaz. Başka şeylerle birlikte olması halinde buğday da buğday karşılığında satılmaz, başka şeylerle beraber bulunan tuz da tuz karşılığında satılmaz. Ribânın sözkonusu olduğu diğer malların hükmü de bu şekildedir. Bunların mutlaka kendi türlerinden olmayanlardan ayrılması gerekir. Altın ister ilk olarak söz konusu edilen şekilde az ya da çok olsun fark etmez. Faizin söz konusu olduğu diğer türlerde de hüküm bu şekildedir.

İmam Şafii'nin ve mezhebine mensup ilim adamlarının ve başkalarının kitaplarında meşhur olan ve "bir mud acve (hurması)" meselesi diye bilinen mesele budur. Bu meselenin şekli şöyledir: Bir mud acve hurma ile bir dir-

hemi iki mud acve yahut da iki dirhem karşılığında satmak bu hadis dolayısı ile caiz olmaz. Bu da Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) ve onun oğlundan ve selefden de bir topluluktan nakledilmiş bir kanaattir. Şafii, Ahmed, İshak ve Maliki mezhebinden Muhammed b. Abdülhakem'in görüşü de budur.

Ebu Hanife, Sevri ve el-Hasan b. Salih de: Gerdanlıkta bulunan altın miktarından fazlası ile satılması caizdir, o altın miktarının misli ile de daha azı ile de satılması caiz değildir.

Malik ve Maliki mezhebi âlimleri ile başkaları ise altın ile süslenmiş bir kılıcın ya da kılıç gibi altın ile süslenmiş herhangi bir aletin, eğer altın o satılan alette başkasına tabi ise altın mukabili satılması caizdir. Bunun için tespit ettikleri miktar ise (altının) üçte bir ya da daha az olmasıdır.

Hammâd b. Ebu Süleyman, dedi ki: İster misli ile altına ister daha azına ister daha fazlasına satmış olsun, böyle bir aleti kayıtsız ve şartsız olarak altın mukabili satmak caizdir. Ama bu hadisin açık ifadesine aykırı ve yanlış bir içtihaddır.

Bizim (Şafii) mezhebimize mensup ilim adamları gerdanlık hadisini delil göstermişlerdir. Hanefiler de buna şöyle cevap verirler: Eğer gerdanlıkta bulunan altın oniki dinardan fazla olup kendisi onu oniki dinara satın almışsa bunun caiz olmadığını biz de söyleriz demişlerdir ama eğer böyle bir gerdanlığı içinde bulunan altından daha fazla bir altın karşılığında satılmış ise bize göre bu alışveriş caizdir. Çünkü gerdanlıkta bulunan altından fazla olan miktar ondan ayrı olarak boncukda bulunan ve altın ile birlikte satılanın karşılığıdır. Bu durumda iki akit gibi olur. Tahavi de şu şekilde cevap vermektedir: Bu gerdanlığın bu şekilde satılmasını yasaklamasının sebebi satılan ganimet malları arasında bulunması idi. Böylelikle müslümanların bu satışta aldanışa düşmemesini sağlamak istemiştir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bu iki cevap da zayıftır. Özellikle Tahavi'nin cevabı böyledir. Çünkü o soyut bir iddiadan ibarettir. Mezhep âlimlerimiz devamla şunu söyler: Görüşümüzün doğruluğunun ve yapılan iki yorumun da tutarsızlığının delili Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Birbirinden ayrılmadıkça satılmaz"* buyurmuş olmasıdır. Bu ise satış esnasında onların birbirlerinden ayrılmasının şart olduğu hususunda açık bir delildir. Aynı zamanda satılan altın miktarının az ya da çok olması arasında fark olmadığını, ganimet malları ile başkalarının da satışı arasında fark bulunmadığını göstermektedir. Allah en iyi bilendir.

٤٠٥٤-٩١/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ الْجُلَاحِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي حَنَشٌ الصَّنْعَانِيُّ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرَ نُبَايِعُ الْيَهُودَ الْوُقِيَّةَ الذَّهَبَ بِالدِّينَارَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا وَزْنًا بِوَزْنٍ

4054-91/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, İbn Ebu Cafer'den tahdis etti, o el-Cülâh Ebu Kesir'den rivâyet etti. Bana Haneş es-San'ânî, Fedâle b. Ubeyd'den şöyle dediğini tahdis etti: Hayber günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Yahudiler ile bir ukiyye altını, iki dinar ve üç dinar karşılığında satıyorduk. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Altını altın ile aynı tartıda olmadıkça satmayınız"* buyurdu. [424]

٤٠٥٥-٩٢/٥- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ قُرَّةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَعَافِرِيِّ وَعَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ وَغَيْرِهِمَا أَنَّ عَامِرَ بْنَ يَحْيَى الْمَعَافِرِيَّ أَخْبَرَهُمْ عَنْ حَنَشٍ أَنَّهُ قَالَ كُنَّا مَعَ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ فِي غَزْوَةٍ فَطَارَتْ لِي وَلِأَصْحَابِي قِلَادَةٌ فِيهَا ذَهَبٌ وَوَرِقٌ وَجَوْهَرٌ فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهَا فَسَأَلْتُ فَضَالَةَ بْنَ عُبَيْدٍ فَقَالَ انْزِعْ ذَهَبَهَا فَاجْعَلْهُ فِي كِفَّةٍ وَاجْعَلْ ذَهَبَكَ فِي كِفَّةٍ ثُمَّ لَا تَأْخُذَنَّ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَأْخُذَنَّ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ

4055-92/5- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb, Kurra b. Abdurrahman en-Meâfirî, Amr b. el-Hâris ve başkalarından tahdis ettiğine göre Âmir b. Yahya el-Meâfirî kendilerine Haneş'den şöyle dediğini haber verdi: Bir gazada Fedâle b. Ubeyd ile birlikte idik. İçinde altın, gümüş ve mücevharat bulunan bir gerdanlık bana ve arkadaşlarımın payına düştü. Onu satın almak istedim. Fedâle b. Ubeyd'e sordum. O: Altınını çıkart, onu bir kefeye koy. Sana ait olan altını da bir diğer kefeye koy. Sonra da ancak misli misline al. Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse ancak misli misline alsın"* buyururken dinledim, dedi. [425]

424 4052 numaralı hadisin kaynakları
425 4052 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4054-4055 numaralı hadisler)

(4054) "Yahudiler ile bir ukiyye altını iki ve üç dinar karşılığında satardık..." Bundan maksadının bir ukiyye altın ile boncuk ve daha başka şeylerle birlikte iki ya da üç dinara alıp sattıklarıdır. Yoksa ukiyye kırk dirhemdir. Bilindiği gibi hiçbir kimse bu miktarda katıksız bir altını iki ya da üç dinara satın almaz. İşte ashab-ı kiramın bu şekilde alışveriş yapmalarının sebebi bu idi. Altının başka şeylerle birlikte karışık bulunmasından ötürü caiz olduğunu sanmışlardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de başka şeylerden ayrılmadıkça ve kendi ağırlığı kadar altın mukabili satılmadıkça haram olduğunu açıklamıştır.

Burada Müslim nüshalarında (altın ukiyye anlamında) "el vukiyyete zeheb" diye geçmektedir. Bu az kullanılan bir söyleyiştir. Daha meşhur olan ise baş tarafında hemze ile "ukiyye" denilmesidir. Buna dair açıklamalar daha önce defalarca geçti.

(4055) "Benim ve arkadaşlarımın payına bir gerdanlık düştü" yani bu bizim ganimetten payımız idi.

"Altınını da bir kefeye koy" dil bilginleri der ki: Terazinin kefesi ve yuvarlak olan her bir şeyi anlatmak üzere kâf harfi kesreli "kiffe" denilir. Elbise ve avcı için "kuffe" denilir. Uzunlamasına olan her şey hakkında da böyle kullanılır. Her iki tür için her iki şekilde kullanılacağı da söylenmiştir.

١٨/٣٩- بَاب بَيْعِ الطَّعَامِ مِثْلًا بِمِثْلٍ

18/39- ZAHİRENİN MİSLİ İLE SATILMASI BABI

٤٠٥٦-١/٩٣- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ أَنَّ بُسْرَ بْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ أَرْسَلَ غُلَامَهُ بِصَاعِ قَمْحٍ فَقَالَ بِعْهُ ثُمَّ اشْتَرِ بِهِ شَعِيرًا فَذَهَبَ الْغُلَامُ فَأَخَذَ صَاعًا وَزِيَادَةَ بَعْضِ صَاعٍ فَلَمَّا جَاءَ مَعْمَرًا أَخْبَرَهُ بِذَلِكَ فَقَالَ لَهُ مَعْمَرٌ لِمَ فَعَلْتَ ذَلِكَ انْطَلِقْ فَرُدَّهُ وَلَا تَأْخُذَنَّ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ فَإِنِّي كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ الطَّعَامُ بِالطَّعَامِ مِثْلًا بِمِثْلٍ قَالَ وَكَانَ طَعَامُنَا يَوْمَئِذٍ الشَّعِيرَ قِيلَ لَهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ بِمِثْلِهِ قَالَ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُضَارِعَ

4056-93/1- Bize Harun b. Maruf tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Amr haber verdi (H.) Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb, Amr b. el-Hâris'den haber verdiğine göre Ebu Nadr kendisine tahdis etti: Busr b. Said kendisine Ma'mer b. Abdullah'tan tahdis ettiğine göre o kölesi ile bir sa (ölçek) hurma gönderip: Bunu sattıktan sonra onun bedeli ile arpa satın al diye göndermişti. Köle gidip bir sa ile biraz fazlasını aldı. Ma'mer'in yanına gelince ona bunu haber verdi. Bunun üzerine Ma'mer ona: Neden bunu yaptın? Git onu geri ver ve ancak misli misline al. Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Zahire zahire karşılığında ancak misli mislinedir"* buyururken dinlerdim, dedi.

(Ravi), dedi ki: O gün için bizim yediğimiz zahire arpa idi. Ona: Ama bu onun (buğdayın) misli değildir denilince o: Ben ona benzemesinden korkarım diye cevap verdi. [426]

Şerh

"Ma'mer b. Abdullah... satın almak üzere kölesini gönderdi... Ben ona benzemesinden korkarım, dedi." Ona benzemesinden, onun ile ortak özellikte olmasından korkarım demektir. Yani onun misli ile aynı anlama geleceğinden korkarım. Böylelikle faizin haramlığı hususunda onun hükmünü taşımış olur.

İmam Malik buğday ve arpanın tek bir tür olduğu hususunda bu hadisi delil göstermiş ve bunların birini diğerine karşılık fazlalıklı satmanın caiz olmadığını söylemiştir. Bizim (Şafii) mezhebimizin ve cumhurun kanaati ise bunların iki ayrı tür olduklarıdır. Aralarında fazlalık caizdir. Buğdayın pirinç karşılığında satılması gibi. Delilimiz daha önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bu türlerin farklı olması halinde dilediğiniz gibi alıp satınız"* buyruğu ile birlikte Ebu Davud ve Nesai'nin Ubâde b. es-Sâmit (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste geçen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Buğdayın arpa ile arpa daha çok miktarda olmakla birlikte elden ele (peşin olarak) satılmasında bir sakınca yoktur"* buyruğudur.

Ma'mer'in bu hadisinde ise (bunun aksine) delil bulunmamaktadır. Çünkü bu hadiste her ikisinin (buğday ile arpanın) aynı tür olduğunu açıkça söylememiş, aynı tür olmalarından korkup, ihtiyatı seçip verayı tercih etmiştir.



426 Bunu yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11482

٤٠٥٧-٩٤/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ -حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ أَخَا بَنِي عَدِيٍّ الْأَنْصَارِيَّ فَاسْتَعْمَلَهُ عَلَى خَيْبَرَ فَقَدِمَ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَكُلُّ تَمْرِ خَيْبَرَ هَكَذَا قَالَ لَا وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا لَنَشْتَرِي الصَّاعَ بِالصَّاعَيْنِ مِنَ الْجَمْعِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَفْعَلُوا وَلَكِنْ مِثْلًا بِمِثْلٍ أَوْ بِيعُوا هَذَا وَاشْتَرُوا بِثَمَنِهِ مِنْ هَذَا وَكَذَلِكَ الْمِيزَانُ

4057-94/2- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilal- Abdülmecid b. Suheyl b. Abdurrahman'dan tahdis ettiğine göre o Said b. el-Müseyyeb'i şunu tahdis ederken dinledi: Ebu Hureyre ve Ebu Said'in ona tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ensardan Adiyyoğullarının kardeşini Hayber haracını toplamak üzere görevli gönderdi. O da Cenib türü denilen hurma getirip geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?"* diye sordu. O: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin ederim ki hayır. Bizler (bunun) bir ölçeğini (adi hurma türü olan) cem' türünün iki ölçeği ile satın alıyoruz,, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır yapmayın. Ama misli misline alın. Yahut da bunu satın ve onun bedeli ile öbüründen alın. Tartı da böyledir"* buyurdu. [427]

٤٠٥٨-٩٥/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْبَرَ فَجَاءَهُ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَكُلُّ تَمْرِ خَيْبَرَ هَكَذَا فَقَالَ لَا وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَلَا تَفْعَلْ بِعْ الْجَمْعَ بِالدَّرَاهِمِ ثُمَّ ابْتَعْ بِالدَّرَاهِمِ جَنِيبًا

427 Buhari, 2201, 2202, 2302, 2303, 4244, 4245, 4246, 4247 -muallak olarak-, 7350, 7351; Nesai, 4567, 4568; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4044

4058-95/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e Abdülmecid b. Suheyl b. Abdurrahman b. Avf'dan rivâyetini okudum. O Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Said el-Hudrî ile Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adamı Hayber haracını toplamakla görevlendirdi. O da kendisine cenib türü hurma getirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bütün Hayber hurması bunun gibi midir"* buyurdu. Adam: Allah'a yemin ederim ki hayır ey Allah'ın Rasûlü. Biz bunun bir ölçeğini iki ölçek ile, iki ölçeğini de üç ölçek ile alıyoruz deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Böyle yapma! Sen cem' türünü dirhemler ile sat, sonra o dirhemlerle cenib al"* buyurdu. [428]

٤٠٥٩-٩٦/٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُمَا جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ حَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ وَهُوَ ابْنُ سَلَّامٍ أَخْبَرَنِي يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَبْدِ الْغَافِرِ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ يَقُولُ جَاءَ بِلَالٌ بِتَمْرٍ بَرْنِيٍّ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ أَيْنَ هَذَا فَقَالَ بِلَالٌ تَمْرٌ كَانَ عِنْدَنَا رَدِيءٌ فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ لِمَطْعَمِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ عِنْدَ ذَلِكَ أَوَّهْ عَيْنُ الرِّبَا لَا تَفْعَلْ وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ التَّمْرَ فَبِعْهُ بِبَيْعٍ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِ بِهِ لَمْ يَذْكُرْ ابْنُ سَهْلٍ فِي حَدِيثِهِ عِنْدَ ذَلِكَ

4059-96/4- Bize İshak b. Mansur tahdis etti, bize Yahya b. Salih el-Vuhâzî haber verdi, bize Muaviye tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Sehl et-Temîmî ve Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de -lafız ikisine ait olmak üzere- Yahya b. Hassan'dan tahdis etti. Bize Muaviye -ki o b. Sellâm'dır- bana Yahya -ki o İbn Ebu Kesir'dir- haber verip, dedi ki: Ukbe b. Abdulgâfir'i şöyle derken dinledim: Ebu Said'i şöyle derken dinledim: Bilal, bernî türü bir miktar hurma getirip geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bu nereden"* buyurdu. Bilal: Yanımızda adi türden bir hurma vardı ben de onun iki sa'ını (ölçeğini) bir ölçek ile -Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yemesi için- sattım, dedi. O vakit Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eyvah! Faizin ta kendisidir bu. Böyle yapma fakat sen hurma satın almak istediğin zaman onu başka bir şey ile sat sonra onun bedeli ile bunun (gibisini) satın al"* buyurdu.

İbn Suheyl hadisi rivâyetinde "o zaman" ibaresini zikretmedi. [429]

428 4057 numaralı hadisin kaynakları

429 Buhari, 2312 -uzunca-; Nesai, 4571; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4246

٤٠٦٠-٥/٩٧- وَحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي قَزَعَةَ الْبَاهِلِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِتَمْرٍ فَقَالَ مَا هَذَا التَّمْرُ مِنْ تَمْرِنَا فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللهِ بِعْنَا تَمْرَنَا صَاعَيْنِ بِصَاعٍ مِنْ هَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ هَذَا الرِّبَا فَرُدُّوهُ ثُمَّ بِيعُوا تَمْرَنَا وَاشْتَرُوا لَنَا مِنْ هَذَا

4060-97/5- Bize Seleme b. Şebib de tahdis etti... Ebu Nadra, Ebu Said'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir miktar hurma getirildi. O: *"Bu hurma bizim hurmadan mı"* buyurdu. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz kendi hurmamızın iki ölçeğini bunun bir ölçeği karşılığında sattık,, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte bu faizin kendisidir, bunu geri verin. Sonra bizim hurmamızı satın ve (o bedel ile) bize bundan satın alın"* buyurdu. [430]

٤٠٦١-٦/٩٨- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ كُنَّا نُرْزَقُ تَمْرَ الْجَمْعِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ الْخِلْطُ مِنَ التَّمْرِ فَكُنَّا نَبِيعُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ لَا صَاعَيْ تَمْرٍ بِصَاعٍ وَلَا صَاعَيْ حِنْطَةٍ بِصَاعٍ وَلَا دِرْهَمَ بِدِرْهَمَيْنِ

4061-98/6- Bana İshak b. Mansur tahdis etti... Ebu Seleme, Ebu Said'den şöyle dediğini rivâyet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında bize erzak olarak cem' türü hurma verilirdi. Bu ise hurma çeşitlerinden karışık bir tür idi. İki ölçeğini bir ölçeğe satıyorduk. Bu yaptığımız Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca O: *"İki ölçek hurma bir ölçeğe, iki ölçek buğday bir ölçeğe ve bir dirhem de iki dirheme satılmaz"* buyurdu. [431]

Şerh

(4057-4061 numaralı hadisler)

(4057) "Cenib türü hurma getirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: ...buyurdu." Cenib türü en üstün kaliteli hurma türüdür. Cem' türü ise bayağı ve kalitesiz bir hurma çeşididir. Son rivâyette (4061) "hurma türlerinden karışık bir tür" diye açıklamaktadır. Bu da değişik türlerin toplaması anlamına gelir.

430 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4356

431 Buhari, 2080 -muhtasar olarak-; Nesai, 4569, 4570; İbn Mace, 2256 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4422

Bu hadis, bir ölçeği iki ölçeğe satan bu görevli memurun ya faizin haram kılındığı ilk zamanlarda olduğu için ya da daha başka bir sebepten ötürü böyle bir işlemin haram olduğunu bilmediği şeklinde yorumlanır.

Bizim mezhep âlimlerimiz ile onlara muvafakat edenler bu hadisi, îne denilen alışverişin haram olmadığına delil göstermişlerdir. Bu alışveriş ise bazı kimselerin faizden gözetilen maksada ulaşmak için kullandıkları bir hileli yoldur. Mesela birisine ikiyüz dirhem karşılığında yüz dirhem vermek istiyorsa ona ikiyüz dirheme bir elbise satar. Sonra aynı elbiseyi ondan yüz dirheme satın alır. Bu hadisin delil teşkil eden kısmı da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ona: *"Siz bunu satın ve bunun bedeli ile bundan satın alın"* buyurması ve müşteriden satın alması ile başkasından satın alması arasında fark gözetmemesidir. İşte bu da arada bir fark olmadığına delildir.

Bütün bunlar Şafii'ye ve başkalarına göre de haram değildir. Malik ve Ahmed ise bu (îne alışverişi) haramdır demişlerdir.

(4057) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Terazi de böyle"* buyruğunu Hanefiler delil göstermişlerdir. Çünkü bu hadiste hem ölçek hem tartı sözkonusu edilmiştir. Mezhep âlimlerimiz ve ona muvafakat edenler de bunun anlamı, terazide de aynı şekilde tartılabilir ve ribevi (faizin sözkonusu olduğu) mallardan olanlar da aradan bir fazlalık caiz değildir anlamındadır diyerek açıklamışlardır.

(4059) *"Eyvah! Faizin ta kendisi."* Dil bilginleri der ki: "Evveh: Eyvah" kelimesi bir acı ve üzüntü ifade eden bir deyimdir. *"Faizin ta kendisi"* ise bu haram kılınan faizin gerçek şeklidir demektir. [432]

(4060) Ebu Said'in rivâyet ettiği hadiste iki ölçek verip bir ölçek satın alan kimseye: *"işte bu faizdir, onu geri verin"* buyruğu fasit bir alışveriş sonucu kabz edilen malın satıcısına geri verilmesinin icap ettiğine bir delildir. O malı geri verdiği taktirde de ödemiş olduğu bedeli kendisi geri alır.

Şayet bundan önceki hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun geri verilmesini emir buyurmamıştır denilecek olursa buna şöyle cevap verilir: Göründüğü kadarı ile her iki hadiste anlatılan aynı olaydır ve bu olayda alınan malın geri verilmesini emir buyurmuştur. Kimi ravi bunu hıfz edip bellemiş bazıları bunu hıfz etmemiştir. Biz de sika ravinin zikrettiği fazlalık hali ile hadisi kabul ettik. Eğer her ikisinin iki ayrı olay oldukları sabit olursa o taktirde birincisi de -bu husus bize ulaşmamış olsa dahi- geri verilmesini emrettiği

---

432 Bundan sonra merhum Nevevi "evveh: eyvah" lafzının çeşitli söyleyişleri ile ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. (Çeviren)

şeklinde yorumlanır. Eğer her ikisi iki ayrı olay olmakla birlikte geri verilmesini emretmediği sabit olursa bu rivâyeti o malı satanın bilinmediği ve bilinmesine de imkan bulunmadığı şeklinde yorumlarız. Böylelikle bu borçlu olan bir kimseye ait üzerindeki borç mukabilinde zayi olan bir malı halini alır. Bu ise bedel olarak kabz ettiği hurmadır. Böylelikle hadiste açıklanması imkansız bir noktanın olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Hamd Allah'a mahsustur.

٤٠٦٢-٩٩/٧- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الصَّرْفِ فَقَالَ أَيَدًا بِيَدٍ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَلَا بَأْسَ بِهِ فَأَخْبَرْتُ أَبَا سَعِيدٍ فَقُلْتُ إِنِّي سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الصَّرْفِ فَقَالَ أَيَدًا بِيَدٍ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَلَا بَأْسَ بِهِ قَالَ أَوَ قَالَ ذَلِكَ إِنَّا سَنَكْتُبُ إِلَيْهِ فَلَا يُفْتِيكُمُوهُ قَالَ فَوَاللَّهِ لَقَدْ جَاءَ بَعْضُ فِتْيَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِتَمْرٍ فَأَنْكَرَهُ فَقَالَ كَأَنَّ هَذَا لَيْسَ مِنْ تَمْرِ أَرْضِنَا قَالَ كَانَ فِي تَمْرِ أَرْضِنَا أَوْ فِي تَمْرِنَا الْعَامَ بَعْضُ الشَّيْءِ فَأَخَذْتُ هَذَا وَزِدْتُ بَعْضَ الزِّيَادَةِ فَقَالَ أَضْعَفْتَ أَرْبَيْتَ لَا تَقْرَبَنَّ هَذَا إِذَا رَابَكَ مِنْ تَمْرِكَ شَيْءٌ فَبِعْهُ ثُمَّ اشْتَرِ الَّذِي تُرِيدُ مِنَ التَّمْرِ

4062-99/7- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Said el-Cureyrî'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Abbas'a sarf hakkında soru sordum. O elden ele (peşin) mi, dedi., ben, evet, dedim. İbn Abbas: Bunda bir sakınca yok, dedi. Sonra (bunu) Ebu Said'e haber verip, dedim ki: İbn Abbas'a sarfa dair soru sordum. O elden ele mi, dedi., ben evet deyince bunda bir sakınca yok, dedi., dedim. Ebu Said: Böyle mi, dedi. Biz ona mektup yazacağız, size böyle bir fetvâ vermesin, dedi. (Devamla), dedi ki: Allah'a yemin olsun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hizmet edenlerden biri bir miktar hurma getirdi de o hurmanın nereden geldiğini sordu ve: *"Sanki bu bizim arazimizin hurmasından değildir"* buyurdu. Hizmetçi: Arazimizin hurmasında -yahut bizim hurmada- bu sene bir şey (hastalık eseri, kalitesizlik) oldu. Ben de bunu bir miktar fazla vererek aldım,, dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen kat kat fazlasını vermiş oldun. Faize girmiş oldun. Buna kesinlikle yaklaşma. Eğer sana ait hurmadan hoşuna gitmeyen bir şey görürsen onu sat sonra da (onun bedeli ile) dilediğin hurmayı satın al"* buyurdu. [433]

433 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4335

٤٠٦٣-١٠٠/٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى أَخْبَرَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ وَابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الصَّرْفِ فَلَمْ يَرَيَا بِهِ بَأْسًا فَإِنِّي لَقَاعِدٌ عِنْدَ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الصَّرْفِ فَقَالَ مَا زَادَ فَهُوَ رِبًا فَأَنْكَرْتُ ذَلِكَ لِقَوْلِهِمَا فَقَالَ لَا أُحَدِّثُكَ إِلَّا مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ جَاءَهُ صَاحِبُ نَخْلِهِ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ طَيِّبٍ وَكَانَ تَمْرُ النَّبِيِّ ﷺ هَذَا اللَّوْنَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَنَّى لَكَ هَذَا قَالَ انْطَلَقْتُ بِصَاعَيْنِ فَاشْتَرَيْتُ بِهِ هَذَا الصَّاعَ فَإِنَّ سِعْرَ هَذَا فِي السُّوقِ كَذَا وَسِعْرَ هَذَا كَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَيْلَكَ أَرْبَيْتَ إِذَا أَرَدْتَ ذَلِكَ فَبِعْ تَمْرَكَ بِسِلْعَةٍ ثُمَّ اشْتَرِ بِسِلْعَتِكَ أَيَّ تَمْرٍ شِئْتَ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ فَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ أَحَقُّ أَنْ يَكُونَ رِبًا أَمِ الْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ قَالَ فَأَتَيْتُ ابْنَ عُمَرَ بَعْدُ فَنَهَانِي وَلَمْ آتِ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ فَحَدَّثَنِي أَبُو الصَّهْبَاءِ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْهُ بِمَكَّةَ فَكَرِهَهُ

4063-100/8- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ haber verdi, bize Davud, Ebu Nadra'dan haber verip, dedi ki: İbn Ömer'e ve İbn Abbas'a sarfa dair soru sordum, her ikisi de onda bir sakınca görmedi. Ben Ebu Said el-Hudrî'nin yanında oturmakta iken ona da sarfa dair soru sordum o: Fazla olursa o faizdir, dedi. Onların söyledikleri sebebi ile onun bu, dediğini kabul edemedim. O: Ben sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlediğimden başkasını söylemiyorum. Ona ait hurma ağaçları ile görevli kişi ona kaliteli güzel bir ölçek hurma getirdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hurması ise bu türdendi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bunu nereden buldun"* buyurdu. O görevli: İki ölçek alıp ona karşılık bu ölçeği satın aldım. Çünkü pazarda bunun fiyatı bu, öbürünün fiyatı budur deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Vay haline! Sen faizli alışveriş yaptın. Böyle bir şey yapmak istersen önce hurmanı bir mal karşılığında sat, sonra elindeki o mal ile dilediğin hurmayı satın al"* buyurdu.

Ebu Said, dedi ki: Peki hurmanın hurma karşılığında satılması mı faiz sayılır, yoksa gümüşün gümüş karşılığında satılması mı?

(Ebu Nadra), dedi ki: Daha sonra İbn Ömer'in yanına gittim. O da bana bunu yapmamamı söyledi. İbn Abbas'ın yanına da ayrıca gitmedim. (Ebu Nadra), dedi ki: Sonra Ebu's-Sahbâ bana İbn Abbas'a Mekke'de buna dair soru sorduğunu ve bundan hoşlanmadığını tahdis etti. [434]

434 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4320

٤٠٦٤-١٠١/٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ عَبَّادٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ أَبِي صَالِحٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ وَالدِّرْهَمُ بِالدِّرْهَمِ مِثْلًا بِمِثْلٍ مَنْ زَادَ أَوْ ازْدَادَ فَقَدْ أَرْبَى فَقُلْتُ لَهُ إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ غَيْرَ هَذَا فَقَالَ لَقَدْ لَقِيتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي تَقُولُ أَشَيْءٌ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَوْ وَجَدْتَهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ لَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ أَجِدْهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَلَكِنْ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ الرِّبَا فِي النَّسِيئَةِ

4064-101/9- Bana Muhammed b. Abbâd, Muhammed b. Hâtim ve İbn Ebu Ömer birlikte Süfyan b. Uyeyne'den -lafız İbn Abbâd'a ait olmak üzere- şöyle dediğini tahdis ettiler: Bize Süfyan Amr'dan tahdis etti, o Ebu Salih'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Said el-Hudrî'yi şöyle derken dinledim: Dinar dinar ile, dirhem dirhem ile misli misline alınıp satılır. Kim fazla verir yahut fazla isterse faiz alıp vermiş olur. Ben ona: Ama İbn Abbas bundan farklı söylüyor deyince, o da şöyle dedi: İbn Abbas ile karşılaştım. Ona: Söyle bana şu söylediğin kanaat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat dinlediğin bir şey midir, yoksa aziz ve celil Allah'ın kitabında bulduğun bir hüküm müdür, dedim.

İbn Abbas: Ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de işitmedim, Allah'ın kitabında da görmedim. Ama Üsâme b. Zeyd'in tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Faiz nesîededir (vadeli alım satımlardadır)"* buyurdu, dedi. [435]

٤٠٦٥-١٠٢/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنَّمَا الرِّبَا فِي النَّسِيئَةِ

4065-102/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer -lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Süf-

435 Buhari, 2178, 2179; Nesai, 4594 -muhtasar olarak-, 4595; İbn Mace, 2257; Tuhfetu'l-Eşrâf, 94

yan b. Uyeyne haber verdi derken diğerleri tahdis etti, dedi. O Ubeydullah b. Ebu Yezid'den rivâyet ettiğine göre İbn Abbas'ı şöyle derken dinlemiştir: Bana Üsâme b. Zeyd'in haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Faiz ancak nesîededir"* buyurdu. [436]

٤٠٦٦-١٠٣/١١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ قَالَا حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا رِبًا فِيمَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ

4066-103/11- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Affan tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti (Affan ile birlikte) ikisi, dedi ki: Bize Vuheyb tahdis etti, bize İbn Tâvus babasından tahdis etti, o İbn Abbas'dan, o Üsâme b. Zeyd'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Elden ele (peşin) alım satımlarda faiz yoktur"* buyurdu. [437]

٤٠٦٧-١٠٤/١٢- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِقْلٌ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ لَقِيَ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ لَهُ أَرَأَيْتَ قَوْلَكَ فِي الصَّرْفِ أَشَيْئًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَمْ شَيْئًا وَجَدْتَهُ فِي كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَلَّا لَا أَقُولُ أَمَّا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَنْتُمْ أَعْلَمُ بِهِ وَأَمَّا كِتَابُ اللهِ فَلَا أَعْلَمُهُ وَلَكِنْ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَلَا إِنَّمَا الرِّبَا فِي النَّسِيئَةِ

4067-104/12- Bize el-Hakem b. Musa tahdis etti, bize Hıkl, el-Evzâî'den şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ata b. Ebu Rebâh'ın tahdis ettiğine göre Ebu Said el-Hudrî, İbn Abbas ile karşılaşarak ona şöyle dedi: Sarf ile ilgili söylediğin sözler hakkında ne dersin? O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiğin bir şey midir yoksa aziz ve celil Allah'ın kitabında bulduğun bir şey midir? İbn Abbas: Asla! Ben böyle demiyorum. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelince Onu siz daha iyi bilirsiniz. Allah'ın kitabına gelince (onda böyle bir hüküm olduğunu) bilmiyorum. Ama Üsâme b. Zeyd'in bana tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dikkat edin faiz ancak nesîe (vadeli alışveriş)dedir"* buyurdu. [438]

---

436 4064 numaralı hadisin kaynakları
437 4064 numaralı hadisin kaynakları
438 4064 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4062-4067 numaralı hadisler)

(4062) "İbn Abbas'a sarfa dair soru sordum..." Bir diğer rivâyette (4063): "İbn Ömer ve İbn Abbas'a sarfa dair soru sordum..." sonra Ebu Said Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki ölçeğe bir ölçek satın almayı bildiren hadisini ve İbn Ömer ve İbn Abbas'ın bunu mübah gören kanaatlerinden yasak gördüğüne dair hadisleri kaydedilmektedir. Bundan sonraki hadiste de (4064) İbn Abbas'ın şöyle dediği zikredilmektedir: "Bana Üsâme'nin tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *Faiz nesîededir* buyurdu" diğer rivâyette (4065) *"Faiz ancak nesîededir"* öbür rivâyette (4066) "elden ele (peşin alışveriş)lerde faiz yoktur" buyruğu zikredilmektedir.

Önce İbn Ömer ve İbn Abbas'dan diye zikrettiği rivâyetin anlamı şudur: Her ikisi peşin alışverişlerde faiz olmadığına ve bir dirhemin iki dirheme, bir dinarın iki dinara, bir ölçek hurmanın iki ölçeğe satılmasının caiz olduğuna inanıyorlardı. Buğday ve diğer ribevi malların da böyle olduğu kanaatinde idiler. Çünkü onlar, bir türün kendi türünden olan bir başkası ile fazlalıklı olarak satışını caiz görüyorlardı. Onların bu görüşüne göre bu türden mallarda vadeli olan dışındaki fazlalık (ribâ) haram değildi. İşte: her ikisine de sarfa dair soru sordu. İkisi de onda bir sakınca görmediler ifadesinin anlamı budur. Maksat bir dirhemin iki dirhem karşılığında satılması gibi fazlalıklı sarf işlemidir. Her ikisinin de bu husustaki dayanakları Üsâme b. Zeyd'in rivâyet ettiği *"faiz ancak nesîede (veresiye Alışverişte)dir"* diye rivâyet ettiği hadisdir. Sonra İbn Ömer de İbn Abbas da -Müslim'in bu kanaatlerinden döndüklerini açıkça zikrettiği gibi- Ebu Said'in rivâyet ettiği hadis kendilerine ulaşınca, aynı türden malların fazlalıklı olarak satışının haram olduğunu söylemişlerdir.

Müslim'in kaydettiği bu hadis-i şerifler nesîe (vadeli, veresiye) dışında kalan (peşin) alışverişlerde fazlalığın yasaklandığına dair hadisin onlara ulaşmadığına, bu hadis kendilerine ulaşınca bu kanaatlerinden vazgeçtiklerine delildir.

Üsâme (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği *"nesîe (veresiye) dışında faiz yoktur"* hadisi (4064) gelince bazıları bunun zikredilen diğer hadislerle nesh olduğunu söylemişlerdir. Bununla birlikte Müslümanlar bu hadisin zahiri ile amel etmeyi icma ile terk etmişlerdir. Bu da hadisin nesh olduğuna delildir. Başkaları ise bu hadisi çeşitli şekillerde tevil etmiş (yorumlamış)lardır:

1. Bu hadis, ribevi (faizin cereyan ettiği) mallar dışındakiler hakkında yorumlanır. Bu da vadeli olarak borcun borç karşılığında satılması gibidir.

Bir kimsenin diğerinden nitelikleri belli bir elbise alacağı bulunur. O da bunu yine vadeli olarak nitelikleri belli bir köle karşılığında satar. Eğer bunu peşin olarak satarsa caiz olur.

2. Türleri farklı mallar hakkında yorumlanmıştır. Çünkü bu gibi mallarda fazlalık bakımından faiz sözkonusu değildir, aksine peşin olmaları şartıyla birinin diğerinden fazla olması caizdir.

3. Bu hadis mücmeldir. Ubâde b. es-Sâmit, Ebu Said el-Hudrî ve diğerlerinin hadisleri ise mübeyyendir. Dolayısı ile mübeyyen gereğince amel etmek ve mücmel olanın da ona göre yorumlanması icap etmektedir. Bu da Şafii -Allah'ın rahmeti ona-'nin verdiği cevaptır.

(4067) "Bize Hıkl tahdis etti" Hıkl ismi he harfi kesreli, kaf harfi sakindir.

١٩/٤٠- بَاب لَعْنِ آكِلِ الرِّبَا وَمُؤْكِلِهِ

19/40- FAİZ YİYENİN DE YEDİRENİN DE LANETLENDİĞİ BABI

٤٠٦٨-١٠٥/١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ قَالَ سَأَلَ شِبَاكٌ إِبْرَاهِيمَ فَحَدَّثَنَا عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ آكِلَ الرِّبَا وَمُؤْكِلَهُ قَالَ قُلْتُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدَيْهِ قَالَ إِنَّمَا نُحَدِّثُ بِمَا سَمِعْنَا

4068-105/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Osman'a ait olmak üzere- tahdis etti. İshak, bize Cerir haber verdi derken, Osman tahdis etti, dedi. O Muğire'den şöyle dediğini rivâyet etti: Şibâk, İbrahim'e sordu. (İbrahim) bize Alkame'den tahdis etti, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) faiz yiyeni de yedireni de lanetledi. (Alkame), dedi ki: Ben: Peki onu yazan ve ona şahitlik edenleri de mi, dedim. O: Biz ancak işittiğimizi söyleriz,, dedi. [439]

٤٠٦٩-١٠٦/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ آكِلَ الرِّبَا وَمُؤْكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ

439 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9448

4069-106/2- Bize Muhammed b. el-Sabbah, Zuheyr b. Harb ve Osman b. Ebu Şeybe tahdis edip, dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Câbir'den şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) faiz yiyeni, onu yedireni, onu yazanı ve ona şahitlik edenleri lanetledi ve: "*Bunların hepsi eşittir*" dedi.[440]

Şerh

(4069) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) faiz yiyeni yedireni... lanetledi ve onlar eşittir, dedi." Bu, faizli alışveriş yapanlar arasındaki alışverişi yazmanın ve onların bu alışverişlerine şahitlik etmenin haram kılındığını açıkça ortaya koyan bir ifadedir. Ayrıca buradan bâtıla yardımcı olmanın haram olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٢٠/٤١- بَاب أَخْذِ الْحَلَالِ وَتَرْكِ الشُّبُهَاتِ

20/41- HELAL OLANI ALMAK, ŞÜPHELİ OLANLARI TERK ETMEK BABI

٤٠٧٠-١٠٧/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ -حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ وَأَهْوَى النُّعْمَانُ بِإِصْبَعَيْهِ إِلَى أُذُنَيْهِ إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنْ النَّاسِ فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ

4070-107/1- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr el-Hemdânî de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriyya, Şa'bî'den tahdis etti, o Numan b. Beşir'den rivâyetle, dedi ki: Onu şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim -bu arada Numan iki parmağını iki kulağına götürdü- "*Şüphesiz helal de açık seçik bellidir, haram*

440 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2991

da açık seçik bellidir. İkisi arasında şüpheli olanlar vardır ki insanların pek çoğu onları bilmezler. Şüpheli olanlardan sakınan kimse dini adına, şeref ve haysiyeti adına (tehlikeden) kendini korumuş olur. Şüpheli olanların içine düşen bir kimse de harama düşer. Tıpkı koruma altına alınmış bir yerin etrafında hayvanlarını otlatan çobanın hayvanlarını oraya gidip otlamaktan -neredeyse- alıkoyamaması gibi. Şunu bilin ki, her bir hükümdarın koruma altına aldığı bir bölgesi vardır. Yine şunu bilin ki, Allah'ın koruma altına aldığı bölgesi haram kılmış olduğu hususlardır. Dikkat edin! Vücutta bir çiğnemlik et parçası vardır ki, o düzelirse vücudun tamamı düzelir, o bozulursa vücudun tamamı bozulur. Haberiniz olsun ki o kalptir."[441]

٤٠٧١-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَا- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4071-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi. (Veki' ile birlikte), dediler ki: Bize Zekeriyya bu isnad ile aynısını tahdis etti.[442]

٤٠٧٢-.../٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُطَرِّفٍ وَأَبِي فَرْوَةَ الْهَمْدَانِيِّ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدٍ كُلُّهُمْ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ زَكَرِيَّاءَ أَتَمُّ مِنْ حَدِيثِهِمْ وَأَكْثَرُ

4072-.../3- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir, Mutarrif ve Ebu Ferva el-Hemdani'den haber verdi (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Karî- İbn Aclan'dan tahdis etti, o Abdurrahman b. Said'den rivâyet etti, hepsi Şa'bî'den, o Numan b. Beşir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivâyet etti. Ancak Zekeriyya'nın hadisi rivâyeti bunların hadisi rivâyetlerinden daha tam ve daha çoktur. [443]

441 Buhari, 52, 2051; Ebu Davud, 3329, 3330 -buna yakın-; Tirmizi. 1205; Nesai, 4465, 5726; İbn Mace, 3984; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11624

442 4070 numaralı hadisin kaynakları

443 4070 numaralı hadisin kaynakları

٤٠٧٣-١٠٨/٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ نُعْمَانَ بْنَ بَشِيرِ بْنِ سَعْدٍ صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَخْطُبُ النَّاسَ بِحِمْصَ وَهُوَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ زَكَرِيَّاءَ عَنِ الشَّعْبِيِّ إِلَى قَوْلِهِ يُوشِكُ أَنْ يَقَعَ فِيهِ

4073-108/4- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. Leys b. Sa'd tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Halid b. Yezid tahdis etti, bana Said b. Ebu Hilal, Avn b. Abdullah'dan tahdis etti, o Âmir eş-Şa'bî'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Numan b. Beşir b. Sa'd'ı Hıms'da insanlara hutbe verirken şunları söylerken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Helal de apaçık bellidir, haram da apaçık bellidir"* diye buyururken dinledim deyip, hadisi Zekeriyya'nın Şa'bî'den rivâyet ettiği şekilde *"otlamaktan -neredeyse- alıkoyamaması gibi"* buyruğuna kadar rivâyet etti. [444]

Şerh

(4070-4073 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Helal de apaçık bellidir, haram da apaçık bellidir. Her ikisi arasında da şüpheli hususlar vardır..."* İlim adamları bu hadisin büyük bir yerinin bu hadisten çıkartılacak hükümlerin çok olup, İslam'ın etrafında döndüğü hadislerden birisi olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Bir topluluk, bu İslam'ın üçte biridir ve bunun *"ameller, niyet (ler) iledir"* ve *"kişinin kendisini ilgilendirmeyen hususları terk etmesi onun Müslümanlığının güzelliğindendir"* hadisleri ile birlikte, İslam'ın üçte biridir demişlerdir.

Ebu Davud es-Sicistani, dedi ki: İslam dört hadis etrafında döner. Bu üç hadis ile birlikte *"sizden biriniz kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olmaz"* hadisidir. Dördüncü hadisin *"dünyaya rağbet etme, Allah seni sever. İnsanların elinde bulunanlara rağbet etme, insanlar seni sever"* hadisidir. İlim adamları der ki: Bu hadisin önemli yerinin büyük olmasının sebebi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hadiste yenilecek, içilecek, giyilecek şeyler ile başkalarının düzeltilmesine, şüpheli olan hususların terk edilmesi gerektiğine dikkat çekmesinden gelmektedir. Çünkü böyle bir dikkat kişinin dinini, namus, şeref ve haysiyetini korumasına sebeptir. Ayrıca

444 4070 numaralı hadisin kaynakları

bu hadis, şüpheli olan işlere düşmekten de sakındırmakta ve bunu koruma altındaki bölgeyi misal göstererek açıklamaktadır. Sonra da en önemli iş olan kalbi kollayıp gözetmeye açıklık getirerek *"şunu da bilin ki, vücutta bir çiğnemlik et parçası vardır..."* buyurarak kalbin düzelmesi sayesinde vücudun geri kalan kısmının da düzeleceğini, bozulması halinde ise vücudun geri kalanının da bozulacağını açıklamaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Helal olan da apaçıkdır, haram da apaçıkdır"* buyruğu şu demektir: Eşya üç kısımdır. Bir kısmı apaçık helaldir ve helal olduğu da gizli saklı değildir. Ekmek, meyveler, zeytinyağı, bal, tereyağı, süt, yenilebilir etler, yumurta ve bunun dışında olan diğer yiyecekler. Aynı şekilde konuşmak, bakmak, yürümek ve benzeri bir takım tasarrufların bir bölümü apaçık ve besbelli helaldir, helal olduğunda şüphe yoktur.

Apaçık harama da şarap, domuz, meyte (leş), sidik, akmış kan örnektir. Zina, yalan söylemek, gıybet, nemime (laf taşıyıcılık) yabancı kadına bakmak ve benzeri işler de apaçık haramdır.

Şüpheli olan hususlar da bunların helal oldukları da haram oldukları da açık seçik değildir demektir. Bundan dolayı insanların bir çoğu bunların hangileri olduğunu bilmedikleri gibi bunların hükümlerini de bilmezler. İlim adamları ise bunların hükmünü bir nas, kıyas, istihsab ya da başka delillerle bilirler. Eğer herhangi bir husus helal ile haram arasında gidip geliyor ise hakkında da herhangi bir nas ve bir icma bulunmuyorsa o hususta müçtehid içtihat eder ve şer'i bir delil ile onu ikisinden birisinin kapsamına katar. Eğer bunu helal bölümüne katarsa helal olur. Bazan müçtehidin gösterdiği delil apaçık bir ihtimal de olabilir. Bu durumda vera o işi terk etmektir. Böylelikle bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kim şüpheli hallerden sakınacak olursa dini, namus ve şerefi lehine kendisini kötülükten uzak tutmuş olur"* buyruğunun kapsamına girer.

Hakkında müçtehidin hükmünün ne olduğu açıkça belli olmayıp, şüpheli olan hususların acaba helalmi olduğu yada harammı olduğu kabul edilecek, yoksa hükmü hakkında kararsız mı kalınacaktır? Bu hususta üç görüş vardır ki, bunları Kadı Iyâz ve başkaları nakletmiş bulunmaktadır. Daha güçlü görülen bunların şeriatın (konu ile ilgili hükmünün) gelişinden önce eşyanın hükmü hakkında sözkonusu edilen görüş ayrılıklarına göre ele alınacaklarıdır. Bu hususta daha sahih olan ise bu gibi şeylerin helal olduğuna da haram olduğuna da mübah olduğuna da başka bir hükme sahip bulunduğuna da hüküm vermemektir. Çünkü hak ehline göre teklif (yükümlü tutmak) ancak şeriat ile sabit olur.

İkinci görüşe göre bu durumda eşyanın hükmü haram oluşudur. Üçüncü görüşe göre mübahlıktır, dördüncü görüşe göre hüküm ve karar vermemek gerekir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Dini, namus ve şerefi lehine itham altında bulunmaktan uzak kalır"* yani şer'i açıdan yerilmekten uzak durmak sûreti ile dini adına temiz kalmış olur, namus, şeref ve haysiyetini de insanların hakkında ileri geri konuşmasına karşı korumuş olur.

"Her bir hükümdarın koruma altına aldığı bir bölgesi vardır. Allah'ın koruma altındaki bölgesi ise onun haramlarıdır" buyruğu şu demektir. Arap olan ve olmayan hükümdarların her birisinin diğer insanlara karşı koruduğu ve içine girmelerine engel olduğu koruma altında bir bölgesi vardır. Bu bölgeye giren kimseyi cezalandırır. Kendi lehine ihtiyatlı hareket eden bir kimse ise o koruma bölgesinin içine düşmek korkusuyla koruma altındaki bölgeye yaklaşmaz. Yüce Allah'ın da aynı şekilde koruma altına aldığı bir bölgesi vardır. Bunlar da onun haramlarıdır. Yani yüce Allah'ın haram kıldığı masiyetleri işlemektir. Öldürmek, zina etmek, hırsızlık yapmak, zina iftirasında bulunmak, içki içmek, yalan söylemek, gıybet, nemime (laf taşımak, jurnalcilik) batıl yolla mal yemek ve benzeri hususlar. Bütün bunlar yüce Allah'ın koruma altına aldığı bölgesidir. Herhangi bir masiyet işlemek sûreti ile koruma altına aldığı bölgeye giren bir kimse cezalandırılmayı hak eder. O bölgeye yaklaşan bir kimsenin de içine girip düşme ihtimali çok yakındır. Kendi adına ihtiyatlı hareket eden bir kişi o bölgeye yaklaşmaz. Kendisini masiyet ve günaha yakınlaştıracak herhangi bir şeye ilgi duyup bağlanmaz, şüpheli hiçbir hususa da girmez.

"Dikkat edin! Vücutta bir çiğnemlik et parçası vardır. O düzelirse bütün vücut ıslah olur, o bozulursa bütün vücut bozulur. Haberiniz olsun ki o kalptir." Dil bilginleri der ki: "mudga" (tercümede: bir çiğnemlik et) et parçası demektir. Ona böyle denilmesi küçüklüğünden ötürü ağızda çiğnenebilecek kadar olmasından dolayıdır. İlim adamları der ki: Maksat vücudun geri kalan kısmına nisbetle kalbin küçük olduğuna, bununla birlikte vücudun düzelmesinin de bozulmasının da kalbe tabi olduğuna dikkat çekmektir.

Bu hadis-i şerifte, kalbi ıslah edip onu bozulmaya karşı korumak için çalışıp gayret göstermek, özellikle vurgulanmaktadır.

Ayrıca bu hadis, aklın başta değil kalpte olduğuna da delil gösterilmiştir. Bu hususta ise meşhur bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Mezhebimize mensup ilim adamları ile kelamcıların çoğunluğunun kanaatine göre akıl kalpte-

dir. Ebu Hanife ise akıl dimağda (beyinde)dir demiştir. Başta olduğu da söylenir. Birinci görüşü aynı şekilde filozoflardan, ikinci görüşü de tabiblerden diye rivâyet etmişlerdir.

el-Mâzerî, dedi ki: Aklın kalpte olduğunu söyleyenler yüce Allah'ın: *"Onlar neden yerde dolaşmazlar da kendileri ile akledecekleri kalpleri olur."* (Hacc, 46) buyruğu ile şüphesiz bunda kalbi olan kimse için bir öğüt vardır." (Kaf, 37) buyruklarını ve bu hadis-i şerifi delil göstermişlerdir. Çünkü bu hadis-i şerif, vücudun düzelmesinin ve bozulmasının -beynin de vücudun bir parçası olmasına rağmen- kalbe bağlı olduğunu tespit etmektedir. Böylelikle beynin düzelmesi ve bozulması da kalbe bağlı olur. Bununla da beynin aklın yeri olmadığı anlaşılmış olmaktadır.

Aklın beyinde olduğunu söyleyenler de şunu delil gösterirler: Beyin sağlığı bozulacak olursa akıl da bozulur. Ayrıca beynin bozulması neticesinde bunların kanaatlerine göre sara da ortaya çıkar. Fakat bunda onların lehine bir delil yoktur. Çünkü şanı yüce Allah, beynin bozulması halinde aklın da bozulmasını bir adeti (sünneti) olarak icra ede gelmiştir. Halbuki akıl beyinde değildir. Bununla birlikte durumun böyle olmasının önünde de bir engel yoktur. el-Mâzerî, dedi ki: Özellikle onların beyin ile kalp arasında sözkonusu ettikleri ortaklık hakkındaki esas ilkelerine göre bu böyledir. Aynı zamanda onlar, midenin baş tarafı ile beyin arasında da bir ortaklık olduğunu kabul ederler. Allah en iyi bilendir.

"Numan b. Beşir, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip, iki parmağını kulaklarına götürdü." Bu Numan'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadis dinlediğini ortaya koyan açık bir ifadedir. Irak âlimlerinin ve ilim adamlarının çoğunluğunun söylediği doğru olan kanaat de budur. Kadı Iyâz, dedi ki: Yahya b. Main, dedi ki: Medineliler Numan'ın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadis dinlediğini doğru (sahih) kabul etmezler. Ama bu zayıf ya da bâtıl nakildir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüpheli olanların içine düşen bir kimse harama düşer"* buyruğunun iki anlama gelme ihtimali vardır. Birincisine göre böyle bir kişi şüpheli olan hususları çokça yaptığı için haram işlemeyi kastetmemekle birlikte harama rast gelebilir. Eğer bu hususta kusurlu davranması sözkonusu olmuşsa, bundan dolayı günah da kazanabilir.

İkinci açıklamaya göre böyle bir kişi kolaycılığı alışkanlık haline getirir ve şüpheli bir işi yapma cesaretini kazanır. Sonra ondan daha büyük bir şüphe, sonra ondan daha ağır bir şüpheli hali işler ve bu böylece sürüp gider. Sonunda kasten harama düşer. Bu ise selefin: Masiyetler küfrün postacısı

(aracısı)dır sözlerini andırır. Yani ona doğru sürüklerler. Şanı yüce Allah bizi şerden korusun, afiyet versin. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"içine düşmesi yakın olur"* buyruğunda "evşeke yûşiku" fiili bunda acele eder ve ona yaklaşır demektir.

(4072) "Onların hadislerinden daha tam ve daha büyüktür." Burada "ekber: daha büyük" lafzı tek noktalı be iledir. Nüshaların bir çoğunda ise üç noktalı (metinde olduğu gibi ekser: daha çok)" şeklindedir. Allah en iyi bilendir.

٢١/٤٢- بَاب بَيْعِ الْبَعِيرِ وَاسْتِثْنَاءِ رُكُوبِهِ

21/42 DEVEYİ SATIP ONA BİNMEYİ İSTİSNA ETMEK BABI

٤٠٧٤-١٠٩/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ عَامِرٍ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ لَهُ قَدْ أَعْيَا فَأَرَادَ أَنْ يُسَيِّبَهُ قَالَ فَلَحِقَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَدَعَا لِي وَضَرَبَهُ فَسَارَ سَيْرًا لَمْ يَسِرْ مِثْلَهُ قَالَ بِعْنِيهِ بِوُقِيَّةٍ قُلْتُ لَا ثُمَّ قَالَ بِعْنِيهِ فَبِعْتُهُ بِوُقِيَّةٍ وَاسْتَثْنَيْتُ عَلَيْهِ حُمْلَانَهُ إِلَى أَهْلِي فَلَمَّا بَلَغْتُ أَتَيْتُهُ بِالْجَمَلِ فَنَقَدَنِي ثَمَنَهُ ثُمَّ رَجَعْتُ فَأَرْسَلَ فِي أَثَرِي فَقَالَ أَتُرَانِي مَاكَسْتُكَ لِآخُذَ جَمَلَكَ خُذْ جَمَلَكَ وَدَرَاهِمَكَ فَهُوَ لَكَ

4074-109/1- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriyya, Âmir'den tahdis etti, bana Câbir b. Abdullah'ın tahdis ettiğine göre oldukça bitkin düşmüş, kendisine ait bir devesi üzerinde gidiyordu. Bu sebeple onu başı boş bırakmak istemişti. Derken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana yetişti, bana dua etti ve deveye vurdu. Bu sefer daha önce benzeri yol almadığı bir şekilde yürümeye başladı. Allah Rasûlü: *"Bunu bana bir ukiyyeye sat"* buyurdu. Ben: Hayır, dedim. Sonra: *"Onu bana sat"* buyurdu. Ben de onu kendisine bir ukiyyeye sattım ve üzerindeki yükü ailemin yanına kadar taşıyıp götürmesini istisna ettim. Evime varınca deveyi alıp ona götürdüm. Bana bedelini nakit olarak ödedi. Sonra geri döndüm. Arkamdan birisini gönderdi ve: *"Senin kanaatine göre senin deveni satın almak için mi seninle pazarlık etmiştim? Deveni de paranı da al. O senindir"* buyurdu. [445]

---

445 Buhari, 2385 -muhtasar olarak- 2718, 2967; Ebu Davud, 3505 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1253 -muhtasar olarak-; Nesai, 4651, 4652; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2351

٤٠٧٥-...‏/٢- وَحَدَّثَنَاه عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ عَامِرٍ حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ

4075-.../2- Bunu bize Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa -yani b. Yunus- Zekeriyya'dan haber verdi, o Âmir'den rivâyet etti. Bana Câbir b. Abdullah tahdis etti deyip, hadisi İbn Numeyr'in hadisi gibi rivâyet etti. [446]

٤٠٧٦-١١٠/٣- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَلَاحَقَ بِي وَتَحْتِي نَاضِحٌ لِي قَدْ أَعْيَا وَلَا يَكَادُ يَسِيرُ قَالَ فَقَالَ لِي مَا لِبَعِيرِكَ قَالَ قُلْتُ عَلِيلٌ قَالَ فَتَخَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَزَجَرَهُ وَدَعَا لَهُ فَمَا زَالَ بَيْنَ يَدَيْ الْإِبِلِ قُدَّامَهَا يَسِيرُ قَالَ فَقَالَ لِي كَيْفَ تَرَى بَعِيرَكَ قَالَ قُلْتُ بِخَيْرٍ قَدْ أَصَابَتْهُ بَرَكَتُكَ قَالَ أَفَتَبِيعُنِيهِ فَاسْتَحْيَيْتُ وَلَمْ يَكُنْ لَنَا نَاضِحٌ غَيْرُهُ قَالَ فَقُلْتُ نَعَمْ فَبِعْتُهُ إِيَّاهُ عَلَى أَنَّ لِي فَقَارَ ظَهْرِهِ حَتَّى أَبْلُغَ الْمَدِينَةَ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي عَرُوسٌ فَاسْتَأْذَنْتُهُ فَأَذِنَ لِي فَتَقَدَّمْتُ النَّاسَ إِلَى الْمَدِينَةِ حَتَّى انْتَهَيْتُ فَلَقِيَنِي خَالِي فَسَأَلَنِي عَنْ الْبَعِيرِ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا صَنَعْتُ فِيهِ فَلَامَنِي فِيهِ قَالَ وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِي حِينَ اسْتَأْذَنْتُهُ مَا تَزَوَّجْتَ أَبِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا فَقُلْتُ لَهُ تَزَوَّجْتُ ثَيِّبًا قَالَ أَفَلَا تَزَوَّجْتَ بِكْرًا تُلَاعِبُكَ وَتُلَاعِبُهَا فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ تُوُفِّيَ وَالِدِي أَوْ اسْتُشْهِدَ وَلِي أَخَوَاتٌ صِغَارٌ فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ إِلَيْهِنَّ مِثْلَهُنَّ فَلَا تُؤَدِّبُهُنَّ وَلَا تَقُومُ عَلَيْهِنَّ فَتَزَوَّجْتُ ثَيِّبًا لِتَقُومَ عَلَيْهِنَّ وَتُؤَدِّبَهُنَّ قَالَ فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ غَدَوْتُ إِلَيْهِ بِالْبَعِيرِ فَأَعْطَانِي ثَمَنَهُ وَرَدَّهُ عَلَيَّ

4076-110/3- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Osman'a ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Cerir, Muğire'den haber verdi derken, Osman tahdis etti, dedi. Muğire, Şa'bî'den, o Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte gazaya gittim. Derken bana yetişti. Altımda ise hemen hemen yürüyemeyecek kadar bitkinleşmiş su taşıyıcı bir devem vardı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Devenin nesi var"* buyurdu. Ben: Hastadır,

---

446 4074 numaralı hadisin kaynakları

dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) biraz geride kaldı, deveyi dürttü ve ona dua etti. Bundan sonra deve hep diğer develerin önünde yürüyüp gitti. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Deveni nasıl görüyorsun"* buyurdu. Ben, iyi görüyorum, bereketin ona isabet etti, dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu bana satar mısın"* buyurdu. Ben utandım. Bizim ondan başka su taşıyacak devemiz yoktu. (Câbir), dedi ki: Evet satarım, dedim ve deveyi ona Medine'ye ulaşıncaya kadar sırtında yükümü taşıması şartıyla sattım. Ben ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Henüz yeni damadım deyip ondan izin istedim. O da bana izin verdi. Ben de Medine yolunda insanların önünden gittim. Nihayet oraya vardığımda dayımla karşılaştım ve bana devenin durumunu sordu. Ben de deve hakkında ne yaptığımı ona haber verdim. Onu sattığım için beni kınadı. (Câbir), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den izin istediğim zaman bana: *"Evlendiğin bakire mi yoksa dul mu"* buyurdu. Ben: Dul birisi ile evlendim, dedim. Allah Rasûlü: *"Birbirinizle oynaşacağınız bir bakire ile neden evlenmedin"* buyurdu. Ben de ona şu cevabı verdim: Ey Allah'ın Rasûlü! Babam vefat etti -yahut şehid oldu- benimse küçük yaşta kız kardeşlerim var. Onlar gibi birisi ile evlenip, onların yanına onu da katmak hoşuma gitmedi. Çünkü böylesi onları eğitemez, onların işlerini göremezdi. Onları görüp gözetsin ve onlara edep öğretsin diye dul bir hanımla evlendim.

(Câbir), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye gelince sabahleyin deveyi ona götürdüm. O da bana devenin parasını verip deveyi bana iade etti. [447]

٤٠٧٧-١١١/٤- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ -حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ أَقْبَلْنَا مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَاعْتَلَّ جَمَلِي وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ وَفِيهِ ثُمَّ قَالَ لِي بِعْنِي جَمَلَكَ هَذَا قَالَ قُلْتُ لَا بَلْ هُوَ لَكَ قَالَ لَا بَلْ بِعْنِيهِ قَالَ قُلْتُ لَا بَلْ هُوَ لَكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ لَا بَلْ بِعْنِيهِ قَالَ قُلْتُ فَإِنَّ لِرَجُلٍ عَلَيَّ أُوقِيَّةَ ذَهَبٍ فَهُوَ لَكَ بِهَا قَالَ قَدْ أَخَذْتُهُ فَتَبَلَّغْ عَلَيْهِ إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِبِلَالٍ أَعْطِهِ أُوقِيَّةً مِنْ ذَهَبٍ وَزِدْهُ قَالَ فَأَعْطَانِي أُوقِيَّةً مِنْ ذَهَبٍ وَزَادَنِي قِيرَاطًا قَالَ فَقُلْتُ لَا تُفَارِقُنِي زِيَادَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَكَانَ فِي كِيسٍ لِي فَأَخَذَهُ أَهْلُ الشَّامِ يَوْمَ الْحَرَّةِ

447 4074 numaralı hadisin kaynakları

4077-111/4- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Sâlim b. Ebu'l-Ca'd'den, o Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Mekke'den Medine'ye geldik. Devem hastalandı deyip, hadisi olayı ile birlikte anlattı. Rivayetinde şunlar da vardır: Sonra bana: *"Bu deveni bana sat"* buyurdu. Ben: Hayır, satmam, deveyi sana bağışlıyorum, dedim. Allah Rasûlü: *"Hayır onu bana sat" buyurdu.* Ben: Hayır, o senindir ey Allah'ın Rasûlü, dedim: O: *"Hayır, onu bana sat"* buyurdu. Ben: Bir adamın bende bir ukiyye altın alacağı var, ona karşılık bu deve senin olsun, dedim. Allah Rasûlü: *"Ben de onu aldım. Medine'ye kadar ona binebilirsin"* buyurdu. (Câbir), dedi ki: Medine'ye geldiğim zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bilal'e: *"Ona bir ukiyye altın ver ve ona daha fazlasını da ver"* buyurdu. (Câbir), dedi ki: Bana bir ukiyye altın verdi ve bir kırat da fazla verdi. (Câbir), dedi ki: Ben de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana fazladan verdiği bu kırat benden ayrılmayacaktır, dedim. Bundan dolayı bu para bir kesemde duruyordu. Sonra harre vakası günü onu şamlılar aldı. [448]

٤٠٧٨-١١٢/٥- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ -حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَتَخَلَّفَ نَاضِحِي وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ فَنَخَسَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ لِي ارْكَبْ بِاسْمِ اللهِ وَزَادَ أَيْضًا قَالَ فَمَا زَالَ يَزِيدُنِي وَيَقُولُ وَاللَّهُ يَغْفِرُ لَكَ

4078-112/5- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis etti, bize Abdulvahid b. Ziyad tahdis etti, bize el-Cureyrî, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir seferde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Benim su taşıyan devem geri kaldı. Sonra hadisin geri kalan kısmını zikretti ve rivâyetinde şunları söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu dürttükten sonra bana: *"Allah'ın adı ile bin"* buyurdu. Yine rivâyetinde şu fazlalığı da ekledi: Bana fazla ödemeye devam etti ve bu arada: *"Allah da sana mağfiret buyursun"* diyordu. [449]

Şerh

(4074-4078 numaralı hadisler)

Bu babta Câbir (radıyallâhu anh)'ın hadisi yer almaktadır. Bu meşhur bir hadisdir. Ahmed ve ona uygun kanaat belirtenler bineği satıcının kendi lehi-

448 Buhari, 2718 -muallak olarak-; Nesai, 4653; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2243

449 Hadisin kaynakları daha önce 3627 numaralı hadiste gösterilmişti.

ne ona binmeyi şart koşmakla birlikte satmanın caiz olduğuna delil göstermişlerdir. Malik, dedi ki: Eğer binilecek mesafe yakın ise bu caizdir. Böylelikle o bu hadisi, bu gibi durum için yorumlamıştır.

Şafii, Ebu Hanife ve başkaları ise mesafe ister az ister çok olsun böyle bir şart caiz değildir ve bu durumda satış akdi gerçekleşmez demişlerdir. Bu görüşlerine de daha önce geçen satışta istisna yapmanın yasak olduğuna dair hadis ile bir şartla birlikte satışı yasaklayan diğer hadisi delil göstermişlerdir. Câbir'in bu hadisi ile ilgili olarak da şu cevabı vermişlerdir: Bu muayyen bir olay olup, bunun hakkında çeşitli ihtimaller sözkonusu olabilir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in maksadı Câbir'e onun bedelini ödemekti. Gerçek anlamda bir satış yapmak değildi. Yine onların açıklamalarına göre burada koşulan şartın aynı akitte koşulmamış olma ihtimali vardır. Şart, akdin kendisinde sözkonusu olursa zarar verir. Belki de şart daha önceden koşulmuş olmakla birlikte rivâyet edilmemiş, sonra da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) deveye binmesini bağışlamış olabilir.

"Onu bana bir ukiyyeye sat." Burada ukiyye lafzı nüshalarda vav harfi ile "vukiyye" şeklinde yazılmıştır. Bu da daha önce defalarca geçtiği gibi doğru bir söyleyiştir. Ukiyye de denilir ve bu söyleyiş daha meşhurdur.

Hadiste bir mala sahip olan kimse, o malını satışa arz etmese dahi satmasını istemekte bir sakınca bulunmadığı hükmü anlaşılmaktadır.

"Senin görüşüne göre... pazarlık ettim." Dil bilginleri: "Mumakese: pazarlık" bedelin eksiltilmesi hakkında konuşmak demektir. Asıl anlamı eksiltmektir. Zâlimin meksi (eksiltmesi) tabiri de buradan gelmektedir. Bu ise zâlimin insanların mallarını eksiltip, mallarından aldığı şeyler demektir.

"Deveyi ona bir ukiyyeye sattım." Bir rivâyette "beş ukiyyeye sattım ve fazladan bana bir ukiyye verdi." Bazı rivâyetlerde "iki ukiyye ve bir ya da iki dirheme" bazılarında "bir ukiyye altın" bazılarında "dört dinara sattım" denilmektedir. Yine Buhari'de rivâyetler arasındaki ihtilafı zikretmiş ve ayrıca "sekizyüz dirhem" bir diğer rivâyette "yirmi dinar" bir başka rivâyette: "zannederim dört ukiyye" rivâyetlerini de eklemektedir. Buhari, dedi ki: Şa'bî'nin bir ukiyyeye sattım rivâyeti daha çoktur.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bir ukiyye altının miktarı bellidir. Gümüş ukiyyenin miktarı ise kırk dirhemdir. Bu rivâyetlerin farklılığının sebebi, ravilerin hadisi mâna ile rivâyet etmeleridir. Böyle bir rivâyette caizdir. Buna göre altın ukiyyeden kasıt, Sâlim b. Ebu'l-Ca'd'in Câbir'den diye naklettiği rivâyette açıkladığı şekildedir. Mutlak olarak (altın kaydı zikredilmeksizin) rivâyeti nak-

ledenlerin rivâyeti de ona göre yorumlanır. Beş ukiyye diye gelen rivâyette kastedilen ise beş gümüş ukiyyedir. Bu da o zaman için bir ukiyye altının değeri idi. Böylelikle akdin gerçekleştiği bedel olan altın ukiyye ile ödemenin gerçekleştiği gümüş ukiyyelerin miktarı haber verilmiş olmaktadır. Bunun neticesinde de hükümde bir değişiklik olmaz. Bütün bunların Câbir (radıyallâhu anh)'ın "bana fazlasını verip durdu" dediği gibi ona verdiği bir fazlalık olma ihtimali de vardır. Dört dinar şeklindeki rivâyete gelince o da uygundur. Çünkü o zamanın bir ukiyye altınının dört dinar ağırlığında olma ihtimali vardır. İki ukiyye rivâyetine gelince bir ukiyyenin fiilen yapılan satışın bedeli olması diğerinin ise "bana fazladan bir ukiyye de verdi" dediği gibi fazladan verilen bir miktar olması ihtimali vardır.

(4081) "Bir ya da iki dirhem" ibaresi de "ve bana fazladan bir kırat verdi" açıklamasına uygundur. "Yirmi dinar" rivâyeti ise o zaman için kullandıkları küçük dinarlar hakkında yorumlanır. "Dört ukiyye" rivâyetine gelince bu rivâyet hakkında ravinin şüphesi sözkonusudur. Dolayısı ile buna itibar edilmez, Allah en iyi bilendir.

(4076) "Ona binmem şartı ile" buradaki "fekâr" lafzında fe harfi fethalı okunur. (Fekâra zahri: sırtının omurgası demektir). Fekar ise omurga eklemlerinin hepsine denilir. Tekili "fekâre" diye gelir.

(4076) "Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, yeni evliyim, dedim." Yeni damada bu şekilde "aruz" denilir. Nitekim geline de bu isim verilir. Her ikisinin de lafzı aynıdır. Ama çoğulları farklı olur. Erkek için bir kişi olması halinde "aruz" çoğul olmaları halinde ayn ve re harfleri ötreli olarak "uruz" denilir. Gelin için tekil olarak "aruz" çoğul olarak da araiz" denilir. *"Neden bakire ile evlenmedin. Birbirinizle oynaşırdınız"* Buna dair açıklama ve lafızlarının nasıl okunacağı (zaptı) manası ile ilgili görüş ayrılıkları ve ilgili diğer şerhler nikah bölümünde geçmiş bulunmaktadır. (Bk. 3627 numaralı hadisin şerhi)

(4077) "Bir adamın benden bir ukiyye altın alacağı var. Ona karşılık olmak üzere deve senin olsun. O da: Ben de ona karşılık olarak bu deveyi aldım buyurdu." Bizim (Şafii) mezhebimiz âlimleri bunu alışverişte icap ile kabulün şart olduğuna ve (lafzen icap ve kabul olmadan) alınıp satılanların elden ele alınıp verilmesi ile (muatat) akd olmayacağına delil gösterebilirler. Fakat daha sahih ve tercih olunan kanaate göre bu şekilde alıp verme ile alım satım akdinin gerçekleşeceğidir. Çünkü buradaki bu ifadeler alıp vermekle alım satım akdinin gerçekleşmesine engel değildir. Çünkü bu hadiste böyle bir alım satım yasaklanmamaktadır. Alıp vermekle satışın gerçekleşeceğini kabul edenler bunu caiz görmektedir. Bu sebeple bu kanaat sahipleri reddo-

lunmaz. Diğer taraftan alıp verme ile gerçekleşen alışverişte her iki bedel de hazır bulunmaktadır. Verip almış olur. Eğer her iki bedel ya da onların biri hazır bulunmuyorsa o taktirde lafzen ifade zorunlu olur.

Bu hadiste mezhep âlimlerimiz tarafından ortaya atılmış iki görüşün daha sahih olanının lehine delil bulunmaktadır. Bu görüş de kinaye yolu ile satış akdinin gerçekleşmesi kanaatidir. Çünkü Câbir (radıyallâhu anh)'ın: O senin olsun demekle birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de *"ben de ona karşılık onu aldım"* buyurmuştur. Buradaki bu her iki lafız da kinaye (devenin ismi zikredilmeden ona ait zamir ile) lafızlarıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Bilal'e: *"Ona bir ukiyye altın ver ve ona fazlasını da ver"* buyruğu da borçların ödenmesi ve hakların eda edilmesi hususunda vekaletin caiz olduğu, aynı zamanda borcun fazlası ile ödenmesinin tartının da ağır bastırılmasının müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Harre günü vakıasında şamlılar onu aldı." Kastedilen Medine harresidir. Şamlılar orada pek çok kişiyi öldürmüş ve malları talan etmişti. Bu hadise hicretin 63. yılında olmuştu.

٤٠٧٩-١١٣/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ لَمَّا أَتَى عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ وَقَدْ أَعْيَا بَعِيرِي قَالَ فَنَخَسَهُ فَوَثَبَ فَكُنْتُ بَعْدَ ذَلِكَ أَحْبِسُ خِطَامَهُ لِأَسْمَعَ حَدِيثَهُ فَمَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ فَلَحِقَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ بِعْنِيهِ فَبِعْتُهُ مِنْهُ بِخَمْسِ أَوَاقٍ قَالَ قُلْتُ عَلَى أَنَّ لِي ظَهْرَهُ إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَ وَلَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ أَتَيْتُهُ بِهِ فَزَادَنِي وُقِيَّةً ثُمَّ وَهَبَهُ لِي

4079-113/6- Bana Ebu Rabî' el-Atekî de tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub, Ebu Zubeyr'den tahdis etti. O Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Devemin bitkin düşmüş olduğu bir sırada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma gelince devemi dürttü, o da hızlanıverdi. Bundan sonra ise onun sözlerini duymak için devenin yularını kendime doğru çekiyor fakat bir türlü ona güç yetiremiyordum. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana yetişti ve: *"Bunu bana sat"* buyurdu. Ben de devemi ona beş ukiyyeye sattım. Sonra: Ama Medine'ye kadar sırtına binmem şartı ile,, dedim. Allah Rasûlü: *"Medine'ye kadar sırtına binmek hakkın olsun"* buyurdu. Medine'ye geldiğimde devemi ona götürdüm. Bana fazladan bir ukiyye verdi, sonra da onu bana hibe etti. [450]

450 Buhari, 2718 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2669

٤٠٨٠-١١٤/٧- حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا بَشِيرُ بْنُ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ سَافَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ أَظُنُّهُ قَالَ غَازِيًا وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ وَزَادَ فِيهِ قَالَ يَا جَابِرُ أَتَوَفَّيْتَ الثَّمَنَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ لَكَ الثَّمَنُ وَلَكَ الْجَمَلُ لَكَ الثَّمَنُ وَلَكَ الْجَمَلُ

4080-114/7- Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî tahdis etti, bize Yakub b. İshak tahdis etti, bize Beşir b. Ukbe, Ebu'l-Mütevekkil en-Naci'den tahdis etti, o Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Seferlerinden birisinde -zannederim o: gazi olarak bulunuyorken, dedi.- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yolculuk yaptım. Hadisi nakletti ve şunları da ekledi: Allah Rasûlü: *"Ey Câbir! Bedelini tam olarak aldın mı?"* buyurdu. Ben, evet, dedim. Allah Rasûlü: *"Bedeli de senindir, deve de senindir. Bedel de senindir, deve de senindir"* buyurdu. [451]

٤٠٨١-١١٥/٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ اشْتَرَى مِنِّي رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعِيرًا بِوُقِيَّتَيْنِ وَدِرْهَمٍ أَوْ دِرْهَمَيْنِ قَالَ فَلَمَّا قَدِمَ صِرَارًا أَمَرَ بِبَقَرَةٍ فَذُبِحَتْ فَأَكَلُوا مِنْهَا فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ أَمَرَنِي أَنْ آتِيَ الْمَسْجِدَ فَأُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ وَوَزَنَ لِي ثَمَنَ الْبَعِيرِ فَأَرْجَحَ لِي

4081-115/8- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî de tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize Şu'be'nin, Muharib'den tahdis ettiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benden iki ukiyye ile bir dirhem yahut iki dirheme bir deve satın aldı. Sirar denilen yere gelince verdiği bir emir ile bir inek kesildi. beraberindekiler ondan yediler. Medine'ye geldiği zaman da bana mescide gelip iki rekat namaz kılmamı emir buyurdu ve devenin bedelini bana tarttı ve benim lehime tartıyı ağır bastırdı. [452]

451 Buhari, 2470, 2861 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2499

452 Kaynakları daha önce 1653 numara ile gösterilmiş idi.

٤٠٨٢-١١٦/٩- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا مُحَارِبٌ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذِهِ الْقِصَّةِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَاشْتَرَاهُ مِنِّي بِثَمَنٍ قَدْ سَمَّاهُ وَلَمْ يَذْكُرِ الْوُقِيَّتَيْنِ وَالدِّرْهَمَ وَالدِّرْهَمَيْنِ وَقَالَ أَمَرَ بِبَقَرَةٍ فَنُحِرَتْ ثُمَّ قَسَمَ لَحْمَهَا

4082-116/9- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî tahdis etti, bana Halid b. el-Hâris tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Muharib Câbir'den haber verdi, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu olayı rivâyet etti. Ancak o rivâyetinde şöyle dedi: Deveyi benden miktarını söylemiş olduğu bir bedel karşılığında satın aldı. Ancak bu rivâyetinde iki ukiyye ve bir dirhem ile iki dirhemi sözkonusu etmedi. Bununla birlikte verdiği emir üzerine bir inek kesildi. Sonra etini paylaştırdı, dedi. [453]

٤٠٨٣-١١٧/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ قَدْ أَخَذْتُ جَمَلَكَ بِأَرْبَعَةِ دَنَانِيرَ وَلَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ

4083-117/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn Ebu Zâide, İbn Cureyc'den tahdis etti, o Ata'dan, o Câbir'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Senin deveni dört dinara satın aldım. Medine'ye kadar da sırtına binme hakkın vardır"* buyurdu. [454]

Şerh

(4079-4083 numaralı hadisler)

(4079) "Devemi Ona beş ukiyyeye sattım" bu (Ona sattım anlamındaki ibare) bütün nüshalarda "febi'tihu minhu" şeklindedir. Böyle bir tabir Arapça bakımından sahih ve doğrudur. Bi'tuhu da denilir, bi'tuhu minhum da denilir. Hadiste bunun benzerleri pek çoktur. Bunu Tehzibu'l-Lugat adlı eserimde açıklamış bulunuyorum.

(4080) "Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî tahdis etti." Mukrem ismi mim harfi ötreli, kaf harfi sakin, re harfi fethalıdır. Mim harfi şeddeli olarak el-Ammî ise, Temim'den el-Amm oğullarına mensuptur.

453 1653 numaralı hadisin kaynakları

454 Buhari, 2309 -uzunca-, 2718 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2455

"Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî" Naciyeoğullarına mensuptur. Onlar da Üsâme b. Luey oğullarındandır. Ebu Ali el-Gassani: Onlar Üsâme b. Lueyy'in karısı Naciye'nin çocuklarıdır demiştir.

(4081) "Sirâr denilen yere gelince" Sad harfi fethalı "Sarâr" de, kesreli (Sirar) de okunmakla birlikte kesreli okuyuş daha fasih ve daha meşhurdur. Hatta çoğunluk başka söyleyişi de zikretmemektedir. Kadı lyâz, dedi ki: Dârâkutnî, Hattâbî ve diğerlerinde ayrıca üstadlarımızın pek çoğunda kesreli sad ve şeddesiz re ile "sirar" şeklinde olup burası Medine'ye yakın bir yerdir. Hattâbî burası Irak yolu üzerinde Medine'den üç mil kadar uzaklıkta eski bir kuyudur demiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bana göre daha doğrusu buranın bir kuyu değil bir yer ismi olduğudur. Bazı raviler Müslim'de ve bazıları da Buhari'de bu ismi kesreli dat harfi ile "dirar" diye zaptetmiş iseler de bu bir hatadır. Güvenilir bazı nüshalarda da bu şekilde kaydedilmiştir. Sirar ismi, gayr-ı munsarıf olmakla birlikte meşhur olan munsarıp olduğudur. (Hadisin metninde görüldüğü gibi).

"Verdiği bir emir ile bir inek kesildi." Buradan ineklerin nahr (boğazlanmak) sûreti ile değil de kesilmelerinin sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Aksini yapsa da caizdir. Diğer rivâyette (4082) "verdiği bir emir ile bir inek kesildi" de nahr lafzı kullanılmış olup, iki rivâyetin telif edilmesi için onunla da kastedilen zebh (kesmek)dir.

"Bana mescide gelip iki rekat namaz kılmamı emir buyurdu." Bu ifadelerden bir yolculuktan gelen bir kimsenin ilk iş olarak mescitte iki rekat namaz kılmasının müstehap olduğu ve gündüzün kılınan nafile namazın gece namazı gibi ikişer ikişer olarak kılınmasının da müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bizim ve cumhurun kabul ettiği kanaat budur. Buna dair açıklamalar daha önce Namaz Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Câbir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bu hadisten çıkartılan bazı hükümler

Şunu bilelim ki, Câbir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bu hadisten anlaşılacak faydalı pek çok husus bulunmaktadır.

1. Bitkin ve hasta iken Câbir'in bu devesinin birden canlanıp hızlanmasında, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık bir mucizesi vardır.

2. Malını satışa arz etmeyen bir kimseye malını satmasını istemek caizdir.

3. Alışveriş esnasında mubakese (denilen pazarlık) caizdir.

4. Büyük olan zatın arkadaşlarının durumları hakkında soru sorması onlara maslahat ve faydalarına olan hususları göstermesi müstehaptır.

5. Bakireyi nikahlamak müstehaptır.

6. Eşlerin birbirleri ile oynaşması müstehaptır.

7. Bakire birisi ile nikahlanıp evlenmek şeklindeki kendi nefsine ait paydan vazgeçerek kızkardeşlerinin işlerini görüp, onları gözetecek dul bir hanımla evlenmek sûreti ile onların maslahatlarını gözetmesi Câbir (radıyallâhu anh)'ın faziletini göstermektedir.

8. Bir seferden gelindiği zaman ilk iş olarak mescitte iki rekat namaz kılmak sünnettir.

9. Hayırlı olanı göstermek müstehaptır.

10. Ödeme yapacağı zaman teraziyi ağır bastırmak müstehaptır.

11. Ödenecek bedelin tartı ücreti satıcıya aittir

12. "Bana fazladan verdiği bu kırat benden ayrılmayacaktır" sözü dolayısıyla salih zatların eserleri (geride bıraktıkları) ile teberrük etmek

13. Ordu dönüş yolunda iken bazı askerlerin komutanın izni ile önden gitmesi caizdir

14. Hakların ve benzeri hususların hak sahiplerine ödenmesinde vekâlet caizdir

Bunların dışındoa daha önce geçen diğer hükümler de anlaşılır.

٢٢/٤٣- بَاب مَنْ اسْتَسْلَفَ شَيْئًا فَقَضَى خَيْرًا مِنْهُ وَخَيْرُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً

22/43- BİR ŞEY BORÇ ALIP ONDAN DAHA HAYIRLISINI VEREREK BORCUNU ÖDEYEN KİMSE VE "EN HAYIRLINIZ BORCUNU EN GÜZEL ŞEKİLDE ÖDEYENİNİZDİR" BUYRUĞU BABI

٤٠٨٤-١١٨/١- حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَسْلَفَ مِنْ رَجُلٍ بَكْرًا فَقَدِمَتْ عَلَيْهِ إِبِلٌ مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ فَأَمَرَ أَبَا رَافِعٍ أَنْ يَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرَهُ فَرَجَعَ إِلَيْهِ أَبُو رَافِعٍ فَقَالَ لَمْ أَجِدْ فِيهَا إِلَّا خِيَارًا رَبَاعِيًا فَقَالَ أَعْطِهِ إِيَّاهُ إِنَّ خِيَارَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً

4084-118/1- Bize Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh tahdis etti, bize İbn Vehb Malik b. Enes'den haber verdi, o Zeyd b. Eslem'den, o Ata b. Yesâr'dan, o Ebu Râfi'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adamdan ödünç genç bir deve almıştı. Zekât develerinden bir miktar deve ona gelince, Ebu Râfi'a o adama genç devesinin borcunu ödemesini emretti. Daha sonra Ebu Râfi' ona geri gelip ben bu develer arasında altı yaşında seçkin (güzel) bir deveden başkasını (vermeye) uygun bulamadım deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O deveyi ona ver. Şüphesiz insanların en hayırlıları borcunu en iyi şekilde ödeyenleridir"* buyurdu. [455]

٤٠٨٥-١١٩/٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ أَخْبَرَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ اسْتَسْلَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَكْرًا بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَإِنَّ خَيْرَ عِبَادِ اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً

4085-119/2- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Halid b. Mahled, Muhammed b. Cahled'den tahdis etti: Zeyd b. Eslem'i (şöyle derken) dinledim: Bize Ata b. Yesâr, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azadlısı Ebu Râfi'den şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) genç bir deve borç almıştı deyip, hadisi aynen rivâyet etti ancak bu rivâyette: "Şüphesiz Allah'ın kullarının en hayırlı olanları borcunu en iyi şekilde ödeyenleridir" buyurdu.[456]

٤٠٨٦-١٢٠/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارِ بْنِ عُثْمَانَ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَقٌّ فَأَغْلَظَ لَهُ فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا فَقَالَ لَهُمْ اشْتَرُوا لَهُ سِنًّا فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ فَقَالُوا إِنَّا لَا نَجِدُ إِلَّا سِنًّا هُوَ خَيْرٌ مِنْ سِنِّهِ قَالَ فَاشْتَرُوهُ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَوْ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً

4086-120/3- Bize Muhammed b. Beşşâr b. Osman el-Abdî tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Seleme b. Kuheyl'den tah-

455 Ebu Davud, 3346; Tirmizi, 1318; Nesai, 4631; İbn Mace, 2285; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12025

456 4084 numaralı hadisin kaynakları

dis etti, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adamın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerinde bir hakkı (alacağı) vardı. Bu sebeple Ona kaba bazı sözler söyledi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı da ona karşı çıkmak istediler. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz hak sahibinin söz söyleme hakkı vardır"* buyurdu. Sonra ashabına: *"Bu adam için (uygun) yaşta bir deve satın alın ve o deveyi buna verin"* buyurdu. Ashab: Biz ancak onun devesinin yaşından daha değerli yaşta bir deve bulabiliyoruz deyince Allah Rasûlü: *"O halde onu alın ve onu bu adama verin. Çünkü şüphesiz sizin en hayırlılarınızdan birisi -yahut en hayırlınız- de borcunu en iyi şekilde ödeyeninizdir"* buyurdu. [457]

٤٠٨٧-١٢١/٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ صَالِحٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ اسْتَقْرَضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سِنًّا فَأَعْطَى سِنًّا فَوْقَهُ وَقَالَ خِيَارُكُمْ مَحَاسِنُكُمْ قَضَاءً

4087-121/4- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize Veki', Ali b. Sabit'den tahdis etti o, Seleme b. Kuheyl'den, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) belli yaşta bir deve borç aldı. Ondan yaşça daha büyük bir deve verip borcunu ödedi ve: *"Sizin hayırlılarınız borcunu en iyi şekilde ödeyenlerinizdir" buyurdu.*[458]

٤٩٨٨-١٢٢/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ يَتَقَاضَى رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعِيرًا فَقَالَ أَعْطُوهُ سِنًّا فَوْقَ سِنِّهِ وَقَالَ خَيْرُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً

4088-122/5- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Süfyan, Seleme b. Kuheyl'den tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam gelip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den borç vermiş olduğu bir devesinin kendisine geri ödenmesini istedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona yaşça devesinden daha yukarda bir deve verin"* buyurdu ve: *"Sizin hayırlınız borcunu en iyi şekilde ödeyeninizdir"* buyurdu. [459]

---

457 Buhari, 2305, 2306, 2390, 2392 -buna yakın-, 2393, 2606, 2609, 2401; Tirmizi, 1316 -muhtasar olarak-, 1317; Nesai, 4632, 4707; İbn Mace, 2423; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14963

458 4086 numaralı hadisin kaynakları

459 4086 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4084-4088 numaralı hadisler)

(4084) "Ebu Râfi'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adamdan genç bir deve borç aldı... Allah Rasûlü: *O deveyi ona ver çünkü insanların en hayırlısı borcunu en iyi şekilde ödeyenleridir* buyurdu." Ebu Hureyre'nin rivâyetinde (4086) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Onun için (belli) yaşta bir deve satın alın ve onu ona verin... Şüphesiz sizin en hayırlılarınızdan* -yahut en hayırlılarınız buyurdu- *borcunu ödemesi en iyi olanınızdır"* buyurdu. Yine Ebu Hureyre'nin bir başka rivâyetinde (4087) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) belli yaşta bir deve borç aldı... *En hayırlı olanlarınız borcunu en iyi şekilde ödeyenlerinizdir* buyurdu" şeklindedir.

Genç deve (anlamındaki bekr kelimesi) be harfi fethalı söylenir. Bu da Âdemoğullarının küçük yaştaki erkek çocuğu durumundadır. Bunun dişisine bekre ve kalus denilir. Bu da küçük kız çocuğu konumundadır. Deve altı yaşını tamamlayıp, yedi yaşına girip, bir ön dişini düşürecek olursa ona raba' denilir. Dişisine de rabaiye denilir. Ona bir rabai (yedi yaşında bir deve) verdi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"en hayırlılarınız borcunu en iyi şekilde ödeyenlerinizdir"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şöyle demişlerdir: Bu aslında iyilik sahibi güzel işler yapan kimseler anlamındadır. Bu şekilde iyilik yapanları bu nitelikle nitelendirmiştir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Burada "mehâsin" lafzı mim harfi fethalı olmak üzere "mahsin"in çoğuludur. Ama bu anlamda çoğunlukla kullanılan lafız "ahsen"in çoğulu olan "ehâsin" lafzıdır.

Hadis-i şeriften borç vermenin ve almanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyacı dolayısı ile borç almıştır. O borca batmaktan ve borçlanmaktan Allah'a sığınırdı. Yine bu hadis-i şeriften canlı hayvanı borç almanın caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

Bu hususta üç ayrı görüş vardır:

1. Şafii, Malik ve selef ile haleften ilim adamlarının büyük çoğunluğunun kanaatine göre, bütün canlıların borç olarak verilmesi caizdir. Bundan tek istisna kendisi ile ilişki kurma mülkiyetine sahip kimse için cariyeyi borç vermektir. Onu borç vermesi caiz değildir. Ama onunla cima etme mülkiyetine sahip olmayan kimsenin -mahremleri, kadın ve hunsa gibi kimseler ona sahipse- borç vermesi caizdir.

2. İkinci görüş ise Muzeni, İbn Cerir ve Davud'un görüşü olup, buna göre Cariye'nin de diğer canlıların da herkes tarafından borç olarak verilmesi caizdir.

3. Ebu Hanife ve Kufelilerin görüşüne göre ise canlı hiçbir hayvanı borç vermek caiz değildir.

Bu hadisler ise onların görüşlerini reddetmekte ve herhangi bir delil olmadan bu husustaki nesh iddiaları da kabul edilemez.

Bu hadislere göre canlı hayvanın selem alışverişi caizdir. Selemin hükmü ile karzın (borcun hükmü) aynıdır. Yine bu hadislerden anlaşıldığına göre karz veya başka bir sebeple borçlu olan bir kimsenin borcundan daha iyisini geri ödemesi müstehaptır. Böyle bir ödeme sünnettendir ve üstün bir ahlaktır. Bu tür bir ödeme de arkasından bir fayda getiren bir borç türünden değildir. Böyle bir borç türü ise yasaklanmıştır. Çünkü yasaklanmış olan menfaat karz akdinde şart koşulandır.

Bizim mezhebimize göre kişinin borcundan fazlasını ödemesi müstehaptır. Alacaklının da bunu alması caizdir. Bu fazlalık ister nitelikte ister sayıda olsun fark etmez. Mesela on borç vermişse borçlu alacaklısına onbir verebilir. İmam Malik'in görüşüne göre sayıda fazlalık yasaktır. Mezhep âlimlerimizin delili Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"En hayırlılarınız borcunu en iyi şekilde ödeyenlerinizdir"* buyruğunun genel ifadesidir.

(4084) Ona zekât develeri geldi..." Bu açıklaması zor hususlardan birisidir. Çünkü zekât develerinden nasıl oldu da alacaklının hak ettiğinden daha iyisini ödedi? Halbuki zekât mallarından sorumlu olan bir kimsenin o zekât mallarından karşılıksız bağışta bulunması (teberruu) caiz değildir. Buna şu şekilde cevap verilir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi adına borç almıştı. Zekât develeri gelince aralarında yedi yaşındaki bir deveyi o deveyi hak edenlerden satın aldı. Böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bedelini ödeyerek ona malik oldu ve fazla olanı kendi malından bağış yapmış olarak borcunu ödemiş oldu.

Sözünü ettiğimiz bu açıklamaya kaydedilen Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona (belli) yaşta bir deve satın alın"* buyurduğuna dair hadisidir. İşte esas alınan kabul olunan cevap budur.

Bu hususta daha başka cevaplar da verilmiştir. Bunlardan birisine göre borç almış olan kişi aslında ihtiyaç sahiplerinden fakir birisi idi. Bu kişi kendi adına borçlanmıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de zekât develeri gelince ondan ona verdi ve borcunu ödemesini emir buyurdu.

(4086) "Bir adamın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerinde bir alacağı vardı. Ona ağır sözler söyledi..." Buradan anlaşıldığı üzere alacaklı olan kimsenin alacağını istemesi halinde alışılmış olan bir takım sözlerine katlanılır. Burada söz konusu edilen ağır sözler alacağını istemekte ısrarcı olması şeklinde ve buna benzer bir sûrette yaralayıcı bir ifade ya da küfrü gerektiren bundan başka bir takım sözler sözkonusu olmaksızın söylediği şeklinde yorumlanır. Ayrıca alacaklı olan kişinin Yahudilerden ya da onların dışında kâfir birisi olma ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir.

٢٣/٤٤- بَاب جَوَازِ بَيْعِ الْحَيَوَانِ بِالْحَيَوَانِ مِنْ جِنْسِهِ مُتَفَاضِلًا

23/44- BİR CANLININ KENDİ TÜRÜNDEN BİR CANLI İLE FAZLALIKLI OLARAK SATILMASININ CAİZ OLDUĞU BABI

٤٠٨٩-١/١٢٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَابْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنِيهِ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَ عَبْدٌ فَبَايَعَ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى الْهِجْرَةِ وَلَمْ يَشْعُرْ أَنَّهُ عَبْدٌ فَجَاءَ سَيِّدُهُ يُرِيدُهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ بِعْنِيهِ فَاشْتَرَاهُ بِعَبْدَيْنِ أَسْوَدَيْنِ ثُمَّ لَمْ يُبَايِعْ أَحَدًا بَعْدُ حَتَّى يَسْأَلَهُ أَعَبْدٌ هُوَ

4089-123/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî ve İbn Rumh tahdis edip, dedi ki: Bize Leys haber verdi (H.) Bunu bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir köle gelip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile hicret etmek üzere bey'at etti. Allah Rasûlü onun köle olduğunun farkında değildi. Sonra efendisi gelip onu istedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) efendisine: *"Onu bana sat"* buyurdu ve onu iki siyahi köle karşılığında satın aldı. Bundan sonra ise gelene: *"Köle midir"* diye sormadıkça kimseye bey'at etmedi. [460]

Şerh

"Bir köle gelip Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hicret etmek üzere bey'at etti..." Bu hadis o kölenin efendisinin Müslüman olması şeklinde yorumlanır. Bundan dolayı bey'at eden köleyi iki siyahi köle karşılığında satın almıştır. Yine göründüğü kadarı ile o iki köle de müslümandı. Aynı zamanda Müslüman bir köleyi kâfir birisine satmak da caiz değildir. Bununla birlikte bey'at eden kölenin kâfir olması yahut (ona karşılık olarak verilen) her iki kölenin

---

460 Tirmizi, 1239, 1596; Ebu Davud, 3358; Nesai, 4195, 4635; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2904

de kâfir olması ihtimali de vardır. Efendisinin hicret etmek üzere bey'at eden köleye malik olduğunu ispatlaması da zorunludur. Bu ya bir beyyine ile olmuştur yahut da kölenin hür olduğunun ikrarı (kabulü)nden önce kölenin bunu doğrulaması ile olmuştur.

Hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne kadar üstün bir ahlaka ve genel olarak iyi davranmak özelliğine sahip olduğu da görülmektedir. Çünkü o köleyi maksat olarak gözettiği hicreti ve sahabi olarak sohbetinde kalmayı elde etmeden geri çevirmek istemedi. İstediğini elde edebilmesi için onu satın aldı.

Bu hadiste bir kölenin iki köle karşılığında satılmasının caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Değerin eşit ya da farklı olmasında bir fark yoktur. Peşin olarak satılması halinde bu hükmün böyle olduğu üzerinde icma vardır. Diğer canlıların hükmü de böyledir.

Eğer bir köleyi iki köleye yahut bir deveyi iki deveye vadeli olarak satacak olursa, Şafii'nin ve cumhurun görüşüne göre bu da caizdir. Ebu Hanife ve Kufeliler ise caiz değildir demişlerdir. Bu hususta başkalarının farklı görüşleri de vardır. Allah en iyi bilendir.

٢٤/٤٥- بَاب الرَّهْنِ وَجَوَازِهِ فِي الْحَضَرِ كَالسَّفَرِ

24/45- REHİN VE REHİNİN İKAMET HALİNDE DE YOLCULUK HALİNDE OLDUĞU GİBİ CAİZ OLDUĞU BABI

٤٠٩٠-١٢٤/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا بِنَسِيئَةٍ فَأَعْطَاهُ دِرْعًا لَهُ رَهْنًا

4090-124/1- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-A'la -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya bize Ebu Muaviye haber verdi, derken diğer ikisi tahdis etti,, dedi. O A'meş'den, o İbrahim'den, o Esved'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yahudiden vadeli bir miktar yiyecek satın aldı. Ona bir zırhını rehin olarak verdi. [461]

461 Buhari, 2068, 2069, 2200, 2251, 2252, 2386, 2509, 2513, 2916 -buna yakın-, 4467 -buna yakın-; Nesai, 4623, 4664; İbn Mace, 2436; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15948

٤٠٩١-١٢٥/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا وَرَهَنَهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ

4091-125/2- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Ali b. Haşrem de tahdis edip, dedi ki: Bize İsa b. Yunus, A'meş'den haber verdi, o İbrahim'den, o Esved'den, o Âişe (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivâyet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yahudiden bir miktar yiyecek satın aldı ve ona demirden bir zırhı rehin bıraktı. [462]

٤٠٩٢-١٢٦/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنْ الْأَعْمَشِ قَالَ ذَكَرْنَا الرَّهْنَ فِي السَّلَمِ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ فَقَالَ حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ وَرَهَنَهُ دِرْعًا لَهُ مِنْ حَدِيدٍ

4092-126/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti, bize el-Mahzûmî haber verdi, bize Abdulvahid b. Ziyad, A'meş'den şöyle dediğini haber verdi. İbrahim en-Nehai nezdinde selem alışverişinde rehin bırakmayı sözkonusu ettik de o şöyle dedi: Bize Esved b. Yezid, Âişe'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yahudiden belli bir vadeye bir miktar yiyecek satın aldı ve ona demirden bir zırhını rehin bıraktı. [463]

٤٠٩٣-.../٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ مِنْ حَدِيدٍ

4093-.../4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Hafs b. Riyaz, A'meş'den tahdis etti, o İbrahim'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bana Esved, Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den deyip aynısını rivâyet etti ve "demirden" ibaresini zikretmedi. [464]

---

462 4090 numaralı hadisin kaynakları
463 4090 numaralı hadisin kaynakları
464 4090 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4090-4093 numaralı hadisler)

Bu babta Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den "Belli bir vadeye bir yahudiden bir miktar yiyecek satın aldı ve ona demirden bir zırhını rehin bıraktı" hadisi yer almaktadır.

Bu hadisten anlaşıldığı üzere zimmet ehli ile muamelat caizdir. Ayrıca onların ellerinde bulunan mülklerin kendi mülkiyetlerinde sabit olduğuna hüküm verilir.

Yine bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dünyadan az ile yetindiğine ve fakirliği sürdürdüğüne dair beyan da bulunmaktadır.

Hadisten anlaşılan bir diğer hüküm ise rehnin caiz olması, savaş aracının da zimmet ehlinde rehin bırakılmasının caiz olduğu mukim iken de rehnin caiz olduğu hükümleri anlaşılmaktadır. Şafii, Malik, Ebu Hanife, Ahmed ve genel olarak bütün ilim adamları da -Mücahid ve Davud müstesna- böyle demişlerdir. Onlar, rehin ancak seferde (yolculuk halinde) caizdir demiş ve buna da: *"Eğer bir yolculukta olup da kâtip bulamazsanız, alacağınız rehineler de yeter"* (Bakara, 283) buyruğunu delil göstermişlerdir. Cumhur ise bu hadisi delil göstermişlerdir. Bu hadis ise âyetteki hitap deliline göre önceliklidir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashab-ı kiram dururken bir yahudiden yiyecek satın alıp, zırhını onun yanında rehin bırakmasına gelince; bunu böyle bir işin caiz olduğunu beyan etmek için yaptığı söylendiği gibi, o sırada kişinin ihtiyacından artan yiyecek ancak o yahudinin yanında olduğu da söylenerek açıklanmıştır. Bir diğer görüşe göre bunun sebebi ashab-ı kiramın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rehin almayışları ve yiyeceğin bedelini ondan kabul etmeyişleridir. Bundan dolayı o da ashabından herhangi bir kimseyi dara sokmamak için Yahudi ile böyle bir muameleye gitmek yolunu seçmiştir.

Müslümanlar da zimmet ehli ile de onların dışındaki kâfirlerle de yanında bulunanın haram olduğu eğer muhakkak olarak bilinmiyorsa, bu gibi muamelelere girişmenin caiz olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Ama Müslüman bir kimsenin savaş ehline bir silah ve bir savaş aleti satması caiz değildir ve bununla kendi dinlerini güçlendirmekte destek almalarına fırsat verilmez. Onlara Mushaf da satılmaz, Müslüman bir kölenin de kâfir birisine satılması mutlak olarak caiz değildir. Allah en iyi bilendir.

٢٥/٤٦- بَاب السَّلَم

25/46- SELEM ALIŞVERİŞİ BABI

Dil bilginleri der ki: Bu alışverişe *selem* de *selef* de denilir. Fiilleri *esleme* ve *seleme* ile *eslefe* ve *selefe* diye gelir. Selef aynı zamanda karz da olur. Selem akdi yapmak anlamında "*isteslefe*" de denilir. Mezhep âlimlerimizin, dediklerine göre selem ve karz (borç) her ikisinin peşin olarak verilen bir mal karşılığında zimmette bir malın sabit kılınması bakımından aralarında ortak özellik bulunmaktadır.

Selem akdinin tarifini yaparken çeşitli ibareler kullanmışlardır. Bunların en iyisi şudur: Selem; peşin olarak verilen bir mal karşılığında zimmette nitelikleri belli bir mal üzerinde akit yapmaktır.

Buna *selem* denilmesinin sebebi rasulmal denilen ana paranın mecliste ödenmesi dolayısıyladır. *Selef* denilmesi de ana paranın peşin olarak ödenmesinden ötürüdür. Müslümanlar selem alışverişinin caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir.

٤٠٩٤-١٢٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا وَقَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثِّمَارِ السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ فَقَالَ مَنْ أَسْلَفَ فِي تَمْرٍ فَلْيُسْلِفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ

4094-127/1- Bize Yahya b. Yahya ve Amr en-Nâkid de -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Amr, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, derken Yahya haber verdi,, dedi. O İbn Ebu Necih'den, o Abdullah b. Kesir'den, o Ebu'l-Minhâl'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde Medineliler mahsullerde bir yıllığına, iki yıllığına selef alışverişi yaparlardı. Bunun üzerine Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim hurma yemişinde selef akdi yapacak olursa ölçeği belli, tartısı belli olmak üzere bilinen bir vadeye kadar selef akdi yapsın"* buyurdu.[465]

---

465 Buhari, 2239, 2240, 2241, 2253; Ebu Davud, 3463; Tirmizi, 1311; Nesai, 4630; İbn Mace, 2280; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5820

٤٠٩٥-١٢٨/٢- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالنَّاسُ يُسْلِفُونَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَسْلَفَ فَلَا يُسْلِفْ إِلَّا فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ

4095-128/2- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Abdulvaris, İbn Necih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bana Abdullah b. Kesir, Ebu'l-Minhâl'den tahdis etti, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (Medine'ye) geldiğinde insanlar selef akdi yapıyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine: *"Selef yapan ancak ölçeği ve tartısı belli meyveler hakkında selef yapsın"* buyurdu. [466]

٤٠٩٦-.../٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْمَعِيلُ بْنُ سَالِمٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ وَلَمْ يَذْكُرْ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ

4096-.../3- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İsmail b. Sâlim birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti, o İbn Ebu Necih'den bu isnad ile Abdulvaris'in rivâyet ettiği hadisi aynen rivâyet etti ve: *"Belli bir vadeye kadar"* ibaresini zikretmedi. [467]

٤٠٩٧-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ بِإِسْنَادِهِمْ مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ يَذْكُرُ فِيهِ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ

4097-.../4- Bize Ebu Kureyb ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip, dedi ki: Bize Veki' tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, ikisi Süfyan'dan, o Ebu Necih'den öncekilerin isnadı ile İbn Uyeyne'nin hadisi gibi rivâyet edip rivâyetinde *"belli bir vadeye kadar"* ibaresini zikretti. [468]

---

466 4094 numaralı hadisin kaynakları
467 4094 numaralı hadisin kaynakları
468 4094 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4094-4097 numaralı hadisler)

(4094) *"Her kim hurma meyvesi hakkında selef akdi yaparsa belli bir ölçek ve belli bir tartı hakkında belli bir vadeye kadar selef yapsın"* buyruğundan şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Selem alışverişi caizdir.

2. Bu alışverişte ölçek, tartı ya da bunun dışında miktarının kendisi ile tespit edileceği belli bir miktarda olması şarttır. Eğer kumaş gibi zira' (uzunluk ölçüsü) ile ölçülen bir mal ise o vakit belli sayıda zira'ın sözkonusu edilmesi şart olur. Şayet canlı hayvan gibi sayılı türden ise belli bir sayının zikredilmesi şart olur.

Hadisin anlamına gelince; eğer ölçek ile miktarı tespit edilen bir mal üzerinde selem akdi yapılacak olursa ölçeği belli olmalıdır. Eğer tartı ile miktarı tespit ediliyor ise belli tartı üzerinde yapılmalıdır. Eğer vadeli olacaksa bunun vadesinin de belli olması gerekir. Buradan selem akdinin vadeli olmasının şart olması gerekmemektedir. Aksine peşin olması da caizdir. Çünkü garar (denilen bir risk) ile birlikte vadeli caiz olduğuna göre peşin olarak yapılmasının caiz olması öncelikle sözkonusudur. Çünkü bu durumda garar ihtimali daha uzaktır. Hadis-i şerifte vadenin sözkonusu edilmesi, vadenin şart olduğunu belirtmek için değildir. Aksine eğer vade sözkonusu olacaksa belli olmalıdır anlamındadır. Nitekim ölçek ile ölçülmesi de şart değildir. Aksine kumaşlarda uzunluk ölçüsü ile ölçülebilir olması caizdir. Hadiste ölçeğin sözkonusu edilmesinin anlamı şudur: Eğer ölçülebilir türden olan bir malda selem yapılacak olursa ölçeğin belli olması gerekir. Ağırlık ile tartılan türde yapılırsa bunun da ağırlığının belli olması gerekir.

İlim adamları vadeli selemin caiz oluşu üzerinde icma etmiş olmakla birlikte peşin selemin caiz oluşu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii ve başkaları peşin olanını da caiz kabul ederken Malik, Ebu Hanife ve başkaları kabul etmemişlerdir. Bununla birlikte anlaşmazlığa götürmeyecek şekilde niteliklerinin tespit edilmesinin şart olduğu üzerinde de icma etmişlerdir.

"Hurma meyvesi hakkında selef yapan bir kimse ölçeği belli, tartısı belli miktar üzerinde selef yapsın." İbaresi nüshaların pek çoğunda bu şekilde iki noktalı te ile "temr (hurma)" şeklindedir. Bazılarında ise üç noktalı peltek se ile "semer (meyve, mahsul)" şeklindedir. Bu ise daha genel bir ifadedir. Bütün nüshalarda da bu şekildedir. Vav harfi ile miktarı belli bir vezn (tartı) iba-

resinin anlamı da şudur: Eğer ölçek ile ölçülen yahut tartılan bir mahsul de selem yapacak olursa bunun miktarı belli olmalıdır. Bunda tartılarak ölçülen şeylerde selem yapmanın caiz olduğuna delil vardır. Bunun caiz olduğu hususunda da görüş ayrılığı yoktur. Ölçek ile tartılan şeylerde selem yapmanın caiz oluşu hususunda ise mezhep âlimlerimizin iki görüşü bulunmaktadır. Bu iki görüşün daha sahih olanı aksi gibi caiz olduğudur.

(4097) "Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İsmail b. Sâlim birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti." Senet bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde "İbn Uyeyne'den" diye zikredilmiştir. Ebu Ahmed el-Culudi'nin rivâyetinde de bu şekildedir. Ama İbn Mahan'ın Müslim'den, onun bu üç üstadından rivâyeti ise İbn Uleyye'dendir. Onun da adı İsmail b. İbrahim'dir.

Ebu Ali el-Gassani ve onun dışındaki diğer hafızlar der ki: Doğrusu İbn Mahan'ın rivâyetidir. Bunlar der ki: Bu babtaki rivâyetleri dikkatle inceleyen bir kimse bunun doğruluğunu anlar.

Kadı Iyâz, dedi ki: Çünkü Müslim önce İbn Uyeyne'nin İbn Ebu Necih'den diye rivâyet ettiği hadisi zikretmiştir. Bu hadiste vade sözkonusu edilmektedir. Bundan sonra ise Abdulvaris'in İbn Ebu Necih'den naklettiği hadisi zikretmektedir. Bu hadiste ise vade sözkonusu edilmemiştir. Bundan sonra da İbn Ebu Uleyye'nin, İbn Ebu Necih'den hadisini zikretmiş ve "Abdulvaris'in hadisi gibi zikretmiş fakat o da: "belli bir vadeye kadar" ibaresini zikretmemiştir" dedikten sonra Süfyan es-Sevri'nin İbn Ebu Necih'den hadisini zikredip "İbn Uyeyne'nin hadisi gibi zikretti ve bu hadisinde "belli bir vadeye kadar" ibaresini zikretmiştir" demektedir.

٢٦/٤٧- بَاب تَحْرِيمِ الِاحْتِكَارِ فِي الْأَقْوَاتِ

26/47- TEMEL GIDALARDA İHTİKÂR (KARABORSA)NIN HARAM KILINDIĞI BABI

٤٠٩٨-١/١٢٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ قَالَ كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ أَنَّ مَعْمَرًا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ احْتَكَرَ فَهُوَ خَاطِئٌ فَقِيلَ لِسَعِيدٍ فَإِنَّكَ تَحْتَكِرُ قَالَ سَعِيدٌ إِنَّ مَعْمَرًا الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُ هَذَا الْحَدِيثَ كَانَ يَحْتَكِرُ

4098-129/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilal- Yahya'dan -ki o İbn Said'dir- şöyle dediğini tahdis etti: Said b. el-Müseyyeb, Ma'mer şöyle dedi. diye tahdis ederdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim ihtikâr yaparsa o bir günahkârdır" buyurdu.* Bunun üzerine Said'e: Ama sen de ihtikâr yapıyorsun, denildi.

Said: Bu hadisi tahdis eden Ma'mer'in kendisi de ihtikâr yapıyordu, dedi. [469]

٤٠٩٩-١٣٠/٢- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَحْتَكِرُ إِلَّا خَاطِئٌ

4099-130/2- Bize Said b. Amr el-Eş'asî tahdis etti, bize Hatim b. İsmail, Muhammed b. Aclan'dan tahdis etti, o Muhammed b. Amr b. Ata'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ma'mer b. Abdullah'tan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Günahkâr kimseden başkası ihtikâr yapmaz"* buyurduğunu rivâyet etti. [470]

٤١٠٠-.../٣- قَالَ إِبْرَاهِيمُ قَالَ مُسْلِم وَحَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ أَبِي مَعْمَرٍ أَحَدِ بَنِي عَدِيِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى

4100-.../3- İbrahim, dedi ki: Müslim, dedi ki: Bana arkadaşlarımızdan birisi Amr b. Avn'dan tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, Amr b. Yahya'dan haber verdi, o Muhammed b. Amr'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Adiyy b. Ka'boğullarından bir zat olan Ma'mer b. Ebu Ma'mer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip Süleyman b. Bilal'in, Yahya'dan naklettiği hadisin aynısını rivâyet etti. [471]

Şerh

(4098-4100 numaralı hadisler)

(4098) *"İhtikar yapan günahkârdır"* bir rivâyette de (4099) *"günahkârdan başkası ihtikâr yapmaz"* buyurulmaktadır.

469 Ebu Davud, 3447; Tirmizi, 1267; İbn Mace, 2154; Tuhfetu'l-Eşrâf. 11481
470 4098 numaralı hadisin kaynakları
471 4098 numaralı hadisin kaynakları

Dil bilginleri der ki: Sonu hemzeli olarak: "Hâtı" isyankâr, günahkâr demektir.

Bu hadis, ihtikârın haram olduğu hususunda açıktır. Mezhep âlimlerimiz der ki: Haram olan ihtikâr özel olarak gıda ihtikârıdır. Bu da pahalı olduğu zamanda yiyeceği ticaret için satın alıp derhal satmayarak bedelinin daha da pahalılanması için onu saklaması sûreti ile olur. Fakat bu yiyeceği köyünden getirirse yahut ucuz zamanında satın alıp bunu saklasa ya da onu yemeye muhtaç olduğundan dolayı pahalılık zamanında onu satın alsa ya da aynı zamanda satmak için satın alsa bu ihtikâr sayılmaz ve bunda haramlık sözkonusu değildir.

Gıda malları dışındakilerde ise ihtikâr hiçbir durumda haram değildir. Mezhebimizin bu husustaki tafsilatlı görüşü bu şekildedir.

İlim adamları der ki: İhtikarın haram kılınmasının hikmeti, genel olarak insanlara gelebilecek zararı önlemektir. Nitekim ilim adamlarının icma ettikleri üzere bir kimsenin yanında yiyecek bir mal bulunsa, insanlar da ona mecburi olarak ihtiyaç duyup ondan başkasını bulamayacak olurlarsa, insanlara ulaşacak zararı önlemek için o mal sahibi onu satmaya mecbur edilir.

Bu bölümde Said b. el-Müseyyeb ile hadisi rivâyet eden Ma'mer'in her ikisinin de ihtikâr yaptıklarına dair zikredilenlere gelince; İbn Abdilberr ve başkaları bu hususta şu açıklamayı yapmışlardır: Her ikisi de zeytin yağı ihtikârı yapıyorlardı. Onlar hadisi, ihtiyaç duyulacağı zaman ve pahalılaşacağı zamanda temel gıdaların ihtikârına yorumluyorlardı. Nitekim Şafii, Ebu Hanife ve başkaları da bu hadisi böyle yorumlamışlardır. Sahih olan da budur.

(4100) Müslim'in "bana arkadaşlarımızdan birisinin Amr b. Avn'dan tahdis ettiğine göre o, dedi ki: ..." Gassani ve başkaları şöyle demektedir: Bu Müslim'in Sahihi'ndeki mattu ondört hadisten birisidir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Daha önce böyle bir hadise mattu denilmeyeceğini, bu gibi hadislerin ancak meçhul ravinin rivâyeti olduğunu belirtmiş idik.

Hadis, Kadı Iyâz'ın, dediği gibidir. Bunun da hadise bir zararı yoktur. Çünkü Müslim bu hadisi mutabaat olmak üzere kaydetmiştir. Ayrıca bu hadisi Müslim, isimlerini verdiği sika ravilerin rivâyeti ile muttasıl yollarla da zikretmiş bulunmaktadır. Meçhul (bilinmeyen) ravinin adı ise Ebu Davud'un ve başkalarının bu hadisi rivâyetinde ismi verilerek yer almaktadır. Ebu Davud bunu Sünen'inde Vehb b. Bakiye'den, o Halid b. Abdullah'tan, o Ömer b. Yahya'dan kendi isnadı ile rivâyet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

٢٧/٤٨- بَاب النَّهْيِ عَنْ الْحَلِفِ فِي الْبَيْعِ

27/48- SATIŞ ESNASINDA YEMİN ETMENİN YASAK OLDUĞU BABI

٤١٠١-١٣١/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ الْأُمَوِيُّ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الْحَلِفُ مَنْفَقَةٌ لِلسِّلْعَةِ مَمْحَقَةٌ لِلرِّبْحِ

4101-131/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ebu Saffan el-Umevi tahdis etti (H.) Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi. (Ebu Saffan ile) ikisi Yunus'dan, o İbn Şihâb'dan, o İbnu'l-Müseyyeb'den rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Yemin etmek malı tüketir (sattırır), ama kârın bereketini yok eder"* buyururken dinledim. [472]

٤١٠٢-١٣٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الْحَلِفِ فِي الْبَيْعِ فَإِنَّهُ يُنَفِّقُ ثُمَّ يَمْحَقُ

4102-132/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Ebu Üsâme, Velid b. Kesir'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O Ma'bed b. Ka'b b. Malik'den, o Ebu Katade el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Alışverişte çokça yemin etmekten alabildiğine sakının. Çünkü o malı tüketir (sattırır). Sonra da (bereketini) yok eder"* buyururken dinlemiştir. [473]

Şerh

(4101-4102 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Yemin malı tüketir, kârı (bereketini) yok eder"* diğer rivâyette: *"Alışverişte çokça yemin etmekten oldukça sakı-*

472 Buhari, 2087; Ebu Davud, 3335; Nesai, 4473; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13321
473 Nesai, 4472; İbn Mace, 2209; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12129

nın..." Bu hadiste alışveriş esnasında çokça yemin etmek yasaklanmaktadır. Çünkü ihtiyaç olmadan yemin etmek mekruhtur. Burada ek olarak malın propagandasını yapmak da sözkonusudur. Bazı hallerde müşteri yapılan yemine de aldanabilir. Allah en iyi bilendir.

٢٨/٤٩- بَابُ الشُّفْعَةِ

28/49- ŞUF'A BABI

٤١٠٣-١٢٣/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ كَانَ لَهُ شَرِيكٌ فِي رَبْعَةٍ أَوْ نَخْلٍ فَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكَهُ فَإِنْ رَضِيَ أَخَذَ وَإِنْ كَرِهَ تَرَكَ

4103-133/1- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Câbir'den tahdis etti (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kimin bir taşınmazda yahut bir hurmalıkta bir ortağı varsa ortağına bildirmeden satmaya hakkı yoktur. Eğer ortağı razı olursa alır, hoşuna gitmezse bırakır"* buyurdu. [474]

٤١٠٤-١٣٤/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ شِرْكَةٍ لَمْ تُقْسَمْ رَبْعَةٍ أَوْ حَائِطٍ لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكَهُ فَإِنْ شَاءَ أَخَذَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ فَإِذَا بَاعَ وَلَمْ يُؤْذِنْهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ

4104-134/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve İshak b. İbrahim -lafız İbn Numeyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak, bize Abdullah b. İdris haber verdi, derken diğer ikisi tahdis etti,, dedi. (Abdullah, dedi ki) Bize İbn Cureyc, Ebu Zubeyr'den tahdis etti, o Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) taşınmaz ya-

474 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2736

hut bahçe olsun paylaştırılmamış her bir ortaklık hakkında şuf'a hükmünü vermiştir. (Şöyle ki) ortağın diğer ortağına bildirmeden payını satması helal değildir. Diğer ortağı dilerse (onun payını) satın alır dilerse almaz. Şayet ortağına bildirmeden payını satacak olursa ortağı onu almaya daha bir hak sahibidir. [475]

٤١٠٥-١٣٥/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الشُّفْعَةُ فِي كُلِّ شِرْكٍ فِي أَرْضٍ أَوْ رَبْعٍ أَوْ حَائِطٍ لَا يَصْلُحُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يَعْرِضَ عَلَى شَرِيكِهِ فَيَأْخُذَ أَوْ يَدَعَ فَإِنْ أَبَى فَشَرِيكُهُ أَحَقُّ بِهِ حَتَّى يُؤْذِنَهُ

4105-135/3- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb, İbn Cureyc'den haber verdiğine göre Ebu Zubeyr de kendisine şunu haber vermiştir: O Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir arazi bir ev ya da bir bahçedeki her bir ortağa ait payı diğer ortağına teklif etmeden satması doğru değildir. O da isterse alır yahut bırakır. Eğer bunu yapmayacak olursa ona bildirmediği sürece diğer ortağı onu almakta daha bir hak sahibidir."* [476]

Şerh

(4103-4105 numaralı hadisler)

(4103) *"Kimin bir akarda yahut bir hurmalıkta bir ortağı bulunursa..."* bir rivâyette (4104) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) taşınmaz yahut bahçe olsun henüz paylaştırılmamış her bir ortaklıkta şuf'a hükmünü vermiştir..." diğer rivâyette (4105) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *Arazi, mesken ya da bahçedeki her bir ortaklıkta şuf'a vardır...* buyurdu."

Dil bilginleri der ki: Şuf'a kelimesi bir şeyi başkasına katıp, onu iki (ve çift) yapmak demek olan şefaatül şey'den gelmektedir. Şuf'aya bu ismin veriliş sebebi bir payın diğerine eklenmesidir.

"Rab'a ve rab'e" gelince rab, ev ve mesken mutlak olarak arazi anlamındadır. (Bundan dolayı iki hadiste de akar ve taşınmaz diye tercüme ettik.) Bunun asıl anlamı ise içinde oturdukları meskenleri demektir. Rab'a, rabb'ın müennesidir. Tekilin adı olduğu da söylenmiştir. Cins ismi olarak çoğul anlamı ise temra (bir hurma)ın çoğulunun "temr" gelmesi gibi "rab" olarak gelir.

475 Ebu Davud, 3513; Nesai, 4660, 4715; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2806

476 4014 numaralı hadisin kaynakları

Müslümanlar paylaştırılmadığı sürece akarda ortağın şuf'a hakkının sabit olduğu üzerinde icma etmişlerdir.

İlim adamları der ki: Şuf'a hakkının sabit oluşundaki hikmet, diğer ortağın zarara uğramasını ortadan kaldırmaktır. Özel olarak akar hakkında sözkonusu olması zararı en fazla olan tür oluşundan dolayıdır. Hayvan, elbise, eşya ve diğer taşınır mallarda şuf'a olmadığını da ittifakla kabul etmişlerdir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bazı kimseler istisna olarak ticaret mallarında da şuf'anın sabit olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş, Ata'dan nakledilen bir rivâyettir. Bunlara göre elbise dahil her şeyde şuf'a sabit olur. İbnu'l-Munzir de bu kanaati ondan böylece nakletmiştir. Ahmed'den gelen bir rivâyete göre şuf'a hayvan ve bağımsız binada da sabittir.

Paylaştırılmış olan da şuf'anın komşuluk sebebi ile sabit olup, olmayacağı hususunda ise görüş ayrılığı vardır. Şafii, Malik, Ahmed ve ilim adamlarının çoğunluğuna göre komşuluk sebebi ile şuf'a hakkı sabit olmaz. İbnu'l-Munzir bu kanaati Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan, Said b. el-Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr, Ömer b. Abdulaziz, Hadesân, Yahya el-Ensârî, Ebu Zinad, Rabia, Malik, Evzâî, Muğire b. Abdurrahman, Ahmed, İshak ve Ebu Sevr'den diye nakletmektedir. Ebu Hanife ve Sevri'nin kanaatine göre ise komşuluk sebebi ile de şuf'a sabit olur. Allah en iyi bilendir.

Mezhep âlimlerimiz ve başkaları bu hadisi şuf'anın ancak paylaştırılması mümkün olan akar hakkında sabit olduğuna delil göstermişlerdir. Fakat küçük bir hamam, değirmen ve benzerlerinde bu hak sabit değildir. Yine bu hadisi paylaştırılma ihtimali (imkanı) bulunmayan mallarda da şuf'anın sözkonusu olacağını kabul edenler de delil göstermişlerdir.

(4103) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ortağına bildirmeden satma hakkı yoktur..."* Diğer rivâyette ise (4104) *"ortağına bildirmeden satması ona helal değildir"* ifadesi bizim (Şafii) mezhebi âlimlerimize göre ortağına durumu bildirmenin mendub olduğu şeklinde ve ona bildirmeden satmasının mekruh oluşunun da tenzihen mekruh olup, haram olmadığı şeklinde yorumlamışlardır. Hadisi buna göre tevil ederler. Mekruh aynı zamanda helal olmayış anlamında helal da mübah anlamında olabilir. Mübah ise her iki hali birbirine eşit olana denilir. Mekruh ise her iki hali birbirine eşit bir mübah demek değildir. Aksine terk edilmesi gereği daha ağır basan bir iştir.

İlim adamları ortağına satacağını haber verip izin vermesi üzerine satması, sonra da ortağın şuf'a hakkını kullanarak satın almak istemesi halinde hükmün ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Malik, Ebu Hanife ve

onların mezheblerine mensup ilim adamları Osman el-Betti, İbn Ebu Leyla ve başkaları ortağın şuf'a hakkı ile onu alma hakkı vardır demişlerdir. Hakem, Sevri, Ebu Ubeyd ve hadis ehlinden bir kesim ise onun alma hakkı yoktur demişlerdir. Ahmed'den de kaydedilen iki görüş gibi iki rivâyet gelmiştir. Allah en iyi bilendir.

٢٩/٥٠- بَاب غَرْزِ الْخَشَبِ فِي جِدَارِ الْجَارِ

29/50- KOMŞUNUN DUVARINA AHŞAB ÇAKMA BABI

٤١٠٦-١٣٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَمْنَعْ أَحَدُكُمْ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَةً فِي جِدَارِهِ قَالَ ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ وَاللَّهِ لَأَرْمِيَنَّ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ

4106-136/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz komşusunun kendi duvarına bir ahşab çakmasına engel olmasın"* buyurdu.

(A'rec), dedi ki: Sonra Ebu Hureyre: Neden sizin bundan yüz çevirdiğinizi görüyorum? Allah'a yemin olsun ki, ben bunu omuzlarınızın arasına atacağım, dedi. [477]

٤١٠٧-.../٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4107-.../2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti, (H.) Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, hepsi Hadesân'den bu isnad ile hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. [478]

477 Buhari, 2463; Ebu Davud, 3634; Tirmizi, 1353; İbn Mace, 2335; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13954

478 4106 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4106-4107 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizden biriniz komşusunun kendi duvarına bir ahşab çakmasına engel olmasın" buyruğ*undan sonra Ebu Hureyre: Neden bundan yüz çevirdiğinizi görüyorum? Allah'a yemin ederim ki, ben bunu omuzlarınızın arasına atacağım, dedi."

Kadı Iyâz, dedi ki: Biz Müslim'in Sahihi'nde ve bunun dışındaki asıl kitaplar ve musanneflerde "haşebe: ahşab" kelimesini müfret olarak da rivâyet ettik "huşbe" şeklinde çoğul olarak da rivâyet ettik. Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Tahavi ise Ravh b. el-Ferc'den şöyle dediğini nakletmektedir: Ebu Zeyd'e, el-Hâris b. Miskin'e ve Yunus b. Abdul'ala'ya buna dair soru sordum. Hepsi de: Müfred olarak (haşebe) olduğunu söylediler. Abdulgani b. Said de: Tahavi dışında herkes çoğul olarak söylemektedir demiştir.

"Omuzlarınızın arasına..." aranızda söyleyeceğim, demektir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Muvatta'nın ravilerinden bazıları (omuzlarınız anlamındaki ektaf kelimesini nun harfi ile "eknâf" diye rivâyet etmişlerdir. Bu da aranızda demektir. Çünkü kenef yan anlamındadır. Birincisi de ben bu sözü aranızda açıkça söyleyeceğim ve bunu söyleyerek sizi azarlamakla da canınızı acıtacağım. Tıpkı bir kimseye omuzları arasına bir şeyle vurulması gibi demektir.

"Neden bundan yüz çevirdiğinizi görüyorum" sözü de neden bu sünnetten, bu hasletten, bu öğütten yahut bu sözlerden yüz çevirdiğinizi görüyorum demektir.

Ebu Davud'daki rivâyette: "Başlarını önlerine eğdiler, o da: Neden yüz çevirdiğinizi görüyorum, dedi." şeklindedir.

İlim adamları bu hadisin anlamı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Acaba bu komşusuna kendi duvarına bir ahşap çakması imkanını vermek için bir teşvik (mendubluk) mi ifade eder yoksa vaciplik mi ifade eder? Bu hususta Şafii'nin ve Maliki mezhebine mensup ilim adamlarının iki görüşü vardır. Her iki mezhepte de iki görüşün daha sahih olanı mendub olduğudur. Ebu Hanife ve Kufeli âlimler de böyle demiştir. İkinci görüşe göre ise bunu kabul etmek vaciptir, Ahmed, Ebu Sevr ve hadis ashabı bu görüştedir. Hadisin zahirinden anlaşılan da budur.

Bunun mendubluk ifade ettiğini kabul edenler şöyle derler: Hadisin zahirinden anlaşıldığına göre onlar böyle bir amelde bulunmayı durdurmuşlardı.

Bundan dolayı Ebu Hureyre: Neden bundan yüz çevirdiğinizi görüyorum demiştir. İşte bu da onların bu emirden vacip oluşu değil mendub olduğunu anladıklarına delildir. Eğer vacip olsaydı hep birlikte bundan yüz çevirmezlerdi. Allah en iyi bilendir.

٣٠/٥١- بَاب تَحْرِيمِ الظُّلْمِ وَغَصْبِ الْأَرْضِ وَغَيْرِهَا

30/51- ZULMÜN, ARAZİYİ VE BAŞKA ŞEYLERİ GASP ETMENİN HARAM KILINDIĞI BABI

٤١٠٨-١٣٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ اقْتَطَعَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا طَوَّقَهُ اللهُ إِيَّاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

4108-137/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr tahdis edip, dedi ki: Bize İsmail -ki o İbn Cafer'dir- Ala b. Abdurrahman'dan tahdis etti. O Abbas b. Sehl b. Sad es-Saidi'den, o Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim haksızlıkla bir araziden bir karışlık kadar bir yer kesip alacak olursa, kıyamet gününde Allah yedi kat yerden onun boynuna dolayacaktır"* buyurdu. [479]

٤١٠٩-١٣٨/٢- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ أَنَّ أَرْوَى خَاصَمَتْهُ فِي بَعْضِ دَارِهِ فَقَالَ دَعُوهَا وَإِيَّاهَا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَخَذَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ طُوِّقَهُ فِي سَبْعِ أَرَضِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ كَاذِبَةً فَأَعْمِ بَصَرَهَا وَاجْعَلْ قَبْرَهَا فِي دَارِهَا قَالَ فَرَأَيْتُهَا عَمْيَاءَ تَلْتَمِسُ الْجُدُرَ تَقُولُ أَصَابَتْنِي دَعْوَةُ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ فَبَيْنَمَا هِيَ تَمْشِي فِي الدَّارِ مَرَّتْ عَلَى بِئْرٍ فِي الدَّارِ فَوَقَعَتْ فِيهَا فَكَانَتْ قَبْرَهَا

479 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4457

4109-138/2- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Ömer b. Muhammed'in haber verdiğine göre babası kendisine Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl'den şunu tahdis etti. Erva ona ait bir ev hakkında onunla davalaştı. Said, evi ona bırakın çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her kim hakkı olmadığı halde bir yerden bir karış alacak olursa, kıyamet gününde yedi kat altına kadar o onun boynuna dolanacaktır"* buyururken dinledim. Allah'ım! Eğer yalan söylüyorsa gözlerini kör et ve kabri de evinde olsun, dedi.

(Ravi), dedi ki: Ben onu duvarlara yaslanırken gözleri kör olarak gördüm. Said b. Zeyd'in bedduası beni tuttu, diyordu. Evin içinde yürüdüğü bir sırada evdeki bir kuyunun yanından geçti, kuyunun içine düştü ve böylece orası onun kabri oldu. [480]

٤١١٠-١٣٩/٣- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ أَرْوَى بِنْتَ أُوَيْسٍ ادَّعَتْ عَلَى سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ أَخَذَ شَيْئًا مِنْ أَرْضِهَا فَخَاصَمَتْهُ إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ فَقَالَ سَعِيدٌ أَنَا كُنْتُ آخُذُ مِنْ أَرْضِهَا شَيْئًا بَعْدَ الَّذِي سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَمَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَخَذَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا طُوِّقَهُ إِلَى سَبْعِ أَرَضِينَ فَقَالَ لَهُ مَرْوَانُ لَا أَسْأَلُكَ بَيِّنَةً بَعْدَ هَذَا فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ كَاذِبَةً فَعَمِّ بَصَرَهَا وَاقْتُلْهَا فِي أَرْضِهَا قَالَ فَمَا مَاتَتْ حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُهَا ثُمَّ بَيْنَا هِيَ تَمْشِي فِي أَرْضِهَا إِذْ وَقَعَتْ فِي حُفْرَةٍ فَمَاتَتْ

4110-139/3- Bize Ebu Rabi' el-Atekî tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından rivâyet ettiğine göre Uveys kızı Erva, Said b. Zeyd'den arazisinden bir miktar aldı diye davacı oldu. Onu Mervan el-Hakem'e dava etti. Said şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiklerimden sonra onun topraklarından ben mi bir şey alacak mışım, dedi. Mervan: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ne işitmiştin ki, dedi. Said, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her kim haksızlıkla bir yerden bir karış alacak olursa, yedi kat yere kadar o onun boynuna dolanacaktır"* buyururken dinledim. Bunun üzerine Mervan: Artık bundan sonra ben senden ayrıca bir beyyine (delil) sormayacağım. Said: Allah'ım eğer bu kadın yalan söylüyorsa gözlerini kör et ve kendi yerinde onun canını al, dedi.

---

480 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4467

(Ravi), dedi ki: Gerçekten de gözleri kör olmadan ölmedi. Sonra o kendi arazisinde yürümekte iken bir çukura düşüp öldü. [481]

٤١١١-١٤٠/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَخَذَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا فَإِنَّهُ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

4111-140/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yahya b. Zekeriyya b. Ebu Zâide, Hişam'dan tahdis etti, o babasından, o Said b. Zeyd'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Kim haksızca yerden bir karış dahi alacak olursa, kıyamet gününde yedi kat yerden onun boynuna dolanacaktır"* buyururken dinledim. [482]

٤١١٢-١٤١/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ إِلَّا طَوَّقَهُ اللَّهُ إِلَى سَبْعِ أَرَضِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

4112-141/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir kimse bir yerden haksız yere bir karış alacak olursa, mutlaka kıyamet gününde Allah yedi kat dibine kadar onun boynuna (onu) dolayacaktır"* buyurdu. [483]

٤١١٣-١٤٢/٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا حَرْبٌ وَهُوَ ابْنُ شَدَّادٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ وَكَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمِهِ خُصُومَةٌ فِي أَرْضٍ وَأَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهَا فَقَالَتْ يَا أَبَا سَلَمَةَ اجْتَنِبِ الْأَرْضَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ

4113-142/6- Bize Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî de tahdis etti, bize Abdussamed -yani b. Abdulvaris- tahdis etti, bize Harb -ki o b. Şeddâd'dır- tah-

481 Buhari, 3198; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4464
482 4110 numaralı hadisin kaynakları
483 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12606

dis etti, bize Yahya -ki o b. Ebu Kesir'dir- Muhammed b. İbrahim'den tahdis ettiğine göre Ebu Seleme kendisine tahdis etti. Kendisi ile kavmi arasında da bir arazi hakkında bir anlaşmazlık vardı. O da Âişe'nin huzuruna girerek bu anlaşmazlığı ona sözkonusu edince Âişe: Ey Ebu Seleme! Yerden uzak dur. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim bir karış kadar yerde haksızlık yaparsa, yedi kat dibinden onun boynuna dolanacaktır"* buyurdu, dedi. [484]

٤١١٤-.../٧- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ أَخْبَرَنَا أَبَانُ حَدَّثَنَا يَحْيَى أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

4114-.../7- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Habbân b. Hilal haber verdi. Bize Eban tahdis etti, bize Yahya'nın tahdis ettiğine göre Muhammed b. İbrahim kendisine şunu tahdis etti: Ebu Seleme'nin kendisine tahdis ettiğine göre o Âişe'nin huzuruna girdi ve önceki hadisin aynısını zikretti. [485]

Şerh

(4108-4114 numaralı hadisler)

(4108) *"Her kim haksızca yerden bir karış kesip alırsa kıyamet gününde Allah onu yedi kat yerden boynuna dolayacaktır."* Bir diğer rivâyette (4109) *"Kim haksız yere bir araziden bir karış alırsa..."* buyurulmaktadır.

Dil bilginleri der ki: Re harfi fethalı olarak "arazûn"diye söylenir. Cevheri'nin ve başkasının naklettiği ve az kullanılan re harfinin sakin söyleyişi (arzûn) de vardır.

İlim adamları der ki: İşte bu, yerlerin yedi tabaka halinde olduğunun açık bir ifadesidir. Aynı zamanda bu yüce Allah'ın: *"Allah yedi gökleri ve yerden de onlar gibisini yaratandır"* (Talak, 12) buyruğuna da uygundur. Buradaki birbirlerinin benzeri olmasını heyet ve şekilleri hakkında yorumlamak ise zahire aykırıdır. Hadis-i şerifte yedi yerden maksadın yedi iklim olduğunu söyleyenlerin kanaati de böyledir. Çünkü yerler yedi tabaka halindedir. Böyle bir tevil ilim adamlarının çürüttüğü bâtıl bir açıklamadır. Çünkü eğer yedi iklim şeklinde olsaydı, zâlim olanın boynuna bu iklimden bir karış bir diğerinden

484 Buhari, 2453, 3195; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17740

485 4113 numaralı hadisin kaynakları

bir karış dolanması sözkonusu olmazdı. Halbuki yerin tabakalar halinde olmasında durum böyle değildir. Çünkü alt tabakalar mülkiyet altındaki bu karışlık miktara tabidir. Bu sebeple bu yerden herhangi bir miktara malik olan bir kimse, o miktarı ve onun altındaki tabakaları da mülk edinmiş olur.

Kadı Iyâz, dedi ki: Yerlerin kalınlıkları ve tabakaları ile tabakalar arasında bulunanların kalınlıkları hakkında sabit olmayan bir hadis gelmiştir.

Hadis-i şerifte sözkonusu edilen boyna dolanması ile ilgili olarak da ilim adamları şu açıklamayı yapmışlardır: Bunun onun misli yedi arzdan ona yükletilecek ve bunu taşımakla yükümlü tutulacak anlamında olabilir. Aynı zamanda bunun boynunda bir gerdanlık gibi konulması ihtimali de vardır. Yüce Allah'ın: *"Cimrilik ettikleri şey kıyamet günü boyunlarına bir halka olarak geçirilecektir"* (Ali İmran, 180) buyruğuna benzemektedir.

Bir diğer görüşe göre bunun anlamı şudur: Bu yaptığı işin günahı boynuna dolanacak ve boynundaki bir halkanın ondan ayrılmaması gibi onun yakasını bırakmayacaktır. Zulmen aldığı yerin boynuna dolanması açıklamasını kabul edecek olursak, yüce Allah ona göre boynunu uzatacak demektir. Nitekim kâfirin derisinin kalınlığı ile dişinin büyüklüğü hakkında gelen rivâyetler de buna benzemektedir.

Bu hadis-i şeriflerde zulüm, gasb haram kılınmakta, bunun cezasının ağırlığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu hadisten arazinin gasbının mümkün olduğu da anlaşılmaktadır. Bizim mezhebimizin ve cumhurun kabul ettiği görüş de budur. Ebu Hanife ise arazinin gasbı düşünülemez demiştir.

(4113) "Kim yerden bir karış kadar bir yeri zulmen alırsa" buyruğundaki "kîde" lafzı kaf harfi kesreli ye harfi sakin (harf-i med)dir. Yerden bir karış kadarlık bir yer demektir. Kîde, kâde, kîse ve kâse aynı anlamda (o miktarda, onun kadar)dır.

Bu babta (4114 numaralı hadiste) Habbân b. Hilal geçmektedir ki, ismi de ha harfi fethalıdır.

Said b. Zeyd (radıyallâhu anh)' ın hadisinde onun bir menkıbesi, duasının makbul olduğu, zâlime beddua etmenin caiz olduğu ve fazilet sahibi kimselerin karşılık beklemeden ellerindekini verebilecekleri hükmü anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.



٣١/٥٢- بَاب قَدْرِ الطَّرِيقِ إِذَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

31/52- HAKKINDA İHTİLAFA DÜŞMELERİ HALİNDE YOL MİKTARININ NE OLACAĞI BABI

٤١١٥-١٤٣/١- حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِي الطَّرِيقِ جُعِلَ عَرْضُهُ سَبْعَ أَذْرُعٍ

4115-143/1- Bize Ebu Kâmil, Fudayl b. Husayn el-Cahderî tahdis etti, bize Abdulaziz b. el-Muhtar tahdis etti, bize Halid el-Hazza, Yusuf b. Abdullah'tan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yol hakkında anlaşmazlığa düşerseniz yolun genişliği yedi zira olarak tayin edilmiştir"* buyurdu. [486]

Şerh

"Yol hakkında anlaşmazlığa düşerseniz onun eni yedi zira olarak tespit edilmiştir." Rivayet nüshaların bir çoğunda bu şekilde "seb'a ezru" şeklindedir. Bazılarında ise "seb'ate ezru" diye kaydedilmiştir. Her iki şekli de sahihtir. Çünkü zira' hem müzekker hem müennes kabul edilir. Bununla birlikte müennes kabul edilmesi daha fasihtir. Yolun (eninin) miktarına gelince; eğer bir kimse mülkiyet altındaki arazisinin bir kısmında gidip gelenler için bir bağış olmak üzere bir yol açacak olursa, bunun miktarının ne olacağı onun tercihine kalmıştır. Daha faziletli olan da geniş tutulmasıdır. Fakat bu hadis-i şerifte kasıt bu şekil değildir. Şayet yol birçok kişinin arazisi arasından geçecek ve onlar da o araziyi ihya etmek isterlerse herhangi bir husus üzerinde ittifak edecek olurlarsa ittifakları gibi olur. Eğer miktarının ne olacağı hususunda anlaşmazlığa düşerlerse o taktirde genişliği yedi zira olarak tespit edilir. İşte hadis-i şerifte kastedilen budur.

Fakat yedi zira'dan daha geniş kullanılmakta olan bir yol bulacak olursa az dahi olsa herhangi bir kimsenin onun bir bölümünü zaptetmesi caiz değildir. Ama o yolun etrafındaki ölü arazileri imar etme hakkı vardır. Ve yoldan gidip geçenlere zarar vermeyecek şekilde araziyi ihya etmek sûreti ile oraya malik olur.

486 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13555

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bizler kullanılan gidip gelinen ve giriş ve çıkışı olan bir yol cadde bulduğumuz taktirde halin zahirine bakarak oradan gidip gelme hakkının bulunduğuna hükmederiz. Onun bir yol ve bir cadde olarak kullanılmasına ne zaman başladığına itibar edilmez.

İmamül Harameyn ve başkaları der ki: Bir kimsenin bir yol, bir cadde olarak tahsis edeceği bir yerin herkes tarafından kullanılabilecek bir yol ve cadde haline gelmesi için ayrıca bunu lafzen söylemeye ihtiyaç yoktur.

Mezhep âlimlerimizin bu hadis ile ilgili olarak sözkonusu ettikleri budur. Başkaları ise şöyle demişlerdir: Bu boş arsalara sahipleri tarafından bina yapılmak istenmesi hali hakkındadır. Bu durumda onların yolunun eni yüklerin ve ağırlıkların taşınması, girip çıkması ve karşı istikametlerden gelmesi için yedi zira olarak yapılır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bütün bu hükümler hadisin açıkça ifade ettiği gibi anlaşmazlık olması halinde sözkonusudur. Eğer arazi sahipleri onun paylaşımı üzerinde ittifak edip, oranın bir bölümünü yol olarak ayırmak isterlerse, diledikleri gibi ittifak etme hakkına sahiptirler ve onlara itiraz olunmaz. Çünkü orası onların mülküdür. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır, dönüş ve varış yeri O'nun huzurunadır.



٢٣/١٣- كِتَابُ الْفَرَائِضِ

23/13 FERÂİZ KİTABI

Feraiz kelimesi taktir etmek anlamındaki farz kökünden gelen farizanın çoğuludur. Çünkü (mirastaki) farz payların miktarı bellidir. Feraiz (İslam Miras Hukuku) âlimine farazî, fâriz ve farîz denilir. Âlim ve alîm denilmesi gibi. Bunu Müberred nakletmiştir.

Miras lafzının kökü olan irs hakkında da Müberred bunun asıl anlamı âkıbettir demiştir. Yani bir kişiden diğerine intikal edip geçmesi demektir.

.../١- باب لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا يَرِثُ الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ

.../1- "MÜSLÜMAN KÂFİRE MİRASÇI OLMAZ, KÂFİR DE MÜSLÜMANA MİRASÇI OLMAZ" BABI [487]

٤١١٦-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا يَرِثُ الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ

4116-1/1- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya, bize İbn Uyeyne, ez-Hadesân'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. Hadesân, Ali b. Huseyn'den, o Amr b. Osman'dan, o Üsâme b. Zeyd'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslüman kâfire mirasçı olmaz, kâfir de müslümana mirasçı olmaz"* buyurmuştur. [488]

---

487 Bu bab başlığı Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir.

488 Buhari, 6764, 4283; Ebu Davud, 2909; Tirmizi, 2107; İbn Mace, 2729; Tuhfetu'l-Eşrâf, 113

Şerh

"Müslüman kâfire mirasçı olmaz, kâfir de müslümana mirasçı olmaz." Bazı nüshalarda *"kâfir de müslümana"* şeklinde *"mirasçı olmaz"* lafzı hazfedilerek kaydedilmiştir.

Müslümanlar kâfirin müslümana mirasçı olmayacağını icma ile kabul etmişlerdir. Aynı şekilde ashab, tabiin ve ondan sonra gelenlerin âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre Müslüman da kâfire mirasçı olmaz. Fakat bir grup müslümanın kâfirden miras alacağını kabul etmiştir. Bu da Muâz b. Cebel, Muaviye, Said b. Müseyyeb, Mesruk ve başkalarının görüşüdür. Bu hususta aralarında bazı görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte Ebu Derda, Şabi, Hadesân ve Nehai'den de buna yakın bir kanaat olarak nakledilmiştir. Fakat bunlardan sahih olarak gelen rivâyet cumhurun kanaati gibidir. Müslümanın kâfirden miras alacağını kabul edenler "İslam üstün gelir ve onun üstüne çıkılmaz" hadisini delil göstermişlerdir. Cumhurun delili ise bu sahih ve sarih (anlamı açık) hadisdir. İslam üstün gelir, onun üstüne çıkılmaz hadisinde delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü bu hadisten maksat İslam'ın diğer dinlere olan üstünlüğünü ifade etmektir. Hadiste miras sözkonusu edilmemiştir. Böyle bir durumda "Müslüman da kâfire mirasçı olmaz" hadisinin açık nassı nasıl terk edilebilir. Belki de bu kesime bu hadis ulaşmamış olabilir.

İrtidad eden bir kimse icma ile müslümana mirasçı olmaz. Müslüman kimse de Şafii, Malik, Rabia, İbn Ebu Leyla ve başkalarına göre irtidat edene mirasçı olmaz. Aksine irtidat edenin malı Müslümanlar için bir fey, savaşsız ganimet olur. Ebu Hanife, Kufeliler, Evzâî ve İshak ise Müslüman mirasçıları onun mirasını alır demişlerdir. Bu kanaat Ali, İbn Mesud ve seleften bir topluluktan da rivâyet edilmiştir. Ama Sevri ve Ebu Hanife mürtedlik halinde iken kazandıkları Müslümanlara aittir derken diğerleri her şeyi Müslüman mirasçılarınındır demişlerdir.

Yahudinin hristiyandan miras alması ve aksi, mecusinin her ikisinden, her ikisinin de Mecusi kimseden miras almaları halinde olduğu gibi kâfirlerin birbirlerine mirasçı olmalarına gelince; Şafii, Ebu Hanife -her ikisinden de Allah razı olsun- ve başkaları bunu kabul ederken Malik bunu kabul etmemektedir. Şafii, dedi ki: Ama harbi (darul harbte yaşayan) kâfir zımmiden, zımmi bir kâfir de harbiden miras almaz demiştir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Aynı şekilde birbirleri ile savaş halinde olan iki ayrı ülkede bulunan iki harbi vatandaş da birbirinden miras almaz demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

١/٢- بَاب أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ

1/2- FERAİZİ (MİRAS HİSSELERİNİ) SAHİPLERİNE VERİN, ARTAN OLURSA EN YAKIN ERKEĞİNDİR (HADİSİ) BABI

٤١١٧-١/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ وَهُوَ النَّرْسِيُّ -حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ

4117-2/1- Bize Abdulala b. Hammâd -ki o en-Nersi'dir- tahdis etti, bize Vuheyb, İbn Tâvus'dan tahdis etti, o babasından, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Farz hisseleri sahiplerine verin. Kalan ise en yakın erkeğindir"* buyurdu. [489]

٤١١٨-٢/٣- حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا تَرَكَتْ الْفَرَائِضُ فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ

4118-3/2- Bize Umeyye b. Bistan el-Ayşi tahdis etti, bize Yezid b. Zure' tahdis etti, bize Ravh b. el-Kasım, Abdullah b. Tâvus'dan tahdis etti, o babasından, o İbn Abbas'dan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Farz hisseleri sahip olanlarına verin. Farz hisselerden geriye kalan en yakın erkeğe aittir"* buyurdu. [490]

٤١١٩-٤/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ إِسْحَقُ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اقْسِمُوا الْمَالَ بَيْنَ أَهْلِ الْفَرَائِضِ عَلَى كِتَابِ اللهِ فَمَا تَرَكَتْ الْفَرَائِضُ فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ

4119-4/3- Bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd -lafız İbn Râfi'e ait olmaz üzere- tahdis etti. İshak, bize Abdurrezzak

---

489 Buhari, 6732, 6735, 6737, 6746; Ebu Davud, 2898; Tirmizi, 2098, 2098 -mükerrer-; İbn Mace, 2740; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5705

490 4117 numaralı hadisin kaynakları

tahdis etti, dedi., diğer ikisi haber verdi, dedi. (Abdurrezzak, dedi ki) Bize Ma'mer, İbn Tâvus'dan haber verdi, o babasından, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Malı farz hisse sahipleri arasında Allah'ın kitabına uygun olarak paylaştırın. Farz hisselerden geriye kalan en yakın erkeğe aittir"* buyurdu. [491]

٤١٢٠-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَبُو كُرَيْبٍ الْهَمْدَانِيُّ -حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ وُهَيْبٍ وَرَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ

4120-.../4- Bunu bana Muhammed b. el-Ala Ebu Kureyb el-Hemdânî de tahdis etti, bize Zeyd b. Hubab, Yahya b. Eyyub'dan tahdis etti, o İbn Tâvus'dan bu isnad ile Vuheyb'in ve Ravh b. el-Kasım'ın hadisine yakın olarak rivâyet etti. [492]

Şerh

(4117-4120 numaralı hadisler)

(4117) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Farz hisseleri sahiplerine verin, geri kalan en yakın erkeğe aittir"* diğer rivâyette (4118) *"Farz hisselerden geriye kalan en yakın erkeğe aittir"* öbür rivâyette (4119) *"malı Allah'ın kitabına uygun olarak farz hisse sahipleri arasında paylaştırın. Farz hisselerden geriye kalan en yakın erkeğe aittir"* buyurmaktadır.

İlim adamları der ki: En yakın erkekten maksat akrabılığı en yakın erkek demektir. Buradaki (en yakın anlamındaki evlâ lafzı) lam harfi sakin olarak "ramy" vezninde "vely" den alınmıştır ki bu da yakınlık demektir. Yoksa burada evla (en yakın)den kasıt en hak sahibi olan değildir. Halbuki kişi kendi malı hakkında evladır (kendi malını almaya daha bir hak sahibidir) şeklindeki tabirleri böyle değildir. Çünkü burada bu lafız "daha bir hak sahibi" anlamında kabul edilecek olursa bir anlam ifade etmez. Çünkü biz kimin daha çok hak sahibi olduğunu bilmiyoruz.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Raculun zeker: er kişi" buyruğunda adam erkek olmak ile nitelendirilerek bu artanı hak ediş sebebine dikkat çekmiş olmaktadır ki, bu da asabe olmanın ve mirasta tercih edilmenin sebebini teşkil eden erkek oluştur. Bundan dolayı da (kardeşler arasında) bir erkeğe

491 4117 numaralı hadisin kaynakları
492 4117 numaralı hadisin kaynakları

iki dişi payı verilmiştir. Bunun hikmeti ise erkeklerin aile halkının ihtiyaçlarını görüp gözetmek, misafirlerin ihtiyaçlarını, akrabaların, ona gelenlerin ihtiyaçlarını karşılamak, dilencileri kollayıp gözetlemek, bir takım mali mükellefiyetleri üstlenmek gibi çeşitli yükümlülükler ve sorumluluklar ile karşı karşıya kalmalarıdır. Allah en iyi bilendir.

Bu hadis-i şerif asabe akrabaların mirasçı olmaları hakkındadır. Müslümanların icmaı ile farz hisselerin ödenmesinden sonra geriye kalan asabe denilen yakınlara ait olup, daha yakın olan öncelenir. Bu durumda yakın bir asabenin varlığı ile birlikte uzak bir asabe akraba miras alamaz. Ölen kişi geriye bir kız, bir erkek kardeş ve bir amca bırakacak olursa farz hisse olarak kızı malının yarısını alır, geri kalan erkek kardeşine aittir. Amcasının bir alacağı yoktur.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Asabe üç kısımdır. Oğul, oğlunun oğlu, kardeş, onun oğlu, amca, onun oğlu, babanın amcası, dede, ikisinin oğulları ve buna benzer asabe bi nefsihi (bizatihi asabe) olanlar. Bazan baba ve dede asabe olabilir, bazı hallerde farz hisse sahibi de olabilirler. Ölenin oğlu yahut oğlun oğlu varsa baba farz hisse olarak ancak altıda bir alır. Eğer oğul ve oğlun oğlu yoksa bu durumda yalnızca asabe olarak miras alır. Geriye bir kız yahut oğlun kızı yahut iki kız ya da bir oğlun iki kızı kalmış ise kızlar farz hisselerini alır, baba da farz hisse olarak altıda birden kalanı alır, mirasın geri kalanını da asabe olarak alır. İşte bu asabe kısımlarının birisi olup buna asabe bi nefsihi denir.

İkinci kısım mal asabe bi gayrihi denilir Bunlar da oğullarla birlikte kız çocukları ve oğlun oğulları ile birlikte oğlun kızları, erkek kardeşlerle birlikte kız kardeşlerdir.

Üçüncü kısım ise başkası ile birlikte asabe adını alır. Bunlar da anne baba bir kız kardeşler yahut kız kardeşlerle ve oğlun kızları ile birlikte baba bir kızkardeşlerdir. Geriye bir kız yahut da anne baba bir ya da baba bir, bir kızkardeş bırakacak olursa farz hisse olarak mirasın yarısı kızının, geri kalanı ise asabe olarak kız kardeşinindir. Geriye bir kız, oğlun kızı ve anne baba bir ya da baba bir, bir kız kardeş bırakacak olursa mirasın yarısı kızın, altıda biri oğlun kızının geri kalanı ise kızkardeşinindir. Şayet geriye iki kız ve bir oğlun iki kızı, anne baba bir yahut baba bir bir kızkardeş bırakacak olursa o taktirde üçte iki, iki kızının geri kalanı ise kız kardeşinindir. Oğlun kızlarına bir şey kalmaz. Çünkü üçte ikiyi teşkil eden kızların farz hissesinden geriye bir şey kalmamıştır.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Asabe lafzı mutlak olarak kullanıldığı yerde maksat asabe bi nefsihidir. Bu ise kendisi ile ölen arasında bir dişinin bulunmadığı bizzat ölüye akraba olan kimsedir. Asabenin tek başlarına bulunmaları halinde malın tamamını alırlar. Eğer asabe hisseleri mirasın tamamını kuşatan farz hisse sabipleri ile birlikte bulunursa bir şey almaz. Şayet farz hisseler mirasın tamamını kuşatmıyor ise onların farz hisselerinden geriye kalan asabeye ait olur.

Asabelerin en yakınları oğullar, sonra onların oğulları, sonra baba, sonra kardeşin bulunmaması halinde dede ve dedenin bulunmaması halinde kardeştir. Eğer dede ve kardeş bulunuyor ise haklarında meşhur bir görüş ayrılığı vardır. Bundan sonra ise kardeşlerin oğulları, bundan sonra ne kadar aşağı inerlerse insinler onların oğulları, sonra babanın amcaları, sonra ne kadar aşağı inerlerse insinler onların oğulları sonra dedenin amcaları sonra onların oğulları sonra babanın dedesinin amcaları, sonra onların oğulları gelir ve böylece devam eder.

Aynı anne ve baba ile akrabalığı olan kimse sadece baba ile akrabalığı olandan önceliklidir. Anne baba bir kardeş, baba bir kardeşden önce gelir. Ebeveynin amcası sadece babanın amcasından önce gelir. Geri kalanların durumu da böyledir. Baba bir erkek kardeş, anne baba bir erkek kardeşin oğlundan önce gelir. Çünkü kardeşlik ciheti daha güçlü ve daha yakındır.

Baba bir erkek kardeşin oğlu anne baba bir amcadan öncedir. Baba bir amca anne baba bir amca oğlundan önce gelir. Geri kalanların durumu da böyledir. Allah en iyi bilendir. Geriye bir kız, anne baba bir kız kardeş ile baba bir erkek kardeş bırakan bir kimsenin mirası bizim ve cumhurun mezhebine göre şu şekilde paylaştırılır: Mirasının yarısı kızına, geri kalanı ise kız kardeşine verilir. Baba bir erkek kardeşine bir şey düşmez.

İbn Abbas (radıyallâhu anh), dedi ki: Mirasın yarısı kızınındır, geri kalanı ise erkek kardeşinindir, kızkardeşine bir şey verilmez. Bu babta sözkonusu edilen hadis, onun kanaatinin lehine açıkça delil teşkil etmektedir. Allah en iyi bilendir.

٢/٣- بَاب مِيرَاثِ الْكَلَالَةِ

2/3- KELÂLENİN MİRASI BABI

٤١٢١-١/٥- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بُكَيْرٍ النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ مَرِضْتُ فَأَتَانِي رَسُولُ اللهِ

ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ يَعُودَانِي مَاشِيَيْنِ فَأُغْمِيَ عَلَيَّ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَبَّ عَلَيَّ مِنْ وَضُوئِهِ فَأَفَقْتُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ أَقْضِي فِي مَالِي فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ

4121-5/1- Bize Amr b. Muhammed b. Bukeyr en-Nâkid tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Muhammed b. el-Münkedir'den tahdis etti, o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Hastalandım da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Ebu Bekir yürüyerek beni ziyarete geldiler. Derken bayılmışım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de abdest aldıktan sonra artan abdest suyundan üzerime bir miktar su serpince ayıldım. Ey Allah'ın Rasûlü! Malım ile ilgili olarak ne yapayım, dedim. Bana hiçbir şekilde cevap vermedi. Sonunda: *"Senden fetvâ isterler: De ki: Allah size kelâle hakkında hükmü şöylece açıklar..."* (Nisa, 176) diye başlayan miras âyeti nazil oldu. [493]

٤١٢٢-٦/٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ عَادَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَنِي سَلِمَةَ يَمْشِيَانِ فَوَجَدَنِي لَا أَعْقِلُ فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ مِنْهُ فَأَفَقْتُ فَقُلْتُ كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللهِ فَنَزَلَتْ يُوصِيكُمُ اللهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ

4122-6/2- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymun tahdis etti... İbnu'l-Münkedir, Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Ben Selimeoğulları diyarında iken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebu Bekir yürüyerek beni ziyarete geldiler. Aklımın başında olmadığını gördüler. Bunun üzerine (Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)) bir su getirilmesini istedi ve abdest aldıktan sonra ondan üzerime biraz serpince ayıldım ve: Malımda ne yapayım ey Allah'ın Rasûlü, dedim. Bunun üzerine: *"Çocuklarınız hakkında Allah size şöyle emrediyor: Erkeğe iki dişinin payı kadar (veriniz)"* (Nisa, 11) âyeti nazil oldu. [494]

٤١٢٣-٧/٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ

493 Buhari, 565, 6723, 7309; Ebu Davud, 2886; Tirmizi, 2097, 3115; Nesai, 138 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 1436 -muhtasar olarak-, 2728; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3028

494 Buhari, 4577; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3060

عَبْدِ اللهِ يَقُولُ عَادَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا مَرِيضٌ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ مَاشِيَيْنِ فَوَجَدَنِي قَدْ أُغْمِيَ عَلَيَّ فَتَوَضَّأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ صَبَّ عَلَيَّ مِنْ وَضُوئِهِ فَأَفَقْتُ فَإِذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ

4123-7/3- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî tahdis etti, bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- tahdis etti, bize Süfyan tahdis edip, dedi ki: Muhammed b. el-Münkedir'i şöyle derken dinledim: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Hasta olduğum bir sırada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberinde Ebu Bekir ile birlikte yürüyerek ziyaretime geldiler. Benim bayılmış olduğumu gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) abdest aldıktan sonra abdest suyundan üzerime biraz serpti, ben de ayıldım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yanıbaşımda görünce: Ey Allah'ın Rasûlü! Malımı ne yapayım, dedim. Miras âyeti nazil oluncaya kadar bana hiçbir cevap vermedi. [495]

٤١٢٤-٨/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا مَرِيضٌ لَا أَعْقِلُ فَتَوَضَّأَ فَصَبُّوا عَلَيَّ مِنْ وَضُوئِهِ فَعَقَلْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّمَا يَرِثُنِي كَلَالَةٌ فَنَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ فَقُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ قَالَ هَكَذَا أُنْزِلَتْ

4124-8/4- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Muhammed b. el-Munkedir tahdis edip, dedi ki: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Ben hasta olup aklım başımda değilken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içeri girdi. Abdest aldı sonra onun abdest suyundan üzerime serptiler de aklım başıma geldi. Hemen: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana sadece bir kelâle mirasçı olacak, dedim. Bunun üzerine de miras âyeti nazil oldu. (Şu'be, dedi ki): Ben de Muhammed b. el-Munkedir'e: *"Senden fetvâ isterler, de ki: Allah size kelâle hakkındaki hükmü şöylece açıklar"* (Nisa, 176) buyruğu mu, dedim, o: (Ayet) böylece nazil oldu, dedi. [496]

495 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3027

496 Buhari, 194, 5676, 7643; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3043

٤١٢٥-.../٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ وَأَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي حَدِيثِ وَهْبِ بْنِ جَرِيرٍ فَنَزَلَتْ آيَةُ الْفَرَائِضِ وَفِي حَدِيثِ النَّضْرِ وَالْعَقَدِيِّ فَنَزَلَتْ آيَةُ الْفَرْضِ وَلَيْسَ فِي رِوَايَةِ أَحَدٍ مِنْهُمْ قَوْلُ شُعْبَةَ لِابْنِ الْمُنْكَدِرِ

4125-.../5- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize en-Nadr b. Şumeyl ve Ebu Âmir el-Akadî haber verdi (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Vehb b. Cerir tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile rivâyet etti. Vehb b. Cerir'in hadisi rivâyetinde: Feraiz âyeti nazil oldu, dedi. En-Nadr ve el-Akadî ise hadisi rivâyetlerinde: Farz âyeti nazil oldu, dediler. Ama hiçbirisinin rivâyetinde ise Şu'be'nin İbnu'l-Münkedir'e söylediği (sorduğu soru) yer almamaktadır. [497]

Şerh

(4121-4125 numaralı hadisler)

(4121) "Câbir, dedi ki: Hastalandım da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebu Bekir yürüyerek beni ziyarete geldiler." Burada "yürüyerek" anlamındaki ibare nüshaların bir çoğunda "mâşiyâni" şeklinde bazılarında ise "mâşiyeyni" diye nakledilmiştir. Bu ikinci şeklin bu şekilde nakli gayet açıktır. Bununla birlikte birincisi de sahihtir, bunun takdiri: "Vehuma mâşiyani" şeklindedir.

Bu hadiste hasta ziyaretinin fazileti ve hasta ziyareti için yürümenin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Ben bayılınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) abdest aldıktan sonra abdest suyundan üzerime serpti ben de ayıldım." Burada vedu (abdest suyu lafzı) vav harfi fethalıdır. Kendisi ile abdest alınan su demektir.

Buradan salihlerin bıraktıkları izlerin bereketinden yararlanmak, yeyip içtiklerinin ve benzerlerinin artıklarının fazileti ile onlarla birlikte yeyip içme ve benzeri hallerinin fazileti anlaşılmaktadır.

Yine bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bereketinin etkileri de açıkça görülmektedir.

---

497 4124 numaralı hadisin kaynakları

Mezhep âlimlerimiz ve başkaları bu hadisi, necis olduğunu söyleyen Ebu Yusuf'un kanaatini reddetmek üzere abdest ve gusül için kullanılan suyun temiz olduğuna delil göstermişlerdir. Bunun necis olduğu görüşü aynı zamanda Ebu Hanife'den de nakledilmiş bir rivâyettir. Fakat bu hadisi buna delil göstermek tartışılır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun üzerine kapta artan sudan serpmiş olma ihtimali vardır. Fakat asıl büyük bereket Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in abdest alırken azalarına isabet eden sudadır da denilebilir. Allah en iyi bilendir.

"Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Malımı ne yapayım, dedim... Bunun üzerine: *"Allah çocuklarınız hakkında şunu tavsiye eder..."* âyeti nazil oldu. Diğer rivâyette ise: (4123) "miras âyeti nazil oldu" denilmektedir.

Hadisten anlaşıldığına göre hasta bir kimsenin bazı zamanlarda aklı başından gitse bile vasiyetinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Ancak yaptığı vasiyetin ayık ve aklının başında olduğu bir zamanda olması şarttır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ahkam ile ilgili hususlarda içtihat etmesinin caiz olmadığını kabul eden kimseler bu hadisi delil gösterebilirler. Ancak cumhur bunun caiz olduğu kanaatindedir. Buna dair açıklamalar defalarca geçti. Cumhur bu hadisi ve benzerlerini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içtihadı neticesinde açıkça bir hüküm tespit edemediği şeklinde tevil ederler. İşte bundan dolayı vahiy nazil olur ümidi ile ona hiçbir şekilde cevap vermemiştir.

٤١٢٦-٩/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَطَبَ يَوْمَ جُمُعَةٍ فَذَكَرَ نَبِيَّ اللهِ ﷺ وَذَكَرَ أَبَا بَكْرٍ ثُمَّ قَالَ إِنِّي لَا أَدَعُ بَعْدِي شَيْئًا أَهَمَّ عِنْدِي مِنَ الْكَلَالَةِ مَا رَاجَعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي شَيْءٍ مَا رَاجَعْتُهُ فِي الْكَلَالَةِ وَمَا أَغْلَظَ لِي فِي شَيْءٍ مَا أَغْلَظَ لِي فِيهِ حَتَّى طَعَنَ بِإِصْبَعِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ يَا عُمَرُ أَلَا تَكْفِيكَ آيَةُ الصَّيْفِ الَّتِي فِي آخِرِ سُورَةِ النِّسَاءِ وَإِنِّي إِنْ أَعِشْ أَقْضِ فِيهَا بِقَضِيَّةٍ يَقْضِي بِهَا مَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَمَنْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ

4126-9/6- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî ve Muhammed b. el-Müsennâ -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Yahya b. Said tahdis etti, bize Hişam tahdis etti, bize Katade, Sâlim b.

Ebu'l-Ca'd'den tahdis etti, o Ma'dan b. Ebu Talha'dan rivâyet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab Cuma günü bir hutbe verdi. Allah'ın Nebisi'ni de Ebu Bekir'i de söz konusu ettikten sonra şunları söyledi: Ben, benden sonrasına bana göre kelâleden daha önemli hiçbir şey bırakmıyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kelâle hususunda başvurduğum kadar hiçbir hususta da başvurmuş değilim. Onun da bu hususta bana sert davrandığı kadar hiçbir hususta sert davranmış değildir. O kadar ki parmağı ile göğsümü dürttü ve: *"Ey Ömer! Nisa sûresi'nin sonundaki yaz âyeti sana yetmiyor mu"* buyurdu. Şüphesiz eğer ben yaşayacak olursam kelâle hakkında Kur'an'ı okuyan (bilen)in de Kur'an'ı okumayanın da gereğince hüküm vereceği bir hüküm vereceğim. [498]

٤١٢٧-.../٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ رَافِعٍ عَنْ شَبَابَةَ بْنِ سَوَّارٍ عَنْ شُعْبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4127-.../7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Said b. Ebu Arûbe'den tahdis etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbn Râfi' de Şebâbe b. Sevvâr'dan tahdis etti, o Şu'be'den (Said ile) ikisi de Katade'den bu isnad ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti. [499]

Şerh

(4126-4127 numaralı hadisler)

"Ömer (radıyallâhu anh): Bana göre benim için kelâleden daha önemli bir hususu benden sonraya bırakmıyorum... hüküm vereceğim." Yaz âyeti denilmesi bu kelâle âyetinin yazın nazil olmuş olmasından dolayıdır.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Yaşayacak olursam..." diye başlayan sözleri Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözleri olup, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediği sözlerden değildir. Bu hususta hüküm vermeyi ertelemesinin sebebi ise o zamanda gereğince hüküm vereceği şekilde kanaatinin netleşmemiş olmasından dolayı idi. Böylelikle bu husustaki içtihadı kemâle erip konu ile ilgili incelemelerini tamamlayıp, kendisince buna dair hüküm nihai şeklini alacağı vakte kadar ertelemiş olmaktadır. Sonra bu ulaştığı nihai sonuç gereğince hüküm verecek ve bunu insanlar arasında yaygınlaştıracaktı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisinin de başkasının da açık bir şekilde hüküm verilen-

---

498 Daha önce 1258 numaralı hadiste kaynakları gösterilmişti.

499 1258 numaralı hadisin kaynakları

lere bel bağlayıp naslardan hüküm çıkarmayı (istinbatı) terk edeceklerinden korkmuş olması dolayısı ile ona sert davranmış olma ihtimali de vardır. Halbuki yüce Allah: *"Halbuki bunu Rasûlüne yahut içlerinden emir sahiplerine döndürmüş olsalardı, içlerinden işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar onun ne olduğunu elbette bilirlerdi."* (Nisa, 83) buyurmaktadır. Bu sebeple hüküm çıkarma (istinbat)a gereken itinayı göstermek en vurgulu bir şekilde yerine getirilmesi istenmiş vaciplerden (görevlerden)dir. Çünkü açık seçik olan naslar ancak karşı karşıya kalınacak meselelerin az bir kısmına yeterli olur. Eğer istinbat ihmal edilecek olursa karşı karşıya kalınan hükümlerin bir çoğu yahut bir kısmı hakkında gereken hükmü verme imkanı ortadan kalkar. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları "kelâle" lafzının türeyişi hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Çoğunluk bu kelimenin kıyıda köşede kalmak demek olan tekellül'den türemiş olduğunu söylemişlerdir. Mesela amca oğluna kelâle denilir. Çünkü onun neseb içerisinde temel bir dayanağı yoktur. Aksine o nesebin kenarında, kıyısında bir yerdedir. Etrafı çepeçevre kuşatmaktan türediği de söylenmiştir. Bu bakımdan (başa konulan taç anlamındaki) eliklil de buradan türemiş bulunmaktadır. İklil ise mücevharat ile süslenen ve başa konulan sargıyı andıran bir şeydir. Bu gibi akrabalara kelâle denilmesi ise onların öleni etrafından çevrelemiş olmasından ötürüdür. Bunun, uzak ve alakası kopuk bir halde bulunan bir şeyi anlatmak için kullanılan "kelle" kökünden türediği de söylenmiştir. Nitekim akrabalık uzaklaşıp, neseb bağı uzaması halinde "kelletil rahim" tabirleri de buradan gelmektedir. Mesafenin uzaklığından ötürü bir kimsenin bitkin düşmesi halinde kullanılan "kelle fi meşyi: yürüyüşü bitkinleşti" tabiri de buradan gelmektedir.

İlim adamları âyeti kerimede kelâle'den kastın ne olduğu hususunda farklı görüşlere sahiptir:

1. Birinci görüşe göre bundan kasıt, ölenin çocuğu ve babasının bulunmaması halinde mirasçı olan kimseler kastedilir. Otaktirde "kelâle" lafzı "kelâle mirasını alır" anlamındaki takdirî ifade ile mansub olur.

2. İkinci görüşe göre bu, çocuğu ve babası bulunmayan ölünün -ölü erkek ya da dişi olsun farketmemek üzere- adı olarak zikredilir. Nitekim kısır adam ve kısır kadın hakkında "akim" lafzı müşterek olarak kullanılır. Bu durumda buyruğun takdiri, kelâle olması halinde nasıl miras alıyorsa öylece ona miras verilir şeklinde olur. Ebu Bekir es-Sıddîk, Ömer, Ali, İbn Mesud, Zeyd b. Sabit ve İbn Abbas'da (Allah hepsinden razı olsun) bu görüşün kendilerinden nakledildiği kimseler arasındadır.

3. Kelâle; aralarında çocuk ve babanın bulunmadığı mirasçıların adıdır. Bu kanaat sahipleri Câbir (radıyallâhu anh)'ın "bana sadece bir kelâle mirasçı olacak" şeklindeki sözünü delil göstermişlerdir. Onun hayatta bir oğlu da bir babası da yoktu.

4. Kelâle; miras alınan malın adıdır.

Şia der ki: Kelâle; babası yahut dedesi bulunsa dahi çocuğu olmayan kimseye demişler ve böylelikle baba ile birlikte kardeşlere miras vermişlerdir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu kanaat İbn Abbas'dan da rivâyet edilmiş olmakla birlikte bu ondan sahih olarak gelmemiş, bâtıl bir rivâyettir. Aksine ondan gelen sahih rivâyet ilim adamlarının çoğunluğunun kabul ettiği kanaattir. (Kadı lyâz) devamla, dedi ki: Bazı ilim adamları da kelâlenin oğlu da babası da bulunmayan kişi demek olduğu üzerinde icma olduğunu sözkonusu etmişlerdir. Mirasçılar arasında dedenin bulunması halinde mirasçıların kelâle olup olmayacağı hususunda ise ihtilaf etmişlerdir. Dedenin baba hükmünde olmadığını söyleyenler bu durumda mirasçıları kelâle kabul eder. Onu baba olarak değerlendirenler ise mirasçıları kelâle olarak kabul ederler.

Kadı Iyâz (devamla), dedi ki: Mirasçılar arasında kız çocuğu varsa, ilim adamlarının büyük çoğunluğuna göre diğer mirasçılar kelâledir. Çünkü erkek ve kızkardeşler ile onların dışındaki asabe olan akrabalar kız ile birlikte mirasçı olurlar. İbn Abbas ise şöyle demektedir: Kız çocuğu bulunması halinde kız kardeş hiçbir miras alamaz. Çünkü yüce Allah: *"Onun bir oğlu ve kız kardeşi yoksa"* (Nisa, 176) buyurmaktadır. Davud (ez-Zahiri) de böyle demiştir. Şia ise şöyle der: Kız çocuğun varlığı mirasçıların kelâle olmasına engeldir. Çünkü şia, kız çocuğunun varlığı ile birlikte erkek ve kız kardeşe hiçbir miras vermezler. Malın tamamını kıza verirler. Bu kanaatlerine de yüce Allah'ın: *"Eğer çocuğu bulunmayıp da kızkardeşi bulunan bir erkek ölürse bıraktığının yarısı kızkardeşe kalır. Eğer onun (ölen kız kardeşinin) çocuğu yoksa o (erkek kardeş) kız kardeşine (malının tamamına) mirasçı olur"* (Nisa, 176) buyruğunu delil göstermişlerdir.

Cumhurun kanaatine göre ise âyet-i kerimenin anlamı, mirasın yarısının farz hisse olarak kızkardeşe verilmesi ancak oğlun bulunmaması halinde sözkonusu olur. Kızkardeşe yarısını farz hisse olarak vermenin şartı çocuğun bulunmamasıdır. Yoksa onun mirasçı kabul edilmesinden dolayı değildir. Erkek ve kızkardeş baba ile birlikte mirasçı olmamakla beraber çocuğun sözkonusu edilmediği gibi âyet-i kerimede babanın yokluğu da sözkonusu edilmemiştir.

Çünkü feraiz ile ilgili esas bir kaide olan bir şahıs aracılığı ile ölene akrabalığı bulunan bir kimse, o şahsın varlığı ile birlikte miras alamaz şeklindeki feraize dair asıl kaideden bilinen bir husustur. Bundan istisna ise annenin çocuklarıdır. Onun varlığı ile birlikte (ölen babalarından) miras alırlar. Diğer taraftan bütün müslümanlar Nisa sûresi'nin sonundaki âyet-i kerimede sözü geçen erkek ve kızkardeşlerden maksadın ya anne baba bir yahut da anne baba bir çocukların bulunmaması halinde baba bir çocuklardır. Yine müslümanların icma ettikleri üzere sûrenin baş tarafında yer alan: *"Eğer bir erkek yahut kadına çocuğu ve babası olmadığı (kelâle olduğu) halde mirasçı olunuyor ve bunların (ana bir) erkek yahut kız kardeşi varsa..."* (Nisa, 12) buyruğunda kastedilen erkek ve kız kardeşler anne bir erkek ve kız kardeşlerdir.

٣/٤- بَاب آخِرُ آيَةٍ أُنْزِلَتْ آيَةُ الْكَلَالَةِ

3/4- İNDİRİLEN SON AYET KELÂLE AYETİDİR BABI

٤١٢٨-١٠/١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ آخِرُ آيَةٍ أُنْزِلَتْ مِنْ الْقُرْآنِ يَسْتَفْتُونَكَ قُلْ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ

4128-10/1- Bize Ali b. Haşrem tahdis etti, bize Veki', İbn Ebu Halid'den haber verdi, o Ebu İshak'dan, o el-Berâ 'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Kur'an-ı Kerim'in son inen âyeti: *"Senden fetvâ isterler. De ki: Allah kelâle hakkında size şu şekilde fetvâ veriyor:..."* (Nisa, 176) âyetidir. [500]

٤١٢٩-١١/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ آخِرُ آيَةٍ أُنْزِلَتْ آيَةُ الْكَلَالَةِ وَآخِرُ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ بَرَاءَةٌ

4129-11/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan şöyle dediğini rivâyet etti: el-Berâ b. Âzib'i şöyle derken dinledim: Son inen âyet kelâle âyetidir. Son inen sûre de Berâ e (Tevbe) sûresi'dir. [501]

500 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1825

501 Buhari, 4605, 4654; Ebu Davud, 2888; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1870

٤١٣٠-١٢/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا عِيسَى وَهُوَ ابْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ أَنَّ آخِرَ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ تَامَّةً سُورَةُ التَّوْبَةِ وَأَنَّ آخِرَ آيَةٍ أُنْزِلَتْ آيَةُ الْكَلَالَةِ

4130-12/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize İsa -ki o b. Yunus'dur- haber verdi, bize Zekeriya Ebu İshak'dan, o el-Berâ 'dan tahdis ettiğine göre tam olarak son inen sûre Berâ e (Tevbe) ve son inen âyet de kelâle âyetidir. [502]

٤١٣١-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ آدَمَ حَدَّثَنَا عَمَّارٌ وَهُوَ ابْنُ رُزَيْقٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ آخِرُ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ كَامِلَةً

4131-.../4- Bize Ebu Kureyb tahdis etti... Ebu İshak, Berâ 'dan aynısını rivâyet etmekle birlikte o rivâyetinde: Tam olarak son nazil olan sûre (derken bir önceki rivâyette tam anlamında: taammeten lafzını kullanmakla birlikte burada yine aynı anlamdaki: kâmileten lafzını kullanmıştır). [503]

٤١٣٢-١٣/٥- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنْ أَبِي السَّفَرِ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ آخِرُ آيَةٍ أُنْزِلَتْ يَسْتَفْتُونَكَ

4132-13/5- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Ebu Ahmet ez-Zubeyri tahdis etti, bize Malik b. Miğvel, Ebu Sefer'den, o Berâ 'dan: Son nazil olan âyet: *"Senden fetvâ isterler..."* âyetidir demiştir. [504]

Şerh

(4132) "Ebu Sefer" meşhur olan okuyuşa göre fe harfi fethalıdır. Sakin olduğu da (ebu sefr şeklinde) söylenmiştir. Bunu Kadı Iyâz kendi diyarlarındaki üstadların çoğundan böylece nakletmiş bulunmaktadır.



502 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1831
503 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1886
504 Tirmizi, 3041; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1765

٤/٥- بَاب مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ

4/5- “GERİYE BİR MAL BIRAKAN KİMSENİN O MALI MİRASÇILARINA AİTTİR” BABI

٤١٣٣-١٤/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ الْأُمَوِيُّ عَنْ يُونُسَ الْأَيْلِيِّ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُؤْتَى بِالرَّجُلِ الْمَيِّتِ عَلَيْهِ الدَّيْنُ فَيَسْأَلُ هَلْ تَرَكَ لِدَيْنِهِ مِنْ قَضَاءٍ فَإِنْ حُدِّثَ أَنَّهُ تَرَكَ وَفَاءً صَلَّى عَلَيْهِ وَإِلَّا قَالَ صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ فَلَمَّا فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ الْفُتُوحَ قَالَ أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَمَنْ تُوُفِّيَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَهُوَ لِوَرَثَتِهِ

4133-14/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Ebu Saffan el-Umevi, Yunus el-Eylî’den tahdis etti (H.) Bana Harmele b. Yahya da -lafız kendisine ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb’dan haber verdi, o Ebu Seleme b. Abdurrahman’dan, o Ebu Hureyre’den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)’e borçlu olarak ölmüş birisi getirildiğinde *“borcunu ödeyecek bir şey bıraktı mı”* diye sorardı. Eğer borcunu ödeyecek bir şeyler bıraktığı ona söylenecek olursa onun namazını kıldırırdı. Aksi taktirde: *“Arkadaşınızın namazını siz kılın”* derdi. Allah ona fetihleri nasip edince: *“Ben müminlere kendi öz canlarından daha yakınım. Her kim borçlu olarak vefat edecek olursa onu ödemek bana aittir. Kim de geriye bir mal bırakacak olursa o da mirasçılarınındır”* buyurdu. [505]

٤١٣٤-.../٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ هَذَا الْحَدِيثَ

---

505 Buhari, 6731 -muhtasar olarak-; Tuhfetu’l-Eşrâf, 15316

4134-.../2- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl tahdis etti, (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bana babam tahdis etti, bana İbn Ebu Zi'b tahdis etti, hepsi Hadesân'den bu isnad ile bu hadisi rivâyet etti.[506]

Şerh

(4133-4134 numaralı hadisler)

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) önceleri borcunu ödeyecek bir şeyleri olmayan bir cenazenin namazını kılmazdı. Onun namazını kılmayış sebebi ise insanların hayatta iken borçlarını ödemeye teşvik etmek ve böylelikle o borçlardan kurtulma neticesine ulaşmaktı. Böylelikle cenaze namazlarını Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kıldırma fırsatını kaçırmamış olacaklardı.

Yüce Allah ona çeşitli fetihleri nasip ettikten sonra tekrar onların namazlarını kılıp geriye borcunu ödeyecek bir şeyler bırakmayan kimselerin de borçlarını ödeme cihetine gitti.

"Arkadaşınızın namazını kılınız" buyruğu cenaze namazının emredildiğini ihtiva etmektedir ki, cenaze namazını kılmak farz-ı kifayedir.

"Ben müminlere kendi öz canlarından daha yakınım. Her kim borçlu ölürse..." Bu borcu müslümanların maslahatlarına ayrılmış maldan ödediği söylendiği gibi kendi öz malından ödediği de söylenmiştir. Onun (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu borçları ödemesi üzerine vacipti. Söylendiği gibi Onun bunu teberru (bağış) olarak yaptığı da söylenmiştir. Bu görüş ayrılıkları hem bizim mezhep âlimlerimizin hem de başkalarının bu husustaki iki ayrı görüşüdür.

Mezhep âlimlerimiz borçlu ölen kimsenin borcunun ödenmesi hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu borcun beytülmalden ödenmesi gerekir denildiği gibi gerekmez de denilmiştir. Bu hadisin anlamına gelince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuş olmaktadır: Ben her biriniz hayatta iken de ölüm halinde iken de maslahatınıza olan işleri yapan birisiyim. Her iki durumda da ben herbirinizin velisiyim (en yakını işlerini görüp gözeticisiyim). Dolayısı ile herhangi birinizin bir borcu varsa eğer geriye ödeyecek bir şey bırakmamış ise ben onu kendi kesemden öderim. Şayet onun bir malı varsa o da miras-

506 Abdulmelik'in rivâyetini Buhari, 2298, 5371; Tirmizi, 1070 Tuhfetu'l-Eşrâf, 15216'da; Zuheyr b. Harb'ın rivâyetini Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15254; İbn Numeyr'in rivâyetini, Nesai, 1962; İbn Mace, 2415; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15257'de rivâyet etmiştir.

çıların aittir. O maldan hiçbir şey almam. Geriye bakacak kimseleri bulunmayan muhtaç çoluk çocuk bırakacak olursa onlar da bana gelsinler. Onların nafakalarını ve ihtiyaçlarını karşılamak bana aittir.

٤١٣٥-١٥/٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ قَالَ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنْ عَلَى الْأَرْضِ مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِهِ فَأَيُّكُمْ مَا تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيَاعًا فَأَنَا مَوْلَاهُ وَأَيُّكُمْ تَرَكَ مَالًا فَإِلَى الْعَصَبَةِ مَنْ كَانَ

4135-15/3- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Şebâbe tahdis edip, dedi ki: Bana Verka, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, yeryüzündeki bütün mü'minlere mutlaka ben bütün insanlar arasında en yakın olanım. Sizden herhangi bir kimse şayet geriye bir borç yahut bakıma muhtaç çoluk çocuk bırakacak olursa şüphesiz onun velisi benim ve sizden her kim geriye bir mal bırakacak olursa o malı kim olursa olsun asabesine aittir"* buyurdu. [507]

٤١٣٦-١٦/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِالْمُؤْمِنِينَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَيُّكُمْ مَا تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيْعَةً فَادْعُونِي فَأَنَا وَلِيُّهُ وَأَيُّكُمْ مَا تَرَكَ مَالًا فَلْيُؤْثَرْ بِمَالِهِ عَصَبَتُهُ مَنْ كَانَ

4136-16/4- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu(nlar) Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize naklettiği hadislerdir. Sonra aralarında şu hadisin de bulunduğu çeşitli hadisler zikretti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrıca şöyle buyurdu: *"Aziz ve celil Allah'ın kitabındaki hüküm gereğince ben müminlere insanlar arasında en yakın olanım. Sizden biriniz eğer herhangi bir borç yahut bakıma muhtaç çoluk çocuk bırakacak olursa beni çağırın. Çünkü ben onun velisiyim ve sizden herhangi bir kimse geriye bir mal bırakacak olursa kim olursa olsun o malını asabesi olan akrabalarına öncelikle versin"* [508]

---

507 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13926
508 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14762

٤١٣٧-١٧/٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِلْوَرَثَةِ وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا فَإِلَيْنَا

4137-17/5- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Adiyy'den tahdis ettiğine göre o Ebu Hazim'i, Ebu Hureyre'den rivâyet naklederken dinlemiştir. Ebu Hureyre de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Her kim geriye bir mal bırakırsa o mirasçılarına aittir. Kim de bakıma muhtaç birilerini bırakacak olursa onlar(a bakmak) da bize aittir"* buyurdu. [509]

٤١٣٨-.../٦- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ غُنْدَرٍ وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا وَلِيتُهُ

4138-.../6- Bunu bana Ebu Bekr b. Nâfi' de tahdis etti, bize Gunder tahdis etti, (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- tahdis edip, dedi ki: Bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti ancak Gunder'in hadisi rivâyetinde: *"Geriye her kim bakıma muhtaç birilerini bırakırsa ben onun velisi olurum"* demiştir. [510]

Şerh

(4135) *"Sizden her kim bir borç yahut bakıma muhtaç birilerini bırakacak olursa ben onun velisiyim ve sizden her kim geriye bir mal bırakırsa o da kim olursa olsun asabesine aittir."* Bir rivâyette de (4136) *"Bir borç yahut bakıma muhtaç kimseler"* diğer rivâyette (4137) *"Kim bakıma muhtaç birilerini bırakırsa o (na bakmak) bize aittir"* şeklindedir. Hadiste geçen daya ve day'a (bakıma muhtaç kimseler) kelimesinde dat harfleri fethalıdır. Maksat bakıma muhtaç ve bakılmaması halinde zayi olacak çoluk çocuk demektir.

Hattâbî, dedi ki: Bu lafız burada ölenin mirasçılarının mastar olan kelimelerle nitelendirilmesi manasınadır. Yani her kim hiçbir şeyleri bulunmayan ve kaybolacak durumda çocuklar yahut aile halkı bırakacak olursa demektir. Daya asıl itibari ile daa(nın mastarı)dır. Sonra da kaybolmakla karşı karşıya kalan her bir şeyin ismi kabul edilmiştir.

---

509 Buhari, 2398, 6763; Ebu Davud, 2955; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13410

510 4137 numaralı hadisin kaynakları

Kaf harfi fethalı olarak: el-kell: bakıma muhtaç" lafzı kaf harfi fethalı olup Hattâbî ve başkaları şöyle demiştir: Burada maksat aile halkıdır. Asıl anlamı ise ağırlık demektir. Ben onun mevlası (velisi)yim ise onun velisi, dost ve yardımcısıyım demektir. Allah en iyi bilendir.



٢٤/١٤- كِتَاب الْهِبَاتِ

24/14- HİBELER (BAĞIŞLAR) KİTABI

١/١ - بَاب كَرَاهَةِ شِرَاءِ الْإِنْسَانِ مَا تَصَدَّقَ بِهِ مِمَّنْ تُصُدِّقَ عَلَيْهِ

1/1- BİR KİMSENİN SADAKA VERMİŞ OLDUĞU BİR ŞEYİ SADAKA VERDİĞİ KİMSEDEN SATIN ALMASININ MEKRUH OLDUĞU BABI

٤١٣٩-١/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ عَتِيقٍ فِي سَبِيلِ اللهِ فَأَضَاعَهُ صَاحِبُهُ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَائِعُهُ بِرُخْصٍ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَا تَبْتَعْهُ وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ

4139-11/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Malik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den tahdis etti, o babasından rivâyet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab, dedi ki: Asil bir atımı Allah yolunda (mücahitleri taşımak üzere) hibe ettim. Atın sahibi ona gereği gibi bakmadı. Sahibinin o atı ucuza satacağını anladım. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hükmünü sordum. Allah Rasûlü: *"Onu satın alma, verdiğin sadakandan dönme. Çünkü verdiği sadakadan dönen bir kişi kusmuğunu geri yutan köpek gibidir"* buyurdu. [511]

٤١٤٠-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ لَا تَبْتَعْهُ وَإِنْ أَعْطَاكَهُ بِدِرْهَمٍ

4140-.../2- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- Malik b. Enes'den bu isnad ile tahdis etti ve rivâyetinde: *"Onu sana bir dirheme verse dahi satın alma"* ibaresini ekledi. [512]

---

511 Buhari, 1490, 2623, 2636 -muhtasar olarak-, 2970 -muhtasar olarak-, 3003; Nesai, 2614; İbn Mace, 2390 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10385

512 4139 numaralı hadisin kaynakları

٤١٤١-٢/٣- حَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ فَوَجَدَهُ عِنْدَ صَاحِبِهِ وَقَدْ أَضَاعَهُ وَكَانَ قَلِيلَ الْمَالِ فَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَهُ فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ لَا تَشْتَرِهِ وَإِنْ أُعْطِيتَهُ بِدِرْهَمٍ فَإِنَّ مَثَلَ الْعَائِدِ فِي صَدَقَتِهِ كَمَثَلِ الْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ

4141-2/3- Bana Ümeyye b. Bistam da tahdis etti... Zeyd b. Eslem babasından, o Ömer'den rivâyet ettiğine göre Allah yolunda (gazaya çıkanları) taşımak üzere bir atını bağışladı. O atı sahibinin yanında bakımsız buldu. Sahibi malı az birisi idi. Bu sebeple o atı (geri) satın almak istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gidip durumu ona söyleyince Allah Rasûlü: *"Onu sana bir dirheme verse dahi satın alma. Çünkü verdiği sadakayı dönüp geri alan bir kimsenin misali kusmuğunu geri yutan köpeğin misali gibidir"* buyurdu. [513]

٤١٤٢-.../٤- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ مَالِكٍ وَرَوْحٍ أَتَمُّ وَأَكْثَرُ

4142-.../4- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Zeyd b. Eslem'den bu isnad ile tahdis etti. Ancak Malik'in ve Ravh'ın hadisi rivâyetleri daha tam ve anlatımları daha fazladır. [514]

٤١٤٣-٣/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ فَوَجَدَهُ يُبَاعُ فَأَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَهُ فَسَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَا تَبْتَعْهُ وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ

4143-3/5- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip, dedi ki: Ben Mâlik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab Allah yolunda (mücahitleri) taşımak üzere bir at hibe etti. O atın satıldığını görünce onu satın almak istedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu hususu sordu. O da: *"Onu satın alma. Sadakandan geri dönme"* buyurdu.[515]

---

513 4139 numaralı hadisin kaynakları

514 4139 numaralı hadisin kaynakları

515 Buhari, 2971, 3002; Ebu Davud, 1593; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8351

٤١٤٤-.../٦- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمْحٍ جَمِيعًا عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ

4144-.../6- Bunu bize Kuteybe b. Said ve İbn Rumh da tahdis etti. Birlikte Leys b. Sa'd'dan rivâyet ettiler. (H.) Bize el-Mukaddemî ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip, dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan diye rivâyet etti. Her ikisi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik'in hadisi ile aynı şekilde rivâyet etti. [516]

٤١٤٥-٤/٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِعَبْدٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ رَآهَا تُبَاعُ فَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَهَا فَسَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ يَا عُمَرُ

4145-4/7- Bize İbn Ebu Ömer ve Abd b. Humeyd -lafız Abd'e ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Sâlim'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Ömer, Allah yolunda bir atını (süvari gazileri) taşımak üzere hibe etti. Sonra o atının satılmakta olduğunu görünce onu satın almak istedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu hususu sordu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sadakanı geri alma ey Ömer"* buyurdu. [517]

Şerh

(4139-4145 numaralı hadisler)

(4139) "Allah yolunda asil bir atımı (gazileri) taşımak üzere hibe ettim." Yani Allah yolunda üzerine binip savaşacak kimselere o atımı sadaka verdim, hibe ettim.

---

516 Kuteybe, İbn Numeyr ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7863, 7989, 8309, 10565; el-Mukaddemi ve Muhammed b. el-Müsennâ'nın rivâyetini de Buhari, 2775; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8159'da rivâyet etmişlerdir.

517 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6955

Atik nefis, asil ve başkalarını geçip geride bırakan at demektir.

"Sahibi ona iyi bakmadı" yani onun yemini vermek ve bakımı hususunda kusur etti.

"Onu satın alma ve sadakanı geri alma" bu haramlık ifade eden bir nehiy olmayıp, tenzihi bir yasaktır. Herhangi bir şeyi tasadduk eden yahut onu zekât, keffaret, adak ve buna benzer Allah'a yakınlaştırıcı bir amel kastı ile elinden çıkaran bir kimsenin onu o malı verdiği ya da hibe ettiği kimseden satın alması ya da onun tercihi ve seçimi neticesinde ondan mülk edinmesi mekruhtur. Ama miras olarak ondan alacak olursa bunda mekruhluk yoktur. Zekât Kitabı'nda buna dair açıklamalar geçmiş bulunmaktadır. Aynı şekilde o mal üçüncü bir kişinin eline geçip sonra onu tasadduk eden kimse o kişiden satın alacak olursa bunda mekruhluk yoktur. Bizim ve cumhurun kabul ettiği görüş budur. İlim adamlarından bir topluluk ise bir kimsenin sadakasını geri satın alması ile ilgili yasak haramlık ifade eder demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٢/٢- بَاب تَحْرِيمِ الرُّجُوعِ فِي الصَّدَقَةِ وَالْهِبَةِ بَعْدَ الْقَبْضِ إِلَّا مَا وَهَبَهُ لِوَلَدِهِ وَإِنْ سَفَلَ

2/2- NE KADAR AŞAĞI İNERSE İNSİN ÇOCUĞUNA HİBE ETTİĞİ ŞEYLER DIŞINDA SADAKA VE HİBE ETTİĞİ ŞEYİN KABZEDİLMESİNDEN SONRA ONLARI DÖNÜP GERİ ALMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٤١٤٦-٥/١- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَثَلُ الَّذِي يَرْجِعُ فِي صَدَقَتِهِ كَمَثَلِ الْكَلْبِ يَقِيءُ ثُمَّ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ فَيَأْكُلُهُ

4146-5/1- Bana İbrahim b. Musa er-Râzî ve İshak b. İbrahim tahdis edip, dedi ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi, bize Evzâî, Ebu Cafer, Muhammed b. Ali'den tahdis etti, o İbnu'l-Müseyyeb'den, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sadakasında geri dönenin misali kustuktan sonra kustuğunu geri yiyen köpeğin misali gibidir"* buyurdu. [518]

518 Buhari, 2621 -buna yakın-; Ebu Davud, 3538 -buna yakın-; Nesai, 3695, 3696, 3697, 3698, 3699; İbn Mace, 2385 -buna yakın-, 2391; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5662

٤١٤٧-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ يَذْكُرُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4147-.../2- Bunu bize Ebu Kureyb, Muhammed b. el-Alâ' da tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek, Evzâî'den haber verdi, dedi ki: Muhammed b. Ali b. el-Huseyn'i bu isnad ile hadisi buna yakın olarak zikrederken dinledim. [519]

٤١٤٨-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حَرْبٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو أَنَّ مُحَمَّدَ ابْنَ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَدَّثَهُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

4148-.../3- Bunu bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Abdussamed tahdis etti, bize Harb tahdis etti, bize Yahya -ki o b. Ebu Kesir'dir- tahdis etti, bana Abdurrahman b. Amr'ın tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Fatıma'nın oğlu Muhammed ona bu isnad ile bunların hadislerine yakın olarak ona tahdis etti. [520]

٤١٤٩-٦/٤- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّمَا مَثَلُ الَّذِي يَتَصَدَّقُ بِصَدَقَةٍ ثُمَّ يَعُودُ فِي صَدَقَتِهِ كَمَثَلِ الْكَلْبِ يَقِيءُ ثُمَّ يَأْكُلُ قَيْئَهُ

4149-6/4- Bana Harun b. Said el-Eylî ve Ahmed b. İsa da tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr -ki o b. el-Hâris'dir- Bukeyr'den haber verdiğine göre o Said b. el-Müseyyeb'i şöyle derken dinlemiştir: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Herhangi bir sadaka verip de sonra o sadakasını geri dönüp alan kişinin misali ancak kusan sonra da kustuğunu yiyen köpeğin misali gibidir"* buyururken dinledim. [521]

---

519 4146 numaralı hadisin kaynakları
520 4147 numaralı hadisin kaynakları
521 4146 numaralı hadisin kaynakları

٤١٥٠-٧/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالاَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ الْعَائِدُ فِي هِبَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ

4150-7/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. Katade'yi Said b. el-Müseyyeb'den diye tahdis ederken dinledim. O İbn Abbas'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Hibesini geri dönüp alan kimsenin durumu kusmuğunu geri yutan kimse gibidir"* buyurduğunu rivâyet etti. [522]

٤١٥١-.../٦- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4151-.../6- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, Said'den tahdis etti, o Katade'den, bu isnad ile aynısını rivâyet etti.[523]

٤١٥٢-٨/٧- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ الْعَائِدُ فِي هِبَتِهِ كَالْكَلْبِ يَقِيءُ ثُمَّ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ

4152-8/7- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Mahzûmî haber verdi, bize Vuheyb tahdis etti, bize Abdullah b. Tâvus, babasından tahdis etti, o İbn Abbas'dan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Hibesinden geri dönen kimse kusup da sonra da kustuğunu geri yutan köpek gibidir"* buyurdu. [524]

Şerh

(4146-4152 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"sadakasını geri dönüp alan kimsenin misali kustuktan sonra dönüp de kusmuğunu yiyen köpeğin misali gi-*

522 4146 numaralı hadisin kaynakları

523 4146 numaralı hadisin kaynakları

524 Buhari, 2579; Nesai, 3693, 3703; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5712

bidir." buyruğu hibe ve sadakanın hibe edilen ve sadaka verilen tarafından kabzedilmesi halinde geri dönülüp alınmasının haram olduğu hususunda açık bir ifadedir. Bu hibe ise yabancı kimsenin hibesi olarak yorumlanır. Ama bir kimse kendi çocuğuna -ne kadar aşağı inerse insin- bir hibe yapacak olursa ondan vazgeçip geri alması hakkı vardır. Nitekim bu husus en-Numan b. Beşir'in rivâyet ettiği (ve bundan sonra gelecek) hadiste açıkça ifade edilmiştir. Diğer taraftan kardeşlere, amcalara ve onların dışında diğer zevi'l-erhama yapılan hibe de dönüş olmaz. Şafii'nin kabul ettiği görüş budur. Maliki ve Evzâî de böyle demişlerdir. Ebu Hanife ve başkaları da çocuğa ve kendisi ile evlenilmesi haram olan akraba dışında kimselere yapılan her bağıştan dönebilir demişlerdir.

٣/٣- بَاب كَرَاهَةِ تَفْضِيلِ بَعْضِ الْأَوْلَادِ فِي الْهِبَةِ

3/3- HİBE YAPARKEN ÇOCUKLARININ BİRİNİ DİĞERİNDEN ÜSTÜN TUTMANIN MEKRUH OLDUĞU BABI

٤١٥٣-٩/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ يُحَدِّثَانِهِ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا كَانَ لِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحَلْتَهُ مِثْلَ هَذَا فَقَالَ لَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَارْجِعْهُ

4153-9/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e, İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O Humeyd b. Abdurrahman ile Muhammed b. Numan b. Beşir'den rivâyet etti. Her ikisi kendisine en-Numan b. Beşir'den tahdis ettiklerine göre o şöyle dedi: Babası kendisini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürerek bu oğluma bana ait olan bir köleyi bağışladım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bütün çocuklarına bunun gibi bir bağışta bulundun mu"* buyurunca, babam: Hayır, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde o bağışladığını geri al"* buyurdu. [525]

525 Buhari, 2586; Tirmizi, 1367; Nesai, 3674, 3675, 3676, 3677; İbn Mace, 2376; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11617

٤١٥٤-١٠/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَمُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ أَتَى بِي أَبِي إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا فَقَالَ أَكُلَّ بَنِيكَ نَحَلْتَ قَالَ لَا قَالَ فَارْدُدْهُ

4154-10/2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... en-Numan b. Beşir, dedi ki: Babam beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürüp: Ben bu oğluma bir köle bağışladım,, dedi. Allah Rasûlü: *"Bütün oğullarına da bağışladın mı"* buyurunca babam: Hayır,, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde onu geri al"* buyurdu. [526]

٤١٥٥-١١/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا يُونُسُ وَمَعْمَرٌ فَفِي حَدِيثِهِمَا أَكُلَّ بَنِيكَ وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ وَابْنِ عُيَيْنَةَ أَكُلَّ وَلَدِكَ وَرِوَايَةُ اللَّيْثِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ وَحُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ بَشِيرًا جَاءَ بِالنُّعْمَانِ

4155-11/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer de İbn Uyeyne'den tahdis etti. (H.) Bize Kuteybe ve İbn Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verip, dedi ki: Bana Yunus haber verdi (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi. Hepsi Hadesân'den bu isnad ile rivâyet etti. Yalnız Yunus ve Ma'mer hadislerinde: *"Ekulle beniike: Bütün oğullarına mı"* derken Leys ve İbn Uyeyne'nin hadisi rivâyetlerinde: *"Ekulle veledik: Bütün çocuklarına"* demişlerdir. Leys'in Muhammed b. en-Numan ile Humeyd b. Abdurrahman'dan rivâyeti ise: "Beşir Numan'ı getirdi" şeklindedir. [527]

526 4153 numaralı hadisin kaynakları
527 4153 numaralı hadisin kaynakları

٤١٥٦-١٢/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ حَدَّثَنَا النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ وَقَدْ أَعْطَاهُ أَبُوهُ غُلَامًا فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ مَا هَذَا الْغُلَامُ قَالَ أَعْطَانِيهِ أَبِي قَالَ فَكُلَّ إِخْوَتِهِ أَعْطَيْتَهُ كَمَا أَعْطَيْتَ هَذَا قَالَ لَا قَالَ فَرُدَّهُ

4156-12/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cerir, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Numan b. Beşir bize tahdis edip, dedi ki: Babası kendisine bir köle vermişti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bu köle neyin nesidir"* diye sormuş o da: Onu bana babam verdi diye cevap verince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Buna verdiğin gibi bütün kardeşlerine de verdin mi"* buyurunca babam: Hayır,, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde onu geri al" buyur*du. [528]

٤١٥٧-١٣/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ تَصَدَّقَ عَلَيَّ أَبِي بِبَعْضِ مَالِهِ فَقَالَتْ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهِدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَانْطَلَقَ أَبِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ لِيُشْهِدَهُ عَلَى صَدَقَتِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَفَعَلْتَ هَذَا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ قَالَ لَا قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا فِي أَوْلَادِكُمْ فَرَجَعَ أَبِي فَرَدَّ تِلْكَ الصَّدَقَةَ

4157-13/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abbâd b. el-Avvâm, Husayn'den tahdis etti, o Şa'bî'den şöyle dediğini rivâyet etti: en-Numan b. Beşir'i (şöyle derken) dinledim. (H.) Bize Yahya b. Yahya da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Ebu'l-Ahvas, Husayn'dan haber verdi, o Şa'bî'den, o en-Numan b. Beşir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Babam bana malından bir miktar tasadduk (bağış)da bulundu. Annem Revâha kızı Amre de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şahit tutmadığın sürece ben kabul etmem,, dedi. Bunun üzerine babam bana yaptığı bağışa şahitlik etmesi için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bütün çocuklarına aynısını yaptın mı"* buyurdu. O: Hayır deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli olun" buyur*du. Sonra babam geri döndü ve o sadakayı geri aldı. [529]

---

528 Ebu Davud, 3543; Nesai, 3678 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11635

529 Buhari, 2587, 2650; Ebu Davud, 3542; Nesai, 368 -muhtasar olarak-, 3682, 3683, 3684; İbn Mace, 2375; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11625

٤١٥٨-١٤/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ عَنِ الشَّعْبِيِّ حَدَّثَنِي النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ أَنَّ أُمَّهُ بِنْتَ رَوَاحَةَ سَأَلَتْ أَبَاهُ بَعْضَ الْمَوْهِبَةِ مِنْ مَالِهِ لِابْنِهَا فَالْتَوَى بِهَا سَنَةً ثُمَّ بَدَا لَهُ فَقَالَتْ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهِدَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى مَا وَهَبْتَ لِابْنِي فَأَخَذَ أَبِي بِيَدِي وَأَنَا يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أُمَّ هَذَا بِنْتَ رَوَاحَةَ أَعْجَبَهَا أَنْ أُشْهِدَكَ عَلَى الَّذِي وَهَبْتُ لِابْنِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا بَشِيرُ أَلَكَ وَلَدٌ سِوَى هَذَا قَالَ نَعَمْ فَقَالَ أَكُلَّهُمْ وَهَبْتَ لَهُ مِثْلَ هَذَا قَالَ لَا قَالَ فَلَا تُشْهِدْنِي إِذًا فَإِنِّي لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ

4158-14/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Ebu Hayyam'dan tahdis etti, o Şa'bî'den o Numan b. Beşir'den rivâyet etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Beşir tahdis etti, bize Ebu Hayyan et-Teymî, Şa'bî'den tahdis etti, bana Numan b. Beşir'in tahdis ettiğine göre Revâha kızı olan annesi babasından oğluna kendi malından bir şeyler bağışlamasını istedi. O da bir sene süre ile onu oyaladı. Sonra bunu yapmayı uygun görünce annem: Oğluma yaptığın bağışa Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şahit tutmazsan kabul etmem deyince babam elimden tuttu -ki o sırada ben küçük bir çocuktum-. Beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürüp: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun annesi olan Revâha kızı oğluna yaptığım bağışa seni şahit tutmamı arzu etti,, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Beşir! Senin bundan başka çocuğun var mı"* buyurdu. O: Evet, dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki onların hepsine bunun gibi bir bağışta bulundun mu" buyurdu*. Babam, hayır deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde beni şahit tutma. Çünkü ben haksızlığa şahitlik etmem" buyurdu*. [530]

٤١٥٩-١٥/٧- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَلَكَ بَنُونَ سِوَاهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَكُلَّهُمْ أَعْطَيْتَ مِثْلَ هَذَا قَالَ لَا قَالَ فَلَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ

530 4157 numaralı hadisin kaynakları

4159-15/7- Bize İbn Numeyr tahdis etti... Numan b. Beşir'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Senin bundan başka çocukların var mı"* diye sordu. O: Evet, deyince Allah Rasûlü: *"Hepsine böyle bir şey verdin mi"* diye sordu, babam: Hayır deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben haksızlığa şahitlik etmem"* buyurdu. [531]

٤١٦٠-١٦/٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لِأَبِيهِ لَا تُشْهِدْنِي عَلَى جَوْرٍ

4160-16/8- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti... Numan b. Beşir'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) babasına: *"Beni haksızlığa şahit tutma"* buyurdu. [532]

٤١٦١-١٧/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ وَعَبْدُ الْأَعْلَى ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَيَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ وَاللَّفْظُ لِيَعْقُوبَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ انْطَلَقَ بِي أَبِي يَحْمِلُنِي إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اشْهَدْ أَنِّي قَدْ نَحَلْتُ النُّعْمَانَ كَذَا وَكَذَا مِنْ مَالِي فَقَالَ أَكُلَّ بَنِيكَ قَدْ نَحَلْتَ مِثْلَ مَا نَحَلْتَ النُّعْمَانَ قَالَ لَا قَالَ فَأَشْهِدْ عَلَى هَذَا غَيْرِي ثُمَّ قَالَ أَيَسُرُّكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبِرِّ سَوَاءً قَالَ بَلَى قَالَ فَلَا إِذًا

4161-17/9- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdülvehhab ve Abdu'l-A'lâ tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Yakub ed-Devrakî birlikte İbn Uleyye'den -lafız Yakub'a ait olmak üzere- şöyle dediğini tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Davud b. Ebu Hind'den tahdis etti, o Şa'bî'den, o Numan b. Beşir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Babam beni taşıyarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna götürdü ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim Numan'a kendi malımdan şunu ve şunu bağışladığıma şahit ol, dedi. O: *"Numan'a bağışladığının aynısını bütün çocuklarına da bağışladın mı"* buyurunca babam: Hayır, dedi. Allah Rasûlü: *"O halde buna benden başkasını şahit tut"* buyurduktan sonra: *"Hepsinin sana karşı iyi davranmalarının aynı olması seni memnun eder mi?"* diye sorunca babam: Elbette deyince, Allah Rasûlü: *"O halde böyle yapma"* buyurdu. [533]

531 4157 numaralı hadisin kaynakları

532 4157 numaralı hadisin kaynakları

533 4157 numaralı hadisin kaynakları

٤١٦٢-١٠/١٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ حَدَّثَنَا أَزْهَرُ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ نَحَلَنِي أَبِي نُحْلًا ثُمَّ أَتَى بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِيُشْهِدَهُ فَقَالَ أَكُلَّ وَلَدِكَ أَعْطَيْتَهُ هَذَا قَالَ لَا قَالَ أَلَيْسَ تُرِيدُ مِنْهُمْ الْبِرَّ مِثْلَ مَا تُرِيدُ مِنْ ذَا قَالَ بَلَى قَالَ فَإِنِّي لَا أَشْهَدُ قَالَ ابْنُ عَوْنٍ فَحَدَّثْتُ بِهِ مُحَمَّدًا فَقَالَ إِنَّمَا تَحَدَّثْنَا أَنَّهُ قَالَ قَارِبُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ

4162-18/10- Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî tahdis etti. Bize ezher tahdis etti. Bize İbn Avn, Şa'bî'den tahdis etti. O, Numan b. Beşir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Babam bana bir bağışta bulunduktan sonra beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına onu şahit tutmak üzere götürdü. Allah Rasûlü: *"Sen bunun gibisini bütün çocuklarına da verdin mi"* diye sordu. Babam: Hayır, deyince Allah Rasûlü: *"Peki bundan istediğin sana karşı iyi davranışı onların hepsinden arzu etmez misin"* buyurunca babam, elbette, dedi. Allah Rasûlü: *"O halde ben (böyle bir işe) şahitlik etmem"* buyurdu.

İbn Avn rivâyetinde, dedi ki: Ben bunu Muhammed'e tahdis ettim, o da şöyle dedi: Biz ancak onun: *"Çocuklarınız arasında eşitlik sağlayın"* diye rivâyet ettik, dedi. [534]

٤١٦٣-١١/١٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَتْ امْرَأَةُ بَشِيرٍ انْحَلْ ابْنِي غُلَامَكَ وَأَشْهِدْ لِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّ ابْنَةَ فُلَانٍ سَأَلَتْنِي أَنْ أَنْحَلَ ابْنَهَا غُلَامِي وَقَالَتْ أَشْهِدْ لِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَلَهُ إِخْوَةٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَفَكُلَّهُمْ أَعْطَيْتَ مِثْلَ مَا أَعْطَيْتَهُ قَالَ لَا قَالَ فَلَيْسَ يَصْلُحُ هَذَا وَإِنِّي لَا أَشْهَدُ إِلَّا عَلَى حَقٍّ

4163-19/11- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Câbir'den şöyle dediğini tahdis etti: Beşir'in hanımı, dedi ki: Benden oğluna bir bağışta bulun ve benim için de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şahit tut, dedi. O da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Filanın kızı benden ondan olma oğluma bağışta bulunmamı istedi ve: Benim için de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şahit tut, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Bunun kardeşleri de var*

534 4157 numaralı hadisin kaynakları

mı" buyurdu. Babam, evet deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Buna verdiğinin aynısını hepsine verdin mi"* buyurdu. Babam, hayır deyince Allah Rasûlü: *"Bu uygun değildir. Şüphesiz ben hak olmayan bir şeye şahitlik etmem"* buyurdu. [535]

Şerh

(4153-4163 numaralı hadisler)

(4153) "Numan b. Beşir'den rivâyete göre babası kendisini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürüp... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"o halde onu geri al"* buyurdu." Bir rivâyette (4154): *"O halde onu geri al* buyurdu" bir rivâyette (4157) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *Bütün çocuklarına böyle bir bağış yaptın mı, dedi....* sonra babam geri dönüp o sadakayı (bağışı) geri aldı." Diğer rivâyette (4158) *"O halde beni şahit tutma, çünkü ben haksızlığa şahitlik etmem buyurdu."* Bir başka rivâyette (4160) *"Zulme beni şahit tutma"* bir diğer rivâyette (4161) *"o halde buna benden başkasını şahit tut buyurdu"* başka bir rivâyette (4162) *"şüphesiz ben şahitlik etmem buyurdu"* bir diğer rivâyette (4163) *"bu uygun olmaz. Şüphesiz ben hak olmayan bir şeye şahitlik etmem buyurdu"* denilmektedir.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Baba çocuklarına yapacağı bağışta eşit davranmalıdır. Onların herbirine diğerinin aynısını bağışlamalı ve herhangi birisine fazla vermeyip, erkek ve dişi arasında eşitlik sağlamalıdır. Bazı mezhep âlimlerimiz: Bir erkeğe iki dişinin payı gibi verilir demiş olmakla birlikte sahih ve meşhur olan hadisin zahiri dolayısı ile erkek ve kız arasında eşitlik sağlayacağıdır. Eğer birilerine fazla verecek yahut birilerine diğerinden daha az bağışta bulunacak olursa Şafii, Malik ve Ebu Hanife'nin mezhebine göre bu mekruhtur, haram değildir, hibe de sahih olur.

Tâvus, Urve, Mücahid, Sevri, Ahmed, İshak ve Davud ise bu haramdır demişler ve: *"Ben zulme şahitlik etmem"* rivâyetini ve bunun dışındaki rivâyetlerde geçen hadis lafızlarını delil göstermişlerdir.

Şafii ve ona muvafakat edenler de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Buna benden başkasını şahit tut"* buyruğunu delil göstererek şunu söylemişlerdir: Eğer bu haram ya da bâtıl olsaydı böyle bir söz söylemezdi. Şayet o bu sözünü tehdit olmak üzere söylemiştir denilecek olursa biz de şöyle deriz: Şe-

535 Ebu Davud, 3545; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2720

riat koyucunun kelamında aslolan böyle olmamasıdır. Bununla birlikte yap kişinin mutlak olarak kullanılması halinde vücub (farziyet) ya da mendubluk ifade etme ihtimali vardır. Eğer buna imkan olmazsa o taktirde mübahlık anlaşılır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben haksızlığa şahitlik etmem"* buyruğundan da bunun haram olduğu anlaşılmaz. Çünkü haksızlık (cevr) eşitlik ve itidalden uzaklaşmak demektir. İtidalin sınırları dışına çıkan her bir şey haksızlıktır. Haram yahut mekruh olsun fark etmez. Daha önce yaptığımız açıklamalar ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Buna benden başkasını şahit tut"* buyruğunun haram olmadığına delalet ettiği açıklık kazanmış bulunmaktadır. O halde buradaki zulmün tenzihen mekruh olduğu şeklinde tevil edilmesi gerekmektedir.

2. Bu hadiste çocukların bir kısmını dışarıda tutarak bazılarına bir şeyler hibe etmenin sahih olduğu, eğer buna yaptığı bağışın bir benzerini diğerlerine yapmayacak olur ise de birincisine yaptığı bağışı geri almanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Mezhep âlimlerimizin, dediklerine göre birincisine yaptığı bağışın bir benzerini diğerlerine de yapması müstehap olur. Şayet bunu yapmayacak olursa birincisine yaptığı bağışı geri alması müstehap olmakla birlikte vacip değildir.

3. Babanın çocuğuna yaptığı hibeden vazgeçip onu geri alması caizdir.

(4158) "Babasından ona bir şeyler hibe etmesini istedi." Nüshaların bir çoğunda "mevhube" bazılarında ise "mevhibe" şeklindedir. Her iki tabir de doğrudur. Birincisinin takdiri ise bağışlanan bazı şeyler (hibe etmesini istedi) takdirindedir.

"Onu bir sene oyaladı" yani bir sene onu savsakladı, istediğini yapmadı.

"Çocuklarınız arasında adaletli olun" Kadı Iyâz, dedi ki: Biz buradaki (adaletli olun) buyruğunu be harfi ile mukarebe kökünden "kâribu" şeklinde bir de kıran kökünden gelecek şekilde "kârinu: onları denk tutun" diye rivâyet etmiş bulunmaktayız. Her ikisinin anlamı da doğru olup, onlara yaptığınız bağışın aslında ve miktarında aralarında eşitlik sağlayın demektir.



٤/٤- بَاب الْعُمْرَى

4/4- UMRÂ (BİR MÜLKÜ BİRİSİNE ÖMÜR BOYU BAĞIŞLAMAK) BABI

٤١٦٤-٢٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْمِرَ عُمْرَى لَهُ وَلِعَقِبِهِ فَإِنَّهَا لِلَّذِي أُعْطِيَهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى الَّذِي أَعْطَاهَا لِأَنَّهُ أَعْطَى عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ

4164-20/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum, o Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Câbir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Herhangi bir kimseye hem kendisine hem soyundan gelecek olanlara bir gayrimenkul mülk olarak (umrâ) verilecek olursa şüphesiz ki o kendisine verilen kişiye ait olur. Onu verene bir daha geri dönmez. Çünkü o hakkında mirasın cereyan ettiği bir bağışta bulunmuştur."* [536]

٤١٦٥-٢١/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَعْمَرَ رَجُلًا عُمْرَى لَهُ وَلِعَقِبِهِ فَقَدْ قَطَعَ قَوْلُهُ حَقَّهُ فِيهَا وَهِيَ لِمَنْ أُعْمِرَ وَلِعَقِبِهِ غَيْرَ أَنَّ يَحْيَى قَالَ فِي أَوَّلِ حَدِيثِهِ أَيُّمَا رَجُلٍ أُعْمِرَ عُمْرَى فَهِيَ لَهُ وَلِعَقِبِهِ

4165-21/2- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b Rumh tahdis edip, dedi ki: Bize Leys haber verdi (H.) Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Ebu Seleme'den, o Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Her kim bir kimseye ona ve soyundan geleceklere bir umrâ bağışlayacak olursa artık onun söylediği bu söz onun bu şekilde verdiği mülkteki hakkını sona erdirmiş olur ve orası kendisine verilen kişiye ve onun soyundan gelecek olanlara ait olur."*

536 Buhari, 2625; Ebu Davud, 3550, 3552, 3553, 3554; Tirmizi, 3148; Nesai, 3744, 3745, 3747 -3754; İbn Mace, 2380; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3148

Ancak Yahya hadisi rivâyetinin baş tarafında: *"Herhangi bir kimseye bir umrâ verilecek olursa o kendisinin ve soyundan gelecek olanlarındır"* demiştir.[537]

٤١٦٦-٢٢/٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنِ الْعُمْرَى وَسُنَّتِهَا عَنْ حَدِيثِ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْمَرَ رَجُلًا عُمْرَى لَهُ وَلِعَقِبِهِ فَقَالَ قَدْ أَعْطَيْتُكَهَا وَعَقِبَكَ مَا بَقِيَ مِنْكُمْ أَحَدٌ فَإِنَّهَا لِمَنْ أُعْطِيَهَا وَإِنَّهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ أَعْطَى عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ

4166-22/3- Bana Abdurrahman b. Bişr el-Abdî tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana İbn Şihâb, Umre ve Umrâ'nın sünneti hakkında Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın rivâyet ettiği bir hadis olarak naklettiğine göre Câbir b. Abdullah el-Ensârî ona (Ebu Seleme'ye) haber verdiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir kimse bir başkasına hem kendisine hem soyundan geleceklere bir mülkü umrâ yolu ile vererek: Ben bunu sana ve senin soyundan geleceklere sizden bir kişi kaldığı sürece bağışladım dese, o mülk kendisine verilenlere ait olur ve bir daha o ilk sahibine geri dönmez. Çünkü o, o mülkü hakkında mirasa göre paylaştırmanın gerçekleştiği bir bağışta bulunmuş olur."* [538]

٤١٦٧-٢٣/٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِعَبْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ إِنَّمَا الْعُمْرَى الَّتِي أَجَازَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَقُولَ هِيَ لَكَ وَلِعَقِبِكَ فَأَمَّا إِذَا قَالَ هِيَ لَكَ مَا عِشْتَ فَإِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا قَالَ مَعْمَرٌ وَكَانَ الزُّهْرِيُّ يُفْتِي بِهِ

4167-23/4- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd -lafız Abd'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Hadesân'den haber verdi, o Ebu Seleme'den, o Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in geçerli ka-

537 4164 numaralı hadisin kaynakları

538 4164 numaralı hadisin kaynakları

bul ettiği umrâ (bağışı) bir kimsenin bu senin ve senin soyundan geleceklerin olsun demesi sûreti ile olur. Ancak: Bu sen yaşadığın sürece senindir diyecek olursa o taktirde tekrar sahibine geri döner.

Ma'mer, dedi ki: Hadesân de bu hadise göre fetvâ verirdi. [539]

Şerh

(4164-4167 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): (4164): *"her kime kendisine ve soyundan geleceklere bir umrâ (yolu ile bir mülk) bağışlanacak olursa..."* buyurmaktadır. Bir rivâyette (4165) *"her kim birisine hem kendisine hem soyundan geleceklere bir umrâ verecek olursa..."* buyurmaktadır.

Hadis-i şerifteki (4165) *"ondaki hakkını kesip koparmış olur ve o (mülk) kendisine umrâ olarak verdiği kişinin ve soyundan geleceklerin olur"* bir rivâyette (4167) "Câbir, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in geçerli kıldığı umrâ..." (bundan sonra gelecek olan 4169) rivâyette "Câbir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *Umrâ kendisine bağışlanan kimseye aittir"* buyurduğu bir diğer rivâyette (4178) *"Umrâ caizdir"* bir başkasında (4179) *"umrâ miras olur"* buyurduğu kaydedilmektedir.

Bizim mezhep âlimlerimiz ve diğer ilim adamları der ki: Umrâ bir kimsenin bir diğerine -mesela- bu evi sana umrâ olarak verdim. Yahut da, ben bunu sana ömrün vefa ettikçe yahut hayatta kaldığın sürece ya da yaşadığın sürece ya da hayatta olduğun sürece ya da diri kaldığın sürece ya da bu anlamda bunu ifade edecek bir söz söyleyerek, sana verdim demesi ile olur. Akit ise bir kimsenin soyları devam ettiği sürece soyundan gelen çocukları zürriyeti demektir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Umrânın üç durumu vardır: Birinci durum, bir kimsenin diğerine ben bu evi sana umrâ olarak (ömür boyu) bağışladım, sen ölürsen senin mirasçılarının yahut da senin soyundan gelecek olanlarındır demesidir. Böyle bir umrânın sahih olduğunda görüş ayrılığı yoktur. Bu lafzı söylemekle diğeri de bu evin mülkiyetine sahip olur. Böyle bir söz bir hibedir. Ama uzun ifade kullanarak yapılmış bir hibedir. Kişi öldükten sonra ev onun mirasçılarına ait olur. Kendisine bu bağışın yapıldığı kişinin mirasçısı yoksa beytülmale ait olur ve İmam Malik'in kanaatine muhalif olarak hiçbir durumda bağışlayanın mülkiyetine geri dönmez.

539 4164 numaralı hadisin kaynakları

İkinci durum, sadece ben bunu sana umrâ olarak verdim deyip, kendisinin dışındakileri sözkonusu etmemesi ile olur. Bu şekildeki bir akdin sıhhati hususunda Şafii'nin iki görüşü vardır. Yeni görüşü olan daha sahih olanlarına göre bu umrâ akdi sahih olup, bunun hükmü birincinin hükmü gibidir. İkinci görüşü olan kadim görüşü ise böyle bir akit bâtıldır.

Bazı mezhep âlimlerimiz der ki: Aslında Şafii'nin eski (kadim) görüşüne göre o ev kendisine umrâ verilen kişiye hayatta kaldığı sürece ait olur. Öldüğü taktirde onu bağışlayana ya da onun mirasçılarına geri döner. Çünkü o evi ona yalnızca hayatta kaldığı sürece tahsis etmiştir. Kimi Şafii âlimi de şöyle demiştir: Kadim görüşüne göre böyle bir akit âriyet akdi olup bu bağışı yapan bir kimse ne zaman isterse onu geri alır. Eğer ölürse mirasçılarına geri döner.

Üçüncü durum ise bir kimsenin diğerine bu evi ben sana sen hayatta kaldığın sürece verdim, sen ölecek olursan bana ya da eğer ölmüş isem benim mirasçılarıma geri dönecektir demesi ile olur. Böyle bir akdin sahih olup olmadığı hususunda mezhep âlimlerimiz arasında görüş ayrılığı vardır. Kimileri bunun bâtıl olduğunu söylemiş ise de onlara göre daha sahih olan bu akdin de sahih olacağıdır, bunun da hükmü birinci durumun hükmü gibi olur. Mezhep âlimlerimiz "umrâ caizdir" şeklindeki mutlak olarak gelmiş sahih hadislere itimat ederek bu hadis dolayısı ile de fasit şartların kıyasına yönelmemişlerdir.

Ama daha sahih olan bütün durumlarda akdin sahih olacağı ve kendisine bağış yapılan kimsenin böyle bir yere tam bir mülkiyet ile malik olacağıdır. Aldığı bu bağışta satmak ve bunun dışındaki diğer sûretlerle tasarruf etmek hakkı olur. Mezhebimizin görüşü budur.

İmam Ahmed, dedi ki: Belli bir vakit ile sınırlandırılan değil de mutlak olarak umrâ (sınırlı bir zamanı olmayan umrâ) sahihtir. Malik de kendisinden gelen en meşhur rivâyete göre umrâ bütün durumlarda -mesela- evin menfaatlerinin mülkiyet olarak verilmesi demektir. Umrâ akdinde hiçbir halde evin rakabesine (taşınmaz olan kısmına, mülkiyetinin tamamına) malik olmaz demiştir.

Ebu Hanife ise bizim mezhebimize yakın bir şekilde sahih olacağını söylemiştir. Sevri, Hasan b. Salih ve Ebu Ubeyde'de böyle demiştir. Şafii ve ona muvafakat edenlerin delili bu sahih hadislerdir. Allah en iyi bilendir.

٤١٦٨-٢٤/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنْ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرٍ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى فِيمَنْ أُعْمِرَ عُمْرَى لَهُ وَلِعَقِبِهِ فَهِيَ لَهُ بَتْلَةً لَا يَجُوزُ لِلْمُعْطِي فِيهَا شَرْطٌ وَلَا ثُنْيَا قَالَ أَبُو سَلَمَةَ لِأَنَّهُ أَعْطَى عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ فَقَطَعَتْ الْمَوَارِيثُ شَرْطَهُ

4168-24/5- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman, Câbir -ki o b. Abdullah'dır-den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kimseye ve onun soyundan gelecek olanlara bir mülkü umrâ olarak veren kimse hakkında onun dönüşü olmamak üzere o kişiye ait olduğuna ve artık veren kimsenin onun hakkında herhangi bir şart koşmasının ya da istisna yapmasının caiz olmadığına hüküm vermiştir. Ebu Seleme, dedi ki: Çünkü o hakkında mirasın cereyan ettiği bir bağışta bulunmuş ve böylelikle miras hakkı onun koşacağı şartı geçersiz kılmıştır. [540]

٤١٦٩-٢٥/٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ -حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْعُمْرَى لِمَنْ وُهِبَتْ لَهُ

4169-25/6- Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman tahdis edip, dedi ki: Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem):*"Umrâ kendisine bağış yapılan kimseye aittir" buyurdu.* [541]

٤١٧٠-.../٧- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ بِمِثْلِهِ

4170-.../7- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman, Câbir b. Abdullah'tan tahdis ettiğine göre Allah'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip aynısını rivâyet etti. [542]

540 4164 numaralı hadisin kaynakları
541 4164 numaralı hadisin kaynakları
542 4164 numaralı hadisin kaynakları

٤١٧١-.../٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ

4171-.../8- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu Zubeyr, Câbir'den tahdis etti deyip bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e merfu olarak rivâyet etti. (H.) [543]

٤١٧٢-٢٦/٩- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ أَمْوَالَكُمْ وَلَا تُفْسِدُوهَا فَإِنَّهُ مَنْ أَعْمَرَ عُمْرَى فَهِيَ لِلَّذِي أُعْمِرَهَا حَيًّا وَمَيِّتًا وَلِعَقِبِهِ

4172-26/9- Bize Yahya b. Yahya da -ki lafız ona aittir- tahdis etti. Bize Ebu Hayseme, Ebu Zubeyr'den haber verdi, o Câbir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mallarınızı ellerinizle tutun ve onları ifsat etmeyin. Çünkü her kim umrâ olarak bir bağışta bulunacak olursa o hayatta kalsa da ölse de umrâ verdiği kimseye ve onun soyundan gelecek olanlara ait olur"* buyurdu. [544]

٤١٧٣-٢٧/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ وَكِيعٍ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ أَيُّوبَ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي خَيْثَمَةَ وَفِي حَدِيثِ أَيُّوبَ مِنْ الزِّيَادَةِ قَالَ جَعَلَ الْأَنْصَارُ يُعْمِرُونَ الْمُهَاجِرِينَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ أَمْوَالَكُمْ

4173-27/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Haccac b. Ebu Osman tahdis etti, (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de Veki'den tahdis etti, o Süfyan'dan rivâyet etti. (H.) Bize Abdulvaris b. Abdüssamed de tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti, o Eyyub'dan rivâyet etti, bunların hepsi Ebu Zubeyr'den, o Câbir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebu Hayseme'nin rivâyet

543 Buradaki (H.) ibaresi matbu nüshada bulunmamaktadır. Hadisi yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2737

544 Bunu yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2737

ettiği hadis ile aynı manada hadisi rivâyet etti. Eyyub'un hadisinde ise şu fazlalık bulunmaktadır: O, dedi ki: Ensar, Muhâcirlere umrâ yoluyla mülklerini bağışlamaya koyulunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mallarınızı elinizde tutun" buyurdu.* [545]

٤١٧٤-٢٨/١١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَإِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ أَعْمَرَتْ امْرَأَةٌ بِالْمَدِينَةِ حَائِطًا لَهَا ابْنًا لَهَا ثُمَّ تُوُفِّيَ وَتُوُفِّيَتْ بَعْدَهُ وَتَرَكَتْ وَلَدًا وَلَهُ إِخْوَةٌ بَنُونَ لِلْمُعْمِرَةِ فَقَالَ وَلَدُ الْمُعْمِرَةِ رَجَعَ الْحَائِطُ إِلَيْنَا وَقَالَ بَنُو الْمُعْمَرِ بَلْ كَانَ لِأَبِينَا حَيَاتَهُ وَمَوْتَهُ فَاخْتَصَمُوا إِلَى طَارِقٍ مَوْلَى عُثْمَانَ فَدَعَا جَابِرًا فَشَهِدَ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ بِالْعُمْرَى لِصَاحِبِهَا فَقَضَى بِذٰلِكَ طَارِقٌ ثُمَّ كَتَبَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ فَأَخْبَرَهُ ذٰلِكَ وَأَخْبَرَهُ بِشَهَادَةِ جَابِرٍ فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ صَدَقَ جَابِرٌ فَأَمْضَى ذٰلِكَ طَارِقٌ فَإِنَّ ذٰلِكَ الْحَائِطَ لِبَنِي الْمُعْمَرِ حَتَّى الْيَوْمِ

4174-28/11- Bana Muhammed b. Râfi' ve İshak b. Mansur -lafız İbn Râfi'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu Zubeyr Câbir'den şöyle dediğini haber verdi: Medine'de bir kadın bir bahçesini bir oğluna umrâ olarak verdi. Sonra o kadının oğlu vefat etti. Annesi de ondan sonra vefat etti ve geriye bir oğul bıraktı. Bu oğlun da umrâ veren kadının oğulları olan kardeşleri de vardı. Umrâ veren kadının oğlu: Bahçe bize döndü, dedi. Kendisine umrâ verilmiş (ve ölmüş) adamın oğulları ise: Hayır, hayatta iken de ölümünden sonra da bu babamıza aitti, dediler. Sonunda Osman'ın azadlısı Tarık'ın huzuruna gidip davalaştılar. O da Câbir'i çağırdı. Câbir Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in umrânın sahibine ait olduğuna dair hüküm verdiğine şahitlik etti. Bunun üzerine Tarık da böylece hüküm verdi. Sonra da Abdulmelik'e mektup yazarak bunu haber verdi ve Câbir'in şahitliğini de ona bildirdi. Abdulmelik de ona: Câbir doğru söylemiştir deyince Tarık da bunu geçerli kabul edip uygulamaya koyuldu. İşte bu bahçe bu güne kadar kendisine umrâ verilen o kişinin çocuklarının elinde bulunmaktadır. [546]

---

545 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Bişr'in rivâyetini Nesai, 3739; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2679'da; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim'in rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2756; Abdulvaris b. Abdüssamed'in babasından rivâyetini de yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2671

546 Nesai, 3738; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2821

٤١٧٥-١٢/١٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ طَارِقًا قَضَى بِالْعُمْرَى لِلْوَارِثِ لِقَوْلِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

4175-29/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan haber verdi derken, Ebu Bekr tahdis etti, dedi. Amr, Süleyman b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre Tarık, Câbir b. Abdullah'ın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye naklettiği hadis dolayısı ile umrânın mirasçıya ait olduğuna hüküm verdi. [547]

٤١٧٦-١٣/٣٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْعُمْرَى جَائِزَةٌ

4176-30/13- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip, dedi ki: ... Câbir b. Abdullah, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Umrâ caizdir"* buyurduğunu rivâyet etti. [548]

٤١٧٧-١٤/٣١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ الْعُمْرَى مِيرَاثٌ لِأَهْلِهَا

4177-31/14- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî tahdis etti... Câbir, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Umrâ ehline ait bir mirastır"* buyurdu. [549]

٤١٧٨-١٥/٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ الْعُمْرَى جَائِزَةٌ

547 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2275
548 Buhari, 2626; Nesai, 3732, 3762; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2470
549 4176 numaralı hadisin kaynakları

4178-32/15- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti, o Nadr b. Enes'den, o Beşir b. Nehik'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Umrâ caizdir"* buyurduğunu rivâyet etti. [550]

٤١٧٩-.../١٦- وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ مِيرَاثٌ لِأَهْلِهَا أَوْ قَالَ جَائِزَةٌ

4179-.../16- Bunu bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Said, Katâde'den bu isnâd ile tahdis etti, ancak o: *"Ehline ait bir mirastır"* yahut da: *"Caizdir"* dedi. [551]

Şerh

(4168-4179 numaralı hadisler)

(4168) *"Artık o kesinlikle ona ait olur"* yani bağışlayana bir daha dönmemek üzere gerçekleşen bir bağış olur.

(4172) *"Mallarınızı ellerinizde tutun..."* Bundan maksat umrâ akdinin sahih, geçerli ve kendisine bu bağışın yapıldığı kimsenin onu tam anlamı ile mülk edinmiş olacağı ve bağışlayana da ebediyyen geri dönmeyeceğini onlara bildirmektir. Bunu bildikten sonra isteyen umrâ yapıp basiret üzere bu işe girişir, dileyen de bu işi yapmaz. Çünkü onlar önceleri umrânın ariyet gibi olup, bunda dönüşün mümkün olduğunu düşünüyorlardı. Bu hadis Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin lehine bir delildir. Allah en iyi bilendir.

(4174) "Osman'ın azadlısı Tarık'ın huzurunda mahkemeleştiler." Adı geçen kişi Tarık b. Amr olup Abdulmelik b. Mervan, İbn Zubeyr'in emirliğinden sonra onu Medine'ye vali yapmıştı.



550 Buhari, 2226; Ebu Davud, 3548; Nesai, 3757, 3759; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12212
551 4178 numaralı hadisin kaynakları

٢٥/١٥- كِتَاب الْوَصِيَّةِ
25/15- VASİYET KİTABI

el-Ezherî, dedi ki: Vasiyet bir şeyi bitiştirdim anlamındaki vessaytu'den türemiş bir kelimedir. Ona bu ismin veriliş sebebi hayatında olan bir şeyi kendisinden sonra olan ile bitiştirmesinden dolayıdır. Vessa ve evsa fiilleri kullanılır. İsmi vasiyyet ve vesât olarak gelir.

Bilelim ki Vasiyet Kitabı'nın baş tarafı aynı zamanda Müslim'in arkadaşı İbrahim b. Muhammed b. Süfyan'ın Müslim'den dinlemeyi kaçırdığı üç yerin ikincisinin başlangıcıdır. Bu şerhin baş taraflarındaki fasıllarda bu yerler daha önce açıklanmış idi. Daha önce kaçırdığı yerlerin birisinin Hacc Kitabı'nda olduğunu açıklamıştık. Burası da ikinci bölümün başını teşkil etmekte olup bu da Müslim'in: "Bize Ebu Hayseme, Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki..." sözleri ile başlamaktadır.

.../١- باب وَصِيَّة الرجل مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ

.../1- BİR KİMSENİN VASİYETİNİN YANINDA YAZILI BULUNMASI BABI [552]

٤١٨٠-١/١- حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُرِيدُ أَنْ يُوصِيَ فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ

4180-1/1- Bize Ebu Hayseme, Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ el-Anezî -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, de-

552 Başlık Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir.

diler ki: Bize Yahya -ki o b. Said el-Kattân'dır- Ubeydullah'dan tahdis etti, bana Nâfi'nin, İbn Ömer'den haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müslüman bir kimsenin hakkında vasiyette bulunmak istediği bir şeyleri olup da vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi hakkı değildir"* buyurdu. [553]

٤١٨١-٢/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنِي أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُمَا قَالَا وَلَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ وَلَمْ يَقُولَا يُرِيدُ أَنْ يُوصِيَ فِيهِ

4181-2/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman ve Abdullah b. Numeyr tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bana babam tahdis etti, ikisi Ubeydullah'dan bu isnâd ile rivâyet etti. Ancak her ikisi rivâyetlerinde: *"Hakkında vasiyette bulunmak istediği bir şeyi olup"* demiş ama: *"Hakkında vasiyet etmek istediği"* dememişlerdir. [554]

٤١٨٢-٣/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللهِ وَقَالُوا جَمِيعًا لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ إِلَّا فِي حَدِيثِ أَيُّوبَ فَإِنَّهُ قَالَ يُرِيدُ أَنْ يُوصِيَ فِيهِ كَرِوَايَةِ يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ

4182-3/3- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- tahdis etti, her ikisi Eyyub'dan rivâyet etti. (H.) Bana Ebu't-Tahir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. (H.) Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî haber verdi, (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti,

553 Ebu Davud, 2862; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8176

554 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8050; İbn Numeyr'in rivâyetini Tirmizi, 974; İbn Mace, 2699; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7944'de rivâyet etmişlerdir.

bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Hişam -yani b. Sa'd- haber verdi, hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ubeydullah'ın hadisinin aynısını rivâyet edip hepsi de: *"Hakkında vasiyet edeceği bir şeyi varsa"* demişlerdir. Ancak hadisin Eyyub tarafından gelen rivâyetinde o: *"Hakkında vasiyet etmek istediği"* diye Yahya b. Ubeydullah'ın rivâyeti gibidir. [555]

٤١٨٣-٤/٤- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ ثَلَاثَ لَيَالٍ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ عِنْدَهُ مَكْتُوبَةٌ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ذَلِكَ إِلَّا وَعِنْدِي وَصِيَّتِي

4183-4/4- Bize Harun b. Ma'ruf tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Amr -ki b. el-Hâris'dir- İbn Şihâb'dan haber verdi, o Sâlim'den, o babasından rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Hakkında vasiyette bulunacağı bir şeyleri olan Müslüman bir kimsenin vasiyeti yanında yazılı olmaksızın üç gece geçirmesi hakkı değildir"* buyururken dinlemiştir.

Abdullah b. Ömer, dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu söylediğini dinlediğimden beri vasiyetim yanımda yazılı olmadan üzerimden bir gece geçmiş değildir. [556]

٤١٨٤-.../٥- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ

4184-.../5- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi (H.) Bana Abdulmelik b. Şu-

---

555 Ebu Kâmil el-Cahderi ile Zuheyr b. Harb'ın rivâyetini Tirmizi, 2118; Ebu't-Tâhir, Harun b. Said ve Muhammed b. Rafi'nin rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7479, 8511, 8539

556 Nesai, 3621; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6896

ayb b. Leys de tahdis etti, bize babam dedemden tahdis etti, bana Ukayl tahdis etti (H.) Bize İbn Ebu Ömer ve Abdullah b. Humeyd de tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi, hepsi Hadesân'den bu isnâd ile Amr el-Hâris'in hadisine yakın olarak rivâyet etti. [557]

Şerh

(4180-4184 numaralı hadisler)

(4180) *"Hakkında vasiyet etmek istediği bir şeyleri bulunan bir müslümanın... iki gece geçirmesi... hakkı değildir."* Bir diğer rivâyette (4183) *"Üç gece"* buyurulmaktadır. Bu hadis vasiyeti teşviki ihtiva etmektedir. Müslümanlar vasiyette bulunmanın emrolunduğunu icma ile kabul etmiş olmakla birlikte bizim ve büyük çoğunluğun benimsediği görüş bunun vacip olmayıp mendub olduğudur. Davud ve onun dışındaki Zahiri mezhep âlimleri ise bu hadis gereği vacip olduğunu söylemişlerdir. Ama bu hadiste onların lehine delalet bulunmamaktadır. Çünkü hadiste vacip olduğunu ortaya koyan açık bir ifade yoktur. Ama eğer bir insanın borcu yahut üzerinde bir hakkı bulunuyor ya da yanında emanet ve benzeri şeyler varsa bunları vasiyet etmesi gerekir. Şafii -Allah'ın rahmeti ona-, dedi ki: Hadisin manası şudur: Müslüman için kararlılık ve ihtiyat ancak vasiyetinin yanında yazılı bulunması ile sözkonusu olur.

Vasiyetin erken yapılması ve sağlıklı iken onu yazıp bu hususta kendisine şahit tutması ve vasiyetinde ihtiyaç duyacağı şeyleri yazması müstehaptır. Eğer hakkında vasiyette bulunma gereğini duyacağı yeni bir husus ortaya çıkacak olursa bunu da vasiyetine katar. İlim adamlarının, dediklerine göre hergün oldukça önemsiz bir takım işler ile sık sık tekrarlanan cüz'i hususları yazmakla da mükellef değildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Vasiyeti yanında yazılı olduğu halde"* buyruğu da bu vasiyette bulunduğuna dair kendisi hakkında şahit tutmuş ve yazmış olduğu halde anlamındadır. Yoksa yalnızca yazıp bırakmakla yetinmek anlamında değildir. Çünkü o vasiyeti yaptığına dair kendisine şahit tutmadığı sürece o vasiyet gereğince uygulama yapılmaz ve faydası olmaz. Bizim de cumhurun da kanaati budur. Mezhebimiz âlimlerinden olan İmam Muhammed b. Nasr el-Mervezi ise hadisin zahirinden ötürü şahit tutmaksızın yazmak yeterlidir demiştir. Allah en iyi bilendir.

557 Ebu't-Tâhir ve Harmele'nin hadisini Nesai, 3620; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7000'de, Abdulmelik ve İbn Ebu Ömer'in hadisini yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6893, 6956

١/٢- بَابُ الْوَصِيَّةِ بِالثُّلُثِ

1/2- MALIN ÜÇTE BİRİNİ VASİYET ETMEK BABI

٤١٨٥-٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ عَادَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعٍ أَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى الْمَوْتِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ بَلَغَنِي مَا تَرَى مِنَ الْوَجَعِ وَأَنَا ذُو مَالٍ وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَةٌ لِي وَاحِدَةٌ أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثَيْ مَالِي قَالَ لَا قَالَ قُلْتُ أَفَأَتَصَدَّقُ بِشَطْرِهِ قَالَ لَا الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ وَلَسْتَ تُنْفِقُ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللهِ إِلَّا أُجِرْتَ بِهَا حَتَّى اللُّقْمَةُ تَجْعَلُهَا فِي فِي امْرَأَتِكَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أُخَلَّفُ بَعْدَ أَصْحَابِي قَالَ إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ فَتَعْمَلَ عَمَلًا تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللهِ إِلَّا ازْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرِفْعَةً وَلَعَلَّكَ تُخَلَّفُ حَتَّى يَنْفَعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ لَكِنِ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ قَالَ رَثَى لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ أَنْ تُوُفِّيَ بِمَكَّةَ

4185-5/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti... Âmir b. Sa'd babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni neredeyse öldürecek kadar ızdırap veren bir ağrıdan dolayı ziyaret etti. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Ağrı ve sızılarım gördüğün bu hale gelmiş bulunuyor. Ben malı çok birisiyim ve benim bir tek kızımdan başka mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı, dedim. Allah Rasûlü: *"Hayır!"* buyurdu. Bu sefer: Peki yarısını sadaka olarak dağıtayım mı, dedim. Allah Rasûlü: *"Hayır, üçte biri(ni tasadduk et). Üçte bir de çoktur ya. Çünkü senin mirasçılarını varlıklı olarak bırakman onları insanlara avuç açacak fakir kimseler olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Hem sen Allah'ın rızasını arayarak -hanımının ağzına koyduğun lokmaya varıncaya kadar- mutlaka onun karşılığında sana ecir verilir"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Arkadaşlarımdan sonra (burada) geri kalacak mıyım, dedim. O: *"Şüphesiz sen geri bırakılacak olup da Allah'ın rızasını arayarak her ne amelde bulunacak olursan mutlaka onun sebebi ile derecen ve yüksekliğin artacaktır. Belki de sen seninle bir takım kimseler yararlandırılıncaya ve seninle başkaları zarar görünceye*

kadar bırakılacaksın. Allah'ım ashabımın hicretini onlar için tamamla, ökçeleri üzerine gerisin gerisi onları çevirme. Fakat zavallı kişi Sa'd b. Havle'dir" buyurdu. [558]

Şerh

Sa'd b. Ebu Vakkas (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste: Beni ölüme oldukça yaklaştıran bir ağrımdan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni ziyarete geldi hadisinden hasta ziyaretinin müstehap olduğu ve diğer insanlar için müstehap olduğu gibi imam (Müslümanların lideri, önderi) için de müstehap olduğunu göstermektedir.

İbrahim el-Harbi, dedi ki: Ağrı (veca') her bir hastalığın adıdır.

Yine bu hadisten hasta kimsenin tedavi, salih bir kimsenin kendisine dua etmesi, vasiyette bulunmak, durumu ile ilgili fetvâ sormak ve benzeri dolu bir maksat için duyduğu ağrıları sözkonusu etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Darlanıp sıkıldığını anlatmak ve benzeri bir amaç ile şikayet olsun diye söyleyecek olursa ancak mekruh olur. Çünkü böyle bir hal onun hastalığı dolayısı ile alması mümkün olan ecrini azaltır.

"Ve ben malı çok birisiyim" mal toplamanın mübah olduğuna delildir. Çünkü böyle bir ifade örfen ancak çok miktardaki mal hakkında kullanılır.

"Ve benim kızımdan başka mirasçım yok." Yani benim mirasımı bırakacağım oğlum ve diğer özel mirasçılarım bulunmamaktadır. Yoksa onun asebe denilen akraba mirasçıları vardı. Bunun farz hisse sahiplerinden mirasçım olmadığı anlamına geldiği de söylenmiştir.

"Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı, dedim, O: *Hayır* buyurdu. Yarısını sadaka olarak dağıtayım mı, dedim. O: *Üçte bir olsun, üçte bir de çoktur ya*" buyurdu.

Kadı Iyâz, dedi ki: Üçte bir anlamındaki birinci kapat "sülüs" kelimesinin nasb ve ref ile okunması caizdir. Nasb ile okunması iğrâ olmasına göredir. Yahut da üçte birini ver anlamında bir fiil takdirine göredir. Ref' ile okunması ise fail olmasına binaendir. Yani üçte bir sana kâfi gelir. Ya da mübteda olup haberi hazfedildiğinden yahut da mübtedası hasb edilmiş bir haber olduğundan dolayı merfu olarak okunabilir.

Bu hadis-i şerifte mirasçılarla vasiyet arasında adaleti gözetmeye dair bir irşad bulunmaktadır. Mezhep âlimlerimiz ve onların dışındaki ilim adamları-

558 Buhari, 56, 1295, 3936, 4409, 5668 -muhtasar olarak-, 6373, 6733; Ebu Davud, 6864; Tirmizi, 2116; Nesai, 3628 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 2708 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3890

nın, dediklerine göre eğer mirasçılar varlıklı kimseler ise bağış olmak üzere malının üçte birini vasiyet etmesi müstehaptır. Şayet fakir iseler üçte birinden azını vasiyet etmesi müstehap olur. Bu çağlarda ilim adamlarının icma ettikleri üzere mirasçısı olan kimsenin üçte birden fazla yaptığı vasiyeti ancak mirasçısının kabul etmesi ile geçerli olabilir. Yine onların icma ettikleri üzere mirasçıların geçerli kabul etmeleri halinde malın tamamının vasiyeti dahi geçerli olur. Hiçbir mirasçısı olmayana gelince bizim ve cumhurun kanaatine göre üçte birden fazlası hakkında vasiyeti sahih değildir. Ebu Hanife, arkadaşları, İshak ve kendisinden gelen iki rivâyetten birisine göre İmam Ahmed ise bunun caiz olduğunu söylemiştir. Bu görüş Ali ve İbn Mesud (Allah ikisinden de razı olsun)dan da rivâyet edilmiştir.

"Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı" Burada sadaka olarak dağıtmaktan vasiyeti kastetmiş olma ihtimali olduğu gibi derhal gerçekleştirilecek bir şekilde sadaka olarak dağıtmayı kastetmiş olma ihtimali de vardır. Her ikiside hem bize hem de bütün ilim adamlarına göre aynı hükümde olup, mirasçının rızası olmadan üçte birden fazlasının geçerliliği yoktur. Fakat Zahiri mezhep âlimleri muhalefet ederek ölümü ile neticelenen bir hastalığa yakalanmış olan bir kimsenin malının tamamını da tasadduk edip bağışlaması -tıpkı sağlıklı kimse gibi- sahihtir demişlerdir. Cumhurun delili hadisteki *"üçte bir de çoktur ya"* ifadesinin zahiri ile birlikte hastalığı halinde altı kölesini hürriyetine kavuşturan bir kimsenin bu kölelerinden Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki kişiyi hürriyetine kavuşturmakla birlikte dördünün köleliğini bırakmasıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Senin mirasçılarını varlıklı bırakman... hayırlıdır."* İnsanlara el açmaları onlardan dilenmek üzere ellerini avuçlarını açmaları demektir. Hadiste akrabalık bağını gözetmek, akrabalara iyilikte bulunmak, mirasçılara karşı şefkatli davranmak teşvik edildiği gibi daha yakın olan akrabanın gözetilip ona iyilikte bulunmanın daha uzak olana göre daha faziletli olduğu anlaşılmaktadır. Bazı ilim adamları bunun zenginin fakirden üstün olduğuna da delil göstermişlerdir.

"Sen yüce Allah'ın rızasını arayarak... hanımının ağzına koyduğun lokmaya varıncaya kadar... mutlaka ecrini alırsın." Bu hadisten şunlar anlaşılmaktadır:

1. Çeşitli hayır yollarında infâkta bulunmak müstehaptır.

2. Ameller niyetler iledir.

3. Kişi ancak niyeti ile ameli karşılığında sevap kazanır.

4. Aile fertlerine yapılan harcama dolayısı ile -eğer bununla yüce Allah'ın rızasını kastedecek olursa- sevap kazanır.

5. Mübah olan bir iş ile yüce Allah'ın rızasını kastedecek olursa bu bir itaate dönüşür ve bundan dolayı sevap kazanır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de buna *"hanımının ağzına koyduğun lokmaya varıncaya kadar"* buyruğu ile dikkat çekmiş bulunmaktadır. Çünkü zevcesi onun dünyadan paylarının arzu ve isteklerinin mübah zevk ve lezzetlerinin en özelleri arasındadır. Onun ağzına bir lokma koyması adeten bu çoğunlukla onunla oynaşma, latifeleşme ve mübah bir şekilde zevk alma halinde olur. Böyle bir durum ise itaatten ve ahiret ile ilgili hususlardan en uzak bir haldir. Bununla birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kimse bu lokma ile yüce Allah'ın rızasını kastedecek olursa bundan dolayı ecir kazanacağını haber vermektedir. O halde yüce Allah'ın rızasını isteyerek yapması şartı ile bunun dışındaki haller ile ecir kazanmak öncelikle sözkonusudur. Bu da aynı zamanda bir kimse esası itibari ile mübah olan bir işi yaparken onunla yüce Allah'ın rızasını kastedecek olursa bundan dolayı ecir alacağı hükmünü de ihtiva etmektedir. Yüce Allah'a itaat etme gücünü artırmak niyeti ile yemek yemek, ibadete daha bir gayretle kalkmak maksadı ile dinlenmek için uyumak, nefsini gözünü ve benzeri organlarını haramdan korumak ve onun hakkını vermek, salih bir evlat sahibi olmak için zevcesi ile ve cariyesi ile yararlanması gibi haller buna örnektir. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizden birinizin cinsel arzusunu (meşru yoldan) karşılaması da bir sadakadır"* buyruğunun anlamı budur. Allah en iyi bilendir.

"Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Ashabından sonra geri mi kalacağım, dedim..." Kadı Iyâz, dedi ki: Yani ben ashabından sonra Mekke'de geri mi kalacağım? O bu sorusunu ya daha önce Mekke'den hicret edip yüce Allah için orayı terk ettiğinden ötürü Mekke'de kalmaktan çekindiği için söylemiştir. Bu durumda bunun hicretinin değerini düşüreceğinden yahut da hicreti sebebi ile alacağı sevabını eksilteceğinden korktuğu için söylemiştir. Yahut da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabının Medine'ye gittikten sonra Mekke'de kalıp hastalığı sebebi ile onlardan geriye kalacağından korkmuştur. Çünkü onlar yüce Allah için terk edip bıraktıkları bir şeye tekrar geri dönmekten hoşlanmıyorlardı. Bu sebepten dolayı diğer rivâyette: *"Hicretinden sonra geri kalmaktan korkuyorum"* denilmektedir. Kadı Iyâz, dedi ki: İşte bu hadis-i şerif dolayısı ile Mekke'nin fethinden sonra da hicret hükmünün baki kaldığı söylenmiştir. Bunun Mekke fethinden önce hicret eden kimseler hakkında böyle olduğu da söylenmiştir. Mekke Fethinden sonra (Mekke'den) hicret eden kimseler için ise böyle değildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz sen geri bırakıldıktan sonra herhangi bir amelde bulunacak olursan..."* Burada geri bırakılmaktan kasıt uzun bir ömür yaşamak ve ashabından pek çok kimseden sonra hayatta kalmak demektir.

Bu hadis-i şerifte de salih amelin daha da çoğaltılması için uzun ömrün fazileti ve salih ameller ile yüce Allah'ın rızasını istemeye teşvik vardır. Allah en iyi bilendir.

"Belki de sen bir takım kimseler senden yararlanıncaya ve bir takım kimseler senden zarar görünceye kadar geriye bırakılacaksın (yaşayacaksın)" bu hadis-i şerif Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mucizelerindendir. Çünkü Sa'd (radıyallâhu anh) Irak'ı ve başka yerleri fethedinceye kadar yaşadı. Bir takım kimseler din ve dünyalarında ondan yararlandığı gibi kâfirler de din ve dünyaları hususunda ondan zarar görmüşlerdir. Çünkü onlar öldürüldüler ve cehenneme vardılar. Kadınları ve çocukları da esir edildi. Malları ve ülkeleri ganimet alındı. Sa'd Irak'a vali oldu. Pek çok kimse onun elleri vasıtası ile hidayet buldu. Haklarında hakkı uyguladığı için pek çok kâfir ve benzeri kimseler de ondan ötürü zarar gördü.

Kadı Iyâz, dedi ki: Hicret etmiş bir kimsenin zaruretten dolayı olması halinde Mekke'de kalması ve orada ölmesi hicretinin ecrini boşa çıkarmaz. Ancak kendi istek ve tercihi ile orada kalması halinde hicretinin ecri boşa çıkar. Bazıları da hicret eden kimsenin Mekke'de ölmesi nasıl olursa olsun onun hicretinin ecrini boşa çıkartır. Yine Kadı Iyâz'ın, dediğine göre hicretin ancak özel olarak Mekke'liler üzerine farz kılındığı da söylenmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ım, ashabımın hicretini geçerli kıl ve onları ökçeleri üzerine gerisin geri çevirme"* buyruğu ile ilgili olarak Kadı Iyâz, dedi ki: Bazıları bunu nasıl olursa olsun hicret etmiş kimsenin Mekke'de kalmasının hicretini eksilteceğine delil göstermişlerdir. Ama bana göre bunda delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara genel olarak bir dua yapmış olması ihtimali vardır. *"Ashabımın hicretlerini geçerli kıl"* buyruğu da hicretlerini tamamla ve onu boşa çıkarma. Hicretlerini terk etme sûretleri ile ve razı olunan hallerindeki istikametlerinden geri dönmeleri sûreti ile onları ökçeleri üzerine gerisin geri çevirme demektir.

"Fakat zavallı Sa'd b. Havle'dir" zavallı (bais) zavallılığın izleri üzerinde görülen kimse demektir ki bu da fakirlik ve azlıktır.

"Mekke'de öldüğü için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onun için ağıt yaktı." İlim adamlarının, dediklerine göre bu sözler raviye aittir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü değildir. Aksine onun (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözleri: *"Fakat zavallı olan Sa'd b. Havle'dir"* ile sona ermektedir. Ravi bu sözün anlamını açıklamak üzere bu sözleri söylemiştir. Yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözleri ile onun için ağıt yakmış, onun için üzülmüş, Mekke'de öldüğünden ötürü ona acımıştı. Bu sözü söyleyenin kim olduğu hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Bu sözleri söyleyenin Sa'd b. Ebu Vakkas olduğu söylenmiştir. Nitekim bu bazı rivâyetlerde müfessel olarak (açıklanmış olarak) gelmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Ama çoğunlukla nakledilen bu sözün Hadesân'ye ait olduğudur. Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Sa'd b. Havle kıssasının mahiyeti hakkında ihtilaf etmişlerdir. Onun Mekke'de ölünceye kadar oradan hicret etmediği söylendiği gibi İsa b. Dinar ve başkaları da şunu söylemişlerdir: Buhari'nin zikrettiğine göre o hicret etmiş, Bedir'e katılmış sonra da Mekke'ye geri dönüp orada ölmüştür. İbn Hişam da şöyle demektedir: O ikinci Habeşistan hicretine katılmış, Bedir ve daha başka gazalarda da bulunmuş, Veda haccında hicretin 10. Yılında Mekke'de vefat etmiştir. Kendisinin Mekke'de Hudeybiye barışı esnasında hicretin yedinci yılında Medine'den çıkıp orada vefat ettiği de söylenmiştir. Buna ve İsa b. Dinar'ın görüşüne göre onun zavallılığının sebebi kendi isteği ile dönüp Mekke'de ölmesinden ötürü hicretinin hükümsüz olması dolayısı iledir. Diğerlerinin kanaatine göre ise zavallı oluş sebebi kendi seçimi ile olmasa dahi hangi durumda olursa olsun Mekke'de ölmüş olmasıdır. Buna sebep ise yüce Allah'a hicret yolunda vatanından uzak hicret ettiği yurtta ölmemek sûreti ile kaçırdığı ecir ve kâmil sevaptır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu hadis-i şerifte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Sa'd b. Ebi Vakkas ile birlikte bir adamı geride bıraktığı ve ona: Eğer Mekke'de vefat ederse onu Mekke'de defnetme diye emir buyurduğu da rivâyet edilmektedir.

Müslim'de diğer rivâyette hicret ederek ayrıldığı yerde ölmekten hoşlanmadığını sözkonusu etmektedir. Müslim'in diğer rivâyetinde de Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediği bildirilmektedir: Ben Sa'd b. Havle'nin öldüğü gibi hicret ederek ayrıldığım yerde öleceğim diye korktum.

Burada sözü edilen Sa'd b. Havle ise Sübeya el-Eslemiye'nin kocasıdır.

Sa'd b. Ebi Vakkas ile ilgili olan bu hadiste Kur'an-ı Kerim'de sözü edilen vasiyetin genel çerçevesinin sünnet ile tahsis edilmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu aynı zamanda usül âlimlerinin çoğunluğunun da kabul ettiği bir görüştür. Sahih olan da budur.

٤١٨٦-.../٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4186-.../2- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti (H.) Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, hepsi Hadesân'den bu isnad ile hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. [559]

٤١٨٧-.../٣- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ سَعْدٍ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيَّ يَعُودُنِي فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَعْدِ بْنِ خَوْلَةَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَكَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرَ مِنْهَا

4187-.../3- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti. Bize Ebu Davud el-Haferî, Süfyan'dan tahdis etti. O, Said b. İbrahim'den, o, Âmir b. Sa'd'dan, o, Sa'd'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma gelip beni ziyaret etti. Sonra hadisi Hadesân'nin hadisi ile aynı manada zikretmekle birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Sa'd b. Havle hakkındaki sözünü zikretmedi. Ancak: Kendisi hicret ederek ayrıldığı yerde ölmekten hoşlanmıyordu, dedi. [560]

٤١٨٨-٦/٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي مُصْعَبُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ مَرِضْتُ فَأَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ دَعْنِي أَقْسِمْ مَالِي حَيْثُ شِئْتُ فَأَبَى قُلْتُ فَالنِّصْفُ فَأَبَى قُلْتُ فَالثُّلُثُ قَالَ فَسَكَتَ بَعْدَ الثُّلُثِ قَالَ فَكَانَ بَعْدُ الثُّلُثُ جَائِزًا

559 4185 numaralı hadisin kaynakları
560 Buhari, 2742 -uzunca-, 5354 -uzunca-; Nesai, 3629, 3630; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3880

4188-6/4- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Musab b. Sa'd, babasından şöyle dediğini tahdis etti: Hastalanmıştım. Bu sebeple Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e birisini göndererek: Benim malımı dilediğim gibi paylaştırmama müsaade et, dedim. O kabul etmedi. Bu sefer: O halde yarısını, dedim. Yine kabul etmedi. Üçte bir olsun, dedim, (Sa'd), dedi ki: Üçte birden sonra sesini çıkarmadı, dedi.

(Ravi), dedi ki: Bundan sonra üçte bir (i vasiyet etmek) caiz oldu, dedi.[561]

٤١٨٩-.../٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فَكَانَ بَعْدُ الثُّلُثُ جَائِزًا

4189-.../5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simâk'den bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti ve: "Bundan sonra üçte bir (i vasiyet etmek) caiz oldu" ibaresini zikretmedi.[562]

٤١٩٠-٧/٦- وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ عَادَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ أُوصِي بِمَالِي كُلِّهِ قَالَ لَا قُلْتُ فَالنِّصْفُ قَالَ لَا فَقُلْتُ أَبِالثُّلُثِ فَقَالَ نَعَمْ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ

4190-7/6- Bana Kasım b. Zekeriya da tahdis etti... Musab b. Sa'd babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hasta iken ziyaretime geldi. Ben: Malımın tamamını vasiyet edeyim mi, dedim. O: *"Hayır"* buyurdu. Ben: Peki yarısını, dedim. O: *"Hayır"* buyurdu. Ben: Peki üçte birini, dedim. O: *"Olur, üçte bir de çoktur ya"* buyurdu.[563]

Şerh

(4187) "Bize Ebu Davud el-Haferî tahdis etti." Buradaki "el-Haferî" nisbetinde ha ve fe harfleri fethalıdır. Kufe'de bir mahalle adı olan el-Hafer'e nisbet edilmiştir. Ebu Davud da burada kalıyordu. Ebu Hâtim b. Hibban,

561 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3939
562 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3939
563 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3939

Ebu Sa'd es-Sem'ânî ve başkaları bunu böylece zikretmişlerdir. Burada adı geçen Ebu Davud'un adı sika, zahid, abid bir zat olan Amr b. Sa'd'dır. Ali el-Medini, dedi ki: Ben Kufe'de Ebu Davud el-Haferî'den daha çok ibadet eden bir kimse gördüğümü bilmiyorum. Veki' de şöyle demiştir: Eğer zamanımızda herhangi birisi sebebi ile türlü bela ve musibetler defedilebilirse bu Ebu Davud sebebi ile olur. Kendisi 203 yılında vefat etmiştir. 206 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Allah'ın rahmeti ona olsun.

٤١٩١-٨/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ ثَلَاثَةٍ مِنْ وَلَدِ سَعْدٍ كُلُّهُمْ يُحَدِّثُهُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَى سَعْدٍ يَعُودُهُ بِمَكَّةَ فَبَكَى قَالَ مَا يُبْكِيكَ فَقَالَ قَدْ خَشِيتُ أَنْ أَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرْتُ مِنْهَا كَمَا مَاتَ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا ثَلَاثَ مِرَارٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي مَالًا كَثِيرًا وَإِنَّمَا يَرِثُنِي ابْنَتِي أَفَأُوصِي بِمَالِي كُلِّهِ قَالَ لَا قَالَ فَبِالثُّلُثَيْنِ قَالَ لَا قَالَ فَالنِّصْفُ قَالَ لَا قَالَ فَالثُّلُثُ قَالَ الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ إِنَّ صَدَقَتَكَ مِنْ مَالِكَ صَدَقَةٌ وَإِنَّ نَفَقَتَكَ عَلَى عِيَالِكَ صَدَقَةٌ وَإِنَّ مَا تَأْكُلُ امْرَأَتُكَ مِنْ مَالِكَ صَدَقَةٌ وَإِنَّكَ أَنْ تَدَعَ أَهْلَكَ بِخَيْرٍ أَوْ قَالَ بِعَيْشٍ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدَعَهُمْ يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ وَقَالَ بِيَدِهِ

4191-8/7- Bize Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekkî tahdis etti, bize es-Sakafî Ebu Eyyub es-Sahtiyani'den tahdis etti, o Amr b. Said'den, o Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî'den, o Sa'd'ın çocuklarının çocuklarından üç kişiden rivâyet ettiğine göre hepsi de ayrı ayrı kendi babasından tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd'a Mekke'de iken hasta ziyaretinde bulunmak üzere bulunduğu yere girdi ve Sa'd ağladı. Allah Rasûlü: *"Seni ağlatan ne"* buyurdu. Sa'd: Ben kendisinden hicret ederek ayrıldığım bir yerde Sa'd b. Havle'nin öldüğü gibi öleceğim diye korktum, dedi.

Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *-üç defa- "Allah'ım Sa'd'a şifa ver, Allah'ım Sa'd'a şifa ver"* buyurdu. Ey Allah'ın Rasûlü! Benim çok malım var ve benim biricik mirasçım benim kızımdır. Malımın tamamını vasiyet edeyim mi, dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır"* buyurdu. Sa'd: Peki ya üçte ikisini, dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır" buyurdu.* Sa'd: Peki ya yarısını deyince,

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır"* buyurdu. Sa'd: Peki ya üçte birini deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Üçte bir (olabilir) ama üçte bir de çoktur ya. Çünkü senin kendi malından verdiğin sadaka bir sadakadır. Ve şüphesiz kendi aile halkına yaptığın harcama da bir sadakadır. Muhakkak senin zevcenin senin malından yediği bir sadakadır. Şüphesiz senin aile halkını hayır içinde -yahut da iyi bir yaşantı, dedi.- bırakman senin için onları insanlara el açacak halde bırakmandan daha hayırlıdır"* buyurdu ve eli ile işaret etti. [564]

٤١٩٢-٩/٨- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ ثَلَاثَةٍ مِنْ وَلَدِ سَعْدٍ قَالُوا مَرِضَ سَعْدٌ بِمَكَّةَ فَأَتَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُهُ بِنَحْوِ حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ

4192-9/8- Bana Ebu Rabi' el-Atekî de tahdis etti. Bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub, Amr b. Said'den tahdis etti. O Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî'den, o Sa'd'ın çocuklarının üçünden şöyle dediklerini rivâyet etti: Sa'd, Mekke'de iken hastalandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onun ziyaretine geldi deyip es-Sakafî'nin hadisine yakın olarak hadisi rivâyet etti.[565]

٤١٩٣-.../٩- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي ثَلَاثَةٌ مِنْ وَلَدِ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ كُلُّهُمْ يُحَدِّثُنِيهِ بِمِثْلِ حَدِيثِ صَاحِبِهِ فَقَالَ مَرِضَ سَعْدٌ بِمَكَّةَ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدٍ الْحِمْيَرِيِّ

4193-.../9- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Hişam, Muhammed'den tahdis etti, o Humeyd b. Abdurrahman'dan rivâyet etti. Bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Hişam, Muhammed'den tahdis etti, o Humeyd b. Abdurrahman'dan rivâyet etti: Bana Sa'd b. Malik'in çocuklarından üçü tahdis etti. Hepsi de bana diğerinin hadisini naklettiği gibi rivâyet etti ve şöyle dedi: Sa'd Mekke'de iken hastalandı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu ziyarete geldi. Hadisi Amr b. Said'i, Humeyd el-Himyerî'den rivâyet ettiği gibi rivâyet etti. [566]

---

564 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3949

565 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3949

566 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3949

Şerh

(4191-4193 numaralı hadisler)

(4191) "Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî'den o Sa'd'ın çocuklarının üçünden rivâyet etti..." Diğer rivâyette (4192) "Humeyd'den, o Sa'd'ın çocuklarından üçünden şöyle dediklerini rivâyet etti..." Bu rivâyet mürseldir. Birincisi ise muttasıldır. Çünkü Sa'd'ın çocukları tabiindendirler. Müslim'in muttasıl ve mürsel olmak bakımından bu farklı rivâyetleri zikretmesinin sebebi ise bu hususta ravilerin ihtilaf ettiklerini açıklamak içindir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Müslim'in Kitabı'nın baş taraflarında yerleri geldikçe sözkonusu edeceğini belirttiği bu ve benzeri çeşitli illetler hakkında bazı kimseler onun bunları başlı başına ve ayrıca sözkonusu edeceğini ve bunları sözkonusu etmeden vefat ettiğini sanmışlardır. Doğrusu ise onun bunları bu şerhin baş taraflarında açıkladığımız gibi kitabının çeşitli yerlerinde zikretmiş olduğudur.

Bu rivâyetin sıhhati hususunda bu görüş ayrılığının olumsuz bir etkisi olmadığı gibi hadisin aslının sıhhati hususunda da olumsuz bir etkisi yoktur. Çünkü hadisin aslı Humeyd'in, Sa'd'ın çoçuklarından diye naklettiği cihetten başka yollardan da sabittir. Ayrıca Müslim'in sözünü ettiği bazı rivâyet yollarında da bu hadisin onun çocuklarından muttasıl olarak rivâyeti de sabit olmuştur.

Bu şerhin baş taraflarında açıkladığımız üzere eğer hadis hem muttasıl hem mürsel olarak rivâyet edilirse muhakkiklerin benimsediği sahih kanaat o hadisin muttasıl olduğuna hükmedileceğidir. Çünkü bu sika bir ravinin ziyadesidir.

Dârakutni bu rivâyetin zayıf görüldüğüne işaret etmiş olmakla birlikte onun buradaki itirazına verilecek cevap da daha önce buna benzer yerlerde geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٤١٩٤-١٠/١٠- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ أَخْبَرَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَوْ أَنَّ النَّاسَ غَضُّوا مِنَ الثُّلُثِ إِلَى الرُّبُعِ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ وَفِي حَدِيثِ وَكِيعٍ كَبِيرٌ أَوْ كَثِيرٌ

4194-10/10- Bana İbrahim b. Musa er-Râzî tahdis etti. Bize İsa -yani b. Yunus- haber verdi (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip, dedi ki: Bize Veki' tahdis etti (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Numeyr tahdis etti, hepsi Hişam b. Urve'den, o babasından o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Şayet insanlar üçte biri dörtte bire çekseler (iyi olurdu) çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Üçte bir olur. Bununla birlikte üçte bir de çoktur ya."* buyurmuştur.

Hadisin Veki'den gelen rivâyetinde: "Büyüktür, yahut çoktur" denilmektedir. [567]

Şerh

"İbn Abbas, dedi ki: İnsanlar üçte biri dörtte bire çekseler..." Buradaki (çekseler anlamını verdiğimiz) "gaddu" gayn ve dad harfi ile olup eksiltseler anlamındadır. Hadisten vasiyetin üçte birden eksik olmasının müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Mutlak olarak ilim adamlarının çoğunluğu da bu kanaattedir. Bizim mezhebimize göre ise eğer mirasçıları varlıklı kimseler ise üçte biri vasiyet etmek müstehap olur. Öyle değilse üçte birden aşağı vasiyette bulunmak müstehaptır demişlerdir. Ebu Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'dan malının beşte birini vasiyet ettiği rivâyet edilmiştir. Ali (radıyallâhu anh)'dan da buna yakın bir rivâyet gelmiştir. İbn Ömer ve İshak'dan dörtte biri vasiyet ettiği rivâyet edilmiştir. Başkaları da altıda bir diğerleri de bundan da aşağı başkaları onda bir demişlerdir. İbrahim en-Nehai -yüce Allah'ın rahmeti ona-, dedi ki: Mirasçılardan birisinin payı kadar vasiyette bulunmayı mekruh görürlerdi. Ali, İbn Abbas, Âişe ve başkalarından (radıyallâhu anhum) rivâyet edildiğine göre mirasçıları olup bırakacağı miras az olan kimsenin vasiyette bulunmamasını müstehap görmüşlerdir.

Bu hadisin isnadında: "Bize Ebu Kureyb tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti, hepsi Hişam b. Urve'den, o babasından, o İbn Abbas'dan" denilmektedir. Bu isnad bizim diyarımızın nüshalarında bu şekildedir. el-Culudi'nin rivâyetinde böyledir. Hepsinde de Ebu Kureyb vardır. Kadı Iyâz'ın naklettiğine göre İbn Mâhân'ın nüshasında da zikrettiğimiz gibi Ebu Kureyb geçmektedir. el-Culudi nüshasında ise Ebu Kureyb yerine Ebu Bekr b. Ebu Şeybe kaydedilmiştir. Ama doğrusu bizim az önce kaydettiğimizdir. Allah en iyi bilendir.



567 Buhari, 2743; Nesai, 3636; İbn Mace, 2711; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5876

٢/٣- بَابُ وُصُولِ ثَوَابِ الصَّدَقَاتِ إِلَى الْمَيِّتِ

2/3- VERİLEN SADAKALARIN SEVABININ ÖLÜYE ULAŞTIĞI BABI

٤١٩٥-١١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنَّ أَبِي مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا وَلَمْ يُوصِ فَهَلْ يُكَفِّرُ عَنْهُ أَنْ أَتَصَدَّقَ عَنْهُ قَالَ نَعَمْ

4195-11/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- el-Ala'den haber verdi. O babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Babam geride bir mal bıraktığı halde vasiyette bulunmadan öldü. Benim onun adına sadaka vermem onun günahlarına keffaret olur mu, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. [568]

٤١٩٦-١٢/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنَّ أُمِّيَ افْتُلِتَتْ نَفْسُهَا وَإِنِّي أَظُنُّهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ تَصَدَّقَتْ فَلِي أَجْرٌ أَنْ أَتَصَدَّقَ عَنْهَا قَالَ نَعَمْ

4196-12/2- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Yahya b. Said, Hişam b. Urve'den tahdis etti, bana babam Âişe'den haber verdiğine göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Annem beklenmedik bir zamanda ansızın ölüverdi ve zannederim eğer konuşsaydı tasaddukta bulunacaktı. Onun yerine tasaddukta bulunacak olursam benim için de ecir var mıdır, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. [569]

٤١٩٧-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أُمِّيَ افْتُلِتَتْ نَفْسُهَا وَلَمْ تُوصِ وَأَظُنُّهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ تَصَدَّقَتْ أَفَلَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا قَالَ نَعَمْ

568 Nesai, 3654; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13984

569 Daha önce geçen 2324 numaralı hadisin kaynaklar

4197-.../3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti, bize Hişam, babasından tahdis etti, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet ettiğine göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Annem ansızın ruhunu teslim etti ve vasiyette bulunamadı. Zannederim konuşabilseydi tasadduk edecekti. Benim onun adına tasadduk etmem halinde ona ecir var mı, dedi. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. [570]

٤١٨٩-١٣/٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ ح وَحَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا أَبُو أُسَامَةَ وَرَوْحٌ فَفِي حَدِيثِهِمَا فَهَلْ لِي أَجْرٌ كَمَا قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَأَمَّا شُعَيْبٌ وَجَعْفَرٌ فَفِي حَدِيثِهِمَا أَفَلَهَا أَجْرٌ كَرِوَايَةِ ابْنِ بِشْرٍ

4198-13/4- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti (H.) Bana el-Hakem b. Musa da tahdis etti, bize Şuayb b. İshak tahdis etti. (H.) Bana Umeyye b. Bistam da tahdis etti, bize Yezid -yani b. Zure'- tahdis etti. Bize Ravh -ki b. el-Kasım'dır- tahdis etti (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cafer b. Avn tahdis etti, hepsi Hişam b. Urve'den bu isnad ile hadisi rivâyet etti. Ebu Üsâme ve Ravh ise hadisi rivâyetlerinde Yahya b. Said'in, dediği gibi: Benim için ecir var mı diye rivâyet ettiler. Şuayb ve Cafer'in hadisi rivâyetlerinde İbn Bişr'in rivâyeti gibi: Onun için ecir var mı, dediler. [571]

Şerh

(4195-4198 numaralı hadisler)

(4195) "Babam vasiyet etmeden ve geriye mal bırakarak öldü... evet buyurdu." Bir diğer rivâyette (4196) "Annem ansızın öldü. Zannederim konuşsaydı tasadduk edecekti. Onun adına ben tasadduk edersem bana ecir

570 Daha önce geçen 2324 numaralı hadisin kaynakları

571 Ebu Kureyb'in rivâyetinin kaynakları daha önce 2324 numaralı hadiste gösterildi; el-Hakem b. Musa'nın kaynakları 2324'de gösterildi; Umeyye b. Bistam ile Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini Müslim yalnız başına rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16783, 16890

var mı, dedi. Allah Rasûlü: *Evet* buyurdu." Burada "uftulitet" ansızın ve beklenmedik bir zamanda öldü demektir. Çünkü felte ve iftilat ansızın ve beklenmedik bir vakitte olan şeyler hakkında kullanılır.

"Zannederim konuşsaydı tasadduk ederdi." Bu da onun annesinin hayır işlemekteki aşırı istek ve arzusunu bildiği yahut da onun vasiyette bulunma arzusunu bildiği anlamına gelir.

Hadisten ölmüş kimse adına sadaka vermenin caiz ve müstehap olduğu, sevabının ölüye ulaşıp ona faydalı olacağı aynı şekilde tasadduk eden kişinin de bundan yararlanacağı anlaşılmaktadır. Bütün bunlar üzerinde müslümanlar icma etmişlerdir. Bu mesele bu şerhin baş taraflarında Müslim'in Sahihi'nin Mukaddimesi şerh edilirken geçmiş bulunmaktadır. Bu hadis-i şerifler yüce Allah'ın: *"Ve insan için çalışıp çabaladığından başkası yoktur."* (Necm, 39) buyruğunun genelini (umumunu) tahsis etmektedir. Müslümanların icma ettikleri üzere mirasçı olan kimsenin ölüsü adına nafile olarak tasaddukta bulunması vacip değildir. Aksine böyle bir tasadduk müstehaptır. Ölü hakkında sabit mali haklara gelince şayet ölünün bıraktığı bir terike varsa o hakların o bıraktığı maldan ödenmesi icap eder. Ölü bunların ödenmesini ister vasiyet etmiş olsun ister etmemiş olsun. Bu hakların ödenmesi de ana malından yapılır. Bunlar ister zekât, hacc, adak, keffaret, oruç fidyesi ve buna benzer yüce Allah'ın hakları olsun isterse de Âdemoğluna borç olsun farketmez. Şayet ölenin geriye bıraktığı bir terikesi yoksa mirasçısının onun borcunu ödeme yükümlülüğü yoktur. Bununla birlikte hem onun hem de başkasının ölenin borcunu ödemesi de müstehaptır.

(4195) "Onun adına tasadduk edersem ona keffaret olur mu?" Yani benim onun adına vereceğim sadaka onun günahlarına keffaret olur mu? Allah en iyi bilendir.

٣/٤- بَاب مَا يَلْحَقُ الْإِنْسَانَ مِنَ الثَّوَابِ بَعْدَ وَفَاتِهِ

3/4- VEFATTAN SONRA İNSANA ULAŞAN SEVAP BABI

٤١٩٩-١/١٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ هُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

4199-14/1- Bize Yahya b. Eyyub ve Kuteybe -yani b. Said- ile İbn Hucr tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- el-Ala'dan haber verdi, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İnsan öldümü cariye bir sadaka kendisi ile yararlanılan bir ilim yahut kendisine dua edecek salih bir evlattan ibaret üç husus dışında onun ameli de ondan kesilir."* [572]

Şerh

"İnsan öldükten sonra... ameli kesilir." İlim adamları der ki: Hadisin anlamı şudur: Bir kimsenin ölümü ile ameli de artık kesilir (sona erer) ve onun yeniden sevap kazanması da sözkonusu olmaz. Bundan sözü geçen bu üç husus müstesnadır. Çünkü bunların gerçekleşmesine o sebep olmuştur. Zira çocuk onun kazancının bir bölümüdür. Başkasına öğrettiği ilim yahut eser telif etmek gibi geriye bıraktığı ilim de böyledir. Sadaka-i cariye, dediğimiz vakıf da aynıdır. Hadisten salih evlat ümidi ile evlenmenin fazileti de anlaşılmaktadır. İnsanların bu husustaki durumlarının farklı olduğuna dair açıklamalar daha önce geçmiş olup, biz bunu nikah kitabında açıklamış bulunuyoruz. Yine bu hadis-i şerifte esasen vakfın sahih olduğuna, sevabının da büyük olduğuna delil vardır. İlmin fazileti ve çokça ilim elde etmeye teşvik, ilmi öğretmek, eser tasnif etmek ve gerekli açıklamaları yapmak sûreti ile onu miras bırakmak da teşvik edilmektedir. Ayrıca ilimler arasında daha yararlı olanı tercih etmesi gerektiğine de işaret vardır. Yine hadis-i şeriften anlaşıldığına göre yapılan duanın sevabı ölüye ulaşır. Sadaka da aynı şekilde ona varır. Bu ikisi üzerinde icma vardır. Daha önce geçtiği gibi borcun ödenmesi de böyledir. Hacc ise Şafii ve ona muvafakat edenlere göre ölü için yapılabilir. Bu da eğer farz bir hacc ise borcun ödenmesi kapsamı içerisindedir. Şayet nafile olup kendisi adına hacc edilmesini vasiyet etmişse bu da vasiyet kabilindendir. Eğer oruç borcu olup ölmüşse sahih olan velisinin onun adına oruç tutacağıdır. Bu mesele daha önce Oruç Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Kur'an okuyup sevabını ölüye bağışlamaya, onun adına namaz kılmaya ve benzeri amellere gelince Şafii ve cumhurun kanaatine göre bunların sevabı ölüye ulaşmaz. Bunun hakkında da görüş ayrılığı vardır. Buna dair açıklamalar daha önce bu şerhin baş taraflarında Müslim Sahihi'nin Mukaddimesi şerh edilirken geçmiş bulunmaktadır.



572 Tirmizi, 1376; Nesai, 3653; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13975

٤/٥- بَاب الْوَقْفِ

4/5- VAKIF BABI

٤٢٠٠-١٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَخْضَرَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَصَابَ عُمَرُ أَرْضًا بِخَيْبَرَ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَأْمِرُهُ فِيهَا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِخَيْبَرَ لَمْ أُصِبْ مَالًا قَطُّ هُوَ أَنْفَسُ عِنْدِي مِنْهُ فَمَا تَأْمُرُنِي بِهِ قَالَ إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا وَتَصَدَّقْتَ بِهَا قَالَ فَتَصَدَّقَ بِهَا عُمَرُ أَنَّهُ لَا يُبَاعُ أَصْلُهَا وَلَا يُبْتَاعُ وَلَا يُورَثُ وَلَا يُوهَبُ قَالَ فَتَصَدَّقَ عُمَرُ فِي الْفُقَرَاءِ وَفِي الْقُرْبَى وَفِي الرِّقَابِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَالضَّيْفِ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ قَالَ فَحَدَّثْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ مُحَمَّدًا فَلَمَّا بَلَغْتُ هَذَا الْمَكَانَ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ قَالَ مُحَمَّدٌ غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ مَالًا قَالَ ابْنُ عَوْنٍ وَأَنْبَأَنِي مَنْ قَرَأَ هَذَا الْكِتَابَ أَنَّ فِيهِ غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ مَالًا

4200-15/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Süleym b. Ahdar, İbn Avn'dan haber verdi, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ömer'e Hayber'de bir arazi nasip oldu. Onun hakkında kendisi ile istişare etmek üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelip, dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Hayber'de bir arazi bana nasip oldu. Bana göre ondan daha nefis hiçbir mal elde etmiş değilim. Ona ne yapmamı emir buyurursun, dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Arzu edersen aslını alıkoyar, onu tasadduk edebilirsin" buyurdu.*

(İbn Ömer), dedi ki: Bunun üzerine Ömer, onu şöylece tasadduk etti: Aslı satılamaz, satın alınamaz, miras alınamaz ve bağışlanamaz. (İbn Ömer devamla), dedi ki: Ömer onu fakirlere, akrabalara, kölelere, Allah'ın yolunda yolculara ve misafirlere sadaka olarak bağışladı. Onun mütevelliliğini yapan kimse için ondan maruf bir şekilde yemekte yahut da ondan herhangi bir mal biriktirmemek üzere bir arkadaşına yedirmekte bir sakınca olmayacaktı.

(Ravi), dedi ki: Ben bu hadisi Muhammed'e rivâyet ettim. Tam buraya *"onda mal yığıp biriktirmeksizin"* ibaresine gelince Muhammed: *"Mal toplamaya kalkışmamak üzere"* dedi.

İbn Avn, dedi ki: Bu kitabı okuyan kimsenin bana haber verdiğine göre bu hadiste "mal toplamaya kalkışmamak üzere" ibaresi vardır. [573]

٤٢٠١-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا أَزْهَرُ السَّمَّانُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ ابْنِ أَبِي زَائِدَةَ وَأَزْهَرَ انْتَهَى عِنْدَ قَوْلِهِ أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ وَلَمْ يُذْكَرْ مَا بَعْدَهُ وَحَدِيثُ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ فِيهِ مَا ذَكَرَ سُلَيْمٌ قَوْلُهُ فَحَدَّثْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ مُحَمَّدًا إِلَى آخِرِهِ

4201-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn Ebu Zâide tahdis etti (H.) Bize İshak da tahdis etti, bize Ezher es-Semmân tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti, hepsi İbn Avn'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti. Ancak İbn Ebu Zâide'nin ve Ezher'in hadisi rivâyeti "yahut ondan mal edinmeksizin bir arkadaşa yedirmesi" sözü ile sona ermekte ve ondan sonrasını zikretmemiş bulunmaktadır. İbn Ebu Adiyy'in hadisi rivâyetinde ise Süleym'in sözkonusu ettiği "ben bu hadisi Muhammed'e rivâyet ettim" sözleri sonuna kadar yer almaktadır. [574]

٤٢٠٢-.../٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ قَالَ أَصَبْتُ أَرْضًا مِنْ أَرْضِ خَيْبَرَ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقُلْتُ أَصَبْتُ أَرْضًا لَمْ أُصِبْ مَالًا أَحَبَّ إِلَيَّ وَلَا أَنْفَسَ عِنْدِي مِنْهَا وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ وَلَمْ يَذْكُرْ فَحَدَّثْتُ مُحَمَّدًا وَمَا بَعْدَهُ

4202-.../3- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Ebu Davud el-Haferî, Ömer b. Sa'd, Süfyan'dan tahdis etti, o İbn Avn'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Hayber toprakla-

573 Buhari, 2737, 2772, 2773 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2778; Tirmizi, 1375; Nesai, 3601, 3602, 3603; İbn Mace, 2396; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7742

574 4200 numaralı hadisin kaynakları

rından bir arazi bana isabet etti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek: Bana öyle bir arazi düştü ki, benim için ondan daha değerli ve ondan daha çok sevdiğim bir mal elde etmiş değilim, dedi. Sonra hadisi öbürlerinin hadisi gibi zikretti fakat: Ben bunu Muhammed'e rivâyet ettim ibaresini ve sonrasını sözkonusu etmedi. [575]

Şerh

(4200-4202 numaralı hadisler)

(4200) "Ömer Hayber'de bir araziye sahip oldu. Onun hakkında tanışmak üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip... onda mal edinmeksizin" bir diğer rivâyette de: Ondan mal toplamaksızın" şeklindedir.

"Ondan daha nefis" yani ondan daha güzel daha iyi demektir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın vakfettiği bu malının adı peltek se ile "sem"dir.

"Mal toplamaksızın" ibaresi mal yığıp biriktirmeksizin anlamındadır. Kadim bir aslı bulunan yahut da bir aslı oluncaya kadar toplanıp bir araya getirilen her bir şeye "müessel: toplanan, bir araya getirilen" denilir. Müessel şan ve şeref de buradan gelmektedir ki, eskiden beri gelen şan ve şeref anlamındadır. Bir şeyin aslı onun aslı kökü demektir.

Bu hadiste vakfın esas itibari ile sahih olduğuna ve cahiliye şaibelerinden farklı olduğuna delil bulunmaktadır. Bizim mezhebimizin kanaati de büyük çoğunluğun kanaati de budur. Aynı şekilde mescitlerin ve sebillerin vakfedilmesinin sahih olduğu üzerinde müslümanların icmaı da buna delildir.

Bu hadisteki diğer bazı hükümler:

1. Vakıf satılmaz, hibe edilmez, miras alınmaz. Vakıfta ancak vakfedenin şartına uyulur.

2. Vakfı yapanın öngördüğü şartlar sahihtir.

3. Vakfın pek büyük bir fazileti vardır. Bu da onun cari bir sadaka olmasıdır.

4. Kişinin sevdiği şeylerden infâk etmesinin fazileti büyüktür.

5. Bu hadiste Ömer (radıyallâhu anh)'ın fazileti açıkça görülmektedir.

6. Karşı karşıya kalınan hususlarda ve hayır yollarında fazilet sahibi ve salih kimselerle danışmak yerinde bir davranıştır.

575 Nesai, 3599, 3600, 3607 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10557

7. Hayber kılıç zoruyla fethedilmiştir. Hayber'i ganimet alanlar onu mülk edinip aralarında paylaştırmış ve hisselerine uygun olarak mülkiyetleri kesinleşmiş ve bu hisselerindeki tasarrufları da geçerlilik kazanmıştır.

8. Sıla-i rahmin ve ona vakıf yapmanın fazileti de açıkça anlaşılmaktadır.

"Ondan maruf bir şekilde yer." Bu da mutad bir şekilde onun gelirinden yeyip bu sınırı aşmayacağı anlamına gelir. Allah en iyi bilendir.

٥/٦- بَاب تَرْكِ الْوَصِيَّةِ لِمَنْ لَيْسَ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ

5/6- HAKKINDA VASİYETTE BULUNACAĞI BİR ŞEYİ BULUNMAYAN KİMSENİN VASİYETTE BULUNMAMASI BABI

٤٢٠٣-١٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى هَلْ أَوْصَى رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ لَا قُلْتُ فَلِمَ كُتِبَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْوَصِيَّةُ أَوْ فَلِمَ أُمِرُوا بِالْوَصِيَّةِ قَالَ أَوْصَى بِكِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

4203-16/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Malik b. Miğvel'den haber verdi. O Talha b. Musarrif'den şöyle dediğini rivâyet etti: Abdullah b. Ebu Evfâ'ya Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vasiyet etti mi, diye sordum. O, hayır, dedi. Ben: O halde neden insanlara vasiyette bulunmaları (farz olarak) yazıldı, yahut da niçin onlara vasiyet etmeleri emri verildi, dedim. O: (Allah Rasûlü) aziz ve celil Allah'ın kitabını vasiyet etti, dedi. [576]

٤٢٠٤-٢/١٧- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ قُلْتُ فَكَيْفَ أُمِرَ النَّاسُ بِالْوَصِيَّةِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ قُلْتُ كَيْفَ كُتِبَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْوَصِيَّةُ

4204-17/2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. Her

576 Buhari, 2740, 4460, 5022; Tirmizi, 2119; Nesai, 3622; İbn Mace, 2696; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5170

ikisi Malik b. Miğvel'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti. Ancak Veki'in hadisinde şöyle denilmektedir: Ben: Peki insanlara nasıl vasiyette bulunmaları emri verildi, dedim. İbn Numeyr'in hadisinde de şu şekildedir. Ben: O halde müslümanlara vasiyette bulunmaları nasıl (farz olarak) yazıldı, dedim. [577]

٤٢٠٥-١٨/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَا حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا تَرَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَلَا شَاةً وَلَا بَعِيرًا وَلَا أَوْصَى بِشَيْءٍ

4205-18/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr ve Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam ve Ebu Muaviye tahdis edip, dediler ki: Bize A'meş Ebu Vâil'den tahdis etti, o Mesruk'dan, o Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ne bir dinar, ne bir dirhem, ne bir koyun, ne bir deve bıraktı ne de herhangi bir şeyi vasiyet etti.[578]

٤٢٠٦-.../٤- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كُلُّهُمْ عَنْ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى وَهُوَ ابْنُ يُونُسَ جَمِيعًا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4206-.../4- Bize Zuheyr b. Harb, Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de hepsi Cerir'den tahdis etti (H.) Bize Ali b. Haşrem'de tahdis etti. Bize İsa -ki b. Yunus'dur- haber verdi, hepsi A'meş'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti. [579]

٤٢٠٧-١٩/٥- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ أَنَّ عَلِيًّا كَانَ وَصِيًّا فَقَالَتْ مَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ فَقَدْ كُنْتُ مُسْنِدَتَهُ إِلَى صَدْرِي أَوْ قَالَتْ حَجْرِي فَدَعَا بِالطَّسْتِ فَلَقَدْ انْخَنَثَ فِي حَجْرِي وَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُ مَاتَ فَمَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ

577 4203 numaralı hadisin kaynakları
578 Ebu Davud, 2863; Nesai, 3623, 3624; İbn Mace, 2695; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17610
579 4205 numaralı hadisin kaynakları

4207-19/5- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti, o, dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye, İbn Avn'dan haber verdi, o İbrahim'den, o Esved b. Yezid'den şöyle dediğini rivâyet etti: Âişe'nin huzurunda Ali (radıyallâhu anh)'ın vasi olduğunu sözkonusu ettiler. Âişe: Ona ne zaman vasiyette bulundu? Ben onu göğsüme dayamış idim. -Yahutta kucağıma, dedi.- Leğenin getirilmesini istedi. Benim kucağıma düştüğü halde ben onun vefat etmiş olduğunu dahi anlayamadım. Ona ne zaman vasiyette bulundu, dedi.[580]

٤٢٠٨-٢٠/٦- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَوْمُ الْخَمِيسِ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ ثُمَّ بَكَى حَتَّى بَلَّ دَمْعُهُ الْحَصَى فَقُلْتُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ قَالَ اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَجَعُهُ فَقَالَ ائْتُونِي أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدِي فَتَنَازَعُوا وَمَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيٍّ تَنَازُعٌ وَقَالُوا مَا شَأْنُهُ أَهَجَرَ اسْتَفْهِمُوهُ قَالَ دَعُونِي فَالَّذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ أُوصِيكُمْ بِثَلَاثٍ أَخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَأَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُ أُجِيزُهُمْ قَالَ وَسَكَتَ عَنِ الثَّالِثَةِ أَوْ قَالَهَا فَأُنْسِيتُهَا قَالَ أَبُو إِسْحَقَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْحَدِيثِ

4208-20/6- Bize Said b. Mansur, Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid -lafız Said'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Süfyan, Süleyman el-Ahvel'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivâyet etti: İbn Abbas, dedi ki: O perşembe günü, neydi o perşembe günü? Sonra gözyaşları çakıl taşlarını ıslatacak kadar ağladı. Ben: Ey İbn Abbas! Perşembe günü ne demek, dedim. O şöyle dedi: (O gün) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığı ağırlaştı. *"Getirin size benden sonra satmayasınız diye bir yazı yazayım"* buyurdu. Orada bulunanlar birbirleri ile anlaşmazlığa düştüler. Halbuki bir nebinin huzurunda tartışılmaması gerekir. Onlar: Bu hali nedir? Yoksa sayıklıyor mu? Ona bir sorup anlayın, dediler. Allah Rasûlü: *"Beni (kendi hâlime) bırakın. Benim içinde bulunduğum hal daha hayırlıdır. Size şu üç hususu tavsiye ediyorum: Arap Yarımadasından müşrikleri çıkartın. Gelen heyetlere benim kendilerine yaptığım şekilde ikramda bulunun."* buyurdu. (Said b. Cübeyr), dedi ki: İbn Abbas üçüncüsünü söylemedi. Ya da o söyledi de ben unuttum.

580 Buhari, 2741, 4459; Nesai, 3624, 3625; İbn Mace, 1626; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15970

Ebu İshak İbrahim, dedi ki: Bize el-Hasen b. Bişr tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan da bu hadisi tahdis etti. [581]

٤٢٠٩-٢١/٧- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ يَوْمُ الْخَمِيسِ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ ثُمَّ جَعَلَ تَسِيلُ دُمُوعُهُ حَتَّى رَأَيْتُ عَلَى خَدَّيْهِ كَأَنَّهَا نِظَامُ اللُّؤْلُؤِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ائْتُونِي بِالْكَتِفِ وَالدَّوَاةِ أَوْ اللَّوْحِ وَالدَّوَاةِ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَدًا فَقَالُوا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَهْجُرُ

4209-21/7- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Veki', Malik b. Miğvel'den haber verdi. O Talha b. Musarrif'den, o Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Perşembe günü, o ne perşembe günüydü? Sonra gözyaşları akmaya başladı. Öyleki onun yanaklarında gözyaşlarının inci gibi dizilmiş olduğunu gördüm. (İbn Abbas devamla), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana kürek kemiğimi ve kalemi -yahut tahtayı ve kalemi- getirin de size kendisinden sonra ebediyyen sapmayacağınız bir yazı yazayım" buyurdu.* Hazır bulunanlar: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sayıklıyor, dediler. [582]

٤٢١٠-٢٢/٨- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا حُضِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَفِي الْبَيْتِ رِجَالٌ فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ هَلُمَّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّونَ بَعْدَهُ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجَعُ وَعِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ فَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْبَيْتِ فَاخْتَصَمُوا فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ قَرِّبُوا يَكْتُبْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ مَا قَالَ عُمَرُ فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّغْوَ وَالِاخْتِلَافَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُومُوا قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ إِنَّ الرَّزِيَّةَ كُلَّ الرَّزِيَّةِ مَا حَالَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ أَنْ يَكْتُبَ لَهُمْ ذَلِكَ الْكِتَابَ مِنْ اخْتِلَافِهِمْ وَلَغَطِهِمْ

581 Buhari, 3053, 3168, 4431; Ebu Davud, 3069 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5517
582 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5524

4210-22/8- Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. Abd, bize Abdurrezzak haber verdi derken İbn Râfi' tahdis etti, dedi. Bize Ma'mer, Hadesân'den haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatına yakın evde de aralarında Ömer b. el-Hattab'ın da bulunduğu bir takım adamlar bulunuyorken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Haydi getirin size kendisinden sonra sapmayacağınız bir yazı yazayım"* buyurdu. Bunun üzerine Ömer: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ağrıları çokça artmış bulunuyor. Sizin yanınızda da Kur'an zaten var. Bize yüce Allah'ın kitabı yeter, dedi. Evdekiler anlaşmazlığa düştüler ve birbirleri ile tartışmaya başladılar. Onlardan kimisi: Haydi getirin de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) size kendisinden sonra sapmayacağınız bir yazı yazsın diyor, kimileri de Ömer'in, dediği gibi söylüyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda bu şekilde gürültüleri ve anlaşmazlıkları çoğalınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Haydi kalkın"* buyurdu.

Ubeydullah, dedi ki: İbn Abbas şöyle diyordu: Şüphesiz musibetin en büyüğü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara böyle bir yazıyı yazmalarına engel teşkil eden anlaşmazlıkları ve gürültüleri oldu. [583]

Şerh

(4203-4210 numaralı hadisler)

(4203) "Talha b. Musarrif" Musarrif isminde mim harfi ötreli sad fethalı şeddeli ve kesrelidir. Re harfinin fethalı rivâyeti de nakledilmiştir. (musarraf) Ama doğru ve meşhur olan kesreli söyleyiştir.

"Abdullah b. Ebu Evfâ'ya... sordu." Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyetinde (4205) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne dinar... bıraktı ne de vasiyet etti." Bir başka rivâyette: (4207) "Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın huzurunda Ali (radıyallâhu anh)'ın vasi olduğunu söylediler..." Vasiyet etmedi" ibaresi malının üçte birini de vasiyet etmedi, başka bir vasiyeti de olmadı demektir. Çünkü onun bir malı yoktu, Ali (radıyallâhu anh) da başkasına da -şianın iddialarının aksine- herhangi bir vasiyette bulunmuş değildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait olan Hayber ve Fedek'deki araziye gelince; O bunu hayatta iken sebil olarak dağıtmış ve onu müslümanlara tasadduk etmişti. Onun Allah'ın kitabını, ehl-i beyti tavsiye etmesi, müşriklerin arap yarımadasından çıkartılmasını, gelen heyetlerin ağırlanmasını vasiyet etmesine gelince; bunlar "vasiyette bulunmadı" sözlerinin kapsamında

583 Buhari, 114, 4432, 5669, 7366; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5841

kastettiği şeyler değildir. Bundan kastettiği az önce sözünü ettiğimiz şekildir. Esasen vasiyet hakkında soru soranın maksadı da budur. Dolayısı ile hadisler arasında bir çelişki bulunmamaktadır.

"Yüce Allah'ın kitabını vasiyet etti." İçindeki hükümlerle amel etmeyi vasiyet etti demektir. Zaten yüce Allah da: *"Biz o kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık"* (Enam, 38) buyurmaktadır. Bunun da anlamı şudur: Bir takım hususlar vardır ki bunlar, ondaki naslardan hareketle bilinebilir. Bir takım hususların hükmü de istinbad ile çıkartılır. Soru soranın: "O halde müslümanlara vasiyette bulunmaları neden (farz olarak) yazıldı?" şeklindeki sözleri ile kastettiği yüce Allah'ın: *"Sizden birine ölüm gelip çattığı zaman eğer hayır (mal) bırakacaksa... vasiyette bulunmak takva sahipleri üzerine bir hak olarak yazıldı"* (Bakara, 180) buyruğudur. Bu âyet-i kerime cumhura göre nesh edilmiştir. Bununla birlikte soru soranın vasiyetin yazılmasından kastının onun teşvik edilmiş olma ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir.

(4208) "İbn Abbas'ın perşembe günü o ne perşembe günüydü" sözleri ise o günün İbn Abbas'ın kendi kanaatine göre ne kadar şiddetli ve ne kadar hoş olmayan bir gün olduğunu ileri derecede ifade etmektir. Bununla kastettiği ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yazmak istediği şeye engel olunmasıdır. Bundan dolayı İbn Abbas o en büyük musibet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o kitabı yazmasına engel olunmasıdır demiştir. Doğrusu yüce Allah'ın izni ile birazdan sözkonusu edeceği gibi bu yazının terk edilmesi olmakla birlikte İbn Abbas'ın kastettiği budur.

(4209) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığının arttığı esnada *"bana kürek kemiğini ve kalemi* -yahut da tahtayı ve kalemi- *getirin de size kendisinden sonra ebediyyen sapmayacağınız bir yazı yazayım* buyurdu. Onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sayıklıyor, dediler." Bir rivâyette de (4210) "bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh), dedi ki: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığı arttı. Yanınızda da Kur'an-ı Kerim var. Bize Allah'ın kitabı yeter... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) *kalkın* buyurdu."

Şunu bilelim ki, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yalan söylemekten ve şer'i hükümleri herhangi bir şekilde değiştirmekten sağlıklı iken de hasta iken de korunmuştur. Aynı şekilde açıklamakla emrolunduğu şeyleri açıklamayı Allah'ın kendisine tebliğ etmesini farz kıldığını tebliğ etmeyi terketmekten de masumdur, korunmuştur. Bununla birlikte onun makamı hakkında eksiltici özellik taşımayan ve şeriatının yerleşmiş hükümlerini bozmayan türden olan bedenlerde görülen geçici hastalık, rahatsızlık ve benzeri hallerden korunmuş değildir. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e büyü yapılmıştı. Öyle ki bir şeyi yapmamış olduğu halde onu yaptığı izlenimi kendisinde doğuyordu.

Bununla birlikte bu halde iken bile ondan daha önce hükmü tespit edilmiş hükümlere aykırı herhangi bir söz ondan çıkmamıştır. Bu husus bilindiğine göre şunu da belirtelim ki ilim adamları, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in neyi yazmak istediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Onun herhangi bir çekişme ve bir takım fitnelerin ortaya çıkmaması için belli bir kimsenin halifeliğini açıkça yazmak istediği söylendiği gibi haklarında anlaşmızlıkların ortadan kalkması için önemli hükümlere dair bir özetin bulunduğu bir yazı yazmak istediği ve böylelikle burada tespit edilen ifadeler etrafında ittifakın gerçekleşeceği de söylenmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu yazmasının maslahat olduğunu gördüğü sırada yahut da bu husus ona vahyedildiğinde yazmak istedi. Sonra onu yazmamanın maslahat olduğunu gördü, yahut da bu husus ona vahiy ile bildirildi ve o birinci emri nesh etti.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözlerine gelince; hadisin şerhi ile ilgili açıklamalarda bulunan bütün ilim adamlarının ittifak ettiklerine göre bu Ömer (radıyallâhu anh)'ın fakih oluşunun, faziletlerinin, oldukça incelikli noktalara dikkat eden ve bu gibi incelikleri gözden kaçırmayan bakış açısının delillerinden birisi olduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü o belki de gereklerini yerine getirmekten acze düşecekleri, bundan dolayı da cezalandırılmayı hakedecekleri bir takım hususları yazmak istediğinden korkmuştu. Çünkü bunlar yazılacak olursa artık haklarında içtihadın sözkonusu olmayacağı nass ile tespit edilmiş hususlar olurdu. Bunun için Ömer (radıyallâhu anh): Bize Allah'ın kitabı yeter demişti. Buna sebep ise yüce Allah'ın: *"Biz kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmadık"* (Enam, 38) buyruğu ile: *"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim"* (Maide, 3) buyruklarıdır. Böylelikle yüce Allah'ın dinini kemale erdirdiği ve artık ümmetin sapmayacağından emin olduğu ve bunu söylemekle de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i rahatlatmayı istediği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Ömer, İbn Abbas'dan ve ona muvafakat edenlerden daha fakih idi.

İmam Hafız Ebu Bekr el-Beyhakî, Delâilu'n-Nübuvve kitabının sonlarında şunları söylemektedir: Ömer (radıyallâhu anh) ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığı artınca onu bir parça hafifletmek istemişti. Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in maksadı kesinlikle ihtiyaç duyacakları bir hususu yazmak olsaydı ne anlaşmazlıkları sebebi ile ne de başka bir sebeple ondan vazgeçmezdi. Çünkü yüce Allah: *"Sana indirileni tebliğ et"* (Maide, 67) buyurmuştur. Nitekim kendilerine muhalefet edenlerin muhalefeti, düşmanlık edenlerin de düşmanlıkları sebebi ile bunun dışındaki hususları tebliği de bırakmış değildir. Aynı şekilde o halde iken yahudilerin Arap yarımadasından çıkartılmalarını ve buna benzer hadiste sözü edilen diğer hususları emrettiği gibi elbette o zaman bunu da emrederdi.

Beyhakî devamla, dedi ki: Süfyan b. Uyeyne kendisinden önceki ilim ehlinden naklettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Ebu Bekir'in (radıyallâhu anh) halifeliğe geçirilmesini yazmak istemişti sonra da yüce Allah'ın bu husustaki taktirini bildiğine dayanarak bunu yazmayı terk etti. Nitekim hastalığının ilk başladığı sırada *"vay başımın ağrısı"* buyurduğu sırada da bir belge yazmak istemiş sonra da yazmaktan vaz geçmiş ve: *"Allah da müminler de Ebu Bekir'den başkasını kabul etmez"* buyurmuştu. Sonra da Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ı namazda öne geçirmek sûreti ile onun halife seçilmesi hususunda ümmetinin dikkatini çekmiş oldu.

Beyhakî, dedi ki: Eğer maksat din hükümlerini açıklamak ve onlar ile ilgili görüş ayrılıklarını kaldırmak olsaydı, Ömer bunun yüce Allah'ın: *"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim"* buyruğu dolayısı ile esasen gerçekleşmiş olduğunu biliyordu. Artık kıyamet gününe kadar meydana gelecek her bir olayın mutlaka ya nass ya da delalet yolu ile kitap ya da sünnette beyan edildiğini biliyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in aşırı derecedeki ağrıları ile birlikte bunları yazmaya kalkışması onun için bir meşakkat idi. Ömer (radıyallâhu anh) ise daha önce nass ile ya da delalet yolu ile yapılmış olan açıklamalar ile -onun sıkıntı ve zorluklarını hafifletmek maksadı ile- yeterli görmüştü. Diğer taraftan böylelikle ilim ve istinbata ehil olan kimselerin önünde içtihat kapısının kapanmaması ve fer'i meselelerin asli meseleler ışığında çözümlenmesinin önünün tıkanmamasını istemişti. Daha önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Hakim içtihat edip de isabet ederse ona iki ecir vardır. Eğer içtihat edip yanılırsa onun için bir ecir vardır"* buyurmuştu. İşte bu da onun bazı hükümleri, ilim adamlarının içtihadına havale etmiş olduğuna ve içtihat dolayısı ile onlar için bir ecir bulunduğuna bir delildir. Böylelikle Ömer (radıyallâhu anh) onları bu genel çerçeve içerisinde bırakmanın doğru olacağı kanaatine sahip oldu. Çünkü böyle bir tutum ile içtihatta bulunmak sûreti ile ilim adamlarının fazileti ortaya çıkmış olmakta ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içinde bulunduğu zorluklar da hafifletilmiş oluyordu. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ömer (radıyallâhu anh)'ın bu söylediğine karşı çıkmaması da onun bu tutumunu doğru bulduğuna bir delildir.

Hattâbî, dedi ki: Ömer (radıyallâhu anh)'ın sözlerinin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hata ettiğini ya da buna benzer hiçbir şekilde ona yakışmayan bir hal içinde bulunduğunu zannettiğini, düşündüğü şeklinde yorumlamak caiz değildir. Ama Ömer (radıyallâhu anh), Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığının arttığını ve içinde bulunduğu zorluk ile birlikte vefatının da yaklaştığını görünce onun söylediği bu sözlerin hasta bir kimsenin kesin kararlılık ifade etmediği türden söylediği sözlerden bir söz olabileceğinden

ve böylelikle münafıkların buradan hareketle din hakkında tenkit edici sözler söylemeye yol bulabileceklerinden korktu. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı kesin bir emir vermeden ve kesin bir karar almadan önce bazı hususlarda ona soru sorabiliyorlardı. Nitekim Hudeybiye Barışı hususunda ona muhalif kanaatte olup, ona soru sormuşlardı. Aynı şekilde kendisi ile Kureyşliler arasında barışın yazılmasında da böyle yapmışlardı. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) herhangi bir hususu kesin olarak emretmiş ise onlardan hiçbir kimse bu hususta ona soru sormazdı. İlim adamlarının çoğunluğu da üzerine vahiy inmemiş olduğu hususlarda hata etmesinin caiz olduğu kanaatindedirler. Bununla birlikte hepsi de böyle bir hataya düşmesi halinde bu hata üzere bırakılmayacağını da icma ile kabul etmişlerdir. Bilindiği üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüce Allah, derecesini bütün yaratılmışların üstüne yükseltmiş olmakla birlikte onu sonradan yaratılmış olmanın ve beşeri geçici hallerin belirtilerinden tenzih etmiş değildir. Nitekim namazda yanılmış idi. Dolayısı ile hastalığı halinde bu hallerden bazılarının kendisinde ortaya çıkmış olduğunu düşünmek kabul edilmeyecek bir şey değildir. O halde böyle bir durumda hakikati gerçek hali ile ortaya çıkıncaya kadar durup beklemek gerekir. İşte bu hususlar ve buna benzer daha başka hususlardan dolayı Ömer (radıyallâhu anh) böyle bir isteğin yapılmasına gerek görmediğini söylemişti.

Hattâbî, dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Ümmetimin ihtilafı bir rahmettir" dediği* rivâyet edilmiştir. Bunun üzerine Ömer de onun buyurduğunu doğru ve isabetli bulmuştu. (Hattâbî devamla), dedi ki: *"Ümmetimin ihtilafı bir rahmettir"* hadisine iki kişi itiraz etmiştir. Bunlardan birisi dinine bağlılığı hususunda tenkit edilmiş, itham altında bulunan birisidir. O da Amr b. Bahr el-Cahız'dır, diğeri ise basitlikle ve müstehcenlikle bilinen birisidir. Bu da İshak b. İbrahim el-Mevsılı'dir. Çünkü o el-Egani isimli kitabını yazıp bu kitaptaki bâtıllarda işi ileri götürdükten sonra bunların günahları ile yetinmeyerek kitabının başına hadis ashabını yermekle başlamış ve onların dirayet edip anlamadıkları şeyleri rivâyet ettiklerini ileri sürmüştür. Kendisi ve Câhız: Eğer ihtilaf rahmet olmuş olsaydı ittifak azap olmalıydı demişler sonra da ümmetin ihtilafının özel olarak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında bir rahmet olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü aralarında ihtilaf ettikleri vakit ona soru sorar o da kendilerine beyan ederdi.

Böyle tutarsız bir itiraza cevap da şöyledir: Bir şeyin rahmet olması onun zıddının azap olmasını gerektirmez. Böyle bir ilkeye cahil ya da bilmezlikten gelen başkası bağlı kalmaz ve bunu sözkonusu etmez. Nitekim yüce Allah da: *"Geceyi ve gündüzü sizin için sükun bulasınız ve lütfundan arayasınız diye*

yaratmış olması onun rahmetindendir" (Kasas, 73) buyurmaktadır. Yüce Allah geceyi rahmet diye nitelendirmekle birlikte bundan gündüzün azap olması gerekmemektedir. Bu ise hakkında şüphenin sözkonusu olmayacağı apaçık bir husustur.

Hattâbî (devamla), dedi ki: Din hususunda ihtilaf üç kısma ayrılır. Birisi yaratıcının varlığı ve vahdaniyeti hakkındadır. Bunu inkâr etmek küfürdür. İkincisi onun sıfatları ve meşieti ile ilgilidir bunu inkar etmek bidattir. Üçüncüsü ise hakkında çeşitli hükümlerin bulunma ihtimali bulunan fer'i ahkamdır. İşte yüce Allah bunu bir rahmet ve ilim adamları için bir üstünlük sebebi kılmıştır. *"Ümmetimin ihtilafı bir rahmettir hadisinden kastedilen de budur."* Hattâbî'nin (yüce Allah'ın rahmeti ona) sözleri burada sona ermektedir.

El-Mâzerî, dedi ki: Şayet ashab-ı kiramın bu belgenin yazılması hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"getirin yazayım"* demesine rağmen nasıl ihtilaf edip anlaşmazlığa düşmeleri caiz olmuş ve nasıl olur da onun emrine karşı gelmişlerdir denilecek olursa buna şu şekilde cevap verilir: Emirlerde aslolan mendubluk ifade etmesidir diyenlere göre onları vücuba taşıyacak, emirlerde aslolan vücuptur diyenlere göre de emirleri vücuptan mendubluğa taşıyacak bir takım karinelerin bulunmasının sözkonusu olabileceğinde ve aynı şekilde karinelerin yap emrini mübahlığa, muhayyerliğe ve bunun dışında diğer çeşitli anlamlara çevireceği hususunda da görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Dolayısı ile belki de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu emri ile gereğini yerine getirmelerinin vacip olmadığını gösteren aksine artık bu işi onların seçim ve tercihine bıraktığını ortaya koyan bir takım karineler görülmüş olabilir. Bunun neticesinde içtihatlarına uygun olarak tercihleri de farklılık göstermiş oldu. Bu da şer'i hususlarda onların içtihada başvurduklarına bir delildir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın içtihadı kendisini bu işi yapmamaya götürmüş oldu. Belki de o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözünü kesin ve kararlı bir maksat ile söylemediğine inanmıştır. İşte onların: Sayıkladı sözlerinden kasıtları ve Ömer (radıyallâhu anh)'ın: Onun ağrıları arttı sözü ile ve -şeriatı tebliğ hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in takip ettiğini alıştıkları şekle uygun olarak bunu kesin olarak kastetmediğine delil teşkil eden bir takım karineler ile ve onun tebliğ esnasında görmeye alıştıkları bilinen yollardan başka bir yol izlediğini görmelerinden de bu sonucu çıkarmışlardı. İşte bu husus Ömer (radıyallâhu anh) tarafından -diğerlerinden farklı olarak- açıkça görülmüş, bundan dolayı onlar da ona muhalefet etmişlerdi.

Ömer (radıyallâhu anh) şu husustan da korkmuş olabilir: Münafıklar bundan dolayı İslam'ın meşhur olmuş bir takım temel kaidelerine dil uzatmaya

yol bulabilirlerdi. Çünkü birkaç kişinin bulunduğu tenha bir yerde, bir yazı yazdığı insanlara ulaştığında etrafa yayacak ve buradan hareketle de kalplerinde hastalık bulunan kimseleri şüpheye düşürmek için bazı hususları ekleyebileceklerdi. Bundan dolayı Ömer (radıyallâhu anh): Yanınızda Kur'an var, Allah'ın kitabı bize yeter demişti.

Kadı Iyâz, dedi ki: Hadiste: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sayıklıyor mu" ibaresi Müslim'in Sahihi'nde ve başkalarında bu şekilde soru ile "sayıklıyor mu" diye kaydedilmiştir. Bu ise "sayıkladı, sayıklıyor" diye rivâyet edenlerin rivâyetinden daha sahihtir. Çünkü bütün bunların Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında düşünülmesi doğru değildir. Çünkü sayıklamanın bir anlamı da hezeyan etmektir. Böyle bir söz yazmayın diyenlerin söylediklerini reddetmek anlamında sordukları bir soru idi. Bunun da anlamı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrini bırakarak sizler onun bu emrini sayıklayarak söz söyleyen kimsenin emri gibi değerlendirmeyin. Çünkü O asla sayıklamaz. Eğer diğer rivâyetler sahih ise bu sözü söyleyen kişi gerekli tahkiki yapmadan söylemiş olduğu hatalı bir söz olur. Daha doğrusu o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatına delalet eden bu halini gördüğü vakit içine düştüğü büyük hayret ve dehşetten, karşı karşıya kaldığı musibetin büyüklüğünden, ayrıca ondan sonra fitnelerden ve dalaletten korktuğu için bu sözleri söylemiş ve sayıklamayı aşırı derecedeki ağrılarla karşı karşıya bulunması anlamında kullanmıştır. Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Bize Allah'ın kitabı yeter" sözü ise kendisi ile tartışan kimselere verdiği bir cevabıdır. Yoksa Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediklerine karşı söylediği bir cevap değildir. Allah en iyi bilendir.

(4208) *"Beni bırakın, içinde bulunduğum hal daha hayırlıdır"* buyruğu şu demektir: Sizin kalkıştığınız bu çekişme ve laf kalabalığından beni rahat bırakın. Çünkü benim içinde bulunduğum yüce Allah'ın murakebesi, ona kavuşmanın hazırlığı bunu ve benzeri hususları düşünmek, içinde bulunduğunuz halden daha üstündür.

"Müşrikleri arap yarımadasından çıkartın" Ebu Ubeyd, dedi ki: Asmai, dedi ki: Arap yarımadası uzunluğu itibari ile Yemen'in Aden bölgesinin dibinden başlar, Irak'ın verimli topraklarına kadar devam eder. Eni itibari ile ise Cidde ve onun yakınındaki bölgelerden Şam'ın kıyılarına kadar devam eder.

Ebu Ubeyde ise şöyle demektedir: Arap yarımadası (Cezîretu'l-Arab) nın uzunluğu Ebu Musa'nın Haferî ile Yemen'in dibi arasındaki yerdir. Eni ise Yebrin kumları ile Semave'nin bittiği yer arasında kalır.

Dediklerine göre Arap yarımadasına "cezire: ada" denilmesi etrafında denizlerin bulunması ve pek büyük sular ile diğer yerler ile arasının kesilmesi dolayısıyladır. Çünkü dilde cezrin asıl anlamı kesmektir. Araplara izafe edilmesinin sebebi ise İslam'dan önce ellerinde bulunan arazinin o olmasından dolayıdır. Burası hem onların hem onlardan önceki geçmişlerinin vatanı ve yurdudur. El-Herevi'nin Malik'den naklettiğine göre Cezuratıl Arap Medine'nin kendisidir ama Malik'den geldiği bilinen doğru rivâyet Arap Yarımadası'nın Mekke, Medine, Yemame ve Yemen toprakları olduğudur.

Malik, Şafii ve onların dışındaki ilim adamları bu hadisi dayanak alarak, kâfirlerin arap yarımadasından dışarıya çıkartılmasını farz kabul etmiş ve şöyle demişlerdir: Onların arap yarımadasında yerleşmelerine imkan vermek caiz değildir. Ama Şafii bu hükmü arap yarıdamasının bir bölümü için özelleştirmiştir. Burası ise Hicaz bölgesidir. Ona göre bu bölge Mekke, Medine, Yemame ve buna bağlı olan yerlerdir. Yemen ve Arap yarımadasından sayılan diğer bölgeler ise Hicaz'dan değildir. Bunu da kendisinin ve mezhebine mensup ilim adamlarının kitaplarından meşhur olan bir başka delile dayanarak demiştir.

İlim adamları der ki: Kâfirlerin hicaz bölgesinde yolcu olarak gidip gelmelerine engel olunmaz ama orada üç günden fazla ikamet etmelerine de imkan verilmez. Şafii ve ona muvafakat edenler der ki: Bundan Mekke ve Mekke'nin Harem bölgesi müstesnadır. Kâfir bir kimsenin hiçbir durumda bu harem bölgesine girmesine imkan vermek caiz değildir. Şayet gizlice girecek olursa dışarı çıkartılması gerekir. Eğer ölüp de orada defnedilmişse cesedi değişikliğe uğramadığı sürece kabri açılır ve dışarı çıkartılır. Şafii'nin ve fukahanın büyük çoğunluğunun kanaati budur. Ebu Hanife ise onların harem bölgesine girmelerini caiz kabul etmiştir. Çoğunluğun delili ise yüce Allah'ın: *"Müşrikler ancak bir pisliktir. Bu sebeple bu yıllarından sonra mescid-i harama yaklaşmasınlar"* (Tevbe, 28) buyruğudur. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Gelen heyetleri ağırladığım gibi siz de onları ağırlayın" buyruğu* ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gelen heyetlere gönüllerini hoş tutmak ve kalpleri İslam'a ısındırılacak diğerlerini ve benzerlerini teşvik etmek için yolculuklarında onlara yardım ve destek vermek üzere heyetlere ikramda bulunup onları ağırlamaya dair verdiği bir emirdir. Kadı Iyâz, dedi ki: İlim adamları der ki: Gelen heyettekilerin Müslüman ya da kâfir olmaları fark etmez. Çünkü kâfir çoğunluk ile hem bizim hem kendilerinin maslahatına olan hususlar için elçi olarak gelir.

"Üçüncüsünü ise söylemedi ya da o söyledi de onu ben unuttum." Susup da söylemeyen İbn Abbas, unutan da Said b. Cubeyr'dir. Mühelleb dedi ki: Üçüncüsü ise Üsâme (radıyallâhu anh)'ın ordusunu hazırlayıp donatmaktır.

Kadı Iyâz dedi ki: Bu üçüncüsünün Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim kabrimi kendisine tapınılan bir put haline getirmeyin" buyruğu* olma ihtimali vardır. Çünkü Malik Muvatta'da bu anlamdaki bir ibareyi Yahudilerin sürgüne gönderilmesi ile birlikte sözkonusu etmiştir. Bunu Ömer (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste sözkonusu etmektedir.

Bu hadiste sözünü ettiğimiz çeşitli hükümler dışında aşağıdaki hususlar da anlaşılmaktadır:

1. İlmin yazılması caizdir. Bu meselenin açıklaması daha önce defalarca geçtiği gibi bu hususta birbirinden farklı iki hadis geldiğini de belirtmiş idik. Çünkü selef de bu mesele hakkında ihtilaf etmişler sonra onlardan sonra gelenler yazılmasının caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Aynı zamanda bunu yasaklayan hadislerin tevilini de açıklamış idik.

2. Mecazi ifade kullanmak caizdir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Size yazayım"* sözü yazılmasını emredeyim demektir.

3. Hastalık ve benzeri haller nübüvvete aykırı değildir. Durumun kötülüğüne de delil değildir.

"Ebu İshak İbrahim, dedi ki: Bize el-Hasan b. Bişr tahdis etti, bize Süfyan bu hadisi rivâyet etti." Yani Müslim'in arkadaşı Ebu İshak bu hadisi Süfyan b. Uyeyne'den diye bir tek kişiden rivâyet etmek hususunda Müslim ile müsavat halindedir (onunla eşittir). Böylelikle bu hadis, Ebu İshak için bir ravi ile âli bir isnad olmuştur.



٢٦/١٦- كِتَاب النَّذْرِ

26/16- ADAK KİTABI [584]

١/١- بَاب الْأَمْرِ بِقَضَاءِ النَّذْرِ

1/1- ADAĞIN YERİNE GETİRİLMESİNİ EMİR BABI

٤٢١١-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ اسْتَفْتَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي نَذْرٍ كَانَ عَلَى أُمِّهِ تُوُفِّيَتْ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاقْضِهِ عَنْهَا

4211-1/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî ve Muhammed b. Rumh el-Muhâcir tahdis edip, dedi ki: Bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Sa'd b. Ubâde annesinin üzerine borç olan ve onu yerine getiremeden vefat eden annesinin bir adağı hakkında fetvâ sordu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu annenin yerine sen yerine getir"* buyurdu. [585]

٤٢١٢-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ بَكْرِ بْنِ وَائِلٍ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ اللَّيْثِ وَمَعْنَى حَدِيثِهِ

---

584 Yazma nüshada Adaklar ve Yeminler şeklindedir.

585 Buhari, 2761, 6698, 6959; Ebu Davud, 3307; Tirmizi, 1546; Nesai, 3661, 3662, 3664, 3665, 3826, 3827, 3828; İbn Mace, 2132; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5835

4212-.../2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip, dedi ki: Ben Mâlik'e okudum. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve İshak b. İbrahim de İbn Uyeyne'den tahdis etti (H.) Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi bize Ma'mer haber verdi (H.) Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o Bekr b. Vâil'den rivâyet etti, hepsi Hadesân'den Leys'in isnadı ile ve onun hadisi rivâyet ettiği manada rivâyet etti. [586]

Şerh

(4211-4212 numaralı hadisler)

"Sa'd b. Ubâde annesinin borcu olan ve yerine getirmeden önce vefat ettiği bir adağı hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den fetvâ sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Onun adağını onun yerine sen getir" buyurdu.*

Müslümanlar adakta bulunmanın sahih olduğu ve eğer adak ile yerine getirilmesi adanan husus bir itaat ise gereğini yerine getirmenin vacip olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Şayet masiyet olan bir hususu yahut da pazara girmek gibi mübah olan bir hususu adayacak olursa böyle bir adak olmaz ve bize (Şafii mezhebine) göre bunun için keffaret gerekmez. İlim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demiştir. Ahmed ve bir grup ilim adamı ise bundan dolayı yemin keffareti gerekir demişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O adağı onun yerine sen getir"* buyurması ölen kimsenin yerine getirmesi gereken (vacip) hakların yerine getirilmesi gerektiğine bir delildir. Mali hakların yerine getirilmesi hususu üzerinde icma vardır. Bedeni haklarda ise daha önce bu kitabın çeşitli yerlerinde açıklandığı üzere görüş ayrılığı bulunmaktadır. Ayrıca Şafii ile bir kesimin kanaatine göre ölü hakkında vacip (farz) olan zekât, keffaret ve adak gibi mali hakların yerine getirilmesi icap eder. İster bunları vasiyet etmiş olsun, ister etmemiş olsun, insanlara olan borç gibi. Malik, Ebu Hanife ve mezheplerine mensup ilim adamları ise bunları vasiyet etmesi hali dışında bunların hiçbirisini yerine getirmek gerekmemektedir. Maliki mezhebi âlimleri ise eğer vasiyet etmemiş ise zekât hususunda görüş ayrılıkları vardır demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyâz, dedi ki: İlim adamları Sa'd'ın annesinin burada sözü geçen adağının ne olduğu hususunda farklı kanaatlere sahiptir. Bunun mutlak bir

586 4211 numaralı hadisin kaynakları

adak olduğu söylendiği gibi bir oruç olduğu, bir köle azad etmek olduğu, bir sadaka vermek olduğu dahi söylenmiştir. Her bir görüşün sahibi, Sa'd'ın annesi olayı hakkında gelmiş çeşitli hadisleri delil göstermişlerdir. Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Bununla birlikte adağının bu hadislerde sözü geçenlerden farklı olması ihtimali de vardır. Daha güçlü görülen bu adağın ya mal ile ilgili ya da müphem (belirsiz) bir adak olduğudur. Bunu ise Dârâkutni'nin rivâyet ettiği Malik yoluyla gelen hadis-i şerifdir. Bu hadise göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Annen adına su dağıt"* buyurmuştur. Onun adına oruç tutma ile ilgili hadisleri bu sanat erbabı olan kimseler senedinde ve metninde ravilerinin ihtilafı ve çokça muzdarip olması dolayısı ile illetli kabul etmişlerdir.

"Onun adına köle azad edeyim mi?" rivâyetini nakledenlerin bu rivâyeti de uygun bir rivâyettir. Çünkü köleyi hürriyetine kavuşturmak da mal ile ilgili bir adaktır. Bununla beraber onun köle hürriyetine kavuşturmak yükümlülüğünün olduğuna dair kesin bir ifade taşımamaktadır. Allah en iyi bilendir.

Şunu bilelim ki, hem bizim mezhebimizin hem cumhurun görüşüne göre mirasçı kimsenin eğer mâli bir adak değil ise ölü üzerine vacip olan adağı yerine getirmek zorunda değildir. Yine adağın mâli bir adak olmakla birlikte geriye terikesi yoksa da yükümlü değildir. Ama bunu yerine getirmesi onun için müstehap olur.

Zahiri mezhep âlimleri ise Sa'd (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bu hadis dolayısı ile onu yerine getirmesi gerekir. Bizim delilimiz mirasçı olan kimsenin böyle bir yükümlülüğü üzerine almadığından dolayı bunun bağlayıcı olmayacağıdır. Diğer taraftan Sa'd'ın hadisi onun bu adağı annesinin terikesinden yerine getirdiği yahut da kendisinin bir teberru (bağış) olmak üzere bunu ifa ettiği anlamına gelme ihtimali de vardır. Diğer taraftan hadis-i şerifte onun bunu yerine getirmek ile yükümlü tutulduğunu ortaya koyan açık bir ifade de bulunmamaktadır. Allah en iyi bilendir.

٢/٢- بَاب النَّهْيِ عَنْ النَّذْرِ وَأَنَّهُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا

2/2- ADAĞIN YASAKLANMASI VE ONUN (TAKDİR OLUNMUŞ) HİÇBİR ŞEYİ GERİ ÇEVİRMEDİĞİ BABI

٤٢١٣-٢/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا يَنْهَانَا عَنْ النَّذْرِ وَيَقُولُ إِنَّهُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنْ الشَّحِيحِ

4213-2/1- Bana Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim de tahdis etti. İshak, bize Cerir, Mansur'dan haber verdi derken, Zuheyr, tahdis etti, dedi. Mansur, Abdullah b. Murre'den, o Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize adakta bulunmayı yasaklamaya koyuldu ve: *"Şüphesiz ki o hiçbir şeyi geri çevirmez. Onunla ancak cimri olan kimseden bir şeyler çıkartılır"* buyurdu. [587]

٤٢١٤-٣/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ النَّذْرُ لَا يُقَدِّمُ شَيْئًا وَلَا يُؤَخِّرُهُ وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنْ الْبَخِيلِ

4214-3/2- Bize Muhammed b. Yahya tahdis etti... İbn Ömer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Adakta bulunmak ne bir şeyi öne geçirir ne de onu erteler. Onunla ancak cimri olandan bir şeyler çıkartılır."*[588]

٤٢١٥-٤/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ النَّذْرِ وَقَالَ إِنَّهُ لَا يَأْتِي بِخَيْرٍ وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنْ الْبَخِيلِ

4215-4/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Hunder, Şu'be'den tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Mansur'dan tahdis etti. O Abdullah b. Murre'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den adak yapmayı yasakladığını ve: *"O bir hayrı ayrıca getirmez, onunla ancak cimri olan kimseden bir şeyler çıkartılır"* buyurduğunu rivâyet etti. [589]

٤٢١٦-.../٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ جَرِيرٍ

587 Buhari, 6608, 6693; Ebu Davud, 3287; Nesai, 3810, 3811, 3812; İbn Mace, 2122; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7287

588 4213 numaralı hadisin kaynakları

589 4213 numaralı hadisin kaynakları

4216-.../4- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, bize Mufaddal tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrahman, Süfyan'dan tahdis etti. (Mufaddalla birlikte) ikisi Mansur'dan bu isnad ile Cerir'in hadisine yakın olarak rivâyet etti. [590]

٤٢١٧-٥/٥- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تَنْذِرُوا فَإِنَّ النَّذْرَ لَا يُغْنِي مِنْ الْقَدَرِ شَيْئًا وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنْ الْبَخِيلِ

4217-5/5- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Adak yapmayın. Çünkü adağın kadere karşı hiçbir faydası olmaz. Onunla ancak cimri olandan bir şeyler çıkartılır"* buyurdu. [591]

٤٢١٨-٦/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ الْعَلَاءَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى عَنْ النَّذْرِ وَقَالَ إِنَّهُ لَا يَرُدُّ مِنْ الْقَدَرِ وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنْ الْبَخِيلِ

4218-6/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip, dedi ki: el-Alâ'yı babasından diye tahdis ederken dinledim, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre adak yapmayı yasakladı ve: *"O kaderin herhangi bir hükmünü geri çevirmez. Onunla ancak cimriden bir şeyler çıkartılır"* buyurdu. [592]

٤٢١٩-٧/٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَمْرٍو وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنَّ النَّذْرَ لَا يُقَرِّبُ مِنْ ابْنِ آدَمَ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ اللَّهُ قَدَّرَهُ لَهُ وَلَكِنْ النَّذْرُ يُوَافِقُ الْقَدَرَ فَيُخْرَجُ بِذَلِكَ مِنْ الْبَخِيلِ مَا لَمْ يَكُنْ الْبَخِيلُ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَ

590 4213 numaralı hadisin kaynakları
591 Tirmizi, 1538; Nesai, 3814; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14050
592 Bunu yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14030

4219-7/7- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail -ki o İbn Cafer'dir- Amr'dan -ki o Ebu Amr'dır- tahdis etti. O Abdurrahman el-Arec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Şüphesiz adak, Allah'ın Âdemoğlu için taktir etmediği herhangi bir şeyi yakınlaştırmaz ama adak (bazen) kadere muvafık gelir ve bu yolla cimri kimsenin çıkarıp vermek istemediği herhangi bir şey cimri kişiden çıkartılmış olur."* [593]

٤٢٢٠-.../٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ وَعَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ كِلَاهُمَا عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4220-.../8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Karî- ve Abdulaziz -yani ed-Derâverdî- tahdis etti. İkisi Amr b. Ebu Amr'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti. [594]

Şerh

(4213-4220 numaralı hadisler)

(4213) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün bize adakta bulunmayı yasaklamaya başladı ve... buyurdu." Bir diğer rivâyette (4215) "İbn Ömer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den adak yapmayı yasakladığını ve: ... buyurduğunu rivâyet etti." Ebu Hureyre'den gelen rivâyete göre (4217) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *Adak yapmayın*... buyurdu." Bir diğer rivâyette (4218) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) adak yapmayı yasakladı ve... buyurdu."

El-Mâzerî, dedi ki: Adak yapmanın yasaklanmasının sebebinin adakta bulunan kişinin böylelikle onu yerine getirmekle yükümlü olması ve artık istemeyerek ve zorlanarak onu yerine getirecek bir duruma gelmesi ihtimali olabilir. Ayrıca bunun sebebinin adakta bulunması sebebi ile üstlenmiş olduğu Allah'a yakınlaştırıcı ameli istediği hususun yerini tutacak bir sûrette yerine getirmesi ve böylelikle ecrinin azalmasına sebep olması ihtimali de olabilir. Çünkü ibadetin bir özelliği de yüce Allah için katıksız yapılmasıdır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu yasağın bazı cahillerin adakta bulunmak kaderi geri çevirir ve taktir olunanın gerçekleşmesini engeller gibi bir zanna sahip olması ihtimali ile de olabilir. İşte bilmeyen bir kimsenin böyle bir inanca sa-

593 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 13949
594 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13949

hip olması korkusu ile adak yapmayı yasaklamıştır. Hadisin anlatımı da bunu desteklemektedir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Çünkü o bir hayır getirmez"* ibaresi ise geri kalan rivâyetlerde açıkladığı gibi kaderden olan herhangi bir şeyi geri çevirmez demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onunla cimri olandan bir şeyler çıkartılır"* buyruğu da şu demektir: Böyle bir kişi Allah'a yakınlaştırıcı bu ameli kendiliğinden katıksız bir tatavvu (nafile) olarak yapmaz. Aksine bunu mesela bir hastanın şifa bulması ve buna benzer adağın kendisine bağlı olarak yaptığı hususun gerçekleşmesi karşılığında yapar.

"Nezere: adadı" fiilinin muzarisini teşkil eden "yenzuru" fiilinde zel harfi kesreli olarak da (yenziru diye) kullanılabilir. Bunlar iki ayrı söyleyiştir.

٣/٣- بَاب لَا وَفَاءَ لِنَذْرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ الْعَبْدُ

3/3- ALLAH'A MASİYET HUSUSUNDA YAPILAN BİR ADAĞIN DA KULUN MALİK OLMADIĞI HUSUSLARDAKİ ADAĞIN DA YERİNE GETİRİLMESİ SÖZKONUSU DEĞİLDİR BABI

٤٢٢١-١/٨- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ كَانَتْ ثَقِيفُ حُلَفَاءَ لِبَنِي عُقَيْلٍ فَأَسَرَتْ ثَقِيفُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَسَرَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ رَجُلًا مِنْ بَنِي عُقَيْلٍ وَأَصَابُوا مَعَهُ الْعَضْبَاءَ فَأَتَى عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِي الْوَثَاقِ قَالَ يَا مُحَمَّدُ فَأَتَاهُ فَقَالَ مَا شَأْنُكَ فَقَالَ بِمَ أَخَذْتَنِي وَبِمَ أَخَذْتَ سَابِقَةَ الْحَاجِّ فَقَالَ إِعْظَامًا لِذَلِكَ أَخَذْتُكَ بِجَرِيرَةِ حُلَفَائِكَ ثَقِيفَ ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ فَنَادَاهُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَحِيمًا رَقِيقًا فَرَجَعَ إِلَيْهِ فَقَالَ مَا شَأْنُكَ قَالَ إِنِّي مُسْلِمٌ قَالَ لَوْ قُلْتَهَا وَأَنْتَ تَمْلِكُ أَمْرَكَ أَفْلَحْتَ كُلَّ الْفَلَاحِ ثُمَّ انْصَرَفَ فَنَادَاهُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ فَأَتَاهُ فَقَالَ مَا شَأْنُكَ قَالَ إِنِّي جَائِعٌ فَأَطْعِمْنِي وَظَمْآنُ فَأَسْقِنِي قَالَ هَذِهِ حَاجَتُكَ فَفُدِيَ بِالرَّجُلَيْنِ قَالَ وَأُسِرَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَأُصِيبَتِ الْعَضْبَاءُ فَكَانَتْ

الْمَرْأَةُ فِي الْوَثَاقِ وَكَانَ الْقَوْمُ يُرِيحُونَ نَعَمَهُمْ بَيْنَ يَدَيْ بُيُوتِهِمْ فَانْفَلَتَتْ ذَاتَ لَيْلَةٍ
مِنَ الْوَثَاقِ فَأَتَتِ الْإِبِلَ فَجَعَلَتْ إِذَا دَنَتْ مِنَ الْبَعِيرِ رَغَا فَتَتْرُكُهُ حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى
الْعَضْبَاءِ فَلَمْ تَرْغُ قَالَ وَنَاقَةٌ مُنَوَّقَةٌ فَقَعَدَتْ فِي عَجُزِهَا ثُمَّ زَجَرَتْهَا فَانْطَلَقَتْ
وَنَذِرُوا بِهَا فَطَلَبُوهَا فَأَعْجَزَتْهُمْ قَالَ وَنَذَرَتْ لِلَّهِ إِنْ نَجَّاهَا اللَّهُ عَلَيْهَا لَتَنْحَرَنَّهَا فَلَمَّا
قَدِمَتِ الْمَدِينَةَ رَآهَا النَّاسُ فَقَالُوا الْعَضْبَاءُ نَاقَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ إِنَّهَا نَذَرَتْ
إِنْ نَجَّاهَا اللَّهُ عَلَيْهَا لَتَنْحَرَنَّهَا فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ
بِئْسَمَا جَزَتْهَا نَذَرَتْ لِلَّهِ إِنْ نَجَّاهَا اللَّهُ عَلَيْهَا لَتَنْحَرَنَّهَا لَا وَفَاءَ لِنَذْرٍ فِي مَعْصِيَةٍ وَلَا
فِيمَا لَا يَمْلِكُ الْعَبْدُ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ حُجْرٍ لَا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ

4221-8/1- Bana Zuheyr b. Harb ve Ali b. Hucr es-Sa'dî -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Eyyub, Ebu Kilâbe'den tahdis etti, o Ebu Muhelleb'den, o İmran b. Husayn'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Sakifliler Ukayloğulları ile antlaşmalı idiler. Sakifliler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından iki adamı esir aldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı da Ukayloğullarından bir adamı esir aldılar ve onunla birlikte de el-Adba denilen de deveyi de ganimet aldılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bağlı bulunan o esirin yanından geçti.

Esir: Ey Muhammed diye seslenince onun yanına gitti. Allah Rasûlü: *"Halin ne"* buyurdu. Adam: Beni ne diye esir aldın ve hacıları geçen (deve)yi neden aldın, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) meselenin büyüklüğünü anlatmak için: *"Ben seni senin antlaşmalıların olan Sakiflilerin işledikleri cürüm sebebi ile aldım" buyur*du. Sonra onun yanından uzaklaşıp gidince tekrar ona seslendi ve: Ey Muhammed, ey Muhammed, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) merhametli ve yumuşaktı. Tekrar onun yanına gitti ve: *"Neyin var" buyur*du. Adam: Ben bir müslümanım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer sen kendi başına buyruk iken bunu söylemiş olsaydın öyle bir kurtulurdun ki bunun ötesi olmazdı"* buyurdu. Sonra ayrılıp gitti. Adam tekrar ona seslenerek: Ey Muhammed, Ey Muhammed, dedi. Yine onun yanına dönüp: *"Neyin var"* buyurdu. Bu sefer adam: Ben gerçekten açım. Bana yemek ver, susamışım bana içecek su ver, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İhtiyacın bu mu (o karşılanacak)"* buyurdu. Sonra o iki adam karşılığında fidye olarak verildi.

(İmran b. Husayn devamla), dedi ki: (Sonraları) Ensar'dan bir kadın da esir alındı, Adba da ele geçirildi. Kadın prangaya vurulmuştu. Onu esir alanlar da evlerinin önünde develerini dinlendiriyorlardı. Bir gece kadın prangadan kurtularak develerin yanına vardı. Bir devenin yanına yaklaştı mı o deve böğürüyor o da onu bırakıyordu. Nihayet Adba'nın yanına vardı. Adba böğürmedi. Çünkü Adba uysal bir deve idi. Kadın bu devenin arkasına oturduktan sonra onu dürttü o da yola koyuldu. Adamlar onun farkına varınca derhal onu takibe koyuldular ama kadın onları aciz bıraktı (onu ele geçiremediler). Kadın da Allah için eğer Allah bu devenin üzerinde kendisini kurtarırsa Sllsh için onu boğazlayacağını adadı. Medine'ye gelip insanlar da onu görünce işte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in devesi Adba, dediler. Kadın da: Eğer Allah kendisini bu devenin üzerinde kurtarırsa onu boğazlayacağını adadığını söyledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına giderek ona bu yaptığını söyleyince Allah Rasûlü: *"Subhanallah! Onu ne kötü cezalandırmış. Eğer Allah kendisini o devenin sırtında kurtarırsa onu Allah için boğazlayacağını adamış. Hayır. Masiyet yolunda yapılan bir adağı yerine getirmek de gerekmez, kişinin sahip olmadığı bir şey hakkındaki adağı da yerine getirilmez"* buyurdu.

İbn Hucr'un rivâyetinde: *"Allah'a masiyet olan bir hususta adak olmaz"* şeklindedir. [595]

٤٢٢٢-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيِّ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَفِي حَدِيثِ حَمَّادٍ قَالَ كَانَتْ الْعَضْبَاءُ لِرَجُلٍ مِنْ بَنِي عُقَيْلٍ وَكَانَتْ مِنْ سَوَابِقِ الْحَاجِّ وَفِي حَدِيثِهِ أَيْضًا فَأَتَتْ عَلَى نَاقَةٍ ذَلُولٍ مُجَرَّسَةٍ وَفِي حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ وَهِيَ نَاقَةٌ مُدَرَّبَةٌ

4222-.../2- Bana Ebu Rabi' el-Atekî de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer de Abdülvehhab es-Sakafî'den tahdis etti. İkisi Eyyub'dan bu isnad ile hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. Bu hadisin rivâyetinde Hammâd, dedi ki: Adba Ukayloğullarından bir adama ait idi. Kendisi hacıları geçen develerden birisi idi. Yine onun hadisi rivâyetinde: Uysal ve iyice eğitilmiş bir deveye yaklaştı denilmektedir. Sakafî'nin hadisi rivâyetinde ise: O oldukça eğitimli bir dişi deve idi denilmiştir. [596]

595 Ebu Davud, 3316, Tuhfetu'l-Eşrâf, 10884

596 4221 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4221) "Ebu'l-Muhelleb" mim harfi ötreli he ve şeddeli lam fethalıdır. Adı Abdurrahman b. Amr'dır. Muaviye b. Amr olduğu Amr b. Muaviye olduğu, en-Nadr b. Amr el-Harami el-Basri olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

"Hacıları geçen" sözü ile kastettiği devesi el-Adba'dır. Hacc kitabında el-Adba, el-Kasba ve el-Ceda'nın üç ayrı deve mi yoksa tek bir deve mi olduğuna dair açıklamalar geçmiş idi.

"Seni senin antlaşmalıların suçu sebebi ile aldım" Yani onların işledikleri cinayetten ötürü tuttum.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ben müslümanım demesi üzerine esire söylediği: *"Eğer sen kendi başına buyruk iken bu sözü söylemiş olsaydın daha ötesi olmayan bir şekilde kurtulurdun"* sözünden itibaren "o iki adam karşılığında fidye olarak verildi" sözleri şu demektir: Eğer sen kendi başına buyruk iken esir olmadan önce Müslüman olmayı sağlayan sözü söylemiş olsaydın en ileri bir derecede kurtuluşa ererdin. Çünkü eğer esir olmadan önce Müslüman olmuş olsaydın senin esir alınman caiz olmaz ve İslam sayesinde kurtuluşa erer, esir olmaktan esenliğe kavuşurdun. Malın da ganimet alınmazdı. Ama esir alındıktan sonra Müslüman olmuş isen bu durumda senin öldürülme şıkkının seçilmesi ortadan kalkar ve geriye köleleştirilmen, karşılıksız serbest bırakılman ya da fidye karşılığında bırakılman şıklarından birisini seçmek kalır.

Bu hadiste fidye karşılığında esiri bırakmanın caiz olduğu, esirin İslam'a girmesinin ganimet alanların ondaki hakkını -esir olmadan önce Müslüman olması halinin aksine- ortadan kaldırmadığını ifade etmektedir.

Bu hadis-i şerifte Müslüman olup, fidye karşılığı serbest bırakılınca küfür diyarına geri döndüğüne dair bir açıklama yoktur. Eğer aşiretinin güçlü olması ya da buna benzer bir sebepten ötürü dinini açığa vurabilecek halde iken küfür diyarına geri döndüğü sabit olsa dahi bu onun için haram olmazdı. Dolayısı ile hadiste açıklanması zor bir taraf bulunmamaktadır. El-Mâzerî bunun açıklanmasının zor olduğunu görerek: Müslüman bir kimse nasıl olur da küfür diyarına geri gönderilir demiştir. Ama bunu müşkil (açıklanması zor) görmek belirttiğim husus sebebi ile geçersizdir ve kabul edilemez.

"Ensar'dan bir kadın da esir alındı." Bu kadın Ebu Zer (radıyallâhu anh)'ın hanımı idi.

"Allah'a masiyet olan bir adağı da kulun sahip olmadığı hususlardaki adağı da yerine getirmek gerekmez." Diğer rivâyette ise *"Allah'a masiyet olan hususda adak yoktur"* denilmektedir. Bu ifadeler içki içmek ve buna benzer masiyet olan bir işi adayan bir kimsenin bu adağının akit olarak gerçekleşmeyip bâtıl olacağına ve ayrıca yemin kefareti olsun başka bir yükümlülük olsun sözkonusu olmadığına delildir. Malik, Şafii, Ebu Hanife, Davud ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Ahmed ise böyle bir durumda İmran b. Husayn (radıyallâhu anh) ile Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Masiyet olan bir hususta adak yoktur. Onun kefareti ise bir yemin kefaretidir"*diye rivâyet edilen hadis gereğince bir yemin kefareti gerekir demiştir. Cumhur ise bu bölümde sözü edilen İmran b. Husayn'ın hadisini delil göstermiştir.

Böyle bir adağın kefaretinin bir yemin kefareti olduğunu ifade eden hadis-i şerif ise muhaddislerin ittifakı ile zayıftır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kulun mülkiyetinde olmayan hususta da..."* buyruğuna gelince bu bir kimsenin adağı kendisi mülkiyetinde olmayan muayyen bir şeye bağlı olarak yapması halinde yorumlanır. Mesela: Allah benim bu hastama şifa verecek olursa filanın kölesini azad etmek yahut onun elbisesini sadaka vermek yahut onun evini ve benzeri bir malını tasadduk etmek boynumun borcu olsun demesi sûreti ile olur. Ama mülkiyetinde olmayan herhangi bir şeyi kendi üzerine borç olarak adayacak olursa onun bu adağı sahih olur. Mesela: Allah, benim bu hastama şifa verecek olursa bir köleyi azad etmek boynuma borç olsun demesi ile birlikte bu halde iken herhangi bir köleye de onun değerine de sahip bulunmaması halinde de adağı sahihtir. Eğer o hastası şifa bulursa artık bir köle azad etmek onun için bir borç olarak sabit olur.

(4222) "Uysal ve iyice eğitilmiş bir dişi deve idi" ifadesi bir diğer rivâyette de "eğitilmiş bir dişi deve" ifadesine gelince; mim harfi ötreli, cim ve şeddeli re fethalı olarak "mucerrese" dal harfi ve be harfi fethalı olarak "muderrebe" ile "munevveka (uysal)" ve zelul (uysal) hepsi aynı anlamda farklı lafızlardır.

Hadis-i şerifte kadının eğer dar-ı harbten dar-ı islama hicret etmek, kendisi ile fuhuş yapmak isteyenden kaçmak ve buna benzer hallerde zorunlu olan bir seferde kocasız, mahremsiz ve onların dışında herhangi bir kişi yanında bulunmaksızın tek başına yolculuk yapmasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Kadının tek başına yolculuk yapmasının yasak oluşu zaruretin dışındaki haller dışında yorumlanmaktadır.

Ayrıca bu hadis-i şerifte Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin şu kanaatinin lehine de delil bulunmaktadır: Kâfirler müslümana ait bir malı ganimet alacak olurlarsa onu mülk edinmiş olmazlar. Ebu Hanife ve başkaları ise o malı dar-ı harbe götürmeleri halinde onu mülk edinirler demişlerdir.

Şafii ve ona uygun kanaat belirtenlerin delili bu hadis-i şerifdir. Bunun neresinin buna delalet ettiği de gayet açıktır. Allah en iyi bilendir.

٤/٤- بَاب مَنْ نَذَرَ أَنْ يَمْشِيَ إِلَى الْكَعْبَةِ

4/4- KÂBE'YE YÜRÜYEREK GİTMEYİ ADAYAN KİMSE BABI

٤٢٢٣-٩/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ حَدَّثَنِي ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى شَيْخًا يُهَادَى بَيْنَ ابْنَيْهِ فَقَالَ مَا بَالُ هَذَا قَالُوا نَذَرَ أَنْ يَمْشِيَ قَالَ إِنَّ اللهَ عَنْ تَعْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ لَغَنِيٌّ وَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ

4223-9/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî de tahdis etti, bize Yezid b. Zurey', Humeyd'den haber verdi, o Sabit'den, o Enes'den rivâyet etti (H.) Bize İbn Ebu Ömer de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye el-Fezârî tahdis etti, bize Humeyd tahdis etti, bize Sabit'in Enes'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki oğlu arasında onlara tutunup yaslanarak götürülen yaşlıca bir adam gördü ve: *"Bunun bu hali ne" buyur*du. Ona: Yürüyerek gitmeyi adadı, dediler. Allah Rasûlü: *"Şüphesiz Allah bu kimsenin kendisine bu şekilde azap etmesine muhtaç değildir"* buyurdu ve ona binmesini emretti. [597]

٤٢٢٤-١٠/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَمْرٍو وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَدْرَكَ شَيْخًا يَمْشِي بَيْنَ ابْنَيْهِ يَتَوَكَّأُ عَلَيْهِمَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا شَأْنُ هَذَا قَالَ ابْنَاهُ يَا رَسُولَ اللهِ كَانَ عَلَيْهِ نَذْرٌ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ ارْكَبْ أَيُّهَا الشَّيْخُ فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنْكَ وَعَنْ نَذْرِكَ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ وَابْنِ حُجْرٍ

597 Buhari, 1865, 6701 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 3301; Tirmizi, 1537; Nesai, 3861, 3862; Tuhfetu'l-Eşrâf, 392

4224-10/2- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- Amr'dan -ki o b. Ebu Amr'dır- tahdis etti. O Abdurrahman el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki oğlu arasında onlara dayanarak yürüyen yaşlı bir adama yetişti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunun hali ne böyle" buyur*du. Oğulları: Ey Allah'ın Rasûlü! Bunun bir adak borcu var, dediler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey yaşlı adam! Bin. Çünkü şüphesiz Allah'ın sana da senin adağına da ihtiyacı yoktur" buyur*du. Lafız Kuteybe ve İbn Hucr'a aittir. [598]

٤٢٢٥-.../٣- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4225-.../3- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Abdulaziz -yani ed-Derâverdî- Amr b. Amr'dan bu isnad ile aynısını tahdis etti. [599]

Şerh

(4223-4225 numaralı hadisler)

(4223) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki oğlu arasında onlara yaslanarak yürüyen yaşlı bir adam gördü..." Bir diğer rivâyette (4224) "İki oğlu arasında onlara yaslanarak yürüyen" denilmektedir ki bu da bir önceki hadiste geçen "onlara dayanarak aralarında yürüyen" anlamındaki "yuhâda" lafzı ile aynı anlamdadır.

٤٢٢٦-١١/٤- وَحَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ يَحْيَى بْنِ صَالِحٍ الْمِصْرِيُّ حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ يَعْنِي ابْنَ فَضَالَةَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّهُ قَالَ نَذَرَتْ أُخْتِي أَنْ تَمْشِيَ إِلَى بَيْتِ اللهِ حَافِيَةً فَأَمَرَتْنِي أَنْ أَسْتَفْتِيَ لَهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ فَاسْتَفْتَيْتُهُ فَقَالَ لِتَمْشِ وَلْتَرْكَبْ

4226-11/4- Bize Zekeriyya b. Yahya b. Salih el-Mısrî de tahdis etti, bize el-Mufaddal -yani b. Fedâle- tahdis etti, bana Abdullah b. Ayyaş, Yezid b. Ebu Habib'den tahdis etti, o Ebu'l-Hayr'den, o Ukbe b. Âmir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Kızkardeşim yalın ayak Beytullah'a yürüyerek gitmeyi adadı. Bana kendisi adına Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den fetvâ sormamı istedi. Ben de ondan fetvâ sorunca o: *"Hem yürüsün hem binsin"* buyurdu. [600]

598 İbn Mace, 2135; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13948
599 4224 numaralı hadisin kaynakları
600 Buhari, 1866; Ebu Davud, 3299; Nesai, 3823; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9957

٤٢٢٧-١٢/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا الْخَيْرِ حَدَّثَهُ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ نَذَرَتْ أُخْتِي فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُفَضَّلٍ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ حَافِيَةً وَزَادَ وَكَانَ أَبُو الْخَيْرِ لَا يُفَارِقُ عُقْبَةَ

4227-12/5- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... Yezid b. Ebu Habib'in haber verdiğine göre Ebu'l-Hayr kendisine Ukbe b. Âmir kendisine el-Cuheni'den şöyle dediğini tahdis etti: Kızkardeşim adak adadı deyip Mufaddal'ın hadisinin aynısını zikretmekle birlikte hadiste "yalınayak" lafzını zikretmedi ve: Ebu'l-Hayr, Ukbe'den ayrılmazdı, ibaresini de ziyade etti. [601]

٤٢٢٨-.../٦- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ أَبِي خَلَفٍ قَالَا حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ أَخْبَرَهُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ

4228-.../6- Bunu bana Muhammed b. Hâtim ve İbn Ebu Halef de tahdis edip, dediler ki: Bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Yahya b. Eyyub'un haber verdiğine göre Yezid b. Ebu Habib kendisine haber verdi, diye bu isnad ile Abdurrezzak'ın hadisini aynen rivâyet etti. [602]

Şerh

(4226-4228 numaralı hadisler)

(4226) Ukbe b. Âmir'in rivâyet ettiği hadiste o şöyle dedi: "Kızkardeşim Allah'ın evine yalın ayak yürüyerek gitmeyi adadı... *Hem yürüsün hem binsin buyurdu.*" Bu birinci hadis yürümekten aciz olan kişi hakkında yorumlanır. Böyle bir kimse aynı zamanda binebilir ve bir kurban kesmesi gerekir.

Hadisin Ukbe'nin kızkardeşi ile alakalı kısmına gelince. Bu da yürümeye gücünün yettiği zamanda yürümesi, yürüyemeyeceği zamanlarda yahut da açıktan açığa yorgun ve bitkin düştüğü hallerde binmesi anlamındadır. Bu durumda hem binerek yol alır hem de bir kurban kesmesi gerekir.

Her iki durumda da kurban kesme gereğini sözkonusu etmemiz İmam Şafii'nin bu husustaki iki görüşünden tercih edilen kanaatidir. Bir topluluk da

601 4226 numaralı hadisin kaynakları
602 4226 numaralı hadisin kaynakları

bu kanaattedir. İkinci görüş ise kurban kesme yükümlülüğü olmayıp bunun müstehap olduğudur. Çıplak ayakla yürümeye gelince çıplak ayakla yürümek gerekmez. Aksine ayakkabı giyinebilir. Ebu Davud'un Süneni'nde Ukbe'nin kızkardeşi ile ilgili hadiste yürümekten acze düşmesi sebebi ile bindiği beyan edilmektedir. Ukbe şöyle demiştir: Kızkardeşim yürüyerek haccetmeyi adadı. Halbuki onun buna gücü yetmiyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz 'Allah'ın senin kızkardeşinin yürümesine ihtiyacı yoktur, binsin ve bir deve kurban etsin"* buyurdu.

٥/٥- بَاب فِي كَفَّارَةِ النَّذْرِ

5/5 ADAK KEFFARETİ HAKKINDA BİR BAB

٤٢٢٩-١٣/١- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَ يُونُسُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ كَعْبِ بْنِ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَال كَفَّارَةُ النَّذْرِ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ

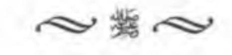
4229-13/1- Bana Harun b. Said el-Eylî, Yunus b. Abdulala ve Ahmed b. İsa da tahdis etti. Yunus: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi., diğer ikisi tahdis etti, dedi. (İbn Vehb, dedi ki) bana Amr b. el-Hâris, Kab b. Alkame'den haber verdi, o Abdurrahman b. Şumâse'den, o Ebu Hayr'den, o Ukbe b. Âmir'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Adağın kefareti yemin kefaretidir"* buyurdu. [603]

Şerh

"Adağın kefareti yemin kefaretidir." İlim adamları bununla ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Mezhep âlimlerimizin büyük çoğunluğu bunun lecac denilen tartışma ve husumet sebebi ile yapılan adak hakkında yorumlamışlardır. Bu da bir kimsenin mesela Zeyd ile konuşmayı istemiyor ise ben eğer Zeyd ile konuşacak olursam -mesela- Allah için bir hacca gitmem borcum olsun ya da başka bir adakta bulunmakla birlikte onunla konuşması halinde bir yemin kefaretinde bulunmak ile üzerine borç aldığını yerine getirmek arasında muhayyerdir. Mezhebimizde sahih olan kanaat budur.

603 Ebu Davud, 3323, 3324; Tirmizi, 1528; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9960

Malik ve pek çok kimse yahut da çoğunluk bunun bir kimsenin boynuma bir adak borç olsun demesi halinde olduğu gibi mutlak adaklar hakkında yorumlamışlardır. Ahmed ve mezhep âlimlerimizden bazıları ise bunu masiyet olan adak hakkında yorumlamışlardır. Bir kimsenin içki içmeyi adaması gibi. Hadis ashabı fukahasından bir topluluk da bunu bütün adaklar hakkında yorumlamış ve: Adak yapan kişi bütün adaklarda üzerine adıyarak aldığı şeyi yerine getirmek ile bir yemin kefaretinde bulunmak arasında muhayyerdir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.



٢٧/... - كِتَاب الْأَيْمَانِ
27/... YEMİNLER KİTABI

١/٦- بَاب النَّهْيِ عَنْ الْحَلِفِ بِغَيْرِ اللهِ تَعَالَى

1/6- YÜCE ALLAH'TAN BAŞKASI ADINA YEMİN ETMENİN YASAK OLDUĞU BABI

٤٢٣٠-١/١- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ قَالَ عُمَرُ فَوَاللهِ مَا حَلَفْتُ بِهَا مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا ذَاكِرًا وَلَا آثِرًا

4230-1/1- Bana Ebu't-Tahir, Ahmed b. Amr b. Serh de tahdis etti. Bize İbn Vehb, Yunus'dan tahdis etti. (H.) Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi. O Sâlim b. Abdullah'tan, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Ömer b. el-Hattab'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz aziz ve celil Allah size babalarınız adına yemin etmenizi yasaklamaktadır"* buyurdu.

Ömer, dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu yasakladığını işittiğimden beri ne kendi adıma ne başkası adına bu şekilde yemin etmiş değilim. [604]

٤٢٣١-٢/٢- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا

---

604 Buhari, 6647; Ebu Davud, 3250; Nesai, 3776, 3777; İbn Mace, 2094; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10518

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ عُقَيْلٍ مَا حَلَفْتُ بِهَا مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنْهَا وَلَا تَكَلَّمْتُ بِهَا وَلَمْ يَقُلْ ذَاكِرًا وَلَا آثِرًا

4231-2/2- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti, bize babam dedemden tahdis etti, bana Ukeyl b. Halid tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dediler ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi, her ikisi Hadesân'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti, ancak hadisin Ukayl'den gelen rivâyetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu yasakladığını işittiğimden beri ne bu şekilde yemin ettim ne de bunu söyledim demiş olmakla birlikte: "Ne kendi adıma ne başkası adına" dememiştir. [605]

٤٢٣٢-.../٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعَ النَّبِيُّ ﷺ عُمَرَ وَهُوَ يَحْلِفُ بِأَبِيهِ بِمِثْلِ رِوَايَةِ يُونُسَ وَمَعْمَرٍ

4232-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Hadesân'den tahdis etti, o Sâlim'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ömer'in babası adına yemin ettiğini işitti deyip hadisi Yunus ve Mamer'in rivâyeti gibi rivâyet etti. [606]

٤٢٣٣-٣/٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ أَدْرَكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فِي رَكْبٍ وَعُمَرُ يَحْلِفُ بِأَبِيهِ فَنَادَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ فَمَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ

4233-3/4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Rumh da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o Abdullah'tan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab'a bir grup binekli ile birlik-

605 4230 numaralı hadisin kaynakları
606 Buhari, 6647 -muallak olarak-; Tirmizi, 1533; Nesai, 3775; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6818

te yol alırken yetişti. Ömer (radıyallâhu anh) o esnada babası adına yemin ediyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Şunu bilin ki aziz ve Celil Allah size babalarınız adına yemin etmenizi yasaklıyor. Kim yemin edecekse ya Allah adına yemin etsin yahut sussun"* diye nida etti. [607]

٤٢٣٤-٤/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ وَابْنُ أَبِي ذِئْبٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ رَافِعٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ بِمِثْلِ هَذِهِ الْقِصَّةِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ

4234-4/5- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Yahya -ki o el-Kattân'dır- Ubeydullah'dan tahdis etti. (H.) Bana Bişr b. Hilal tahdis etti, bize Abdulvaris tahdis etti, bize Eyyub tahdis etti (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme, el-Velid b. Kesir'den tahdis etti, (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, İsmail b. Umeyye'den tahdis etti (H.) Bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Dahhak ve İbn Ebu Zi'b haber verdi (H.) Bize İshak b. İbrahim ve İbn Râfi', Abdurrezzak'dan tahdis etti, o İbn Cureyc'den rivâyet etti, bana Abdulkerim haber verdi, bunların hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu olayı aynen rivâyet etti. [608]

٤٢٣٥-.../٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلَا يَحْلِفْ إِلَّا بِاللهِ وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تَحْلِفُ بِآبَائِهَا فَقَالَ لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ

---

607 Buhari, 6108; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8289

608 Bunu yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7503, 7573, 7716, 7991, 8182, 8519, 7773 ancak İshak b. İbrahim'in rivâyetini Ebu Davud, 3249; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10555'de rivâyet etmiştir

4235-.../6- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr da tahdis etti. Yahya b. Yahya, bize İsmail haber verdi derken diğerleri tahdis etti -ki o İsmail b. Cafer'dir- o Abdullah b. Dinar'dan rivâyet ettiğine göre İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim yemin edecekse ancak Allah adına yemin etsin"* buyurdu. Kureyşliler ise babaları adına yemin ederlerdi. Bu sebeple de: *"Babalarınızın adına yemin etmeyin" buyurdu.* [609]

Şerh

(4230-4235 numaralı hadisler)

(4230) "Şüphesiz Allah sizlere babalarınızın adına yemin etmenizi yasaklamaktadır..." (daha sonra gelecek olan) bir rivâyette de (4238) "tâğûtlar adına da babalarınız adına da yemin etmeyin" buyurmaktadır.

İlim adamları der ki: Yüce Allah'tan başkası adına yemin etmenin yasaklanışındaki hikmet şudur: Yemin etmek, adı anılarak yemin edileni tazim etmeyi gerektirmektedir. Azamet ise gerçek manada yüce Allah'a özgüdür. Hiçbir şekilde başkası ona benzetilemez. Nitekim İbn Abbas'dan: "Allah adına yüz defa yemin edip günaha düşmek benim için başkası adına doğru olarak yemin etmekten daha hayırlıdır" dediği rivâyet edilmiştir. Eğer hadis Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Babası adına yemin olsun ki eğer söylediğinde sadakatla durursa iflah olur"* buyruğuna aykırıdır denilecek olursa bunun cevabı şudur: Bu söz, yemin kastı olmaksızın dilden dökülen bir sözdür. Eğer şanı yüce Allah: *"saf saf duranlara"* (Saffat, 1); *"Saçıp savuranlara"* (Zariyat, 1); *"Tûra andolsun"* (Tûr, 1); *"Yıldıza andolsun"* buyruklarında olduğu gibi yarattıklarına yemin etmiş bulunmaktadır denilecek olursa buna da şöyle cevap verilir: Yüce Allah mahlukatı arasından -şan ve şerefine dikkat çekmek maksadı ile- neye dilerse ona yemin eder.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Kendi adıma da başkası adına da yemin etmedim" sözü yani ben bu sözü kendi adıma da söylemedim, başkası adına da yemin etmedim demektir.

Bu hadis-i şerifte yüce Allah'ın adına ve bütün sıfatlarına yemin etmenin mübah olduğu anlaşılmaktadır. Bu üzerinde icma edilmiş bir husustur. Aynı zamanda bu hadis, şanı yüce Allah'ın isim ve sıfatlarından başkası ile yemin etmeyi yasaklamayı ihtiva etmektedir. Bu şekilde bir yemin bizim mezhep âlimlerimize göre haram değil mekruhtur.

609 Buhari, 3836; Nesai, 3773; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7125

٢/٧- بَاب مَنْ حَلَفَ بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ

2/7- LAT VE UZZA ADINA YEMİN EDEN BİR KİMSE "LA İLAHE İLLALLAH" DEYİVERSİN BABI

٤٢٣٦-٥/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلِفِهِ بِاللَّاتِ فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَ أُقَامِرْكَ فَلْيَتَصَدَّقْ

4236-5/1- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb, Yunus'dan haber verdi (H.) Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bana İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'ın haber verdiğine göre Ebu Hureyre, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden kim yemin edip de yemin ederken Lat adına derse La İlahe İllallah deyiversin. Kim de arkadaşına: Gel seninle kumar oynayalım derse, sadaka versin"* buyurdu. [610]

٤٢٣٧-.../٢- وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَحَدِيثُ مَعْمَرٍ مِثْلُ حَدِيثِ يُونُسَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَلْيَتَصَدَّقْ بِشَيْءٍ وَفِي حَدِيثِ الْأَوْزَاعِيِّ مَنْ حَلَفَ بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى قَالَ أَبُو الْحُسَيْنِ مُسْلِمٌ هَذَا الْحَرْفُ يَعْنِي قَوْلَهُ تَعَالَى أُقَامِرْكَ فَلْيَتَصَدَّقْ لَا يَرْوِيهِ أَحَدٌ غَيْرُ الزُّهْرِيِّ قَالَ وَلِلزُّهْرِيِّ نَحْوٌ مِنْ تِسْعِينَ حَدِيثًا يَرْوِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ لَا يُشَارِكُهُ فِيهِ أَحَدٌ بِأَسَانِيدَ جِيَادٍ

4237-.../2- Bana Suveyd b. Said de tahdis etti, bize Velid b. Müslim, Evzâî'den tahdis etti, (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dediler ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer haber verdi,

610 Buhari, 4860, 6107, 6301, 6650; Ebu Davud, 3247; Tirmizi, 1545; Nesai, 3784; İbn Mace, 2096 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12276

her ikisi Hadesân'den bu isnad ile rivâyet etti. Ma'mer'in hadisi, Yunus'un hadisi gibidir. Ancak o: *"Bir şeyler sadaka versin"* demiştir. Evzâî'nin hadisi rivâyetinde de: *"Kim Lat ve Uzza adına yemin ederse"* denilmektedir.

Ebu'l-Huseyn Müslim, dedi ki: Bu harf yani: *"Gel seninle kumar oynayalım (derse) sadaka versin"* sözünü Hadesân'den başka kimse rivâyet etmemektedir. Ayrıca Hadesân'nin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet ettiği doksana yakın hadisi vardır ki, kimse bu hadisleri onunla ortak olarak ceyyid senetlerle rivâyet etmemektedir. [611]

٤٢٣٨-٦/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ هِشَامٍ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَحْلِفُوا بِالطَّوَاغِي وَلَا بِآبَائِكُمْ

4238-6/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdulala Hişam'dan tahdis etti, o Hasan'dan, O Abdurrahman b. Semura'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Tağutlar adına da babalarınız adına da yemin etmeyin"* buyurdu. [612]

Şerh

(4236-4238 numaralı hadisler)

(4236-4237) *"Sizden kim yemin edip de yemin ederken Lat ve Uzza adına derse hemen La ilahe illallah deyiversin"* bu hadis-i şerifte derhal la ilahe illallah demeyi yemin edenin yemini ile putların sûretini tazim etmek işini işlediğinden dolayıdır. Mezhep âlimlerimiz der ki: Lat ve Uzza ve onlar dışındaki herhangi bir put adına yemin eden yahut: Bunu yaparsam ben yahudi olayım yahut hristiyan olayım ya da İslam'dan çıkayım yahut Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den uzak kalayım ya da buna benzer bir söz söyleyecek olursa bu yemin olmaz. Aksine ona yüce Allah'tan mağfiret dilemesi ve la ilahe illallah demesi gerekir. Onun için ayrıca kefaret gerekmez., dediğini yapıp yapmaması arasında da bir fark yoktur. Şafii, Malik ve ilim adamlarının çoğunluğunun kanaati budur. Ebu Hanife ise şöyle demektedir: Bütün bu hususlarda kefaret gerekir. "Ben bidatçi olayım" yahut "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den uzak kalayım" ya da: Yahudilik adına yemin ederim" demesi hali müstesnadır. Ebu Hanife bu görüşüne yüce Allah'ın: Zıhar yapan kimseye

611 4236 numaralı hadisin kaynakları
612 Nesai, 3783; İbn Mace, 2095; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9697

kefarette bulunmayı farz kılmasını delil göstermiştir. Çünkü bu münker ve yalan bir sözdür. Bu gibi hususlara yemin etmek de münker ve yalandır.

Mezhep âlimlerimiz ve cumhur ise bu hadisin zahirini delil göstermişlerdir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle yemin eden birisine sadece la ilahe illallah demesini emir buyurmuş ve kefareti sözkonusu etmemiştir. Diğer taraftan aslolan bu hususta şer'i hüküm sabit oluncaya kadar kefaretin sözkonusu olmamasıdır. Hanefi âlimlerinin zıhara kıyas yapmaları ise onların istisna ettikleri bu hususlar ile çürütülür. Allah en iyi bilendir.

"Kim arkadaşına, gel seninle kumar oynayalım derse sadaka versin" buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Sadaka vermesini emretmesi böyle bir masiyeti söylemek sebebi ile kazandığı günahına kefaret olması içindir. Hattâbî, dedi ki: Yani kumar oynarken bahiste koymayı sözkonusu ettiği bir miktarı sadaka olarak versin. Ama muhakkiklerin kabul ettikleri ve hadisin zahirinden anlaşılan doğru hüküm, özel olarak böyle bir miktarın tahsis edilemeyeceğidir. Aksine kendisine sadaka denilebilecek kolayına gelen bir miktarı sadaka olarak verir. Bunu Müslim'in rivâyet ettiği: *"Bir şeyler tasadduk etsin"* rivâyeti de desteklemektedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu hadis-i şerifte cumhurun şu görüşünün lehine bir deill bulunmaktadır: Masiyet işlemeye dair verilen karar eğer kalpte yer edecek olursa onun aleyhine yazılan bir günah olur. Halbuki kalpte yer etmeden gelip geçiveren masiyet isteği böyle değildir. Mesele açık bir şekilde kitabın baş taraflarında geçmiş bulunmaktadır.

(4238) *"Tağutlarla da babalarınız adına da yemin etmeyin"* bu hadis-i şerif de Lat ve Uzza adına yemin etmeyi yasaklayan önceki hadis gibidir. Dil bilginleri ve garibul hadis âlimleri der ki: (Hadiste geçen lafzı ile) tavâri (tağutlar) putlar demektir. Tekili "tâgiye" diye gelir. İşte bu Devslilerin tağiyesi (putu)dur sözü de buradan gelmektedir ki, onların putları ve mabutları anlamındadır. Kâfirlerin ona ibadet etmesi sebebi ile tuğyan ederek haddi aşmalarından ötürü mastar kelime ona ad olmuştur. Çünkü onların tuğyan edip, kâfir olmalarının sebebi odur. Esasen tazim veya başka bir hususta sınırı aşan her bir kimse tuğyan etmiş olur. Buna göre tuğyan, sınırı aşmak demektir. Yüce Allah'ın: *"Su haddini aşınca"* (Hâkka, 11) buyurmaktadır ki, sınırını aşıp geçince demektir.

Burada "tavâğît (tağutlar)" ile kâfirlerden tuğyan edip şer ve kötülükte alışılan miktarı aşan kimselerin -ki bunlar onların büyükleri ve ileri gelenleridir- kastedilmiş olması da mümkündür denilmiştir.

Bu hadis-i şerif Müslim'den başka kaynaklarda: *"Tağutlarla yemin etmeyin"* şeklinde rivâyet edilmiştir ki bu da put demek olan "tağut"un çoğuludur. Tağut şeytan hakkında da kullanılır. Tağut lafzı hem tekil hem çoğul hem müzekker hem müennes olabilir. Nitekim yüce Allah: *"Tağuta ibadet etmekten uzak duranlar"* (Zümer, 17); *"Onlar kendisini inkar etmekle emrolundukları tağutun hükmüne başvurmak isterler"* (Nisa, 60) buyurmaktadır.

٣/٨- بَاب نَدْبِ مَنْ حَلَفَ يَمِينًا فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا أَنْ يَأْتِيَ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَيُكَفِّرُ عَنْ يَمِينِهِ

3/8- BİR HUSUSA YEMİN EDİP DE BAŞKASININ ONDAN HAYIRLI OLDUĞUNU GÖREN KİMSENİN HAYIRLI OLANI YAPIP YEMİNİNİN KEFFARETİNDE BULUNMASININ TEŞVİK EDİLDİĞİ BABI

٤٢٣٩-٧/١- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ وَاللَّفْظُ لِخَلَفٍ قَالُوا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحْمِلُهُ فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ وَمَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ قَالَ فَلَبِثْنَا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أُتِيَ بِإِبِلٍ فَأَمَرَ لَنَا بِثَلَاثِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى فَلَمَّا انْطَلَقْنَا قُلْنَا أَوْ قَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ لَا يُبَارِكُ اللَّهُ لَنَا أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا ثُمَّ حَمَلَنَا فَأَتَوْهُ فَأَخْبَرُوهُ فَقَالَ مَا أَنَا حَمَلْتُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَمَلَكُمْ وَإِنِّي وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ ثُمَّ أَرَى خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا كَفَّرْتُ عَنْ يَمِينِي وَأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ

4239-7/1- Bize Halef b. Hişam, Kuteybe b. Said ve Yahya b. Habib el-Hârisî -lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Gaylân b. Cerir'den tahdis etti. O Ebu Burde'den, o Ebu Musa el-Eş'arî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Eş'arîlerden bir grup ile birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna bize bizi taşıyacak binek vermesi için gittim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a yemin ederim size sizi taşıyacak binek vermeyeceğim. Esasen benim yanımda size verecek bineğim de yok"* buyurdu.

(Ebu Musa), dedi ki: Allah'ın dilediği kadar bir süre öylece kaldık. Sonra bir sürü deve getirildi. O da bize beyaz hörgüçlü üç deve verilmesini emir

buyurdu. Ayrılıp gittiğimizde biz -ya da bazımız diğerine-: Allah bize bereket ihsan buyurmaz. Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bizi taşıyacak deve istemek üzere gittik, O da bizi taşıyacak deve vermeyeceğine yemin ettikten sonra bize taşıyacak deve verdi, dedik. Sonra ona gidip (bunu) haber verdiler. Bunun üzerine O da: *"Size yükünüzü taşıyacak bu develeri ben vermedim. Ama Allah size bunları size ihsan etti. Bana gelince; Allah'a yemin olsun ki -inşallah- herhangi bir hususa yemin ettikten sonra ondan daha hayırlı olanını görecek olursam, mutlaka yeminimin keffaretini verir ve hayırlı olanını yaparım"* buyurdu. [613]

٤٢٤٠-٨/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ أَرْسَلَنِي أَصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَسْأَلُهُ لَهُمُ الْحُمْلَانَ إِذْ هُمْ مَعَهُ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهِيَ غَزْوَةُ تَبُوكَ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ أَصْحَابِي أَرْسَلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ وَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضْبَانُ وَلَا أَشْعُرُ فَرَجَعْتُ حَزِينًا مِنْ مَنْعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمِنْ مَخَافَةِ أَنْ يَكُونَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ عَلَيَّ فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمُ الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ أَلْبَثْ إِلَّا سُوَيْعَةً إِذْ سَمِعْتُ بِلَالًا يُنَادِي أَيْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ فَأَجَبْتُهُ فَقَالَ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَدْعُوكَ فَلَمَّا أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ خُذْ هَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ وَهَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ وَهَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ لِسِتَّةِ أَبْعِرَةٍ ابْتَاعَهُنَّ حِينَئِذٍ مِنْ سَعْدٍ فَانْطَلِقْ بِهِنَّ إِلَى أَصْحَابِكَ فَقُلْ إِنَّ اللَّهَ أَوْ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ فَارْكَبُوهُنَّ قَالَ أَبُو مُوسَى فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي بِهِنَّ فَقُلْتُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَا أَدَعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِي بَعْضُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ سَأَلْتُهُ لَكُمْ وَمَنْعَهُ فِي أَوَّلِ مَرَّةٍ ثُمَّ إِعْطَاءَهُ إِيَّايَ بَعْدَ ذَلِكَ لَا تَظُنُّوا أَنِّي حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا لَمْ يَقُلْهُ فَقَالُوا لِي وَاللَّهِ إِنَّكَ عِنْدَنَا لَمُصَدَّقٌ وَلَنَفْعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ فَانْطَلَقَ أَبُو مُوسَى بِنَفَرٍ مِنْهُمْ حَتَّى أَتَوْا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَنْعَهُ إِيَّاهُمْ ثُمَّ إِعْطَاءَهُمْ بَعْدُ فَحَدَّثُوهُمْ بِمَا حَدَّثَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى سَوَاءً

613 Buhari, 6623, 6718; Ebu Davud, 3276 -muhtasar olarak-; Nesai, 3789; İbn Mace, 2107; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9122

4240-8/2- Bize Abdullah b. Berrad el-Eş'arî ve Muhammed b. el-Alâ el-Hemdânî -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu Üsâme, Bureyd'den haber verdi, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Arkadaşlarım beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yüklerini taşıyacak binek isteyeyim diye gönderdiler. Ashabının onunla birlikte Tebük gazvesi diye bilinen zorluk ordusunda (hazırlıklarını yapmakla) onunla birlikte (meşgul) olduklarını gördüm. Ey Allah'ın Nebisi! Arkadaşlarım beni sana kendilerini taşımak için binek vermen üzere gönderdiler, dedim. O: *"Allah'a yemin ederim ki, size yükünüzü taşıyacak hiç bir şey vermem"* buyurdu. Ben farkında olmadan Onun kızgın olduğu bir zamanına rastlamıştım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bize binek vermemesinden ötürü kederli bir şekilde geri döndüm. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içten içe bana kızmış olduğundan da korkmuştum. Arkadaşlarımın yanına dönüp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediklerini onlara bildirdim. Azıcık bir zaman geçmişti ki Bilal'in: Ey Abdullah b. Kays diye seslendiğini duydum. Ona karşılık verdim. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) seni çağırıyor, onun yanına gel, dedi. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına varınca O: *"-o vakit Sa'd'den satın almış olduğu iki deveyi göstererek- birbirine bağlı şu ikisini, birbirine bağlı şu ikisini, birbirine bağlı şu ikisini al ve onları arkadaşlarına götür ve de ki: Şüphesiz Allah -yahut da Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem), *dedi.- bu develeri sizi (ve yüklerinizi) taşımak üzere gönderdi. Haydi onlara bininiz"* buyurdu.

Ebu Musa, dedi ki: Ben de o develeri alıp arkadaşlarımın yanına gittim ve: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sizleri taşımak üzere bunları gönderdi ama Allah'a yemin ederim ki, benim size Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylemediği sözleri anlattığımı zannetmemeniz için biriniz benimle birlikte gelip de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sizin için (binek vermesini) istediğim ve vermeyi kabul etmediği ilk seferinde söylediklerini işitmiş birisinin yanına gitmek üzere gelmediği sürece sizi terk etmem. Bunun üzerine onlar bana: Allah'a yemin olsun ki, bizim nezdimizde sen doğruluğunu tasdik ettiğimiz birisisin. Ama yine de arzunu yerine getireceğiz, dediler. Bunun üzerine Ebu Musa onlardan birileri ile yola koyuldu ve sonunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediği sözü ve onlara istediklerini vermediğini bundan sonra ise onlara istediklerini verdiğini işitmiş kimselerin yanına gittiler. Onlar da tıpkı Ebu Musa'nın kendilerine söylediklerinin aynısını söylediler. [614]

614 Buhari, 4415, 6678; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9066

Şerh

(4239-4240 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4239) *"Şüphesiz ben Allah'a yemin ederim ki inşallah herhangi bir hususa yemin ettikten sonra ondan daha hayırlısını görecek olursam mutlaka yeminimin kefaretini yerine getirir ve hayırlı olanı yaparım"* buyurmaktadır. Diğer hadiste ise (4248) *"Kim bir hususa dair yemin edip de ondan başkasının ondan hayırlı olduğunu görürse hayırlı olanı yapsın ve yemininin kefaretinde bulunsun"* bir rivâyette de (4253) *"Sizden biriniz bir hususa dair yemin edip de ondan hayırlısını görürse ona kefarette bulunsun ve hayırlı olanı yapsın"* buyurulmaktadır.

Bu hadisler, herhangi bir işi yapmaya ya da yapmamaya yemin edip de yeminini bozmanın sürdürmesinden daha hayırlı olduğunu görecek olursa, yeminini bozmasının müstehap olup, kefarette bulunmasının da gerektiğine delildir. Bu üzerinde ittifak edilmiş bir husustur. İlim adamlarının icma ettikleri üzere, yeminini bozmadan önce keffarette bulunmak yemin edene vacip değildir. Aynı zamanda kefaretin yemininin bozulmasından sonra geciktirilmesinin caiz olduğu, fakat yeminden önce kefarette bulunmanın caiz olmadığı üzerinde de icma etmişlerdir. Bununla birlikte yemin ettikten sonra ve yemini bozmadan önce kefarette bulunmanın caiz olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Malik, Evzâî, Sevri, Şafii ve ondört sahabi ile tabiinden pek çok topluluk bunun caiz olduğunu kabul etmiştir. İlim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşü de bu olmakla birlikte keffaretin yeminin bozulmasından sonra yerine getirilmesi müstehaptır demişlerdir. Şafii ise oruç tutmakla keffarette bulunmayı istisna ederek yeminin bozulmasından önce oruç tutmak caiz değildir, çünkü o bedeni ibadettir. Dolayısı ile bu ibadetin namaz ve ramazan orucu gibi vaktinden önce yapılması caiz değildir demiştir. Mal ile kefarette bulunmaya gelince, zekâtın vaktinden önce ödenmesi caiz olduğu gibi bunun da önce yapılması caiz olur.

Mezhep âlimlerimizin bazıları ise masiyet olan yemini bozmayı istisna ederek şöyle demiştir: Onun kefaretinin yeminin bozulmasından önce yapılması caiz değildir. Çünkü bu halde masiyete yardımcı olmak sözkonusudur. Cumhur ise masiyet olmayan yeminlerde olduğu gibi bu kefaretin de yeterli olacağını kabul etmiştir.

Ebu Hanife onun mezhebine mensup ilim adamları ve Maliki mezhebinden Eşheb ise durum ne olursa olsun yemin bozulmadan önce kefarette bulunmak caiz değildir demişlerdir. Cumhurun delili ise bu hadislerin zahirlerinden anlaşılan ile zekâtın erken ödenebileceğine dair kıyastır.

(4239) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna Eş'arîlerden bir grup ile birlikte Ondan bizi taşıyacak binek istemek üzere gittim." Yani Ondan bizi ve yüklerimizi taşıyacak deve istemek maksadı ile gittik.

"O bize hörgüçleri beyaz üç deve verilmesini emir buyurdu." Bir rivâyette (4241) "Beş deve" denilmekte, bir diğer rivâyette ise hörgüçleri alacalı üç deve" denilmektedir.

"Zür'a" zirve kelimesinin çoğuludur. Her şeyin zirvesi en yüksek noktasıdır. Burada kasıt hörgüçlerdir. "Gur" beyaz demektir. Aynı şekilde "buk': alacalı" den maksat da beyaz demektir. Bunun asıl anlamı ise beyaz ve siyah renkli olan demektir. Bu ifadenin anlamı ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize hörgüçleri beyaz develerin verilmesini emir buyurdu şeklindedir.

"Üç deve"yi ifade etmek üzere "biselasi zevdin" tabiri bir şeyin kendi kendisine izafe edilmesi türündendir. Bunu "zevd" lafzını tek bir kişi hakkında kullanıldığını kabul edenler delil gösterebilirler. Zekât kitabında bunun açıklaması geçti.

"Üç" ile diğer rivâyette "beş" denilmesi arasında bir aykırılık yoktur. Çünkü üç devenin sözkonusu edilmesi beş devenin reddedilmesi anlamına gelmez. Fazlalık ise kabul edilen bir husustur. Son rivâyette de üç anlamındaki "selâse" lafzında yuvarlak te de kaydedilmiştir. Bu doğru olup, develerin manası ile alakalıdır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizi taşıyacak binekleri ben vermedim. Ama Allah sizi taşıyacak binekleri verdi"* buyruğuna gelince; Buhari bu hadisin bab başlığında yüce Allah'ın: *"Allah hem sizi hem de yapıp ettiklerinizi yarattı"* (Saffat, 96) buyruğunu başlık olarak kaydetmiş ve böylelikle kulların fiillerinin yüce Allah tarafından halk edildiğini anlatmak istemiştir. Zaten bu mutezilenin kanaatinin aksine ehl-i sünnetin kabul ettiği görüşdür. Maverdi, dedi ki: Bunun anlamı şudur: Yüce Allah bana sizi taşıyacak binek verdi. Eğer bu olmasaydı benim yanımda sizi taşıyacak binek olmazdı.

Kadı Iyâz, dedi ki: Ona onları taşıyacak binek vermesinin vahyedilmiş olması yahut da yüce Allah'ın kendileri hakkında pay ayırma emrinin genel kapsamı içerisine girmelerini murad etmiş olması da ihtimal dahilindedir.

(4240) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şu birbirine bağlı iki deveyi al"* yani biri diğerine bağlanmış şu iki deveyi al demektir.



٤٢٤١-٩/٣- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ -حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَعَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ زَهْدَمٍ الْجَرْمِيِّ قَالَ أَيُّوبُ وَأَنَا لِحَدِيثِ الْقَاسِمِ أَحْفَظُ مِنِّي لِحَدِيثِ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى فَدَعَا بِمَائِدَتِهِ وَعَلَيْهَا لَحْمُ دَجَاجٍ فَدَخَلَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللهِ أَحْمَرُ شَبِيهٌ بِالْمَوَالِي فَقَالَ لَهُ هَلُمَّ فَتَلَكَّأَ فَقَالَ هَلُمَّ فَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَأْكُلُ مِنْهُ فَقَالَ الرَّجُلُ إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا فَقَذِرْتُهُ فَحَلَفْتُ أَنْ لَا أَطْعَمَهُ فَقَالَ هَلُمَّ أُحَدِّثْكَ عَنْ ذَلِكَ إِنِّي أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحْمِلُهُ فَقَالَ وَاللهِ لَا أَحْمِلُكُمْ وَمَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ فَلَبِثْنَا مَا شَاءَ اللهُ فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِنَهْبِ إِبِلٍ فَدَعَا بِنَا فَأَمَرَ لَنَا بِخَمْسِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى قَالَ فَلَمَّا انْطَلَقْنَا قَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ أَغْفَلْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمِينَهُ لَا يُبَارَكُ لَنَا فَرَجَعْنَا إِلَيْهِ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا أَتَيْنَاكَ نَسْتَحْمِلُكَ وَإِنَّكَ حَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا ثُمَّ حَمَلْتَنَا أَفَنَسِيتَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ إِنِّي وَاللهِ إِنْ شَاءَ اللهُ لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَتَحَلَّلْتُهَا فَانْطَلِقُوا فَإِنَّمَا حَمَلَكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ

4241-9/3- Bana Ebu Rabi' el-Atekî tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kilâbe ve el-Kasım b. Asım'dan rivâyet etti, o Zehdem el-Cermî'den rivâyet etti. Eyyub, dedi ki: Ben el-Kasım'ın hadisi rivâyetini Ebu Kilâbe'nin hadisi rivâyetinden daha iyi bellemiş bulunuyorum. O, dedi ki: Ebu Musa'nın yanında oturuyorduk. Sofrasının getirilmesini istedi. Sofrasında tavuk eti vardı. Nevaliye benzeyen kırmızı tenli teymullah oğullarından bir adam da içeri girdi. Ebu Musa ona: Hadi gel, dedi., o biraz tereddüt etti. Tekrar: Gelsene, dedi. Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bundan yerken gördüm (diye ekledi). Bu sefer adam: Ben onu bir şeyler yerken gördüm de ondan tiksindim. Bu sebeple bir daha onu yememek üzere yemin ettim, dedi.

Bu sefer Ebu Musa, dedi ki: O halde gel sana ben bunu anlatayım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Eş'arîlerden bir grup ile birlikte bizi taşıyacak binek vermek üzere gittim. O: *"Allah'a yemin olsun ki, ben size sizi taşıyacak binek vermeyeceğim. Hem benim yanımda sizi üzerinde taşıyacağım bineğim de yok"* buyurdu. Derken Allah'ın dilediği kadar bir süre kaldık.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ganimet alınmış develer getirildi. Bizi çağırttı ve bize beyaz hörgüçlü beş deve verilmesini emir buyurdu. Biz ayrılıp gidince birbirimize: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yapmış olduğu yeminini unutturduk. Kesinlikle bize bereket ihsan olunmayacaktır, dedik ve onun yanına geri dönerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz sana bizi taşıyacak binek vermeni isteyerek gelmiştik. Sen de bize bizi taşıyacak binek vermeyeceğine dair yemin etmiştin. Sonra da bize bizi taşıyacak binek verdin. Acaba unuttun mu ey Allah'ın Rasûlü, dedik. O: *"Ben Allah'a yemin ederim -inşallah- herhangi bir hususa dair yemin edip de başkasının ondan daha hayırlı olduğunu görecek olursam, mutlaka o hayırlı olanı yapar ve yeminime kefarette bulunurum. Haydi gidin. Aslında sizi taşıyacak binekleri size veren ancak yüce Allah'tır" buyurdu.* [615]

٤٢٤٢-.../٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَالْقَاسِمِ التَّمِيمِيِّ عَنْ زَهْدَمٍ الْجَرْمِيِّ قَالَ كَانَ بَيْنَ هَذَا الْحَيِّ مِنْ جَرْمٍ وَبَيْنَ الْأَشْعَرِيِّينَ وُدٌّ وَإِخَاءٌ فَكُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ فَقُرِّبَ إِلَيْهِ طَعَامٌ فِيهِ لَحْمُ دَجَاجٍ فَذَكَرَ نَحْوَهُ

4242-.../4- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... Zehdem el-Cermî, dedi ki: Cermlilerden bu kabile ile Eş'arîler arasında bir sevgi ve bir kardeşlik vardı. Bizler bir seferinde Ebu Musa el-Eş'arî'nin yanında bulunuyorduk. Ona arasında tavuk eti bulunan bir yiyecek getirildi deyip hadisi öncekine yakın olarak zikretti. [616]

٤٢٤٣-.../٥- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ ابْنِ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ الْقَاسِمِ التَّمِيمِيِّ عَنْ زَهْدَمٍ الْجَرْمِيِّ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ زَهْدَمٍ الْجَرْمِيِّ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَالْقَاسِمِ عَنْ زَهْدَمٍ الْجَرْمِيِّ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى وَاقْتَصُّوا جَمِيعًا الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ

615 Buhari, 3133 -uzunca-, 4385 -uzunca-, 5517 -muhtasar olarak-, 5518 -uzunca-, 6649, 6680 -uzunca-, 6721 -uzunca-, 7555 -uzunca-; Tirmizi, 1826, 1827 -muhtasar olarak-; Nesai, 4357, 4358, 3788; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8990

616 4241 numaralı hadisin kaynakları

4243-.../5- Bana Ali b. Hucr es-Sa'dî, İshak b. İbrahim ve İbn Numeyr, İsmail b. Uleyye'den tahdis etti. O Eyyub'dan, o el-Kasım et-Temîmî'den, o Zehdem el-Cermî'den rivâyet etti (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kilâbe'den, o Zehdem el-Cermî'den rivâyet etti (H.) Bana Ebu Bekr b. İshak da tahdis etti, bize Affan b. Müslim tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti, bize Eyyub, Ebu Kilâbe'den ve el-Kasım'dan tahdis etti (ikisi) Zehdem el-Cermî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Musa'nın yanında idik. Sonra hepsi de hadisi Hammâd b. Zeyd'in hadisi rivâyet ettiği manada naklettiler. [617]

Şerh

(4241-4243 numaralı hadisler)

"Ebu Musa'nın (4241) tavuk eti hakkında "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bundan yerken gördüm" demesinden tavuk etinin ve lezzetli yiyeceklerin mübah olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Decac (tavuk) lafzı horoz hakkında da kullanılır. Bu dal harfi kesreli (dicac) ve fethalı (decac) olarak da söylenebilir.

"Ganimet alınmış develer" Dilbilginlerinin, dediklerine göre "nehb" ganimet demektir. Çoğulu nun harfi kesreli olarak *nihâb* ve nun harfi ötreli olarak *nuhub* diye gelir. Bu da mahluk anlamında halk lafzının kullanıldığı gibi *menhûb* (ganimet alınmış) anlamında bir mastardır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yeminini unutturduk." Yani biz, Onun yeminini hatırlamayıp onu unutmasına sebep olduk. Ona yeminini hatırlatmadık. Yani Ondan bu aldıklarımızı, yeminini unutmuş olduğu bir halde iken aldık.

٤٢٤٤-.../٦- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا الصَّعْقُ يَعْنِي ابْنَ حَزْنٍ حَدَّثَنَا مَطَرٌ الْوَرَّاقُ حَدَّثَنَا زَهْدَمٌ الْجَرْمِيُّ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي مُوسَى وَهُوَ يَأْكُلُ لَحْمَ دَجَاجٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ وَزَادَ فِيهِ قَالَ إِنِّي وَاللهِ مَا نَسِيتُهَا

4244-.../6- Bize Şeybân b. Ferrûh da tahdis etti, bize es-Sa'k -yani b. Hazm- tahdis etti, bize Matar el-Verrak tahdis etti, bize Zehdem el-Cermî tahdis edip, dedi ki: Ebu Musa'nın -o tavuk eti yemekte iken- huzuruna girdim deyip, hadisi onların hadisine yakın olarak rivâyet etti ve rivâyetinde: *"Şüphesiz ben* -Allah'a yemin ederim ki- *onu (yeminimi) unutmadım"* buyurduğunu ilave etti. [618]

617 4241 numaralı hadisin kaynakları

618 4241 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Bize es-Sa'k -yani b. Hazm- tahdis edip, dedi ki... Sa'k ismi sad harfi fethalı ayn harfi hem kesreli (saik) hem sakin olarak söylenir, kesreli söyleniş daha meşhurdur.

Dârâkutni, dedi ki: Sa'k ile Matar kavi raviler değildir. Ayrıca Matar bu hadisi Zehdem'den dinlememiştir. Bu hadisi el-Kasım'dan, o ondan (Zehdem'den) diye rivâyet et miştir. Böylelikle Dârâkutni Müslim'e bunu istidrak etmiştir. Ama onun bu istidlali yanlıştır. Çünkü Müslim bu hadisi, bir asıl rivâyet olarak zikretmemektedir. Onu ancak daha önce geçen sahih rivâyet yollarına mutabaat olmak üzere zikretmiştir. Daha önce de kaydettiğimiz üzere mutabaat rivâyetlerde zayıflığa katlanılır. Çünkü asıl dayanak ondan önceki rivâyetlerdir. Diğer taraftan Müslim'in kitabının mukaddimesinde bu meseleyi sözkonusu ettiği de geçmiş olup, biz de bunu orada şerh etmiş idik. Ayrıca o sahih rivâyetlere mutabaat olmak üzere zayıf bazı hadisleri zikrettiğini de belirtmiş idik. Dârâkutni'nin bu iki ravinin pek kuvvetli olmadığını söylemesine gelince, çoğunluk bu hususta muhalefet etmiştir. Yahya b. Main ve Ebu Zür'a, Sa'k hakkında o sika bir ravidir demiştir. Ebu Hakim ise onda bir sakınca yoktur demiştir. Bu üç zat da Matar el-Verrak hakkında, o salih (rivâyeti uygun) birisidir demişlerdir. Onun ancak özel olarak Ata'dan rivâyetinin zayıf olduğunu ifade etmişlerdir.

٤٢٤٥-١٠/٧- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ ضُرَيْبِ بْنِ نُقَيْرٍ الْقَيْسِيِّ عَنْ زَهْدَمٍ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ فَقَالَ مَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ وَاللهِ مَا أَحْمِلُكُمْ ثُمَّ بَعَثَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِثَلَاثَةِ ذَوْدٍ بُقْعِ الذُّرَى فَقُلْنَا إِنَّا أَتَيْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا فَأَتَيْنَاهُ فَأَخْبَرْنَاهُ فَقَالَ إِنِّي لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ أَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ

4245-10/7- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir, Süleyman et-Teymi'den haber verdi, o Durayb b. Nukay el-Kaysi'den, o Zehdem'den, o Ebu Musa el-Eş'arî'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip bizi taşıyacak binek istedik. O: *"Yanımda sizi taşıyacak bineğim yok. Allah'a yemin olsun ki, sizi taşıyacak binek vermeyeceğim"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize hörgüçleri alacalı üç deve

gönderdi. Biz: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip ondan bizi taşıyacak binek istedik, bize bizi taşıyacak binek vermeyeceğine dair yemin etti, deyip onun huzuruna giderek ona bunu haber verince O: *"Şüphesiz ben bir hususa dair bir yemin eder de ondan başkasının ondan hayırlı olduğunu görecek olursam, mutlaka hayırlı olanı yaparım"* buyurdu. [619]

٤٢٤٦-.../٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَنَا أَبُو السَّلِيلِ عَنْ زَهْدَمٍ يُحَدِّثُهُ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنَّا مُشَاةً فَأَتَيْنَا نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ بِنَحْوِ حَدِيثِ جَرِيرٍ

4246-.../8- Bize Muhammed b. Abdu'l-A'lâ et-Teymî tahdis etti, bize el-Mu'temir babasından tahdis etti, bize Ebu Selil, Zehdem'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bizler piyade (bineksiz) idik. Bunun için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bizi taşıyacak binek vermesini istemek üzere gittik deyip, hadisi Cerir'in rivâyetine yakın olarak zikretti. [620]

Şerh

(4245-4246 numaralı hadisler)

(4245) "Durayb b. Nukayr" Nukayr nun harfi ötreli, kaf harfi fethalı ve son harfi re'dir. Esmaya (isimlere) dair kitaplarda ravilerin çoğundan nakledildiği bilinen meşhur ismi budur. Bazıları ise bunu fe harfi ile (nufeyr) olarak rivâyet etmişlerdir. Yine fe harfi ile ve sonu lam olmak üzere "nufeyl" de denilmiştir.

(4246) "Bize Ebu's-Selil tahdis etti" Selil ismi sin harfi fethalı, lam harfi kesrelidir. Kendisi birinci rivâyette adı geçen Durayb b. Nukayl ile aynı kişidir.

٤٢٤٧-١١/٩- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَعْتَمَ رَجُلٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ فَوَجَدَ الصِّبْيَةَ قَدْ نَامُوا فَأَتَاهُ أَهْلُهُ بِطَعَامِهِ فَحَلَفَ لَا يَأْكُلُ مِنْ أَجْلِ صِبْيَتِهِ ثُمَّ بَدَا لَهُ فَأَكَلَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَأْتِهَا وَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ

619 4241 numaralı hadisin kaynakları
620 4241 numaralı hadisin kaynakları

4247-11/9- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Mervan -yani b. Muaviye el-Fezari- tahdis etti, bize Yezid b. Keysân, Ebu Hazim'den haber verdi, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında iyice karanlık bastırıncaya kadar kaldıktan sonra ailesinin yanına geri döndü. Çocukların uyumuş olduğunu gördü. Hanımı ona yemeğini getirdi. O da çocuklardan ötürü yemek yemeyeceğine dair yemin etti ise de sonradan yemek yemek istedi ve yedi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip bunu ona anlatınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir hususa dair yemin edip de ondan başkasının ondan hayırlı olduğunu görürse onu yapsın ve yemininin kefaretini yerine getirsin"* buyurdu. [621]

٤٢٤٨-١٢/١٠- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلْ

4248-12/10- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir hususa dair yemin edip de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürse yemininin keffaretinde bulunsun ve yapsın"* buyurdu. [622]

٤٢٤٩-١٣/١١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي أُوَيْسٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُطَّلِبِ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ

4249-13/11- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir hususa dair yemin eder de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürse hayırlı olanı yapsın ve yeminine kefarette bulunsun"* buyurdu. [623]

٤٢٥٠-١٤/١٢- وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ حَدَّثَنِي سُهَيْلٌ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ فَلْيُكَفِّرْ يَمِينَهُ وَلْيَفْعَلِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ

621 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13454
622 Tirmizi, 1530; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12738
623 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12734

4250-14/12- Bana el-Kasım b. Zekeriya da tahdis etti, bize Halid b. Mahled tahdis etti, bana Süleyman -yani b. Bilal- tahdis etti, bize Suheyl bu isnad ile Malik'in hadisi ile aynı manada "yeminine kefarette bulunsun ve hayırlı olanı yapsın" diye rivâyet etti. [624]

٤٢٥١-١٥/١٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ -حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ رُفَيْعٍ عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ قَالَ جَاءَ سَائِلٌ إِلَى عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ فَسَأَلَهُ نَفَقَةً فِي ثَمَنِ خَادِمٍ أَوْ فِي بَعْضِ ثَمَنِ خَادِمٍ فَقَالَ لَيْسَ عِنْدِي مَا أُعْطِيكَ إِلَّا دِرْعِي وَمِغْفَرِي فَأَكْتُبُ إِلَى أَهْلِي أَنْ يُعْطُوكَهَا قَالَ فَلَمْ يَرْضَ فَغَضِبَ عَدِيٌّ فَقَالَ أَمَا وَاللَّهِ لَا أُعْطِيكَ شَيْئًا ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَ رَضِيَ فَقَالَ أَمَا وَاللَّهِ لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ ثُمَّ رَأَى أَتْقَى لِلَّهِ مِنْهَا فَلْيَأْتِ التَّقْوَى مَا حَنَّثْتُ يَمِينِي

4251-14/13- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cerir Abdulaziz -yani b. Rufey-den tahdis etti, o Temim b. Tarafe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Adiy b. Hatim'e bir dilenci gelerek ondan bir hizmetçinin bedeli hususunda yahut da bir hizmetçinin bedelinin bir kısmında ondan bir nafaka istedi. Adiy: Yanımda zırhımdan ve miğferimden başka sana verecek bir şeyim yok. Bunun için aileme onu sana vermeleri için bir mektup yazayım, dedi. (Temim b. Tarafa), dedi ki: Ama nafaka isteyen kişi bunu kabul etmedi. Adiy de bunun üzerine kızdı ve: O halde Allah adına yemin ediyorum ki, sana hiçbir şey vermiyorum, dedi. Daha sonra o adam kabul etti. Bu sefer Adiy: Allah'a yemin olsun ki, şayet ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her kim bir hususa dair yemin ettikten sonra Allah için ondan takvaya daha uygun olanını görürse, takvaya uygun olanını yapsın"* buyurduğunu işitmemiş olsaydım yeminimi bozmazdım, dedi. [625]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim bir hususa dair yemin ettikten sonra..."* hadis, bundan önceki rivâyetlerde geçen *"ondan hayırlı olanını görürse hayırlı olanı yapsın"* buyruğu ile aynı anlamdadır.

٤٢٥٢-١٦/١٤- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ -حَدَّثَنَا أَبِي -حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَلْيَتْرُكْ يَمِينَهُ

624 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12673

625 Nesai, 3795, 3796; İbn Mace, 2108; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9851

4252-16/14- Bize Abdullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti... Adiy b. Hatim, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim bir hususa dair yemin eder de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürse, hayırlı olanı yapsın ve yeminini bıraksın"* buyurdu. [626]

٤٢٥٣-١٧/١٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفٍ الْبَجَلِيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ طَرِيفٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ عَنْ تَمِيمٍ الطَّائِيِّ عَنْ عَدِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا حَلَفَ أَحَدُكُمْ عَلَى الْيَمِينِ فَرَأَى خَيْرًا مِنْهَا فَلْيُكَفِّرْهَا وَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ

4253-17/15- Bana Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Muhammed b. Tarif el-Beceli -lafız İbn Tarif'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: ... Adiy, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz bir hususa dair yemin edip de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürse, onun kefaretini yerine getirsin ve hayırlı olanı yapsın"* buyurdu. [627]

٤٢٥٤-.../١٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ عَنْ تَمِيمٍ الطَّائِيِّ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ذَلِكَ

4254-.../16- Bize Muhammed b. Tarif de tahdis etti... Temim et-Tâi, Adiy b. Hatim'den Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bunu buyururken dinlediğini rivâyet etti. [628]

٤٢٥٥-١٨/١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ وَأَتَاهُ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ مِائَةَ دِرْهَمٍ فَقَالَ تَسْأَلُنِي مِائَةَ دِرْهَمٍ وَأَنَا ابْنُ حَاتِمٍ وَاللهِ لَا أُعْطِيكَ ثُمَّ قَالَ لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ ثُمَّ رَأَى خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ

626 4251 numaralı hadisin kaynakları
627 4251 numaralı hadisin kaynakları
628 4251 numaralı hadisin kaynakları

4255-18/17- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: ... Temim b. Tarafe, dedi ki: Adiy b. Hatim'i yanına kendisinden yüz dirhem isteyen bir adam gelmiş iken şunları söylerken dinledim: Ben Hatim'in oğlu olduğum halde benden yüz dirhem istiyorsun öyle mi? Allah'a yemin olsun ki, onu sana vermeyeceğim, dedi. Sonra da: Eğer ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her kim bir hususa dair yemin ettikten sonra ondan hayırlı olanını görürse, hayırlı olanını yapsın"* buyururken dinlememiş olsaydım (bunu sana vermeyecektim), dedi. [629]

٤٢٥٦-.../١٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ تَمِيمَ بْنَ طَرَفَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ وَزَادَ وَلَكَ أَرْبَعمِائَةٍ فِي عَطَائِي

4256-.../18- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti... Bize Simâk b. Harb tahdis edip, dedi ki: Temim b. Tarafe'yi şöyle derken dinledim. Adiy b. Hatim'i -bir adam gelip ondan... dilendi deyip, hadisi aynen zikretti ve: Sana benim maaşımdan da dörtyüz (dirhem) var ibaresini ziyade eyledi. [630]

٤٢٥٧-١٩/١٩- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ سَمُرَةَ لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ فَإِنَّكَ إِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وُكِلْتَ إِلَيْهَا وَإِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَكَفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ وَائْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ قَالَ أَبُو أَحْمَدَ الْجُلُودِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْمَاسَرْجَسِيُّ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ بِهَذَا الْحَدِيثِ

4257-19/19- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Cerir b. Hâzim tahdis etti, bize Hasan tahdis etti, bize Abdurrahman b. Semura tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Ey Abdurrahman b. Semura! Emirlik isteme. Çünkü sen istediğin için o sana verilecek olursa onunla baş başa bırakılırsın. Eğer istemeden o sana verilirse onu yerine getirmek için sana yardım olunur. Ve eğer bir hususa dair yemin eder de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürsen, yemininin kefaretini yerine getir ve hayırlı olanı yap"* buyurdu.

629 4251 numaralı hadisin kaynakları

630 4251 numaralı hadisin kaynakları

Ebu Ahmed el-Culûdi, dedi ki: Bize Ebu'l Abbas el-Mâsercesi tahdis etti, bize Şeybân b. Ferrûh bu hadisi tahdis etti. [631]

٤٢٥٨-.../٢٠- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يُونُسَ وَمَنْصُورٍ وَحُمَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ سِمَاكِ بْنِ عَطِيَّةَ وَيُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ وَهِشَامِ بْنِ حَسَّانَ فِي آخَرِينَ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ ح وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ كُلُّهُمْ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ أَبِيهِ ذِكْرُ الْإِمَارَةِ

4258-.../20- Bana Ali b. Hucr es-Sa'dî, tahdis etti. Bize Huşeym, Yunus, Mansur ve Humeyd'den tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Simâk b. Atiyye, Yunus b. Ubeyd ve Hişam b. Hassan'dan başkaları da olduğu halde tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî de tahdis etti, bize el-Mu'temir babasından tahdis etti. (H.) Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî de tahdis etti, bize Said b. Âmir, Said'den tahdis etti, o Katade'den rivâyet etti. Hepsi Hasan'dan, o Abdurrahman b. Semura'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivâyet etti. Ama el-Mu'temir'in hadisi babasından rivâyetinde emirlikten söz edilmemektedir.[632]

Şerh

(4257-4258 numaralı hadisler)

(4257) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Abdurrahman b. Semura! Emirliği isteme... Onunla baş başa bırakılırsın."* Nüshaların bir çoğunda onunla baş başa bırakılırsın ifadesi vav harfi ile "vukilte ileyhâ" şeklinde bazılarında hemzeli olarak "ukilte ileyhâ" şeklindedir. Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Valilik'e (ve benzeri kamu yönetimine) talip olmak mekruhtur. İster bu emirlik, ister hakimlik, ister hisbe, isterse de daha başka görevler olsun farketmez.

631 Buhari, 6622, 6722, 7146, 7147; Müslim, 4692; Ebu Davud, 3277, 3278, 2929; Tirmizi, 1529; Nesai, 3791, 3792, 3793, 3798, 3799, 3800, 5399 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9695

632 4257 numaralı hadisin kaynakları

2. Böyle bir görev isteyen kimsenin beraberinde yüce Allah'tan bir yardım olmayacağı ve kendisinde bu işi yerine getirecek yeterliliğin bulunmayacağı ve dolayısıyla da ona böyle bir görevin verilmemesi gerektiği de beyan edilmektedir. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biz işimizin başına onu isteyeni yahut onu şiddetle arzu edeni görevlendirmeyiz"* buyurmuştur.

"Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Cerir tahdis etti..." bazı nüshalarda bu hadisin sonunda şu ifadeler yer almaktadır: Ebu Ahmed el-Culudi, dedi ki: Bize Ebu Abbas el-Masercesi tahdis edip, dedi ki: Bize Şeybân bunu tahdis etti." Bundan maksadı ise bir ravi ile isnadının daha âli olduğunu anlatmaktır.

٤/٩- بَاب يَمِينِ الْحَالِفِ عَلَى نِيَّةِ الْمُسْتَحْلِفِ

4/9- YEMİN EDENİN YEMİNİ YEMİN ETTİRENİN NİYETİNE GÖREDİR BABI

٤٢٥٩-١/٢٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ وَقَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمِينُكَ عَلَى مَا يُصَدِّقُكَ عَلَيْهِ صَاحِبُكَ وَقَالَ عَمْرٌو يُصَدِّقُكَ بِهِ صَاحِبُكَ

4259-20/1- Bize Yahya b. Yahya ve Amr en-Nâkid tahdis etti, Yahya, dedi ki: Bize Huşeym b. Beşir, Abdullah b. Ebu Salih'den haber verdi, Amr da, dedi ki: Bize Huşaym b. Beşir tahdis etti, bize Abdullah b. Ebu Salih haber verdi. O babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Senin yeminin arkadaşının seni tasdik edeceği husus üzeredir."* Amr ise: *"Arkadaşının kendisi ile seni tasdik edeceği husus üzeredir"* demiştir. [633]

٤٢٦٠-٢/٢١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ هُشَيْمٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْيَمِينُ عَلَى نِيَّةِ الْمُسْتَحْلِفِ

633 Ebu Davud, 3255; Tirmizi, 1354; İbn Mace, 2120, 2121 Tuhfetu'l-Eşrâf, 12826

4260-21/2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yezid b. Harun, Huşeym'den tahdis etti, o Abbâd b. Ebu Salih'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yemin, yemin ettirenin niyeti üzeredir"* buyurdu. [634]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Senin yeminin arkadaşının seni hakkında tasdik edeceği şey üzeredir"* diğer rivâyette ise: *"Yemin, yemin ettirenin niyeti üzeredir"* buyurmaktadır.

Bu hadis, hakimin yemin ettirmesi sûreti ile yapılan yemin hakkında yorumlanır. Buna göre bir kimse bir diğeri üzerinde hakkının bulunduğunu iddia etse, hakim de ona yemin ettirip o da yemin etse, yemin ederken tevriye yaparak hakimin niyetinden başkasını niyet edecek olursa, onun yemini hakimin niyeti üzere yemin olur. Tevriye yapmasının ona bir faydası olmaz. Bunun üzerinde icma bulunmaktadır. Delili de bu hadis ve icmadır. Ama hakim kendisinden yemin etmesini istemeksizin yemin etse ve tevriye yapsa bu tevriyenin ona faydası olur, yeminini bozmamış olur. İster yemin teklif edilmeden kendiliğinden yemin etmiş olsun, ister hakimden ve bu hususta onun vekilinden bir başkası ona yemin ettirmiş olsun fark etmez. Hakim dışında yemin ettirenin niyetine itibar yoktur. Sonuç olarak yemin, hakim tarafından yahut da onun vekili tarafından aleyhine yöneltilmiş bir dava hakkında istenecek olursa, bütün hallerde yemin edenin niyeti yemin ettirenin niyeti üzerine olur. Hadisin maksadı da budur.

Şayet hakimin huzurunda bir dava sebebi ile hakim tarafından yemin etmesi istenmeden yemin edecek olursa, o taktirde yemin edenin niyetine itibar edilir. Bütün bu hususlarda Allah adına yemin de talak ve köle azad etmek hakkında da aynıdır. Ancak hakim ona talak ya da kölelerinin azad edilmesi hususunda ona yemin ettirecek olursa, o taktirde tevriye yapmasının ona faydası olur ve bu durumda yemin edenin niyetine itibar edilir. Çünkü hakimin talak ve köleyi hürriyete kavuşturmak ile yemin ettirmek yetkisi yoktur. O ancak yüce Allah adına yemin edilmesini teklif edebilir.

Şunu da bilelim ki, tevriye yaparak yemin etmesi halinde yemini bozulmasa dahi hak sahibi bir kimsenin hakkının yerini bulmaması halinde bunu yapmak caiz değildir. Bu hususta icma vardır. Şafii mezhebinin ve onun mezhebine mensup ilim adamlarının bu husustaki etraflı görüşleri bu şekildedir. Kadı Iyâz ise İmam Malik'den ve mezhebine mensup ilim adamlarından bu hususta çeşitli görüş ayrılıkları ve tafsilat sözkonusu ederek şunları söylemek-

634 4259 numaralı hadisin kaynakları

tedir: Yemin etmesi teklif edilmeden ve yemini ile herhangi bir hakkın ilgisinin bulunmadığı hallerde yemin eden kimsenin niyetinin muteber olup, sözünün kabul edileceği hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı yoktur. Ama herhangi bir hak yahut da bir vesika hakkında başkası için kendiliğinden yahut da hakimin aleyhindeki hükmü sebebi ile yemin edecek olursa, yemininin zahirine göre hakkında hüküm verileceğinde de görüş ayrılığı yoktur. İsterse kendiliğinden yemin etsin, ister yemin teklifi üzerine yemin etsin fark etmez. Yalnız kendisi ile yüce Allah arasında yemininin kendisi için yemin edilenin niyetine göre yapılacağı söylendiği gibi yemin edenin niyetine göre olduğu da söylenmiştir. Bir diğer görüşe göre eğer kendisine yemin teklif edilmiş ise lehine yemin edilenin niyetine göre yemin etmiş olur. Şayet kendisi kendiliğinden yemin etmiş ise o taktirde yemin edenin niyetine itibar edilir. Bu Abdulmelik'in ve Suhnun'un görüşüdür. Malik'in ve İbnu'l-Kasım'ın görüşünün zahiri de budur. Bunun aksi de söylenmiştir. Bu da Yahya'nın İbnu'l-Kasım'dan naklettiği bir rivâyettir.

Hakkında yemin etmesine dair hüküm verilmediği hususlarda niyeti ona fayda sağlar da denilmiştir. Bu durumda kendiliğinden yemin etmesi ile bunun dışında kalan hakkında verilen hüküm gereği yemin etmesi arasında fark vardır. Bu da aynı şekilde İbnu'l-Kasım'dan rivâyet edilmiştir.

Yine Malik'den nakledildiğine göre hile ve aldatmak maksadı ile yapılan yeminde bu yemini yapan kişi günahkâr olur ve yeminini de bozmuş olur. Ama mazeret tarzında olursa bunda bir sakınca yoktur. İbn Habib de Malik'den şöyle dediğini nakletmektedir. Hile ve aldatmak üzere yapılan yemin hususunda niyetine itibar edilir. Hak ile ilgili hususlarda yapılan yeminlerde ise lehine yemin edilen kimsenin niyeti muteberdir. Kadı Iyâz, dedi ki: Yemin edenin yemini sebebi ile başkasının hakkının kaybolması halinde günahkâr olacağı hususunda -tevriye yapsa dahi- görüş ayrılığı yoktur, Allah en iyi bilendir.

٥/١٠- بَاب الِاسْتِثْنَاءِ

5/10- İSTİSNÂ YAPMAK (YEMİN EDİP İNŞAALLAH DİYEREK) BABI

٤٢٦١-١/٢٢- حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي الرَّبِيعِ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ لِسُلَيْمَانَ سِتُّونَ امْرَأَةً فَقَالَ لَأَطُوفَنَّ عَلَيْهِنَّ اللَّيْلَةَ

فَتَحْمِلُ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَتَلِدُ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ غُلَامًا فَارِسًا يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَمْ تَحْمِلْ مِنْهُنَّ إِلَّا وَاحِدَةٌ فَوَلَدَتْ نِصْفَ إِنْسَانٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ كَانَ اسْتَثْنَى لَوَلَدَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ غُلَامًا فَارِسًا يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

4261-22/1- Bana Ebu Rabi' el-Atekî ve Ebu Kâmil el-Cahderî Fudayl b. Huseyn -lafız Ebu Rabi'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir- bize Eyyub, Muhammed'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Süleyman'ın altmış hanımı vardı. Bir sefer: Andolsun ki bu gece onları dolaşacağım, onların her biri gebe kalacak ve onların her biri Allah yolunda bir atlı olarak savaşacak bir çocuk doğuracak, dedi. ise de onlardan sadece bir hanımı gebe kaldı ve o da yarım bir insan doğurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer (inşaallah diyerek) istisna yapmış olsaydı onların her biri Allah yolunda savaşacak bir atlı olacak bir çocuk doğuracaktı"* buyurdu. [635]

٤٢٦٢-٢٣/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ حُجَيْرٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ نَبِيُّ اللَّهِ لَأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى سَبْعِينَ امْرَأَةً كُلُّهُنَّ تَأْتِي بِغُلَامٍ يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ أَوِ الْمَلَكُ قُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَلَمْ يَقُلْ وَنَسِيَ فَلَمْ تَأْتِ وَاحِدَةٌ مِنْ نِسَائِهِ إِلَّا وَاحِدَةٌ جَاءَتْ بِشِقِّ غُلَامٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَوْ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمْ يَحْنَثْ وَكَانَ دَرَكًا لَهُ فِي حَاجَتِهِ

4262-23/2- Bize Muhammed b. Abbâd ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Ömer'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Süfyan, Hişam b. Huceyr'den tahdis etti, o Tavus'dan, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Davud oğlu Süleyman -a.s.- bu gece yetmiş hanımımı dolaşacağım ve onların her biri Allah yolunda savaşacak bir çocuk doğuracak, dedi. Sonra arkadaşı yahut melek ona: İnşaallah de, dedi. ise de o bunu söylemedi ve unuttu. Bunun neticesinde hanımlarından sadece bir tek hanım yarım çocuk doğurdu"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrıca: *"Eğer inşaallah demiş olsaydı yeminine aykırı hareket etmiş olmaz ve ihtiyacını da karşılamış olurdu"* buyurdu. [636]

---

635 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14425

636 Buhari, 6720; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13535

٤٢٦٣-.../٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ أَوْ نَحْوَهُ

4263-.../3- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını ya da buna yakın olarak rivâyet etti. [637]

٤٢٦٤-٢٤/٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ لَأُطِيفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى سَبْعِينَ امْرَأَةً تَلِدُ كُلُّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ غُلَامًا يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقِيلَ لَهُ قُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَلَمْ يَقُلْ فَأَطَافَ بِهِنَّ فَلَمْ تَلِدْ مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةٌ وَاحِدَةٌ نِصْفَ إِنْسَانٍ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمْ يَحْنَثْ وَكَانَ دَرَكًا لِحَاجَتِهِ

4264-24/4- Bize Abdülhamid de tahdis etti... Ebu Hureyre, dedi ki: Davud oğlu Süleyman -ikisine de selam olsun-: Andolsun bu gece yetmiş hanım (ımı) dolaşacağım. Onlardan her bir hanım da Allah yolunda savaşacak bir çocuk doğuracak, dedi. Kendisi inşaallah de denildi ise de o demedi. Hanımlarını dolaştı, onlardan sadece bir kadın o da yarım bir insan doğurdu. (Ebu Hureyre), dedi ki: Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer inşaallah demiş olsaydı, yeminine aykırı hareket etmiş olmaz ve bu onun ihtiyacını karşılardı"* buyurdu. [638]

٤٢٦٥-٢٥/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ لَأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى تِسْعِينَ امْرَأَةً كُلُّهَا تَأْتِي بِفَارِسٍ يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ قُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَلَمْ يَقُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَطَافَ عَلَيْهِنَّ جَمِيعًا فَلَمْ تَحْمِلْ مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةٌ وَاحِدَةٌ فَجَاءَتْ بِشِقِّ رَجُلٍ وَايْمُ الَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُرْسَانًا أَجْمَعُونَ

637 Buhari, 6720 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13682
638 Buhari, 5242; Nesai, 3865; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13518

4265-25/5- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Davud oğlu Süleyman: Andolsun ki bu gece doksan hanımımı dolaşacağım. Onların her biri Allah yolunda savaşacak bir atlı doğuracak, dedi. Arkadaşı ona: İnşaallah de, dedi., ama o inşaallah demedi. Hanımlarının hepsini dolaştı, onlardan sadece bir hanım hamile kaldı. O da yarım bir adam doğurdu. Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, eğer inşaallah demiş olsaydı hepsi de atlı olarak Allah yolunda cihad edeceklerdi."* [639]

٤٢٦٦-.../٦- وَحَدَّثَنِيهِ سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ بِهَذَا الإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ كُلُّهَا تَحْمِلُ غُلَامًا يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ

4266-.../6- Bunu bana Suveyd b. Said de tahdis etti, bize Havs b. Meysere, Musa b. Ukbe'den tahdis etti, o Ebu Zinad'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti ancak o rivâyetinde: *"Her birisi Allah yolunda cihad edecek bir çocuğa gebe kalırdı"* dedi. [640]

Şerh

(4261-4266 numaralı hadisler)

Bu babta Davud oğlu Süleyman'ın (ikisine de selam olsun) hadisini zikretmektedir. Bu hadisten çeşitli hükümler çıkarılmıştır:

1. Bir kimse şunu yapacağım diyecek olursa yüce Allah'ın izni ile (inşaallahu Teala) demelidir. Çünkü yüce Allah: *"Sakın inşaallah demedikçe herhangi bir şey için bunu ben yarın yapacağım deme"* (Kehf, 63) buyruğu ile bu hadis-i şerif bunu gerektirmektedir.

2. Bir kimse yemin edip de yemini ile arasında bir kopukluk olmaksızın inşaallah diyecek olursa, yapmayacağına dair yemin ettiği hususu yapacak olursa yeminini bozmuş olmaz. Ayrıca böyle bir istisna (inşaallah demek) yeminin akit olarak gerçekleşmesine engeldir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadiste: *"Eğer inşaallah demiş olsaydı yeminini bozmuş olmazdı ve bu yolla ihtiyacını da karşılamış olurdu"* buyurmaktadır. Şu kadar var ki böyle bir istisnanın sahih olması için iki şart aranır: Birisi yemini ile arada bir fasıla olmaksızın inşaallah demesi, ikincisi ise yeminini bitirmeden önce inşaallah demeyi niyet etmiş olmasıdır.

---

639 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13932
640 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13913

Kadı Iyâz, dedi ki: Müslümanlar inşaallah demesinin yeminine bitişik olması şartı ile yemin akdinin gerçekleşmesine engel olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Eğer seleften bazılarından rivâyet edildiği gibi ayrı olması halinde caiz olsaydı hiçbir kimse yeminini bozmuş olmaz ve ayrıca kefarete ihtiyaç olmazdı.

Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Fakat yemini ile birlikte inşaallah demesinin hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Malik, Evzâî, Şafii ve cumhur şöyle demektedir: İnşaallah sözünün arada bir suskunluk olmaksızın yemin ile bitişik olması gerekir. Nefes almak için susmanın bir zararı olmaz.

Tavus, Hasan ve tabiinden bir topluluktan rivâyete göre meclisinden kalkmadığı sürece inşaallah diyerek istisna yapmak hakkı vardır. Katade ise yerinden kalkmadığı yahut konuşmadığı sürece derken Atâ: Bir dişi devenin sağımlığı kadar bir süre, Said b. Cübeyr de dört ay demiştir. İbn Abbas'dan rivâyete göre ise (inşaallah) demeyi ne zaman hatırlarsa sonsuza kadar istisna yapabilir demiştir.

Bazıları bu zatlardan nakledilen bu rivâyetleri onların bundan maksatları teberrüken inşaallah demesi müstehaptır diye yorumlamışlardır. Nitekim yüce Allah: *"Unuttuğun taktirde Rabbini an"* (Kehf, 24) buyurmuştur. Bunlara göre bu zatlar yeminlerini çözmeyi ve yemininin bozulmayacağını kastetmemişlerdir. Şayet hanımını boşamakta, kölesini hürriyete kavuşturmakta ve bunun dışında yüce Allah adına yemin dışındaki hallerde istisna yaparak: İnşaallah sen boşsun, ya da inşaallah sen hürsün, yahut inşaallah sen benim için annemin sırtı gibisin, yahut da Zeyd'in bende inşaallah bin dirhem alacağı vardır ya da eğer hastam şifa bulursa inşaallah Allah için bir ay oruç tutmak boynumun borcu olsun ya da buna benzer bir söz söyleyecek olursa Şafii'ye, Kûfelilere, Ebu Sevr'e ve başkalarına göre her hususta istisna yapmak sahihtir. Tıpkı yüce Allah adına yemin halinde bunun sıhhati üzerinde icma ettikleri gibi hanımını boşarken, kölesini hürriyete kavuştururken de yemini bozamaz. Aynı zamanda yaptığı zihar da, adağı da, borç ikrarı da buna benzer inşaallah sözü ile birlikte söylediği benzeri diğer hususlar da gerçekleşmez. Malik ve Evzâî ise: Yüce Allah adına yemin dışında bu hususların hiçbirisinde istisna sahih değildir demişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer inşaallah demiş olsaydı yeminini bozmazdı"* buyruğunda istisnanın sözlü olarak yapılacağına ve niyetin bunun için yeterli olmadığına delil vardır. Nitekim Şafii, Ebu Hanife, Malik, Ahmed ve genellikle bütün ilim adamları böyle demişlerdir. Bazı Maliki

âlimlerinden nakledilen Malik'in görüşüne göre kıyas lafzen söylenmeden niyet ile istisnanın sahih olmasını gerektirir şeklindeki nakil bundan müstesnadır.

"Bunun üzerine arkadaşı ona: İnşaallah de, dedi." ibaresini istisnanın yeminden ayrı yapılmasının caiz olduğunu söyleyenler bunu delil gösterebilirler. Ama cumhur buna onun arkadaşının bu sözü kendisine henüz yeminini yapmakta iken söylemiş olması yahut da onun bu söylediği sözün yemin olmama ihtimali vardır. Çünkü hadis-i şerifte açık bir şekilde yemin sözkonusu edilmemiştir. Allah en iyi bilendir.

"Le etûfenne: andolsun ki dolaşacağım" ifadesi bazı nüshalarda: "Leutîfenne" şeklindedir. Her ikisi de fasih iki söyleyiştir. Tâfe ve etâfe fiilleri bir şeyin etrafında tekrar tekrar dönmek demektir. Burada ise cimadan kinayedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4261) *"Süleyman'ın altmış hanımı vardı"* bir rivâyette (4262, 4264) *"yetmiş"* bir diğer rivâyette (4265) *"doksan"* Müslim'in Sahihi'nin dışındaki başka kaynaklarda *"doksandokuz"* bir diğer rivâyette de *"yüz"* buyurmaktadır. Bütün bunlar birbirleri ile çelişkili değildir. Çünkü azın sözkonusu edilmesi çoğun nefy edilmesini gerektirmez. Bu hususa dair açıklamalar defalarca geçmiş bulunmaktadır. Böyle bir ifade adet mefhumu türündendir ve usül bilginlerinin çoğunluğuna göre onunla amel olunmaz. Ayrıca bu ifadelerde yüce Allah'ın nebilerine -Allah'ın salat ve selamları onlara- özel olarak verilen böyle bir işi bir gecede yapabilme gücü de açıklanmaktadır. Bizim Nebi'miz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de sahih hadiste sabit olduğu üzere bir zaman içerisinde onbir hanımını dolaşırdı. Bütün bunlar ise gücün fazlalığından gelmektedir. Allah en iyi bilendir.

"Onların her biri gebe kalacak ve onların her biri Allah yolunda savaşacak bir atlı çocuk doğuracak" sözlerini Süleyman (aleyhisselâm) hayrı temenni etmek maksadı ile söylemiş ve bununla ahireti, yüce Allah yolunda cihad etmeyi amaç edinmiştir. Yoksa bunu dünyevi bir maksat için söylemiş değildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onlardan sadece birisi gebe kaldı ve o da yarım bir insan doğurdu."* Bir diğer rivâyette *"yarım bir çocuk doğurdu"* denilmektedir. Bunun yüce Allah'ın onun tahtı üzerine bırakıldığını yüce Allah'ın sözkonusu ettiği ceset olduğu söylenmiştir. [641]

641 Bk. Sad, 34

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer istisna yapmış olsaydı onların her biri yüce Allah yolunda savaşacak atlı bir çocuk doğuracaktı"* buyruğu ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Süleyman (aleyhisselâm) hakkında bunun vahyedildiği şeklinde yorumlanır. Yoksa böyle bir iş yapan herkese bu maksadı hasıl olacaktır anlamında değildir.

"Arkadaşı -yahut melek-: İnşaallah de, dedi. ama o demeyip unuttu." Denildiğine göre arkadaşından kasıt melektir. Zaten hadisin zahirinden anlaşılan da budur. Bunun Âdemoğullarından bir arkadaşı olduğu da söylenmiştir.

"Nesiye: Unuttu" lafzını bazı imamlar nun harfi ötreli, sin harfi şeddeli (nüssiye: unutturuldu) diye zaptetmişlerdir ki anlamı gayet açıktır ve güzeldir. Allah en iyi bilendir.

"Ve ihtiyacını da karşılamış olurdu" buradaki "derek" idrak etmekten (bir şeyi elde etmekten, karşılamaktan) isimdir. Nitekim yüce Allah: *"Sana yetişilmesinden korkmaksızın"* (Taha, 77) buyruğunda bu lafzı kullanmıştır.

(4265) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki: ..."* bu buyrukta da bu lafzı kullanarak yemin etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır ki bu da eymullah ve eymunullah: Allah adına yemin ederim ile aynı şeydir. İlim adamları bu hususta farklı kanaatlere sahip olup Malik ve Ebu Hanife bu bir yemindir derken, bizim (Şafii) mezhep âlimlerimiz: Eğer bunu söylerken yemin niyeti ile söylerse yemindir, değilse yemin değildir demişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer inşaallah demiş olsaydı... cihad edeceklerdi"* buyruğundan da "eğer olsaydı, eğer olmasa..." lafızlarını kullanmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu, eğer olsa eğer olmasa gibi lafızları kullanmanın caiz olduğuna delil gösterilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de de bu çokça geldiği gibi ashab-ı kiramın ve selefin sözlerinde de çokça kullanılmıştır. Buhari bu hususta "lev: şayet olsa" demenin caiz olması babı diye bir başlık açmış ve bunun kapsamına: *"Keşke benim size karşı duracak gücüm olsaydı"* (Hud, 80) buyruğunu ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer delilsiz birisini recm edecek olsaydım bu kadını recm edecektim"* sözleri ile: *"Eğer ay daha da devam etseydi ben de visal orucuma devam edecektim"*; *"Eğer senin kavmin küfürden henüz yeni kurtulmamış olsaydı Beyt'i İbrahim'in temelleri üzerine tamamlayacaktım"*; *"Ve eğer hicret olmasaydı ben de Ensar'dan bir kişi olurdum"* hadislerini ve bunun benzerlerini bu babın kapsamına sokmuştur. Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Buhari'nin bu başlığından ve bu babın (başlığın) kapsamı içerisinde sözünü ettiği Kur'an

âyeti ve rivâyetlerinden anlaşıldığı üzere (lev ve levla: eğer olsa, eğer olmasa) lafızlarını başka bir hususun imkansızlığı dolayısı ile gerçekleştirilmesi imkansız olan hususlar için gelecek kipi halinde kullanmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu ise başkasının varlığı dolayısıyla yapılması imkansız olan işler kabilindendir. İşte kendisi için "levla: olmasaydı" lafzının kullanılacağı türdendir. Çünkü bu gibi ifadelerin kapsamına gelecek için söylenenler dışındaki bir husus yahut da kesin olarak bilinen sahih bir haktan başkası için kullanılmaz. "Hicret olmasaydı Ensar'dan bir kişi olurdum" hadisinde olduğu gibi. Ancak olup bitmiş için bu kullanım yahut da gayba ve geçmişte gerçekleşmiş kadere itiraz mahiyetinde olmak üzere bu ibare kullanılmaz. Müslim'in Sahihi'ndeki bir diğer hadiste de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Başına bir musibet gelecek olursa eğer bunu yapmamış olsaydım şöyle olurdu deme, ama: Allah taktir buyurdu ve O'nun, dediği olur de"* hadisi sabittir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Bu, eğer böyle olsaydı mutlaka böyle olurdu deyip, yüce Allah'ın meşietini sözkonusu etmeden (inşaallah demeden, Allah'ın geçmişteki kaderine ve bizim için bilinmesi gizli ve saklı olan hususlara bakmadan söylemesi halinde kesin ve gayb hakkında kat'i olarak söyleyecek olursa böyledir. Ama bir kimse bunu teslimiyet arzetmek ve işi Allah'ın meşietine bağlamak üslubu ile söyleyecek olursa bunda kerahet yoktur. Kadı Iyâz (devamla), dedi ki: Bazıları da "levla: olmasa"ın "lev"dan farklı olduğuna da işaret etmişlerdir. Ama bana göre insanın bilgisinin kuşatmadığı ve söyleyen kimsenin gücü içerisinde kalmayan hususlar hakkında kullanılmaları halinde aralarında bir fark yoktur. Çünkü bu şekildeki söyleyişler gayb hakkında ahkam kesmek ve kadere itiraz etmek kabilindendir. Nitekim hadis-i şerifte de bu hususa böylece dikkat çekilmiştir. Ayrıca münafıkların: *"Bize itaat etmiş olsalardı öldürülmezlerdi"* (Ali İmran, 168); *"yanımızda bulunsalar ölmezler ve öldürülmezlerdi"* (Ali İmran, 156); *"Eğer emirden payımıza düşen bir şey olsaydı burada öldürülmezdik"* (Ali İmran, 154) şeklindeki sözleri buna benzer. Yüce Allah ise onların bu bâtıl iddialarını reddederek: *"Eğer doğru söyleyenler iseniz kendi nefislerinizden ölümü uzaklaştırınız"* (Ali İmran, 168) buyruğu ile reddetmektedir. İşte bunu (olsa, olmasa...) kullanmanın yasak olduğu hususlar bunun gibi hususlardır.

Açıklamakta olduğumuz hadise gelince, bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi hakkında eğer Süleyman inşaallah demiş olsaydı... cihad edeceklerdi diye kesin bir kanaatini haber vermektedir. Çünkü böyle bir bilgi zan ve içtihat ile bilinebilecek bilgilerden değildir. O ancak yüce Allah'ın kendisine bildirmiş olduğu bir gerçeği haber vermiş olmaktadır. Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İsrailoğulları olmasaydı hiçbir et kokmazdı, Hav-*

ya da olmasaydı hiçbir kadın kocasına hainlik etmezdi" buyruğu türündendir. O halde bununla "lev: eğer, se, sa" demeyi yasaklayan hadis arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Nitekim yüce Allah da: *"De ki eğer evlerinizde bulunsaydınız haklarında öldürülmeleri yazılmış olanlar yıkılıp devrilecekleri yerlere çıkarlardı."* (Ali İmran, 154); *"Eğer geri döndürülecek olsalar hiç şüphesiz kendilerine yasaklanmış olanlara geri dönerlerdi"* (En'am, 28) buyurmaktadır. Yine "Levla: olmasaydı" lafzının kullanılmış olduğu çeşitli buyruklara yüce Allah'ın şu buyrukları örnektir: *"Eğer Allah tarafından önceden bir yazı (taktir olunmuş bir kader) olmasaydı... şüphesiz size dokunacaktı"* (Enfal, 68) *"Ve eğer insanlar tek bir ümmet olmayacak olsaydı..."* (Zuhruf, 33) *"Eğer o tesbih edenlerden olmasaydı balığın karnında... kalacaktı."* (Saffat, 143, 144) buyrukları örnektir. Çünkü şanı yüce Allah bütün bu hususlarda ya geçmiş ya da gelecekler ile ilgili olarak ilmine dayalı kat'i bir haber olarak vermektedir. Buna göre insanın yapılıp gerçekleştirilmesi yüce Allah'ın kudreti çerçevesinde olup olmamasının sebebi ile alakalı haber verdiği hususlar hakkında kullanılan olsa ve olmasa lafızlarının kullanılmasında bir mekruhluk yoktur. Çünkü bu bir şeyin sebep olması dolayısı ile imkansızlığı ve yine bir şeyin olmaması sebebi ile meydana gelmesinin gerçek mahiyeti hakkında bir haber vermekten ibarettir. Çoğu zaman da "lev: eğer olsa..." gerektirici ya da gerektirmeyici (nefy edici) sebebi açıklamak için de kullanılır. Bu türden olan bütün kullanımlarda bir mekruhluk yoktur. Ancak bu hususta yalan söylüyor olma hali müstesnadır. Münafıkların: *"Eğer biz savaşmayı bilseydik andolsun size tabi olurduk"* (Ali İmran, 167) buyruğunda söyledikleri nakledilen sözleri gibi. Allah en iyi bilendir.

٦/١١- بَاب النَّهْيِ عَنْ الْإِصْرَارِ عَلَى الْيَمِينِ فِيمَا يَتَأَذَّى بِهِ أَهْلُ الْحَالِفِ مِمَّا لَيْسَ بِحَرَامٍ

6/11- YEMİN EDENLERİN EZİYET ÇEKTİKLERİ HUSUSLARDA -HARAM OLMAYAN HALLERDE- YEMİNDE ISRAR ETMENİN YASAK OLDUĞU BABI

٤٢٦٧-١/٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهِ لَأَنْ يَلَجَّ أَحَدُكُمْ بِيَمِينِهِ فِي أَهْلِهِ آثَمُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتِي فَرَضَ اللَّهُ

4267-26/1- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu bize Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. (Hemmâm'ın) zikrettiği hadislerden birisi de şu idi: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a yemin olsun ki, sizden birinizin ailesi hakkında yapmış olduğu (ve onlara zarar veren) yemininde ısrar etmesi, Allah nezdinde onun için aziz ve celil Allah'ın farz kılmış olduğu (yeminin) keffaretini vermesinden daha büyük bir günahtır"* buyurdu. [642]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizden birinizin ailesi hakkında yaptığı yemininde ısrar etmesi..."* hadisinin anlamı şudur: Bir kimse ailesi ile ilgili bir yemin edip yeminini bozmaması sebebi ile zarar görüp, yeminini bozmak da masiyet değil ise o kimsenin yeminini bozması ve o yapmamaya yemin ettiği işi yaparak yemininin kefaretini yerine getirmesi gerekir. Şayet, hayır ben yeminimi bozmam. Çünkü ben yeminimi bozmak günahını işlemekten çekinirim ve bundan dolayı günaha düşmekten korkarım diyecek olursa, böyle söylemekle hata etmiş olur. Aksine yeminini bozmamayı sürdürmesi ve ailesine zarar vermeyi devam ettirmesi yeminini bozmaktan daha büyük bir günahtır.

Lecâc: Sözlükte bir şey üzerinde ısrar etmektir.

İşte bu, hadisin anlamının kısa açıklamasıdır. Bununla birlikte sözünü ettiğimiz şekilde yeminini bozmasının masiyet olmayan hususlar hakkında kabul edilmesi de bir zorunluluktur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Daha büyük bir günahtır"*buyruğu yemin eden kimsenin bu husustaki iddia ve vehminin aksini ifade eder. Çünkü böyle bir kimse yeminini bozmak sûreti ile günahkâr olacağını vehmeder. Halbuki bundan dolayı onun için günah sözkonusu değildir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise: *"Eğer günah sabit olsaydı yemininde ısrar edip, onu sürdürmesindeki günahı daha büyüktür"* demiş olmaktadır. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Dönüş ve varılacak yer onun huzurudur.



642 Buhari, 6625; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14712

١٢/٧- بَاب نَذْرِ الْكَافِرِ وَمَا يَفْعَلُ فِيهِ إِذَا أَسْلَمَ

7/12- KÂFİRİN ADAK ADAMASI VE MÜSLÜMAN OLMASI HALİNDE ONA DAİR NE YAPACAĞI BABI

٤٢٦٨-١/٢٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ قَالَ فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ

4268-27/1- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî, Muhammed b. el-Müsennâ ve Zuheyr b. Harb -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Yahya -ki o b. Said el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Nâfi'nin İbn Ömer'den bana haber verdiğine göre Ömer, dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cahiliye döneminde Mescid-i Haram'da bir gece itikâfta bulunmayı adamıştım, dedi. Allah Rasûlü: *"Adağının gereğini yerine getir"* buyurdu.[643]

٤٢٦٩-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ وَقَالَ حَفْصٌ مِنْ بَيْنِهِمْ عَنْ عُمَرَ بِهَذَا الْحَدِيثِ أَمَّا أَبُو أُسَامَةَ وَالثَّقَفِيُّ فَفِي حَدِيثِهِمَا اعْتِكَافُ لَيْلَةٍ وَأَمَّا فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ فَقَالَ جَعَلَ عَلَيْهِ يَوْمًا يَعْتَكِفُهُ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ حَفْصٍ ذِكْرُ يَوْمٍ وَلَا لَيْلَةٍ

4269-.../2- Bize Ebu Said el-Eşecc de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab -yani es-Sekafî- tahdis etti (H.) bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-A'lâ ve İshak b. İbrahim birlikte Hafs b. Ğiyas'dan tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Amr b. Cebele b. Ebu Revvâd da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivâyet etti. Aralarından Hafs ise: Ömer'den deyip bu hadisi

---

643 Buhari, 2032; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8157

rivâyet etti. Ebu Üsâme ve Sakafî ise hadisi rivâyetlerinde: Bir gece itikâf, dediler. Şu'be ise hadisi rivâyetinde: Bir gün itikâfta bulunmayı boynuna borç kıldı denirken, hadisin Hafs tarafından gelen rivâyetinde ne bir günden ne bir geceden söz edilmektedir. [644]

٤٢٧٠-٢٨/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ أَنَّ أَيُّوبَ حَدَّثَهُ أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ بَعْدَ أَنْ رَجَعَ مِنَ الطَّائِفِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ يَوْمًا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَكَيْفَ تَرَى قَالَ اذْهَبْ فَاعْتَكِفْ يَوْمًا قَالَ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ أَعْطَاهُ جَارِيَةً مِنَ الْخُمْسِ فَلَمَّا أَعْتَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَبَايَا النَّاسِ سَمِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَصْوَاتَهُمْ يَقُولُونَ أَعْتَقَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ مَا هَذَا فَقَالُوا أَعْتَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَبَايَا النَّاسِ فَقَالَ عُمَرُ يَا عَبْدَ اللهِ اذْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْجَارِيَةِ فَخَلِّ سَبِيلَهَا

4270-28/3- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bize Cerir b. Hâzim'in tahdis ettiğine göre Eyyub da kendisine şunu tahdis etti: Nâfi'nin kendisine tahdis ettiğine göre Abdullah b. Ömer kendisine tahdis etti ki: Ömer b. el-Hattab Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Taif'den döndükten sonra Ci'rane'de iken: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cahiliye döneminde iken mescidi haramda bir gün itikâfta bulunmayı adamıştım. Şimdi neyi uygun görürsün, dedi.? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde git ve bir gün itikâf yap"* buyurdu.

(Abdullah b. Ömer), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona ganimetlerin beşte birinden bir cariye vermişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) diğer insanların esirlerine hürriyetlerini verince Ömer b. el-Hattab onların: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize hürriyetimizi verdi diyen seslerini işitince Ömer: Bu ne, dedi. Ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların esirlerini hürriyetlerine kavuşturdu, dediler. Bunun üzerine Ömer: Ey Abdullah! O cariyeye git ve onu serbest bırak, dedi. [645]

---

644 Ebu Said el-Eşec'in hadisini Buhari, 2043; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7828'de; Muhammed b. el-Müsennâ'nın hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiş olup; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8039'da; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Buhari, 2042; Ebu Davud, 3325; Tirmizi, 1539; Nesai, 3829; İbn Mace, 1772, 2129; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10550'de; Muhammed b. Amr b. Cebele'nin hadisini de yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7916

645 Buhari, 3144 -buna yakın-, 4320 -buna yakın muhtasar olarak-; Nesai, 3830 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7521

٤٢٧١-.../٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ لَمَّا قَفَلَ النَّبِيُّ مِنْ حُنَيْنٍ سَأَلَ عُمَرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَذْرٍ كَانَ نَذَرَهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ اعْتِكَافِ يَوْمٍ ثُمَّ ذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ

4271-.../4- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Eyyub'dan haber verdi, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huneyn'den geri döndüğü zaman Ömer (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e cahiliye döneminde yapmış olduğu bir gün itikâf etmek şeklindeki adağı hakkında soru sordu. Sonra da hadisi Cerir b. Hâzim'in hadisi ile aynı manada zikretti.[646]

٤٢٧٢-.../٥- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ قَالَ ذُكِرَ عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ عُمْرَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ الْجِعْرَانَةِ فَقَالَ لَمْ يَعْتَمِرْ مِنْهَا قَالَ وَكَانَ عُمَرُ نَذَرَ اعْتِكَافَ لَيْلَةٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ وَمَعْمَرٍ عَنْ أَيُّوبَ

4272-.../5- Bize Ahmed b. Abde ed-Dabbi de tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Eyyub, Nâfi'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ömer'in yanında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ci'rane denilen yerde umre yapmasından söz edildi. İbn Ömer: Oradan umre yapmadı, dedi. (Devamla), dedi ki: Ömer, cahiliye döneminde bir gece itikâfta bulunmayı adamıştı. Sonra da hadisi Cerir b. Hâzim ile Ma'mer'in Eyyub'dan rivâyet ettiklerine yakın olarak zikretti.[647]

٤٢٧٣-.../٦- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلَفٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَقَ كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ بِهَذَا الْحَدِيثِ فِي النَّذْرِ وَفِي حَدِيثِهِمَا جَمِيعًا اعْتِكَافُ يَوْمٍ

646 4260 numaralı hadisin kaynakları
647 4270 numaralı hadisin kaynakları

4273-.../6- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi de tahdis etti, bize Haccac b. el-Mihnal tahdis etti, bize Hammâd Eyyub'dan tahdis etti (H.) Bize Yahya b. Halef de tahdis etti, bize Abdu'l-A'lâ, Muhammed b. İshak'dan tahdis etti, ikisi Nâfi'den, o İbn Ömer'den adak hakkındaki bu hadisi rivâyet etti. Her ikisinin de hadisi rivâyetlerinde: Bir gün itikâf yapmayı... zikretmişlerdir. [648]

Şerh

(4268-4273 numaralı hadisler)

Bu babta Ömer (radıyallâhu anh)'ın (4268) "Cahiliye döneminde bir gece itikâfta bulunmayı adadığına" diğer rivâyette (4270) "bir gün itikâf yapmayı adadı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ' de ona: *Adağını yerine getir*, dedi." hadisi yer almaktadır.

İlim adamları kâfirin yaptığı adağın sahih olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Malik, Ebu Hanife diğer Kûfeliler ile mezhep âlimlerimizin çoğunluğu sahih olmaz demişlerdir. Muğire el-Mahzûmî, Ebu Sevr, Buhari, İbn Cerir ve mezhep âlimlerimizin bazısı ise sahih olur demişlerdir. Bunların delilleri ise Ömer (radıyallâhu anh) ile ilgili bu hadisin zahirinden anlaşılandır. Birinci gruptakiler ise buna, bu hadis müstehaplığa yorumlanır diye cevap vermişlerdir. Yani cahiliye döneminde yaptığın adağın aynısını şimdi de yapman senin için müstehaptır.

Bu hadis-i şerifte oruç tutmadan itikâf yapmanın sahih olduğu ve itikâf gündüzün sahih olduğu gibi geceleyin de sahih olduğu -ister bu tek bir gece ister gecenin bir kısmı ya da daha fazlası olsun- şeklindeki Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin görüşüne delalet bulunmaktadır. Bunun da delili Ömer (radıyallâhu anh) ile ilgili olan bu hadis-i şeriftir. Bir günlük itikâfın sözkonusu edildiği rivâyete gelince bu rivâyet de bir gece itikâf rivâyetine muhalif değildir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir gecelik itikâfa dair de bir günlük itikâfa dair de soru sormuş ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine adağını yerine getirmesini emretmiş olma ihtimali vardır. Böylelikle bundan yalnızca gece itikâf etmenin de sahih olduğu neticesi çıkmaktadır. Ayrıca Nâfi'nin İbn Ömer'den diye rivâyet ettiği: "Ömer bir gece mescidi haramda itikâf yapmayı adamıştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorunca ona: *Adağını yerine getir demesi* üzerine Ömer de bir gece itikâf yaptı" rivâyeti de bunu desteklemektedir. Bu hadisi Dârâkutni rivâyet etmiş olup: Senedi sabittir demiştir. İşte Şafii'nin mezhebi de budur. Hasan-ı Basri, Ebu Sevr,

648 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8411

Davud ve İbnu'l-Munzir de böyle demişlerdir. Aynı zamanda bu görüş, İmam Ahmed'den gelen iki rivâyetten daha sahih olanıdır.

İbnu'l-Munzir, dedi ki: Bu görüş aynı zamanda Ali ve İbn Mesud'dan da rivâyet edilmiştir. İbn Ömer, İbn Abbas, Âişe, Urve b. ez-Zubeyr, ez-Hadesân, Malik, Evzâî, Sevri ve Ebu Hanife ile kendilerinden gelen iki rivâyetten birisine göre Ahmed ve İshak da oruçsuz itikâf sahih olmaz demişlerdir. İlim adamlarının çoğunluğunun görüşü de budur.

(4272) "İbn Ömer'in huzurunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Cirane'den yaptığı umreden söz edildi. O: Oradan umre yapmadı" dedi. Bu açıklama onun bunu bilmediği şeklinde yorumlanır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ci'rane'den umre yaptığı sabittir. Sabit olan nefye (olmadığını söylemeye) öncelenir. Çünkü burada fazladan bir bilgi sözkonusudur.

Nitekim Müslim de Hacc Kitabı'nda, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Huneyn senesinde Ci'râne'den umre yaptığını Enes (radıyallâhu anh)'in rivâyeti ile zikretmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

١٣/٨ - بَاب صُحْبَةِ الْمَمَالِيكِ وَكَفَّارَةِ مَنْ لَطَمَ عَبْدَهُ

8/13- KÖLELERLE GEÇİNME VE KÖLESİNE TOKAT ATANIN KEFFARETİ BABI

٤٢٧٤-١/٢٩ - حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ فِرَاسٍ عَنْ ذَكْوَانَ أَبِي صَالِحٍ عَنْ زَاذَانَ أَبِي عُمَرَ قَالَ أَتَيْتُ ابْنَ عُمَرَ وَقَدْ أَعْتَقَ مَمْلُوكًا قَالَ فَأَخَذَ مِنْ الْأَرْضِ عُودًا أَوْ شَيْئًا فَقَالَ مَا فِيهِ مِنْ الْأَجْرِ مَا يَسْوَى هَذَا إِلَّا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ لَطَمَ مَمْلُوكَهُ أَوْ ضَرَبَهُ فَكَفَّارَتُهُ أَنْ يُعْتِقَهُ

4274-29/1- Bana Ebu Kâmil, Fudayl b. Husayn el-Cahderî tahdis etti, bize Ebu Avâne Firas'dan tahdis etti, o Zekvân Ebu Salih'den, o Zâzân Ebu Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir köleyi azad etmiş iken İbn Ömer'in yanına gittim. Yerden bir çubuk ya da bir şey aldı ve: Bunda bunun kadarı dışında ecir namına bir şey yoktur. Ancak ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her kim kölesine tokat atar yahut onu döverse onun kefareti ona hürriyetini vermesidir"* buyururken dinledim. [649]

649 Ebu Davud, 5168; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6717

٤٢٧٥-٣٠/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ فِرَاسٍ قَالَ سَمِعْتُ ذَكْوَانَ يُحَدِّثُ عَنْ زَاذَانَ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ دَعَا بِغُلَامٍ لَهُ فَرَأَى بِظَهْرِهِ أَثَرًا فَقَالَ لَهُ أَوْجَعْتُكَ قَالَ لَا قَالَ فَأَنْتَ عَتِيقٌ قَالَ ثُمَّ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ فَقَالَ مَا لِي فِيهِ مِنَ الْأَجْرِ مَا يَزِنُ هَذَا إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ أَوْ لَطَمَهُ فَإِنَّ كَفَّارَتَهُ أَنْ يُعْتِقَهُ

4275-30/2- Bana Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbn Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki... Zâzân'ın İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre o bir kölesini çağırdı. Sırtında bir iz görünce ona: Senin canını acıttım mı, dedi. Kölesi hayır, dedi. İbn Ömer: Haydi sen hürsün, dedi.

(Zâ'zân, dedi ki): Sonra yerden bir şey alıp: Ecirden benim için bunun ağırlığı kadar dahi bir şey yok. Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Her kim bir köleye yapmadığı bir şeyin haddi (cezası) olarak vurur yahut ona tokat atacak olursa, şüphesiz onun kefareti ona hürriyetini vermesidir"* buyururken dinledim. [650]

Şerh

(4274-4275 numaralı hadisler)

(4274) *"her kim kölesine tokat atar yahut onu döverse onun kefareti ona hürriyetini vermesidir."* İlim adamları der ki: Bu hadis-i şerifte kölelere karşı yumuşak davranarak onlarla iyi bir şekilde geçinip, onlara eziyet etmekten uzak kalınması gereği sözkonusu edilmektedir. Bundan sonraki hadislerde de böyledir. Müslümanlar bu sebep dolayısı ile köleye hürriyetini vermenin vacip olmadığı üzerinde icma etmiş olmakla birlikte bu davranışının günahına kefaret olması ümidi ile mendub görülmüştür. Hadisten kişinin yaptığı zulmü ortadan kaldıracak ameller yapmak da sözkonusu edilmektedir. İlim adamlarının bu durumda köleyi hürriyetine kavuşturmanın vacip olmadığına, bundan sonra gelecek olan Suveyd b. Mukarrir'in rivâyet ettiği şu hadisi delil göstermişlerdir: Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan birisi hizmetçilerine bir tokat attığı zaman o cariyelerine hürriyetini vermelerini emir buyurmuş, onlar: Bizim ondan başka hizmetimizi görecek kimsemiz yok deyince

650 4274 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde onu hizmetlerinde kullansınlar. Ne zaman ona ihtiyaçları kalmaz ise onu serbest bıraksınlar"* buyurdu.

Kadı Iyâz, dedi ki: İlim adamlarının icma ile belirttikleri üzere efendinin kölesine bu kabilden yaptığı herhangi bir iş dolayısı ile köleyi azad etmek icap etmez. Fakat gerektirici bir sebep olmaksızın yara bere bırakacak şekilde dövmek, ateşle yakmak, kölenin bir organını kesmek ya da onu işlemez hale getirmek gibi bundan daha ağır ve müsli niteliğini taşıyan bir iş yapması halinde hükmün ne olacağı hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Malik ve Maliki mezhebine mensup ilim adamları ile Leys'in kanaatine göre bu sebep dolayısı ile kölenin efendisi aleyhine hürriyete kavuşacağı, bununla birlikte kölenin vela hakkının efendisine ait olacağı ama bu yaptığı iş dolayısı ile de devlet yetkilisinin onu cezalandıracağı kanaatindedirler. Diğer ilim adamları ise efendisinin aleyhine kölesi hürriyetini elde etmiş olmaz demişlerdir. Maliki mezhebi âlimleri cariyenin başını yahut da kölenin sakalını traş etmesi halinde farklı görüşlere sahiptirler. Malik bu hususta, kölesinin hayalarını burup kısırlaştırdığı için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hürriyetine kavuşturduğuna dair Abdullah b. Amr b. el-As'ın rivâyet ettiği hadisi delil göstermiştir.

(4275) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim kölesine yapmadığı bir işin haddini (cezasını) vursa, yahut ona tokat atsa onun kefareti onu hürriyetine kavuşturmasıdır"* şeklindeki bu rivâyet ilk rivâyette kastedilen herhangi bir günah ve suç olmaksızın onu te'dib etmek ve ona bir şeyler öğretmek maksadı dışında bir sebeple dövmek şeklindeki ilk rivâyete mebnidir.

"İbn Ömer bir köleyi hürriyetine kavuşturduktan sonra yerden bir çubuk ya da herhangi bir şey aldı... Ona hürriyetini vermesidir." İbn Ömer'in bu hadiste söylediği sözlerinin anlamı şudur: Böyle bir köleyi hürriyetine kavuşturmakta teberru olmak üzere hürriyetine kavuşturulan kölenin ecri yoktur. Bunu hürriyetine kavuşturmak onu dövmenin bir kefaretidir. Bir diğer görüşe göre buradaki (4274) istisna munkatıdır. Bunun munkatı olmayıp muttasıl olduğu ve: Benim bu köleye hürriyetini vermemin tek sebebi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu işitmemden başkası değildir anlamındadır da denilmiştir.

٤٢٧٦-.../٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ عَنْ فِرَاسٍ بِإِسْنَادِ شُعْبَةَ وَأَبِي عَوَانَةَ أَمَّا حَدِيثُ ابْنِ مَهْدِيٍّ فَذَكَرَ فِيهِ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ وَفِي حَدِيثِ وَكِيعٍ مَنْ لَطَمَ عَبْدَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ الْحَدَّ

4276-.../3- Bize bunu Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, (H.) Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, (Veki' ile) ikisi Süfyan'dan, o Firas'dan, Şu'be ve Ebu Avâne'nin isnadı ile tahdis etti. İbn Mehdi'nin hadisi rivâyetinde: "Yapmadığı bir (işin) haddini (cezasını)" ibaresini zikretmiş, Veki'nin hadisinde "kuluna tokat atan" ibaresi yer almakla birlikte haddi sözkonusu etmemiştir. [651]

٤٢٧٧-٣١/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ لَطَمْتُ مَوْلًى لَنَا فَهَرَبْتُ ثُمَّ جِئْتُ قُبَيْلَ الظُّهْرِ فَصَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي فَدَعَاهُ وَدَعَانِي ثُمَّ قَالَ امْتَثِلْ مِنْهُ فَعَفَا ثُمَّ قَالَ كُنَّا بَنِي مُقَرِّنٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ لَنَا إِلَّا خَادِمٌ وَاحِدَةٌ فَلَطَمَهَا أَحَدُنَا فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ أَعْتِقُوهَا قَالُوا لَيْسَ لَهُمْ خَادِمٌ غَيْرُهَا قَالَ فَلْيَسْتَخْدِمُوهَا فَإِذَا اسْتَغْنَوْا عَنْهَا فَلْيُخَلُّوا سَبِيلَهَا

4277-31/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Süfyan, Seleme b. Kuheyl'den tahdis etti, o Muaviye b. sûreyb'den şöyle dediğini rivâyet etti: Bir kölemize bir tokat atıp kaçtım. Sonra öğleden az önce geldim ve babamın arkasında namaz kıldım. Babam onu da beni de çağırdıktan sonra (kölemize) ona aynısını vur, dedi. Ama o affetti. Sonra o, dedi ki: Biz Mukarrinoğullarının Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde sadece bir kadın hizmetçimiz (cariyemiz) vardı. Bizden birisi ona bir tokat attı. Bunun haberi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca: *"Ona hürriyetini verin" buyur*du. Onlar: Kendilerinin ondan başka kendilerine hizmet edecek birisinin olmadığını söylediler. Allah Rasûlü de: *"O halde onu hizmetlerinde çalıştırsınlar, ona ihtiyaçları kalmadığı zaman da onu serbest bıraksınlar" buyurdu*. [652]

Şerh

"Bir kölemize bir tokat atıp kaçtım... sonra: Ona da aynısını vur, dedi., o da affetti." Buradaki "aynısını vur" sözünün anlamının kısas olmak üzere onu cezalandır olduğu söylendiği gibi o sana nasıl vurduysa sen de ona aynı şekilde vur anlamında olduğu da söylenmiştir. Buradaki uygulama kendisi-

651 4274 numaralı hadisin kaynakları

652 Ebu Davud, 5166, 5167; Tirmizi, 1542; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4811

ne vurulan kölenin gönlünü hoş etmek şeklinde yorumlanmıştır. Yoksa tokat atmak ve benzeri hallerde kısas gerekmemektedir. Bu durumda ancak bir tazir (hafif bir ceza) gerekir. Fakat o bu hususta müsamahakar davranarak bundan dolayı kısas uygulama imkanını ona tanımıştır.

Buradan kölelere yumuşak davranmak ve alçakgönüllü muamele teşvik edilmektedir.

“Bize hizmet edecek başka bir kimse yoktu.” Bütün nüshalarda hizmet eden kişi anlamındaki “hadim” kelimesinin sonunda yuvarlak te yoktur. Bu lafız erkek hakkında kullanıldığı gibi cariye (dişi) hakkında da kullanılır. Yuvarlak te ile “hadimetun” ancak çok az kullanılan şaz bir söyleyiştir. Ben bunu Tehzibul Esma ve’l-Lugat adlı eserimde açıklamış bulunmaktayım.

٤٢٧٨-٣٢/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ قَالَ عَجِلَ شَيْخٌ فَلَطَمَ خَادِمًا لَهُ فَقَالَ لَهُ سُوَيْدُ بْنُ مُقَرِّنٍ عَجَزَ عَلَيْكَ إِلَّا حُرُّ وَجْهِهَا لَقَدْ رَأَيْتُنِي سَابِعَ سَبْعَةٍ مِنْ بَنِي مُقَرِّنٍ مَا لَنَا خَادِمٌ إِلَّا وَاحِدَةٌ لَطَمَهَا أَصْغَرُنَا فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُعْتِقَهَا

4278-32/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız Ebu Bekir’e ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize İbn İdris, Husayn’dan tahdis etti, o Hilal b. Yesâf’dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bir yaşlı acele ederek bir hizmetçisine bir tokat vurdu. Süveyd b. Mukarrin bunun üzerine ona: Sen yüzünün hassas yerinden başka vuracak bir yer bulamadın mı? Andolsun ben kendimi Mukarrinoğullarından yedi kişinin yedincisi olarak görmüşümdür. Bizim sadece bir hizmetçimiz vardı. En küçüğümüz ona bir tokat vurunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize o cariyeye hürriyetini vermemizi emir buyurdu, dedi. [653]

Şerh

“Hilal b. Yesâf” ye harfi fethalı ve kesreli (Yisâf diye) söylenebilir. Esâf da söylenir.

“Yüzünün hassas yerinden başka vuracak bir yer bulmadın mı?” Yani sen onun yüzünün en hassas yerinden başka vuracak bir yer bulmaktan acze mi düştün? Buradaki “hurrul vech” yüzün yanı ve teninin ince olan kısmı de-

653 4277 numaralı hadisin kaynakları

mektir. Her şey için hurr onun en faziletlisi ve en üstünüdür. Bir açıklamaya göre bu sözleri ile sen başka bir şey yapmaktan acze düştün demektir. Aciz oldu, acze düştü anlamındaki "aceze" fiili fasih söyleyişe göre cim fethalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de: *"Bu karga gibi olmaktan acze mi düştün"* (Maide, 31) buyruğunda bu şekilde kullanılmıştır. Kesreli olarak (acize) kullanıldığı da söylenmiştir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize ona hürriyetini vermemizi emir buyurdu." Bu onların hepsinin ona hürriyetinin verilmesine razı oldukları ve bunu bağışladıkları şeklinde yorumlanır. Yoksa tokatı sadece onlardan birisi vurmuştur. Onlar da o tokat vuranın günahına kefaret olmak üzere cariyenin hürriyetine kavuşturulmasına müsamaha ettiler.

٤٢٧٩-.../٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ قَالَ كُنَّا نَبِيعُ الْبَزَّ فِي دَارِ سُوَيْدِ بْنِ مُقَرِّنٍ أَخِي النُّعْمَانِ بْنِ مُقَرِّنٍ فَخَرَجَتْ جَارِيَةٌ فَقَالَتْ لِرَجُلٍ مِنَّا كَلِمَةً فَلَطَمَهَا فَغَضِبَ سُوَيْدٌ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ

4279-.../6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy, Şu'be'den tahdis etti, o Husayn'den, o Hilal b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Bizler en-Nu'man b. Mukarrin'in kardeşi Suvayd b. Mukarrir'in evinde bez satıyorduk. Bir cariye dışarı çıktı ve bizden bir adama bir söz söyleyince o da ona bir tokat attı. Bu sefer Suveyd kızdı ve sonra hadisi İbn İdris'in hadisine yakın olarak rivâyet etti. [654]

٤٢٨٠-٣٣/٧- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ قَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ مَا اسْمُكَ قُلْتُ شُعْبَةُ فَقَالَ مُحَمَّدٌ حَدَّثَنِي أَبُو شُعْبَةَ الْعِرَاقِيُّ عَنْ سُوَيْدِ بْنِ مُقَرِّنٍ أَنَّ جَارِيَةً لَهُ لَطَمَهَا إِنْسَانٌ فَقَالَ لَهُ سُوَيْدٌ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الصُّورَةَ مُحَرَّمَةٌ فَقَالَ لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنِّي لَسَابِعُ إِخْوَةٍ لِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَا لَنَا خَادِمٌ غَيْرُ وَاحِدٍ فَعَمَدَ أَحَدُنَا فَلَطَمَهُ فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُعْتِقَهُ

4280-33/7- Bize Abdulvaris b. Abdussamed de tahdis etti, bana babam tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip, dedi ki: Muhammed b. el-Münkedir bana: Adın ne, dedi., ben Şu'be, dedim. Bu sefer Muhammed, dedi ki: Bana Ebu

654 4278 numaralı hadisin kaynakları

Şu'be el-Iraki'nin Suveyd b. Mukarrin'den tahdis ettiğine göre kendisine ait bir cariyeye bir kişi bir tokat attı. Bunun üzerine Suveyd ona: Sen sûretin (surete/yüze vurmanın) haram kılınmış olduğunu bilmiyor musun, dedi. (Devamla) şunları söyledi: Andolsun ben kendimi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kardeşlerimin yedincisi olarak görmüştüm. Yalnız bir hizmetçimiz vardı. Bizden bir kişi kalkıp ona bir tokat atınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize ona hürriyetini vermemizi emir buyurdu. [655]

Şerh

"Suretin (surete/yüze vurmanın) haram kılındığını bilmiyor musun?" burada başka bir hadisteki: *"Sizden biriniz köleyi döverse yüze -saygıdan dolayı- vurmaktan uzak dursun"* hadisine bir işaret vardır. Çünkü insanın güzellikleri, latif ve değerli organları yüzdedir. Yüzde bir çirkinlik yahut da bir iz meydana gelecek olursa çirkinleşir.

٤٢٨١-.../٨- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى عَنْ وَهْبِ بْنِ جَرِيرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ قَالَ قَالَ لِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ مَا اسْمُكَ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الصَّمَدِ

4281-.../8- Bunu bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. el-Müsennâ da Vehb b. Cerir'den tahdis etti, bize Şu'be haber verip, dedi ki: Muhammed b. el-Munkedir bana: Adın ne, dedi. sonra hadisi Abdussamed'in hadisi gibi rivâyet etti. [656]

٤٢٨٢-٣٤/٩- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ الْبَدْرِيُّ كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا لِي بِالسَّوْطِ فَسَمِعْتُ صَوْتًا مِنْ خَلْفِي اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ فَلَمْ أَفْهَمْ الصَّوْتَ مِنْ الْغَضَبِ قَالَ فَلَمَّا دَنَا مِنِّي إِذَا هُوَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَإِذَا هُوَ يَقُولُ اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ قَالَ فَأَلْقَيْتُ السَّوْطَ مِنْ يَدِي فَقَالَ اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ أَنَّ اللهَ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَى هَذَا الْغُلَامِ قَالَ فَقُلْتُ لَا أَضْرِبُ مَمْلُوكًا بَعْدَهُ أَبَدًا

655 4278 numaralı hadisin kaynakları

656 4278 numaralı hadisin kaynakları

4282-34/9- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis etti, bize Abdulvahid -yani b. Ziyad- tahdis etti, bize A'meş, İbrahim et-Teymi'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Mesud el-Bedri, dedi ki: Kamçı ile bir kölemi dövüyordum. Arkamdan: *"Bil ki ey Ebu Mesud"* diye bir ses işittim. Öfkemden algılayamadım. Bana yaklaşınca bir de ne göreyim meğer O, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) imiş ve O bana: *"Bil ki ey Mesud bil ki ey Ebu Mesud"* diyordu. (Ebu Mesud), dedi ki: Derhal kamçıyı elimden bıraktım. O: *"Bil ki ey Ebu Mesud, şüphesiz şanı yüce ve Mübarek Allah senin bu köleye güç yetirdiğinden daha fazla senin üzerinde muktedirdir"* buyurdu. Ben de bunun üzerine: Bundan sonra ebediyen bir köleye vurmayacağım, dedim.[657]

Şerh

Ebu Mesud ile ilgili hadiste "kamçı ile kölesini dövdü..." Bu hadis ile köleye yumuşak davranmak ve öğüt vermek teşvik edilmekte, affedici olmaya, öfkeyi yenmeye ve yüce Allah'ın kullarına hilm ve yumuşaklıkla muamele ettiği gibi hilm ile muamele etmeye dikkat çekilmektedir.

٤٢٨٣-.../١٠- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَهُوَ الْمَعْمَرِيُّ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِإِسْنَادِ عَبْدِ الْوَاحِدِ نَحْوَ حَدِيثِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ فَسَقَطَ مِنْ يَدِي السَّوْطُ مِنْ هَيْبَتِهِ

4283-.../10- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir haber verdi. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Muhammed b. Humeyd -ki o el-Ma'meri'dir- Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Süfyan haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Ebu Avâne tahdis etti, hepsi A'meş'den Abdulvahid'in isnâdı ile onun hadisine yakın olarak rivâyet etti. Ancak Cerir'in hadisinde: Onun heybetinden dolayı kamçı elimden düşüverdi demektedir.[658]

---

657 Tirmizi, 1948; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10009
658 4282 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Bize Muhammed b. Hamid el-Ma'meri tahdis etti." el-Ma'meri nisbetinde mim harfi fethalı ayn harfi sakindir. Ona el-Ma'meri denilmesinin sebebi Ma'mer b. Raşid'e gitmek üzere yolculuk yapmış olmasıdır. Çünkü o Ma'merin rivâyet ettiği hadisleri yakından takib ederdi.

٤٢٨٤-١١/٣٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا لِي فَسَمِعْتُ مِنْ خَلْفِي صَوْتًا اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ لَلَّهُ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ فَقَالَ أَمَا لَوْ لَمْ تَفْعَلْ لَلَفَحَتْكَ النَّارُ أَوْ لَمَسَّتْكَ النَّارُ

4284-35/11- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-A'la da tahdis etti. Bize Ebu Muaviye tahdis etti... Ebu Mesud el-Ensârî, dedi ki: Bir kölemi dövüyordum. Arkamdan: *"Bil ki ey Mesud şüphesiz Allah senin buna güç yetirdiğinden daha çok muktedirdir"*diyen bir ses işitince dönüp baktım. Onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olduğunu görüverdim. Derhal: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın rızası için o hürdür. Allah Rasûlü: *"Eğer böyle yapmamış olsaydın kesinlikle ateşin alevi seni yalardı -yahut mutlaka ateş sana dokunurdu-"* buyurdu. [659]

Şerh

"Ebu Mesud'un rivâyetine göre o bir kölesini dövmekte iken... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in himayesine sığınıyorum deyince onu bıraktı." İlim adamları der ki: Muhtemelen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sesleniişini duymadığı gibi aşırı öfkesinden ötürü ilk defadaki sığınmasını da duymamıştır. Yahut da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in himayesine sığınınca yakınında olduğundan ötürü kendisine geldi, dikkat etti.

٤٢٨٥-١٢/٣٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ أَنَّهُ كَانَ يَضْرِبُ غُلَامَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ قَالَ فَجَعَلَ يَضْرِبُهُ فَقَالَ أَعُوذُ بِرَسُولِ اللَّهِ فَتَرَكَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاللَّهِ لَلَّهُ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ قَالَ فَأَعْتَقَهُ

659 4282 numaralı hadisin kaynakları

4285-36/12- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize İbn Adiy, Şu'be'den tahdis etti. O, Süleyman'dan, o İbrahim et-Teymî'den, o babasından o Ebu Mesud'dan rivâyete göre kölesini dövmekte iken kölesi: Allah'a sığınırım, demeye başladı. O da onu dövmeye devam etti. Derken: Allah rasulüne sığınırım, deyince onu bıraktı. Bunun üzerine Allah rasulü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a yemin ederim, Allah, senin gücünün buna yettiğinden daha fazla sana muktedirdir"* buyurdu. O da derhal onu hürriyetine kavuşturdu.[660]

٤٢٨٦-.../١٣- وَحَدَّثَنِيهِ بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَعُوذُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

4286-.../13- Bunu bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- Şu'be'den bu isnad ile tahdis etti, ama onun: Allah'a sığınırım, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in himayesine sığınırım sözlerini zikretmedi.[661]

٩/١٤- بَاب التَّغْلِيظِ عَلَى مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالزِّنَا

9/14- KÖLESİNE ZİNA İFTİRASINDA BULUNAN KİMSENİN BU İŞİNİN VEBALİNİN AĞIR OLDUĞU BABI

٤٢٨٧-٣٧/١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ غَزْوَانَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي نُعْمٍ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالزِّنَا يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ

4287-37/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Numeyr tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Udayl b. Gazvan tahdis edip, dedi ki: Abdurrahman b. Ebu Nu'm'u dinledim. Bana Ebu Hureyre tahdis edip, dedi ki: Ebu'l-Kasım (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim kölesine iftira ederek zina isnad edecek*

660 4282 numaralı hadisin kaynaklan
661 4282 numaralı hadisin kaynakları

olursa, dediği gibi olması hali dışında kıyamet gününde ona (bu iftirasının) cezası uygulanacaktır." [662]

٤٢٨٨-.../٢- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ كِلَاهُمَا عَنْ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِهِمَا سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ نَبِيَّ التَّوْبَةِ

4288-.../2- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, (H.) Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İshak b. Yunus el-Ezrak tahdis etti. İkisi Fudayl b. Gazvan'dan bu isnad ile rivâyet etti. Her ikisinin hadisinde: Ben tevbe nebisi Ebu'l-Kasım (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ı şöyle buyururken dinledim demektedir. [663]

Şerh

"Her kim kölesine iftira ederek zina isnadında bulunursa..." hadiste köleye iftira ederek zina isnad eden kimseye dünyada had uygulamanın sözkonusu olmadığına işaret vardır. Bu hususta icma gerçekleşmiştir. Ama ona böyle bir iftirada bulunan ta'zir olunur. Çünkü köle muhsan sayılmaz. Ayrıca tam köle olan ve hür olması sebeplerini taşımayan köle müdebber, mükâteb, umveled ve bir bölümü hürriyetini elde etmiş olan herkes bu hususta aynı durumdadır. Dünyadaki hüküm bu şekildedir. Ahiretteki hüküme gelince, ona iftira edene had uygulanarak hakkı alınır. Çünkü ahirette hürlerle köleler birbirine eşittir.

(4288) "Tevbe nebisi Ebu'l-Kasım'ı dinledim." Kadı Iyâz, dedi ki: Ona bu ünvanın veriliş sebebi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söz ve itikat ile tevbeyi kabul etmek ile gönderilmesinden dolayıdır. Halbuki bizden öncekilerin tevbesi kendilerini öldürmeleri sûreti ile oluyordu. Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Burada tevbe ile iman etmenin ve küfürden İslam'a dönmenin kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Tevbenin asıl anlamı ise dönmek demektir.



662 Buhari, 6858; Ebu Davud, 5165; Tirmizi, 1947; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13624

663 4287 numaralı hadisin kaynakları

١٠/١٥- بَاب إِطْعَامِ الْمَمْلُوكِ مِمَّا يَأْكُلُ وَإِلْبَاسُهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا يُكَلِّفْهُ مَا يَغْلِبُهُ

10/15- KÖLEYE YEDİĞİNDEN YEDİRMEK, GİYİNDİĞİNDEN GİYDİRMEK VE GÜCÜNÜN YETMEYECEĞİ ŞEYLERİ ONDAN İSTEMEMEK BABI

٤٢٨٩-١/٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ مَرَرْنَا بِأَبِي ذَرٍّ بِالرَّبَذَةِ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ وَعَلَى غُلَامِهِ مِثْلُهُ فَقُلْنَا يَا أَبَا ذَرٍّ لَوْ جَمَعْتَ بَيْنَهُمَا كَانَتْ حُلَّةً فَقَالَ إِنَّهُ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنْ إِخْوَانِي كَلَامٌ وَكَانَتْ أُمُّهُ أَعْجَمِيَّةً فَعَيَّرْتُهُ بِأُمِّهِ فَشَكَانِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَلَقِيتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ سَبَّ الرِّجَالَ سَبُّوا أَبَاهُ وَأُمَّهُ قَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ هُمْ إِخْوَانُكُمْ جَعَلَهُمْ اللهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَأَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ وَأَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ

4289-38/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti bize Veki' tahdis etti, bize A'meş, el-Ma'rur b. Süveyd'den şöyle dediğini tahdis etti: Rebeze'de Ebu Zerr'e uğradık. Üzerinde çizgili bir elbise vardı. Kölesi üzerinde de aynısı vardı. Biz: Ey Ebu Zer! Şayet ikisini bir araya getirseydin bir takım olurdu, dedik. O: Benimle kardeşlerimden bir adam arasında bir sözlü tartışma olmuştu. Annesi Arap değildi. Bu sebeple ben de onu annesi sebebi ile ayıpladım. O da beni Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikayet etti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile karşılaştığım zaman: *"Ey Ebu Zer! Şüphesiz ki sen kendisinde cahiliye bulunan birisisin"* buyurdu.

Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Adamlara söven kimsenin babasına da annesine de sövülür, dedim. O: *"Ey Ebu Zer! Sen kendisinde cahiliye bulunan bir kişisin. Onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah onları hizmetinize vermiştir. Bu sebeple siz de onlara yediğinizden yedirin, giydiğinizden giydirin. Altından kalkamayacakları işleri onlara yüklemeyin. Şayet yükleyecek olursanız siz de onlara yardım edin"* buyurdu. [664]

664 Buhari, 30, 2545, 6050; Ebu Davud, 5157, 5158; Tirmizi, 1946; İbn Mace, 3290 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11980

Şerh

"Onların ikisini bir araya getirsen bir takım olurdu" böyle demesinin sebebi takım (hulle)nin Araplara göre (altlı ve üstlü) iki elbiseden meydana gelmesi dolayısıyladır. Tek bir elbiseye bu isim verilmez.

Ebu Zer (radıyallâhu anh)'ın hadisinde: "Benimle kardeşlerimden bir adam arasında sözlü bir anlaşmazlık olmuştu... *Sen kendisinde cahiliye bulunan bir kişisin*" hadisinde geçen "kardeşlerimden bir adam" sözü Müslümanlardan bir adam demektir. Göründüğü kadarı ile bu kişi bir köle idi. Kardeşlerimden demesinin sebebi ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine (4291) *"Bunlar din kardeşlerinizdir, sizin hizmetçilerinizdir. Kimin kardeşi elinin altında bulunursa..."* buyurmuş olmasıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kendisinde cahiliye olan birisisin"* yani böyle bir ifade kullanmak cahiliye ahlakındandır. Bu sebeple sende de onların ahlakından bir huy bulunmaktadır.

Oysa Müslüman bir kimsede onların ahlakından hiçbir iz olmamalıdır. Buna göre hadiste başkasını ayıplamak, baba ve anneler dolayısı ile küçük görmek yasaklanmakta ve böyle bir tutumun cahiliye ahlakından olduğu ortaya konulmaktadır.

"Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlara sövenin, babasına da anasına da sövülür..., dedim." Ebu Zer'in bu sözlerinin anlamı, o kimsenin annesine ağır söz söylemesi hususundaki mazeretini ortaya koymaktır. Yani o bana sövdü. Bir kimse birisine söverse, sövdüğü o kişi de döner onun annesine de babasına da söver.

Ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun bu mazeretini kabul etmeyip, bu cahiliye ahlâkındandır, kendisine sövülen kimseye ancak sövenin kendisine sövdüğü kadarı ile sövmesi mübahtır, babasına da annesine de dil uzatamaz, diye cevap verdi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah onları sizin emriniz altında koydu. Bu sebeple yediğinizden onları yedirin..."* Burada *"onlar sizin kardeşlerinizdir"*deki zamir kölelere aittir. Onlara efendinin yediklerinden yedirmek ve onun giydiklerinden giydirmek emri ise vücub ifade eden bir emir olarak değil de müstehaplık ifade eden bir emir olarak anlaşılmıştır. Bu Müslümanların icmaı ile böyle kabul edilmiştir.

Ebu Zer'in kölesine kendisinin giydiği gibi giydirmesi ise müstehabı uygulamaktır. Ama efendiye düşen görev, şehirlere ve şahıslara göre kölesinin

giyimini ve nafakasını maruf ölçüler içerisinde karşılamasıdır. O kölesinin bu ihtiyaçlarını karşılarken nafakasının ve elbisesinin efendininki ile aynı türden olması daha aşağı ya da daha yukarı olması arasında bir fark yoktur. Öyle ki şayet efendi emsalinin alışageldiklerinin dışına çıkacak şekilde kendisine yaptığı harcamaları kısacak olursa -bunu ister zahidliğinden dolayı yapsın, ister cimriliğinden dolayı yapsın- kölesi için bu şekilde kısması ve kendisini buna mecbur edip bunu uygun görmeye onu zorlaması -onun rızası olmaksızın- caiz olmaz. İlim adamları ayrıca gücünün yetmediği işleri yapmakla onu yükümlü tutmasının caiz olmadığını icma ile kabul etmişlerdir. Şayet böyle bir şey yapacak olursa ona bizzat kendisi ya da başkası aracılığı ile yardım etmelidir.

٤٢٩٠-٣٩/٢- وَحَدَّثَنَاه أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ وَأَبِي مُعَاوِيَةَ بَعْدَ قَوْلِهِ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ قَالَ قُلْتُ عَلَى حَالِ سَاعَتِي مِنْ الْكِبَرِ قَالَ نَعَمْ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي مُعَاوِيَةَ نَعَمْ عَلَى حَالِ سَاعَتِكَ مِنْ الْكِبَرِ وَفِي حَدِيثِ عِيسَى فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيَبِعْهُ وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ فَلْيُعِنْهُ عَلَيْهِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ فَلْيَبِعْهُ وَلَا فَلْيُعِنْهُ انْتَهَى عِنْدَ قَوْلِهِ وَلَا يُكَلِّفْهُ مَا يَغْلِبُهُ

4290-39/2- Bunu bize Ahmed b. Yunus da tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, hepsi A'meş'den bu isnad ile rivâyet etti. Zuheyr'in ve Ebu Muaviye'nin hadisinde *"sen kendisinde cahiliye bulunan birisisin"* sözünden sonra şu ilaveyi yapmıştır: (Ebu Zer), dedi ki: Ben: Şu andaki kibirli hâlimden dolayı mı, dedim, O: *"Evet"* buyurdu.

Ebu Muaviye'nin rivâyetinde ise: *"Evet, şu anda üzerinde bulunduğun kibirli halin dolayısı ile" buyurdu.* İsa'nın hadisi rivâyetinde: *"Eğer ona altından kalkamayacağı bir iş yüklerse onu satsın."* Zuheyr'in rivâyetinde: *"O işte ona yardım etsin"* şeklindedir. Ebu Muaviye'nin hadisinde ise: *"onu satsın"* ibaresi de *"ona yardım etsin"* ibaresi de yoktur. Onun rivâyeti *"ve altından kalkamayacağı işi ondan istemesin"* sözünde sona ermektedir. [665]

665 4289 numaralı hadisin kaynakları

٤٢٩١-٤٠/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَاصِلٍ الْأَحْدَبِ عَنْ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَعَلَى غُلَامِهِ مِثْلُهَا فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ قَالَ فَذَكَرَ أَنَّهُ سَابَّ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَعَيَّرَهُ بِأُمِّهِ قَالَ فَأَتَى الرَّجُلُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ إِخْوَانُكُمْ وَخَوَلُكُمْ جَعَلَهُمْ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدَيْهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ عَلَيْهِ

4291-40/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: … el-Ma'rur b. Suveyd, dedi ki: Ebu Zer'i gördüm. Üzerinde bir hulle (altlı üstlü bir takım elbise) vardı. Kölesi üzerinde de aynısı vardı. Ona bunun sebebini sordum. (Ma'rur), dedi ki: Ebu Zer, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir adama söverek annesinden ötürü onu ayıpladığını sözkonusu etti. Sonra o adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e giderek bunu ona söyleyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Şüphesiz ki sen, kendisinde cahiliye olan bir kimsesin. (Bu köleleriniz) din kardeşleriniz ve size hizmet edenlerinizdir. Allah onları emrinizin altına vermiştir. Her kimin kardeşi elinin altında ise yediğinden ona yedirsin, giydiğinden ona giydirsin. Altından kalkamayacakları işleri yapmakla onları yükümlü tutmayın. Eğer onlara böyle bir yükümlülük verecek olursanız o işte kendilerine yardım edin"* buyurdu. [666]

Şerh

(4290) *"Eğer ona üstesinden gelemeyeceği bir iş yüklerse onu satsın"* bir rivâyette de *"o işte ona yardım etsin"* denilmektedir. İşte bu ikinci rivâyet diğer rivâyetlere uygun doğru rivâyettir.

Kendisine sövülen bu adamın müezzin Bilal (radıyallâhu anh) olduğu söylenmiştir.

٤٢٩٢-٤١/٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ بُكَيْرَ بْنَ الْأَشَجِّ حَدَّثَهُ عَنْ الْعَجْلَانِ مَوْلَى فَاطِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لِلْمَمْلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ وَلَا يُكَلَّفُ مِنْ الْعَمَلِ إِلَّا مَا يُطِيقُ

666 4289 numaralı hadisin kaynakları

4292-41/4- Bana Ebu't-Tâhir, Ahmed b. Amr b. Serh de tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bize Amr b. el-Hâris'in haber verdiğine göre Bukeyl b. el-Eşecc kendisine Fatıma'nın azadlısı Aclan'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Yemeğini ve giyeceğini vermek kölenin hakkıdır. Ayrıca ondan ancak gücünün yetebileceği işleri yapması istenir"* buyurdu. [667]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"yiyeceğini ve giyeceğini vermek kölenin hakkıdır..."* buyruğu Ebu Zer'in rivâyet ettiği hadise uygundur. Bunu da daha önce şerh ettik.

"Kisve" giyecek, kef harfi kesreli de söylenir, ötreli "küsve" de söylenir. Bunlar iki söyleyiş olmakla birlikte kesreli daha fasihtir. Kur'an-ı Kerim'de de böyle kullanılmıştır.[668] Yiyecek ve giyecek ile kölenin ihtiyaç duyacağı diğer şeylere de dikkat çekmiş olmaktadır.

٤٢٩٣-٤٢/٥- وَحَدَّثَنَا الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا صَنَعَ لِأَحَدِكُمْ خَادِمُهُ طَعَامَهُ ثُمَّ جَاءَهُ بِهِ وَقَدْ وَلِيَ حَرَّهُ وَدُخَانَهُ فَلْيُقْعِدْهُ مَعَهُ فَلْيَأْكُلْ فَإِنْ كَانَ الطَّعَامُ مَشْفُوهًا قَلِيلًا فَلْيَضَعْ فِي يَدِهِ مِنْهُ أُكْلَةً أَوْ أُكْلَتَيْنِ قَالَ دَاوُدُ يَعْنِي لُقْمَةً أَوْ لُقْمَتَيْنِ

4293-42/5- Bize el-Ka'nebî de tahdis etti, bize Davud b. Kays, Musa b. Yesâr'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden birinize hizmetçisi yemeğini pişirip sonra da onun hararetini ve dumanını çektiği halde ona getirecek olursa onu kendisi ile birlikte oturtsun ve yesin. Şayet yemek yetmeyecek kadar az ise o yemekten onun eline bir ya da iki lokma koyuversin"* buyurdu. Davud, dedi ki: (hadisteki ukleten ev ukleteyeni) bir lokma yahut iki lokma demektir. [669]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizden birinize hizmetçisi yemeğini pişirip... onun eline o yemekten bir yahut iki lokma koyuversin."* Davud, dedi ki: Yani bir lokma yahut iki lokma, dedi." Ukle hemze ötreli olarak

667 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14136

668 Bk. Bakara, 233 ve Mâide, 89

669 Ebu Davud, 3846; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14228

Davud'un açıkladığı gibi lokma demektir. Az miktardaki yemeğe "meşfu" denilmesi ise az olması neticesini doğuracak kadar şifa (denilen dudaklar)ın onu yemek için çoğalmasından dolayıdır.

"Yetmeyecek kadar az" da onu yemek üzere toplanıp, bir araya gelmiş olanlara oranla az demektir.

Bu hadis-i şerifte üstün ahlak ve yemekte başkalarını gözetmek, özellikle o yemeği pişiren yahut taşıyana karşı böyle davranmak teşvik edilmektedir. Çünkü onu yapan yahut taşıyan onun hararetine ve dumanına katlanmış, canı onu çekmiş, onun kokusunu almıştır. Bütün bunlar müstehap olarak değerlendirilmiştir.

١١/١٦- بَاب ثَوَابِ الْعَبْدِ وَأَجْرِهِ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ اللهِ

11/16- EFENDİSİNE KARŞI İYİ VE SAMİMİ DAVRANDIĞI, ALLAH'A DA GÜZELCE İBADET ETTİĞİ TAKTİRDE KÖLENİN ALACAĞI SEVAP VE ECİR BABI

٤٢٩٤-٤٣/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ اللهِ فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ

4294-43/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e, Nâfi'den rivâyetini okudum. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ki köle efendisine karşı doğru ve samimi davranıp Rabbine güzelce ibadet ederse ona ecri iki defa verilir"* buyurdu. [670]

٤٢٩٥-.../٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ

670 Buhari, 2546; Ebu Davud, 5169; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14648

4295-.../2- Bana Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip, dediler ki: Bize Yahya -ki o el-Kattân'dır- tahdis etti (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Numeyr ve Ebu Üsâme tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan rivâyet etti. (H.) Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Üsâme tahdis etti, hepsi Nâfi'den rivâyet etti, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik'in hadisinin aynısını rivâyet etti. [671]

٤٢٩٦-٤٤/٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْعَبْدِ الْمَمْلُوكِ الْمُصْلِحِ أَجْرَانِ وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ لَوْلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْحَجُّ وَبِرُّ أُمِّي لَأَحْبَبْتُ أَنْ أَمُوتَ وَأَنَا مَمْلُوكٌ قَالَ وَبَلَغَنَا أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ لَمْ يَكُنْ يَحُجُّ حَتَّى مَاتَتْ أُمُّهُ لِصُحْبَتِهَا قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ فِي حَدِيثِهِ لِلْعَبْدِ الْمُصْلِحِ وَلَمْ يَذْكُرْ الْمَمْلُوكَ

4296-44/3- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya tahdis edip, dediler ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi, Said b. el-Müseyyeb'i şöyle derken dinledim: Ebu Hureyre, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Islah edici mülkiyet altındaki kölenin iki ecri vardır"* buyurdu. Ebu Hureyre'nin canı elinde olana yemin olsun ki şayet Allah yolunda cihad, hacc ve anneme karşı iyi davranmak olmasaydı mülkiyet altındaki bir köle olarak ölmeyi daha çok isterdim, dedi.

(Ravi), dedi ki: Bize ulaştığına göre Ebu Hureyre annesi ile birlikte kalmak için annesi vefat edinceye kadar hacc etmemişti.

Ebu't-Tâhir hadisi rivâyetinde "ıslah edici köle" demiş fakat "mülkiyet altındaki" niteliğini sözkonusu etmemiştir. [672]

٤٢٩٧-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ الْأُمَوِيُّ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ بَلَغَنَا وَمَا بَعْدَهُ

671 Bunu yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7480, 7859, 7970. Ancak Zuheyr b. Harb'in rivâyet ettiği hadisi Buhari, 2550'de; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8161'de rivâyet etmiş bulunmaktadır.

672 Buhari, 2548; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13331

4297-.../4- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Ebu Saffan el-Umevi tahdis etti, bana Yunus, İbn Şihâb'dan bu isnâd ile haber vermekle birlikte "bize ulaştığına göre" kısmını da ondan sonrasını da sözkonusu etmedi. [673]

Şerh

(4294-4297 numaralı hadisler)

(4294) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Köle efendisine karşı samimi olursa..."* diğer rivâyette (4296) *"ıslah edici mülkiyet altındaki kölenin iki ecri vardır"* buyurulmaktadır. Bu hadiste ıslah edici mülkiyet altındaki kölenin açıkça fazileti dile getirilmektedir. Islah edici köle ise efendisine karşı samimi olan ve üzerindeki Rabbine ibadet yükümlülüğünü yerine getiren kimsedir. Hadiste ifade edildiğine göre böyle bir kimseye iki ecir verilecektir. Buna sebep ise her iki hakkı yerine getirmesi ve köleliği dolayısı ile de eksik halidir.

Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın bu hadiste: "Eğer Allah yolunda cihad... olmasaydı mülkiyet altında bir köle olarak ölmeyi arzu ederdim" ifadelerinden anlaşıldığına göre mülkiyet altındaki kölenin cihad yükümlülüğü de hacc yükümlülüğü de yoktur. Çünkü o bunları yapabilecek güce sahip değildir. Annesine iyilik (birr) yapmaktan kastı ise nafaka, azık, hizmet ve buna benzer kölelerin yapmaları imkansız olan onun ihtiyacı olan işleri yerine getirmektir.

Ravinin: "Bize ulaştığına göre Ebu Hureyre... hacc etmedi." Bundan kastı nafile haccıdır. Çünkü o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında farz olan haccı eda etmiş idi. Böylelikle annesine iyi davranmayı nafile haccın önüne geçirmiş olmaktadır. Çünkü anneye iyi davranmak farzdır. Bu sebeple nafile haccın önüne geçmiştir. Hem bizim mezhebimize hem Maliki mezhebine göre anne ve baba farz hacca değil de, nafile hacc yapmaktan çocuğa engel olma hakkına sahiptirler.

٤٢٩٨-٥/٤٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَدَّى الْعَبْدُ حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوَالِيهِ كَانَ لَهُ أَجْرَانِ قَالَ فَحَدَّثْتُهَا كَعْبًا فَقَالَ كَعْبٌ لَيْسَ عَلَيْهِ حِسَابٌ وَلَا عَلَى مُؤْمِنٍ مُزْهِدٍ

673 4296 numaralı hadisin kaynakları

4298-45/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Muaviye; A'meş'den tahdis etti, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Köle Allah'ın hakkını ve efendilerinin hakkını tam olarak yerine getirecek olursa onun için iki ecir vardır"* buyurdu. Ebu Hureyre, dedi ki: Ben bunu Ka'b'a anlattım. Bu sefer Ka'b: Onun için de hesap olmayacaktır, malı az kıt kanaat geçinen mümine de hesap olmayacaktır, dedi. [674]

٤٢٩٩-.../٦- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4299-.../6- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den bu isnad ile tahdis etti. [675]

٤٣٠٠-٤٦/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نِعِمَّا لِلْمَمْلُوكِ أَنْ يُتَوَفَّى يُحْسِنُ عِبَادَةَ اللَّهِ وَصَحَابَةَ سَيِّدِهِ نِعِمَّا لَهُ

4300-46/7- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis edip, dedi ki: Bu Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize tahdis ettiğidir. Çeşitli hadisler zikrederek onlar arasında şunu da zikretti: Ayrıca Ebu Hureyre, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a ibadetini de efendisi ile birlikteliğini de güzel bir şekilde yerine getirerek vefat eden mülkiyet altındaki köleye ne mutlu. Evet ona ne mutlu"* buyurdu. [676]

Şerh

(4298-4300 numaralı hadisler)

(4298) "Ka'b, dedi ki: Ona da hesap yoktur, malı az kıt kanaat geçinen mümine de." Buradaki "muzhir" malı az kimse demektir. Bu sözlerden kasıt da şudur: Köle yüce Allah'ın hakkını ve efendilerinin hakkını yerine getire-

674 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12531
675 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14763
676 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14763

cek olursa, mükafatının çokluğu ve masiyetinin bulunmaması sebebi ile verilecek hesabı olmayacaktır. Ka'b (radıyallâhu anh)'ın söylediği bu sözleri Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olma ihtimali de vardır, içtihat ederek de söylemiş olabilir. Çünkü hasenâtı ağır basıp kitabı kendisine sağ tarafından verilen bir kimse kolay bir şekilde hesaba çekilecek ve yakınlarının yanına sevinçle dönecektir.

(4300) *"Allah'a ibadetini de efendisi ile birlikteliğini de güzel bir şekilde yerine getirerek vefat eden mülkiyet altındaki köleye ne mutlu."* Buradaki "niimma: ne mutlu" üç ayrı şekilde söylenmiş olup, yedi kıraatte de bu üç söyleyişle de okunmuştur. [677]

Bu söyleyişlerin birincisinde nun kesreli mim sakin olarak *ni'mâ* şeklinde ikincisi nun ve ayn harfleri kesreli olarak: *ni'immâ,* üçüncüsü ise nun fethalı, ayn kesreli olarak *na'immâ* şeklinde söylenir. Bütün bu söyleşilerde mim harfi şeddelidir. O ne güzel bir şey demektir. Bu da o yaptığı iş ne güzeldir anlamına gelir. Kadı Iyâz, dedi ki: el-Uzrî bunu nun harfi ötreli ve sonu tenvinli olarak *"nu'men"* diye de rivâyet etmiştir. Bu da sahihtir. Onun için sevinç ve göz aydınlığı vardır demektir. Bu anlamda *nu'men lehû* ve *nu'meten lehû* de denilir.

"Allah'a ibadetini güzel bir şekilde yaparsa..." hadiste geçen "sahabe: birliktelik" burada beraberlik, arkadaşlık anlamındadır.

١٢/١٧- بَاب مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ

12/17- BİR KÖLEDEKİ PAYINI AZAD EDEN KİMSE BABI

٤٣٠١-١/٤٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قُلْتُ لِمَالِكٍ حَدَّثَكَ نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ الْعَدْلِ فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ

4301-47/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e şöyle dedim: Nâfi' sana İbn Ömer'den tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim bir köledeki payını azad edecek olup da*

677 Bk. Bakara, 271. âyet

onun kölenin değerine varan bir malı varsa onun adına o kölenin adaletli bir şekilde değeri biçilir, diğer ortaklarına onların hisselerini verir ve onun adına o köle azad olur. Aksi taktirde o köleden azad ettiği payı hürriyetine kavuşmuş olur." 678

٤٣٠٢-٤٨/٢- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ مِنْ مَمْلُوكٍ فَعَلَيْهِ عِتْقُهُ كُلُّهُ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَهُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ

4302-48/2- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim mülkiyet altındaki bir köledeki payını azad edecek olursa, onun adına kölenin tamamı hürriyetine kavuşturulur. Eğer onun o kölenin bedeline ulaşacak bir malı varsa (mesele yok). Şayet onun o kadar malı yoksa o köleden azad ettiği kadarı hürriyetine kavuşmuş olur."* 679

٤٣٠٣-٤٩/٣- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ نَافِعٍ مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَعْتَقَ نَصِيبًا لَهُ فِي عَبْدٍ فَكَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ قَدْرُ مَا يَبْلُغُ قِيمَتَهُ قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ عَدْلٍ وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ

4303-49/3- Bize Şeybân b. Ferrûh da tahdis etti... Abdullah b. Ömer, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim bir köledeki payını azad edip de onun o kölenin değerine ulaşacak kadar bir malı varsa, o köleye onun adına adaletli bir şekilde değer biçilir. Aksi taktirde o köleden azad ettiği kadarını azad etmiş olur."* 680

٤٣٠٤-.../٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ

678 Daha önce 3749 numaralı hadiste kaynakları gösterildi.

679 Kaynakları daha önce 3750 numaralı hadiste gösterildi

680 Daha önce 3750 numaralı hadiste kaynakları gösterildi

بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنْ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمْ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ إِلَّا فِي حَدِيثِ أَيُّوبَ وَيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ فَإِنَّهُمَا ذَكَرَا هَذَا الْحَرْفَ فِي الْحَدِيثِ وَقَالَا لَا نَدْرِي أَهُوَ شَيْءٌ فِي الْحَدِيثِ أَوْ قَالَهُ نَافِعٌ مِنْ قِبَلِهِ وَلَيْسَ فِي رِوَايَةِ أَحَدٍ مِنْهُمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِلَّا فِي حَدِيثِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ

4304-.../4- Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti, (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab tahdis edip, dedi ki: Yahya b. Said'i şöyle derken dinledim (H.) Bana Ebu Rabi' ve Ebu Kâmil de tahdis edip, dedi ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir-tahdis etti (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- tahdis etti, her ikisi Eyyub'dan rivâyet etti. (H.) Bize İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Abdurrezzak İbn Cureyc'den haber verdi, bana İsmail b. Umeyye haber verdi. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk, İbn Ebu Zi'b'den tahdis etti, (H.) Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis edip, dedi ki: Bana Üsâme -yani b. Zeyd- haber verdi. Hepsi de Nâfi'den, o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivâyet etti. Ama onların hadisi rivâyetlerinde: *"Şayet onun malı yoksa o köleden azad ettiği miktarı hürriyetine kavuşmuş olur"* ibaresi yoktur. Yalnız Eyyub ve Yahya b. Said'in hadisleri rivâyetinde onlar bu kısmı hadiste zikrederek şunu söylemişlerdir: Ama biz, bu ibare hadisin kapsamı içerisinde bir ibare midir yoksa bunu Nâfi' kendiliğinden mi söylemiştir bilemiyoruz. Diğer taraftan bunların hiçbirisinin rivâyetinde: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i dinledim, sözü yoktur. Bundan Leys b. Sa'd'ın hadisi rivâyeti müstesnadır. [681]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim mülkiyet altındaki bir köledeki payına hürriyetini verecek olursa..."* hadisinden sonra istisa (kö-

681 3750 numaralı hadisin kaynakları

lenin kalan bölümünün değerini karşılamak üzere çalıştırılması) diye bilinen (3409 numaralı) hadisi de zikretmektedir. Bu hadisler daha önce İtk (kölenin hürriyetine kavuşması) kitabında çeşitli yolları ile geniş bir şekilde geçmiş bulunmaktadır. Bu hadislerin burada tekrar edilmesini gerektiren bir zorunluluk bulunmamakla birlikte bu husustaki adetine aykırı olarak bu hadisleri burada tekrar etmesi şaşırtıcıdır. Sözü geçen bu hadisler daha önce belirttiğimiz o yerde şerh edilmiş bulunmaktadır.

٤٣٠٥-٥٠/٥- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ آخَرَ قُوِّمَ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ قِيمَةَ عَدْلٍ لَا وَكْسَ وَلَا شَطَطَ ثُمَّ عَتَقَ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ مُوسِرًا

4305-50/5- Bize Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer de ikisi İbn Uyeyne'den tahdis etti. İbn Ebu Ömer, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne Amr'dan tahdis etti, o Sâlim b. Abdullah'tan o babasından rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kendisi ile bir başkası arasında (ortak) olunan bir köleyi (ondaki payını) azad eden kimse adına kendi malında olmak üzere -ne az ne fazla olmamak kaydıyla- köleye adaletli bir şekilde kıymet biçilir. Sonra eğer varlıklı ise kendi malından onun adına azad olur."* [682]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"onun adına kendi malından olmak şartı ile ne fazla ne eksik olmamak kaydıyla köleye adaletli bir şekilde kıymet biçilir."* İlim adamları der ki: Veks: Eksik: Aldatmak ve eksik vermek demektir. Şatat: fazla ise zulüm ve haksızlık demektir. Bir kimse zulmedip aşırıya kaçacak ve ileri derecede sınırı aşacak olursa şetta, eşetta vesteşetta fiilleri kullanılır. Adaletli bir şekilde kıymetinin tespit edilmesinden kasıt ise eksiksiz ve fazlasız olarak ona değer biçmektir.

٤٣٠٦-٥١/٦- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ عَتَقَ مَا بَقِيَ فِي مَالِهِ إِذَا كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ

682 Buhari, 2521 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 3947; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6788

4306-51/6- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hadesân'den haber verdi, o Sâlim'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Her kim bir köledeki payına hürriyetini verecek olursa geri kalanı -eğer onun kölenin değerine ulaşan bir malı varsa- kendi malından olmak üzere azad olur."*[683]

٤٣٠٧-٥٢/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِي الْمَمْلُوكِ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ فَيُعْتِقُ أَحَدُهُمَا قَالَ يَضْمَنُ

4307-52/7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: ... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den iki kişinin sahip olduğu ve onlardan birisinin payına düşeni azad ettiği bir köle hakkında: *"Tazminatını öder"* buyurduğunu rivâyet etmektedir.[684]

٤٣٠٨-٥٣/٨- وَحَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ مَنْ أَعْتَقَ شَقِيصًا مِنْ مَمْلُوكٍ فَهُوَ حُرٌّ مِنْ مَالِهِ

4308-53/8- Bunu bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis edip, dedi ki: Her kim bir köledeki bir payı(na) hürriyetini verecek olursa o köle onun malından hür olur."[685]

Şerh

"Her kim bir köledeki bir payına hürriyetini verirse" pay anlamındaki "şakîs" kelimesi nüshaların bir çoğunda kaf harfinden sonra ye harfi ile kaydedilmiştir. Bazılarında ise ye harfi bulunmaksızın "şiks" şeklindedir. Nitekim daha önce Itk (köle azad etmek) kitabında da böylece geçmiş idi. Şiks ve şakis lafızları ye'li ve ye'siz söyleniş bakımından (yarım anlamındaki) nısb ve nasif gibidir. Şiks ve şakis pay demektir.

683 Ebu Davud, 3946; Tirmizi, 1347; Nesai, 4712; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6935

684 Kaynakları daha önce 3751, 3752, 3753, 3754 numaralı hadislerde gösterildi.

685 3751 numaralı hadisin kaynakları

٤٣٠٩-٥٤/٩- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أَعْتَقَ شَقِيصًا لَهُ فِي عَبْدٍ فَخَلَاصُهُ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ اسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ

4309-54/9- Bana Amr en-Nâkid de tahdis etti… Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Kim bir köledeki bir payını azad edecek olursa eğer malı varsa o kölenin kurtuluşu onun malındandır. Şayet onun malı yoksa köle zorluk ve meşakkate sokulmamak şartı ile çalıştırılır."*[686]

٤٣١٠-٥٥/١٠- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ عِيسَى ثُمَّ يُسْتَسْعَى فِي نَصِيبِ الَّذِي لَمْ يُعْتِقْ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ

4310-55/10- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir ve Muhammed b. Bişr tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem de tahdis edip, dediler ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi, hepsi İbn Ebu Arube'den bu isnad ile rivâyet etti. Hadisin İsa tarafından rivâyetinde: *"Sonra payını azad etmeyen kişinin payı karşılığında o köle meşakkate sokulmaksızın o kölenin çalışması istenir"* demiştir. [687]

٤٣١١-٥٦/١١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ سِتَّةَ مَمْلُوكِينَ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرَهُمْ فَدَعَا بِهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَجَزَّأَهُمْ أَثْلَاثًا ثُمَّ أَقْرَعَ بَيْنَهُمْ فَأَعْتَقَ اثْنَيْنِ وَأَرَقَّ أَرْبَعَةً وَقَالَ لَهُ قَوْلًا شَدِيدًا

4311-56/11- Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb tahdis edip, dedi ki: Bize İsmail -ki o b. Uleyye'dir- Eyyub'dan

---

686 3751 numaralı hadisin kaynakları

687 3751 numaralı hadisin kaynakları

tahdis etti, o Ebu Kilâbe'den, o Ebu Mehleb'den, o İmran b. Husayn'dan rivâyet ettiğine göre bir adam ölümüne yakın mülkiyetindeki altı köleyi azad etti. Onlardan başka bir malı da yoktu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o köleleri çağırdı, onları üçe ayırdıktan sonra aralarında kur'a çekti. Onlardan ikisini azad etti, diğer dördünün köleliğini bıraktı ve o adama da ağır bir söz söyledi. [688]

٤٣١٢-٥٧/١٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ عَنْ الثَّقَفِيِّ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا حَمَّادٌ فَحَدِيثُهُ كَرِوَايَةِ ابْنِ عُلَيَّةَ وَأَمَّا الثَّقَفِيُّ فَفِي حَدِيثِهِ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ أَوْصَى عِنْدَ مَوْتِهِ فَأَعْتَقَ سِتَّةَ مَمْلُوكِينَ

4312-57/12- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer de es-Sakafî'den tahdis etti, ikisi Eyyub'dan bu isnad ile rivâyet etti. Hadisin Hammâd tarafından yapılan rivâyeti İbn Uleyye'nin rivâyeti gibidir. Sakafî'ye gelince o hadisi rivâyetinde: Ensardan bir adam ölümü esnasında vasiyet ederek altı köleyi azad etti demektedir. [689]

Şerh

(4311-4312 numaralı hadisler)

(4311) "Bir adam ölümüne yakın altı kölesini azad etti... ve ona ağır bir söz söyledi." Bir rivâyette (4312) Ensardan bir adam ölümüne yakın vasiyet ederek altı köleyi azad etti" şeklindedir.

"Onları böldü" onları üç kısma ayırdı demektir.

"Ona ağır bir söz söyledi" sözü de şu demektir: Yani yaptığı işten hoşlanmadığını ortaya koymak üzere ve yaptığı işin ağırlığını anlatmak için bu işi hakkında ona ağır bir söz söyledi demektir. Bir başka rivâyette de bu ağır söz *"eğer bilseydik onun cenaze namazını kılmazdık"* diye gelmiştir. Bu durum Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başkasının böyle bir işi yapmasından alıkoymak ve yaptığı işin ağır vebalini anlatmak üzere tek başına onun cenaze namazını kılmaması şeklinde yorumlanır. Yoksa esas olarak onun cenaze namazı mutlaka ashab-ı kiramın bazıları tarafından kılınmalı idi.

688 Ebu Davud, 3958, 3959, 3960; Tirmizi, 1364; İbn Mace, 2345; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10880
689 4311 numaralı hadisin kaynakları

Bu hadis-i şerifte Malik, Şafii, Ahmed, İshak, Davud, İbn Cerir ve çoğunluğun kölelerin hürriyete kavuşturulması ve benzeri hususlarda kur'a çekmenin sabit olduğu hususunda görüşlerinin lehine bir delalet bulunmaktadır. Ayrıca ölümü ile neticelenen hastalığında bir takım köleleri azad etse yahut da azad edilmelerini vasiyet etse ve bunlar malının üçte birinden fazla iseler aralarında kur'a çekilir ve böylelikle kur'a ile onların üçte biri azad olur.

Ebu Hanife ise şöyle demektedir: Kur'a çekmek geçersizdir, bu gibi hususlarda onun bir ilgisi yoktur. Aksine o kölelerin her birinden kendi payı azad olur, geri kalan bedelini kazanması için de çalışması istenir. Çünkü bu gibi durumlarda kur'a çekmek bir risktir. Ama bu görüş hem bu sahih ile hem de pek çok hadis ile reddolunmuştur.

Hadis-i şerifteki: "İkisini azad etti, dördünün de köleliği devam etti." Bu da Ebu Hanife'nin görüşünü açıkça reddetmektedir. Şa'bî, Nehai, Şurehy ve Hasan da Ebu Hanife ile aynı kanaattedir. Bu kanaat İbnu'l Müseyyeb'den de nakledilmiş bulunmaktadır.

٤٣١٣-.../١٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ وَحَمَّادٍ

4313-.../13- Bize Muhammed b. Minhâl ed-Darir ve Ahmed b. Abde de tahdis edip, dediler ki: Bize Yezid b. Zurehy tahdis etti, bize Hişam b. Hassan, Muhammed b. Sirin'den tahdis etti, o İmran b. Husayn'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den İbn Uleyye ve Hammâd'ın hadisi ile aynı şekilde rivâyet etti. [690]

Şerh

Son rivâyetteki: "Bize Hişam b. Hassan, Muhammed b. Sirin'den tahdis etti, o İmran b. Husayn'dan rivâyet etti." Bu hadis, Darakutni'nin Müslim'e istidrakte bulunduğu hadislerden birisidir. O, dedi ki: Bu hadisi İbn Sirin denildiğine göre İmran'dan dinlememiştir. O bu hadisi ancak Halid el-Hazza'dan, o Ebu Kilâbe'den, o Ebu'l-Muhelleb'den, o İmran'dan diye dinlemiştir. Bunu da İbnu'l-Medini ifade etmiştir.

Derim ki: Fakat bu ifadelerde İbn Sirin'in bu hadisi İmran'dan dinlemediğine dair açık bir ibare bulunmamaktadır. Eğer hadisi bizzat ondan dinle-

690 Ebu Davud, 3961; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10839

mediği sabit olsa dahi, bu bu hadisin sıhhatini etkilemez ve bundan dolayı da İmam Müslim'in kınanması sözkonusu olamaz. Çünkü o bu rivâyeti açıkça sahih olan yollardan sonra mutabaat olmak üzere zikretmiştir. Bunun benzerleri daha önce de geçti. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

١٣/١٨- بَاب جَوَازِ بَيْعِ الْمُدَبَّرِ

13/18- MÜDEBBER (DENİLEN HÜRRİYETE KAVUŞMASI ÖLÜMDEN SONRASINA BAĞLI OLARAK ŞART KOŞULAN) KÖLEYİ SATMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٣١٤-١/٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ أَعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي فَاشْتَرَاهُ نُعَيْمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بِثَمَانِ مِائَةِ دِرْهَمٍ فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ قَالَ عَمْرٌو سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ عَبْدًا قِبْطِيًّا مَاتَ عَامَ أَوَّلَ

4314-58/1- Bize Ebu Rabi', Süleyman b. Davud el-Atekî tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti, o Amr b. Dinar'dan o Câbir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Ensar'dan bir adam kölesinin ölümünden sonra hür olduğunu söyledi. Ondan başka bir malı da yoktu. Bu husus Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca: *"Bunu benden kim satın alır"* buyurdu. O köleyi Nuaym b. Abdullah sekizyüz dirheme satın aldı ve bu meblağı ona ödedi.

Abd, dedi ki: Câbir b. Abdullah'ı: Bu Kıpti bir köle idi, geçen sene vefat etti derken dinledim. [691]

٤٣١٥-٢/٥٩- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرًا يَقُولُ دَبَّرَ رَجُلٌ مِنْ الْأَنْصَارِ غُلَامًا لَهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ فَبَاعَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ جَابِرٌ فَاشْتَرَاهُ ابْنُ النَّحَّامِ عَبْدًا قِبْطِيًّا مَاتَ عَامَ أَوَّلَ فِي إِمَارَةِ ابْنِ الزُّبَيْرِ

691 Buhari, 6716, 6947; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2515

4315-59/2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de İbn Uyeyne'den tahdis etti, Ebu Bekr, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis edip, dedi ki: Amr, Câbir'i şöyle derken dinledi: Ensardan bir adam başka hiçbir malı bulunmadığı halde bir kölesini ölümünden sonra hür olmak şartı ile azad etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onu sattı.

Câbir, dedi ki: O köleyi İbnü Nehham satın aldı. O İbn Zubeyr'in emirliği sırasında geçen sene vefat etmiş Kıpti bir köle idi. [692]

Şerh

(4314-4315 numaralı hadisler)

(4314) "Ensardan bir adam ölümünden sonra hür olmak üzere bir kölesini azad etti..." Hadisteki ölümünden sonra onu azad etti ifadesinin anlamı kölesine: Benim ölümümden sonra sen hürsün demesi ile olur. Böyle demeye "tedbir" adı verilir. Çünkü o köle hakkında özgürlük hayatın akabinde gerçekleşir. Ensardan olan bu zatın adı Ebu Mezkur, ölümden sonra hürriyetine kavuşturulan bu kölenin adı da Yakub olduğu söylenir.

Bu hadis-i şerifte Şafii'nin ve ona muvafakat edenlerin müdebber kölenin efendisinin ölümünden sonra satılması -bu hadis dolayısı ile- caizdir diyenlerin görüşlerinin lehine ve azad edilmesi vasiyet edilen köleye kıyas olmak üzere bir delalet bulunmaktadır. Çünkü bu şekilde vasiyet edilen bir kölenin satılması icma ile caizdir. Bunu caiz kabul edenler arasında Âişe, Tavus, Ata, Hasen, Mücahid, Ahmed, İshak, Ebu Sevr ve Davud (radıyallâhu anhum) da bulunmaktadır. Ebu Hanife ve Malik -Allah ikisinden de razı olsun- ve ilim adamlarının ve Hicaz, Şam ve Kufeli selefin büyük çoğunluğu ise -yüce Allah'ın rahmeti onlara- müdebber kölenin satılması caiz değildir demişlerdir. Bunların açıklamalarına göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu köleyi efendisinin ödemekle yükümlü olduğu bir borcu karşılığında satmış idi. Nitekim Nesai ve Darakutni'nin kaydettikleri bir rivâyette: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) o zata: *Sen bunun (bedeli) ile borcunu öde*" buyurmuştur. Bu kanaatte olanlar derler ki: O kölenin bedelini sahibine onunla borcunu ödemesi için vermiştir. Bazı Maliki âlimleri ise Ensar'dan olan o zatın bundan başka bir malı bulunmadığından ötürü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun bu tasarrufunu reddetmiştir diye yorumlamışlardır. Bu yorumu yapan kişi de şunları eklemektedir: İşte malının tamamını tasadduk eden kimsenin tasarrufu bu şekilde geri çevrilir. Ama bu yorum zayıftır hatta batıldır. Doğrusu malının tamamını tasadduk eden kimsenin tasarrufunun geçerli olduğudur.

692 Buhari, 2231 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1219; İbn Mace, 2513; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2526

Kadı Iyâz -yüce Allah'ın rahmeti ona-, dedi ki: Benim kanaatime göre doğruya daha yakın olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu işi onun halini gözetmek maksadı ile yaptığıdır. Çünkü kendisine geride hiçbir mal bırakmamıştı.

Doğru olan ise bizim az önce kaydettiğimiz şekilde hadisin zahirine göre anlaşılması ve efendi hayatta bulunduğu sürece müdebber kölenin her durumda satılmasının caiz olduğudur. Allah en iyi bilendir.

Müslümanlar tedbir (denilen köleyi ölümden sonra şartına bağlı olarak) azad etmenin sahih olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Şafii, Malik ve cumhurun görüşüne göre ise bu durumdaki bir kölenin hürriyetine kavuşturulması terikenin üçte birinden hesap edilir. Leys ve Züfer -yüce Allah'ın rahmeti onlara- şöyle demişlerdir: Bu, ana malın tamamından azad edilir.

Bu hadis-i şeriften imamın yönetimi altındakileri maslahat ve menfaatlerine olanı dikkate alması gerektiğine ve onlara kendileri için daha kolay gelen hususları emredeceğine, fesh edilmesi mümkün olan kendilerine zararlı olan tasarrufları iptal edip, geçersiz kılacağına delil bulunduğu gibi müdebber kölenin satılmasının caiz olduğuna da delil bulunmaktadır. Şu an için bu husus üzerinde icma gerçekleşmiş bulunmaktadır. Daha önceleri ise seleften bazılarının zayıf bir görüş ayrılıkları vardı.

"Onu Nuaym b. Abdullah satın aldı." Diğer rivâyette (4315) onu İbn Nahham satın aldı" şeklindedir. "en-Nehham" nun harfi fethalı ve ha harfi şeddelidir. Bütün nüshalarda İbn Nehhan olarak kaydedilmiştir. İlim adamları ise: Bu bir yanlışlıktır. Doğrusu onu satın alanın en-Nehhan olduğudur. Çünkü satın alan kişi Nuaym'dir, o da en-Nehhan'ın kendisidir. Ona bu adın veriliş sebebi ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben cennete girdim de orada Nuaym'in nahmesini duydum"* dediğinden dolayıdır. Nahme ise ses demektir. Bunun öksürük demek olduğu, boğazını temizlerken çıkartılan sesin olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

٤٣١٦-.../٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمُدَبَّرِ نَحْوَ حَدِيثِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ

4316-.../3- Bize Kuteybe b. Said ve İbn Ruhm, Leys b. Sa'd'dan tahdis etti, o Ebu Zubeyr'den, o Câbir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den müdebber köle hakkında Hammâd'ın Amr b. Dinar'dan diye rivâyet ettiği hadisine yakın olarak rivâyet etti. [693]

693 2310 numaralı hadisin kaynakları

٤٣١٧-.../٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ ذَكْوَانَ الْمُعَلِّمِ حَدَّثَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ مَطَرٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ وَأَبِي الزُّبَيْرِ وَعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَهُمْ فِي بَيْعِ الْمُدَبَّرِ كُلُّ هَؤُلَاءِ قَالَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادٍ وَابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ

4317-.../4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Muğire -yani el-Hizami- Abdülmecid b. Suheyl'den tahdis etti, o Ata b. Ebu Rebâh'dan, o Câbir b. Abdullah'tan rivâyet etti. (H.) Bana Abdullah b. Haşim de tahdis etti, bize Yahya -yani b. Said- el-Huseyn b. Zekkam el-Muhaylim'den tahdis etti, bana Ata Câbir'den tahdis etti (H.) Bana Ebu Gassan el-Mismaî de tahdis etti, bize Muâz tahdis etti, bana babam Matar'dan tahdis etti, o Ata b. Ebu Rebâh, Ebu Zubeyr ve Amr b. Dinar'dan tahdis ettiğine göre Câbir b. Abdullah, müdebber hakkında hadis rivâyet etti. Bütün bunlar rivâyetlerinde ise: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den deyip Hammâd ve İbn Uyeyne'nin, Amr'dan, onun Câbir'den rivâyet ettiği hadis ile aynı manada rivâyeti nakletti. [694]



694 Kuteybe b. Said'in ve Ebu Gassan el-Mismai'nin hadis rivâyetlerini yalnızca Müslim zikretmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2433, 2488; Abdullah b. Haşim'in hadisi rivâyetini Buhari, 2141, 2403; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2408'de rivâyet etmiştir.

٢٨/١٧- كِتَاب الْقَسَامَةِ وَالْمُحَارِبِينَ وَالْقِصَاصِ وَالدِّيَاتِ

28/17- KASAME, MUHARİPLER, KISAS VE DİYETLER KİTABI[695]

١/١- بَاب الْقَسَامَةِ

1/1- KASAME BABI

٤٣١٨-١/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ قَالَ يَحْيَى وَحَسِبْتُ قَالَ وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّهُمَا قَالَا خَرَجَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَهْلِ بْنِ زَيْدٍ وَمُحَيِّصَةُ بْنُ مَسْعُودِ بْنِ زَيْدٍ حَتَّى إِذَا كَانَا بِخَيْبَرَ تَفَرَّقَا فِي بَعْضِ مَا هُنَالِكَ ثُمَّ إِذَا مُحَيِّصَةُ يَجِدُ عَبْدَ اللهِ بْنَ سَهْلٍ قَتِيلًا فَدَفَنَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ هُوَ وَحُوَيِّصَةُ بْنُ مَسْعُودٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ وَكَانَ أَصْغَرَ الْقَوْمِ فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لِيَتَكَلَّمَ قَبْلَ صَاحِبَيْهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ كَبِّرْ الْكُبْرَ فِي السِّنِّ فَصَمَتَ فَتَكَلَّمَ صَاحِبَاهُ وَتَكَلَّمَ مَعَهُمَا فَذَكَرُوا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ مَقْتَلَ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَهْلٍ فَقَالَ لَهُمْ أَتَحْلِفُونَ خَمْسِينَ يَمِينًا فَتَسْتَحِقُّونَ صَاحِبَكُمْ أَوْ قَاتِلَكُمْ قَالُوا وَكَيْفَ نَحْلِفُ وَلَمْ نَشْهَدْ قَالَ فَتُبْرِئُكُمْ يَهُودُ بِخَمْسِينَ يَمِينًا قَالُوا وَكَيْفَ نَقْبَلُ أَيْمَانَ قَوْمٍ كُفَّارٍ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَعْطَى عَقْلَهُ

4318-1/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys Yahya -ki o b. Said'dir-dan tahdis etti, o Buşeyr b. Yesâr'dan, o Sehl b. Ebu Hasme'den rivâyet etti -Yahya, dedi ki: Zannederim o ayrıca: ve Râfi' b. Hadic'den de, dedi.- Her ikisi, dedi ki: Abdullah b. Sehl b. Zeyd ile Muhayyısa b. Mesud b. Zeyd çıkıp Hayber'e kadar geldiler. Hayber'de oradaki bir yerde bir birle-

695 Tuhfetu'l-Eşrâf'da bu kitabın adı Hadler Kitabı şeklindedir.

rinden ayrıldılar. Sonra aniden Muhayyısa, Abdullah b. Sehl'in öldürülmüş olduğunu görüverdi. Onu defnettikten sonra Huvayyısa b. Mesud ve Abdurrahman b. Sehl ile -ki onların en küçüğü idi- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittiler. (Küçükleri) Abdurrahman iki arkadaşından önce konuşmaya kalkışınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -yaşça büyük olanı kastederek- *"büyüğüne öncelik tanı"* buyurdu. Bunun üzerine o susunca diğer iki arkadaşı konuşmaya başladı. O da onlarla birlikte konuştu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Abdullah b. Sehl'in öldürüldüğünden söz ettiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine: Sizler yemin edip sahibinizin (davalınızın) -yahut katilinizin- üzerindeki hakkınızın sabit olmasını ister misiniz?" buyurdu. Onlar: Biz tanık olmadığımız halde nasıl yemin edebiliriz, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde Yahudiler size elli yemin edip sizin davanızdan ibra olsunlar mı"* buyurdu. Onlar: Kâfir bir kavmin yeminlerini nasıl kabul edebiliriz ki, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hâli görünce onun diyetini ödedi.[696]

Şerh

Müslim, Muhayyısa'nın amcasının oğlu Abdullah b. Sehl'i Hayber'de öldürülmüş olarak bulduğu zamanı anlatan Huvayyısa ve Muhayyısa hadisini değişik lafız ve rivâyet yolları ile zikretmektedir. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Abdullah b. Sehl'in velilerine (4318) *"Elli yemin edip davalı olduğunuz adamın yahut katil olduğunu söylediğiniz kimsenin üzerindeki hakkınızı kazanmak ister misiniz?"* diğer rivâyette ise *"Katilinizin yahut davalınızın... hak etmek ister misiniz"* buyurulmaktadır.

Huvayyısa ve Muhayyısa isimlerinde ye harfi hem şeddeli hem şeddesiz okunabilir. Bunların ikisi de meşhur iki söyleyiştir. Kadı Iyâz bu iki söyleyişi sözkonusu ederek şeddeli söyleyişin daha meşhur olduğunu belirtmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Kasame ile ilgili (bu) hadis şeriat esaslarından bir esas, ahkamın temel dayanaklarından bir kaide, kulların maslahatlarının rükünlerinden bir rükündür. Ashab ve tabiinden bütün ilim adamları da onlardan sonra gelen Hicaz, Şam, Kûfe ve onların dışındaki diğer bütün bölge ilim adamlarının -yüce Allah'ın rahmeti onlara- bunu delil almışlardır. Bunu delil alış keyfiyetleri farklı olmakla birlikte.

Bir topluluktan da kasamenin bâtıl olduğu ve bunun hükümsüz olduğu, onunla amel edilmeyeceğini söyledikleri de rivâyet edilmiştir. Bu kanaatte

696 Buhari, 3173 -muhtasar olarak-, 6143, 7192, 2702, 6898; Ebu Davud, 4520, 4521, 4523, 1638; Tirmizi, 1422; Nesai, 4724, 4725, 4726, 4727, 4728, 4729, 4730, 4731, 4732 -mürsel olarak-, 4733; İbn Mace, 2677; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4644

olanlar arasında Sâlim b. Abdullah, Süleyman b. Yesâr, Hakem b. Uyeyne, Katade, Ebu Kilâbe, Müslim b. Halid, İbn Uleyye, Buhari ve başkaları da vardır. Ömer b. Abdulaziz'den ise bu iki kanaat gibi iki ayrı rivâyet nakledilmiştir.

Kasameyi kabul edenler ise öldürmenin kasten olması halinde kasame neticesinde kısasın icap edip etmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hicazlıların çoğunluğu icap eder demiştir. Bu Hadesân, Rabia, Ebu Zinad, Malik ve onun mezhebine mensup ilim adamları, Leys, Evzâî, Ahmed, İshak, Ebu Sevr ve Davud'un da görüşüdür. Şafii'nin kadim görüşü de böyledir. İbn Zubeyr ve Ömer b. Abdulaziz'den de bu kanaat rivâyet edilmiştir.

Ebu Zinad, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı pek çok iken biz bu kanaatte idik. Benim görüşüme göre onlar o zaman bin kişi idiler. Ve onlardan iki kişi dahi bu hususta ihtilaf etmemişti.

Kûfeli âlimler ve iki sahih görüşünden daha sahih olanına göre Şafii ise kasame neticesinde kısas icap etmez ancak diyet gerekir demişlerdir. Bu görüş Hasan-ı Basri, Şabi, Nehai, Osman el-Leysi ve Hasan b. Salih'den rivâyet edilmiştir. Aynı şekilde Ebu Bekir, Ömer, İbn Abbas ve Muaviye (radıyallâhu anhum)'dan da rivâyet edilmiştir.

Kasameyi kabul edenler, kasamede kimlerin yemin edeceği hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Malik, Şafii ve cumhur mirasçılar yemin eder. Onların elli yemin etmesi ile birlikte had vacip olur demiş ve bu sahih hadisi delil göstermişlerdir. Hadiste yemine önce davacının başlayacağı açıkça ifade edilmiş bulunmaktadır. Ve bu kesinlikle karşı konulamayacak kadar sahih pek çok yoldan sabit olmuş bir husustur. Malik, dedi ki: Eskiden de sonradan da imamların üzerinde icma ettikleri husus kasamede yemin etmeye başlayacağıdır. Çünkü davacının tarafı zan altında bulundurucu sebep dolayısıyla güç kazanmış olmaktadır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu kanaat sahipleri davalıların yemine önce başlayacağını rivâyet edenlerin rivâyetini zayıf kabul etmişlerdir. Hadis ehli, dedi ki: Bu şekildeki rivâyet ravilerin vehminden (yanılmasından) kaynaklanmaktadır. Çünkü bu rivâyetler davacının yemini ile başlamayı iskat etmiş ve yeminin reddedilmesini sözkonusu etmemişlerdir. Diğer taraftan davacıların yemine başlayacaklarını rivâyet edenlerin rivâyetlerinde bir fazlalık bulunmaktadır. Onların bu rivâyetleri ise çok sayıda meşhur yollardan gelmiş sahih rivâyetlerdir. Bu sebeple onlarla gereğince amel etmek gerekir. Unutanın rivâyeti ise buna karşı duramaz. (Kadı lyâz) devamla, dedi ki: (Kasame sebebi ile) kısasın vacip olmadığını söyleyip sadece diyetin gerektiğini söyleyenler

öncelikle davalıların yemini ile başlanması gerektiğini söylemişlerdir. Ancak Şafii ve Ahmed cumhurun kanaatini kabul ederek önce davacının yemini ile başlanacağını eğer davacı yemini kabul etmeyecek olursa yeminin davalıya teklif edileceğini söylemişlerdir. İlim adamlarının icma ettiklerine göre beraberinde ağırlıklı zan oluşturacak bir şüphe bulunmadığı sürece yalnızca dava sebebi ile kıyas da diyet de gerekmez. Ancak kasameyi gerektiren böyle itibara alınacak bu tür şüphenin mahiyeti hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bunun da yedi şekli sözkonusudur:

1. Maktulün hayatta iken kanım filanın boynundadır, o beni öldürdü, yahut eğer kendisinde herhangi bir iz görülmüyorsa o beni vurdu, ya da öldürücü yerlerime o bana bunu yaptı, ya da beni yaraladı deyip bunları kasten yaptığını zikretmesi sûreti ile olur. Bu Malik ve Leys'e göre kasameyi gerektiren bir sebeptir. Malik (rahmetullâhi aleyh)'in zikrettiğine göre bu husus geçmişte ve sonraki zamanlarda imamların üzerinde icma ettikleri bir husustur. Kadı Iyâz, dedi ki: Çeşitli bölge fukahası arasında onlardan başka böyle diyen olmadığı gibi, onlardan başkasından da rivâyet olunmamıştır. Bu hususta genel olarak bütün ilim adamları muhalefet etmiş, onların dışında hiçbir kimse bundan dolayı kasame yapılacağı kanaatine sahip olmamıştır. Maliki mezhebine mensup kimi ilim adamı bunun kasame olması için maktulde iz ve yaranın varlığını şart koşmuşlardır. Malik bu hususta İsrailoğulları meselesini ve yüce Allah'ın: *"Biz ona maktulün bir parçası ile vurun, dedik. İşte Allah ölüleri böyle diriltir"* (Bakara, 73) buyruğunu delil göstermişlerdir. İlim adamları der ki: O adam diriltildi ve katilinin kim olduğunu söyledi. Yine Maliki mezhebine mensup ilim adamları bunun insanların gafil ve habersiz olduğu bir zamanın kollandığı bir hal olduğunu delil göstermişlerdir. Eğer bizler şahit olmayı şart koşup, yaralanın sözüne itibar etmeyecek olursak, bu, çoğu zamanlarda kanlar ile ilgili davayı iptal etmemiz sonucuna götürecektir. Derler ki: Ayrıca böyle bir durum yaralının doğru söylemenin yollarını aradığı, yalandan ve masiyetlerden uzak kaldığı, iyilik ve takvayı azık edinmeye çalışacağı bir haldir. Bu durumda onun sözünü kabul etmek icap eder.

Yine Maliki mezhebi âlimleri onun bu söylediğine şahitlik hususunda tek bir şahit ile yetinilir mi, yoksa mutlaka (bu sözleri söylediğine dair) iki şahit gerekli mi hususunda ihtilaf etmişlerdir.

2. Öldürme eyleminin görüldüğüne dair herhangi bir beyyine bulunmaksızın itham edici sebebin bulunması halidir. Malik, Leys ve Şafii bunu kabul etmişlerdir. Adaletli tek bir kişinin şahitliği de bu itham edici sebepler (levs) arasındadır. Adil olmayan bir topluluğun söyleyeceği söz de bu türdendir.

3. Adaletli iki kişinin yaralamaya şahitlik etmeleri ve yaralanan kimsenin bundan sonra birkaç gün yaşaması sonra da o yaralamanın etkisinden kendisine gelmeden önce ölmesi halidir. Malik ve Leys, dedi ki: Bu bir itham edici (levs) sebeptir. Şafii ve Ebu Hanife ise burada kaseme yoktur, aksine adaletli iki kişinin şahitliği ile kısas icap eder demişlerdir.

4. İtham altında tutulan kimsenin maktulün yanı başında yahut ona yakın bulunması yahut da beraberinde öldürme aleti ile birlikte onun bulunduğu cihetten gelmesi üzerinde kan izleri ve daha başka izlerin bulunması, aynı zamanda orada öldürme işinin onun tarafından yapıldığının söylenmesine imkan verecek yırtıcı hayvan ya da başka bir varlığın bulunmaması, yahut da bir topluluğun bir maktulün yanından ayrılması halleridir. İşte bu Malik ve Şafii'ye göre kasameyi gerektirici bir levs (itham) sebebidir.

5. İki grubun birbirleri ile çarpışması ve ikisi arasında birisinin maktul bulunması. Malik, Şafii, Ahmed ve İshak'a göre böyle bir durumda kasame sözkonusudur. Malik'ten kasamenin sözkonusu olmayacağına dair bir rivâyet de gelmiştir. Aksine böyle bir durumda eğer maktul iki kesimden birisi ise diğer kesime onun diyetini ödemek gerekir. Şayet her ikisi dışından birisi ise birbirleri ile çarpışan iki kesimin onun diyetini ödemesi icap eder.

6. İnsanların kalabalık bulunduğu bir yerde ölmüş birisinin bulunması. Şafii, dedi ki: Böyle bir durumda kasame sabit olur ve bundan dolayı diyet gerekir. Malik ise: Bu durumda ölmüş birisinin kanı hederdir demiştir. Sevri ve İshak ise diyetinin beytülmalden ödenmesi gerekir demişlerdir. Bunun gibi bir görüş Ömer ve Ali'den de rivâyet edilmiştir.

7. Maktulün bir kavmin mahallesinde yahut kabilesi arasında ya da mescitlerinde bulunması hali: Malik, Leys, Şafii, Ahmed, Davud ve başkaları sadece bununla kasame sabit olmaz, aksine maktulün kanı hederdir. Çünkü bazen bir adam bir diğerini öldürür ve onu bir başka kesimin mahallesine öldürme onlara nisbet edilsin diye bırakabilir. Şafii, dedi ki: Ancak aralarında başkalarının karışık olarak bulunmadığı kendisine düşman olan mahallesinde bulunması hali müstesnadır. O taktirde bu Hayber'de cereyan eden olay gibi olur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar ile yahudiler arasındaki düşmanlık sebebi ile maktulün mirasçıları lehine kasame hükmünü vermiştir. Hayber'de de yahudilerden başka kimseler yoktu. İmam Ahmed'den de Şafii'nin kanaatine yakın bir görüş nakledilmiştir. Ebu Hanife, Sevri ve Kufelilerin çoğunluğu da bir maktulün bir mahallede yahut da bir köyde bulunması kasameyi gerektirir. Onlara göre şimdiye kadar geçen yedi şekil arasında sadece bunda kasame sabittir. Çünkü onlara göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkında

kasame hükmünü verdiği tek şekil budur. Yine onlara göre maktul kendisinde iz bulunmadıkça kasame sözkonusu değildir. Derler ki: Eğer maktul bir mescitte bulunacak olursa mahalle halkı yemin eder ve diyetin beytülmalden ödenmesi gerekir. Bu hüküm ise mahalle halkı aleyhine davacı olmaları halinde sözkonusudur. Evzâî, dedi ki: Maktulün bir mahallede bulunması üzerinde bir iz bulunmasa dahi kasameyi gerektirir. Buna yakın bir görüş Davud'dan da nakledilmiştir. Kadı lyâz'ın açıklamaları burada sona ermektedir. Allah en iyi bilendir.

"Abdurrahman iki arkadaşından önce konuşmak istedi... Ve onlarla birlikte konuştu." Yani maktul olan kişi Abdullah idi. Onun da Abdurrahman adında bir kardeşi daha vardı. Her ikisinin ise Muhayyısa ve Huvayyısa adında iki amca çocukları vardı. Bunlar ise yaşça Abdurrahman'dan büyüktüler. Maktulün kardeşi Abdurrahman konuşmak isteyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bırak da büyük olan konuşsun"* buyurdu. Yani senden büyük olan konuşsun.

Şunu da bilelim ki, davada bulunmak gerçekte maktulün kardeşi olan Abdurrahman'ın hakkıdır. Amca çocuklarının bu davada bir hakları yoktur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaşça büyük olan Huvayyısa'nın konuşmasını emir buyurması bundan kastının davada bulunma hakkı değil, olayın şeklini ondan dinlemek ve nasıl cereyan ettiğini işitmektir. Eğer dava hakkını kastetmiş olsaydı o zaman bu hakka sahip olan konuşacaktı. Ayrıca Abdurrahman'ın davanın sürülmesi hususunda Huvayyısa'yı vekil tayin etmiş kendisine yardımcı olmasını istemiş, yahut da vekil kılınmasını emretmiş olma ihtimali de vardır. Ayrıca buradan faziletler bakımından eşit olunması halinde yaşın fazileti ön plana çıkmaktadır. Bunun daha başka benzerleri de vardır. Bu durumda daha yaşlı olduğu için kişi imam olmakta ve nikah veliliği hususunda ve daha başka hususlarda öne geçirilmesi mendubdur.

"Yaşça büyüklüğü kastetti" yani o bununla yaşça büyük olmayı kastetmişti. Burada "el-kubra" lafzı kastediyor ve buna benzer bir fiilin takdiri ile nasb edilmiştir. Bazı nüshalarda lam harfi ile "lil kubri" şeklindedir. Bu da sahihtir.

"Elli yemin edip davalınız yahut katilinizdeki hakkı elde etmek ister misiniz." Burada: yemin özel olarak mirasçının hakkı olmakla birlikte nasıl olur da üç kişiye teklif edildi? Mirasçı ise sadece maktulün kardeşi olan Abdurrahman idi. Diğer ikisi ise kardeşin varlığı ile birlikte miras hakları bulunmayan amca çocukları idi denilebilir. Cevap şudur: Yeminin özellikle mirasçıya ait bir hak olduğunu onlar biliyorlardı. Bu sebeple özel olarak yemin hakkı ken-

disine ait olan kişi kastedilmekle birlikte mutlak olarak hepsine hitap edildi. Böyle bir hitabın kabul edilebilir olması ise muhataplar tarafından durumun bilinmesinden dolayıdır. Nitekim ihtiyaç zamanında dava hakkı yalnızca mirasçıya ait olmakla birlikte öldürülme şekli ve başından neyin nasıl geçtiği ile ilgili sözleri hepsi işitmiş idiler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Maktulünüzün katili ya da davalınız üzerinde hakkınızı elde edersiniz."* Yani bu durumda aleyhinde yemin ettiğiniz kişi üzerinde hakkınız sabit olur. Peki bu hak kısas mıdır yoksa diyet midir? Bu hususta az önce ilim adamları arasında geçtiği gibi görüş ayrılığı vardır. Şunu da bilelim ki, onlara ancak böyle bir işi bilmeleri yahut zannetmeleri halinde yemin etmek caiz olur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara yemini teklif etmesi bu şartın bulunması haline bağlıdır. Yoksa maksat herhangi bir zan ve kanaatleri bulunmaksızın yemin etmeleri için onlara izin vermek değildir. Bunun için onlar da: Tanık olmadığımız halde nasıl yemin ederiz demişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O halde elli yemin ederek yahudilerde sizin davanızdan ibra olur"* buyruğuna gelince; sizin bu husustaki davanızdan onlar elli yemin ederek beri olur, ibra olurlar. Şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yemin etmek sûreti ile onlar sizleri yemin etmekten kurtarırlar. Çünkü onlar yemin edecek olurlarsa husumet sona erer ve onlar aleyhine de herhangi bir hak sabit olmayacağı gibi siz de yemin etmekten kurtulursunuz.

Bunda da kâfirin ve fasıkın yemininin sahih olduğuna delil vardır. "Yahud" lafzı tenvin almaz, munsarıf değildir. Çünkü kabilenin ve bir inanç taifesinin adıdır. Bu sebeple onda müenneslik ve özel isim (aleniyet) niteliği bulunmaktadır.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun diyetini ödedi." Akl, burada diyet anlamındadır. Diğer rivâyette ise (4319) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun diyetini kendinden ödedi" bir başka rivâyette (4322) "kendi yanından (ödedi)" denilmektedir.

"Veda" dal harfi şeddeli olarak diyet ödedi demektir.

٤٣١٩-٢/٢- وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ وَرَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّ مُحَيِّصَةَ بْنَ مَسْعُودٍ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ سَهْلٍ انْطَلَقَا قِبَلَ خَيْبَرَ فَتَفَرَّقَا فِي النَّخْلِ فَقُتِلَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَهْلٍ فَاتَّهَمُوا الْيَهُودَ فَجَاءَ أَخُوهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَابْنَا عَمِّهِ حُوَيِّصَةُ

وَمُحَيِّصَةُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَتَكَلَّمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فِي أَمْرِ أَخِيهِ وَهُوَ أَصْغَرُ مِنْهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَبِّرْ الْكُبْرَ أَوْ قَالَ لِيَبْدَأْ الْأَكْبَرُ فَتَكَلَّمَا فِي أَمْرِ صَاحِبِهِمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْسِمُ خَمْسُونَ مِنْكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَيُدْفَعُ بِرُمَّتِهِ قَالُوا أَمْرٌ لَمْ نَشْهَدْهُ كَيْفَ نَحْلِفُ قَالَ فَتُبْرِئُكُمْ يَهُودُ بِأَيْمَانِ خَمْسِينَ مِنْهُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَوْمٌ كُفَّارٌ قَالَ فَوَدَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ قِبَلِهِ قَالَ سَهْلٌ فَدَخَلْتُ مِرْبَدًا لَهُمْ يَوْمًا فَرَكَضَتْنِي نَاقَةٌ مِنْ تِلْكَ الْإِبِلِ رَكْضَةً بِرِجْلِهَا قَالَ حَمَّادٌ هَذَا أَوْ نَحْوَهُ

4319-2/2- Bana Ubeydullah b. el-Kavarîrî de tahdis etti... Sehl b. Ebu Hasme ve Râfi' b. Hadic'den rivâyete göre Muhayyısa b. Mesud ile Abdullah b. Sehl, Hayber taraflarına gitti. Hurmalıklar arasında birbirlerinden ayrıldılar. Abdullah b. Sehl öldürülünce bu hususta Yahudileri itham ettiler. Kardeşi Abdurrahman ile amca çocukları Huvayyısa ile Muhayyısa Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. Abdurrahman -yaşça onlardan küçük olduğu halde- kardeşinin durumu hakkında konuşunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Büyüğün hakkını ver"* ya da *"yaşça daha büyük olan başlasın"* buyurdu. Bunun üzerine diğer ikisi amcalarının çocuğunun durumu hakkında konuştular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bunun üzerine: *"Onlardan bir kişi alEylîne sizin tarafınızdan elli yemin edilir. Bunun sonucunda o kişi boynundaki ipi ile size teslim edilir"* buyurdu. Onlar: Bu bizim tanık olmadığımız bir iş iken nasıl yemin edebiliriz, dediler. Allah Rasûlü: *"O halde Yahudiler onlardan elli yemin ile sizin davanızdan ibra olurlar"* buyurunca bu sefer: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar kâfir bir kavimdir, dediler. (Ravi), dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi tarafından onun diyetini ödedi.

Sehl, dedi ki: Bir gün onlara ait bir deve ağılına girdim de o develerden bir dişi deve ayağıyla bana bir tekme vurdu. Hammâd: Bu ya da buna yakındır, dedi. [697]

٤٣٢٠-.../٣- وَحَدَّثَنَا الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ فَعَقَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ وَلَمْ يَقُلْ فِي حَدِيثِهِ فَرَكَضَتْنِي نَاقَةٌ

697 4318 numaralı hadisin kaynakları

4320-.../3- Bize el-Kavarîrî de tahdis etti, bize Yahya b. Said, Buşeyr b. Yesâr'dan tahdis etti, o Sehl b. Ebu Hasme'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisi buna yakın olarak rivâyet etti. Ayrıca hadisi rivâyetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun diyetini kendinden ödedi, dedi. ama hadisinde: Bir dişi deve bana tekme attı demedi. [698]

٤٣٢١-.../٤- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

4321-.../4- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bise Süfyan b. Uyeyne tahdis etti (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdülvehhab -yani es-Sekafî- tahdis etti, hepsi birlikte Yahya b. Said'den, o Buşeyr b. Yesâr'dan, o Sehl b. Ebu Hasme'den öncekilerin hadisine yakın olarak rivâyet etti.[699]

٤٣٢٢-٣/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ سَهْلِ بْنِ زَيْدٍ وَمُحَيِّصَةَ بْنَ مَسْعُودِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّيْنِ ثُمَّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهِيَ يَوْمَئِذٍ صُلْحٌ وَأَهْلُهَا يَهُودُ فَتَفَرَّقَا لِحَاجَتِهِمَا فَقُتِلَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَهْلٍ فَوُجِدَ فِي شَرَبَةٍ مَقْتُولًا فَدَفَنَهُ صَاحِبُهُ ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَمَشَى أَخُو الْمَقْتُولِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ وَحُوَيِّصَةُ فَذَكَرُوا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ شَأْنَ عَبْدِ اللهِ وَحَيْثُ قُتِلَ فَزَعَمَ بُشَيْرٌ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَمَّنْ أَدْرَكَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ تَحْلِفُونَ خَمْسِينَ يَمِينًا وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلَكُمْ أَوْ صَاحِبَكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ مَا شَهِدْنَا وَلَا حَضَرْنَا فَزَعَمَ أَنَّهُ قَالَ فَتُبْرِئُكُمْ يَهُودُ بِخَمْسِينَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ نَقْبَلُ أَيْمَانَ قَوْمٍ كُفَّارٍ فَزَعَمَ بُشَيْرٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَقَلَهُ مِنْ عِنْدِهِ

4322-3/5- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti. Bize Süleyman b. Bilal, Yahya b. Said'den tahdis etti, o Buşeyr b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre Ensar'dan ve Hârise oğullarından olan Abdullah b. Sehl b. Zeyd

698 4318 numaralı hadisin kaynakları

699 4318 numaralı hadisin kaynakları

ile Muhayyısa b. Mesud b. Zeyd Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında Hayber'e gittiler. O gün Hayber ile sulh zamanı idi. Hayber ahalisi de Yahudi idi. İhtiyaçlarını görmek için birbirlerinden ayrıldılar. Abdullah b. Sehl öldürüldü ve bir hurma ağacı dibindeki bir havuzda bulundu. Arkadaşı onu defnettikten sonra Medine'ye geldi. Maktulün kardeşi olan Abdurrahman b. Sehl ile Muhayyısa ve Huvayyısa gidip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Abdullah'ın durumunu ve nerede öldürüldüğünü söylediler.

Buşeyr, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından yetiştiklerinden tahdis ettiğini söyleyerek şunları söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Elli yemin edip katilinizdeki -yahut davalınızdaki- hakkınızı almak ister misiniz?"* buyurdu. Onlar: Ey Allah'ın Rasûlü! Ne tanık olduk, ne hazır bulunduk, dediler. (Buşeyr'in) iddia ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"O taktirde Yahudiler elli (yemin) ile davanızdan ibra olsunlar mı?"* buyurdu. Onlar: Ey Allah'ın Rasûlü! Kâfir bir topluluğun yapacağı yeminleri nasıl kabul ederiz, dediler. Bu sefer Buşeyr, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine onun diyetini kendinden ödedi, dedi.[700]

٤٣٢٣-٤/٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلِ بْنِ زَيْدٍ انْطَلَقَ هُوَ وَابْنُ عَمٍّ لَهُ يُقَالُ لَهُ مُحَيِّصَةُ بْنُ مَسْعُودِ بْنِ زَيْدٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ اللَّيْثِ إِلَى قَوْلِهِ فَوَدَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ قَالَ يَحْيَى فَحَدَّثَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَهْلُ بْنُ أَبِي حَثْمَةَ قَالَ لَقَدْ رَكَضَتْنِي فَرِيضَةٌ مِنْ تِلْكَ الْفَرَائِضِ بِالْمِرْبَدِ

4323-4/6- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym Yahya b. Said'den haber verdi, o Buşeyr b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre Hâriseoğullarından Ensar'dan Abdullah b. Sehl b. Zeyd adındaki bir adam Muhayyısa b. Mesud denilen bir amca oğlu ile birlikte gitti. Sonra da hadisi Leys'in hadisine yakın olarak: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendinden onun diyetini ödedi sözüne kadar nakletti.

Yahya, dedi ki: Bana Buşeyr b. Yesâr tahdis edip, dedi ki: Bana Sehl b. Ebu Hasme haber verip, dedi ki: Deve ağılında o diyet develerinden birisi beni tekmeledi, dedi. [701]

700 4318 numaralı hadisin kaynakları
701 4318 numaralı hadisin kaynakları

٤٣٢٤-٥/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ -حَدَّثَنَا أَبِي -حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ حَدَّثَنَا بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ الْأَنْصَارِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ نَفَرًا مِنْهُمْ انْطَلَقُوا إِلَى خَيْبَرَ فَتَفَرَّقُوا فِيهَا فَوَجَدُوا أَحَدَهُمْ قَتِيلًا وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُبْطِلَ دَمَهُ فَوَدَاهُ مِائَةً مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ

4324-5/7- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Said b. Ubeyd tahdis etti, bize Buşeyr b. Yesâr el-Ensârî, Sehl b. Ebu Hasme el-Ensârî'den tahdis ettiğine göre kendisine şunu haber verdi: Kendilerinden birkaç kişi Hayber'e gitti. Hayber içinde dağıldılar. Sonra aralarından birisinin öldürülmüş olduğunu gördüler. Böylece hadisi rivâyet etti ve rivâyetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kanını iptal etmeyi (heder edip karşılıksız bırakmayı) görmediğinden zekât develerinden yüz deve ile onun diyetini ödedi, dedi. [702]

Şerh

(4319-4324 numaralı hadisler)

(4324) rivâyetinde "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kanını iptal etmekten hoşlanmadığı için zekât develerinden yüz deve ile diyetini ödedi." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diyetini ödemesi, anlaşmazlığı sona erdirmek ve arayı düzeltmek için olmuştu. Çünkü maktulün velilerinin yemin etmekten başka yahut da davalılarının yemin etmelerinin dışında bir hakları yoktur. Kendileri ise her iki hususu istememişlerdir. Ama yakınlarının öldürülmüş olması sebebi ile de gönülleri kırık kimselerdir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun diyetini kendisinden ödemek sûreti ile gönüllerini hoş etmek, anlaşmazlığı sona erdirmek ve arayı düzeltmek istemiştir.

(4322) "Kendinden onun diyetini ödedi" kendisinde böyle bir ödemeyi yapabileceği bir vaktine denk geldiğinden ötürü kendi öz malından ödemiş olduğu ihtimali olduğu gibi beytülmalde bulunan ve Müslümanların maslahatlarına harcanması gereken mallardan ödemiş olması ihtimali de vardır.

Son rivâyetteki (4324) "zekât develerinden" ifadesi hakkında da bazı ilim adamları şöyle demiştir: Bu ravilerin içine düştüğü hatalardandır. Çünkü farz olarak tahsil edilen zekât böyle bir yere harcanmaz. Aksine zekât, yüce Allah'ın ismen tayin ettiği sınıflara harcanır. Mezhebimiz âlimlerinden İmam Ebu İshak el-Mervezi, dedi ki: Bu hadis dolayısı ile zekât develerinden böyle

702 4318 numaralı hadisin kaynakları

bir diyetin verilmesi caizdir diyerek hadisin zahirini delil almıştır. Ama mezhep âlimlerimizin cumhuru ve başkaları ise: Bu zekât alma hakkına sahip olan kimselerden onu mülkiyetlerine geçirdikten sonra onlardan satın aldı, sonra da bir bağış olarak bu maktulün yakınlarına verdi anlamındadır.

Kadı Iyâz ise kimi ilim adamından zekâtın kamu maslahatlarına harcanmasının caiz olduğunu söylediğini ve bu hadisi buna göre yorumladığını nakletmektedir. Bazıları ise maktulün velileri kendilerine zekâtın mübah olduğu muhtaç kimselerden idiler diye yorumlamışlardır. Ama böyle bir yorum bâtıldır. Çünkü bu kabile eşrafı dışında pek önemsenmeyen bir kişiye verilmeyecek kadar miktarı çok bir maldır ve ayrıca ona diyet adını vermiştir. Bazıları da bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in belki Müslüman olurlar diye Yahudilerin kalplerini ısındırmak isteği ile zekâtın müellefei kulüb payından vermiş olduğu şeklinde yorumlamışlardır. Bu da zayıf bir yorumdur. Çünkü zekâtın bir kâfire verilmesi caiz değildir. O halde tercih edilmesi gereken bizim cumhurdan naklettiğimiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu develeri zekât develerinden satın almış olduğudur.

Bu hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere imamın kamu maslahatlarını göz önünde bulundurması ve araları düzeltmeye özel bir ihtimam göstermesi gerekir. Ayrıca bu hadisten şu hükümler de çıkarılmıştır:

1. Kasame; sabit bir hukuki müessesedir.

2. Kasamede önce davacı yemin eder.

3. Kasamede davacı yemin etmeyi kabul etmeyecek olursa yemin davalıya teklif edilir.

4. Gaip (hazır bulunmayan) hakkında hüküm vermek ve hasım hazır bulunmadan cana karşı işlenmiş suçlarda davanın dinlenmesi caizdir.

5. Zanna göre -kesinlikle emin olmasa dahi- yemin etmek caizdir.

6. Müslüman ile kâfir arasında İslam'ın hükmü gereğince hüküm verilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: (4319) *"Onlardan bir adam hakkında tarafınızdan elli yemin edilir."* Bu tevil edilmesi gereken hususlardandır. Çünkü yemin yükümlülüğü özel olarak mirasçıya aittir. Kabile ahalisinden ondan başkasından böyle bir yükümlülüğü yoktur. Mezhep âlimlerimize göre de bunun tevili şudur: Bu sizden elli yemin alınır anlamındadır. Yemin edecek kimseler ise mirasçı olanlardır. Mirasçıların dışında akrabalardan herhangi bir kimse yemin etmez. Erkek yahut kadın olsun öldürme, kasten yahut hata yolu ile olsun bütün mirasçılar yemin ederler. Şafii'nin görüşü budur.

Ebu Sevr ve İbnu'l-Munzir de böyle demiştir. Hata ile öldürülmüş olması halinde Malik de bize muvafakat etmiştir. Kasten öldürme halinde ise akrabalar toplam elli yemin yaparlar, kadınlar ve çocuklar yemin etmezler demişlerdir. Rabi, Leys, Evzâî, Ahmed, Davud ve Zahiri mezhebi âlimleri ona uygun kanaat belirtmişlerdir.

Şafii ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4322) *"Siz elli yemin yaparsınız, böylelikle davalınızı hak edersiniz"* buyurarak yemin edecek kimsenin diyet ve kısasın hak sahibi olduğunu tespit etmiştir. Bilindiği gibi mirasçı olmayan hiçbir şey hak etmez. O halde diyeti hak eden kimsenin yemin etmekle yükümlü olduğunun kastedildiğine delildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4319) *"Sizden elli kişi onlardan birisi hakkında yemin eder, o da ipi ile size teslim edilir."* Burada rumme: ip demektir. Bundan maksat ise katilin boynuna bağlanan ve bu hali ile maktulün velisine teslim edilen iptir. İşte bu kasamede kısas sabit olur diyenlerin lehine de bir delildir. Bu husustaki ilim adamlarının görüşleri de daha önce açıklandı. Kısas yoktur diyenler ise bunu bundan maksat aleyhine sabit olduğundan ötürü diyetin ondan tamamen alınması için teslim edilmesidir diye tevil etmişlerdir.

Ayrıca bundan kasamenin ancak bir kişi hakkında yapılacağı hükmü de anlaşılmaktadır. Malik ve Ahmed de böyle demişlerdir. Eşheb ve başkaları ise veliler diledikleri aleyhine yemin ederler ama tek bir kişinin öldürülmesini isteyebilirler. Şafii (radıyallâhu anh) ise eğer bir topluluk aleyhine davacı iseler hepsi hakkında yemin ederler ve Şafii mezhebindeki sahih görüşe göre diyet de onlar hakkında sabit olur. Bir görüşe göre de onlar hakkında kısas icap eder. Eğer tek bir kişi hakkında yemin ederlerse, o taktirde yalnız o kişi üzerinde hak sahibi olurlar.

(4319) "Bir gün onların ağılına girdim de o develerden bir dişi deve ayağı ile beni tekmeledi." Mim harfi kesreli, be harfi fethalı olarak mirbet develerin toplandığı ve alı konulduğu yere denilir. Rebd ise hapsetmek, alıkoymak demektir. Bu sözleri ile hadisi iyice bellemiş olduğunu ve onu oldukça iyi kavramış olduğunu anlatmak istemiştir.

(4322) "Hurma ağacı dibindeki bir havuzda bulundu." Şin ve re harfleri fethalı olarak "şerebe" hurma ağacı dibindeki havuza denilir. Çoğulu ise semere (meyve)nin çoğulunun "semer" diye gelmesi gibi "şereb" olarak gelir.

(4323) "O zekât paylarından birisi beni tekmeledi." Burada fariza ile kastedilen diyet olarak tespit edilmiş o develerden dişi bir devedir. Aynı zaman-

da zekât ya da diyet için ödenen bu gibi dişi develere "fariza" denilir. Çünkü böyle bir deve yaş ve miktarı itibari ile tespit ve tayin edilmiş olması anlamında "farz edilmiş" dır. el-Mâzerî'nin burada farizadan kasıt oldukça yaşlı dişi devedir demesine gelince, bu hususta hata etmiştir. Allah en iyi bilendir.

(4324) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kanının boşa gitmesinden hoşlanmadığı için onu zekât develerinden yüz deve ile diyetini verdi." İşte burası İbrahim b. Süfyan'ın bizzat Müslim'den dinlemeyi kaçırdığı son hadisdir. Bunun nereden başladığını daha önce belirtmiş idik. Bu hadisten sonra "bana İshak b. Mansur tahdis edip, dedi ki... bize Bişr b. Ömer tahdis edip, dedi ki, ben Malik b. Enes'i şöyle derken dinledim: Bana Ebu Leyla tahdis etti" sözlerinden itibaren İbrahim b. Süfyan'ın Müslim'den buradan semaının başlangıcıdır. Nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Hafız İbn Asakir'in nüshasında ise Müslim'den işitemeyip kaçırdığı bölümün sonu ise İshak b. Mansur'un az önce zikrettiğimiz bu hadisin sonudur. Bizzat semaının başlangıcı ise bundan sonraki: "Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya tahdis etti" şeklindeki hadisidir. Ama birincisi daha sahihtir.

٤٣٢٥-٦/٨- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي أَبُو لَيْلَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ رِجَالٍ مِنْ كُبَرَاءِ قَوْمِهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةَ خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ مِنْ جَهْدٍ أَصَابَهُمْ فَأَتَى مُحَيِّصَةُ فَأَخْبَرَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَهْلٍ قَدْ قُتِلَ وَطُرِحَ فِي عَيْنٍ أَوْ فَقِيرٍ فَأَتَى يَهُودَ فَقَالَ أَنْتُمْ وَاللَّهِ قَتَلْتُمُوهُ قَالُوا وَاللَّهِ مَا قَتَلْنَاهُ ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى قَوْمِهِ فَذَكَرَ لَهُمْ ذَلِكَ ثُمَّ أَقْبَلَ هُوَ وَأَخُوهُ حُوَيِّصَةُ وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ فَذَهَبَ مُحَيِّصَةُ لِيَتَكَلَّمَ وَهُوَ الَّذِي كَانَ بِخَيْبَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُحَيِّصَةَ كَبِّرْ كَبِّرْ يُرِيدُ السِّنَّ فَتَكَلَّمَ حُوَيِّصَةُ ثُمَّ تَكَلَّمَ مُحَيِّصَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِمَّا أَنْ يَدُوا صَاحِبَكُمْ وَإِمَّا أَنْ يُؤْذِنُوا بِحَرْبٍ فَكَتَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيْهِمْ فِي ذَلِكَ فَكَتَبُوا إِنَّا وَاللَّهِ مَا قَتَلْنَاهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِحُوَيِّصَةَ وَمُحَيِّصَةَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ أَتَحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ دَمَ صَاحِبِكُمْ قَالُوا لَا قَالَ فَتَحْلِفُ لَكُمْ يَهُودُ قَالُوا لَيْسُوا بِمُسْلِمِينَ فَوَادَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِائَةَ نَاقَةٍ حَتَّى أُدْخِلَتْ عَلَيْهِمُ الدَّارَ فَقَالَ سَهْلٌ فَلَقَدْ رَكَضَتْنِي مِنْهَا نَاقَةٌ حَمْرَاءُ

4325-6/8- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Bişr b. Ömer haber verip, dedi ki: Malik b. Enes'i şöyle derken dinledim: Bana Ebu Leyla, Abdullah b. Abdurrahman b. Sehl, Sehl b. Ebu Hasme'den diye tahdis ettiğine göre o kendisine kavminin büyüklerinden bazı kimselerden haber verdiğine göre Abdullah b. Sehl ve Muhayyısa karşı karşıya kaldıkları bir sıkıntıdan ötürü Hayber'e çıkıp gitmişlerdi. Sonra Muhayyısa gelerek Abdullah b. Sehl'in öldürülmüş olduğunu ve bir pınara yahut da ağzı geniş dibi derin olmayan bir kuyuya atıldığını haber verdi. Yahudilere giderek Allah'a yemin olsun ki, siz onu öldürdünüz, dedi. Onlar: Allah'a yemin olsun ki, onu biz öldürmedik, dediler. Sonra dönüp kavminin yanına geldi ve onlara bunu söyledi. Arkasından kendisi ve kendisinden yaşça büyük olan kardeşi Huvayyısa ile Abdurrahman b. Sehl geldi. Muhayyısa konuşmak istedi. Çünkü Hayber'de bulunan kendisi idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muhayyısa'ya: *"Büyük olana büyük olana söz ver"* buyurdu. Bununla yaşça büyük olanı kastediyordu. Bunun üzerine önce Huvayyısa konuştu, sonra Muhayyısa konuştu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Ya sizin adamınızın diyetini verirler yahut da onlara bir savaş ilan ettiğimizi bilsinler"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususta onlara bir mektup yazdı. Onlar da: Allah'a yemin olsun ki, bizler onu öldürmedik diye cevap yazdılar. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huvayyısa, Muhayyısa ve Abdurrahman'a: *"Yemin edip de adamınızın kanını hak etmek ister misiniz"* buyurdu. Onlar hayır, dediler. Allah Rasûlü: *"O halde Yahudiler size yemin etsin mi"* buyurdu. Onlar: Onlar Müslüman değil ki, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendinden onun diyetini ödedi. Sonra da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara yüz dişi deve gönderdi ve bunlar onların evlerinin avlularına kadar içeri alındı.

Sehl, dedi ki: Bunlardan kırmızı bir deve beni tekmeledi. [703]

٤٣٢٦-٧/٩- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا وَقَالَ حَرْمَلَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ الْأَنْصَارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقَرَّ الْقَسَامَةَ عَلَى مَا كَانَتْ عَلَيْهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ

703 4318 numaralı hadisin kaynakları

4326-7/9- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da tahdis etti. Ebu't-Tâhir bize İbn Vehb tahdis etti derken Harmele haber verdi, dedi. (İbn Vehb, dedi ki) bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Ebu Seleme b. Abdurrahman ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymune'nin azadlısı Süleyman b. Yesâr Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından olan Ensardan bir adamdan haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kasameyi cahiliye dönemindeki hali üzere takrir etti (geçerli kabul etti). [704]

٤٣٢٧-١٠/٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ وَقَضَى بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ نَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي قَتِيلٍ ادَّعَوْهُ عَلَى الْيَهُودِ

4327-8/10- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Cureyc haber verdi, bize İbn Şihâb bu isnâd ile aynısını tahdis etti ve ayrıca: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'dan olan bir takım kimseler arasında Yahudiler aleyhine bir maktul ile ilgili davalarında onun ile hükmetti ibaresini ekledi. [705]

٤٣٢٨-.../١١- وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَاهُ عَنْ نَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ

4328-.../11- Bize Hasan b. Ali el-Hülvani de tahdis etti, bize Yakub -o b. İbrahim b. Sa'd'dır- tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre Seleme b. Abdurrahman ve Süleyman b. Yesâr kendisine Ensar'dan bazı kimselerden onlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye İbn Cureyc'in hadisi ile aynısını rivâyet etti. [706]

Şerh

(4325-4328 numaralı hadisler)

(4325) "Bir pınara yahut dibi derin olmayan ağzı geniş bir kuyuya atıldı." Buradaki fakir lafzı Âdemoğullarının fakir lafzı gibi söylenir. Buradaki anlamı

704 Nesai, 4721, 4722 -uzunca-, 4723 -mürsel olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15587
705 4326 numaralı hadisin kaynakları
706 4326 numaralı hadisin kaynakları

dibi derin olmayan, ağzı geniş kuyudur. Bunun hurma ağaçlarının etrafında açılan çukur olduğu da söylenmiştir.

"Ya arkadaşınızın diyetini öderler yahut da onlara savaş açmış olduğumuzu bilsinler." Bunun anlamı şudur: Eğer sizin kasameniz (yemininiz) ile öldürme onlar aleyhine olmak üzere sabit olursa ya sizin adamınızın diyetini size öderler yahut da kendilerinin hükümlerimize boyun eğmeyi kabul etmediklerini bize bildirmiş olurlar, o taktirde ahitleri bozulur ve bize karşı savaşacak kimselerden sayılırlar demektir. Bunda kasamenin gereği kısas değil diyetdir diyenlerin lehine bir delil bulunmaktadır.

"Karşı karşıya kaldıkları bir sıkıntıdan dolayı Hayber'e gittiler." Cehd lafzı cim harfi fethalı olarak zorluk, sıkıntı anlamlarına gelir, Allah en iyi bilendir.

٢/٢- بَاب حُكْمِ الْمُحَارِبِينَ وَالْمُرْتَدِّينَ

2/2- MUHARİPLERLE MÜRTEDLERİN HÜKMÜ BABI

٤٣٢٩-٩/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ هُشَيْمٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ وَحُمَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ نَاسًا مِنْ عُرَيْنَةَ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ فَاجْتَوَوْهَا فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنْ شِئْتُمْ أَنْ تَخْرُجُوا إِلَى إِبِلِ الصَّدَقَةِ فَتَشْرَبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا فَفَعَلُوا فَصَحُّوا ثُمَّ مَالُوا عَلَى الرُّعَاةِ فَقَتَلُوهُمْ وَارْتَدُّوا عَنْ الْإِسْلَامِ وَسَاقُوا ذَوْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَبَعَثَ فِي أَثَرِهِمْ فَأُتِيَ بِهِمْ فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَلَ أَعْيُنَهُمْ وَتَرَكَهُمْ فِي الْحَرَّةِ حَتَّى مَاتُوا

4329-9/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Her ikisi -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- Huşeym'den rivâyet edip, dedi ki: Bize Huşeym, Abdulaziz b. Suhayb ve Humeyd'den haber verdi. Onlar Enes b. Malik'den rivâyet ettiklerine göre Uraynalılardan bazı kimseler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına Medine'ye geldiler. Medine'nin havası onlara ağır geldi. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Dilerseniz zekât develerinin bulunduğu yere çıkıp gidin, onların sütlerinden ve sidiklerinden için"* buyurdu. Onlar da bunu yaptılar. Sağlıklarına kavuştular. Sonra çobanlara hücum edip onları öldürdüler, İslam'dan irtidat ettiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in develerini de önlerine katıp götürdüler.

Bu yaptıkları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca onların izinden takipçiler gönderdi, yakalayıp getirildiler. El ve ayaklarını kestirip gözlerini oydurdu ve ölünceye kadar onları Harre denilen yerde bıraktı. [707]

٤٣٣٠-١٠/٢- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ حَدَّثَنِي أَبُو رَجَاءٍ مَوْلَى أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ حَدَّثَنِي أَنَسٌ أَنَّ نَفَرًا مِنْ عُكْلٍ ثَمَانِيَةً قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَبَايَعُوهُ عَلَى الْإِسْلَامِ فَاسْتَوْخَمُوا الْأَرْضَ وَسَقِمَتْ أَجْسَامُهُمْ فَشَكَوْا ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَلَا تَخْرُجُونَ مَعَ رَاعِينَا فِي إِبِلِهِ فَتُصِيبُونَ مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا فَقَالُوا بَلَى فَخَرَجُوا فَشَرِبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا فَصَحُّوا فَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَطَرَدُوا الْإِبِلَ فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَبَعَثَ فِي آثَارِهِمْ فَأُدْرِكُوا فَجِيءَ بِهِمْ فَأَمَرَ بِهِمْ فَقُطِعَتْ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ وَسُمِرَ أَعْيُنُهُمْ ثُمَّ نُبِذُوا فِي الشَّمْسِ حَتَّى مَاتُوا وَقَالَ ابْنُ الصَّبَّاحِ فِي رِوَايَتِهِ وَاطَّرَدُوا النَّعَمَ وَقَالَ وَسُمِّرَتْ أَعْيُنُهُمْ

4330-10/2- Bize Ebu Cafer, Muhammed b. es-Sabbah ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Uleyye, Haccac b. Ebu Osman'dan tahdis etti, bana Ebu Kilâbe'nin azadlısı Ebu Reca Ebu Kilâbe'den tahdis etti, bana Enes'in tahdis ettiğine göre Ukl'den bir topluluk (tam olarak) sekiz kişi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelip, İslam üzere ona beyat ettiler. Ama oranın (Medine'nin) havası onlara ağır geldi ve bedenleri hastalandı. Bu halden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e şikayet etmeleri üzerine onlara: *"Develeri ile birlikte giden çobanımızla beraber neden siz de çıkıp gitmiyorsunuz. Onların sütlerinden ve sidiklerinden içersiniz"* buyurunca onlar da peki deyip çıktılar. Develerin sidiklerinden, sütlerinden içtiler, sağlıklarına kavuştular. Çobanı öldürdüler, develeri önlerine katıp götürdüler. Bu yaptıkları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaşınca O da arkalarından takipçi gönderdi. Onlara yetişildi ve onlar geri getirilince verdiği emir ile elleri ayakları kesildi. Gözlerine kızdırılmış demirlerle mil çekildi, sonra da ölünceye kadar güneşte terk edildiler.

İbnu's-Sabbah rivâyetinde: Develeri kovaladılar, dedi. ve ayrıca: "Gözlerine kızgın demirler çekildi" dedi. [708]

---

707 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 782, 1066

708 Buhari, 233, 3018, 4193 -uzunca-, 4610 -buna yakın-, 6802, 6803, 6804, 6805, 6899 -uzunca-: Ebu Davud, 4364, 4365, 4366; Nesai, 4036 -4039; Tuhfetu'l-Eşrâf, 945

٤٣٣١-١١/٣- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ مَوْلَى أَبِي قِلَابَةَ قَالَ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَوْمٌ مِنْ عُكْلٍ أَوْ عُرَيْنَةَ فَاجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ فَأَمَرَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِلِقَاحٍ وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَشْرَبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا بِمَعْنَى حَدِيثِ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ وَسُمِرَتْ أَعْيُنُهُمْ وَأُلْقُوا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَلَا يُسْقَوْنَ

4331-11/3- Bize Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Süleyman b. Harb tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kilâbe'nin azadlısı Ebu Reca'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ebu Kilâbe, dedi ki: Bize Enes b. Malik tahdis edip, dedi ki: Ukl ya da Urayna'dan bir topluluk Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna geldiler. Medine havası onlara ağır gelince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emri ile onlara sağmal bazı develer tahsis edildi. Kendilerine de o develerin sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini emir buyurdu ve hadisi Haccac b. Ebu Osman'ın rivâyet ettiği manada rivâyet etti. O, dedi ki: Gözlerine de kızgın demirlerle mil çekildi ve Harre'ye atıldılar. Su istedikleri halde kimse onlara su vermedi. [709]

٤٣٣٢-١٢/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ حَدَّثَنَا أَزْهَرُ السَّمَّانُ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ مَوْلَى أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا خَلْفَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَقَالَ لِلنَّاسِ مَا تَقُولُونَ فِي الْقَسَامَةِ فَقَالَ عَنْبَسَةُ قَدْ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ كَذَا وَكَذَا فَقُلْتُ إِيَّايَ حَدَّثَ أَنَسٌ قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَوْمٌ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ أَيُّوبَ وَحَجَّاجٍ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ فَلَمَّا فَرَغْتُ قَالَ عَنْبَسَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ فَقُلْتُ أَتَتَّهِمُنِي يَا عَنْبَسَةُ قَالَ لَا هَكَذَا حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ لَنْ تَزَالُوا بِخَيْرٍ يَا أَهْلَ الشَّامِ مَا دَامَ فِيكُمْ هَذَا أَوْ مِثْلُ هَذَا

4332-12/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muâz b. Muâz tahdis etti. (H.) Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî de tahdis etti, bize Ezher es-Semmâm tahdis etti, (Muâz ile birlikte), dediler ki: Bize İbn Avn tah-

709 4330 numaralı hadisin kaynakları

dis etti, bize Ebu Kilâbe'nin azadlısı Ebu Reca, Ebu Kilâbe'den şöyle dediğini tahdis etti: Ömer b. Abdulaziz'in arkasında oturuyordum. İnsanlara: Kasame hakkında ne dersiniz, dedi. Anbese, dedi ki: Bize Enes b. Malik şöyle ve şöyle tahdis etti, dedi. Ben de: Enes de bana şunu tahdis etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna bir topluluk geldi. Böyle deyip hadisi Eyyub'un ve Haccac'ın hadisine yakın olarak rivâyet etti. Ebu Kilâbe, dedi ki: Ben rivâyetimi bitirdikten sonra Ambese: Subhanallah, dedi. Ebu Kilâbe, dedi ki: Yoksa ey Ambese beni itham mı ediyorsun?, dedim. O, hayır. Enes b. Malik bize bu şekilde tahdis etti ey Şam ahalisi. Aranızda bu -ya da bunun gibileri- bulunduğu sürece siz hayır içinde kalmaya devam edeceksiniz, dedi. [710]

٤٣٣٣-.../٥- وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ -حَدَّثَنَا مِسْكِينٌ وَهُوَ ابْنُ بُكَيْرٍ الْحَرَّانِيُّ أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ثَمَانِيَةُ نَفَرٍ مِنْ عُكْلٍ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ وَلَمْ يَحْسِمْهُمْ

4333-.../5- Bize el-Hasan b. Ebu Şuayb el-Harrani de tahdis etti, bize Miskin -ki o b. Bukeyl el-Harrani'dir- tahdis etti, bize Evzâî haber verdi (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi de tahdis etti, bize Muhammed b. Yusuf Evzâî'den haber verdi, o Yahya b. Ebu Kesir'den, o Ebu Kilâbe'den, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna Ukl'den sekiz kişilik bir grup geldi deyip, hadisi öncekilerin hadisine yakın olarak rivâyet etti ve hadisi rivâyetinde: (kanlarının kesilmesi için) onları dağlamadı ibaresini ekledi. [711]

٤٣٣٤-١٣/٦- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَعِيلَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ نَفَرٌ مِنْ عُرَيْنَةَ فَأَسْلَمُوا وَبَايَعُوهُ وَقَدْ وَقَعَ بِالْمَدِينَةِ الْمُومُ وَهُوَ الْبِرْسَامُ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ وَزَادَ وَعِنْدَهُ شَبَابٌ مِنْ الْأَنْصَارِ قَرِيبٌ مِنْ عِشْرِينَ فَأَرْسَلَهُمْ إِلَيْهِمْ وَبَعَثَ مَعَهُمْ قَائِفًا يَقْتَصُّ أَثَرَهُمْ

710 4330 numaralı hadisin kaynakları

711 4330 numaralı hadisin kaynakları

4334-13/6- Bize Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Malik b. İsmail tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Simâk b. Harb, Muaviye b. Kurra'dan tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına Urayna'dan bir grup gelip Müslüman oldular ve ona beyat ettiler. O sırada Medine'de bir samın kendisi olan mum (bir çeşit göğüs iltihabı) denilen bir hastalık da baş göstermişti. Sonra da hadisi öncekilerin hadisine yakın olarak zikretti ve şunları da ekledi: Yanında Ensar'dan yirmiye yakın genç vardı. Bu gençleri onların üzerine gönderdi. Onlar ile birlikte ayrıca izlerini takip edecek bir de izci gönderdi. [712]

٤٣٣٥-.../٧- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ وَفِي حَدِيثِ هَمَّامٍ قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ رَهْطٌ مِنْ عُرَيْنَةَ وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ مِنْ عُكْلٍ وَعُرَيْنَةَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

4335-.../7- Bize Heddad b. Halid tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katade, Enes'den tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Said, Katade'den tahdis etti, o Enes'den rivâyet etti, Hemmâm'ın hadisinde şu ifadeler de vardır: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna Uraynalılardan birkaç kişi geldi. Said'in hadisi rivâyetinde: Ukl ve Urayna'dan deyip, hadisi öncekilerin hadisine yakın olarak rivâyet etti. [713]

٤٣٣٦-١٤/٨- وَحَدَّثَنِي الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ غَيْلَانَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ إِنَّمَا سَمَلَ النَّبِيُّ ﷺ أَعْيُنَ أُولَئِكَ لِأَنَّهُمْ سَمَلُوا أَعْيُنَ الرِّعَاءِ

4336-14/8- Bana el-Fadl b. Sehl el-A'rec de tahdis etti, bize Yahya b. Gaylan tahdis etti, bize Yezid b. Zuray' Süleyman et-Teymi'den tahdis etti, o Enes'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gözlerini oymasının sebebi, onların da çobanların gözlerini oymalarıdır. [714]

---

712 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1596

713 Buhari, 4192, 572 -buna yakın-, 3064 -buna yakın-, 4090 -buna yakın-; Nesai, 304 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1176

714 Tirmizi, 73; Nesai, 4054; Tuhfetu'l-Eşrâf, 875

Şerh

(4329-4336 numaralı hadisler)

Bu babta Uraniler ile ilgili hadis-i şerif yer almaktadır. Bu hadiste belirtildiği üzere "onlar Medine'ye geldiler, Müslüman oldular, Medine'nin ağır havasından rahatsız olup bedenleri hastalandı, bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kendilerine zekât develerinin yanına çıkıp gitmelerini emir buyurunca onlar da çıkıp gittiler. Sağlıklarına kavuşunca da çobanı öldürdüler, İslam'dan irtidat ettiler, sağmal develeri önlerine katıp sürdüler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkalarından onları takip edecek birilerini gönderdi. Ellerini, ayaklarını kestirdi. Gözlerini oydu ve Harre'de onları kendi hallerine bıraktı. Kendilerine su verilmesini istedikleri halde onlara su verilmedi ve ölene kadar bu halleri ile terk edildiler."

Bu hadis-i şerif muharipleri cezalandırmakta asli bir dayanaktır. Aynı zamanda bu yüce Allah'ın: *"Allah'a ve Rasûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde fesad çıkarmaya çalışanların cezası ancak öldürülmeleri yahut asılmaları yahut ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut yerden sürülmeleridir"* (Maide, 33) buyruğuna da uygundur.

İlim adamları bu âyet-i kerime ile ne kastedildiği hususunda farklı görüşlere sahiptir. İmam Malik bu muhayyerlik ifade eder. İmam, sözü edilen hususlardan birisini seçmekte muhayyer bırakılmıştır. Ancak muharib denilen kişi öldürmüşse kesin olarak öldürülmesi gerekir demiştir.

Ebu Hanife ve Maliki Ebu Musab ise -öldürmüş olsalar dahi- imam muhayyerdir demişlerdir. Şafii ve diğerleri ise bu çeşitli kısımlara göre uygulanacak cezayı ifade eder. Eğer öldürmüş olmakla birlikte mal almamışlarsa öldürülürler. Eğer öldürmüşler ve mal almışlarsa öldürülüp asılırlar. Eğer mal almış olmakla birlikte öldürmemişlerse elleri ve ayakları çaprazlama kesilir. Eğer yolda korku salmışlar ve hiçbir şey almamış ve öldürmemişlerse ta'zir edilmek üzere takip edilirler (yakalanırlar). İşte bize göre yerden sürülmelerinin anlamı budur, demişlerdir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Çünkü burada sözü edilen fiillerin zararları farklı farklıdır. O halde bu fiillerin cezaları da farklı olacaktır. Burada muhayyerlik sözkonusu değildir. Diğer taraftan çölde, ovada da muharebe hükümleri sabit olur. Şehirde sabit olur mu, bu hususta da görüş ayrılığı vardır. Ebu Hanife sabit olmaz demiştir. Malik ve Şafii sabit olur demiştir.

Kadı Iyâz, dedi ki: İlim adamları Uraynilerle ilgili bu hadisin anlamı hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Selefden bazılarının söylediklerine göre bu

hem hadlerin inmesinden hem de muharebe ile ilgili (yukarıda sözü geçen) âyetin inmesinden hem de müsle yapmanın yasaklanışından önce idi. Bu sebeple bu hadis mensuhtur. Hadisin mensuh olmadığı ve muharebe ile ilgili âyetin haklarında indiği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara bu uygulamayı kısas olmak üzere uyguladığı da söylenmiştir. Çünkü onlar da çobanlara aynısını yapmışlardı. Bunu Müslim hadisin bazı rivâyet yollarında zikrettiği gibi İbn İsak, Musa b. Ukbe, siyer bilginleri ve Tirmizi de rivâyet etmiş, kimileri de: Müslenin yasak oluşu haram değil tenzihi bir yasaktır demişlerdir.

Hadisteki (4331) "su istiyorlar onlara kimse su vermiyordu" ifadesine gelince. Bunda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu emrettiği ya da onlara su verilmesini yasakladığına dair bir açıklık yoktur. Kadı Iyâz, dedi ki: Müslümanların icmaı ile öldürülmesi gereken bir kimse eğer su isterse kasten ondan su alıkonularak iki ayrı azap ile cezalandırılmaz.

Derim ki: Bu sahih hadiste onların çobanları öldürdükleri ve İslam'dan irtidat ettikleri zikredilmektedir. Böyle bir durumda onların su ihtiyaçlarının karşılanması ve başka hususlar ile alakalı herhangi bir hürmet ve saygınlıkları kalmamış olur. Mezhep âlimlerimiz der ki: Taharet almak için ihtiyaç duyacağı kadar suyu bulunan bir kimsenin susuzluktan öleceğinden korktuğu bir mürtede o suyu içirip kendisinin teyemmüm alması caiz olmaz. Ama bu kişi şayet bir zımmi yahut bir hayvan ise ona suyu içirmesi icap eder ve bu durumda o su ile abdest alması caiz olmaz. Allah en iyi bilendir.

"Urayne" ayn harfi ötreli re harfi fethalı sonu nun ve yuvarlak te ile bilinen bir kabile adıdır.

(4329) "Medine'ye geldiler ve Medine'nin havası onlara ağır geldi." Yani diğer rivâyette açıklandığı gibi Medine havası onlara ağır geldi, onlara uygun gelmedi. Hastalandıkları için de Medine'den hoşlanmadılar. Dilcilerin, dediklerine göre (buradaki havanın onlara ağır gelmesi anlamındaki fiil) "ceva"den türetilmiştir. Bu da bir karın hastalığının adıdır.

"Dilerseniz zekât develerinin bulunduğu yere çıkın, onların sütlerinden ve sidiklerinden için buyurdu. Onlar da bunu yaptılar ve sağlıklarına kavuştular." Bu hadisten bu develerin zekât develeri olduğu anlaşılmaktadır. Müslim'den başka kaynaklardaki rivâyetlerde bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait sağmal develer olduğu belirtilmektedir. Her ikisi de doğrudur. Çünkü develerin bir kısmı zekât develeri idi. Bir kısmı da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait idi.

Malik ve Ahmed'in mezhebine mensup kimseler bu hadisi, eti yenen hayvanların sidiğinin ve tersinin temiz olduğuna delil göstermişlerdir. Bizim mezhebimize mensup ilim adamları ile bunların necis olduğunu söyleyen diğerleri ise buna şöyle cevap vermişlerdir: Onların sidikleri içmeleri tedavi maksatlı idi. Bu ise şarap ve sarhoşluk vericiler dışında bütün necis şeylerle caizdir. Eğer onlara zekât develerinin sütünü içmeye nasıl izin verdi diye sorulacak olursa bunun da cevabı şudur: Bu develerin sütleri ihtiyacı bulunan Müslümanların hakkıdır. Bunlar da o sırada onlar arasında idiler.

"Sonra çobanlara hücum edip onları öldürdüler." Buradaki çobanlar anlamındaki "ruat" lafzı güvenilir bazı asıl nüshalarda sonu hemzeli olarak "ruah" şeklinde yazılmıştır. Bunlar iki ayrı söyleyiştir. Nitekim (sonunda ye harfi olmaksızın tekil olarak) tadin (hakin) ve çoğul olarak "kudat" denilir. Diğer söyleyiş ise "rain" ve re harfi kesreli olarak "ria" denilir. Sahib ve sihab gibi.

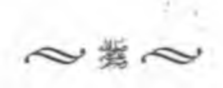
"Gözlerini oydu" Nüshaların bir çoğunda bu şekilde lam harfi ile semele: oydu şeklindedir. Bazılarında ise mim ve re harfi ile ve şeddesiz olarak semera şeklindedir. Buhari'de bazı yerlerde ise biz bu lafzı mim harfi şeddeli olarak "semmerat" diye zaptetmiş bulunuyoruz. Semelenin anlamı çıkardı ve içinde olanı yok etti şeklindedir. Re harfi ile semera ise kızdırılmış çiviler ile onlara mil çekti anlamındadır. Her ikisinin de aynı anlamda oldukları da söylenmiştir.

(4331) "Likah" (sağmal deve) lam harfi kesreli (likha) ve fethalı (lakha) olmak üzere iki türlü söylenir. Bu da sütü sağılan deve demektir.

(4333) "Ve onları dağlamadı" sözlükte hasb (dağlamak) kanının kesilmesi için damarın ateş ile dağlanması anlamındadır.

"Medine'de birsam denilen mum hastalığı görülmüştü. Mum ve birsam bir çeşit akli dengenin bozulması demektir. Aynı zamanda bu başta ve göğüste bir şişkinlik (iltihap) hakkında da kullanılır. Arapçalaştırılmış bir kelime olup, bu kelimenin aslı süryanicedir.

"Onlarla birlikte izlerini takip edecek bir izci de gönderdi." Kaif, izleri takip eden ve benzeri (izlerden anlayan) kimseye denilir.



٣/٣- بَاب ثُبُوتِ الْقِصَاصِ فِي الْقَتْلِ بِالْحَجَرِ وَغَيْرِهِ مِنْ الْمُحَدَّدَاتِ وَالْمُثَقَّلَاتِ وَقَتْلِ الرَّجُلِ بِالْمَرْأَةِ

3/3- TAŞ VE BENZERİ KESKİN VE SİVRİ ŞEYLER İLE AĞIR ŞEYLERLE ÖLDÜRME HALİNDE KISASIN SABİT OLDUĞU VE KADINA KARŞILIK ERKEĞİN ÖLDÜRÜLMESİ BABI

٤٣٣٧-١/١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ يَهُودِيًّا قَتَلَ جَارِيَةً عَلَى أَوْضَاحٍ لَهَا فَقَتَلَهَا بِحَجَرٍ قَالَ فَجِيءَ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَبِهَا رَمَقٌ فَقَالَ لَهَا أَقَتَلَكِ فُلَانٌ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَنْ لَا ثُمَّ قَالَ لَهَا الثَّانِيَةَ فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَنْ لَا ثُمَّ سَأَلَهَا الثَّالِثَةَ فَقَالَتْ نَعَمْ وَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا فَقَتَلَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ حَجَرَيْنِ

4337-15/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Hişam b. Zeyd'den tahdis etti, o Enes b. Malik'den rivâyet ettiğine göre Yahudi birisi bir cariyeyi (kızı) gümüş zinetleri dolayısı ile öldürmüştü. Onu taşla öldürmüştü. (Enes), dedi ki: O cariye Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e henüz can çekişmekte iken getirildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Seni filan mı öldürdü"* diye sordu. O da başı ile, hayır diye işaret etti. İkinci bir defa daha ona (birisini) sordu, o da başı ile hayır diye işaret etti. Sonra üçüncü bir defa daha ona sordu, bu sefer evet manasına başı ile işaret edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onu iki taş arasında (ezerek) öldürdü. [715]

٤٣٣٨-...-/٢- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ فَرَضَخَ رَأْسَهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ

715 Buhari, 5295 -muallak olarak-, 6877, 6879; Ebu Davud, 4529; Nesai, 4793; İbn Mace, 2666; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1631

4338-.../2- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn İdris tahdis etti, her ikisi Şu'be'den bu isnad ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti. İbn İdris'in hadisi rivâyetinde: Başını iki taş arasında ezdi, demiştir. [716]

٤٣٣٩-١٦/٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ قَتَلَ جَارِيَةً مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى حُلِيٍّ لَهَا ثُمَّ أَلْقَاهَا فِي الْقَلِيبِ وَرَضَخَ رَأْسَهَا بِالْحِجَارَةِ فَأُخِذَ فَأُتِيَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يُرْجَمَ حَتَّى يَمُوتَ فَرُجِمَ حَتَّى مَاتَ

4339-16/3- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Eyyub'dan haber verdi, o Ebu Kilâbe'den, o Enes'den rivâyet ettiğine göre Yahudilerden bir adam Ensar'dan bir cariyeyi (kızı) sahip olduğu süs eşyaları için öldürdü. Sonra onu kuyuya attı ve başını da taşla ezdi. O Yahudi yakalanıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna getirilince, ölünceye kadar taşlanmasını emir buyurdu ve ölünceye kadar taşlandı. [717]

٤٣٤٠-.../٤- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4340-.../4- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ma'mer Eyyub'dan bu isnad ile aynısını haber verdi. [718]

٤٣٤١-١٧/٥- وَحَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ جَارِيَةً وُجِدَ رَأْسُهَا قَدْ رُضَّ بَيْنَ حَجَرَيْنِ فَسَأَلُوهَا مَنْ صَنَعَ هَذَا بِكِ فُلَانٌ فُلَانٌ حَتَّى ذَكَرُوا يَهُودِيًّا فَأَوْمَتْ بِرَأْسِهَا فَأُخِذَ الْيَهُودِيُّ فَأَقَرَّ فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُرَضَّ رَأْسُهُ بِالْحِجَارَةِ

4341-17/5- Bize Heddan b. Halid de tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Katade, Enes b. Malik'den tahdis ettiğine göre bir cariyenin başının iki taş arasında ezilmiş olduğu görülünce ona: Bunu sana kim yaptı, filan

716 4337 numaralı hadisin kaynakları

717 Ebu Davud, 4528; Nesai, 4055, 4056; Tuhfetu'l-Eşrâf, 950

718 4339 numaralı hadisin kaynakları

mı, filan mı diye sordular. Sonunda bir yahudinin adını söylediklerinde o da başı ile işaret etti. Yahudi yakalanınca ikrar etti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de başının taşlar arasında ezilmesini emir buyurdu. [719]

Şerh

(4337-4341 numaralı hadisler)

(4337) "Bir Yahudi gümüş süs eşyaları dolayısı ile bir cariyeyi (kızı) öldürdü... İki taş arasında ezerek onu öldürdü." Bir rivâyette (4339) "Ensar'dan bir cariyeyi süs eşyaları dolayısıyla öldürdükten sonra onu bir kuyuya attı... Ölünceye kadar taşlandı." Bir diğer rivâyette (4341) "Bir cariye başı iki taş arasında ezilmiş olduğu halde bulundu... taşla başının ezilmesini emir buyurdu."

Dat harfi ile "evdah" diğer rivâyette açıklandığı gibi gümüş parçaları(ndan süs eşyası) demektir.

(4337) "Henüz can çekişirken" ramak geride kalan hayat ve ruh kalıntısı demektir. Kalib ise kuyu demektir.

Hadisteki (4338) iki taş arasında ezdi" (4341) "taşlarla onu ezdi" ve (4339) "onu taşa tuttu" bütün bu lafızların anlamı birdir. Çünkü başını bir taşın üzerine koyup bir diğer taşı da ona atınca taşa tutulmuş (recm) olur ve başı ezilmiş (rad ve radh) olur. Bununla birlikte başını ezmekle birlikte bildiğimiz manada onu taşa tutarak recm etmiş olma ihtimali de vardır. Çünkü: "Sonra onu kuyuya attı" denilmektedir.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Kadın karşılığında erkek öldürülür. Bu muteber kimselerin icmaı ile kabul edilmiş bir husustur.

2. Kasten cinayet işleyen bir kimse öldürdüğü şekilde kısas olarak öldürülür. Eğer kılıçla öldürmüşse o da kılıçla öldürülür, taş yahut ahşap ya da benzer bir şeyle öldürmüşse o da onun gibisi ile öldürülür. Çünkü Yahudi kadının başını ezmiş, buna karşılık onun da başı ezildi.

3. Ağır cisimlerle öldürmek halinde de kısas sabit olur, kısas yalnız keskin ve sivri şeylerle öldürme hallerine özel değildir. Şafii, Malik, Ahmed ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşü budur. Ebu Hanife ise: Kısas ancak demir, taş ya da ahşap türünden keskinleştirilmiş aletlerle yahut da mancınık gibi veya ateşe atmak gibi insanları öldürüldüğü bilinen yollardan birisi

719 Buhari, 24136, 2746 -uzunca-, 6876, 6884; Ebu Davud, 4527; Tirmizi, 1394; Nesai, 4756 -uzunca; İbn Mace4756; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1391

ile yapılmışsa sözkonusu olur. Topuz gibi ağır demir ile öldürülen kimsenin hükmü hakkında ondan farklı rivâyetler gelmiştir. Eğer baston, kamçı, tokat, sopa, yuvarlatılmış ve sertleştirilmiş çamur ve buna benzer şeyler ile çoğunlukla öldürme kastı ile kullanılmamakla birlikte öldürme kastı ile öldürmesi halinde sözkonusu olan şibuhamd (kasta benzer) sûreti ile cinayet işlenmiş ise Malik ve Leys kısas gerekir derken Şafii, Ebu Hanife, Evzâî, Sevri, Ahmed, İshak, Ebu Sevr, ashab ve tabiin ile onlardan sonra gelen ilim adamlarının büyük çoğunluğu bunda kısasın sözkonusu olmayacağını söylemişlerdir. Allah en iyi bilendir.

4. Müslümanı öldüren kimseye kısas uygulamak icap eder.

5. Yaralı kimseye seni kim yaraladı diye sormak caizdir. Böyle bir sorunun faydası takip edilmesi için itham edilenin bilinmesidir. Eğer o da ikrar ederse onun aleyhine öldürme suçu sabit olur. Şayet inkar ederse yemin etmekle birlikte sözü kabul edilir. Böyle bir yaralanmışın sözü ile tek başına ona bir şey düşmez. Hem bizim hem de büyük çoğunluğun görüşü budur. Daha önce kasame bahsinde ise İmam Malik'in mezhebine göre itham olunanın aleyhine yalnızca yaralının sözü ile öldürmesinin sabit olacağı görüşü geçmiş bulunmaktadır. Onlar bu görüşlerini bu hadise dayandırırlar. Ancak böyle bir delillendirme bâtıldır. Çünkü Yahudi sözünü ettiğimiz rivâyetlerin birisinde Müslim'in de açıkça ifade ettiği gibi itiraf etmiş ve "ancak bu itirafı sebebi ile öldürülmüştü". Allah en iyi bilendir.

٤/٤- بَاب الصَّائِلِ عَلَى نَفْسِ الْإِنْسَانِ أَوْ عُضْوِهِ إِذَا دَفَعَهُ الْمَصُولِ عَلَيْهِ فَأَتْلَفَ نَفْسَهُ أَوْ عُضْوَهُ لَا ضَمَانَ عَلَيْهِ

4/4- İNSANIN CANINA YAHUT BİR ORGANINA KASTEDİP SALDIRAN KİMSEYİ SALDIRIYA UĞRAYAN KİŞİ SALDIRGANA KARŞI KENDİSİNİ SAVUNURKEN ONU ÖLDÜRECEK YAHUT BİR ORGANINI TELEF EDECEK OLURSA TAZMİNAT SORUMLULUĞUNUN OLMADIĞI BABI

٤٣٤٢-١٨/١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ قَاتَلَ يَعْلَى بْنُ مُنْيَةَ أَوْ ابْنُ أُمَيَّةَ رَجُلًا فَعَضَّ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَانْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ فَمِهِ فَنَزَعَ ثَنِيَّتَهُ وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى ثَنِيَّتَيْهِ فَاخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ أَيَعَضُّ أَحَدُكُمْ كَمَا يَعَضُّ الْفَحْلُ لَا دِيَةَ لَهُ

4342-18/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki... İmran b. Husayn, dedi ki: Ya'lâ b. Munye yahut İbn Umeyye bir adam ile kavga etti. Onlardan biri diğerini ısırdı, elini ağzından çekince onun ön dişini de çıkardı. -İbnu'l-Müsennâ iki dişini çıkardı, dedi.- sonra her ikisi de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda davacı oldular. Allah Rasûlü: *"Sizden biriniz devenin ısırdığı gibi mi ısıracak yoksa? Onun lehine bir diyet yoktur"* buyurdu. [720]

٤٣٤٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا -حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ يَعْلَى عَنْ يَعْلَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

4343-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be Katade'den tahdis etti, o Atâ'dan, o İbn Ya'lâ'dan o Ya'lâ'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. [721]

٤٣٤٤-١٩/٣- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ يَعْنِي ابْنَ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَجُلًا عَضَّ ذِرَاعَ رَجُلٍ فَجَذَبَهُ فَسَقَطَتْ ثَنِيَّتُهُ فَرُفِعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَبْطَلَهُ وَقَالَ أَرَدْتَ أَنْ تَأْكُلَ لَحْمَهُ

4344-19/3- Bana Ebu Gassan el-Mismaî tahdis etti, bize Muâz -yani b. Hişam- tahdis etti, bana babam Katade'den tahdis etti, o Zürâre b. Evfâ'dan, o İmran b. Husayn'dan rivâyet ettiğine göre bir adam bir diğer adamın pazusunu ısırdı. O da pazusunu çekince ısıranın ön dişi düştü. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dava edilince onu geçersiz kıldı ve: *"Onun etini mi yemek istedin"* buyurdu. [722]

٤٣٤٥-٢٠/٤- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ بُدَيْلٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى أَنَّ أَجِيرًا لِيَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ عَضَّ رَجُلٌ ذِرَاعَهُ فَجَذَبَهَا فَسَقَطَتْ ثَنِيَّتُهُ فَرُفِعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَبْطَلَهَا وَقَالَ أَرَدْتَ أَنْ تَقْضَمَهَا كَمَا يَقْضَمُ الْفَحْلُ

720 Buhari, 6892; Tirmizi, 1416; Nesai, 4773-4776; İbn Mace, 2657; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10823

721 Buhari, 2265 -uzunca-, 2973 -uzunca-, 4417 -uzunca-, 6893; Ebu Davud, 4584; Nesai, 4780-4786; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11837

722 4342 numaralı hadisin kaynakları

4345-20/4- Bana Ebu Gassan el-Mismaî tahdis etti... Safvân b. Ya'lâ'dan rivâyete göre Ya'lâ b. Munye'nin bir ücretlisinin bir adam kolunu ısırdı. O da kolunu çekince ısıran adamın ön dişi düştü. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dava edilince o dişini iptal etti (karşılığında bir ceza öngörmedi) ve: *"Sen devenin ısırması gibi onu ısırmak mı istedin"* buyurdu. [723]

Şerh

(4342-4345 numaralı hadisler)

(4342) "Ya'lâ b. Munye yahut İbn Umeyye bir adamla kavga etti... *Onun diyeti yoktur* buyurdu." Bir rivâyette de (4345) "Bir adam Ya'lâ b. Munye'nin yanında ücretle çalışan birisinin kolunu ısırdı" denilmektedir.

"Munye" mim harfi ötreli nun harfi sakindir. Ya'lâ'nın annesidir. Ninesi olduğu da söylenmiştir. Umeyye ise onun babasıdır. Bundan dolayı Ya'lâ b. Umeyye denilmesi de Ya'lâ b. Munye denilmesi de doğru olur.

İlk rivâyette ısırılanın Ya'lâ olduğu belirtilmekte ise de ikinci (4345) ve üçüncü (4348) rivâyette ise ısırılan kişinin Ya'lâ'nın kendisi değil de yanında ücretle çalışan işçisi olduğunun belirtilmesine gelince; hadis hafızları şöyle demişlerdir: Bilinen ve sahih olan ısırılan zatın Ya'lâ'nın kendisi değil onun işçisi olduğudur. Bununla birlikte bunların birisi Ya'lâ'nın başından diğeri onun işçisinin başından aynı ya da iki ayrı vakitte cereyan etmiş farklı iki olay olma ihtimali de vardır.

"Devenin ısırması gibi" aslında fehal deve ve diğer türlerin erkeklerine denilir. Bu ibare ise böyle bir işin haram olduğuna işarettir. Bu hadis-i şerifte aynı zamanda bir kimse diğerini ısırsa ısırılan da elini çekerken ısıranın dişleri düşse ya da çenesi çıksa onun aleyhine bir tazminat yükümlülüğü yoktur. Bu Şafii, Ebu Hanife ve pek çok kimsenin yahut da çoğunluğun -Allah hepsinden razı olsun- görüşüdür. Malik ise: Tazminat öder demiştir.

"Devenin ısırdığı gibi mi ısıracaktın" dil bilginlerinin açıkladıkları üzere burada (ısırmak anlamındaki) el-kadm dişlerin ucu ile ısırmak demektir.

٤٣٤٦-٢١/٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ حَدَّثَنَا قُرَيْشُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَجُلًا عَضَّ يَدَ رَجُلٍ فَانْتَزَعَ يَدَهُ فَسَقَطَتْ ثَنِيَّتُهُ أَوْ ثَنَايَاهُ فَاسْتَعْدَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا

723 4343 numaralı hadisin kaynakları

تَأْمُرُنِي تَأْمُرُنِي أَنْ آمُرَهُ أَنْ يَدَعَ يَدَهُ فِي فِيكَ تَقْضَمُهَا كَمَا يَقْضَمُ الْفَحْلُ ادْفَعْ يَدَكَ حَتَّى يَعَضَّهَا ثُمَّ انْتَزِعْهَا

4346-21/5- Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî tahdis etti... İmran b. Husayn'dan rivâyete göre bir adam bir diğer adamın elini ısırınca o da elini çekti ve onun ön dişi yahut ön dişleri düştü. O da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dava edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Peki bana ne emredersin? Sen bana ona elini senin ağzında devenin ısırdığı gibi ısırman için bırakmasını emretmemi mi bekliyorsun? (Haydi) sen de elini ısırsın diye ona ver, sonra da onu çek"* buyurdu. [724]

٤٣٤٧-٢٢/٦- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ -حَدَّثَنَا عَطَاءٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى بْنِ مُنْيَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ وَقَدْ عَضَّ يَدَ رَجُلٍ فَانْتَزَعَ يَدَهُ فَسَقَطَتْ ثَنِيَّتَاهُ يَعْنِي الَّذِي عَضَّهُ قَالَ فَأَبْطَلَهَا النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ أَرَدْتَ أَنْ تَقْضَمَهُ كَمَا يَقْضَمُ الْفَحْلُ

4347-22/6- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti, bize Atâ, Saffan b. Ya'lâ b. Munye'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Bir başka adamın elini ısırmış, o da elini çekerken onun -yani kendisini ısıran adamın- ön dişleri düşmüştü. (Ya'lâ), dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu geçersiz kabul etti ve: *"Sen bir erkek devenin ısırdığı gibi onu ısırmak mı istedin?"* buyurdu. [725]

٤٣٤٨-٢٣/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ -حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَخْبَرَنِي صَفْوَانُ بْنُ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ قَالَ وَكَانَ يَعْلَى يَقُولُ تِلْكَ الْغَزْوَةُ أَوْثَقُ عَمَلِي عِنْدِي فَقَالَ عَطَاءٌ قَالَ صَفْوَانُ قَالَ يَعْلَى كَانَ لِي أَجِيرٌ فَقَاتَلَ إِنْسَانًا فَعَضَّ أَحَدُهُمَا يَدَ الْآخَرِ قَالَ لَقَدْ أَخْبَرَنِي صَفْوَانُ أَيُّهُمَا عَضَّ الْآخَرَ فَانْتَزَعَ الْمَعْضُوضُ يَدَهُ مِنْ فِي الْعَاضِّ فَانْتَزَعَ إِحْدَى ثَنِيَّتَيْهِ فَأَتَيَا النَّبِيَّ ﷺ فَأَهْدَرَ ثَنِيَّتَهُ

724 Nesai, 4772; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10840
725 4343 numaralı hadisin kaynakları

4348-23/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Atâ haber verdi, bana Safvân b. Ya'lâ b. Umeyye babasından şöyle dediğini haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Tebük gazvesine katılmıştım. Ya'lâ şöyle derdi: İşte o gazve benim kanaatime göre en güvendiğim amelimdir. Atâ, dedi ki: Safvân, dedi ki: Ya'lâ, dedi ki: Benim yanımda bir işçim vardı. Bir kişi ile kavga etti. Onların biri diğerinin elini ısırdı. (Atâ), dedi ki: Aslında Savfan bana onların hangisinin diğerinin elini ısırdığını da haber vermişti- ısırılan kişi elini ısırandan çekti. Çekince de ön dişlerinden birisini çıkardı. Her ikisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun ön dişini heder etti.[726]

٤٣٤٩-.../٨- وَحَدَّثَنَاه عَمْرُو بْنُ زُرَارَةَ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4349-.../8- Bize bunu Amr b. Zürâre de tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim haber vererek, dedi ki: Bize İbn Cureyc bu isnâd ile buna yakın olarak haber verdi. [727]

Şerh

(4346-4349 numaralı hadisler)

(4346) *"Bana ne emredersin? Ona bir erkek devenin ısırdığı gibi ısırman için elini ağzına koymasını mı emretmemi istersin? Sen de elini ver de o ısırsın, sonra da çek"* buradan maksat ona ısırsın diye elini vermesini emretmek değildir. Bunun anlamı ona tepki göstermektir. Yani sen ısırsın diye elini onun ağzında bırakmazken nasıl olur da onun elini ağzından çekmesini kabul etmiyor ve elini çekerken sebep olduğu bu suçun cezasını çekmesini isteyebiliyorsun demektir. Bundan dolayı Kadı Iyâz şöyle demiştir: Bu bab, Dârakutni'nin Müslim'i tenkit ettiği hususlardan birisidir. Çünkü Müslim öncelikle Şu'be'nin Katade'den, o Zurare'den, o İmran b. Husayn'dan diye naklettiği hadisi zikretmiş ve: Ya'lâ kavga etti demiştir. Sonra da onun bir mislini Muâz b. Hişam'dan, o babasından, o Katade'den diye, sonra Şu'be'den, o Katade'den, o Atâ'dan, o Ebu Ya'lâ'dan diye sonra da Hemmâm'dan, o Atâ'dan, o İbn Ya'lâ'dan diye gelen rivâyeti sonra da İbn Cureyc'in Atâ'dan, onun İbn Ya'lâ'dan rivâyetini sonra Muâz'ın babasından, o Katade'den, onun

726 4343 numaralı hadisin kaynakları
727 4343 numaralı hadisin kaynakları

Budeyl'den, onun Atâ'dan, onun Safvân b. Ya'lâ'dan rivâyetini zikretmiştir. Bu ise Atâ'ya karşı yapılan bir ihtilaf (rivâyet farklılığı)dır. Yine ayrıca Kureyş b. Yunus'un İbn Avn'dan, onun İbn Sirin'den, onun İmran'dan rivâyetini zikretmiş fakat bu rivâyetinde ondan olsun İbn Sirin'in İmran'dan olsun semaını sözkonusu etmemiştir. Buhari ise İbn Sirin'in İmran'dan diye hiçbir rivâyetini tahric etmemiştir. Allah en iyi bilendir.

Derim ki: Bu iki şekilde Müslim'e yapılan itirazlardan birisinde Atâ'ya yapılan muhalefet, hadisin zayıf olmasını gerektirmediği gibi İbn Sirin'in İmran'dan sema yolu ile hadisi aldığını açıkça zikretmemiş olmasından ve Buhari'nin İbn Sirin'in Atâ'dan hiçbir rivâyetini almamış olması da ondan bizzat dinlememiş olmasını gerektirmez. Aksine İbn Sirin İmran'dan hadis dinleyenler arasında sayılır. İkincisine gelince bu yolun zayıf olduğu sabit olsa dahi bu metnin zayıf olmasını gerektirmez. Çünkü Müslim'in sözkonusu ettiği yollarla bu sahihtir. Daha önce defalarca Müslim'in mütabaat türü rivâyetlerinde Sahih'in şartından daha aşağı durumdaki hadisleri zikrettiğini de kaydetmiş bulunmaktayız. Allah en iyi bilendir.

٥/٥- بَاب إِثْبَاتِ الْقِصَاصِ فِي الْأَسْنَانِ وَمَا فِي مَعْنَاهَا

5/5- DİŞLER VE ONLARA BENZEYEN ORGANLAR HAKKINDA KISASIN SABİT OLDUĞU BABI

٤٣٥٠-١/٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أُخْتَ الرُّبَيِّعِ أُمَّ حَارِثَةَ جَرَحَتْ إِنْسَانًا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْقِصَاصَ الْقِصَاصَ فَقَالَتْ أُمُّ الرَّبِيعِ يَا رَسُولَ اللهِ أَيُقْتَصُّ مِنْ فُلَانَةَ وَاللهِ لَا يُقْتَصُّ مِنْهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ سُبْحَانَ اللهِ يَا أُمَّ الرَّبِيعِ الْقِصَاصُ كِتَابُ اللهِ قَالَتْ لَا وَاللهِ لَا يُقْتَصُّ مِنْهَا أَبَدًا قَالَ فَمَا زَالَتْ حَتَّى قَبِلُوا الدِّيَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ

4350-24/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affan b. Müslim tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Sabit, Enes'den tahdis ettiğine göre er-Rubeyyi'in kızkardeşi Um Hârise bir kişiyi yaralamıştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda davacı oldular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Kısas uygulansın, kısas uygulansın"* buyurdu.

Bu sefer Um er-Rabi': Ey Allah'ın Rasûlü! Filan kadına kısas mı uygulanacak? Allah'a yemin olsun ki ona kısas uygulanmayacak, deyince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Subhanallah! Ey Um Rabi' kısas Allah'ın yazdığı (farz kıldığı)dır"* buyurdu.

Um er-Rabi': Hayır! Allah'a yemin olsun ki ona ebediyen kısas uygulanmayacak, dedi.

(Enes), dedi ki: O o kadar ısrar etti ki sonunda diyeti kabul ettiler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın kullarından öyleleri vardır ki, Allah'a kasem ederek O'na and verse O da onun yeminini gerçekleştirir"* buyurdu. [728]

Şerh

"Enes'den rivâyete göre er-Rubeyyi'nin kızkardeşi Um Hârise bir insanı yaraladı... Onun yeminini gerçekleştirir." Müslim'in rivâyeti budur. Buhari ise bu hadisi rivâyetinde ona muhalefet ederek şöyle demiştir: "Enes b. Malik'den rivâyete göre halası er-Rubeyyi', Hârise'nin dişini kırdı. Onun affedilmesini istediler. Bunun için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittiler. Ama öbürleri kısasdan başkasını kabul etmediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kısas uygulanmasını emir buyurdu. Enes b. en-Nadr: Ey Allah'ın Rasûlü! Rubeyy'in ön dişi mi kırılacak? Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki onun dişi kırılmayacak, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın kitabı (yazıp farz kıldığı hüküm) kısasdır"* buyurdu. Sonra davacılar razı olup af ettiler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Allah'ın kulları arasında öyleleri vardır ki Allah adına yemin ederek O'na and verse O da yeminini gerçekleştirir"* buyurdu.

Buhari rivâyetinin lafzı da bu şekildedir. Böylelikle her iki rivâyet arasında iki bakımdan farklılık (ihtilaf) ortaya çıkmaktadır.

Birinci ihtilaf: Müslim'in rivâyetinde kız çocuğun Rubeyyi'in kızkardeşi olduğu belirtilmektedir. Buhari'nin rivâyetinde ise Rubeyyi'in kendisi olduğu belirtilmektedir.

İkinci ihtilaf: Müslim'in rivâyetinde dişinin kırılmayacağına dair yemin eden kişi Um er-Rabi'dir. Buhari'nin rivâyetinde ise bu kişi Enes b. en-Nadr'dır.

728 Nesai, 4769; Tuhfetu'l-Eşrâf, 332

İlim adamları der ki: Rivayetler arasında bilinen Buhari'nin rivâyetidir. O bizim kendisinden zikrettiğimiz şekilde sahih yolları ile bu rivâyeti de zikretmiş bulunmaktadır. Sünen kitaplarının musannıfları da bunu böylece rivâyet etmişlerdir.

Derim ki: Bunlar iki ayrı olaydır. Buhari'nin rivâyetinde yaralayan, Müslim'in rivâyetinde de yaralayanın kızkardeşi olduğu söylenenin adı re harfi ötreli be harfi fethalı ye harfi şeddeli olmak üzere "Rubeyyi'"dir. Müslim'in rivâyetinde yemin ettiği belirtilen ise re harfi fethalı be harfi kesreli ve ye şeddesiz olmak üzere "Um er-Rabi'"dir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in birinci rivâyette *"kısas uygulansın, kısas uygulansın"* buyruğunda "kısas" lafızları nasb iledir. Yani kısası yerine getirin ve onu hak sahibine teslim edin demektir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kısas Allah'ın kitabı (yazdığı farz kıldığı)dır" buyruğu ise Allah'ın kitabının hükmü diş ile ilgili kısasın vacip olduğudur şeklindedir. Bu da yüce Allah'ın: *"Dişe diş"* (Maide, 45) buyruğunda dile getirilmiştir.

"Allah'a yemin olsun ki ona kısas uygulanmayacaktır" sözüne gelince. Bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmünü reddetmek demek değildir. Aksine bundan kasıt kısas hakkını elde eden kimsenin af etmesini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) için de affetmeleri isteğine şefaatçi olmasını istemektir. Yemin etmesi ise onların yeminini boş çıkarmayacağına güvenmeleri yahut da yüce Allah'ın yeminini boşa çıkarmayacağına aksine onlara affetmelerini ilham edeceğine dair Allah'ın lütuf ve inayetine güvenmesidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ın kulları arasında öyleleri vardır ki Allah adına yemin edip and verse onun yeminini gerçekleştirir"* buyruğu da şu demektir: Allah kendi nezdindeki değeri dolayısı ile onun yeminini boşa çıkartmaz. Gereğini yerine getirir.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. İnsanın öyle olacağını zannettiği hususlarda yemin etmesi caizdir.

2. Fitneye düşeceğinden korkulmayan kimseyi övmek caizdir. Bu husus daha önce defalarca açıklanmıştı.

3. Kısasın affedilmesi müstehaptır.

4. Affetmek için şefaatta bulunmak (iltimas) müstehaptır.

5. Kısas ve diyetten birisini seçmek hakkı, o hakka sahip olanın yapacağı bir iştir. Bu hakkın üzerinde tereddüb ettiği kişiye ait değildir.

6. Erkek ile kadın arasında kısas sabittir. Ama bu hususta üç görüş vardır:

a. Atâ ve Hasan'ın görüşüne göre gerek can gerek organlar hususunda erkek ile kadın arasında kısas yoktur. Aksine yüce Allah'ın: *"Kadına karşı kadın"* (Bakara, 178) buyruğunu delil göstererek burada muayyen olarak işlenen suçun diyetidir.

b. Ashabın, tabiinin ve onlardan sonra gelenlerin büyük çoğunluğunun kanaatine göre ise öldürme ve kısasın kabil (mümkün) olduğu öldürmeden daha aşağıdaki cinayetlerde kısas sabittir. Bunlar yüce Allah'ın: *"Cana can"* (Maide, 45) âyetini delil göstermişlerdir. Bu hüküm bizden öncekilerin şeraitinde (şeru menkablena) böyle olsa dahi böyledir.

Bununla birlikte usûl âlimleri bizden öncekilerin şeriatının delil olup olmayacağı hususunda görüş ayrılıkları vardır. Ancak bu görüş ayrılığı eğer bizim şeriatimiz onu kabul ve ona muvafakat ettiğine dair bir hükümün bulunmaması halinde sözkonusudur. Şayet böyle bir muvafakat varid olmuşsa bizim için şeriat olacağında görüş ayrılığı yoktur. Bizim şeriatimiz de de Enes (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bu hadiste bu hükmün takrir edilip kabul edildiği varid olmuştur. Allah en iyi bilendir.

c. Ebu Hanife ve onun mezhebine mensup arkadaşlarının görüşüdür. Buna göre öldürmelerde erkeklerle kadınlar arasında kısas icap etmekle birlikte bundan daha aşağısında kısas gerekmez.

7. Diş hususunda kısas vaciptir. Dişin tamamının yerinden sökülmesi halinde bu husus üzerinde icma bulunmaktadır. Ama dişin bir kısmını kırmış ise onda ve diğer kemiklerin kırılması hususunda ilim adamlarının meşhur görüş ayrılığı vardır. Çoğunluk bunda kısasın olmayacağı kanaatindedir. Allah en iyi bilendir.

٦/٦- بَاب مَا يُبَاحُ بِهِ دَمُ الْمُسْلِمِ

6/6- MÜSLÜMANIN KANINI MÜBAH KILAN ŞEYLER BABI

٤٣٥١-١/٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ الثَّيِّبُ الزَّانِي وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ

4351-25/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Abdullah, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eden Müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üç husustan birisi sebebi ile helal olur: Zina eden evli, cana can ve dinini terk edip cemaatten ayrılan"* buyurdu. [729]

٤٣٥٢-.../٢- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4352-.../2- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem de tahdis edip, dediler ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi, hepsi de A'meş'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti. [730]

٤٣٥٣-٢٦/٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِأَحْمَدَ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَا يَحِلُّ دَمُ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا ثَلَاثَةُ نَفَرٍ التَّارِكُ الْإِسْلَامَ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ أَوْ الْجَمَاعَةَ شَكَّ فِيهِ أَحْمَدُ وَالثَّيِّبُ الزَّانِي وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ قَالَ الْأَعْمَشُ فَحَدَّثْتُ بِهِ إِبْرَاهِيمَ فَحَدَّثَنِي عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ بِمِثْلِهِ

4353-26/3- Bize Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. el-Müsennâ -lafız Ahmed'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan tahdis etti, o A'meş'den, o Abdullah b. Murre'den, o Mesruk'dan, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalkarak: *"Kendisinden başka hiçbir ilah olmayana yemin ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eden Müslüman kimse(ler arasından) ancak şu üç kişinin kanı helaldir: İslam'ı terk edip cemaatten ayrılan -burada lil cemaati mi yoksa el-cemaate mi, dediğinde Ahmed şüphe etmiştir- zina eden evli ve cana can"* buyurdu.

---

729 Buhari, 6878; Ebu Davud, 4352; Tirmizi, 1402; Nesai, 4027, 4735; İbn Mace, 2534; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9567

730 4351 numaralı hadisin kaynakları

A'meş, dedi ki: Ben bunu İbrahim'e tahdis ettim, o bana Esved'den, o Âişe'den aynısını tahdis etti. [731]

٤٣٥٤-.../٤- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَالْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا نَحْوَ حَدِيثِ سُفْيَانَ وَلَمْ يَذْكُرَا فِي الْحَدِيثِ قَوْلَهُ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ

4354-.../4- Bana Haccac b. eş-Şair ve Kasım b. Zekeriya da tahdis edip, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Musa Şeybân'dan tahdis etti, o A'meş'den her iki isnad ile Süfyan'ın hadisine yakın olarak rivâyet etmekle birlikte ikisi de hadisi rivâyetlerinde "kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki" buyruğunu zikretmemişlerdir. [732]

Şerh

(4351-4354 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4351) *"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eden Müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üç husustan birisi sebebi ile helal olur..."* burada "zani" kelimesinin nundan sonra ya harfi bütün nüshalarda kaydedilmemiştir. Bu da sahih bir söyleyiştir. Yedi kıraatte de bu şekilde okunmuştur. Nitekim yüce Allah'ın: *"el-Kebirul Muteâl"* (Rad, 9) buyruğunda ve başkalarında da bu şekildedir. Ama dilde daha meşhur olan bütün bunların sonunda ye harfinin sabit oluşudur.

Bu hadis-i şerifte muhsan olup, zina edenin öldürüldüğü sabit bulunmaktadır. Maksat ise ölene kadar taşlanarak recm edilmesidir. Bu ise Müslümanların icmaı ile kabul edilmiş bir husustur. İleride yüce Allah'ın izni ile ilgili babında buna dair açıklama ve şartları gelecektir.

"Cana can" dan kasıt şartlarının bulunması halinde uygulanması gereken kısastır. Ebu Hanife'nin mezhebindeki ilim adamları bunu, Müslüman bir kimse zımmi karşılığında, hür kimse de köle karşılığında öldürülür, şeklindeki kanaatlerine bunu delil gösterebilirler. İlim adamlarının çoğunluğu ise bunun aksi kanaattedirler. Malik, Şafii, Leys ve Ahmed de bunlar arasındadır.

731 4351 numaralı hadisin kaynakları

732 Nesai, 4028; Bu hadisi İmam Hafız el-Mizzi -yüce Allah'ın rahmeti ona- Tuhfetu'l-Eşrâf Bi Marifetil Etraf adlı eserinde zikretmemiştir. Hafız İbn Hacer de -yüce Allah'ın rahmeti ona- en-Nüketi Zirâf adlı eserinde buna dikkat çekmiş bulunmaktadır. Bk. Tuhfetu'l-Eşrâf, 9567

"Dinini terk eden cemaatten ayrılan" buyruğu ise hangi tür irtidatla ederse etsin İslam'dan irtidat edip dönen herkes hakkında genel bir hükümdür. İslam'a geri dönmeyecek olursa onu öldürmek gerekir. İlim adamları der ki: Bu aynı zamanda bir bid'at sebebi ile yahut bağy (meşru İslami otoriteye baş kaldırmak) ya da bunların dışında herhangi bir sebep ile cemaatte karşı çıkan herkesi kapsar. Hariciler de bu durumdadır. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilelim ki bu, genel bir hükümdür. Saldırgan ve buna benzer kimseler bu hükmün genel kapsamı dışında tahsis edilir. Çünkü saldırgan kimseyi savunma esnasında öldürmek mübahtır. Buna böyle bir kişi cemaatten ayrılan tabirinin kapsamına girer yahud da bundan maksat bu üç hal dışında kasten kasti olarak onu öldürmek helaldir maksadında söylenmiş olabilir diye cevap verilebilir. Allah da en iyi bilendir.

٧/٧- بَاب بَيَانِ إِثْمِ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ

7/7- ÖLDÜRME İŞİNİ BAŞLATANIN GÜNAHINI BEYAN BABI

٤٣٥٥-١/٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا لِأَنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ

4355-27/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Abdullah b. Murre'den, o Mesruk'dan, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Haksızca öldürülen her bir nefis dolayısıyla mutlaka onun bir kısmı da ilk Âdemoğulunun üzerine konulur. Çünkü o öldürme işini ilk başlatan kişidir."*[733]

٤٣٥٦-...\/٢- وَحَدَّثَنَاه عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ جَرِيرٍ وَعِيسَى بْنِ يُونُسَ لِأَنَّهُ سَنَّ الْقَتْلَ لَمْ يَذْكُرَا أَوَّلَ

733 Buhari, 3335, 6867 -muhtasar olarak-, 7321; Tirmizi, 2673; Nesai, 3996; İbn Mace, 2616; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9568

4356-.../2- Bunu bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir ve İsa b. Yunus da haber verdi (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi A'meş'den bu isnâd ile rivâyet etti. Cerir ve İsa b. Yunus'un hadisinde de: *"Çünkü öldürme işini o başlattı"* denilmiş, her ikisi de: "ilk" lafzını zikretmemişlerdir. [734]

Şerh

"Haksızca öldürülen her bir nefsin..." kifl kısım ve pay demektir. Halil ise: (iki) katı demektir.

Bu hadis-i şerif İslam'ın temellerinden birisidir. Şöyle ki, kim ilk olarak bir kötülüğü başlatırsa bu işi yaparak ona uyan her bir kimsenin kazandığı o günahın aynısı kıyamet gününe kadar onun üzerine de yazılır, aynı husus bir hayrı ilk olarak başlatan için de sözkonusudur. Kıyamet gününe kadar onunla amel eden herkesin ecri gibi ona da ecir verilir. Bu ise: *"Her kim güzel bir iş başlatırsa ve her kim bir kötü bir iş başlatırsa"* şeklindeki sahih hadise *"bir hayrı gösterene onu yapanın ecrinin aynısı verilir"* hadisine, aynı şekilde: *"Bir hidayete çağıran her bir kimse... bir dalalete çağıran her bir kimse..."* şeklindeki sahih hadislere de uygundur. Allah en iyi bilendir.

٨/٨- بَاب الْمُجَازَاةِ بِالدِّمَاءِ فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّهَا أَوَّلُ مَا يُقْضَى فِيهِ بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

8/8- AHİRETTE, İŞLENEN CİNAYETLERİN CEZALANDIRILMASI VE KIYAMET GÜNÜNDE İNSANLAR ARASINDA HAKKINDA İLK HÜKÜM VERİLECEK HUSUSUN O OLDUĞU BABI

٤٣٥٧-٢٨/١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَوَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ

4357-28/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr birlikte Veki'den tahdis etti, o A'meş'den rivâyet etti.

734 4355 numaralı hadisin kaynakları

(H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman ve Veki', A'meş'den tahdis etti, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kıyamet gününde insanlar arasında ilk olarak kanlar hakkında hüküm verilecektir"* buyurdu. [735]

٤٣٥٨-.../٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّ بَعْضَهُمْ قَالَ عَنْ شُعْبَةَ يُقْضَى وَبَعْضُهُمْ قَالَ يُحْكَمُ بَيْنَ النَّاسِ

4358-.../2- Bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti (H.) Bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti (H.) Bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti, hepsi Şu'be'den, o A'meş'den, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. Ancak birileri Şu'be'den: "Hükmolunur" derken birileri de "insanlar arasında hükmolunur" demiştir. [736]

Şerh

"Kıyamet gününde insanlar arasında hakkında ilk hüküm verilecek husus kanlar hakkında olacaktır" buyruğunda kan dökme işinin ne kadar büyük olduğuna dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda kan ile ilgili davaların kıyamet gününde insanlar arasında hakkında ilk hüküm verilecek davalar olduğu da belirtilmektedir. Böyle olması ise kan dökmenin pek büyük bir iş olması ve son derece tehlikeli (ve önemli) oluşundan dolayıdır. Bu hadis-i şerif sünenlerde yer alan meşhur: *"Kulun kendisinden dolayı ilk hesaba çekileceği husus onun namazıdır"* hadisine aykırı değildir. Çünkü ikinci hadis, kulun kendisi ile yüce Allah arasındaki durum ile ilgilidir. Bu babtaki hadis ise kullar arasındaki haklar ile ilgilidir, doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

---

735 Buhari, 6533, 6864; Tirmizi, 1396, 1397; Nesai, 4003-4005, 4007 -mevkuf olarak-; İbn Mace, 2615; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9246

736 4357 numaralı hadisin kaynakları

٩/٩- بَاب تَغْلِيظِ تَحْرِيمِ الدِّمَاءِ وَالْأَعْرَاضِ وَالْأَمْوَالِ

9/9- KAN, IRZ VE MALLARIN AĞIR BİR ŞEKİLDE HARAM KILINDIKLARI BABI

٤٣٥٩-١/٢٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلَاثَةٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ وَرَجَبٌ شَهْرُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ ثُمَّ قَالَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا قُلْنَا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا قُلْنَا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ الْبَلْدَةَ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا قُلْنَا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ قَالَ مُحَمَّدٌ وَأَحْسِبُهُ قَالَ وَأَعْرَاضَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا وَسَتَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ فَلَا تَرْجِعُنَّ بَعْدِي كُفَّارًا أَوْ ضُلَّالًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ أَلَا لِيُبَلِّغْ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يُبَلَّغُهُ يَكُونُ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضِ مَنْ سَمِعَهُ ثُمَّ قَالَ أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ قَالَ ابْنُ حَبِيبٍ فِي رِوَايَتِهِ وَرَجَبُ مُضَرَ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي

4359-29/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Yahya b. Habib el-Hârisî -lafızları birbirlerine yakın olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Abdülvehhab es-Sekafî, Eyyub'dan tahdis etti, o İbn Sirin'den, o İbn Ebu Bekre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Şüphesiz ki zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekline dönüş gelmiş bulunuyor. Yıl oniki aydır. Bunların dördü haram aydır. Üçü ise -Zulkade, Zülhicce ve Muharrem- arka arkaya gelir. Bir diğeri ise Cumade ile Şaban arasındaki Mudar(lılar)'ın ayı olan Receb ayıdır."*

Sonra: *"Bu hangi aydır?"* buyurdu. Biz: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedik. Sonra sustu. Öyle ki bu aya isminden başka bir isim vereceğini sandık. O: *"Zülhicce değil mi"* buyurdu. Biz: Evet, öyledir, dedik. O: *"Peki bu hangi şehirdir"* buyurdu. Biz: Allah ve Rasûlü en iyi bilir, dedik. O bu şehire isminden başka bir isim verecektir zannına kapılıncaya kadar sustu ve: *"Bu (haram) belde değil mi"* buyurdu. Biz: Evet, öyledir, dedik.

Sonra: *"Bu hangi gündür"* buyurdu. Biz: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedik. Bugüne isminden başka bir isim verecektir diye zannedinceye kadar sustu sonra: *"Nahr günü değil mi" buyurdu.* Biz: Evet ey Allah'ın Rasûlü, dedik. O: *"Şüphesiz kanlarınız ve mallarınız -Muhammed, dedi ki zannederim şunları da söyledi- ve ırzlarınız şu ayınızda şu beldenizde bugününüzün haram kılındığı gibi size haramdır. Yakında Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız. Size amellerinizi soracaktır. Sakın benden sonra biri diğerinizin boynunu vuran kâfirler -yahut dalalete düşmüş kimseler- olarak dönmeyin. Dikkat edin hazır bulunan bulunmayana tebliğ etsin. Çünkü belki kendisine tebliğ olunan kişi onu (ilk olarak) bizzat işitmiş olan bazı kimselerden daha iyi belleyebilir"* buyurduktan sonra: *"Haydi söyleyin, tebliğ ettim mi"* buyurdu.

İbn Habib rivâyetinde: *"Ve Mudar(lılar)'ın Receb'i"* dedi. Ebu Bekr'in rivâyetinde de:*"Benden sonra... sakın dönmeyin"* diye zikretti. [737]

٤٣٦٠-٣٠/٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ -حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ -حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمُ قَعَدَ عَلَى بَعِيرِهِ وَأَخَذَ إِنْسَانٌ بِخِطَامِهِ فَقَالَ أَتَدْرُونَ أَيَّ يَوْمٍ هَذَا قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ سِوَى اسْمِهِ فَقَالَ أَلَيْسَ بِيَوْمِ النَّحْرِ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا قُلْنَا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ أَلَيْسَ بِذِي الْحِجَّةِ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا قُلْنَا اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ سِوَى اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ بِالْبَلْدَةِ قُلْنَا بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فَلْيُبَلِّغْ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ قَالَ ثُمَّ انْكَفَأَ إِلَى كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ فَذَبَحَهُمَا وَإِلَى جُزَيْعَةٍ مِنْ الْغَنَمِ فَقَسَمَهَا بَيْنَنَا

---

737 Buhari, 67 -muhtasar olarak-, 105 -muhtasar olarak-, 1741, 3197 -muhtasar olarak-, 4406, 4662 -muhtasar olarak-, 5550, 7078, 7447; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11682

4360-30/2- Bize Nasr b. Ali el-Cahdami tahdis etti, bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Abdullah b. Avn, Muhammed b. Sirin'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebu Bekre'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: O gün gelince (Allah Rasülü) devesinin üzerine oturdu ve bir kişi o devenin yularını tuttu. O: *"Bugün hangi gündür biliyor musunuz"* buyurdu. Onlar: Allah ve Rasûlü en iyi bilir, dediler. Öyle ki biz ona asıl adından başka bir isim vereceğini sandık. Sonra: *"Nahr günü değil mi"* buyurdu. Biz, evet ey Allah'ın Rasûlü, o gündür, dedik.

O: *"Bu hangi aydır" buyurdu*. Biz: Allah ve Rasûlü en iyi bilir, dedik. O: *"Zülhicce değil mi" buyurdu*. Biz: Evet ey Allah'ın Rasûlü, Zülhicce'dir, dedik.

O: *"Bu hangi şehirdir" buyurdu*. Biz: Allah ve Rasûlü en iyi bilir, dedik. Öyle ki ona kendi adından başka bir isim vereceğini sandık. Sonra: *"Bu (haram) belde değil mi"* buyurdu. Biz: Haram beldedir ey Allah'ın Rasûlü, dedik.

Bu sefer: *"Şüphesiz kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız bu gününüzün, bu ayında, bu şehrinizde haram olduğu gibi haramdır. O halde hazır bulunan bulunmayana tebliğ etsin"* buyurdu.

(Ebu Bekre) dedi ki: Sonra beyazı siyahından daha çok iki koçun yanına gitti, onları kesti. Sonra az miktardaki koyun etini alıp onu aramızda paylaştırdı.[738]

٤٣٦١-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ قَالَ قَالَ مُحَمَّدٌ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمُ جَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى بَعِيرٍ قَالَ وَرَجُلٌ آخِذٌ بِزِمَامِهِ أَوْ قَالَ بِخِطَامِهِ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ

4361-.../3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Hammâd b. Mes'ade, İbn Avn'dan şöyle dediğini tahdis etti: Muhammed, dedi ki: Abdurrahman b. Ebu Bekre babasının şöyle dediğini nakletti: O gün gelince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir devenin üzerine oturdu. Bir adam da o devenin yularını tutuyordu. Sonra Yezid b. Zurey'in hadisine yakın olarak hadisi zikretti. [739]

738 4359 numaralı hadisin kaynakları. Hadisteki fazlalık olan "sonra iki koça yöneldi" kısmını da Tirmizi, 1520; Nesai, 4401; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11683'de zikretmişlerdir.

739 4360 numaralı hadisin kaynakları

٤٣٦٢-٣١/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ وَعَنْ رَجُلٍ آخَرَ هُوَ فِي نَفْسِي أَفْضَلُ مِنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ وَأَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا قُرَّةُ بِإِسْنَادِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَسَمَّى الرَّجُلَ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا وَسَاقُوا الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عَوْنٍ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَذْكُرُ وَأَعْرَاضَكُمْ وَلَا يَذْكُرُ ثُمَّ انْكَفَأَ إِلَى كَبْشَيْنِ وَمَا بَعْدَهُ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا إِلَى يَوْمِ تَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ قَالُوا نَعَمْ قَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ

4362-31/4- Bana Muhammed b. Hâtim b. Meymun tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, bize Kurra b. Halid tahdis etti, bize Muhammed b. Sirin, Abdurrahman b. Ebu Bekre'den ve bence Abdurrahman b. Ebu Bekre'den daha üstün bir diğer adamdan tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Amr b. Cebele ve Ahmed b. Hiraş da tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Âmir, Abdulmelik b. Amr tahdis etti, bize Kurra, Yahya b. Said'in isnadı ile tahdis etti ve bu adamın adını Humeyd b. Abdurrahman olarak verdi- o Ebu Bekre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nahr günü hutbe verip: Bu hangi gündür buyurdu. Sonra hadisi İbn Avn'ın hadisi gibi naklettiler. Ancak o rivâyetinde: *"Irzlarınız"* ibaresini de sonra iki koça yöneldi ve sonrasını da zikretmedi. Ama hadiste: *"Rabbinizin huzuruna çıkacağı güne kadar bu ayınızda, bu şehrinizde, bu gününüzün haram kılındığı gibi (haram kıldı), tebliğ ettim mi"* buyurdu. Onlar, evet, dedi. Allah Rasûlü: *"Allah'ım şahit ol" buyurdu.* [740]

Şerh

(4359-4362 numaralı hadisler)

(4359) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü ilk haline dönüp gelmiş bulunuyor... ve Cumade ile Şaban arasındaki Mudarlıların ayı olan Receb ayı."*

740 4359 numaralı hadisin kaynakları

Zülkade kaf harfi fethalı, Zülhicce ha harfi kesrelidir. Meşhur olan söyleyiş budur. Az kullanılan bir söyleyişe göre ise Zülki'de ve Zülhacce de denilebilir. Müslümanlar dört haram ayın bu hadiste adı geçen aylar olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Fakat bu haram ayların nasıl sayılacağı hususu ile ilgili müstehap olan adab hakkında ihtilaf etmişlerdir. Kufeliler ile edebiyat bilginlerinden bir kesim el-Muharram, Recep, Zülkade ve Zülhicce şeklinde sayılacaklarını ve böylelikle her dört ayın da aynı senenin ayları olarak sözkonusu edileceğini söylemişlerdir. Medine ve Basra âlimleri ile ilim adamlarının büyük çoğunluğu bunlar Zülkade, Zülhicce, Muharrem ve Recep, üçü arka arkaya ve biri de tek başına olmak üzere sayılır demişlerdir. Sahih hadislerin zikrettiği doğru şekil işte budur. Bu hadislerden birisi de açıklamakta olduğumuz hadistir. Esasen bu şekilde ayların zikredilmesi üzerinde bütün taifelerden insanlar mutabakat halindedirler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) 'in: *"Cumade ile Şaban arasındaki Mudarlıların Receb'i"*buyruğuna gelince; bu ayı bu şekilde kayıtlı olarak olarak sözkonusu etmesi onu açıklamak ve onun ile ilgili karışıklığı gidermekten işi ileriye götürmek içindir. İlim adamları derler ki: Mudarlılar ile Rabialılar arasında Recep ayı hakkında ihtilaf vardı. Çünkü Mudarlılar şu anda bilinen bu ayı Recep olarak kabul ederlerdi ki bu da Cumade ile Şaban arasındaki aydır. Rabialılar ise bunu Ramazan ayı olarak kabul ederlerdi. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ayı Mudarlılara izafe etmiştir. Bir diğer görüşe göre onlar bu ayı başkalarından daha ileri derecede tazim ediyorlardı. Bir diğer açıklamaya göre Araplar Recep ve Şaban aylarına "recebeyn: iki recep" adını verirlerdi. Bir diğer açıklamaya göre ise Cumade ve Recep aylarına Cumadeyn: iki cumade adını verirler ve Şaban'a de Recep derlerdi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz ki zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü ilk haline göre dönmüştür"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Bu, şu demektir: Onlar cahiliye döneminde haram ayları haram kabul etmek hususunda İbrahim (as) dinine bağlı idiler. Peşpeşe üç ay savaşsız kalmak onlara ağır geliyordu. Bundan dolayı savaşmaya gerek gördükleri zaman Muharrem ayının haramlığını ondan sonraki aya yani Safer ayına ertelerlerdi. Sonra da diğer bir senede onu bir başka aya ertelerlerdi. Böylelikle onu ardı arkasına gelen senelerde bu uygulamayı sürdürürlerdi. Nihayet iş onlar için çıkılmaz bir hal aldı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hacc ettiği seneki haccı da onların bu haram kılmalarına denk düştü ve böylelikle şeriatin hükmü ile mutabakat oldu. Çünkü onlar o sene sözünü ettiğimiz hesaba uygunluğu sebebi ile Zülhicce ayını haram kılmışlardı. Nebi (sallallâhu

aleyhi ve sellem)'de dönüşün, şanı yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günde verdiği hükme denk düştüğünü haber verdi.

Ebu Ubeyd, dedi ki: Onlar (haram aylarında) erteleme uyguluyorlardı. Yüce Allah'ın hakkında: *"Muhakkak haram ayları ertelemek ancak küfürde bir artıştır"* (Tevbe, 37) buyruğu bunu anlatmaktadır. Çünkü bazan Muharrem ayında savaşma gereğini duyarlar. Böylelikle o ayın haramlığını Safer'e erteliyorlar sonra bir sonraki sene Safer'i geciktiriyorlardı. İşte o sene Muharrem'in asıl yerine dönüş vaktine denk gelmişti.

Kadı Iyâz bu hadisin anlamı hususunda pek açık olmayan bir kısmı da kabul olunamayan daha başka açıklama şekilleri de sözkonusu etmiş bulunmaktadır.

"Sonra bu hangi aydır buyurdu... tebliğ ettim mi?" Burada sözkonusu edilen soru sormak, ashabın susması ve açıklama ile maksat işin önemine dikkat çekmek ve hazır bulunanlara bunu söyletmek, bu ayın, bu beldenin ve bu günün mertebesinin büyüklüğüne dikkat çekmektir.

Ashab-ı kiramın "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" buyurmaları onların güzel edeblerinin bir neticesidir. Ayrıca onlar, kendilerinin bildikleri cevabın onun için gizli saklı bir şey olmadığını da biliyorlardı. Böylelikle onlar, bildiklerinin haber olarak kendilerine söylenmesinin mutlak olarak kastedilen bir şey olmadığını anlamışlardı.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz sizin kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız... gibi haramdır."* Bütün bunlardan maksat da malların, kanların ve namusların ne kadar ileri derecede haram kılındıklarını vurgulayarak açıklamak ve bunların çiğnenmesinden sakındırmaktır.

"Benden sonra biri diğerinizin boynunu vuran dalalete düşmüşler olarak gerisin geri dönmeyin." Bu hadis daha önce kitabın baş taraflarında İman Kitabı'nda açıklanmış, irabı sözkonusu edilmiş ve masiyetler sebebi ile tekfir eden kimselerin lehine bunda bir delil olmadığı da aksine maksadın nimetlerin küfranı (nankörlük) olduğu yahut da bunun herhangi bir şüphe ve tereddüt olmaksızın müslümanlarla savaşmanın helal olduğunu kabul eden kimseler hakkında yorumlandığını belirtmiş idik.

"Hazır bulunan burada olmayana tebliğ etsin" buyruğundan ilmin tebliğ edilmesinin vacip olduğu anlaşılmaktadır. Bu da farz-ı kifayedir. Bundan dolayı ilmin yayılacağı yerlerde tebliğ edilmesi gerekir.

"Belki kendisine tebliğ olunan bazı kimseler onu bizzat duyan bazı kimselerden onu daha iyi belleyebilir." İlim adamları fazilet sahibi kimselerin ve diğerlerinin kendilerince bir ilmi ve bir fıkhı bulunmayan şeyhlerden (hadis üstadlarından) tahdis ettiğini iyice belleyen birisi olması şartı ile rivâyette bulunmanın caiz olduğuna delil göstermişlerdir.

(4360) "Devesi üzerine oturdu ve bir kişi de devesinin yularını tuttu." Devesinin yularını tutmasının sebebi hareket etmek sûreti ile sırtındakini rahatsız etmemesi ve onu tedirgin etmemesi içindi. Bu hadiste minber ve buna benzer yüksek bir yerden -cuma, bayram ve diğer hutbeler arasında fark olmaksızın- yüksek bir yerde hutbe okumanın müstehap olduğuna delildir. Bunun hikmeti ise hutbe okunan yer ne kadar yüksek olursa diğer insanlara işittirilmesi, onların onu görmeleri ve sözünün kendilerini etkilemesi daha ileri derecede olmasından dolayıdır.

"Çoğunluğu beyaz ve siyah renkli iki koça yöneldi. Onları kesti. Sonra da bir parça koyun eti alıp onu aramızda paylaştırdı." Emlah, beyazı daha çok olmak üzere siyah ve beyaz renkli demektir.

"Cuzeya: Azıcık (et)" cim harfi ötreli, ze harfi fethalı olup bazıları ise cim harfi fethalı, ze harfi kesreli diye rivâyet etmişlerdir. Her ikisi de doğrudur. Muhaddislerin rivâyetinde meşhur olan birinci şekildir. Cevheri ve diğer dil bilginleri de bunu böylece zaptetmişlerdir. Bu ise koyun etinden bir parça demektir. Cim harfi kesreli olarak ciz'a'nın küçültme ismidir. Bu da bir şeyden az miktar demektir. İkinci şekil ise İbn Faris'in el-Mücmel'deki zaptı olup, bu bir koyun eti parçası demektir. Sanki mefule anlamında faile veznindedir. Madfura (örülmüş) anlamında "dafira: örgü" gibi.

Kadı Iyâz, dedi ki: Dârâkutni, dedi ki: Rivayetteki: "Sonra ... yöneldi" hadisin sonuna kadar kısmı ile denildiğine göre İbn Avn'ın bir yanılmasıdır. Bunu İbn Sirin, Enes'den rivâyet etmiş, sonra İbn Avn bunu bu hadiste burada derc etmiş. Böylelikle İbn Sirin bunu Abdurrahman b. Ebu Bekre'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet etmiş oldu.

Kadı Iyâz, dedi ki: Buhari bu hadisi İbn Avn'dan rivâyet etmiş olmakla birlikte onda bu sözleri zikretmemiştir. Muhtemelen bu kısmı kasten terk etmiştir. Ayrıca bunu Müslim'in kitabında bu babta Eyyub ve Kurra İbn Sirin'den diye rivâyet etmişler ve bu rivâyetlerinde bu fazlalığı zikretmemişlerdir. Kadı Iyâz, dedi ki: Doğruya daha yakın görünen bu fazlalığın kurban bayramı günü hutbesi ile ilgili bir başka hadiste yer aldığıdır. Ravi bu ibarede yanılarak bunu veda haccı hutbesine katılmış bir ifade olarak zikretti. Yahut da bunlar iki ayrı hadis olup bunların birini diğerine kattı. Müslim ise bunu Dahaya Kitabı'nda

Eyyub ve Hişam'ın İbn Sirin'den, o Enes'den diye rivâyet ettiği şu hadisten sonra zikretmiştir: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kıldıktan sonra hutbe verdi ve namazdan önce kurban kesenlere yeniden kurbanlarını kesmelerini emir buyurdu. Sonra da hadisin sonunda: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) siyah renkleri beyazlarından daha çok olan iki koça yöneldi, onları kesti. İnsanlar da bir miktar koyun etinin bulunduğu yere gidip onu kendi aralarında paylaştırdılar." İşte doğrusu budur ve açıklanması zor olan bu hususu da ortadan kaldırmaktadır.

١٠/١٠ - بَاب صِحَّةِ الْإِقْرَارِ بِالْقَتْلِ وَتَمْكِينِ وَلِيِّ الْقَتِيلِ مِنْ الْقِصَاصِ وَاسْتِحْبَابِ طَلَبِ الْعَفْوِ مِنْهُ

10/10- ÖLDÜRME İKRARININ SAHİH OLDUĞU VE MAKTULÜN VELİSİNE KISAS YAPMA İMKANININ VERİLMESİ ONDAN DA AF ETMESİNİ İSTEMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٤٣٦٣-٣٢/١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ أَنَّ عَلْقَمَةَ بْنَ وَائِلٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ قَالَ إِنِّي لَقَاعِدٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ يَقُودُ آخَرَ بِنِسْعَةٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ هَذَا قَتَلَ أَخِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَقَتَلْتَهُ فَقَالَ إِنَّهُ لَوْ لَمْ يَعْتَرِفْ أَقَمْتُ عَلَيْهِ الْبَيِّنَةَ قَالَ نَعَمْ قَتَلْتُهُ قَالَ كَيْفَ قَتَلْتَهُ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَهُوَ نَخْتَبِطُ مِنْ شَجَرَةٍ فَسَبَّنِي فَأَغْضَبَنِي فَضَرَبْتُهُ بِالْفَأْسِ عَلَى قَرْنِهِ فَقَتَلْتُهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ هَلْ لَكَ مِنْ شَيْءٍ تُؤَدِّيهِ عَنْ نَفْسِكَ قَالَ مَا لِي مَالٌ إِلَّا كِسَائِي وَفَأْسِي قَالَ فَتَرَى قَوْمَكَ يَشْتَرُونَكَ قَالَ أَنَا أَهْوَنُ عَلَى قَوْمِي مِنْ ذَاكَ فَرَمَى إِلَيْهِ بِنِسْعَتِهِ وَقَالَ دُونَكَ صَاحِبَكَ فَانْطَلَقَ بِهِ الرَّجُلُ فَلَمَّا وَلَّى قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنْ قَتَلَهُ فَهُوَ مِثْلُهُ فَرَجَعَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ قُلْتَ إِنْ قَتَلَهُ فَهُوَ مِثْلُهُ وَأَخَذْتُهُ بِأَمْرِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَمَا تُرِيدُ أَنْ يَبُوءَ بِإِثْمِكَ وَإِثْمِ صَاحِبِكَ قَالَ يَا نَبِيَّ اللهِ لَعَلَّهُ قَالَ بَلَى قَالَ فَإِنَّ ذَاكَ كَذَاكَ قَالَ فَرَمَى بِنِسْعَتِهِ وَخَلَّى سَبِيلَهُ

4363-32/1- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ebu Yunus, Simâk b. Harb'den tahdis ettiğine göre Alkame b. Vâil kendisine tahdis etti, babası da kendisine tahdis edip, dedi

ki: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile oturmakta iken bir adam bir başkasını deriden örülmüş bir ip ile arkasından çekerek geliverdi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kardeşimi öldürdü, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Onu öldürdün mü?"* diye sordu. (O adam): Eğer o itiraf etmez ise ben de ona karşı delilimi ortaya koyarım, dedi.- Adam: Evet, onu öldürdüm, dedi. Allah Rasûlü: *"Onu nasıl öldürdün"* dedi. O: Onunla birlikte bir ağaçta yaprak silkelerken bana sövdü, beni kızdırdı. Ben de baltayı başının yan tarafına vurdum ve onu öldürdüm, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Peki kendini kurtarmak için buna ödeyeceğin bir şeyin var mı"* buyurdu. O: Benim elbisemden ve baltamdan başka mal namına bir şeyim yok, dedi. Allah Rasûlü: *"Sence senin kavmin seni satın alır mı (senin adına diyet öder mi)"* Adam: Ben kavmim nazarında buna değmeyecek birisiyim, dedi. Ona ipini attı ve: *"Seni adamınla başbaşa bırakıyorum"* buyurdu. Adam da onu alıp gitti. Adam arkasını dönünce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer onu öldürürse o da onun gibi olur"* buyurdu. Bu sefer adam geri döndü ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Senin: *"Onu öldürürse o da onun gibi olur"* buyurduğun bana ulaştı. Halbuki ben onu senin emrinle aldım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen bunun hem senin günahını hem senin arkadaşının (öldürülen kardeşinin) günahını yüklenmesini istemez misin"* buyurdu. Adam, dedi ki: Ey Allah'ın Nebisi! -muhtemelen o- elbette, dedi. Allah Rasûlü de: *"Şüphesiz ki o da bunun gibidir"* buyurdu. Bu sefer adam onun ipini attı ve onu serbest bıraktı. [741]

٤٣٦٤-٣٣/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ -حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ -حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ سَالِمٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِرَجُلٍ قَتَلَ رَجُلًا فَأَقَادَ وَلِيَّ الْمَقْتُولِ مِنْهُ فَانْطَلَقَ بِهِ وَفِي عُنُقِهِ نِسْعَةٌ يَجُرُّهَا فَلَمَّا أَدْبَرَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ فَأَتَى رَجُلٌ الرَّجُلَ فَقَالَ لَهُ مَقَالَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَخَلَّى عَنْهُ قَالَ إِسْمَعِيلُ بْنُ سَالِمٍ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِحَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ فَقَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَشْوَعَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ إِنَّمَا سَأَلَهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُ فَأَبَى

4364-33/2- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Said b. Süleyman tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize İsmail b. Sâlim, Alkame b. Vâil'den haber verdi, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir adamı öldürmüş bir adam getirildi. Maktulün

741 Ebu Davud, 4499, 4500, 4501; Nesai, 4737-4743, 5430; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11769

velisine ona kısas uygulaması imkanını verdi. Boynundaki bir ipten tasma ile onu çekip alıp gitti. Adam arkasını dönüp gidince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Öldüren de öldürülen de ateştedir"* buyurdu. Bunun üzerine bir adam o adama gitti ve ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediğini söyleyince onu serbest bırakıverdi.

İsmail b. Sâlim, dedi ki: Ben bunu Habib b. Ebu Sabit'e zikrettim de o: Bana İbn Eşva'ın tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan katili affetmesini istedi. O kabul etmedi, dedi. [742]

Şerh

(4363-4364 numaralı hadisler)

(4363) "Bir adam bir diğerini örülmüş deriden yapılmış bir iple sürükleyerek geldi... Baltayla onun başının yan tarafına vurdum ve onu öldürdüm."

"Ağaçtan yaprak silkiyorduk." Yaprak silkmek; ağaca bir asa ile vurup yaprağını düşürmek ve hayvanlara yedirmek üzere bir araya toplamaktır.

Bu hadisten anlaşıldığına göre:

1. Suç işleyen canilere sert davranılır.

2. Bağlanarak veliyyül emrin huzuruna getirilir.

3. Davalıya davaya karşı vereceği cevabı sorulur. Çünkü belki ikrar eder, bu durumda davacı da hakim de şahitleri huzura çağırıp, onların adaletli kimseler olduklarına dair tanıklıklar için ayrıca yorulmalarına gerek kalmaz. Çünkü ikrar ile hüküm vermek kesinlikle hüküm vermektir. Beyyineye bağlı olarak hüküm vermek ise zan ile hüküm vermektir.

4. Hakim ve başkaları maktulün velisinin caniyi affetmesini isterler.

5. Davanın hakime ulaşmasından sonra affetmek caizdir.

6. Kasten öldürmede diyet almak caizdir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hadisin devamında: *"Sende kendin için ödeyecek bir şeyler var mı"* diye sormuştur.

7. Kasten öldürmek ikrarı kabul edilir.

"Adam onu alıp gitti. Arkasını dönüp gidince... sonra adam onun ipini atıp onu serbest bıraktı." Diğer rivâyette de: "Onu alıp gitti, arkasını dönünce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) katil de maktul de ateştedir" buyurdu.

742 4363 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer onu öldürürse o da onun gibidir"* buyruğu ile ilgili sağlıklı yorum şudur: Bunların birinin diğerine bir lütuf ve bir minnetinin bulunmaması bakımından o da onun gibi olur. Çünkü (onu öldürmekle) ondaki hakkını tamamen almış olur. Halbuki onu affederse durum böyle olmaz. O taktirde lütuf ve minnet sahibi olur, ahirette de pek büyük bir mükafat, dünyada da güzel övgü alır. Bir diğer açıklamaya göre haram olmak ve mübah olmak bakımından farklı olsalar bile katil olması bakımından onun gibidir. Çünkü her ikisi de öfkelerine itaat etmek ve hevalarına uymak bakımından birbirine eşit olurlar. Özellikle de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinden affetmesini istemişken bu böyledir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in doğru olarak söylediği bu lafızlar ile bu şekilde söylemesi doğru bir maksadı hissettirmek ve ona dikkat çekmek içindir. O da şudur: Veli belki önceki kararından vazgeçip affedebilir. Affetmek ise veli için de maktul için de dinleri bakımından bir maslahattır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O senin de senin arkadaşının (maktulünün) de günahını alır"* buyurmaktadır.

8. Canının maslahatına da riayet edilir ki o da onu ölümden kurtarmaktır. Af etmek bir maslahat olduğu için buna tariz (denilen üstü kapalı bir ifade) ile ulaşmış oldu.

Mezhep âlimlerimizden ed-Damri ve başkaları ve diğer mezhep âlimleri de müftü eğer üstü kapalı ifadede fetvâ soran için bir maslahat görecek olursa maksadın kendisi ile gerçekleşeceği bir tariz ile üstü kapalı ifadeler kullanması müstehaptır. Bununla birlikte bu söylediklerinde de doğru söylemelidir. Bu ilim adamları der ki: Buna örnek bir kimsenin kendisine katil hakkında onun tevbesi olur mu diye sorup, müftüye bir karine ile eğer tevbesinin olacağına dair fetvâ vermesi halinde bir kötülük doğuracaksa -bu da saldırganın artık bundan sonra bir çıkış yolu bulabileceği düşüncesi ile öldürmeyi hafife almasıdır- o taktirde durum bu iken müftü: İbn Abbas'dan katilin tevbesi yoktur, dediği rivâyet edilmiştir diye cevap verir. O İbn Abbas'dan böyle bir sözün sahih olarak rivâyet edildiğini söylerken -müftü bu kanaatte olmasa dahi ve bu meselede İbn Abbas ile aynı görüşü paylaşmasa dahi- bu sözünde doğrudur. Fakat soru soran kişi onun bu sözünden onun da İbn Abbas'la aynı kanaatte olduğunu anlar ve bu onun bu işten vazgeçmesine sebep olur. İşte bu ve buna benzer mesela oruçlu iken gıybet yapmak orucu bozar mı diye soran kimseye hadis-i şerifte gıybetin oruçlunun orucunu bozacağı rivâyet edilmiştir demesi de bunun gibidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Katil de maktul de ateştedir"* buyruğundan maksat bu ikisi değildir. Çünkü veli Nebi'nin emri ile onu öldür-

mek için almıştı. Aksine maksat bu ikisinden başkalarıdır. O da iki müslüman asabiyet (kavmiyet) ve bunun gibi çarpışmalarda olduğu gibi haram olan bir çarpışmada kılıçları ile karşı karşıya gelecek olurlarsa öldüren de öldürülen de ateştedir. Bundan kasıt ise az önce sözünü ettiğimiz şekilde tariz (üstü kapalı) anlatımdır. Böyle demesinin sebebi de az önce yaptığımız açıklamadaki gibidir. Çünkü veli bu sözden kendisinin de bu kapsama gireceği anlamını çıkartır. Bundan dolayı onu öldürmekten vazgeçti, böylelikle de maksat hasıl oldu. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun hem senin günahını hem arkadaşının (öldürülen kardeşinin) günahını almasını istemez misin"* buyruğunun anlamının şöyle olduğu söylenmiştir: Yani o öldürülenin canının çıkmasına sebep olmakla maktulün günahını ve kardeşinin can acısını tattırdığı için velinin günahını yüklenecektir. Belki de şanı yüce Allah bu hususu özel olarak o adam hakkında vahiy ile bildirmiş olabilir. Ayrıca bunun şu anlama gelme ihtimali de vardır: Senin onu affetmen, senin de günahının düşmesine, öldürülen kardeşinin de günahının düşmesine sebep olabilir. Kastedilen ise bu katil ile ilgisi bulunmayan daha önce her ikisinin işledikleri bir takım masiyetlerin günahıdır. Bu durumda buradaki "yebuü" fiili günahlarının düşmesi anlamına gelir. Mecaz olarak bunun hakkında bu lafız kullanılmış olur.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu hadis-i şerifte ayrıca kısas sebebi ile öldürülmenin katil ile Allah arasındaki günahlarına kefaret olsa bile katilin günahlarının tümüne kefaret olmadığını göstermektedir. Nitekim bir başka hadiste de böyle belirtilmiştir. Kendisi ile Allah arasındaki günaha kefarettir ama maktulün hakkı kalmaya devam eder. Allah en iyi bilendir.

١١/١١- بَاب دِيَةِ الْجَنِينِ وَوُجُوبِ الدِّيَةِ فِي قَتْلِ الْخَطَإِ وَشِبْهِ الْعَمْدِ عَلَى عَاقِلَةِ الْجَانِي

11/11- CENİNİN DİYETİ VE HATA YOLU İLE ÖLDÜRME VE KASTA BENZER ÖLDÜRME HALİNDE DİYETİN, CANİNİN AKİLESİ TARÂFİ'NDAN ÖDENMESİ GEREKTİĞİ BABI

٤٣٦٥-١/٣٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ مِنْ هُذَيْلٍ رَمَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى فَطَرَحَتْ جَنِينَهَا فَقَضَى فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ

4365-34/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Huzeyl'den iki kadının biri diğerine (taş) attı. O da ceninini düşürdü. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de cenin hakkında bir gurre yani bir köle ya da bir cariye hükmünü verdi. [743]

٤٣٦٦-٣٥/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ -حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي جَنِينِ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي لَحْيَانَ سَقَطَ مَيِّتًا بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ ثُمَّ إِنَّ الْمَرْأَةَ الَّتِي قُضِيَ عَلَيْهَا بِالْغُرَّةِ تُوُفِّيَتْ فَقَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ بِأَنَّ مِيرَاثَهَا لِبَنِيهَا وَزَوْجِهَا وَأَنَّ الْعَقْلَ عَلَى عَصَبَتِهَا

4366-35/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys İbn Şihâb'dan tahdis etti, o İbnu'l-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Lihyânoğullarından bir kadının, ölü olarak düşen cenini hakkında bir gurre yani bir köle yahut bir cariye hükmünü verdi. Sonra aleyhine gurre hükmü verilen kadın vefat etti. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kadının mirasının oğullarına ve kocasına düştüğüne; diyetin de onun katili olan kadının asabesi tarafından ödeneceğine hüküm verdi. [744]

Şerh

(4365-4366 numaralı hadisler)

(4365) "Huzey'den iki kadından biri diğerine (taş) attı..." Bir diğer rivâyette ise (4370) onu hamile iken bir çadır direği ile vurduğu ve o kadını öldürdüğü" kaydedilmektedir.

"Bir gurre yani bir köle yahut cariye" Biz bunu hadis ve fıkıhta üstadlarımızdan tenvin ile "bigurretin" diye zaptettik. İlim adamlarının büyük çoğunluğu da kendi kitaplarında ve bu musanneflerinde de şerhlerinde de böylece zaptetmişlerdir.

Kadı Iyâz da, dedi ki: Burada "gurre" lafzı tenvinlidir, ondan sonra gelen de "köle yahut cariye lafızları" ondan bedeldir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bazıları bunu izafet ile rivâyet etmişlerdir. Ama birincisi daha kolay açıklanabilir ve kıyasa daha uygundur.

743 Buhari, 5756, 6904; Nesai, 4833; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15245

744 Buhari, 6740, 6909; Ebu Davud, 4577; Tirmizi, 2111; Nesai, 4832; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13225 [Hadisn son cümlesi, şarih merhum Neveî'nin ilgili açıklamalrı göz önünde bulundurularak bu şekilde tercüme edilmiştir. -Çeviren-]

El-Metali sahibi her iki şekli de sözkonusu ettikten sonra doğrusu tenvinli rivâyettir demiştir. Biz de deriz ki: Bunu destekleyen ve buna açıklık getiren hususlardan birisi de Buhari'nin Sahihi'nde Diyetler Kitabı'nın Kadının Cenini'nin Diyeti Babı'nda, el-Muğire b. Şu'be'den şöyle dediği şeklindeki rivâyetidir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir köle yahut bir cariye olmak üzere gurre ile hüküm verdi. Böylelikle bu hadis-i şerifte gurreyi bir köle ya da bir cariye olarak açıklamış olmaktadır. İlim adamları der ki: Burada "ev: yahut" şüphe için değil taksim (kısımlara ayırmak) içindir. Gurreden maksat da bir köle yahut bir cariyedir demektir. Gurre onların her birisinin adıdır. Cevheri, dedi ki: Sanki -bir boyun (köle) azad etti, dedikleri gibi "gurre" lafzı ile bedenin tamamını ifade etmiş gibidir. Çünkü gurrenin asıl anlamı yüzün beyazlığıdır. Ondan dolayı Ebu Amr gurreden maksat köle ve cariyenin özellikle beyaz olanlarıdır demiştir. Ayrıca o siyahi köle kabul edilmez demiştir. Çünkü şayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gurre ile köle ve cariyenin şahıslarından ayrı fazladan bir anlam kastetmemiş olsaydı bunu ayrıca sözkonusu etmez ve sadece "bir köle yahut bir cariye" demekle yetinirdi. Ebu Amr'ın bu kanaati ise fukahanın ittifakla kabul ettiği kanaate aykırıdır. Çünkü onların kanaatine göre siyah köle ve cariye de makbuldür. Beyaz olması muayyen değildir. Onlara göre muteber olan bu köle ve cariyenin değerinin annenin diyetinin onda biri yahut da babanın diyetinin yirmide biri olmasıdır. Dil bilginleri der ki: Gurre Araplara göre bir şeyin en nefis olanıdır. Burada ise insan hakkında kullanılmıştır. Çünkü yüce Allah insanı Ahsen-i takvimde (en mükemmel ölçü ve güzellikte) yaratmıştır.

Sahih'in dışındaki kaynaklarda yer alan bazı rivâyetlerde bir köle yahut bir cariye yahut bir at yahut bir katırdan ibaret bir gurre rivâyeti ise bâtıl bir rivâyettir. Bununla birlikte seleften bazıları bunu delil almıştır. Tâvus, Ata ve Mücahid'den gurrinin bir köle, bir cariye ya da bir at olduğu görüşü nakledilmiştir. Davud ise: Kendisine gurre denilebilen her bir şey geçerlidir demiştir. İlim adamlarının ittifak ettiklerine göre ceninin diyeti cenin ister erkek ister dişi olsun gurredir. İlim adamları der ki: Bunun böyle olmasının sebebi bazen (cinsiyetinin) belli olmaması ve bunun neticesinde anlaşmazlığın çok olmasıdır. Bundan dolayı şeriat bunu anlaşmazlığı ortadan kaldıracak bir esas ile tespit etmiştir. Ceninin hilkati de organları ister tamam olsun, ister eksik bulunsun, isterse de bir insan sûretinin şekillendiği bir çiğnem et olsun fark etmez. Bütün bu hallerde icma ile gurre gerekir. Ayrıca gurre şer'i miras paylarına göre onun mirasçılarına verilir. Bu kendisinden miras alınan ama kendisi miras almayan bir kişiliktir. Bunun bir kısmı hür, bir kısmı köle kişi dışında bir benzeri bilinmemektedir. Böyle birisi bize göre miras almayan

bir köledir. Peki ondan miras alınır mı? Bu hususta iki görüş vardır. Daha sahih olanına göre ondan miras alınır. Bizim de büyük toplulukların kabul ettiği kanaat de budur. Kadı Iyâz kimi ilim adamından ceninin annenin organlarından bir organ gibi olduğunu, böylelikle ceninin diyetinin özel olarak annesine verileceğini söylediğini nakletmektedir.

Şunu bilelim ki, bütün bu açıklamalarda maksat, ceninin ölü olarak düşmesi şartına bağlıdır. Eğer canlı olarak düşer sonra ölürse o taktirde büyük bir şahsın tam diyeti gerekir. Eğer erkek ise yüz deve, dişi ise elli deve diyet verilir. Bu hususta icma vardır. Bütün bu hallerde kasıt ile hata arasında da fark yoktur. Gurre verilmesinin icap ettiği hallerde gurreyi cani değil akile öder. Şafii, Ebu Hanife ve diğer Kufelilerin -Allah onlardan razı olsun- görüşü budur. Malik ve Basralı âlimler ise cani tarafından ödenmesi gerekir demişlerdir. Şafii ve diğerleri de caniye kefaret gerekir demiştir. Bazıları ona kefaret yoktur demiştir. Bu da Malik ve Ebu Hanife'nin -Allah ikisinden de razı olsun- görüşüdür. Allah en iyi bilendir.

(4366) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ölü olarak düşen Lihyânoğullarından bir kadının cenini hakkında bir gurre ile yani bir köle yahut bir cariye ile hüküm verdi..." İlim adamları der ki: Buradaki sözler asıl maksattan farklı bir anlamın yanlış olarak anlaşılmasına sebep olabilir. Doğru anlamı şudur: Ölen kadın kendisine karşı cinayet işlenen ceninin annesidir. Cinayeti işleyen kadın değildir. Zaten bunu bundan sonraki hadiste: "Hem o kadını hem de karnındakini öldürdü" ifadesi açıklamış olmaktadır. Bu durumda "hakkında gurre hükmünü verdi" sözünden maksat lehine gurre hükmünü verdiği kadındır. Böylelikle onun lehine hüküm verdi ifadesini "alâ" ile zikretmiş olmaktadır. Hadisteki "diyetin de asabesi tarafından ödeneceğine hüküm verdi" ifadesinden maksat ise öldüren kadının asabesidir.

٤٣٦٧-٣٦/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ ح وَحَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ اقْتَتَلَتْ امْرَأَتَانِ مِنْ هُذَيْلٍ فَرَمَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى بِحَجَرٍ فَقَتَلَتْهَا وَمَا فِي بَطْنِهَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ دِيَةَ جَنِينِهَا غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ وَلِيدَةٌ وَقَضَى بِدِيَةِ الْمَرْأَةِ عَلَى عَاقِلَتِهَا وَوَرَّثَهَا وَلَدَهَا وَمَنْ مَعَهُمْ فَقَالَ حَمَلُ بْنُ النَّابِغَةِ الْهُذَلِيُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ أَغْرَمُ مَنْ لَا شَرِبَ وَلَا أَكَلَ وَلَا نَطَقَ وَلَا اسْتَهَلَّ فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا هَذَا مِنْ إِخْوَانِ الْكُهَّانِ مِنْ أَجْلِ سَجْعِهِ الَّذِي سَجَعَ

4367-36/3- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti (H.) Bize Harmele b. Yahya et-Tucîbî de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, o İbnu'l-Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre, dedi ki: Huzeyl'den iki kadın birbiri ile kavga etti, onlardan biri diğerine bir taş atarak onu ve karnındakini öldürdü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dava ettiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de o kadının diyetinin bir gurre yani bir köle yahut bir cariye olduğuna hüküm verdiği gibi kadının diyetinin onun (öldüren kadının) akilesi üzerine (onlar tarafından ödeneceğine) hüküm verdi. (Öldürülen) kadını onun çocuğunu ve onlarla birlikte olanları da mirasçı yaptı. Hamel b. en-Nabiğa el-Hüzeli ise: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben bir şey içmemiş, yememiş, konuşmamış, ağlamamış birisinin cezasını nasıl ödeyeyim? Böyle birisinin cezası olmaz hederdir deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu ancak kahinlerin kardeşlerindendir"* buyurdu. O seci'li konuştuğu için Allah Rasûlü böyle, dedi. [745]

٤٣٦٨-.../٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ اقْتَتَلَتْ امْرَأَتَانِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ وَوَرَّثَهَا وَلَدَهَا وَمَنْ مَعَهُمْ وَقَالَ فَقَالَ قَائِلٌ كَيْفَ نَعْقِلُ وَلَمْ يُسَمِّ حَمَلَ بْنَ مَالِكٍ

4368-.../4- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti... Ebu Hureyre, dedi ki: İki kadın birbiri ile vuruştu deyip, hadisi olayı ile zikretti ama "onun çocuğunu ve onunla birlikte olanları ona mirasçı yaptı" ibaresini zikretmedi fakat: birisi: diyetini nasıl öderiz, dedi. ama Hamel b. Malik ismini vermedi. [746]

٤٣٦٩-٣٧/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ نُضَيْلَةَ الْخُزَاعِيِّ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ ضَرَبَتْ امْرَأَةٌ ضَرَّتَهَا بِعَمُودِ فُسْطَاطٍ وَهِيَ حُبْلَى فَقَتَلَتْهَا قَالَ وَإِحْدَاهُمَا لِحْيَانِيَّةٌ قَالَ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دِيَةَ الْمَقْتُولَةِ عَلَى عَصَبَةِ الْقَاتِلَةِ وَغُرَّةً لِمَا فِي بَطْنِهَا فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ عَصَبَةِ الْقَاتِلَةِ أَنَغْرَمُ دِيَةَ مَنْ لَا أَكَلَ وَلَا شَرِبَ وَلَا اسْتَهَلَّ فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَسَجْعٌ كَسَجْعِ الْأَعْرَابِ قَالَ وَجَعَلَ عَلَيْهِمْ الدِّيَةَ

745 Buhari, 6910 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 4576; Nesai, 4833; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13320, 15308

746 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15284

4369-37/5- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti... Muğire b. Şu'be, dedi ki: Bir kadın hamile olduğu halde kumasına bir çadır direği ile vurdu ve onu öldürdü. (Muğire), dedi ki: İki kadından birisi Lihyân'lı idi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öldürülen kadının diyetini öldüren kadının asabesine yükledi. Ayrıca karnındaki karşılığında da bir gurreye hüküm verdi. Öldüren kadının asabesinden bir adam: Bizler yemek yememiş, bir şey içmemiş, doğarken ağlamamış birisinin diyetini mi ödeyeceğiz? Bunun gibi olanların (diyeti) heder edilir deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bedevilerin seci'leri gibi seci' mi bu"* buyurdu. (Muğire), dedi ki: Ve onları diyet ödemekle yükümlü tuttu. [747]

٤٣٧٠-٦/٣٨- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ نُضَيْلَةَ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ امْرَأَةً قَتَلَتْ ضَرَّتَهَا بِعَمُودِ فُسْطَاطٍ فَأُتِيَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَضَى عَلَى عَاقِلَتِهَا بِالدِّيَةِ وَكَانَتْ حَامِلًا فَقَضَى فِي الْجَنِينِ بِغُرَّةٍ فَقَالَ بَعْضُ عَصَبَتِهَا أَنَدِي مَنْ لَا طَعِمَ وَلَا شَرِبَ وَلَا صَاحَ فَاسْتَهَلَّ وَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ قَالَ فَقَالَ سَجْعٌ كَسَجْعِ الْأَعْرَابِ

4370-38/6- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... Muğire b. Şu'be'den rivâyete göre bir kadın kumasını bir çadır direği ile öldürdü. Bu hususta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelindi. O da onun (katil kadının) akilesinin diyet ödeyeceği hükmünü verdi. Ölen kadın hamile idi. Cenini hakkında da bir gurre verilmesi hükmünü verdi. (Katil) kadının asabesinden birisi: Yememiş, içmemiş, doğarken bağırmamış birisinin diyetini mi ödeyeceğiz? Böyle birisi hederdir deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bedevilerin söylediği seci'' gibi bir seci'' mi"* buyurdu. [748]

٤٣٧١-.../٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ مَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرٍ وَمُفَضَّلٍ

4371-.../7- Bana Muhammed b. Hatim ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan tahdis etti, o Mansur'dan bu isnad ile Cerir'in ve Mufaddal'ın hadisleri ile aynı manada rivâyet etti. [749]

---

747 Ebu Davud, 4568, 4569; Tirmizi, 1411 -muhtasar olarak-; Nesai, , 4836-4841, 4842 -mürsel olarak-; İbn Mace, 2633; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11510

748 4369 numaralı hadisin kaynakları

749 4369 numaralı hadisin kaynakları

٤٣٧٢-.../٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالُوا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مَنْصُورٍ بِإِسْنَادِهِمْ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ غَيْرَ أَنَّ فِيهِ فَأَسْقَطَتْ فَرُفِعَ ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ فَقَضَى فِيهِ بِغُرَّةٍ وَجَعَلَهُ عَلَى أَوْلِيَاءِ الْمَرْأَةِ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ دِيَةَ الْمَرْأَةِ

4372-.../8- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer Şu'be'den tahdis etti, o Mansur'dan onların hadisi isnadı ile ve zikrettikleri kıssası ile rivâyet etti. Ancak bu rivâyette: Kadın düşük yaptı. Bu husus Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dava edilince hakkında gurre verilmesi hükmünü verdi ve bunu ödemeyi (katil) kadının velilerine yükledi ifadeleri yer almakla birlikte hadiste kadının diyetini sözkonusu etmedi. [750]

٤٣٧٣-٣٩/٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا قَالَ وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ اسْتَشَارَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ النَّاسَ فِي إِمْلَاصِ الْمَرْأَةِ فَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ شَهِدْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى فِيهِ بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ قَالَ فَقَالَ عُمَرُ ائْتِنِي بِمَنْ يَشْهَدُ مَعَكَ قَالَ فَشَهِدَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ

4373-39/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim -lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Veki', Hişam b. Urve'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (Hişam) babasından, o Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ömer b. Hattab insanlarla kadının cenini hakkında istişare etti. Muğire b. Şu'be bunun üzerine: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onun hakkında bir gurre yani bir köle yahut bir cariye hükmünü verdiğine tanık oldum, dedi. (Misver), dedi ki: Bunun üzerine Ömer: Seninle birlikte şahitlik edecek birisini bana getir, dedi. (Misver): Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme onun lehine şahitlik etti, dedi. [751]

750 4369 numaralı hadisin kaynakları
751 Ebu Davud, 4570; İbn Mace, 2640; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11233, 11529

Şerh

(4367-4373 numaralı hadisler)

(4367) "Onlardan biri diğerine bir taş atıp onu karnındaki ile birlikte öldürdü..." Diğer rivâyette (4369) "bir çadırın direği ile ona vurdu" denilmektedir. Buradaki taş ve direk çoğunlukla öldürme kastı ile kullanılmayan küçük taş ve küçük direk hakkında yorumlanır. Böylelikle bu akile üzerine diyet ödemenin vacip olduğu şibhuant (kasta benzer) bir öldürme olur. Böyle bir öldürmede cinayeti işleyenin kendisine kısas da diyet de icap etmez. Şafii ve büyük çoğunluğun görüşü budur.

(4367) "Bunun üzerine Hamel b. Nabiğa el-Hüzeli, dedi ki: ... Bu ancak kahinlerin kardeşlerindendir buyurdu. Söylediği seci''den ötürü böyle, dedi." Burada Hamel b. en-Nabiğa diyerek onu dedesine nisbet etmiştir. Çünkü o Hamel b. Malik b. en-Nabiğa'dır. Hamel isminde ha ve mim harfleri fethalıdır.

"Böylesinin kanı hederdir" sözü Buhari ve Müslim'in Sahihleri ile daha başka kaynaklarda iki şekilde rivâyet edilmiştir. Birincisi ye harfi ötreli ve lam harfi şeddeli olarak "yutallu" diye rivâyet edilmiştir ki heder edilir, hükümsüz kabul edilir ve tazminatı ödenmez demek olur. İkincisi ise be harfi fethalı ve lam şeddesiz olarak "bâtıl olmak anlamındaki mutlan"den mazi fiil olarak "batala: bâtıl olur" diye rivâyet edilmiştir. Bu da aynı şekilde hükümsüzdür anlamındadır. Ama bizim diyarımızın nüshalarının çoğunluğunda ye harfi iledir. Kadı Iyâz'ın da naklettiğine göre Müslim'in Sahihi'nin ravilerinin çoğunluğu bunu be harfi ile (batala) diye rivâyet etmişlerdir. Dil bilginleri der ki: Tı harfi ötreli olarak tulle demuhu ifadesi heder olur demektir. Etallehu elhakim ise onu heder etti anlamındadır. Bazıları ise lazım (geçişsiz) olarak tı harfinin fethalı söylenerek "talla demuhu" denilmesini caiz görmüşlerdir. Ama çoğunluk bunu kabul etmemektedir.

"*Bu ancak kahinlerin kardeşlerindendir,* buyurdu. Seci''li konuştuğu için böyle buyurdu." Diğer rivâyette (4369) "*Bedevilerin seci''leri gibi bir seci'' mi*" buyurmaktadır. İlim adamları der ki: Onun bu seci''li konuşmasını iki bakımdan yermiş olmaktadır. Birincisi bu seci'li konuşması ile şeriatın hükmüne itiraz etmiş ve onu çürütmeye kalkışmıştır. İkincisi ise bu şekilde konuşmak için kendisini zorlamıştır. İşte bu iki türlü seci' yerilmiş seci'lerdir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bazı zamanlarda söylediği seci'li sözlere gelince -ki bunlar hadiste meşhurdur- bu kabilden değildir. Çünkü O bu seci'li sözleri

arkadaşları ona muhalefet ederek hadisin senedinde Misver'i zikretmemişlerdir. Doğrusu da budur. Müslim de Veki'nin hadisinden başkasını zikretmemiş bulunuyor. Buhari ise ona muhalif rivâyet edenlerin hadisini zikretmiştir. Doğrusu budur. Dârâkutni'nin, dediği budur. Ama Buhari'de Hişam'dan, o babasından, o Muğire'den rivâyet ettiğine göre Ömer (radıyallâhu anh) kadının düşük yapması hakkında sordu şeklindedir. Ama hadisin muttasıl olabilmesi için Misver'in ve Urve'nin zikredilmesi mutlaka gerekir. Çünkü Urve Ömer b. el-Hattab'a (radıyallâhu anh) yetişmemiştir.



İÇİNDEKİLER

18/9- TALÂK KİTABI

19/10 LİÂN KİTABI / 109

20/11 ITK (HÜRRİYETE KAVUŞTURMA) KİTABI

21/21- BUYÛ' (ALIŞ VERİŞLER) KİTABI

22/... MÜSAKAT KİTABI

23/13 FERÂİZ KİTABI

24/14- HİBELER (BAĞIŞLAR) KİTABI

25/15- VASİYET KİTABI

26/16- ADAK KİTABI

27/... YEMİNLER KİTABI

28/17- KASAME, MUHARİPLER, KISAS VE DİYETLER KİTABI